

**DOKUZUNCU KALKINMA PLANI
(2007 - 2013)**

**2010 YILI
PROGRAMI**

DOKUZUNCU KALKINMA PLANI
(2007 - 2013)

2010 YILI
PROGRAMI

İÇİNDEKİLER

2010 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Bakanlar Kurulu Kararı	x
BİRİNCİ BÖLÜM	1
2010 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI	1
I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR	1
II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR	1
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	1
B. MALİYE POLİTİKASI	2
C. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI	4
D. ÖDEMELER DENGESİ	5
İKİNCİ BÖLÜM	7
MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER	7
I. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER	7
II. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	10
A. BÜYÜME VE İSTİHDAM	12
1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları	12
2. İstihdam	14
3. Ekonominin Genel Dengesi	17
B. YATIRIMLAR	22
1. Yatırımların Sektörel Dağılımı	22
2. Kamu Yatırımları Uygulaması	27
C. ÖDEMELER DENGESİ	31
1. Cari İşlemler Hesabı	31
2. Sermaye ve Finans Hesapları	36
3. Dış Borç Stoku	38
D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI	38
1. Enflasyon	38
2. Para ve Kur Politikası	40
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	45
KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER	45
I. GENEL DEVLET	45
1. Mevcut Durum	45
2. 2010 Yılı Hedefleri	46
A. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ	53
1. Mevcut Durum	53
2. 2010 Yılı Hedefleri	57

B. MAHALLİ İDARELER.....	60
1. Mevcut Durum.....	60
2. 2010 Yılı Hedefleri	61
C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER.....	62
1. Mevcut Durum.....	62
2. 2010 Yılı Hedefleri	63
D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI.....	63
1. Mevcut Durum.....	63
2. 2010 Yılı Hedefleri	67
E. FONLAR	68
1. Mevcut Durum.....	68
2. 2010 Yılı Hedefleri	68
II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ	69
1. Mevcut Durum.....	69
2. 2010 Yılı Hedefleri	71
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	75
GELİŞME EKSENLERİ	75
I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI	75
A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ	76
1. Mevcut Durum.....	76
2. Temel Amaç ve Hedefler	77
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	78
B. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ.....	81
1. Mevcut Durum.....	81
2. Temel Amaç ve Hedefler	86
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	86
C. EKONOMİDE KAYITDIŞILIKIN AZALTILMASI	88
1. Mevcut Durum.....	88
2. Temel Amaç ve Hedefler	90
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	91
D. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ.....	92
1. Mevcut Durum.....	92
2. Temel Amaç ve Hedefler	107
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	107
E. ENERJİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ	109
ENERJİ	109
1. Mevcut Durum.....	109
2. Temel Amaç ve Hedefler	112
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	117
ULAŞTIRMA	119
1. Mevcut Durum.....	119
2. Temel Amaç ve Hedefler	123
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	124
F. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ	127
1. Mevcut Durum.....	127
2. Temel Amaç ve Hedefler	130
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	130
G. AR-GE ve YENİLİKÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ.....	132

1. Mevcut Durum.....	132
2. Temel Amaç ve Hedefler	134
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	134
H. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI.....	136
1. Mevcut Durum.....	136
2. Temel Amaç ve Hedefler	139
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	140
I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ	143
1. Mevcut Durum.....	143
2. Temel Amaç ve Hedefler	152
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	152
İ. SANAYİ VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI.....	155
SANAYİ.....	155
1. Mevcut Durum.....	155
2. Temel Amaç ve Hedefler	167
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	168
HİZMETLER.....	170
TURİZM	170
1. Mevcut Durum.....	170
2. Temel Amaç ve Hedefler	172
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	173
İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ	175
1. Mevcut Durum.....	175
2. Temel Amaç ve Hedefler	176
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	176
TİCARET HİZMETLERİ	178
1. Mevcut Durum.....	178
2. Temel Amaç ve Hedefler	179
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	179
II. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI	180
A. İŞGÜCÜ PİYASASININ GELİŞTİRİLMESİ	180
1. Mevcut Durum.....	180
2. Temel Amaç ve Hedefler	183
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	183
B. EĞİTİMİN İŞGÜCÜ TALEBİNE DUYARLILIĞININ ARTIRILMASI.....	184
1. Mevcut Durum.....	184
2. Temel Amaç ve Hedefler	185
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	186
C. AKTİF İŞGÜCÜ POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ	186
1. Mevcut Durum.....	186
2. Temel Amaç ve Hedefler	187
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	188
III. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ.....	189
A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ	189
1. Mevcut Durum.....	189
2. Temel Amaç ve Hedefler	197
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	198

B. SAĞLIK SİSTEMİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ.....	202
1. Mevcut Durum.....	202
2. Temel Amaç ve Hedefler	207
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	207
C. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ, SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE	209
1. Mevcut Durum.....	209
2. Temel Amaç ve Hedefler	213
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	213
D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI	216
1. Mevcut Durum.....	216
2. Temel Amaç ve Hedefler	220
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	220
E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOĞUN GÜÇLENDİRİLMESİ	223
1. Mevcut Durum.....	223
2. Temel Amaç ve Hedefler	224
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	224
F. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTENİN ARTIRILMASI	227
1. Mevcut Durum.....	227
2. Temel Amaç ve Hedefler	228
IV. BÖLGESEL GELİŞMENİN SAĞLANMASI.....	228
A. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASININ MERKEZİ DÜZEYDE ETKİNLEŞTİRİLMESİ	228
1. Mevcut Durum.....	228
2. Temel Amaç ve Hedefler	230
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	231
B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞMENİN SAĞLANMASI.....	232
1. Mevcut Durum.....	232
2. Temel Amaç ve Hedefler	234
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	234
C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPASİTENİN ARTIRILMASI.....	235
1. Mevcut Durum.....	235
2. Temel Amaç ve Hedefler	235
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	236
D. KIRSAL KESİMDE KALKINMANIN SAĞLANMASI	237
1. Mevcut Durum.....	237
2. Temel Amaç ve Hedefler	239
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	240
V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI.....	240
A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ	241
1. Mevcut Durum.....	241
2. Temel Amaç ve Hedefler	241
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	242
B. POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMA KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI	242
1. Mevcut Durum.....	242
2. Temel Amaç ve Hedefler	243

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	243
C. KAMU KESİMİNDE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ	244
1. Mevcut Durum.....	244
2. Temel Amaç ve Hedefler	245
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	245
D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLEŞTİRİLMESİ	246
1. Mevcut Durum.....	246
2. Temel Amaç ve Hedefler	247
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	247
E. ADALET SİSTEMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ.....	249
1. Mevcut Durum.....	249
2. Temel Amaç ve Hedefler	250
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	251
F. GÜVENLİK HİZMETLERİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ	252
1. Mevcut Durum.....	252
2. Temel Amaç ve Hedefler	253
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	253
G. AFETLER.....	254
1. Mevcut Durum.....	254
2. Temel Amaç ve Hedefler	256
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	256

BEŞİNCİ BÖLÜM..... 257

AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER..... 257

I. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ 257

1. Mevcut Durum.....	257
2. Temel Amaç ve Hedefler	258
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	259

II. ÇOK TARAFLI VE İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ..... 259

A. ÇOK TARAFLI EKONOMİK İŞBİRLİĞİ.....	259
1. Mevcut Durum.....	259
2. Temel Amaç ve Hedefler	262
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	264
B. İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ	264
1. Mevcut Durum.....	264
2. Temel Amaç ve Hedefler	266
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	267
C. TEKNİK İŞBİRLİĞİ	267
1. Mevcut Durum.....	267
2. Temel Amaç ve Hedefler	268
3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler	269

TABLolar

TABLO: I. 1- Temel Ekonomik Büyüklükler	6
TABLO: II. 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler	9
TABLO: II. 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları.....	12
TABLO: II. 3- Fert Başına GSYH	13
TABLO: II. 4- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler	15
TABLO: II. 5- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler	15
TABLO: II. 6- İstihdam Edilenlerin İsteki Çalışma Durumuna Göre Durumu	16
TABLO: II. 7- Temmuz Dönemi İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler	16
TABLO: II. 8- Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla)	19
TABLO: II. 9- Ekonominin Genel Dengesi (1998 Yılı Fiyatlarıyla)	20
TABLO: II. 10- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2008)	23
TABLO: II. 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2009)	24
TABLO: II. 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2010)	25
TABLO: II. 13- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	26
TABLO: II. 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı	27
TABLO: II. 15- Genel Devlet Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı.....	28
TABLO: II. 16- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2001-2009)	29
TABLO: II. 17- Türkiye’nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler.....	31
TABLO: II. 18- Ülke ve Fasillara Göre İhracat	32
TABLO: II. 19- İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)	33
TABLO: II. 20- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)	33
TABLO: II. 21- Enerji Fiyatlarının Cari Açık Üzerine Etkisi	34
TABLO: II. 22- Cari İşlemler Dengesi	35
TABLO: II. 23- Sermaye ve Finans Hesabı.....	37
TABLO: II. 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler	38
TABLO: II. 25- 2009 Yılında Hedefle Uyumlu Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı.....	40
TABLO: II. 26- 2008 Eylül-2009 Ekim Dönemi Para Politikası Kararları	41
TABLO: II. 27- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri	43
TABLO: II. 28- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri	44
TABLO: III. 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları	47
TABLO: III. 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı	48
TABLO: III. 3- 2007 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	49
TABLO: III. 4- 2008 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	50
TABLO: III. 5- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	51
TABLO: III. 6- 2010 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi	52
TABLO: III. 7- Küresel Krize Karşı Alınan ve Bütçeye Etki Yapan Gelir Önlemleri	54
TABLO: III. 8- Küresel Krize Karşı Alınan ve Bütçeye Etki Yapan Harcama Önlemleri.....	55
TABLO: III. 9- Merkezi Yönetim Bütçesi İç Borç Stokundaki Gelişmeler	57
TABLO: III. 10- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri.....	59
TABLO: III. 11-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar.....	61
TABLO: III. 12- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları	62
TABLO: III. 13- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi.....	63
TABLO: III. 14- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi	64

TABLO: III. 15- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi	67
TABLO: III. 16- Fon Gelir ve Giderleri	69
TABLO: III. 17- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeci KİT Finansman Dengesi	72
TABLO: III. 18- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi	73
TABLO: III. 19- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler	74
TABLO: IV. 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri).....	75
TABLO: IV. 2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri İtibarıyla Sıralamadaki Yeri).....	75
TABLO: IV. 3- İş Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler.....	83
TABLO: IV. 4- Karşılaştırmalı Patent İstatistikleri.....	83
TABLO: IV. 5- KOSGEB Kredi Desteği.....	84
TABLO: IV. 6- Halk Bankası KOBİ Kredileri	85
TABLO: IV. 7- KGF A.Ş. Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi	85
TABLO: IV. 8- Yıllar İtibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı	86
TABLO: IV. 9- Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (2008)	93
TABLO: IV. 10- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri	95
TABLO: IV. 11- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler	100
TABLO: IV. 12- Sermaye Piyasası Hacmi	101
TABLO: IV. 13- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler	103
TABLO: IV. 14- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı (2008)	103
TABLO: IV. 15- Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri	104
TABLO: IV. 16- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları.....	113
TABLO: IV. 17- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri	114
TABLO: IV. 18- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı	114
TABLO: IV. 19- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler	115
TABLO: IV. 20- Elektrik Enerjisi Üretiminde Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı	116
TABLO: IV. 21- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler	119
TABLO: IV. 22- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması	120
TABLO: IV. 23- Karayolu Ağının Durumu	121
TABLO: IV. 24- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiki (2006).....	122
TABLO: IV. 25- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri.....	132
TABLO: IV. 26- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler	139
TABLO: IV. 27- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı	148
TABLO: IV. 28- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları	149
TABLO: IV. 29- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler	150
TABLO: IV. 30- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler	151
TABLO: IV. 31- Tarım Sektöründe Seçilmiş Göstergeler.....	152
TABLO: IV. 32- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler	156
TABLO: IV. 33- İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı	157
TABLO: IV. 34- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri	159
TABLO: IV. 35- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları	160
TABLO: IV. 36- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları.....	160
TABLO: IV. 37- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Değişmeler	161
TABLO: IV. 38- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler.....	166
TABLO: IV. 39- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri.....	171
TABLO: IV. 40- Turizm Sektöründeki Gelişmeler	172
TABLO: IV. 41- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler	175

TABLO: IV. 42- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları	175
TABLO: IV. 43- Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları	180
TABLO: IV. 44- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri.....	181
TABLO: IV. 45- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler	182
TABLO: IV. 46- 2008 Yılı İşgücü Eğitim Düzeyi	185
TABLO: IV. 47- 2005-2009 Yılları Arasında İŞKUR Tarafından Verilen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı.....	187
TABLO: IV. 48- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları	189
TABLO: IV. 49- Cinsiyete Göre Okuma Yazma Oranı (15 +yaş)	190
TABLO: IV. 50- Yaşlara Göre Net Okullaşma Oranı (2007)	190
TABLO: IV. 51- Eğitimde Kalma Beklentisi (2007)	193
TABLO: IV. 52- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları	193
TABLO: IV. 53- Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2008-2009	197
TABLO: IV. 54- Nüfusa İlişkin Temel Sağlık Göstergeleri	202
TABLO: IV. 55- Yıllar İtibarıyla Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları	205
TABLO: IV. 56- Yüzde 20'lik Hanehalkı Dilimlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Kişisel Gelirlerin Dağılımı, 2002-2005	210
TABLO: IV. 57- Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler.....	211
TABLO: IV. 58- 2008 Yılında İstihdama İlişkin Çeşitli Göstergeler (15+yaş)	211
TABLO: IV. 59- İstihdam ve GSYH'nin Sektörel Dağılımı	212
TABLO: IV. 60- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus.....	216
TABLO: IV. 61- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların Sosyal Yardım Harcamaları	218
TABLO: IV. 62- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının 2006 – 2008 Dönemi Sosyal Hizmet Harcamaları	219
TABLO: IV. 63- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri.....	220
TABLO: IV. 64- Sosyal Harcamaların Gelişimi	228
TABLO: IV. 65- Düzey 2 İstatistikî Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler	229
TABLO: IV. 66- Kırsal Kesimde İstihdamın Sektörel Dağılımı	237
TABLO: IV. 67- 2007-2008 Yıllarında Nüfusun Kentlerde ve Kırsal Alandaki Dağılımı.....	238
TABLO: IV. 68- Her 100.000 Kişiyeye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2006)	250
TABLO: IV. 69- Polİçe Sayısı ve Prim Miktarlarındaki Değişim.....	255
TABLO: V. 1- Türkiye'de Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri (2009)	265
TABLO: V. 2- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları.....	267

GRAFİKLER

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla)	14
GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkıları	17
GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri	39
GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)	39
GRAFİK: 5- Para Politikası Kararları ve Piyasa Faiz Oranı	42
GRAFİK: 6- Eğitimde ve İstihdamda Yer Almayan Genç Nüfus, 2008	184
GRAFİK: 7- ÖSS'ye Başvuran ve Yükseköğretime Yerleşen Adayların Dağılımı	192
GRAFİK: 8- Yetişkin (25-64 Yaş) Nüfusun Eğitim Düzeyi (2007).....	192
GRAFİK: 9- 2004-2005 ve 2008-2009 Dönemi Arasında Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayılarındaki Artış Oran	194
GRAFİK: 10- Kademeler Arası Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2007)	194
GRAFİK: 11- Kamu Eğitim Kurumlarında Yapılan Öğrenci Başına Harcamalar (2006).....	195
GRAFİK: 12- Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı, 2008-2009	196
GRAFİK: 13- Doğurganlık Hızının Bölgelere Göre Dağılımı (1993-2008)	203
GRAFİK: 14- Bebek ve Beş Yaş Altı Ölüm Hızları (1000 Canlı Doğum)	203
GRAFİK: 15- Hastanelere Ait Bazı Göstergelerin Kurumlara Göre Dağılımı.....	205
KUTU: Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)	21

Bakanlar Kurulu Kararı

Karar Sayısı : 2009/15513

Yüksek Planlama Kurulunun 12/10/2009 tarihli ve 2009/32 sayılı Raporu ile Bakanlar Kurulu'na sunulan ekli "2010 Yılı Programı" ile "2010 Yılı Programının Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair Karar"ın kabulü; 540 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 28 inci maddesine göre, Bakanlar Kurulu'nca 12/10/2009 tarihinde kararlaştırılmıştır.

2010 YILI PROGRAMININ UYGULANMASI, KOORDİNASYONU VE İZLENMESİNE DAİR KARAR

I. UYGULAMA

Tanımlar

MADDE 1- (1) Bu Kararın uygulanmasında;

- a) Bütçe kaynağı: Bütçe Kanunu ile tahsis edilmiş ödenekleri,
 - b) Ek ödenek: Proje ödeneğini artırırken kuruluş bazında yılı yatırım programıyla kamu idarelerine tefrik edilen yatırım tavanını da artıran ilave ödenek tahsisini,
 - c) Projeler arası ödenek aktarması: Proje bazında ödenek tavanını değiştirmesine rağmen kuruluş bazında yatırım tavanını değiştirmeyen ödenek revizyonunu,
 - d) İz ödenek: Ekonomik konjonktür itibarıyla yatırımının durdurulmasına karar verilen ancak yatırım programında muhafazasında yarar görülen projelere tahsis edilen 1.000 TL tutarındaki ödeneği,
 - e) Ulusal katkı payı: Avrupa Birliği fonlarından sağlanan yıllık finansmanın belli bir oranına karşılık gelen ödeneği,
 - f) Toplu proje: Proje ve karakteristiği; makine-teçhizat, bilgisayar yazılım ve donanımı, idame-yenileme, bakım-onarım, büyük onarım, tamamlama, taşıt alımı, etüt-proje ile yayın alım ve basımı olan veya bunların bileşiminden oluşması uygun görülen projeyi,
 - g) Toplulaştırılmış proje: Benzer nitelikteki alt projelerden oluşan ve amaç ve kapsamı itibarıyla toplu ödenek tahsis edilmesi uygun görülen projeyi,
 - h) Proje parametreleri: Projenin; ad, yer, karakteristik, kümülatif harcama, süre (başlama-bitiş yılı), maliyet ve ödeneğini,
- ifade eder.

Kapsam

MADDE 2- (1) Bu Karar, 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununa ekli (I), (II), (III) ve (IV) sayılı cetvellerde belirtilen kuruluşları, özelleştirme kapsamındaki kuruluşları (kamu payı yüzde elli (%50)'nin üzerinde olanlar), kamu iktisadi teşebbüsleri (KİT) ve bağlı ortaklıklarını, İller Bankasını, fon idarelerini, mahalli idareler ile diğer kamu kuruluşlarını kapsar.

Genel ilkeler

MADDE 3- (1) 2010 Yılı Programında yer alan ekonomik ve sosyal hedeflere ulaşmak amacıyla; makroekonomik politikaların, sektör programları ile bölgesel gelişme programlarının ve bunlarla ilgili yatırımların koordineli bir şekilde yürütülmesi esastır.

(2) 2010 Yılı Programı ve eklerinde yer alan yatırımların, hukuki ve kurumsal düzenlemelerin, sektör programlarının, ekonomik, sosyal ve bölgesel gelişme politikalarının ve bunlarla ilgili tedbirlerin uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesi, görevli bakanlık ve kuruluşların her kademesince Programda belirtilen ilkelere uygun olarak hazırlanacak çalışma programına göre yürütülür.

(3) Bu çalışmalarda, Avrupa Birliği (AB) fonlarından finanse edilmek üzere, Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programı, Stratejik Çerçeve Belgesi ve AB'ye uyum amacıyla hazırlanan diğer plan, program ve strateji dokümanlarında yer alan öncelikler doğrultusunda hazırlanacak projelerin, 2010 Yılı Programı ile uyumlu hazırlanması ve Türkiye tarafından sağlanacak ulusal katkı payının Yatırım Programı bütünlüğüne uygunluğu temin edilir.

(4) Programa ithal edilen projelerin finansmanı öncelikle kuruluşun programında yer alan diğer projelerin ödeneklerinden bu Kararda belirtilen esaslara göre yapılacak aktarmalarla sağlanır. Kuruluşların, ek ödenek taleplerini bütçe imkanlarını dikkate alarak acil ve zorunlu ihtiyaçları ile sınırlandırmaları esastır.

MADDE 4- (1) Programın uygulanmasında, yatırımların, bütçeler ile programlarda değişiklik ve aktarma yapılmayacak şekilde gerçekleştirilmesi ve sektörlerarası dengelerin bozulmaması temel ilkedir.

(2) 2010 Yılı Yatırım Programında yer almayan herhangi bir proje için harcama yapılamaz. Proje ödenekleri yatırım ile ilgili olmayan amaçlar için kullanılamaz. Proje ödenekleri arasında bu Kararda belirtilen esaslar dışında aktarma yapılamaz.

(3) 2010 Yılı Yatırım Programı uygulamalarında Dokuzuncu Kalkınma Planı, Orta Vadeli Program (2010-2012) ve 2010 Yılı Programı öncelikleri esas alınır.

(4) Yıllık Programda yer alan finansman ihtiyacının inşaat mevsimi de dikkate alınarak zamanında karşılanması ve gerekli kaynağın harcama programlarına uygun olarak kuruluşlara intikali için gerekli tedbirler Maliye Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığı tarafından alınır.

Toplu projeler ve toplulaştırılmış projeler

MADDE 5- (1) 2010 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerde detay programların tespitinde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a)Toplu projeler

1) Toplu projelerin yıl içindeki detay programları, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla tespit edilir. Detay programlara ait bilgiler Yatırım Programının Resmi Gazete’de yayımlanmasını müteakip 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

b) Toplulaştırılmış projeler

1) Tadat edilmeyen toplulaştırılmış proje yürüten kuruluşlar, alt proje seçimi ve ödenek tahsisinde uyacakları usul ve esasları belirler ve internet sitelerinin ana sayfalarında ilan ederler. Bu usul ve esaslara göre belirlenen alt projeler ve ödenekleri Yatırım Programının Resmi Gazete’de yayımlanmasını müteakip kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan, üniversitelerde rektör ve diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından onaylanır. Belirlenen alt projeler ve ödenekleri en geç Şubat ayı sonuna kadar gerekçeleri ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir ve aynı anda internet sitesinde yayınlanır. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmesi durumunda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı söz konusu alt projenin ilgili detay programdan çıkarılması hususunu en geç 30 gün içinde kuruluşa bildirir.

2) Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) Başkanlığı bütçesinin sermaye transferi kapsamında yer alan toplulaştırılmış projelerinin alt projeleri, TÜBİTAK Başkanlığınca belirlenir ve alt projelerin listesi, projeleri destekleme gerekçeleriyle beraber, bilgi için her üç ayda bir Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Yıl içinde programa proje alınması ve programdan proje çıkartılması

MADDE 6- (1) Yatırım Programına yıl içinde proje alınmasıyla ilgili taleplerden, maliyeti 50 milyon TL’ye kadar olanlar veya maliyetine bakılmaksızın 50 milyon TL’ye kadar harcama ile yılı içinde tamamlanacak olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın onayıyla; maliyeti 50-250 milyon TL arasında olanlar Yüksek Planlama Kurulunca; maliyeti 250 milyon TL’nin üzerindeki ise Bakanlar Kurulunca karara bağlanır.

(2) Yatırım Programından proje çıkarılmasıyla ilgili taleplerden maliyeti 50 milyon TL’ye kadar olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan, 50 milyon TL’nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından sonuçlandırılır.

Proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişiklikler

MADDE 7- (1) 2010 Yılı Yatırım Programında yer alan toplu ve toplulaştırılmış projelerin detay programlarındaki değişiklikler ve bu itibarla ihtiyaç duyulacak ana proje

grubu revizyonları ile toplu ve toplulaştırılmış proje tanımı dışında kalan diğer projelerin proje parametrelerinde yıl içinde yapılacak değişikliklerde aşağıdaki hükümlere uyulur:

a) Yer değişiklikleri;

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde yer değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Diğer projelerde yer değişikliği talepleri yeni proje olarak değerlendirilerek 6 ncı madde hükümlerine göre sonuçlandırılır.

b) Proje adı ve karakteristik değişiklikleri;

1) Toplu projeler ile yatırım programında detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır. Diğer projelerde proje adı ve karakteristik değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın onayıyla karara bağlanır.

c) Süre değişiklikleri;

1) 2010 yılında bitirilmesi programlanmış projeler hariç, süre değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. 2010 yılında bitirilmesi programlanmış projelerde süre değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakanın onayıyla yapılır.

d) Maliyet değişiklikleri;

1) İhale edilmiş projelerin sözleşme bedelinde (ihale bedeli) fiyat ve kur değişikliğinden kaynaklanan artış ile sözleşme bedelinin yüzde on (%10)'una kadar iş artışından kaynaklanan maliyet değişiklikleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır. Yüzde on (%10)'un üzerindeki iş artışından kaynaklanan proje maliyet değişikliklerinden proje maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlar Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. 2886 sayılı Devlet İhale Kanununa göre ihale edilmiş projelerde sözleşme bedelindeki iş artışından kaynaklanan oran yüzde otuz (%30) olarak uygulanır.

2) İhale edilmemiş projelerin maliyet değişiklikleri, maliyeti 250 milyon TL'nin altında olanlarda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın onayıyla, 250 milyon TL'nin üzerinde olanlarda ise Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır. Ancak proje maliyeti 100 milyon TL'ye kadar olanlarda maliyet değişiklikleri yüzde on (%10)'a kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla, kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla yapılır.

3) Detayı tadat edilmemiş toplulaştırılmış projelerin alt projelerinde her türlü maliyet artışı ana proje maliyeti yukarıdaki sınırlara tabi olmak üzere kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakan, üniversitelerde rektör, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisi tarafından karara bağlanır.

4) Yıllık projelerin ödenek değişikliğinden kaynaklanan maliyet değişikliği kendiliğinden revize edilmiş sayılır.

e) Ödenek değişiklikleri;

1) Sektörlerarası ödenek aktarmaları ile GAP, DAP ve KOP kodlu projelerden diğer projelere yapılacak aktarmalar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakanın; GAP, DAP ve KOP kodlu projeler arasındaki aktarmalar da dahil olmak üzere diğer her türlü aktarma ilgili kuruluşun bağlı veya ilgili olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla karara bağlanır.

2) Her türlü kaynaktan proje ödeneğine (toplulaştırılmış projelerin alt projeleri dahil) yıl içinde yapılacak toplam 50 milyon TL'ye kadar ek ödenek tahsisleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı bulunduğu Bakan onayı ile, proje bazında bu tutarı aşan ek ödenek tahsisleri Yüksek Planlama Kurulunca karara bağlanır. Ancak, döner sermaye gelirleri ve özel bütçeli kuruluşların Bütçe Kanununda belirtilen tahmini gelir tutarı üzerinde gerçekleşen finansman fazlaları ve bir önceki yıldan devreden öz gelirleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi vermek kaydıyla kuruluşun bağlı olduğu bakanın, üniversitelerde rektörün, diğer kurumlarda kurum üst yöneticisinin onayıyla Yatırım Programında yer alan projelerle ilişkilendirilir.

3) 5018 sayılı Kanuna ekli (I) ve (II) sayılı cetvellerde yer alan kuruluşların ek ödenek talepleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan tarafından en geç Haziran ve Ekim ayları olmak üzere yılda iki defa değerlendirmeye tabi tutularak sonuçları kuruluşlara bildirilir.

4) Yatırım Programında iz ödenekle yer alan projelere yıl içinde ödenek aktarması, iz ödeneye çekme gerekçeleri dikkate alınarak ve projelerin durumu gözden geçirilerek ilgili bakanın onayıyla yapılabilir. Bu yetki üniversitelerde ve diğer kurumlarda Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının bağlı olduğu Bakan tarafından kullanılır.

f) Bakanlar 5 inci, 6 ncı ve 7 nci maddeler kapsamındaki yetkilerinin (iz ödenekli projeler hariç) tamamını ya da bir kısmını alt birimlere, bağlı veya ilgili kuruluşlara devredebilirler.

g) 2010 Mali Yılı Bütçesine ek veya olağanüstü ödenek temin edilmesiyle ilgili kanun tasarılarının Maliye Bakanlığınca hazırlanmasından önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının olumlu görüşü alınır. Yatırımlarla ilgili değişiklik talepleri, proje ödenekleri ile ilişkisi kurulmadan, Maliye Bakanlığınca sonuçlandırılmaz.

h) Kuruluşların dış finansman (kredi ve/veya hibe) ile yürütecekleri projelerde, 4749 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ve bu Kanuna dayanılarak çıkarılmış olan yönetmelikler ile Yıllık Yatırım Programında Yer Alan

Projelere Dış Finansman Sağlanmasına İlişkin Esas ve Usullere Dair Tebliğ hükümlerine uyulur. Dış finansman kullanımlarının, Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesi esastır.

i) Önceki yıl içerisinde kullanılmayan ve 2010 yılına devreden dış proje kredisi ödeneklerinin Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulacak revizyon, bu maddedeki limitlere bakılmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

j) Bu maddenin (d) bendinde yer alan limitleri aşan revizyon taleplerinde mukayeseli keşif veya mukayeseli maliyet hesabı ile iş artışına ilişkin şartların ilgili mevzuatına göre gerçekleştiğini açıklayan gerekçe raporuyla birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına başvurulur. Bu maddenin (b), (c) ve (d) bentlerinde proje yapılabilirliğini etkileyecek değişikliklerin neticelendirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, değişikliğin boyutunu da dikkate alarak yeni keşfe dayalı revize fizibilite raporu talep edebilir.

k) Kamulaştırma ödenekleri, Yatırım Programında proje olarak yer almaz ve kamulaştırma tertiplerine yapılacak her türlü ödenek ilavesi (ilama bağlı borçlar hariç) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından karara bağlanır.

l) Yatırım Programında yer alan işlerden sari ihaleli projelerin sözleşme bedeli sözleşmenin imzalanmasını müteakip kuruluşlar tarafından 30 gün içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir. İlgili proje maliyetleri, sözleşme bedelleri doğrultusunda takip eden yıl Yatırım Programında revize edilir.

Tamamı kullanılmayan dış krediler

MADDE 8- (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşlar, kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları ile döner sermayeli kuruluşlar ve mahalli idarelere açılan dış kredilerin tamamının kullanılmaması durumunda bu kredilerin, ihtiyacı olan kuruluşlara tahsis Hazine Müsteşarlığınca sonuçlandırılmadan önce Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşü alınır.

AB bölgesel kalkınma programları ve sınır ötesi işbirliği programları

MADDE 9- (1) Avrupa Birliği Katılım Öncesi Mali İşbirliği çerçevesinde bazı İstatistikî Bölge Birimleri Sınıflaması (İBBS) Düzey 2 Bölgelerinde uygulamaları başlatılan Bölgesel Kalkınma Programlarının ve 2004-2006 Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programının değerlendirilmesi Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda gerçekleştirilir.

(2) Değerlendirme çalışmaları ve etki analizleri için ilgili kamu kuruluşları ve mahalli idareler; bölgelerde Program/Proje Uygulama ve Koordinasyon Birimleri ve Kalkınma Birlikleri, merkezde ise Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile yakın işbirliği içinde çalışır.

Mahalli idare yatırımları

MADDE 10- (1) Mahalli idarelerin (il özel idareleri ve belediyeler ile bunların kurdukları birlik ve idareler) dış kredili projelerinin belirlenmesinde, dış borç limitleri

içinde kalınması esastır. Mahalli idarelerin dış finansman (kredi ve/veya hibe) kullanımı söz konusu olan projeleri; makro politikalar, sektör programları, bölgesel planlar ve yatırım öncelikleri ile stratejik plan ve performans programı dikkate alınarak bu Karardaki esaslara göre Yatırım Programına alınır. Söz konusu projelerin ihale aşamasında ya da uygulama esnasında oluşabilecek proje parametrelerindeki değişiklikler bu Kararın ilgili hükümlerine göre karara bağlanır. Dış finansman kullanımı olan projelerden İller Bankası Yatırım Programında yer almak üzere teklif edilenlere öncelik verilir. Dış kredi kullanımından doğacak yükümlülükler ilgili mahalli idarelerce yerine getirilir.

(2) Köylerin altyapı sorunlarını çözmeye yönelik Köylerin Altyapısının Desteklenmesi Projesi (KÖYDES) kapsamındaki yatırımlar için 2010 yılı bütçesinden ayrılan ve 2010 Yılı Yatırım Programında yer alan ödeneğin, 79 İl Özel İdaresi ile İstanbul ve Kocaeli Büyükşehir Belediyelerine il bazında dağılımı, 2010 Yılı Yatırım Programının Resmi Gazete'de yayımlanmasını müteakip Yüksek Planlama Kurulu tarafından karara bağlanır.

Yeni teşkilat kurulması

MADDE 11- (1) Kamu kuruluşları yeni bir teşkilatlanmaya giderken 2010 Yılı Programında yer alan ilkeler, politikalar, hukuki ve kurumsal düzenlemelere uyarlar ve bu tür düzenlemelerde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının uygun görüşünü alırlar.

(2) Kamu kuruluşları, işletmeye alacakları tesisler için ihtiyaç duydukları personeli, ilgili bakanlığın olumlu görüşü alınmak suretiyle yatırım süresi içinde istihdam edebilirler.

(3) 1/3/2006 tarihli ve 5467 sayılı Kanunla kurulan 15 devlet üniversitesi, 17/5/2007 tarihli ve 5662 sayılı Kanunla kurulan 17 devlet üniversitesi ile 22/5/2008 tarihli ve 5765 sayılı Kanunla kurulan 9 devlet üniversitesinin kampüs yerinin seçimine Maliye Bakanlığı Müsteşarının koordinatörlüğünde, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı, Milli Eğitim Bakanlığı Müsteşarı, Yükseköğretim Kurulu temsilcisi ve Yüksek Öğrenim Kredi ve Yurtlar Kurumu Genel Müdürü, ilgili üniversitenin kurulduğu ildeki vali ve belediye başkanı ile üniversitenin rektöründen müteşekkil bir Kurul karar verir. Kurul hazırlık çalışmalarını yapmak üzere bir teknik heyet görevlendirebilir.

Mevzuat taslaklarına ilişkin görüşlerin alınması

MADDE 12- (1) Bakanlıklar ve bağlı ve ilgili kuruluşlar ekonomik, sosyal ve kültürel politikalar ve tedbirlerle ilgili mevzuat taslaklarını görüş alınmak üzere ilgili bakanlıklar ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler.

(2) Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Bakanlar Kurulu kararı gerektiren mevzuat düzenlemeleri için, Programla ilişkisinin kurulması açısından, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının görüşünü alırlar.

Finansal kiralama

MADDE 13- (1) Tüm kamu kurum ve kuruluşlarınca finansal kiralama yoluyla gerçekleştirilecek yatırımlara 2010 Yılı Yatırım Programında yer verilir. Finansal kiralamaya konu olan yatırımın toplam proje tutarı, kiralamanın başlayacağı 2010 Yılı

Yatırım Programında yıl ödeneği olarak yer alır. Müteakip yıl yatırım programlarında proje ile ilgili herhangi bir ödenek tahsisi yapılmaz. Projenin 2010 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmesinde ihtiyaç duyulan revizyonlar, bu Kararın ilgili hükümleri istikametinde sonuçlandırılır.

Yıllık yatırım programı teklifleri

MADDE 14- (1) Kamu kuruluşları, 2010-2012 Orta Vadeli Programda belirtilen hedefleri, politikaları, öncelikleri, çevresel etkileri ve varsa sektör ana planları ile kuruluş stratejik planları ve performans programlarını esas almalarının yanı sıra Düzey 2 İstatistik Bölge Birimi çerçevesinde il ölçeğindeki yatırımlar için valilik görüşlerini de dikkate alarak proje düzeyinde üç yıllık yatırım programları hazırlar ve Temmuz 2010 sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Bu programların ilk yılı kuruluşların yıllık yatırım programı tekliflerini teşkil eder. Yatırım Programında müstakil proje olarak yer alması gereken projelerin toplulaştırılmış proje kapsamında bildirilmemesi esastır.

(2) Kuruluşlar, tüm sektörlerde maliyeti 5 milyon TL ve üzerinde olan, yıl içinde Yatırım Programına alınmasını talep edecekleri yeni projeler için, 2010-2012 Dönemi Yatırım Programı Hazırlama Rehberinin 26 ncı ve 27 nci maddeleri çerçevesinde hazırlayacakları fizibilite raporu ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına müracaat ederler. Fizibilite raporları, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına incelemenin yapılacağı makul bir süre gözetilerek gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilecek fizibilite etütlerinin gönderildiği yıl itibarıyla güncel bilgileri içermesi gerekmektedir. Güncelliğini yitirmiş fizibilite etütleri revize edilmek üzere kuruluşlara geri gönderilir.

(3) 2009 yılında AB ile yürütülen mali işbirliği kapsamında karara bağlanmış olan projeler, proje sahibi kuruluşlar tarafından 2010 Yılı Yatırım Programı ile ilişkilendirilmek üzere, yerli katkı karşılığı ödenek talepleri ile birlikte Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonu

MADDE 15- (1) Çok taraflı ve ikili teknik işbirliği programları/anlaşmaları ile sağlanacak teknik yardımlardan yararlanarak proje uygulamak isteyen kamu, özel sektör veya sivil toplum kuruluşları almak istedikleri yardımla ilgili proje önerilerini Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderirler. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen proje önerileri, Dışişleri Bakanlığı aracılığıyla ilgili uluslararası kuruluşlara veya teknik yardım talep edilen ülkelerin büyükelçiliklerine gönderilir.

(2) Teknik yardım sağlayan ilgili ülke ya da uluslararası kuruluş tarafından uygun görülen projelerin proje teklifleri, yardım sağlayacak ilgili taraf ile projeyi yürütecek kuruluş arasında işbirliği yapılarak hazırlanır ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülen nihai proje Dışişleri Bakanlığı ile yardım sağlayan ilgili taraf arasında proje anlaşması imzalanmasını takiben uygulamaya konulur.

(3) Detaylı proje dokümanı hazırlanmayan ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun görülmeyen hiçbir proje, çok taraflı ve ikili teknik işbirliği faaliyetleri çerçevesinde uygulamaya konulamaz.

II. KOORDİNASYON

İşbirliği ve koordinasyon

MADDE 16- (1) Merkezi düzeydeki koordinasyon hizmetleri ile bölge ve il düzeyindeki koordinasyon hizmetlerinde 2010 Yılı Programında yer alan hedef, ilke ve politikalar esas alınır.

(2) Program uygulamalarının etkisinin artırılması amacıyla gerekli görülen hallerde koordinasyon Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına sağlanır.

Temel sektörlerle ait ana planlar

MADDE 17- (1) Ekonomik ve sosyal yapının tutarlı bir şekilde gelişmesini yönlendirmek için temel sektörlerle dair ana planlar ile bunlara dayalı uygulama plan ve projelerinin ilgili kamu kuruluşlarınca yapımı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonu ve işbirliği ile sağlanır.

Bölgelerarası işbirliği

MADDE 18- (1) Ülkemizin komşu ülkeler ve bölgelerle yürüttüğü Bölgelerarası İşbirliği Programı çerçevesinde, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı bütçesinden ayrılan kaynaklar, programın kapsadığı bölgelerde il özel idareleri, belediyeler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer gerçek ve tüzel kişilerin Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından uygun bulunan program ve projelerinin desteklenmesi için kullanılır.

Bölgesel gelişme politika ve projelerinin koordinasyonu

MADDE 19- (1) 2010 Yılı Programının ve GAP Eylem Planının gerçekleşmesi yönünden önemli olan ve/veya çeşitli kuruluşlarca birlikte yürütülmesi gereken projeler ile bölgesel gelişme planları ve Cazibe Merkezleri Programı başta olmak üzere bölgesel gelişme programlarının merkezi hükümet ve bölge kademesindeki koordinasyonu Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına yürütülür.

(2) Bu projeler için hazırlanacak uygulama programında ilgili kuruluşların görevleri, işbirliği esasları ve iş programları gösterilir.

(3) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, gerektiğinde, projenin yürütülmesinde ağırlığı bulunan merkez veya bölge kuruluşlarından birine koordinasyon görevi verebilir. Bu kuruluş, verilen görevin yerine getirilmesinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına karşı sorumludur.

(4) Kalkınma ajanslarının ulusal düzeyde koordinasyonundan ve bölgesel gelişmeye yönelik iç ve dış kaynaklı fonların ajanslara tahsisi ile bunların kullanımına ilişkin usul ve esasların belirlenmesinden Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı sorumludur. Bu

çerçeve, merkezi düzeyde kurum ve kuruluşların, ajanslarla tesis edecekleri ilişkiler Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda yürütülecektir.

(5) Bölgesel kalkınma alanında yapılacak planlama ve koordinasyon çalışmalarında kalkınma ajanslarının ihtiyaç duyacağı her türlü bilgi ve destek ilgili kuruluşlarca sağlanacaktır.

Yerel koordinasyon

MADDE 20- (1) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı koordinasyonunda yürütülen İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS), Merkezde bakanlıklar ve yerelde valilikler başta olmak üzere, bütün kamu kurum ve kuruluşlarının işbirliği ile geliştirilecek ve bu yönde gereken destek ve katkılar ilgili bütün kuruluşlarca süratle sağlanacaktır.

(2) İKİS veri girişleri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının ilgili merkezi ve yerel kuruluşlarla ortaklaşa geliştireceği usul, esas ve standartlar çerçevesinde doğrudan il veya bölge müdürlükleri tarafından gerçekleştirilir. Veri girişlerinde il geneli koordinasyon ise il planlama müdürlükleri tarafından yürütülür.

(3) Valilikler; illerdeki yatırım tekliflerinin hazırlanması, uygulanması, izlenmesi, ödeneklerin zamanında ve amacına uygun olarak kullanılması için kuruluşlar arasında işbirliği, yardımlaşma ve koordinasyonu sağlarlar ve bu amaçla İKİS'in en üst düzeyde kullanımını teşvik ederler.

(4) İçişleri Bakanlığı, yukarıda belirtilen işlerin valiliklerce sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve koordinasyonun sağlanması için gerekli tedbirleri alır.

(5) Yerel ve bölgesel nitelikli yatırım uygulamalarında koordinasyonu güçlendirmek, etkinliği artırmak, bütüncül uygulamayı kolaylaştırmak ve yerelde kurumsal kapasitelerin gelişimine katkıda bulunmak amacıyla merkezi kamu idareleri, projelerin mahiyeti uygun düşüğü ölçüde, yatırım uygulamalarının 5302 sayılı İl Özel İdaresi Kanununun 6 ncı maddesi hükümleri gereğince gerçekleştirilmesine öncelik verecektir.

İl Koordinasyon Kurulları

MADDE 21- (1) İl yatırımlarının ve sosyo-ekonomik gelişmelerin değerlendirildiği, sorunların ve çözüm önerilerinin ele alınarak bu hususlarda kuruluşlar arası işbirliği ve koordinasyonun sağlandığı İl Koordinasyon Kurulları; Mart, Haziran ve Ekim aylarında olmak üzere yılda en az üç kez toplanır. Bu toplantılara, ilgili konularda görüşlerine başvurmak üzere, valinin belirleyeceği kamu kurumu niteliğinde meslek kuruluşları, sanayi ve ticaret odaları, dernekler, vakıflar ve diğer sivil toplum kuruluşları da davet edilir

(2) Mart ve Ekim aylarındaki toplantıların gündemi, yatırımların ve sosyo-ekonomik gelişmelerin izlenmesi ve koordinasyonu faaliyetlerini, Haziran ayındaki toplantının gündemi ise gelecek yıl için öngörülen tedbirlerin ve yatırım tekliflerinin değerlendirilerek valilik görüşlerinin oluşturulmasını esas alacak şekilde belirlenir.

(3) Toplantı hazırlıkları için gerekli veriler, ilgili kuruluşlarca toplantılardan iki hafta öncesine kadar İKİS'e girilir ve il planlama müdürlükleri tarafından değerlendirilerek bir

raporla Kurula sunulur. Toplantı tutanakları ise, il planlama müdürlüklerince sisteme aktarılır.

(4) Yatırım tekliflerine ilişkin valilik görüşleri, toplantı tutanağına ek olarak düzenlenir. Bu görüşler, ildeki kamu kuruluşları tarafından, yatırım tekliflerine ek olarak, merkez teşkilatlarına bildirilir. Valilik görüşlerinin sisteme aktarılması il planlama müdürlükleri tarafından yapılır.

(5) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, İl Koordinasyon Kurulları toplantılarına gerektiğinde katılarak koordinasyon sağlanmasına yardımcı olur.

III. İZLEME

MADDE 22- (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıklarının, fon idarelerinin, sosyal güvenlik kurumlarının, büyükşehir belediyeleri ile diğer belediyelerin, belediyelerin iştiraki ve bağlı ortaklığı olan idare ve işletmelerin, il özel idareleri ve İller Bankasının, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumunun, Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü'nün, Milli Piyango İdaresi Genel Müdürlüğü'nün, Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı ve döner sermayeli kuruluşların Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları 2009 yılı gerçekleştirmeleri ile 2010 yılı birinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları 15 Mayıs 2010 tarihine kadar, 2010 yılı ikinci gerçekleştirme tahmini konsolide yatırım ve finansman tabloları ise Temmuz 2010 sonuna kadar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

(2) Fon idarelerince doğrudan veya özelleştirme kapsamına alınan kamu kuruluşları aracılığı ile yapılacak yatırımlara dair teklifler, fonun yönetiminden sorumlu bakanlıklar veya fon idareleri tarafından en geç Temmuz 2010 sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

(3) Özelleştirme kapsamında olup kamu payı yüzde elli (%50)'nin üzerinde olan kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına belirlenen kabullere ve formlara uygun olarak hazırlayacakları konsolide yatırım ve finansman tablolarını Özelleştirme İdaresi Başkanlığının uygun görüşünü de ekleyerek en geç 15 Eylül 2010 tarihine kadar Maliye Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları iştirakleri

MADDE 23- (1) Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları; Yüksek Planlama Kurulunca alınan genel prensip kararı çerçevesinde, mevcut iştiraklerindeki sermaye değişiklikleri ve yeni iştirakleri hakkında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bilgi verirler.

Düzenleyici ve denetleyici kurumlar

MADDE 24- (1) 5018 sayılı Kanuna ekli (III) sayılı cetvelde yer alan düzenleyici ve denetleyici kurumların yatırım nitelikli projeleri bilgi için 2010 Yılı Yatırım Programında yer alır. Bu projelerle ilgili yıl içinde ihtiyaç duyulacak her türlü revizyon bu Karar

hükümlerine tabi olmayıp, revizyonun yapılmasını müteakip bilgi için Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

İzleme raporları

MADDE 25- (1) Kuruluşların yatırım ve işletme faaliyetleri ile hukuki ve kurumsal düzenlemelere ait tedbirler ve bilgiler, belirli zamanlarda verilecek raporlarla takip edilir.

a) Yıllık Program İzleme Raporu: Kuruluşların 2010 Yılı Programında yer alan ve sorumlu oldukları tedbirlerin uygulama durumları ile ilgili bilgiler, geliştirilecek formlara uygun olarak, Mart, Haziran, Eylül ve Aralık sonu olmak üzere üç aylık dönemler itibarıyla, dönem sonunu izleyen 10 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirilir.

b) Yatırım Uygulama Raporu: Yatırımcı kamu kuruluşlarının (projeleri Programda yer alan belediye ve il özel idareleri dahil) yatırım projeleri kuruluş, sektör ve proje bazında yatırım uygulama raporları ile izlenir. Yatırım Uygulama Raporlarında her yatırım projesinin, uygulama yılı başından dönem sonuna kadar ve dönem içinde harcama ve gerçekleşme durumları ve bunların finansman ayrıntısı (genel bütçe, fon, döner sermaye ve/veya dış krediden -nakit ve makine teçhizat olarak- hangilerinin kullanıldığı) belirtilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş ve/veya ödenekleri toplulaştırılmış projelerin alt detayları ile ilgili bilgilere, geliştirilmiş formlara uygun olarak Yatırım Uygulama Raporunda yer verilir.

Ödeneği toplu olarak verilmiş, ödenekleri toplulaştırılmış veya çeşitli illerdeki yatırımları kapsadığı için 2010 Yılı Yatırım Programında yeri "muhtelif" olarak belirtilen projelerin yatırım harcamaları il bazında izlemeye tabi tutulur. Bölgesel gelişme planlarının hazırlanması, uygulanması, koordinasyonu ve izlenmesinde etkinliğin artırılması açısından ve yatırımcı kamu kuruluşları bu bilgilere yatırım uygulama raporlarında yer verme konusunda gerekli hassasiyeti gösterirler.

Yatırım Uygulama Raporları:

- 1 Ocak - 31 Mart
- 1 Nisan - 30 Haziran
- 1 Temmuz - 30 Eylül
- 1 Ekim - 31 Aralık

dönemlerini kapsayacak şekilde hazırlanarak dönem sonlarını takip eden en geç 15 gün içinde, 1 Ekim-31 Aralık dönem raporları ise en geç Mart ayı sonuna kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

c) Dış Kredi İzleme Raporu: Yatırım projelerinde dış kredi kaynakları kullanan kuruluşlar ve mahalli idareler, kredi kullanım durumlarını, belirlenen formlara uygun olarak hazırlayarak, (b) bendinde belirtilen dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler. Genel ve özel bütçeli kuruluşlar ile mahalli idareler bu formları ayrıca Maliye Bakanlığına da gönderirler.

d) KİT Veri Toplama Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, Veri Toplama Projesi (VTP) çerçevesinde hazırlayacakları tabloları üç ayda bir ilgili bakanlığa, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına dönem sonunu takip eden bir ay içinde gönderirler.

e) İşletme Gerçekleşme Raporu: Kamu ve özel kesim işletmelerinin mal ve hizmet üretim gerçekleştirmeleri ile kapasite kullanımları aylık raporlarla izlenir. Kamu kuruluşlarının satış, dış ticaret, stok ve istihdam durumları da bu raporlarda belirtilir. Kuruluşlar, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına hazırlanacak örneklere uygun olarak düzenleyecekleri raporları en geç ilgili olduğu ay sonunu takip eden 15 gün içinde söz konusu Müsteşarlığa gönderirler.

f) Destekleme Alımları ile İlgili Raporlar: Kooperatif birlikleri ile kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları destekleme alımlarıyla ilgili bilgileri, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası ve T.C. Ziraat Bankası da destekleme kredisi kullanımlarıyla ilgili bilgileri formlara uygun olarak her ay Sanayi ve Ticaret Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

g) Fon ve Hesaplar ile İlgili Raporlar: Tüm kamu kuruluşları sorumlu oldukları fonlarla, kamu bankaları sorumlu oldukları hesaplarla ve Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası da bünyesinde açılmış veya açılacak fon hesaplarıyla ilgili bilgileri, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda, her ayı takip eden 15 gün içerisinde Maliye Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderirler.

h) Fiyat İzleme Raporu: Kamu iktisadi teşebbüsleri ve bağlı ortaklıkları, ürettikleri mal ve hizmetlerin fiyatları ve ana girdi maliyetleri ile gelir ve giderlerinde meydana gelen değişiklikleri, 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ile Hazine Müsteşarlığına bildirirler.

ı) Teknik İşbirliği Uygulama Raporu: Uygulanmakta olan teknik işbirliği projelerinin altı aylık ve yıllık uygulama raporları Ocak ve Temmuz aylarında Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

i) Sektörel Bilgi Formları: Özel kanunlarla kurulmuş, kamu tüzel kişiliğini, idari ve mali özerkliği haiz düzenleyici ve denetleyici kurumlar, faaliyetlerine ve sektöre ilişkin bilgileri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından hazırlanan formlara uygun olarak altışar aylık dönemler itibarıyla dönem sonunu izleyen 30 gün içinde ilişkili bulunduğu bakanlığa ve Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bildirirler.

j) Proje Tamamlama Raporu: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına belirlenecek format çerçevesinde, uygulaması tamamlanarak işletme safhasına geçmiş projeler için kuruluş tarafından hazırlanacak Proje Tamamlama Raporları, projenin tamamlanmasını takiben üç ay içerisinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

k) Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri İzleme ve Değerlendirme Raporları: 2010 Yılı Yatırım Programında yer alan e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile ilgili bilgi ve iletişim teknolojisi projeleri üçer aylık raporlarla izlenir. Kuruluşlar, proje planında öngörülen

aşamaların zaman-bütçe kısıtlarına uygunluğunun izlenebilmesi amacıyla her bir bilgi ve iletişim teknolojisi projesi için Kamu Bilgi ve İletişim Teknolojisi Projeleri Hazırlama Kılavuzunda yer alan Tablo 7.1 ile tüm harcama kalemleri itibarıyla üçer aylık dönemler ve yıl içi kümülatif harcamayı gösterecek şekilde hazırlanacak Tablo 2'yi ve ayrıca Yatırım Programı Hazırlama Rehberindeki Tablo 7'yi, (b) bendinde belirtilen dönemleri takip eden 30 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletacaktır.

l) Teknolojik Araştırma Projeleri Gelişme, Sonuç ve Etki İzleme Raporları: Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca belirlenecek format çerçevesinde kuruluş tarafından hazırlanan;

1) Gelişme (ara) raporları Haziran ve Aralık aylarını takip eden 15 gün içinde yılda iki kez toplu halde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

2) Tamamlanan projelere ilişkin sonuç raporları proje bitimini müteakip 2 ay içinde (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

3) Önceki yıllarda tamamlanmış olan araştırma merkezi ve merkezi laboratuvar nitelikli projelerin etki izleme raporları proje bitimini takiben 10 sene boyunca senede bir kez Ocak ayı sonuna kadar (üniversitelerde rektörlükler aracılığıyla),

Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

m) Bilimsel Araştırma Projeleri: Üniversitelere ait olan, 10/4/2002 tarihli ve 24722 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Yükseköğretim Kurumları Bilimsel Araştırma Projeleri Hakkında Yönetmeliğin 11 inci maddesi gereği özel ödenek kaydedilen ödeneklerden karşılanacak olan rektörlük bilimsel araştırma projeleri kapsamında yürütülecek olan projelerin listesi Ocak ve Temmuz aylarında olmak üzere yılda iki kez Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı ve Maliye Bakanlığına bildirilir.

n) İstanbul Depreme Hazırlık Çalışmaları İzleme Raporu: İstanbul İl Özel İdaresi tarafından İstanbul'un depreme karşı hazırlanması amacıyla yürütülen, Yatırım Programında yer almayan, İstanbul'da Sismik Riskin Etkilerinin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (ISMEP) çalışmalarıyla ilgili gelişme raporu her dört ayda bir Başbakanlığa, Bayındırlık ve İskan Bakanlığına, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına ve Hazine Müsteşarlığına gönderilir.

MADDE 26- (1) Hazine Müsteşarlığı yatırım teşviki ve yabancı sermaye, Dış Ticaret Müsteşarlığı ise ihracat teşviki ve serbest bölgeler ile ilgili bilgileri ve Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı desteklerini, hazırlanan formlara uygun olarak ve aylık bazda her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletirler.

MADDE 27- (1) Mahalli idarelerin bütçe ve kesin hesap durumlarını belirleyen bilgiler İçişleri Bakanlığı ve Türkiye İstatistik Kurumu kanalıyla 15 Temmuz 2010 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir.

MADDE 28- (1) Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulu, ilgili kuruluşların, Yıllık Program Kararnameleri çerçevesindeki program uygulamalarını da denetimi içine alır.

Başbakanlığa gönderilen denetleme raporlarının bir nüshası Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına da gönderilir.

Dış yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi

MADDE 29- (1) Bütün kamu kurum ve kuruluşlarının diğer ülkelere sağladığı yardımlarla ilgili faaliyetlerin koordinasyonu ve izlenmesi Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığı (TİKA) tarafından yürütülür. Bu amaçla bütün kamu kurum ve kuruluşları diğer ülkelere sağladığı yardımları, TİKA tarafından hazırlanan formata uygun olarak üçer aylık dönemler halinde TİKA'ya bildirir. TİKA, yapılan dış yardımları her altı ayda bir Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına rapor eder.

(2) Dış Ticaret Müsteşarlığı, yapılacak Karma Ekonomik Komisyon (KEK) Toplantılarının ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) ile ilgili görüşmelerin takvimlerini üçer aylık dönemler halinde; KEK Protokolleri ile STA'ların birer kopyalarını en geç imzalanmalarını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

(3) Hazine Müsteşarlığı, yapılan sermaye ihracı ile ilgili bilgileri ülke ve sektörler itibarıyla aylık bazda ve her ayı takip eden 15 gün içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

(4) Kamu kurum ve kuruluşları, yabancı ülke ve kuruluşlarla yaptıkları dış ekonomik ilişkilerle ilgili anlaşmaların birer kopyasını anlaşmanın imzalanmasını takip eden bir ay içinde Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına iletir.

Kesin hesap farklarının kapatılmasından doğan ödenek ihtiyaçları

MADDE 30- (1) Genel ve özel bütçeli kuruluşların geçmiş yıllarda tamamlanmış ve 2010 Yılı Yatırım Programında yer almayan projeleriyle ilgili kesin hesap farklarından kaynaklanan geçmiş yıl yatırım giderleri borçları kuruluşun Yatırım Programına bu amaçla tefrik edilmiş proje ödeneğinden karşılanır. Böyle bir projenin bulunmaması halinde ise adı geçen borçların ödenebilmesi için ilgili kuruluşun talebi üzerine 2010 Yılı Yatırım Programına kesin hesap farkı adıyla proje alınır. Finansman ihtiyacı öncelikle projeler arası ödenek aktarması yoluyla karşılanacak olan bu projelerin Programa alınması talepleri, 6 ncı maddedeki limitlere bağlı olmaksızın Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığınca sonuçlandırılır.

(2) KİT'ler ve bağlı ortaklıkları ile iştiraklerinde ise söz konusu borçlar, yatırım ödenekleriyle ilişkilendirilmeden işletme bütçelerinden ödenir ve bu harcamalar ilgili projenin maliyetine ilave edilir. Yapılan işlemlerin sonucundan Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına bilgi verilir.

Proje revizyon talepleri

MADDE 31- (1) Kuruluşların proje revizyon talepleri, 15 Aralık 2010 tarihine kadar Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığına gönderilir. Bu talepler yıl sonuna kadar sonuçlandırılır.

Yürürlük

MADDE 32- (1) Bu Karar 1/1/2010 tarihinde yürürlüğe girer.

**KALKINMADA ÖNCELİKLİ YÖRELER LİSTESİ
(BİRİNCİ DERECEDE ÖNCELİKLİ YÖRELER)**

1. Adıyaman	26. Kars
2. Ağrı	27. Kastamonu
3. Aksaray	28. Kırıkkale
4. Amasya	29. Kırşehir
5. Ardahan	30. Kilis
6. Artvin	31. Malatya
7. Bartın	32. Mardin
8. Batman	33. Muş
9. Bayburt	34. Nevşehir
10. Bingöl	35. Niğde
11. Bitlis	36. Ordu
12. Çanakkale
(Bozcaada ve Gökçeada İlçeleri)	37. Osmaniye
13. Çankırı	38. Rize
14. Çorum	39. Samsun
15. Diyarbakır	40. Siirt
16. Elazığ	41. Sinop
17. Erzincan	42. Sivas
18. Erzurum	43. Şanlıurfa
19. Giresun	44. Şırnak
20. Gümüşhane	45. Tokat
21. Hakkari	46. Trabzon
22. Iğdır	47. Tunceli
23. Kahramanmaraş	48. Van
24. Karabük	49. Yozgat
25. Karaman	50. Zonguldak

2010 YILI PROGRAMI

**17 Ekim 2009 Gün ve 27379 Sayılı Resmi Gazetede Yayımlanan
12 Ekim 2009 Gün ve 2009/15513 Sayılı 2010 Yılı Programının
Uygulanması, Koordinasyonu ve İzlenmesine Dair
Bakanlar Kurulu Kararı Eki**

BİRİNCİ BÖLÜM

2010 YILI PROGRAMININ MAKROEKONOMİK AMAÇ VE POLİTİKALARI

I. MAKROEKONOMİK AMAÇLAR

2010-2012 dönemini kapsayan Orta Vadeli Programda ortaya konulan temel amaç, makroekonomik öncelikler ve 2010 yılı hedefleri çerçevesinde; küresel krizin Türkiye ekonomisi üzerindeki olumsuz etkilerini gidererek ekonominin yeniden büyüme sürecine sokulması, istihdamın artırılması, enflasyonun orta vadeli hedeflerle uyumlu olarak düşük tek haneli seviyelerde tutulması ve bozulan kamu dengelerinin düzeltilmesi yolunda adım atılması 2010 Yılı Programının temel makroekonomik amacıdır.

II. MAKROEKONOMİK POLİTİKALAR

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

- i. Merkez Bankasının fiyat istikrarı hedefiyle çalışmayacak şekilde, para ve maliye politikası ekonomik büyümeyi ve istikrarı destekleyecek yönde eşgüdüm içerisinde yürütülecektir.

- ii. Küresel krizin oluşturduğu olumsuz etkilerin giderilmesini ve ekonominin yeniden sürdürülebilir büyüme dönemine girmesini sağlamak amacıyla özel sektör yatırımlarını, ihracatı ve istihdamı artırmaya yönelik politikalar uygulanacaktır.
- iii. Ekonominin toparlanma sürecini hızlandırmak ve krizlere karşı dayanıklılığını artırmak amacıyla uluslararası rekabet gücünü, verimliliği ve işgücünün niteliğini yükseltecek ve işgücü piyasasının esnekliğini artıracak kurumsal ve yapısal düzenlemelere devam edilecektir.
- iv. Kredi kanalının etkinleştirilmesine, KOBİ'lerin teminat ve finansman ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik olarak kredi garanti fonuna hazine tarafından sağlanan teminat desteği etkin olarak kullanılacaktır.
- v. Kamu politikalarından kaynaklanabilecek belirsizlikler azaltılarak özel sektörün ileriye yönelik uzun dönemli plan yapabilmesi için elverişli bir ortam oluşturulacaktır.

B. MALİYE POLİTİKASI

1. Kamu Harcama Politikası

- i. Mali kurala ilişkin yasal altyapı yıl içinde tamamlanacak ve kamu mali yönetimi, 2011 yılı bütçe döneminden itibaren, belirlenen mali kuralla uyumlu olarak yürütülecektir.
- ii. Mali sonuç doğuracak düzenlemeler; kısa, orta ve uzun dönem etkileri dikkate alınarak yapılacaktır.
- iii. Kamu kurum ve kuruluşlarında yeni personel alımı belirlenen kurallar çerçevesinde yürütülecektir.
- iv. Kamu harcamaları belirlenen öncelikler çerçevesinde gözden geçirilecek, önceliğini yitirmiş ve verimsiz niteliğe sahip harcama programları tasfiye edilerek mali alan yaratılacaktır.
- v. Sosyal yardımların etkinliğinin artırılması amacıyla sosyal yardım sisteminin bir bütün olarak ele alınıp yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar sürdürülecektir.
- vi. Sağlık hizmetlerinin kalitesinden ödün verilmeksizin, ilaç ve tedavi harcamalarını daha akılcı hale getirmeye yönelik tedbirler alınmaya devam edilecektir.
- vii. Genel sağlık sigortası sisteminin, getireceği mali yüklerin makul düzeyde tutulması amacıyla, sağlıkta dönüşüm programıyla birlikte uygulanmasına devam edilecektir.
- viii. Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından kamuya olan borçlarına mahsuben yapılacak kesintiler düzenli bir şekilde uygulanacak ve kesinti oranı, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.

2. Kamu Yatırım Politikası

- i. Kamu yatırımlarının etkili, verimli ve zamanında gerçekleştirilmesini, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasını hedefleyen çalışmalar sürdürülecektir.
- ii. Eğitim, sağlık, teknolojik araştırma, ulaştırma, içme suyu ile bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesine yönelik altyapı yatırımlarına öncelik verilecektir.
- iii. Kamu yatırımları, başta Güneydoğu Anadolu Projesi, Doğu Anadolu Projesi, Konya Ovası Projesi olmak üzere gelişmişlik farklarını azaltmayı hedefleyen ekonomik ve sosyal altyapı projelerine yoğunlaştırılacaktır.
- iv. AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği yatırımlar hızlandırılacaktır.
- v. Kamu altyapı yatırımlarının gerçekleştirilmesinde özel sektör katılımını artırıcı modellerin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.
- vi. Kamu yatırım teklif ve kararları, sorun ve çözüm analizlerini içeren sektör çalışmaları ile nitelikli yapılabirlik etüd ve analizlerine dayandırılacaktır.

3. Kamu Gelir Politikası

- i. Vergi mevzuatı ve uygulamalarında sadeliği ve istikrarı sağlayıcı düzenlemeler yapılacaktır.
- ii. Genel ekonomik koşullar göz önünde bulundurularak, maktu vergi ve harçlar güncellenecektir.
- iii. Vergi harcamalarının mali tutarının tespitine yönelik çalışmalar sonuçlandırılacaktır.
- iv. Başta vergi denetimi olmak üzere, denetimlerde etkinliğin kurumlar arası çapraz kontrolü de içerecek şekilde sağlanması amacıyla kamu idarelerinin kapasitelerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalara ağırlık verilecektir.
- v. Yüksek oranda vergilendirilen ürünler başta olmak üzere vergi kayıp ve kaçığını önlemeye yönelik denetimler artırılacaktır.
- vi. Yerel yönetimlerin öz gelirlerini artırıcı düzenleme yapılacaktır.

4. Kamu Borçlanma Politikası

- i. Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite risklerinin azaltılması amacıyla, yeterli düzeyde rezerv tutulmaya devam edilecektir.
- ii. Devlet iç borçlanma senetlerinin yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yönelik olarak yeni enstrümanların geliştirilmesine ve perakende satış yöntemine ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.
- iii. Kamu borçlanma imkanlarının geliştirilmesi ve maliyetlerin düşürülmesi amacıyla yatırımcı taleplerine uygun finansman araçları geliştirilecektir.

5. Kamu Mali Yönetimi ve Denetim

- i. 5018 sayılı Kanunla uyum sağlayacak şekilde etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın yasal ve insan kaynakları altyapısı güçlendirilecektir.

- ii. Sayıştay'ın denetim faaliyetlerinin kamuda yaygınlaştırılması ve iç kontrol ve iç denetim sisteminin sağlıklı bir şekilde çalışmasına Sayıştay'ın daha fazla katkı vermesi sağlanacaktır.
- iii. Kamu kurum ve kuruluşlarında yönetimin sorumluluğunun güçlendirilmesi için gerekli mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirler güçlendirilecektir.
- iv. Kamu maliyesinde mali saydamlığı güçlendirmeye yönelik çalışmalara devam edilecektir.

6. Kamu İktisadi Teşebbüsleri ve Özelleştirme

- i. Kamu iktisadi teşebbüslerinin karlılık ve verimlilik ilkelerine uygun olarak işletilmesi esastır.
- ii. KİT'lerin belirli bir takvim ve strateji çerçevesinde özelleştirilmesi çalışmaları kararlılıkla sürdürülecektir.
- iii. KİT'lerde; yetkilendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde etkinliği ve performansa dayalı yönetimi esas alan stratejik yönetim anlayışı yaygınlaştırılacaktır.
- iv. KİT'lerin tüm işletmecilik politikaları, stratejik planlar ile genel yatırım ve finansman kararnamelerinde öngörülen hedeflere ulaşacak şekilde belirlenecek ve etkin bir şekilde uygulanacaktır.
- v. KİT'lerde stok, tedarik, üretim ve pazarlama maliyetlerini düşürerek verimliliği artıran ve uluslararası fiyat değişimlerine duyarlı bir finansman politikası izlenecektir.
- vi. KİT'lerin atıl durumda bulunan gayrimenkullerinin değerlendirilmesinde rayiç bedel esas alınacaktır.
- vii. KİT'lerin zarar eden işletme birimlerinin sorunları, bu birimlerin fonksiyonları da dikkate alınarak, çözüme kavuşturulacaktır.
- viii. KİT'lerde atıl istihdamın azaltılmasına yönelik tedbirlerin uygulanması sürdürülecek, ancak nitelikli personel ihtiyacının karşılanması için gerekli tedbirler alınacaktır.

C. PARA POLİTİKASI VE FİYAT İSTİKRARI

- i. 2010 yılında da para politikası, enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde yürütülecek ve enflasyon hedeflerinin Hükümet ve Merkez Bankası tarafından birlikte belirlenmesi uygulamasına devam edilecektir.
- ii. Kısa vadeli faiz oranları temel para politikası aracı olmak üzere, diğer para politikası araçları da etkin bir şekilde kullanılacaktır.
- iii. Para politikası kararları, Para Politikası Kurulu tarafından, olağanüstü durumlar dışında, önceden belirlenmiş bir yıllık takvime göre ve ayda bir yapılan toplantılarla alınacaktır.
- iv. Para politikası kararları, enflasyonun orta vadedeki görünümü ve bu görünüme ilişkin yerel ve küresel riskler göz önüne alınarak oluşturulacaktır.
- v. Enflasyon Raporu, para politikasının ve hesap verme mekanizmasının temel iletişim aracı olma işlevini sürdürecektir.

- vi. Para politikasının hesap verebilirliğini ve şeffaflığını temin etmek amacıyla, enflasyonun hedeften belirgin olarak sapması veya sapma olasılığının ortaya çıkması halinde, Merkez Bankası hedeften sapmanın nedenlerini ve enflasyonun tekrar hedefe yakınsaması için alınması gereken önlemleri Hükümete yazılı olarak bildirecek ve kamuoyuna duyuracaktır.
- vii. Dalgalı döviz kuru rejimi 2010 yılında da sürdürülecektir. Buna göre, döviz kurları döviz piyasasındaki arz ve talep koşulları tarafından belirlenmeye devam edecek ve Merkez Bankasının herhangi bir döviz kuru hedefi olmayacaktır.
- viii. Merkez Bankası, döviz arzının döviz talebine kıyasla arttığı dönemlerde, rezerv biriktirme amaçlı ve kuralları önceden açıklanmış döviz alım ihaleleri düzenleyebilecektir. Bunun yanında, döviz piyasasında derinliğin kaybolmasına bağlı olarak sağlıksız fiyat oluşumları gözlenmesi halinde döviz satım ihaleleri düzenlenebilecektir.
- ix. Döviz kurlarındaki gelişmeler Merkez Bankası tarafından yakından izlenecek ve piyasa derinliğinin kaybolmasına bağlı olarak spekülasyon davranışları sonucunda kurlarda sağlıksız fiyat oluşumları görüldüğünde, döviz piyasasına doğrudan müdahale edilebilecektir.

D. ÖDEMELER DENGESİ

- i. Sürdürülebilir ihracat artışını sağlamak amacıyla yenilikçiliğe ve Ar-Ge'ye dayalı, katma değeri yüksek, markalı ürün ve hizmetlerin üretim ve pazarlama süreçleri desteklenecektir.
- ii. Geleneksel ihracat sektörlerinde katma değer artışı sağlanmasına yönelik olarak tasarım, marka, pazarlama ve tanıtım konusundaki mevcut destekler çeşitlendirilerek geliştirilecektir.
- iii. İhracatta pazar çeşitliliği stratejisi kapsamında Afrika, Karayip, Pasifik ve Körfez İşbirliği Konseyi (KİK) ülkeleri ile serbest ticaret anlaşması imzalanmasına yönelik girişimlere devam edilecek ve bu ülkelere yönelik ihracatın artırılması sağlanacaktır.
- iv. Üretim ve ihracatın ithalata olan yüksek oranlı bağımlılığını azaltmak amacıyla özellikle ara malları ve yatırım mallarında yurt içi üretim kapasitesini artırıcı politikalara ve desteklere devam edilecektir.
- v. Yurt içi piyasaya kaliteli ve güvenli ürün arz edilmesini sağlamak üzere mevzuatımızın AB teknik mevzuatına uyumu kapsamında Ürün Güvenliği Kanunu başta olmak üzere mevzuat çalışmaları yapılacaktır.
- vi. Küresel kriz karşısında finansman imkanlarının artırılmasını sağlamak amacıyla üretim ve ihracata yönelik kredi ve garanti destekleri sağlanmaya devam edilecektir.
- vii. Ürün çeşitlendirmesine gidilerek dış pazarda rekabet gücü olabilecek, yüksek katma değerli, yeni teknoloji özelliği olan ürünlerin geliştirilmesi ve ihracata yönlendirilmesi amacı doğrultusunda Kimya Sektörü İhracat Stratejisi ile tekstil ve konfeksiyon sektörüne yönelik Moda ve Tekstil İş Kümesi Projesi hayata geçirilecektir.

TABLO: I. 1- Temel Ekonomik Büyüklükler

	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁽¹⁾	2010 ⁽²⁾
BÜYÜME VE İSTİHDAM (Yüzde Değişme)							
Toplam Tüketim	10,4	7,0	5,0	5,2	-0,2	-2,3	2,5
Kamu	1,6	1,4	9,9	5,4	3,2	4,4	2,4
Özel	11,5	7,6	4,5	5,2	-0,5	-3,1	2,5
Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	27,4	17,8	13,4	4,4	-3,7	-17,2	7,7
Kamu	-8,2	34,2	2,1	12,7	7,6	0,4	10,3
Özel	36,5	15,0	15,7	2,9	-5,9	-21,0	7,0
Stok Değişimi ⁽³⁾	-1,9	0,1	-0,1	0,6	0,3	-1,7	0,2
Toplam Mal ve Hizmet İhracatı	11,2	7,9	6,6	7,3	2,3	-6,1	4,2
Toplam Mal ve Hizmet İthalatı	20,8	12,2	6,9	10,7	-3,8	-11,7	5,4
GSYH	9,4	8,4	6,9	4,7	0,9	-6,0	3,5
GSYH (Milyon TL, Cari Fiyatlarla)	559 033	648 932	758 391	843 178	950 098	946 678	1 028 802
GSYH (Milyar ABD Doları, Cari Fiyatlarla)	393,0	483,9	530,6	647,9	731,1	607,9	641,3
Kişi Başı Milli Gelir (GSYH, ABD Doları)	5 802	7 056	7 643	9 221	10 285	8 456	8 821
Kişi Başı Milli Gelir (SAGP, GSYH, ABD Doları)	10 177	10 386	12 688	13 455	14 041	13 136	13 647
Nüfus (Yıl Ortası, Bin Kişi)	67 734	68 582	69 421	70 256	71 079	71 897	72 698
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde) ⁽⁴⁾	46,3	46,4	46,3	46,2	46,9	47,6	47,4
İstihdam Düzeyi (Bin Kişi) ⁽⁴⁾	19 632	20 067	20 423	20 738	21 194	20 959	21 267
İşsizlik Oranı (Yüzde) ⁽⁴⁾	10,8	10,6	10,2	10,3	11,0	14,8	14,6
DIŞ TİCARET (Milyar ABD Doları)							
İhracat (FOB)	63,2	73,5	85,5	107,3	132,0	98,5	107,5
İthalat (CIF) ⁽⁵⁾	97,5	116,8	139,6	170,1	202,0	134,0	153,0
Dış Ticaret Dengesi	-34,3	-43,3	-54,1	-62,8	-70,0	-35,5	-45,5
Cari İşlemler Dengesi / GSYH (Yüzde)	-3,7	-4,6	-6,1	-5,9	-5,7	-1,8	-2,8
Dış Ticaret Hacmi / GSYH (Yüzde)	41,2	39,5	42,8	42,8	45,7	38,2	40,6
KAMU FİNANSMANI (Yüzde)							
Genel Devlet Gelirleri ⁽⁶⁾ / GSYH	31,5	32,9	34,8	33,6	33,1	33,5	35,7
Genel Devlet Harcamaları ⁽⁶⁾ / GSYH	35,6	33,0	33,4	33,8	34,7	40,1	40,3
Genel Devlet Borçlanma Gereği ⁽⁶⁾ / GSYH	4,1	0,1	-1,4	0,2	1,6	6,6	4,7
Genel Devlet Faiz Harcamaları ⁽⁶⁾ / GSYH	10,4	7,2	6,1	5,9	5,6	6,4	6,0
Kamu Kesimi Borçlanma Gereği ⁽⁷⁾ / GSYH	3,6	-0,1	-1,9	0,1	1,6	6,4	4,2
IMF Tanımlı Kamu Kesimi Faiz Dışı Fazlası ⁽⁷⁾ / GSYH	5,4	4,5	4,8	3,0	1,6	-2,1	-0,3
AB Tanımlı Genel Yönetim Nominal Borç Stoku / GSYH	59,2	52,3	46,1	39,4	39,5	47,3	49,0
FIYATLAR (Yüzde Değişme)							
GSYH Deflatörü	12,4	7,1	9,3	6,2	11,7	6,0	5,0
TÜFE Yıl Sonu	9,4	7,7	9,7	8,4	10,1	5,9	5,3

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Büyümeye katkı olarak verilmektedir.

(4) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

(5) Parasal olmayan altın ithalatı dahildir.

(6) Konsolide bütçe (2004-2005) / merkezi yönetim bütçesi (2006-2010), mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

(7) Genel devlet ve KİT'leri kapsamaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

MAKROEKONOMİK GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. DÜNYA EKONOMİSİNDE GELİŞMELER

2004 yılından itibaren sürekli olarak yüzde 4,5'in üzerinde büyüyen dünya ekonomisi, 2007 yılında ilk işaretlerini veren küresel finansal kriz nedeniyle bu trendini devam ettirememiş ve 2008 yılında ancak yüzde 3 oranında büyüebilmiştir.

2009 Yılı Programının hazırlandığı 2008 yılı Ekim ayında, Uluslararası Para Fonu tarafından 2009 yılında dünya hasılasının yüzde 3 artacağı tahmin edilmekteydi. Ancak, finansal krizin ekonomik krize dönüşerek derinleşmesiyle, küresel ekonomide İkinci Dünya Savaşından sonra en büyük daralmanın gerçekleşmesi ve dünya hasılasının 2009 yılında yüzde 1,1 oranında azalması beklenmektedir.

Özellikle Çin ve Hindistan'ın yüksek oranlı büyümeleri sebebiyle gelişmekte olan ülkelerde 2009 yılı son çeyreği için yüzde 3,8 oranında büyüme beklenirken, gelişmiş ülkelerde aynı dönem için yüzde 1,3 oranında daralma beklenmektedir. 2009 yılı genelinde ise gelişmekte olan ülkelerde yüzde 1,7 oranında büyüme, gelişmiş ülkelerde ise yüzde 3,4 oranında daralma beklenmektedir.¹

2010 yılının ise küresel ekonomik aktivitenin canlanmaya başladığı yıl olması beklenmektedir. Beklenen canlanmanın, hükümetlerin mali canlandırma paketleri, merkez bankalarının para politikalarıyla destekleri ve tükenen stokların yenilenmesi gibi geçici ve kısa vadeli politikalardan kaynaklandığı düşünüldüğünde, sürdürülebilir büyümenin orta vadede sağlanabilmesi için bozulan mali yapının düzeltilmesine yönelik ve yapısal reformlarla da desteklenecek orta vadeli politikaların gerçekleştirilmesi gerektiği görülmektedir.

Önümüzdeki dönemde hanehalklarının kaybettikleri tasarruflarını tekrar yerine koymak istemeleri sebebiyle, gelişmiş ülkelerde talep artışının sınırlı kalacağı düşünülmektedir. Hanehalklarının dayanıklı tüketim mallarına talebinin çok yavaş ve uzun dönemde artması beklenmektedir.

Emtia fiyatlarında 2009 yılında yaşanan büyük düşüşün 2010 yılında yerini ılımlı artışa bırakması beklenmektedir. Özellikle petrol fiyatlarındaki düşüşler nedeniyle, 2009 yılı Mayıs ayı itibarıyla gelişmiş ülkelerde yıllık enflasyon oranı sıfırın altına inmiştir. Bunun sonucunda, dünya genelinde 2009 yılı Temmuz ayında yıllık fiyat artışı yüzde 1 seviyesinde kalmıştır. Son dönemde küresel krizin etkisiyle hasıla açığının bir süre daha yüksek seviyelerde kalacak olması beklentisi, enflasyon oranlarının da düşük seviyelerini koruyacağı beklentisini doğurmaktadır.

2008 yılının son çeyreğinde başlayan küresel ekonomideki bozulma aynı zamanda dünya ticaret hacminde de ağırlıklı hissedilmiştir. 2004 yılından beri yüzde 7'nin üzerinde artan dünya ticaret hacmi, 2008 yılında yüzde 3 gibi düşük bir oranda artmıştır. 2009 yılında yüzde 11,9 oranında daralması beklenen dünya ticaret hacminin 2010 yılında ise toparlanma sürecine girerek yüzde 2,5 oranında artması beklenmektedir.²

¹ IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2009

² a.g.e

2009 yılından itibaren artışa geçen işsizlik oranlarının 2010 yılında daha da yükselmesi beklenmektedir. ABD’de işsizlik oranı son bir yılda yaklaşık 4 puan artmış ve 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla son 26 yılın en yüksek seviyesi olan yüzde 9,7’ye ulaşmıştır. 2010 yılında ise bu oranın yüzde 10’u geçmesi beklenmektedir. Euro Bölgesinde ise işsizlik oranı yaklaşık 2 puan artarak yine 2009 yılı Ağustos ayında yüzde 9,5 seviyesine ulaşmıştır. Almanya’da ise 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla işsizlik oranındaki son bir yıllık artış 0,8 puan gibi sınırlı bir seviyede kalmıştır. Ülkeler arası farklılıkların temel nedenlerinden birisi istihdamı koruyucu yasal düzenlemelerin varlığı ya da yokluğu olarak gösterilmektedir.

Küresel ekonomik canlanma döneminde gelişmiş ülkeleri bekleyen en büyük risklerden birisi ekonomiyi canlandırma paketleri nedeniyle ciddi oranda bozulan mali yapıdır. ABD’de toplam kamu açıklarının GSYH’ya oranı 2008 yılında yüzde 6,1 olarak gerçekleşirken bu oranın 2009 yılında yüzde 13,5’e çıkması beklenmektedir.³ Gelişmiş ülkelerin genelinde 2007 yılında yüzde 1,2 olan kamu açığı oranının 2009 yılında yüzde 8,9, 2010 yılında ise yüzde 8,1 olması beklenmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde de kamu açıklarında benzer bir bozulma gözlenmektedir. 2007 yılında yüzde 0,4 fazla veren gelişmekte olan ülkelerin kamu dengelerinin 2009 yılında yüzde 4, 2010 yılında ise yüzde 2,9 açık vereceği tahmin edilmektedir.⁴

Gelişmiş ülkelerde genel hükümet borç stokunun da kamu açıklarındaki artışlara paralel şekilde 2009 ve 2010 yıllarında yüksek oranlarda artması beklenmektedir. ABD’de genel hükümet borç stokunun GSYH’ya oranı 2007 yılında yüzde 63,1 iken bu oran 2008 yılında yüzde 70,5’e çıkmıştır. 2009 ve 2010 yıllarında ise bu oranın sırasıyla yüzde 99,8 ve yüzde 112’ye çıkacağı tahmin edilmektedir.⁵ Gelişmiş ülkeler genelinde 2007 yılında yüzde 73,2 olan genel hükümet borç stoku oranının 2009 yılında yüzde 91,9’a, 2010 yılında ise yüzde 99’a yükseleceği tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerin kamu borç stoklarında önemli miktarda bir bozulma beklenmemekte ve 2009-2010 yıllarında genel hükümet borç stokundaki artışın 1-2 puanla sınırlı kalacağı tahmin edilmektedir.

Son dönemde gelişmekte olan ülke ekonomilerini finanse etmekte önemli rol oynayan dış finansal akımlar 2009 yılında durmuş ve akım ters yöne dönmüştür. 2007 yılında gelişmekte olan ülkelere net finansal akım 617,5 milyar ABD doları iken 2008 yılında 109 milyar ABD dolarına düşmüştür. 2009 yılında gelişmekte olan ülkelere toplam 190 milyar ABD doları net sermaye çıkışı beklenirken, 2010 yılında sermaye çıkışının durması ve sıfıra yakın olması beklenmektedir.⁶

Son açıklanan veriler incelendiğinde, küresel ekonominin bir toparlanma sürecine girdiği görülmektedir. 2009 yılının son çeyreğinde dünya ekonomisinde toparlanmanın başlayacağı ve dünya hasılasının bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 0,8 oranında artacağı tahmin edilmektedir.⁷

Dünyanın çeşitli bölgelerinin canlanma sürecine farklı zamanlarda girmeye başlamaları ve toparlanma hızlarının farklı seviyelerde olması küresel toparlanma için

³ IMF, Kamu Finansmanı Görünümü Raporu, Temmuz 2009

⁴ IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2009

⁵ IMF, Kamu Finansmanı Görünümü Raporu, Temmuz 2009

⁶ IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Nisan 2009

⁷ IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2009

işbirliğinin önemini artırmaktadır. Bu bağlamda, uygulamaya konulan politikaların orta ve uzun vadede fiyat istikrarını, finansal istikrarı ve mali sürdürülebilirliği riske atmaması gerekmektedir.

TABLO: II. 1- Dünya Ekonomisinde Temel Göstergeler

(Yüzde Değişim)

	2007	2008	2009 (*)	2009	2010
Dünya Hasılası	5,2	3,0	3,0	-1,1	3,1
Gelişmiş Ülkeler	2,7	0,6	0,5	-3,4	1,3
ABD	2,1	0,4	0,1	-2,7	1,5
Japonya	2,3	-0,7	0,5	-5,4	1,7
Euro Bölgesi	2,7	0,7	0,2	-4,2	0,3
Almanya	2,5	1,2	0,0	-5,3	0,3
Gelişmekte Olan Ülkeler	8,3	6,0	6,1	1,7	5,1
Afrika	6,3	5,2	6,0	1,7	4,0
Orta ve Doğu Avrupa	5,5	3,0	3,4	-5,0	1,8
Bağımsız Devletler Topluluğu	8,6	5,5	5,7	-6,7	2,1
Asya	10,6	7,6	7,7	6,2	7,3
Latin Amerika	5,7	4,2	3,2	-2,5	2,9
Orta Doğu	6,2	5,4	5,9	2,0	4,2
Dünya Ticaret Hacmi	7,3	3,0	4,1	-11,9	2,5
Mal ve Hizmet İthalatı					
Gelişmiş Ülkeler	4,7	0,5	1,1	-13,7	1,2
Gelişmekte Olan Ülkeler	13,8	9,4	10,5	-9,5	4,6
Tüketici Fiyatları (Yıllık Ortalama)					
Gelişmiş Ülkeler	2,2	3,4	2,0	0,1	1,1
Euro Bölgesi	2,1	3,3	1,9	0,3	0,8
Gelişmekte Olan Ülkeler	6,4	9,3	7,8	5,5	4,9
İşsizlik Oranı (Yüzde)					
Gelişmiş Ülkeler	5,4	5,8	6,5	8,2	9,3
Euro Bölgesi	7,5	7,6	8,3	9,9	11,7
LIBOR, Altı Aylık ABD Doları (Yüzde)	5,3	3,0	3,1	1,2	1,4

Kaynak: IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2009

(*) IMF, Küresel Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2008

2009 yılı Nisan ayında Londra'da yapılan G-20 zirvesinde alınan kararlar doğrultusunda 2009 yılının Eylül ayında ABD'nin Pittsburgh şehrinde tekrar toplanan G-20 zirvesinde dirençli bir uluslararası finansal sistem için gerekli görülen güçlü, sürdürülebilir ve dengeli bir küresel büyümeye yönelik stratejik çerçeve oluşturulmuş ve G-20 grubunun artık uluslararası ekonomik işbirliğinin temel forumu olacağı ilan edilmiştir. Aynı toplantıda, her üye ülkenin kısa vadede esnekliğin yanında uzun vadede sürdürülebilirliği de dikkate alan sorumlu bir maliye politikası uygulaması, potansiyel büyüme oranlarını artırabilmek amacıyla yapısal reformlar yapmaları gibi konularda tavsiye kararları alınmıştır. Ayrıca, ödemeler dengesi konusunda ülkeler arası dengesizlikleri azaltmak amacıyla politikaların uygulanmasında mutabakat sağlanmıştır. Bu çerçevede, devamlı ve yüksek oranda dış açık veren üye ülkeler, ihracatçı sektörlerini güçlendirirken aynı zamanda özel tasarruflarını artırmaya ve mali konsolidasyona yönelik tedbir alacaklarını beyan etmişlerdir. Söz konusu toplantılarda ayrıca, orta ve uzun vadede küresel işbirliğinin artırılarak küresel finansal mimarinin, riskleri azaltan ve yaşanan krizin tekrarını önleyecek şekilde düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır.

II. TÜRKİYE EKONOMİSİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

Hızlı bir büyüme döneminden sonra, siyasi belirsizlik ortamının da etkisiyle, 2007 yılının ikinci çeyreğinden itibaren Türkiye ekonomisinde başlayan yavaşlama eğilimi, küresel krizin etkilerinin hissedilmeye başlandığı 2008 yılının ikinci yarısından itibaren hızlanmış ve sonrasında da yerini daralmaya bırakmıştır. 2003-2007 döneminde Türkiye ekonomisinin yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 6,9 olurken, ekonomi 2008 yılında yüzde 0,9 oranında büyümüş, 2009 yılının ilk yarısında ise bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 10,6 oranında daralmıştır.

Küresel ekonomik kriz Türkiye ekonomisini üç kanaldan etkilemiştir. Bunlar, dış ticaret imkanlarındaki daralma, finansman ve likidite koşullarındaki sıkışma ile beklentilerdeki kötüleşme olarak özetlenebilir.

Küresel ekonomik kriz, dış talebin yanı sıra yurt içi talebi de olumsuz yönde etkilemiştir. İhracatın yarıya yakın bir bölümünün gerçekleştirildiği AB ülkelerinde krizin şiddetli şekilde hissedilmesi, ülkemizin ihracat performansını önemli ölçüde düşürmüştür. Özellikle ihracata yönelik üretim yapan taşıt araçları, ana metal, demir-çelik, makine-teçhizat ve radyo-tv haberleşme alt sektörlerinde ihracat reel olarak hızlı bir biçimde azalmış ve yurt içi üretim olumsuz yönde etkilenmiştir. Türkiye'nin toplam ihracatının yüzde 94'ünün imalat sanayi ürünlerinden oluştuğu dikkate alındığında, sanayi sektörü katma değerinde kaydedilen yüksek oranlı üretim daralmasında ihracattaki hızlı düşüşün önemli bir payının olduğu görülebilir. Yurt içi üretim ve ihracatın ithalata olan bağımlılığının son yıllarda hızla artmasının da etkisiyle, ithalattaki daralma daha derin olmuştur. İthalattaki azalmada uluslararası piyasalarda ham petrol ve temel mal fiyatlarındaki gerileme de etkili olmuştur.

Türkiye ekonomisinin daralma dönemlerindeki genel karakteristiği, döviz kurundaki yükselmeye paralel olarak ithalatın düşmesi, ihracatın artması ve böylece cari işlemler dengesinin fazlaya dönmesi şeklindedir. Yaşadığımız küresel kriz sürecinde ise, tüm dünyadaki talep daralması nedeniyle, ithalatla birlikte ihracat da önemli miktarda azalmıştır. Bu nedenle, uluslararası enerji ve emtia fiyatlarındaki gerilemenin de katkısıyla önemli miktarda azalmasına rağmen, cari dengenin 2009 yılında da açık vermeye devam etmesi beklenmektedir.

Krizin Türkiye ekonomisini etkilediği bir diğer kanal finansman ve likidite koşullarındaki sıkışmadır. 2002-2007 dönemi tüm dünyada likidite bolluğunun yaşandığı ve bunun sonucunda da yüksek büyüme hızlarının elde edildiği bir dönem olmuştur. Bu dönemde, yapısal olarak tasarruf açığına sahip olan Türkiye ekonomisi, gerçekleştirilen yapısal reformlar, sağlanan makroekonomik istikrar ve sürdürülen mali disiplin sonucunda, önemli ölçüde yabancı sermaye çekerek yüksek oranlı büyüme hızlarına ulaşmıştır. Bunun yanı sıra, gelişmiş ülkelerdeki gevşek para ve finansal sektör politikalarının sonucunda küresel ölçekte varlık fiyatlarında gözlenen artışa paralel olarak gelişmekte olan ülkelerin para birimleri gibi Türk Lirası da özellikle ABD dolarına karşı önemli ölçüde değer kazanmıştır. Bu durum, ithalatı özendirerek cari işlemler açığının yükselmesine ve özel kesimin yurt dışı kaynaklara daha fazla yönelmesine neden olmuş ve böylece ekonomide dış finansmanın önemini artırmıştır. Dış kaynağın kritik rol oynadığı böyle bir ortamda, küresel kriz nedeniyle Türkiye'ye gelen sermayenin önemli ölçüde azalması büyümenin finansmanını zorlaştırmıştır. Ayrıca, bu dönemde, yurt içi kredilerdeki daralma nedeniyle firmalar finansmana erişimde zorlanmışlardır.

Küresel kriz nedeniyle artan belirsizlik ortamı, piyasalardaki güveni zedeleyerek ekonomik birimlerin ileriye dönük beklentilerini olumsuz yönde etkilemiş, bu da yatırım ve tüketim kararlarının ertelenmesine ve ekonomik aktivitenin ciddi biçimde yavaşlamasına yol açmıştır.

Bu gelişmeler sonucunda, GSYH büyüme hızı, 2008 yılının son çeyreğinde negatif yüzde 6,5, 2009 yılının ilk çeyreğinde negatif yüzde 14,3 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılının ikinci çeyreğinde ise, GSYH daralma hızı yavaşlayarak yüzde 7 olmuştur. 2009 yılının ikinci yarısında, özellikle son çeyreğinde, ekonomideki toparlanmanın devam etmesi beklenmektedir.

Ekonomideki bu daralma, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de istihdamın azalmasına ve işsizliğin artmasına yol açmıştır. İstihdam piyasasında mevcut yapısal sorunların yanı sıra kriz ortamının getirdiği belirsizlikler yeni iş olanaklarının yaratılmasını engellemektedir. İşsizlik oranlarının bir süre daha yüksek seviyelerde seyretmesi ve önümüzdeki dönemde ekonomide öngörülen sınırlı canlanmanın işgücü piyasasına etkisinin gecikmeli olarak ortaya çıkması beklenmektedir.

Krizin ekonomiye olumsuz etkilerini gidermek için, özel kesim temsilcilerinin önerileri de dikkate alınarak ekonomiyi canlandırmak ve işsizlikle mücadele etmek için bir dizi destek paketi devreye sokulmuştur. Çeşitli gelir ve harcama tedbirlerini içeren destek paketlerinin bütçeye maliyetinin, GSYH'ya oran olarak, 2008, 2009 ve 2010 yılları için sırasıyla yüzde 0,8, yüzde 2,1 ve yüzde 1,6 civarında olacağı tahmin edilmektedir.

2009 yılında, ekonomiyi canlandırmak amacıyla açılan destek paketlerinin yanı sıra, özellikle ekonomideki daralmanın etkisiyle kamu maliyesinde önemli bir bozulma meydana gelmiştir. Bu bozulma, büyük ölçüde, tüketim, ithalat ve istihdamdaki hızlı düşüş nedeniyle vergi ve sosyal güvenlik prim gelirlerindeki azalmadan kaynaklanmıştır. Bazı harcama kalemlerindeki artışın da bu bozulmaya katkısı olmuştur.

Ekonomideki bu gelişmeler son dönemde sürekli azalmakta olan AB tanımlı genel yönetim nominal borç stokunun GSYH'ya oranının artmasına yol açmıştır. 2008 yılı sonunda yüzde 39,5 olan bu oran, 2009 yılı sonunda yüzde 47,3'e yükselmesi beklenmektedir.

Küresel ekonomik krizin etkisiyle küresel talepteki keskin düşüş ve enerji ve emtia fiyatlarındaki hızlı gerilemenin yanı sıra ülkemizde yurt içi talebin de önemli ölçüde daralması enflasyondaki ve enflasyonist beklentilerdeki düşüşü beraberinde getirmiştir. Bu konjonktür, Merkez Bankasının politika faiz oranlarını hızla indirmesine zemin hazırlamıştır. Bunun sonucunda kısa vadeli faiz oranları ve DİBS faiz oranları son yıllardaki en düşük seviyelerine gerilemiştir.

Küresel krizin Türk bankacılık sistemi üzerindeki etkisi son derece sınırlı kalmıştır. Bir çok ülkeden farklı olarak, Türkiye'de kamu kesimi tarafından bankacılık sektörüne müdahale ya da kaynak aktarma ihtiyacı ortaya çıkmamıştır.

Dünya ekonomisine ilişkin beklentiler, dışa açık yapısı ve büyümenin finansmanında dış kaynağın önemi dikkate alındığında, Türkiye ekonomisi açısından kritik bir öneme sahiptir. Dünya ekonomisi ve sermaye akımlarında önümüzdeki dönemde daha hızlı bir toparlanma olması, Türkiye ekonomisinin küresel krizden çıkma sürecini hızlandıracaktır.

A. BÜYÜME VE İSTİHDAM

1. GSYH ve Sektörel Büyüme Hızları

a) Mevcut Durum

2008 yılında GSYH reel olarak yüzde 0,9 oranında artmıştır. Bu yılda tarım sektörü katma değeri yüzde 3,5 oranında artarken sanayi ve hizmetler sektörlerinin katma değer artışı sırasıyla yüzde 1,1 ve yüzde 0,4 olarak gerçekleşmiştir. GSYH büyümesi 2008'in ilk yarısında yüzde 4,9 olurken küresel ekonomik krizin etkilerinin hissedilmeye başlandığı yılın ikinci yarısında ekonomi yüzde 2,7 oranında daralmıştır. 2008 yılında sanayi sektörünün büyüme hızının düşmesinde özellikle son çeyrekte yüzde 10,8 oranında gerileyen imalat sanayii etkili olmuştur. 2008 yılında inşaat alt sektöründeki yüzde 8,2 oranındaki gerileme, hizmetler sektöründeki katma değer artışını sınırlayan temel etken olmuştur. Mali aracı kuruluşların faaliyetlerindeki yüzde 9,1 oranındaki yüksek artış ise 2008 yılında hizmetler sektörü büyümesine olumlu katkı sağlamıştır.

TABLO: II. 2- Katma Değer Artış Hızları ve Sektörlerin GSYH İçindeki Payları

	Dönemler İtibarıyla						Yıllık			
	2008			2009			2007	2008	2009(1)	2010(2)
	I.	II.	III.	IV.	I.	II.				
	(Sabit Fiyatlarla, Yüzde Değişme)									
Tarım	5,4	-0,3	5,4	2,4	0,2	6,6	-6,7	3,5	2,7	3,0
Sanayi	9,0	5,0	0,7	-9,6	-19,1	-8,7	5,8	1,1	-8,5	4,4
Hizmetler	6,5	2,3	0,1	-6,5	-13,2	-7,7	6,0	0,4	-6,2	3,3
GSYH	7,2	2,8	1,0	-6,5	-14,3	-7,0	4,7	0,9	-6,0	3,5
	(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay)									
Tarım	3,8	6,0	12,6	7,2	3,9	6,9	7,6	7,6	8,3	8,3
Sanayi	20,3	20,7	18,8	19,1	19,4	19,9	20,0	19,7	19,2	19,3
Hizmetler	75,9	73,3	68,6	73,7	76,7	73,2	72,4	72,7	72,5	72,4
GSYH	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT, TÜİK
(1) Gerçekleşme Tahmini
(2) Program

2009 yılının birinci çeyreğinde reel GSYH yüzde 14,3 oranında daralırken, ikinci çeyrekte bir toparlanma gözlenmiş ve ekonomideki daralma yüzde 7 olarak gerçekleşmiştir. Böylece, 2009 yılının ilk yarısında GSYH yüzde 10,6 oranında küçülmüştür. Buna göre, yılın ilk yarısında tarım sektörü katma değeri yüzde 4,3 oranında artarken, sanayi ve hizmetler sektörlerinde katma değer, sırasıyla, yüzde 13,8 ve yüzde 10,4 oranlarında düşüş göstermiştir. 2009 yılının ilk yarısında en çok küçülme yaşanan sektör yüzde 20,6 oranıyla toptan ve perakende ticaret olmuştur.

Sanayi üretiminde, 2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 15,9 oranında gerileme kaydedilmiştir. Ekonomik aktivitenin seyrine yönelik diğer bir öncü göstergesi olan imalat sanayii kapasite kullanım oranı ise, 2009 yılının Ocak-Eylül döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre 12,1 puan gerileyerek yüzde 68,3 düzeyinde gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 3- Fert Başına GSYH

Yıllar	Yıl Ortası Nüfusu (1) (Bin Kişi)	(Cari Fiyatlarla)			(1998 Yılı Fiyatlarıyla)			Satın Alma Gücü Paritesi (SAGP) (ABD Doları/TL) (3)	SAGP Göre Fert Başına GSYH (ABD Doları)
		Fert Başına GSYH			Fert Başına GSYH				
		GSYH (Milyon TL)	TL	ABD Doları (2)	GSYH (Milyon TL)	TL	ABD Doları (2)		
1998	62 464	70 203	1 124	4 322	70 203	1 124	4 322	0,131	8 573
1999	63 366	104 596	1 651	3 953	67 841	1 071	4 117	0,202	8 171
2000	64 259	166 658	2 594	4 158	72 436	1 127	4 335	0,283	9 159
2001	65 135	240 224	3 688	3 016	68 309	1 049	4 033	0,427	8 618
2002	66 009	350 476	5 310	3 529	72 520	1 099	4 225	0,612	8 667
2003	66 873	454 781	6 801	4 548	76 338	1 142	4 390	0,772	8 800
2004	67 734	559 033	8 253	5 802	83 486	1 233	4 740	0,811	10 177
2005	68 582	648 932	9 462	7 056	90 500	1 320	5 075	0,831	11 386
2006	69 421	758 391	10 925	7 643	96 738	1 394	5 359	0,861	12 688
2007	70 256	843 178	12 002	9 221	101 255	1 441	5 542	0,892	13 455
2008	71 079	950 098	13 367	10 285	102 164	1 437	5 527	0,952	14 041
2009 (4)	71 897	946 678	13 167	8 456	96 034	1 336	5 137	1,002	13 136
2010 (5)	72 698	1 028 802	14 152	8 821	99 395	1 367	5 258	1,037	13 647

Kaynak: TÜİK, OECD, DPT

(1) TÜİK yıl ortası nüfus tahminidir.

(2) Merkez Bankası döviz alış kuru kullanılarak hesaplanmıştır.

(3) OECD tarafından GSYİH için hesaplanan satın alma gücü paritesidir.

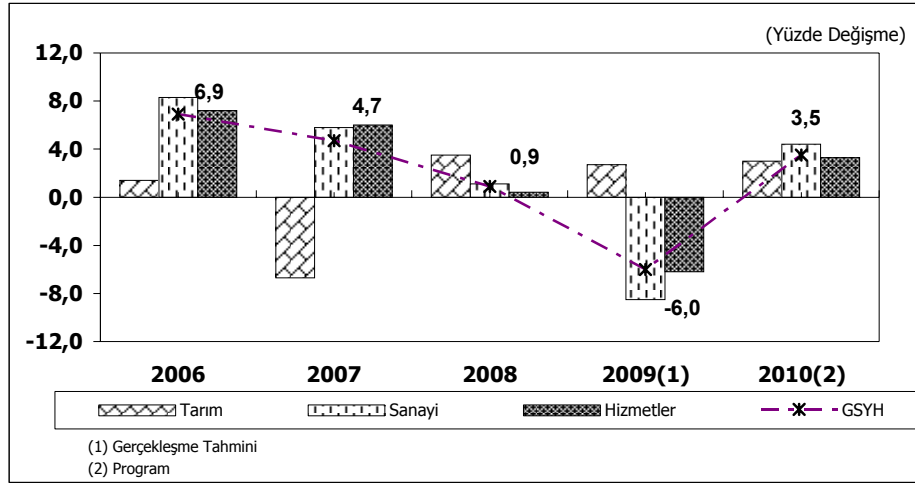
(4) Gerçekleşme tahmini

(5) Program

b) 2010 Yılı Hedefleri

2002 yılının ilk çeyreğinden itibaren kesintisiz büyüme kaydeden Türkiye ekonomisi, küresel krizin etkisiyle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren daralmaya başlamıştır. Ekonomideki daralma 2009 yılının ilk yarısında da devam etmiştir. Büyümenin 2009 yılının son çeyreğinden itibaren pozitif geçmesi, daha sonra ise tedrici olarak artması öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2009 yılında yüzde 6 oranında daralması beklenen GSYH'nin, 2010 yılında yüzde 3,5 oranında artması hedeflenmektedir.

GRAFİK: 1- Sektörel Büyüme Hızları (Sabit Fiyatlarla)

2009 yılında yüzde 2,7 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen tarım sektörü katma değerinin 2010 yılında yüzde 3 seviyesinde artış göstereceği öngörülmektedir.

Ekonomik krizin etkisini en yoğun hissettirdiği sanayi sektörü katma değerinin 2009 yılında yüzde 8,5 oranında azalacağı öngörülmektedir. 2009 yılının ikinci yarısından itibaren sınırlı ölçüde yükselmeye başlayan sanayi üretimi ile kapasite kullanım oranları ve tüketici güvenindeki iyileşme, toparlanma yönünde işaretler vermektedir. Bununla birlikte, sanayi sektörünün ihracat odaklı yapısı nedeniyle bu toparlanmanın dış pazar koşullarına paralel ve tedrici olacağı tahmin edilmektedir. Bu çerçevede, 2010 yılında sanayi sektörü katma değerinin yüzde 4,4 oranında artması öngörülmektedir.

Hizmetler sektörü katma değerinin 2009 yılında yüzde 6,2 oranında daralması, 2010 yılında ise yüzde 3,3 oranında artması beklenmektedir. 2009 yılının son çeyreğinden itibaren ekonomide beklenen canlanmayla birlikte özellikle ticaret ve ulaştırma sektörlerinin 2010 yılında büyümeye pozitif katkı vereceği öngörülmektedir.

2. İstihdam

a) Mevcut Durum

2008 yılında istihdam, 2007 yılına göre 456 bin kişi artarak 21.194 bin kişi olurken, aynı dönemde işsizlik oranı ise yüzde 10,3'ten yüzde 11'e yükselmiştir. İşgücüne katılma oranı, 2008 yılında bir önceki yıla göre 0,7 puan artarak yüzde 46,9 olarak

gerçekleşmiştir. Ayrıca, söz konusu dönemde istihdam oranında da bir artış meydana gelmiştir.

TABLO: II. 4- Yıllar İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasında Gelişmeler (*)

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2004	2005	2006	2007	2008
Çalışma Çağındaki Nüfus	47 544	48 359	49 174	49 994	50 772
İşgücü	22 016	22 455	22 751	23 114	23 805
İstihdam	19 632	20 067	20 423	20 738	21 194
Tarım Dışı İstihdam	13 919	14 913	15 516	15 871	16 178
Ücretsiz Aile İşçisi Hariç İstihdam	16 264	17 225	17 745	18 110	18 510
Tarım	5 713	5 154	4 907	4 867	5 016
Sanayi	3 919	4 178	4 269	4 314	4 441
Hizmetler	10 000	10 735	11 247	11 557	11 737
İnşaat	966	1 107	1 196	1 231	1 241
İşsiz	2 385	2 388	2 328	2 376	2 611
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	46,3	46,4	46,3	46,2	46,9
İstihdam Oranı (Yüzde)	41,3	41,5	41,5	41,5	41,7
İşsizlik Oranı (Yüzde)	10,8	10,6	10,2	10,3	11,0
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	14,2	13,5	12,7	12,6	13,6
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	20,6	19,9	19,1	20,0	20,5
Eksik İstihdam	860	702	776	689	779

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

2008 yılında bir önceki yıla göre tarım, sanayi ve hizmetler sektörleri istihdamında sırasıyla yüzde 3,1, yüzde 2,9 ve yüzde 1,6 oranlarında artış kaydedilmiştir. Özellikle hizmetler sektöründeki istihdam artışında mali kurumlar alt sektöründe kaydedilen yüzde 10,8 oranındaki yükseliş etkili olmuştur. Ayrıca, önceki yılların aksine tarım sektöründe gözlenen istihdam artışının kriz nedeniyle daha önceleri tarımda çalışan bireylerin bir kısmının yeniden tarımsal faaliyetlerle uğraşmaya başlamasından kaynaklandığı düşünülmektedir. 2008 yılında toplam istihdam içerisinde tarım sektörünün payı yüzde 23,7, sanayi ve hizmetler sektörlerinin payları ise sırasıyla yüzde 21 ve yüzde 55,3 olmuştur.

TABLO: II. 5- Kentsel ve Kırsal İşgücü Piyasasında Gelişmeler (*)

(15+Yaş, Bin Kişi)

	Kent			Kır		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Çalışma Çağındaki Nüfus	34 787	35 275	35 697	14 387	14 719	15 075
İşgücü	15 391	15 635	16 063	7 360	7 479	7 742
İstihdam	13 518	13 764	14 010	6 905	6 973	7 184
Tarım	630	597	647	4 277	4 269	4 369
Sanayi	3 652	3 682	3 744	616	632	696
Hizmetler	9 235	9 486	9 618	2 012	2 071	2 119
İşsiz	1 873	1 871	2 053	455	506	558
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	44,2	44,3	45,0	51,2	50,8	51,4
İstihdam Oranı (Yüzde)	38,9	39,0	39,2	48,0	47,4	47,7
İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,2	12,0	12,8	6,2	6,8	7,2
Eksik İstihdam	471	415	472	305	274	307

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

2008 yılında kentsel istihdam bir önceki yıla göre yüzde 1,8 oranında, kırsal istihdam ise yüzde 3 oranında artmıştır. Kırsal alanlarda yaşanan istihdam artışında tarımsal istihdamın artması etkili olmuştur. Ayrıca, 2008 yılında kentsel yerlerde işsizlik oranı yüzde 12,8, kırsal yerlerde ise yüzde 7,2 olarak gerçekleşmiştir.

2008 yılında bir önceki yıla göre toplam istihdam içerisinde ücretli ve yevmiyelilerin payı artarken, kendi hesabına çalışan ve işverenin payı azalmış, ücretsiz aile işçilerinin payı ise aynı kalmıştır.

TABLO: II. 6- İstihdam Edilenlerin İşteki Çalışma Durumuna Göre Durumu (*)

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2006		2007		2008	
	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde	Kişi Sayısı	Yüzde
Ücretli ve Yevmiyeli	12 028	58,9	12 534	60,4	12 937	61,0
Kendi Hesabına Çalışan ve İşveren	5 717	28,0	5 575	26,9	5 573	26,3
Ücretsiz Aile İşçisi	2 678	13,1	2 628	12,7	2 684	12,7
Toplam	20 423	100,0	20 738	100,0	21 194	100,0

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

Türkiye genelinde işsizlik oranı, 2009 yılının Haziran, Temmuz ve Ağustos aylarını içeren dönemde (Temmuz dönemi), bir önceki yılın aynı dönemine göre 2,9 puan artarak yüzde 12,8 olarak gerçekleşmiştir. Aynı dönemde tarım dışı işsizlik oranı 3,8 puan artarak yüzde 16,3, genç nüfusta işsizlik oranı ise 4,3 puan artarak yüzde 23,2 olmuştur. İstihdam edilen kişi sayısı söz konusu dönemde, bir önceki yılın aynı dönemine göre 50 bin kişi artarak 22.213 bin kişiye yükselmiştir.

TABLO: II. 7- Temmuz Dönemi İtibarıyla Yurt İçi İşgücü Piyasasındaki Gelişmeler (*)

(15+Yaş, Bin Kişi)

	2008	2009
Çalışma Çağındaki Nüfus	50 833	51 714
İşgücü	24 587	25 480
İstihdam	22 163	22 213
Tarım	5 607	5 971
Sanayi	4 517	4 136
Hizmetler	12 039	12 106
İnşaat	1 395	1 404
İşsiz	2 425	3 267
İşgücüne Katılma Oranı (Yüzde)	48,4	49,3
İstihdam Oranı (Yüzde)	43,6	43,0
İşsizlik Oranı (Yüzde)	9,9	12,8
Tarım Dışı İşsizlik Oranı (Yüzde)	12,5	16,3
Genç Nüfusta İşsizlik Oranı (Yüzde)	18,9	23,2

Kaynak: TÜİK, Hanehalkı İşgücü Anketi Sonuçları

(*) Yeni nüfus projeksiyonlarına göre revize edilmiştir.

2009 yılının Temmuz döneminde işgücüne katılma oranı, hem kadınlarda hem de erkeklerde bir önceki yılın aynı dönemine göre artarak toplamda yüzde 49,3'e yükselmiştir. Aynı dönemde istihdam, bir önceki yılın aynı dönemi ile karşılaştırıldığında tarım sektöründe 364 bin kişi artmıştır. Temmuz döneminde istihdam artışı hizmetler sektöründe 67 bin kişi olurken sanayi sektörü istihdamı ise 381 bin kişi azalmıştır.

2009 yılında işgücüne katılma oranının yüzde 47,6, işsizlik oranının ise yüzde 14,8 oranında gerçekleşeceği öngörülmektedir.

b) 2010 Yılı Hedefleri

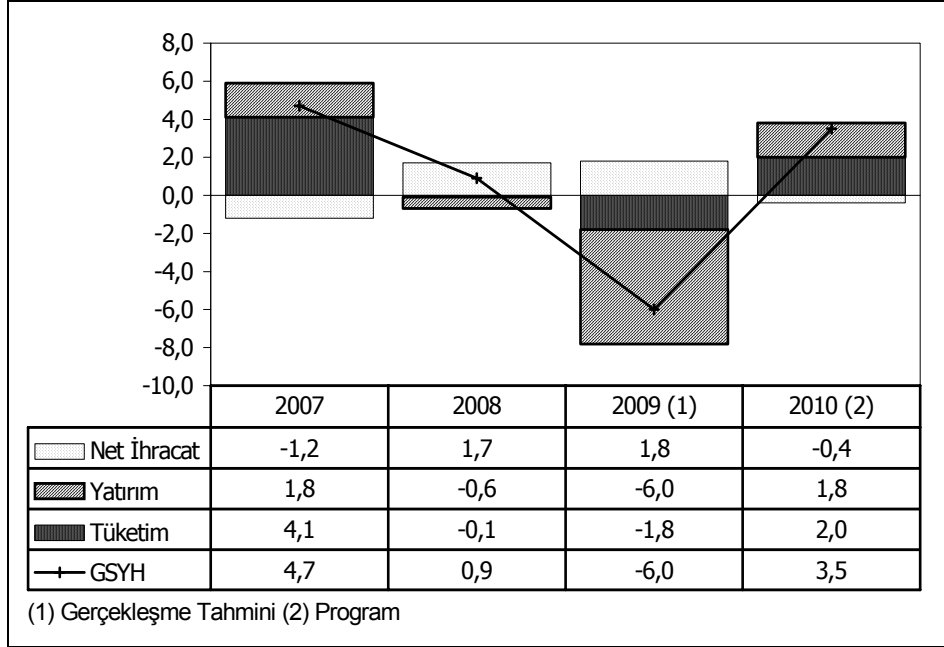
2010 yılında, öngörülen büyüme ve yatırım artışlarına bağlı olarak istihdamın yaklaşık 308 bin kişi artması, işsizlik oranının ise yüzde 14,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

3. Ekonominin Genel Dengesi

a) Mevcut Durum

2008 yılında toplam yurtiçi talep reel olarak yüzde 0,8 oranında azalırken, net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının pozitif 1,7 puan olması sonucunda GSYH büyümeye hızı yüzde 0,9 olarak gerçekleşmiştir. Net mal ve hizmet ihracatının büyümeye katkısının pozitif olmasında mal ve hizmet ithalatı azalırken mal ve hizmet ihracatının artmaya devam etmesi etkili olmuştur. 2008 yılında özel tüketim yüzde 0,5 oranında azalırken, kamu tüketimi yüzde 3,2 oranında artmıştır. Özel tüketime alt sektörler itibarıyla bakıldığında, giyim-ayakkabı, mobilya-ev aletleri, eğlence-kültür ve lokantateller alt sektörlerindeki azalışların, gıda-içki-tütün, konut-su-elektrik-gaz, sağlık, eğitim ve çeşitli mal ve hizmetler alt sektörlerindeki artışlar ile dengelenmesi sonucunda özel tüketim daralmasının sınırlı kaldığı gözlenmiştir. 2008 yılının ikinci çeyreğinden itibaren daralmaya başlayan özel kesim sabit sermaye yatırımları yılın tamamında yüzde 5,9 oranında azalırken, kamu sabit sermaye yatırımları yüzde 7,6 oranında artmıştır.

GRAFİK: 2- GSYH Büyümesine Katkıları

Toplam yurtiçi talepte 2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren gözlenmeye başlanan daralma eğilimi 2009 yılının ilk iki çeyreğinde devam etmiş ve bunun sonucunda 2009 yılının ilk yarısında toplam yurtiçi talep bir önceki yılın aynı dönemine göre reel olarak yüzde 15 oranında gerilemiştir. Toplam yurtiçi talepteki hızlı daralmada, kamu tüketim ve kamu sabit sermaye yatırımlarındaki artışlara rağmen özel tüketim ve özellikle özel sabit sermaye yatırımlarının yüksek oranlı azalışları etkili olmuştur. 2009 yılının ilk yarısında bir önceki yılın aynı dönemine göre mal ve hizmet ihracatının yüzde 10,6, mal ve hizmet ithalatının ise yüzde 25,9 oranında azalması neticesinde net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine katkısı pozitif 5,2 puan seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmeler neticesinde 2009 yılının ilk yarısında GSYH yüzde 10,6 oranında daralmıştır.

Ekonomik aktivite hacmi 2009 yılının ilk çeyreğinde en düşük noktasına ulaşmış, ikinci çeyrekte itibaren ise ekonomideki daralma eğilimi devam etmekle birlikte yukarıya doğru bir dönüş gözlenmiştir. Bu eğilimin devam edeceği ve yılın ikinci yarısında ilk yarıya göre ekonomik değişkenlerde nispi bir iyileşme olacağı öngörüsü ışığında, 2009 yılında toplam yurtiçi talebin yüzde 7,6 oranında azalması, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine olan katkısının pozitif 1,8 puan olarak gerçekleşmesi ve bunların neticesinde GSYH'nın yüzde 6 oranında daralması beklenmektedir. 2009 yılında özel tüketim yüzde 3,1 oranında daralırken, kamu tüketiminin yüzde 4,4 oranında artması sonucunda toplam tüketimin yüzde 2,3 oranında azalacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu yılda kamu tüketiminin cari fiyatlarla GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak yüzde 11,2, özel tüketimin GSYH içindeki payının ise bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak yüzde 73,4 oranında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2009 yılında büyümenin talep bileşenleri içinde en yüksek daralmanın yüzde 21 oranı ile özel kesim sabit sermaye yatırımlarında olması beklenirken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 0,4 oranında artması beklenmektedir. Bunun sonucunda, toplam sabit sermaye yatırımlarında yüzde 17,2 oranında reel azalış beklenirken, cari fiyatlarla toplam sabit sermaye yatırımlarının GSYH içindeki payının bir önceki yıla göre 3,3 puan azalarak yüzde 16,9 olacağı tahmin edilmektedir. 2009 yılında stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının ise negatif 1,7 puan olması beklenmektedir.

2009 yılında cari fiyatlarla özel harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 2,8 puan artarak yüzde 90,2'ye yükseleceği öngörülmektedir. 2009 yılında gerek özel tasarrufların GSYH'ya oranının bir önceki yıla göre 1,7 puan artarak yüzde 16,8'e yükselmesi, gerekse özel yatırımların 6,5 puan azalarak yüzde 11,4'e gerilemesi neticesinde özel kesim tasarruf yatırım farkının 2008 yılında negatif yüzde 2,7 olan seviyesinden 2009 yılında pozitif dönerak yüzde 5,4 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2009 yılında kamu harcanabilir gelirin GSYH'ya oranının ise bir önceki yıla göre 3,1 puan azalarak yüzde 8,7 olacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu gelişmede, özellikle cari transferlerdeki ve sosyal fonlardaki kötüleşmenin etkili olması beklenmektedir. 2009 yılında kamu yatırımlarının GSYH içindeki payının aynı kalmasına rağmen, kamu tasarruflarının payının bir önceki yıl pozitif yüzde 1,7 olan seviyesinden negatife dönerek yüzde 2,6 olarak gerçekleşmesi neticesinde, kamu tasarruf yatırım farkının 2008 yılında negatif yüzde 2,5 olan seviyesinden 2009 yılında negatif yüzde 6,9'a gerileyeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 8- Ekonominin Genel Dengesi (Cari Fiyatlarla)

	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)
	(Milyon TL)				(GSYH İçindeki Paylar)			
Toplam Tüketim	706 237	781 894	801 285	869 892	83,8	82,3	84,6	84,6
Kamu	83 231	95 463	106 237	115 145	9,9	10,0	11,2	11,2
Özel	623 007	686 431	695 048	754 747	73,9	72,2	73,4	73,4
Toplam Yatırım	180 454	210 339	148 692	174 112	21,4	22,1	15,7	16,9
Kamu	33 038	40 602	40 919	44 262	3,9	4,3	4,3	4,3
Özel	147 416	169 737	107 773	129 850	17,5	17,9	11,4	12,6
Sabit Sermaye Yatırımı	183 416	191 815	160 200	181 290	21,8	20,2	16,9	17,6
Kamu	32 534	39 123	38 376	44 477	3,9	4,1	4,1	4,3
Özel	150 881	152 692	121 824	136 813	17,9	16,1	12,9	13,3
Stok Değişmesi	-2 961	18 524	-11 508	-7 178	-0,4	1,9	-1,2	-0,7
Kamu	504	1 479	2 543	-215	0,1	0,2	0,3	-0,0
Özel	-3 465	17 045	-14 050	-6 963	-0,4	1,8	-1,5	-0,7
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	886 692	992 233	949 978	1 044 004	105,2	104,4	100,3	101,5
Net Mal ve Hizmet İhracatı	-43 513	-42 135	-3 300	-15 202	-5,2	-4,4	-0,3	-1,5
Mal ve Hizmet İhracatı	188 225	227 253	216 386	240 504	22,3	23,9	22,9	23,4
Mal ve Hizmet İthalatı	231 738	269 388	219 686	255 705	27,5	28,4	23,2	24,9
GAYRİ SAFİ YURTIÇİ HASILA (GSYH)	843 178	950 098	946 678	1 028 802	100,0	100,0	100,0	100,0
Net Faktör Gelirleri	-9 296	-10 434	-13 539	-13 575	-1,1	-1,1	-1,4	-1,3
Net Dış Alem Cari Transferleri	2 931	2 559	2 752	3 465	0,3	0,3	0,3	0,3
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	836 814	942 224	935 891	1 018 692	99,2	99,2	98,9	99,0
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	103 517	111 856	82 066	101 351	12,3	11,8	8,7	9,9
Kamu Tüketimi	83 231	95 463	106 237	115 145	9,9	10,0	11,2	11,2
Kamu Tasarrufu	20 287	16 393	-24 171	-13 794	2,4	1,7	-2,6	-1,3
Kamu Yatırımı	33 038	40 602	40 919	44 262	3,9	4,3	4,3	4,3
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	-12 752	-24 209	-65 091	-58 057	-1,5	-2,5	-6,9	-5,6
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	733 297	830 368	853 825	917 342	87,0	87,4	90,2	89,2
Özel Tüketim	623 007	686 431	695 048	754 747	73,9	72,2	73,4	73,4
Özel Tasarruf	110 290	143 936	158 777	162 595	13,1	15,1	16,8	15,8
Özel Yatırım	147 416	169 737	107 773	129 850	17,5	17,9	11,4	12,6
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-37 126	-25 801	51 003	32 745	-4,4	-2,7	5,4	3,2
Bilgi İçin:								
Toplam Yurtiçi Tasarruflar	130 577	160 330	134 605	148 800	15,5	16,9	14,2	14,5

Kaynak: DPT

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

TABLO: II. 9- Ekonominin Genel Dengesi (1998 Yılı Fiyatlarıyla)

	2007	2008	2009 (2)	2010 (3)	2007	2008	2009 (2)	2010 (3)
	(Milyon TL)				(Yüzde Değişme)			
Toplam Tüketim	79 687	79 548	77 701	79 637	5,2	-0,2	-2,3	2,5
Kamu	7 598	7 844	8 192	8 388	5,4	3,2	4,4	2,4
Özel	72 089	71 705	69 509	71 249	5,2	-0,5	-3,1	2,5
Toplam Yatırım	26 207	25 549	19 460	21 226	7,1	-2,5	-23,8	9,1
Kamu	4 299	4 702	4 813	5 044	16,6	9,4	2,4	4,8
Özel	21 908	20 847	14 647	16 183	5,4	-4,8	-29,7	10,5
Sabit Sermaye Yatırımı	26 342	25 364	21 012	22 634	4,4	-3,7	-17,2	7,7
Kamu	4 248	4 570	4 589	5 062	12,7	7,6	0,4	10,3
Özel	22 094	20 794	16 423	17 572	2,9	-5,9	-21,0	7,0
Stok Değişmesi (1)	-136	185	-1 552	-1 408	0,6	0,3	-1,7	0,2
Kamu	51	132	224	-18	0,1	0,1	0,1	-0,3
Özel	-187	53	-1 776	-1 390	0,5	0,2	-1,8	0,4
Toplam Yurtiçi Talep (Toplam Kaynaklar)	105 893	105 097	97 161	100 864	5,7	-0,8	-7,6	3,8
Net Mal ve Hizmet İhracatı (1)	-4 639	-2 934	-1 127	-1 468	-1,2	1,7	1,8	-0,4
Mal ve Hizmet İhracatı	25 275	25 852	24 284	25 312	7,3	2,3	-6,1	4,2
Mal ve Hizmet İthalatı	29 914	28 786	25 411	26 780	10,7	-3,8	-11,7	5,4
GAYRİ SAFİ YURTİÇİ HASILA (GSYH)	101 255	102 164	96 034	99 395	4,7	0,9	-6,0	3,5
Net Faktör Gelirleri	-1 292	-1 248	-1 489	-1 434	-6,6	-3,4	19,3	-3,7
Net Dış Alem Cari Transferleri	378	273	318	363	7,1	-27,7	16,4	14,0
GAYRİ SAFİ MİLLİ HARCANABİLİR GELİR (GSMHG)	100 341	101 190	94 864	98 324	4,8	0,8	-6,3	3,6
KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	12 413	12 013	8 318	9 782	-6,6	-3,2	-30,8	17,6
Kamu Tüketimi	7 598	7 844	8 192	8 388	5,4	3,2	4,4	2,4
Kamu Tasarrufu	4 815	4 169	127	1 394				
Kamu Yatırımı	4 299	4 702	4 813	5 044	16,6	9,4	2,4	4,8
Kamu Tasarruf-Yatırım Farkı	516	-533	-4 687	-3 650				
ÖZEL HARCANABİLİR GELİR	87 929	89 177	86 545	88 542	6,7	1,4	-3,0	2,3
Özel Tüketim	72 089	71 705	69 509	71 249	5,2	-0,5	-3,1	2,5
Özel Tasarruf	15 840	17 472	17 036	17 293	14,0	10,3	-2,5	1,5
Özel Yatırım	21 908	20 847	14 647	16 183	5,4	-4,8	-29,7	10,5
Özel Tasarruf-Yatırım Farkı	-6 068	-3 374	2 389	1 110				

Kaynak: DPT

(1) Yüzde değişimleri GSYH büyümesine katkıları göstermektedir.

(2) Gerçekleşme Tahmini

(3) Program

b) 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında toplam yurtiçi talep reel olarak yüzde 3,8 oranında artarken, net mal ve hizmet ihracatının GSYH büyümesine katkısının negatif 0,4 puan olması sonucunda GSYH'nin yüzde 3,5 oranında büyümesi hedeflenmektedir.

2010 yılında özel kesim tüketim harcamalarında yüzde 2,5, kamu kesimi tüketim harcamalarında ise yüzde 2,4 oranında artış olacağı öngörülmüştür. Bu dönemde, özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 7 oranında artarken, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 10,3 oranında artması beklenmektedir.

2010 yılında GSYH büyümesine; özel tüketimin 1,8 puan, kamu tüketiminin 0,2 puan, özel kesim sabit sermaye yatırımlarının 1,2 puan, kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının ise 0,5 puan katkı yapması beklenmektedir. Stok değişiminin GSYH büyümesine katkısının ise pozitif 0,2 puan olacağı tahmin edilmektedir.

Kamu harcanabilir gelirinin GSYH'ya oranının 2010 yılında, bir önceki yıla göre 1,2 puan artarak yüzde 9,9 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2010 yılında kamu yatırımlarının GSYH'ya oranı aynı kalırken, kamu tasarruflarının GSYH içindeki payının bir miktar iyileşerek negatif yüzde 2,6'dan negatif yüzde 1,3'e çıkması neticesinde kamu tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının 2010 yılında negatif yüzde 5,6 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. 2010 yılında gerek özel yatırımlardaki 1,2 puanlık artış, gerekse özel tasarruflardaki 1 puanlık azalış neticesinde özel kesim tasarruf yatırım farkının GSYH'ya oranının yüzde 3,2 seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir.

Kutu: Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)

Milli gelir hesaplarında kullanılan temel kavram Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH) olup, kısaca bir ülke sınırları içinde belli bir dönemde üretilmiş olan toplam katma değeri ifade etmektedir. Ancak GSYH, bir ülkede yaratılan katma değeri kapsamakla birlikte, yurt içinde yerleşiklerin gelirlerini ve dolayısıyla refah seviyelerini anlamak açısından yetersiz kalmaktadır. Çünkü bir yandan, ülkede elde edilen katma değerlerin bir kısmı kar transferleri, faiz ve maaş ödemeleri kanalıyla yurt dışı yerleşiklere aktarılmakta, diğer yandan yurt içi yerleşikler de dış âlemden benzer şekilde gelir elde edebilmektedir. Bu tip gelirler ödemeler dengesi istatistiklerinde faktör gelirleri olarak adlandırılmaktadır. Faktör gelirlerinin GSYH'ya ilave edilmesiyle Gayri Safi Milli Gelir (GSMG) elde edilmektedir. Diğer taraftan herhangi bir üretim faktörünün kullanılmasının karşılığı olmaksızın yurt içi yerleşikler yurt dışına bir transfer yapabilmekte ve/veya bunun tam tersi de olabilmektedir. Bu tip transferlere karşılıksız cari transferler denilmektedir. Bu istatistik de ödemeler dengesi tablosunun son kalemi olarak cari denge hesaplarında yer almaktadır. Karşılıksız cari transferlerin GSMG'ye eklenmesiyle de Gayri Safi Milli Harcanabilir Gelir (GSMHG)'e ulaşılmaktadır. GSMHG bir ülkede yerleşiklerin kullanabileceği gelirler toplamını göstermekte olup, yurt içi tasarrufların hesaplanmasında kullanılan geliri oluşturmaktadır. Diğer bir ifadeyle, GSMHG'den toplam tüketim çıkarıldığında toplam yurt içi tasarruflar elde edilmektedir.

TÜİK tarafından üretilen yeni milli gelir hesaplarında sadece GSYH hesaplanmakta olup diğer milli gelir büyüklükleri hesaplanmamaktadır. Bu nedenle, GSMHG, ekonominin genel dengesinde kullanılmak üzere, ödemeler dengesi istatistikleri kullanılarak Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hesaplanmıştır.

GSYH = Tüketim Harcamaları + Yatırım Harcamaları + Mal ve Hizmet İhracatı – Mal ve Hizmet İthalatı

GSMG = GSYH + Net Faktör Gelirleri

Net Faktör Gelirleri = Yerleşiklerin Dış Alemde Elde Ettikleri Faktör Gelirleri – Yerleşik Olmayanlara Yurt içinde Yapılan Faktör Geliri Ödemeleri

GSMHG = GSMG + Net Dış Alem Cari Transferleri

Net Dış Alem Cari Transferleri = Yerleşiklerin Dış Alemde Elde Ettikleri Cari Transferler – Yerleşik Olmayanlara Yurt içinde Yapılan Cari Transferler

Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanan kalkınma planları, orta vadeli programlar ve yıllık programlarda yer alan ve tüm ekonomik faaliyetleri kapsayan ekonominin genel dengesi tablosu harcama yönüyle milli gelir hesaplarının yanı sıra tasarruf-yatırım dengelerini de kapsamaktadır. Ekonominin genel dengesinde Türkiye ekonomisi kamu ve özel kesim ayırımında izlenmekte olup, GSMHG, kamu harcanabilir geliri ile özel harcanabilir gelirin toplamından oluşmaktadır. Kamu harcanabilir gelirden kamu tüketimi çıkarıldığında kamu tasarrufları, özel harcanabilir gelirden özel tüketim çıkarıldığında ise özel tasarruflar elde edilmekte olup, kamu ve özel tasarrufların toplamı toplam yurt içi tasarrufları vermektedir. Teorik olarak, bir ekonomide toplam tasarruflar toplam yatırımlara denktir. Bu çerçevede, bir ekonomide yurt içi tasarrufların düzeyi toplam yatırımları karşılamaya yetmediğinde tasarruf açığıyla karşılanmakta, yurt içi tasarrufların düzeyi toplam yatırımları aştığında ise ülkeden tasarruf çıkışı olmaktadır.

Dış tasarruflar, ödemeler dengesinin temel kalemi olan cari işlemler dengesine eşit olup, mal ve hizmet ihracatı, mal ve hizmet ithalatı, net faktör gelirleri ve net dış alem cari transferleri toplamından oluşmaktadır.

B. YATIRIMLAR

1. Yatırımların Sektörel Dağılımı

a) Mevcut Durum

2009 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 0,4 oranında artması beklenmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 51,1'inin merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 31,5'inin mahalli idareler, yüzde 11,9'unun işletmeciler KİT'ler, yüzde 2,5'inin özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 0,9'unun İller Bankası, yüzde 2,1'inin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2009 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde ulaştırma ve diğer hizmetler alt sektörlerinin paylarının gerileyeceği; enerji ve konut sektörlerinin paylarının aynı kalacağı; tarım, madencilik, imalat, turizm, eğitim ve sağlık sektörlerinin paylarının ise 2008 yılına göre artacağı beklenmektedir.

2009 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının devam etmekte olan küresel krizin etkisiyle reel olarak yüzde 21 oranında düşeceği öngörülmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde özellikle maden, enerji, ulaştırma, konut ve diğer hizmetler sektörlerinin sektörlerinin paylarının artacağı; tarım, imalat, turizm, eğitim ve sağlık sektörlerinin paylarının azalacağı tahmin edilmektedir.

b) 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının reel olarak yüzde 10,3 oranında artması öngörülmektedir. Kamu kesimi sabit sermaye yatırımlarının yüzde 47,1'inin merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idareler, yüzde 32,1'inin mahalli idareler, yüzde 16,4'ünün işletmeci KİT'ler, yüzde 1,4'ünün özelleştirme kapsamındaki kuruluşlar, yüzde 0,8'inin İller Bankası, yüzde 2,2'sinin döner sermayeli kuruluşlar ve sosyal güvenlik kuruluşları tarafından gerçekleştirileceği tahmin edilmektedir.

2010 yılında kamu kesimi sabit sermaye yatırımları içinde, 2009 yılına göre tarım, madencilik, turizm, eğitim ve diğer hizmetler sektörlerinin paylarının artması; imalat, enerji, ulaştırma sektörlerinin paylarının azalması; sağlık ve konut sektörlerinin paylarında ise bir değişiklik olmaması beklenmektedir.

2010 yılında özel kesim sabit sermaye yatırımlarının ekonomide kaydedilmesi beklenen toparlanmanın da etkisiyle reel olarak yüzde 7 oranında artması beklenmektedir. Özel kesim sabit sermaye yatırımları içinde enerji ve konut sektörlerinin paylarının azalacağı; tarım, ulaştırma, turizm, eğitim ve sağlık sektörlerinin paylarının artacağı; diğer sektörlerin paylarının ise aynı seviyede kalacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 10- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2008)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (1)	İşletmeci KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	2 136	23	1	0	96	2 256	10,1	743	2 999	8,3
Madencilik	103	523	0	0	0	627	2,8	1	628	1,7
İmalat	18	139	41	1	0	199	0,9	155	355	1,0
Enerji	1 120	803	1 120	0	0	3 043	13,7	358	3 401	9,4
Ulaştırma	6 244	1 513	1	0	33	7 790	35,0	5 848	13 638	37,8
Turizm	100	0	0	0	2	102	0,5	29	130	0,4
Konut	97	0	0	0	0	97	0,4	457	555	1,5
Eğitim	3 182	0	0	0	44	3 226	14,5	79	3 305	9,1
Sağlık	1 131	0	0	0	391	1 523	6,8	458	1 980	5,5
Diğer Hizmetler	2 972	0	0	411	26	3 409	15,3	5 725	9 133	25,3
İktisadi	1 560	0	0	28	26	1 613	7,2	500	2 114	5,9
Sosyal	1 413	0	0	383	0	1 795	8,1	5 224	7 020	19,4
Toplam	17 104	3 002	1 163	412	591	22 272	100,0	13 853	36 124	100,0
Yüzde Dağılım	76,8	13,5	5,2	1,8	2,7	100,0				
Yüzde Dağılım	47,3	8,3	3,2	1,1	1,6	61,7		38,3	100,0	

Kaynak: DPT

(1) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 11- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2009) (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeciler KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	2 675	58	1	0	99	2 834	11,8	621	3 454	9,8
Madencilik	148	805	0	0	0	954	4,0	1	955	2,7
İmalat	22	289	43	1	1	355	1,5	133	488	1,4
Enerji	1 142	1 182	824	0	0	3 147	13,1	162	3 309	9,4
Ulaştırma	5 511	1 848	17	0	80	7 456	31,0	4 557	12 013	34,2
Turizm	146	0	0	0	3	149	0,6	33	182	0,5
Konut	140	0	0	0	0	140	0,6	396	536	1,5
Eğitim	3 440	0	0	0	50	3 490	14,5	222	3 711	10,6
Sağlık	1 111	0	0	0	481	1 592	6,6	410	2 002	5,7
Diğer Hizmetler	3 601	6	0	299	17	3 924	16,3	4 534	8 458	24,1
İktisadi	1 975	6	0	20	17	2 018	8,4	461	2 480	7,1
Sosyal	1 626	0	0	279	0	1 905	7,9	4 073	5 978	17,0
Toplam	17 937	4 188	885	300	730	24 040	100,0	11 068	35 108	100,0
Yüzde Dağılım	74,6	17,4	3,7	1,2	3,0	100,0				
Yüzde Dağılım	51,1	11,9	2,5	0,9	2,1	68,5		31,5	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Gerçekleşme tahmini
(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 12- Kamu Sabit Sermaye Yatırımları (2010) (1)

(Cari Fiyatlarla Milyon TL)

Sektörler	Merkezi Yönetim (2)	İşletmeciler KİT'ler	Özelleş. Kapsam. Kuruluş.	İller Bankası	Döner Sermaye + SGK	ALT TOPLAM	Yüzde Pay	Mahalli İdareler	TOPLAM KAMU	Yüzde Pay
Tarım	3 422	139	0	0	106	3 667	13,2	713	4 380	10,7
Madencilik	104	1 316	0	0	0	1 420	5,1	1	1 421	3,5
İmalat	36	278	21	2	1	335	1,2	162	497	1,2
Enerji	1 374	1 452	550	0	0	3 376	12,1	180	3 556	8,7
Ulaştırma	4 327	3 511	12	0	118	7 968	28,6	5 452	13 420	32,8
Turizm	180	0	0	0	3	182	0,7	40	222	0,5
Konut	156	1	0	0	0	157	0,6	484	641	1,6
Eğitim	4 036	0	0	0	25	4 060	14,6	275	4 335	10,6
Sağlık	1 311	0	0	0	467	1 778	6,4	502	2 279	5,6
Diğer Hizmetler	4 343	13	0	328	184	4 869	17,5	5 353	10 222	24,9
İktisadi	2 186	13	0	30	177	2 401	8,6	565	2 966	7,2
Sosyal	2 157	0	0	298	8	2 469	8,9	4 788	7 256	17,7
Toplam	19 288	6 710	583	330	903	27 813	100,0	13 162	40 975	100,0
Yüzde Dağılım	69,3	24,1	2,1	1,2	3,2	100,0				
Yüzde Dağılım	47,1	16,4	1,4	0,8	2,2	67,9		32,1	100,0	

Kaynak: DPT
(1) Program
(2) Yatırım işçiliği hariç

TABLO: II. 13- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla Milyon TL)

	2008			2009 (2)			2010 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	3 374	3 709	7 083	3 942	1 145	5 087	5 001	1 322	6 324
Madencilik	646	2 600	3 246	982	2 376	3 358	1 440	2 795	4 234
İmalat	358	70 700	71 058	492	53 188	53 679	504	59 756	60 260
Enerji	3 598	5 826	9 424	3 517	6 825	10 343	3 805	5 017	8 822
Ulaştırma	14 733	28 608	43 341	13 017	26 106	39 123	14 206	30 701	44 906
Turizm	148	12 161	12 309	208	9 352	9 560	255	10 802	11 057
Konut	572	12 370	12 942	561	10 637	11 198	670	10 834	11 504
Eğitim	3 863	1 913	5 775	4 338	1 177	5 515	5 068	1 792	6 860
Sağlık	2 179	7 689	9 867	2 204	4 293	6 497	2 518	6 311	8 828
Diğer Hizmetler	9 654	7 116	16 770	9 114	6 724	15 838	11 011	7 483	18 494
TOPLAM	39 123	152 692	191 815	38 376	121 824	160 200	44 477	136 813	181 290

Kaynak: DPT

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

TABLO: II. 14- Sabit Sermaye Yatırımlarının Sektörel Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Dağılım)

	2008			2009 (2)			2010 (3)		
	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam	Kamu	Özel	Toplam
Tarım	8,6	2,4	3,7	10,3	0,9	3,2	11,2	1,0	3,5
Madencilik	1,7	1,7	1,7	2,6	2,0	2,1	3,2	2,0	2,3
İmalat	0,9	46,3	37,0	1,3	43,7	33,5	1,1	43,7	33,2
Enerji	9,2	3,8	4,9	9,2	5,6	6,5	8,6	3,7	4,9
Ulaştırma	37,7	18,7	22,6	33,9	21,4	24,4	31,9	22,4	24,8
Turizm	0,4	8,0	6,4	0,5	7,7	6,0	0,6	7,9	6,1
Konut	1,5	8,1	6,7	1,5	8,7	7,0	1,5	7,9	6,3
Eğitim	9,9	1,3	3,0	11,3	1,0	3,4	11,4	1,3	3,8
Sağlık	5,6	5,0	5,1	5,7	3,5	4,1	5,7	4,6	4,9
Diğer Hizmetler	24,7	4,7	8,7	23,7	5,5	9,9	24,8	5,5	10,2
TOPLAM	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: DPT

(1) Merkezi yönetim bütçesinde yatırım işçiliği dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2. Kamu Yatırımları Uygulaması

Ülkemizin eğitim ve sağlık hizmetlerinin etkili bir şekilde sunulması ve yaşam kalitesinin yükseltilmesi, rekabet gücümüzün artırılması ve sürdürülebilir büyümenin sağlanması için gerekli sosyal ve fiziki altyapının geliştirilmesi, çevrenin korunması, AB kriterlerine uyumun sağlanması, gelişmiş ülkelerle ülkemiz arasındaki ve ülkemizdeki bölgeler arası gelişmişlik farklarının azaltılması için önemli miktarlarda kamu yatırımı ihtiyacı bulunmaktadır.

2002-2009 döneminde genel devlet kapsamındaki kamu sabit sermaye yatırımlarının (KSSY) GSYH içindeki payının ortalamaları dikkate alındığında, ülkemizde AB üyesi ülkelerin ortalamasından daha az oranda KSSY gerçekleştirildiği görülmektedir. Söz konusu ülkelerin yüzölçümünün ve nüfusunun Türkiye'den daha az olduğu, mevcut gelişmişlik seviyelerinin Türkiye'den daha yüksek olduğu, mevcut altyapı ihtiyaçlarının büyük ölçüde tamamlanmış olduğu ve GSYH'larının mutlak büyüklüğü dikkate alındığında ülkemizde daha fazla kamu yatırımı yapılması gereği ortaya çıkmaktadır.

2009 yılı kamu yatırım uygulamalarında; ekonomik ve sosyal altyapıyı geliştirecek yatırımlara, sektörel, bölgesel ve proje bazındaki öncelikler dikkate alınarak ağırlık verilmiştir.

TABLO: II. 15- Genel Devlet Kamu Sabit Sermaye Yatırımlarının GSYH İçindeki Payı

(Yüzde)

Ülkeler	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Belçika	1,7	1,7	1,6	1,8	1,6	1,6	1,6	1,8
Almanya	1,7	1,6	1,4	1,4	1,4	1,5	1,6	1,9
İrlanda	4,2	3,8	3,5	3,5	3,7	4,4	4,3	4,4
Yunanistan	3,7	4,2	3,7	2,9	3,0	3,0	2,5	3,0
İspanya	3,5	3,6	3,4	3,6	3,7	3,8	3,9	4,7
Fransa	2,9	3,1	3,1	3,3	3,2	3,3	3,3	3,5
İtalya	1,7	2,5	2,4	2,4	2,3	2,3	2,2	2,5
Lüksemburg	5,0	4,6	4,2	4,5	3,6	3,4	4,5	4,6
Malta	4,5	5,1	3,9	4,9	4,1	4,0	3,8	3,4
Hollanda	3,5	3,6	3,2	3,3	3,3	3,3	3,5	3,5
Avusturya	1,3	1,2	1,1	1,1	1,1	1,0	1,1	1,1
Portekiz	3,5	3,1	3,1	2,9	2,4	2,3	2,5	2,5
Slovenya	3,0	3,3	3,5	3,2	3,7	3,7	3,7	4,4
Slovakya	3,2	2,6	2,4	2,1	2,2	1,9	1,9	2,0
Finlandiya	2,7	2,9	2,9	2,6	2,4	2,5	2,6	2,8
Avro Böl. Ülkeleri Ort.	3,0	3,0	2,9	2,9	2,8	2,8	2,9	3,1
Bulgaristan	2,7	2,5	2,9	4,2	4,2	4,8	5,7	6,7
Çek Cumhuriyeti	3,9	4,5	4,8	4,9	5,0	4,7	5,2	5,4
Danimarka	1,8	1,6	1,9	1,8	1,9	1,7	1,8	2,0
Estonya	4,9	4,2	3,8	4,0	5,1	5,4	6,0	6,2
Letonya	1,3	2,4	3,1	3,1	4,6	5,7	6,2	5,6
Litvanya	2,9	3,0	3,4	3,4	4,1	5,2	5,5	5,0
Macaristan	4,9	3,5	3,5	4,0	4,4	3,6	3,1	3,1
Polonya	3,4	3,3	3,4	3,4	3,9	4,1	4,9	5,5
Romanya	3,1	3,2	3,0	3,9	5,1	5,7	5,8	6,3
İsveç	3,2	3,1	2,9	3,0	3,1	3,1	3,3	3,6
İngiltere	1,4	1,6	1,7	0,7	1,8	1,8	2,0	2,7
AB Ülkeleri Ort.	3,1	3,1	3,0	3,1	3,2	3,3	3,5	3,7
ABD	2,8	2,7	2,5	2,5	2,5	2,6	3,6	4,3
Japonya	4,8	4,3	3,9	3,6	3,3	3,1	2,9	3,2
Türkiye	4,6	2,9	2,4	2,9	2,9	3,1	3,4	3,2

Kaynak: Avrupa Komisyonu, European Economy (Economic Forecasts), DPT.

2009 yılında, mahalli idare yatırımları ve yatırım işçilik giderleri hariç olmak üzere, ülkemizde; toplam tutarı 2009 yılı fiyatlarıyla 245,8 milyar TL, 2008 sonu kümülatif harcaması 110,9 milyar TL ve 2009 yılı başlangıç ödeneği 21,5 milyar TL olan 2.332 adet kamu yatırım projesi yürütülmüştür.

TABLO: II. 16- Türkiye’de Kamu Yatırımları (2001-2009) (1)

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Proje Sayısı (Adet)	5 047	4 414	3 851	3 555	2 627	2 525	2 710	2 759	2 332
Toplam Proje Tutarı (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	105,2	166,8	187,1	196,1	206,7	200,4	209,3	219	245,8
Cari Yıl Öncesi Kümülatif Harcama (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	33,8	66,0	80,4	86,8	84,0	86,5	93,5	102,4	110,9
Toplam Program Ödenek (Cari Fiyatlarla, Milyar TL)	6,9	10,6	12,5	12,0	16,2	17,5	17,1	17,1	21,5
Yatırım Programına Alınan Çok Yıllık Yeni Proje Sayısı (Adet)	286	128	134	149	137	155	161	180	279
Toplam Program Ödenek / Toplam Proje Tutarı (%)	6,5	6,3	6,7	6,1	7,8	8,7	8,2	7,8	8,7
Yatırım Stokunun Ortalama Tamamlanma Süresi (Yıl) (2)	9,4	8,5	7,6	8,1	6,6	5,5	5,8	5,8	5,3

(1) Mahalli idare yatırımları, kamulaştırma harcamaları ve yatırım programında toplam dış tutulan yatırımlar hariçtir.

(2) Mevcut stokun, ilgili yıldaki program ödenek seviyesiyle tamamlanması için gereken ilave süreyi göstermektedir.

2009 Yılı Yatırım Programında yer alan 2.332 projenin 4,4 milyar TL tutarındaki 627 adedi yıl içinde başlanıp bitirilmesi programlanan yıllık projelerden oluşmaktadır. Ayrıca 2009 yılında toplam proje tutarı 10,3 milyar TL, 2009 yılı ödeneği 1,1 milyar TL olan 279 adet çok yıllık yeni proje yatırım programına dahil edilmiştir.

2009 Yılı Yatırım Programında 2.332 projeye yapılan 21,5 milyar TL tutarındaki tahsis içinde yüzde 24,2 oranındaki pay ile ulaştırma-haberleşme sektörü ilk sırayı almış, bunu yüzde 19,4 ile diğer kamu hizmetleri, yüzde 15,9 ile eğitim, yüzde 13,1 ile enerji ve yüzde 12,9 ile tarım sektörleri izlemiş, sağlık sektörünün payı ise yüzde 7,6 olmuştur. 2009 yılı kamu yatırım tahsisleri içinde madencilik, imalat, turizm ve konut sektörlerinin toplam payı ise yüzde 7 olmuştur.

2009 Yılı Yatırım Programına göre; 245,8 milyar TL tutarındaki 2.332 proje için 2008 yılı sonu itibarıyla gerçekleştirilen kümülatif harcama tutarı 110,9 milyar TL olup, tamamlanmak üzere kalan proje stoku büyüklüğü 134,9 milyar TL’dir. Bu durumda, 2009 yılı ödeneklerinin tamamının harcanacağı, kamu yatırımları için sonraki yıllarda da 2009 yılı düzeyinde ödenek ayrılacağı ve Programa yeni proje alınmayacağı varsayımıyla, mevcut stokun tamamen bitirilebilmesi için 2009 yılı sonrasında 5,3 yıllık bir süre gerekmektedir.

2009 yılında tahsis edilen 21,5 milyar TL tutarındaki yatırım ödeneğinin yüzde 70,6’sına karşılık gelen 15,2 milyar TL tutarındaki merkezi yönetim bütçesi yatırımlarından en büyük payı yüzde 22,4 ile genel idare, güvenlik, adalet, içmesuyu, çevre, teknolojik araştırma gibi sektörlerin yer aldığı diğer kamu hizmetleri sektörü almış, bu sektörü yine yüzde 22,4 ile eğitim sektörü takip etmiştir.

2.332 proje için tahsis edilen 21,5 milyar TL tutarındaki ödeneğin yüzde 14,9’u olan 3,2 milyar TL’nin dış proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülmüştür. 2009 Yılı Yatırım Programında kısmen veya tamamen dış proje kredisiyle finanse edilmesi öngörülen ve toplam proje tutarı 80,1 milyar TL olan 83 adet proje bulunmaktadır.

Kamu yatırım programının rasyonelleştirilmesi çalışmaları kapsamında, kısıtlı ödenekler, kısa sürede tamamlanabilecek acil ve öncelikli projelere tahsis edilmiş, 9,1 milyar TL tutarındaki 26 adet proje ise sonraki yıllarda yürütülmek üzere, 2009 Yılı Yatırım Programında sembolik miktardaki iz ödenekle yer almıştır.

Ülkemizde, rasyonelleştirme çalışmalarıyla son yıllarda sağlanan iyileştirmelere rağmen, kamu proje stoku, başta sulama sektörü olmak üzere, mevcut sınırlı kaynaklara göre oldukça büyüktür. Sistematik bir proje döngüsü yaklaşımındaki eksiklikler, kamu kuruluşlarının proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme birimlerindeki kapasite yetersizlikleri gibi faktörler projelerin planlandığı şekilde yürütülmesinde sorunlara yol açabilmektedir. Ayrıca, ülkemizin birçok alanda yeni yatırım ihtiyacının yanında, mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon ihtiyacı bulunmaktadır.

Afet zararlarının önlenmesi ve azaltılması ile güvenli ve yaşanabilir kentlerin oluşturulması amacıyla; tüm sektörlerde zarar azaltma stratejilerinin geliştirilmesi ve bu stratejilerin uygulanması için kamu yatırımı gerekmektedir. Ayrıca, yeni yapılacak yatırımların karar verme süreçlerinde afet riski dikkate alınmalıdır.

Ülkemizde, yıllar itibarıyla artan miktarda yararlandığımız AB fonlarının kamu yatırımları için ilave kaynak sağlaması yanında, kamu kuruluşlarında belirli standartlara uygun proje hazırlama, uygulama, izleme ve değerlendirme kapasitesinin gelişmesine katkıda bulunması, ülkemizin artan kredibilitesi nedeniyle daha uygun şartlarda dış proje kredisi sağlayan uluslararası kaynaklardan yararlanabilecek olması, kamu kuruluşları için stratejik planlama çalışmalarının ve sektörel strateji dokümanlarında ortaya konulan stratejilerin, projelerin daha iyi önceliklendirilmesine ve değerlendirilmesine imkan verecek olması, kamu-özel işbirliği (KÖİ) modellerinden yararlanılacak olması, mahalli nitelikli işlerin mahalli idarelere bırakılarak yerinden yönetim ilkesinin hayata geçirilmesi gibi faktörler, önümüzdeki dönemde kamu yatırımlarına ayrılabilen kaynakların ve uygulamada etkinliğin artırılması için önemli fırsatlar ortaya çıkarmıştır.

2010 yılında, sektörel ve bölgesel önceliklerin yanı sıra devam eden projelerden;

- 2010 yılı içinde tamamlanarak ekonomiye kazandırılacak projelere,
- Uygulamasında önemli fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,
- Yatırım Programında yer alan ve dış finansmanı sağlanan projelerden önemli oranda fiziki gerçekleşme sağlanmış projelere,
- Başlatılmış bulunan diğer projelerle bağlantılı veya eş zamanlı olarak yürütülmesi ve tamamlanması gereken projelere,
- Mevcut sermaye stokunun daha etkin kullanılmasına ve korunmasına yönelik idame-yenileme, bakım-onarım, rehabilitasyon ve modernizasyon türü yatırım projelerine,
- Afetlerin önlenmesi ve afet hasarlarının telafisine yönelik projelere,
- AB'ye üyelik yönünde ortaya konulan politika ve önceliklerin hayata geçirilmesi için sürdürülen çalışmaların gerektirdiği projelere,
- e-Dönüşüm Türkiye Projesi ve Bilgi Toplumu Stratejisiyle uyumlu projelere

ağırlık verilecektir.

C. ÖDEMELER DENGESİ

1. Cari İşlemler Hesabı

a) Mevcut Durum

2008 yılının son çeyreğinde Türkiye'nin dış ticareti üzerinde etkisini gösteren küresel kriz, 2009 yılında mal ve hizmet ihracatını ve ithalatını önemli ölçüde azaltmıştır. Milli gelirdeki daralma ve emtia fiyatlarındaki azalma sebebiyle cari işlemler açığı 2009 yılının ilk sekiz ayında geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 81,2 oranında azalarak 6,6 milyar ABD dolarına inmiştir.

TABLO: II. 17- Türkiye'nin Dış Ticareti ve Dış Ticareti Etkileyen Faktörler

	(Yüzde Değişim)			
	2007	2008	2009 ⁽¹⁾	2010 ⁽²⁾
İhracat (Milyar ABD Doları)	107,3	132,0	98,5	107,5
İthalat (Milyar ABD Doları)	170,1	202,0	134,0	153,0
İhracat	25,4	23,0	-25,4	9,1
İthalat	21,8	18,8	-33,7	14,2
İhracat Fiyatları	12,7	15,5	-15,4	3,5
İthalat Fiyatları	9,7	20,0	-22,9	7,2
Reel İhracat	11,3	6,5	-11,8	5,4
Reel İthalat	11,1	-1,1	-13,9	6,5
Mamul Fiyatları	9,0	8,6	-9,1	3,1
Petrol Fiyatları	10,7	36,4	-36,6	24,3
Yakıt Dışı Başlıca Emtia Fiyatları	14,1	7,5	-20,3	2,4
Ham Petrol Varil Fiyatı ⁽³⁾ (ABD Doları)	71,1	97,0	61,5	76,5
GSYH Büyüme Hızı	4,7	0,9	-6,0	3,5
Sanayi Büyümesi	5,8	1,1	-8,5	4,4
Yurt içi Nihai Talep Büyümesi	5,0	-1,1	-5,6	3,8
Dünya Büyüme Hızı	5,2	3,0	-1,1	3,1
Dünya Mal ve Hizmet İhracatı	7,3	3,0	-11,9	2,5
Euro Bölgesi Büyüme Hızı	2,7	0,7	-4,2	0,3
Euro Bölgesi Mal ve Hizmet İthalatı	5,5	0,9	-13,6	-1,2
Reel Kur (1 ABD Doları + 1,5 Euro)	10,7	5,6	2,6	-1,0
Üretkenlik	2,8	-0,5	-6,5 ⁽⁴⁾	0,3
Üretkenlik (Gelişmiş Ekonomiler)	3,2	-0,1	-2,6	1,8
Birim İşgücü Maliyeti (ABD Doları)	2,5	0,6	-0,3 ⁽⁴⁾	0,9
Birim İşgücü Maliyeti (Gelişmiş Ekonomiler)	0,3	3,3	4,9	0,2

Kaynak: TÜİK, DPT, IMF Dünya Ekonomik Görünüm Raporu, Ekim 2009

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Brent, Dubai, Batı Teksas ham petrol spot fiyatlarının yıllık ortalaması

(4) Haziran ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

Dış Ticaret Dengesi

2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde 53,3 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı, 2009 yılının aynı döneminde 23 milyar ABD dolarına inmiştir. Bu gelişmede, ithalat azalışının ihracat azalışından daha fazla olması etkili olmuştur. Bu çerçevede, ihracatın ithalatı karşılama oranı yüzde 63,4'ten yüzde 73,8'e yükselmiştir. Söz konusu dönemde, ödemeler dengesinde gösterildiği şekliyle 41,6 milyar ABD doları olan dış ticaret açığı yüzde 66,9 oranında azalarak 13,8 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

İhracat

İhracat, 2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 30,1 oranında azalarak 64,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde, toplam ihracatın yüzde 94,3'ünü oluşturan imalat sanayii ürünleri ihracatı, yüzde 30,9 oranında azalmıştır. Bu azalmada, kara taşıtları ihracatının yüzde 47,1, demir ve çelik ihracatının yüzde 53,5, makineler ve aksesuarları ihracatının yüzde 28,9 oranında azalması temel belirleyici olmuştur. Aynı dönemde tarım sektörü ihracatı yüzde 8,2 oranında artarken, madencilik sektörü ihracatı yüzde 38,2 oranında azalmıştır.

2008 yılı ikinci yarısında petrol fiyatlarındaki hızlı düşüğe rağmen, petrol ihracatçısı ülkelerin toplam ihracat içindeki payı artmıştır. Bu gelişmede, 2009 yılının ilk sekiz ayında AB ülkelerindeki ithal talebinin yüksek oranlı azalmasının da etkisi olmuştur.

TABLO: II. 18- Ülke ve Fasıllara Göre İhracat

(Milyar ABD Doları)

	Yıllık		Ocak – Ağustos	
	2007	2008	2008	2009
TOPLAM İHRACAT	107,3	132,0	92,4	64,6
Avrupa Birliği Ülkeleri (AB-27)	60,4	63,4	45,5	28,7
Diğer	46,9	68,6	46,8	35,9
Karadeniz Ekonomik İşbirliği	16,8	20,9	14,7	7,6
Ekonomik İşbirliği Teşkilatı	4,7	6,2	4,1	3,7
Bağımsız Devletler Topluluğu	10,1	13,9	9,5	5,4
Türk Cumhuriyetleri	2,9	3,7	2,4	2,1
İslam Konferansı Teşkilatı	20,3	32,6	21,9	18,7
En Yüksek İhracat Yapılan İlk Beş Ülke				
Almanya	12,0	13,0	9,2	6,2
Fransa	6,0	6,6	4,8	3,8
İtalya	7,5	7,8	5,8	3,6
İngiltere	8,6	8,2	5,8	3,5
Irak	2,8	3,9	2,3	3,4
En Yüksek İhracat Yapılan İlk Beş Fasıll				
87. Kara taşıtları ve bunların aks.ve par.	15,9	18,3	13,9	7,3
84. Makineler, mekanik cihazlar, kazanlar ve aksesuarlar, parçalar	8,8	10,3	7,3	5,2
72. Demir ve çelik	8,4	14,9	11,0	5,1
71. İnci, kıymetli taş ve metal mamulleri, madeni para	2,6	5,4	3,5	4,7
61. Örme giyim eşyası	8,0	7,8	5,6	4,5

Kaynak: TÜİK

2009 yılının tamamında ihracatın yüzde 25,4 oranında azalarak 98,5 milyar ABD doları olacağı tahmin edilmektedir. İhracat fiyatlarının 2009 yılında yüzde 15,4 oranında azalması ve böylece reel ihracat azalışının yüzde 11,8 olması beklenmektedir.

TABLO: II. 19- İhracatın Sektörel Dağılımı (ISIC.Rev.3)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	09/08	10/09
	(1)	(2)	(2)	(1)	(2)	(2)		
TOPLAM İHRACAT	132,0	98,5	107,5	100,0	100,0	100,0	-25,4	9,1
Tarım, Ormanlık, Balıkçılık	4,2	3,7	3,8	3,2	3,7	3,6	-12,6	5,0
Madencilik ve Taş Ocakçılığı	2,2	1,5	1,7	1,6	1,5	1,5	-32,7	14,3
İmalat Sanayi	125,2	93,0	101,6	94,8	94,4	94,5	-25,7	9,2
Diğer	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,4	-21,2	4,2

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

İthalat

İthalat, 2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 39,9 oranında azalarak 87,6 milyar ABD dolarına gerilemiştir. 2008 yılının ikinci çeyreğinde başlayan ekonomik daralmanın küresel krizin etkisiyle derinleşmesi, ithalat talebindeki düşüşün temel nedeni olmuştur. Bu dönemde tüketim ve yatırım malları ithalatı, toplam ithalattan daha düşük bir oranda azalırken; ihracat ve üretimdeki gerileme ve uluslararası emtia fiyatlarındaki azalma nedeniyle ara malları ithalatındaki düşüş, yüzde 43,9 oranında gerçekleşmiştir.

2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde, azalan enerji fiyatlarının da etkisiyle petrol ihracatçısı ülkelerden yapılan ithalatın, toplam ithalat içindeki payı azalmıştır. AB ülkelerinden yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı, 2008 yılının Ocak-Ağustos dönemindeki yüzde 37,4 oranından 2009 yılının aynı döneminde yüzde 39,9 oranına yükselmiştir.

2009 yılında ithalatın bir önceki yıla göre yüzde 33,7 oranında azalarak 134 milyar ABD dolarına gerilemesi beklenmektedir. 2009 yılında ithalat fiyatlarının yüzde 22,9 oranında azalacağı ve reel ithalat azalışının yüzde 13,9 olacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: II. 20- İthalatın Ekonomik Gruplara Göre Dağılımı (BEC)

	(Milyar ABD Doları)			(Yüzde Pay)			(Yüzde Değ.)	
	2008	2009	2010	2008	2009	2010	09/08	10/09
	(1)	(2)	(2)	(1)	(2)	(2)		
TOPLAM İTHALAT	202,0	134,0	153,0	100,0	100,0	100,0	-33,7	14,2
Sermaye Malları	28,0	20,5	23,5	13,9	15,3	15,4	-26,8	14,6
Ara Malları	151,7	95,3	110,4	75,1	71,1	72,2	-37,2	15,9
Tüketim Malları	21,5	17,6	18,4	10,6	13,1	12,0	-18,1	4,5
Diğer	0,7	0,6	0,7	0,3	0,5	0,5	-10,8	11,1
Enerji Ürünleri (27. Fasl)	48,3	26,1	34,5	23,9	19,5	22,5	-46,0	32,1
Enerji Hariç	153,7	107,9	118,5	76,1	80,5	77,5	-29,8	9,8

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2001 yılından 2008 yılı ortasına kadar hızla artan enerji fiyatları, yakıt ithalatını ve cari açığı olumsuz etkilemiştir. Enerji fiyat etkisinden arındırıldığında cari açığın milli gelire oranı 2008 yılı itibarıyla yüzde 5,7'den yüzde 1,9'a, 2009 yılı ilk yarısı itibarıyla da yüzde 3,2'den yüzde 0'a düşmektedir. 2008 yılında reel enerji ithalatı, bir önceki yıla göre azalmasına rağmen, enerji ithalatı enerji fiyatlarındaki artış nedeniyle yüzde 42,5 oranında artmıştır. 2009 yılında ise, enerji ürünleri fiyatlarındaki düşüş ve üretim daralması nedeniyle bu ürünlerin ithalatının yüzde 46 oranında azalması beklenmektedir.

TABLO: II. 21- Enerji Fiyatlarının Cari Açık Üzerine Etkisi

(Milyar ABD Doları, Yıllıklandırılmış)

	2007	2008	2009-1.Ç.	2009-2.Ç.
Cari İşlemler Hesabı	-38,2	-41,7	-31,1	-20,7
Net Enerji İthalatı (27. Fasıll)	-28,7	-40,7	-37,8	-32,3
Enerji Hariç Dış Ticaret Dengesi	-34,1	-29,2	-20,5	-15,2
2002 Fiyatlarıyla Net Enerji İthalatı	-12,2	-12,1	-12,0	-11,8
Enerji Fiyat Etkisinden Arındırılmış Cari Açık	-21,7	-13,0	-5,3	-0,3
Cari Açık/ GSYH (%)	-5,9	-5,7	-4,5	-3,2
Net Enerji İthalatı / GSYH (%)	-4,4	-5,6	-5,5	-5,0
Enerji Hariç Ticaret / GSYH (%)	-5,2	-4,0	-3,0	-2,4
Enerji Fiyat Etkisinden Arındırılmış CA/GSYH (%)	-3,3	-1,9	-0,8	0,0
Enerji Hariç Cari Açık/ GSYH (%)	-1,5	-0,1	1,0	1,8
Enerji Fiyat Endeksi (2003=100)	223,9	321,0	300,1	260,7
Ham Petrol Fiyatı (varil/ dolar)	68,1	97,1	89,7	74,6

Kaynak: DPT, TÜİK, TCMB

2008 yılının Temmuz ayında varil fiyatı 143 ABD dolarına ulaşan petrol fiyatları, keskin bir düşüşle 2009 başında 40 ABD doları seviyesine kadar gerilemiş, ancak toparlanma belirtileri ve OPEC'in petrol arzını sınırlamakta ısrar etmesi nedeniyle 2009 yılının ilk yarısında yüzde 50'den fazla artış kaydetmiştir. Bununla birlikte, 2009 yılının tamamında 2008 yılı ortalamasına göre petrol fiyatlarında yüzde 36,6, emtia fiyatlarında ise yüzde 20,3 azalma beklenmektedir.

Hizmetler Dengesi, Gelir Dengesi ve Cari Transferler

2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde turizm gelirleri bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 3,8 oranında azalarak 14 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılının tamamında turizm gelirlerinin 21 milyar ABD dolarına ulaşacağı tahmin edilmektedir. Dış talepteki daralmaya rağmen, taşımacılık giderleri taşımacılık gelirlerine göre daha fazla azalmış ve net taşımacılık gelirleri artmıştır. Bu gelişmeler neticesinde 2009 yılı Ocak-Ağustos dönemi hizmetler dengesi 2008 yılı aynı dönemdeki seviyesini korumuştur.

2009 yılının Ocak-Ağustos döneminde gelir dengesindeki açık, 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 6,7 oranında azalarak 5,3 milyar ABD dolarına gerilemiştir. 2009

yılı Ocak-Ağustos döneminde portföy yatırımları altında yer alan genel hükümet ve bankalar tahvil geri ödemesi de dahil olmak üzere toplam 7,3 milyar ABD doları faiz ödemesi gerçekleşmiştir. Bu çerçevede, 2008 yılının Ocak-Ağustos döneminde 27,0 milyar ABD doları açık veren faiz ödemeleri hariç cari işlemler dengesi, 2009 yılının aynı döneminde 732 milyon ABD doları fazla vermiştir.

2009 yılının ilk sekiz ayında cari transferler kaleminde 1,2 milyar ABD doları fazla kaydedilmiştir.

TABLO: II. 22- Cari İşlemler Dengesi

(Milyar ABD Doları)

	2007	2008	2009(1)	2010(2)
CARİ İŞLEMLER HESABI	-38,2	-41,7	-11,0	-18,0
DIŞ TİCARET DENGESİ	-46,7	-53,0	-21,4	-31,0
İhracat (fob)	114,3	137,1	102,0	113,7
İhracat (fob)	107,3	132,0	98,5	107,5
Bavul Ticareti, Uyarlama	7,1	5,1	3,5	6,2
İthalat (fob)	-156,1	-187,8	-125,0	-141,4
İthalat (cif)	-170,1	-202,0	-134,0	-153,0
Navlun ve Sigorta, Uyarlama	13,9	14,2	10,3	8,2
HİZMETLER DENGESİ	13,3	17,5	17,3	19,2
Gelir	28,6	34,8	32,8	35,8
Gider	-15,3	-17,3	-15,5	-16,6
Turizm	15,2	18,4	16,2	18,3
Gelir	18,5	22,0	21,0	22,5
Gider	-3,3	-3,5	-3,8	-4,2
GELİR DENGESİ	-7,1	-8,2	-8,7	-8,4
Gelir	6,4	6,9	5,8	6,9
Gider	-13,5	-15,0	-14,4	-15,3
Yatırım Geliri Dengesi	-7,0	-8,1	-8,6	-8,3
Doğrudan Yatırımlar	-2,1	-2,6	-2,5	-2,5
Portföy Yatırımları	0,4	1,0	-0,1	1,3
Diğer Yatırımlar	-5,3	-6,5	-6,5	-7,0
Faiz Geliri	2,2	2,0	2,0	2,1
Faiz Gideri	-7,5	-8,5	-8,5	-9,1
Uzun Vade	-6,8	-7,8	-7,8	-8,4
CARİ TRANSFERLER	2,2	2,0	1,8	2,2

Kaynak: TCMB, DPT

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

b) 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında ihracatın yüzde 9,1 oranında artarak 107,5 milyar ABD doları, ithalatın ise yüzde 14,2 oranında artarak 153 milyar ABD doları seviyesine ulaşacağı öngörülmektedir. Bu çerçevede, 2010 yılında dış ticaret açığının 45,5 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2010 yılında 6,2 milyar ABD doları bavul ticareti ve 8,7 milyar ABD doları navlun ve sigorta geliri gerçekleşeceği ve böylece dış ticaret dengesinde 31 milyar ABD doları açık verileceği öngörülmektedir.

2010 yılında ihracat fiyatlarının yüzde 3,5, ithalat fiyatlarının yüzde 7,2 oranında artacağı ve böylece ihracat ve ithalatın reel olarak sırasıyla yüzde 5,4 ve yüzde 6,5 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2010 yılında turizm gelirlerinin 22,5 milyar ABD dolarına, turizm giderlerinin ise 4,2 milyar ABD dolarına ulaşacağı öngörülmektedir. 2010 yılında hizmet gelirlerinin 35,8 milyar ABD doları; hizmet giderlerinin ise 16,6 milyar ABD doları olması; böylece hizmetler dengesinin 19,2 milyar ABD doları fazla vermesi beklenmektedir.

2010 yılında gelir dengesinde 8,4 milyar ABD doları açık öngörüldürken, cari transferler kaleminde 2,2 milyar ABD doları fazla beklenmektedir. Böylece, 2010 yılında cari işlemler açığının 18 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşeceği öngörülmektedir. 2009 yılında yüzde 1,8 olması beklenen cari açığın GSYH'ya oranının, 2010 yılında yüzde 2,8 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2. Sermaye ve Finans Hesapları

2008 yılının ikinci yarısında uluslararası ve ulusal piyasalarda meydana gelen finansal aktiflerdeki erime ve güven bunalımının bir sonucu olarak ülkeler arası sermaye akımlarında önemli oranda daralma yaşanmış ve bu gelişme diğer ülkeleri olduğu gibi ülkemizi de olumsuz etkilemiştir. Bu gelişmelerle birlikte, Türkiye ekonomisindeki küçülmenin de etkisiyle sermaye girişlerinde kayda değer bir azalma olmuştur. Nitekim, 2008 yılında 35,3 milyar ABD doları olan yabancı sermaye girişi, 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllık bazda 4 milyar ABD doları sermaye çıkışı şeklinde gerçekleşmiştir. Söz konusu azalışta; yabancı yatırımcıların DİBS ve hisse senedi satışları ve özellikle 2008 yılı son çeyreğinde uluslararası kredi piyasalarındaki daralmayla birlikte, banka ve banka dışı kesim tarafından kullanılan kredilerde bu sektörlerin net borç ödeyicisi konumunda bulunması, temel belirleyici olmuştur. Bu gelişmelere ilave olarak, gelişmekte olan ülkelere yönelik doğrudan yatırımların 2009 yılında azalmasıyla doğrudan yatırım girişlerinde de önemli bir küçülme gerçekleşmiştir.

Küresel ekonomik kriz nedeniyle gelişmekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarındaki yavaşlamanın etkisiyle 2008 yılında 15,8 milyar ABD doları olan doğrudan yatırım girişi, 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllık bazda 10 milyar ABD doları düzeyine gerilemiştir. Ayrıca, söz konusu büyüklüğün 2,2 milyar ABD doları tutarındaki kısmını yabancıların ülkemizdeki gayrimenkul alımları oluşturmuştur. 2009 yılının ilk sekiz ayında ise doğrudan yatırım net girişi 5 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiş olup önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 53,7 oranında bir azalmaya tekabül etmektedir. Borç yaratmayan finansman kaynağı olarak bilinen doğrudan yatırımlar, söz konusu dönemde daralmasına rağmen cari açığın yüzde 76 oranındaki kısmını finanse edecek büyüklükte olmuştur.

Küresel krizin risk algılamalarını ve beklentileri kötüleştirilmesi, diğer ülkelere olduğu gibi Türkiye'ye yönelik portföy yatırımlarında da çıkışlara neden olmuştur. Nitekim, 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllık net portföy yatırımlarında 4,5 milyar ABD doları tutarında çıkış yaşanmıştır. Aynı dönemde, yükümlülükler kısmında hisse senetleri yatırımlarında 0,2 milyar ABD doları artış olurken, DİBS yatırımlarında 2,4 milyar ABD doları çıkış yaşanmıştır. 2009 yılının Mayıs-Ağustos döneminde yurtdışı piyasalarda oluşan geleceğe yönelik iyimser beklentiler ve risk iştahındaki artış, Türkiye'ye yönelik portföy yatırımlarına da olumlu yansımış ve bunun bir sonucu olarak yabancı yatırımcılar yılın ilk sekiz ayında kümülatif olarak 3,3 milyar ABD doları portföy yatırımı yapmışlardır.

TABLO: II. 23- Sermaye ve Finans Hesabı

(Milyar ABD Doları)

	2007	2008	2009(1)	Ocak-Ağustos	
				2008	2009
Cari İşlemler Dengesi	-38,2	-41,7	-13,3	-34,9	-6,6
Türlerine göre					
Sermaye Hareketleri (rezerv hariç)	44,7	35,3	-4,0	39,5	0,2
Doğrudan Yatırımlar (net)	19,9	15,8	10,0	10,8	5,0
Portföy Yatırımları (net)	0,7	-5,1	-4,5	1,3	1,8
Yabancıların Hisse Senedi Alımları	5,1	0,7	0,2	2,3	1,8
Yabancıların DİBS Alımları	-3,3	-5,1	-6,0	-0,2	-1,2
Diğer Yatırımlar (net)	24,0	24,6	-9,4	27,4	-6,6
Kullanıcıya göre Sermaye Hareketleri (2)	24,7	19,5	-14,0	28,7	-4,8
Kamu Kesimi	-7,8	-2,9	-3,5	1,7	1,1
Özel Kesim	32,5	22,4	-10,5	27,0	-5,9
Bankalar	-1,5	-1,3	-6,5	4,3	-0,9
Uzun Vade	7,3	0,7	-5,7	4,2	-2,2
Banka dışı	34,0	23,7	-4,0	22,7	-4,9
Uzun Vade	25,7	22,7	-3,8	20,0	-6,5
Rezerv Varlıklar (3)	-8,0	1,1	4,4	-2,7	0,6
Net Hata Noksan	1,6	5,3	12,9	-1,9	5,7
Bilgi İçin					
Doğrudan Yat. (net)/Cari İşlemler Dengesi	-52,2	-37,9	-75,1	-30,9	-76,0
Net Hata Noksan/Cari İşlemler Dengesi	-4,2	-12,7	-96,9	5,5	-87,0

Kaynak: TCMB

(1) Ağustos ayı itibarıyla, yıllıklandırılmış

(2) Doğrudan yatırımlar girişinde kamu özel ayrımı net olarak yapılmadığından ve borç yaratan bir kalem olarak kabul edilmediğinden kullanıcıya göre sermaye hareketleri kısmında hesaplamaya dahil edilmezken yabancı yerleşiklerin İMKB'de hisse senetleri net alımları uzun vadeli sermaye hareketleri başlığına dahil edilmiştir.

(3) "-" işareti artışı göstermektedir.

Kamu ve özel kesimin dış dünya ile kredi ve mevduat ilişkisini yansıtan diğer yatırımlar kaleminde, 2007 ve 2008 yıllarındaki sırasıyla 24 ve 24,6 milyar ABD doları tutarında pozitif bakiyesinin tersine, 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllık bazda 9,4 milyar ABD doları çıkış yaşanmıştır. Diğer yatırımların özellikle de özel sektör kredilerinin önemli ölçüde azalmasında, uluslararası piyasalarda yaşanan likidite ve kredi sıkışıklığı nedeniyle bu kesimin krediye erişiminin zorlaşması etkili olmuştur.

Doğrudan yatırımlar hariç sermaye hareketlerinin kullanıcıya göre gelişimine 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla yıllık bazda bakıldığında; gerek kamu gerekse özel kesimin net borç ödeyicisi pozisyonunda olduğu gözlemlenmektedir. Nitekim, kamu kesiminin dış finansman dengesinde 3,5 milyar ABD doları tutarında çıkış olurken özel kesimin dış finansman dengesinde ise 6,5 milyar ABD doları bankaların, 4 milyar ABD doları banka dışı kesimin olmak üzere toplam 10,5 milyar ABD doları tutarında çıkış gerçekleşmiştir. Özel kesimdeki 10,5 milyar ABD doları tutarındaki sermaye çıkışının yüzde 90,1'i bu kesimin uzun vadeli kredilerde net borç ödeyicisi konumunda olmasından kaynaklanmıştır.

Cari açık ve sermaye çıkışından kaynaklanan 17,3 milyar ABD doları finansman ihtiyacının 4,4 milyar ABD doları tutarındaki kısmı döviz rezervlerinden, 12,9 milyar ABD doları tutarındaki kısmı ise Net Hata Noksan kalemindeki kaynağı belli olmayan döviz girişlerinden finanse edilmiştir.

3. Dış Borç Stoku

2002 yılından itibaren sürekli artış eğiliminde olan dış borç stokunda küresel kriz nedeniyle 2009 yılının ilk yarısında gerileme kaydedilmiştir. Nitekim, 2008 yılında 278,1 milyar ABD doları olan toplam dış borç stoku, 2009 yılının ilk yarısı itibarıyla 268,6 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Bu gelişmede söz konusu dönemde özel sektör dış borç stokunda kaydedilen 9 milyar ABD doları tutarındaki azalma etkili olmuştur.

2008 yılında yüzde 37,5 olan dış borç stokunun GSYH'ya oranı 2009 yılının ilk yarısında 1,2 puan yükselerek yüzde 38,7 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 24- Dış Borç Stokuna Ait Bazı Göstergeler

	(Milyar ABD Doları)					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Toplam Dış Borç Stoku	161,0	169,7	207,6	249,4	278,1	268,6
Kısa Vadeli Dış Borçlar	32,2	38,3	42,6	43,2	50,5	47,8
Orta-Uzun Vadeli Dış Borçlar	128,8	131,4	165,0	206,3	227,6	220,8
Kamu Kesimi Dış Borç Stoku	75,7	70,4	71,6	73,5	78,3	78,2
TCMB Dış Borç Stoku	21,4	15,4	15,7	15,8	13,9	13,5
Özel Sektör Dış Borç Stoku	63,9	83,9	120,3	160,1	186,0	177,0
Finansal Kuruluşlar	21,7	33,3	49,2	58,5	63,0	58,6
Finansal Olmayan Kuruluşlar	42,2	50,6	71,1	101,6	123,0	118,4
Yüzde Oranlar						
Kısa V. Dış Borçlar/ Top. Dış Borç Stoku	20,0	22,6	20,5	17,3	18,2	17,8
Kamu Dış Borç Stoku / Top. Dış Borç Stoku	47,0	41,5	34,5	29,5	28,1	29,1
TCMB Rezervler (net) / Kısa Vadeli Dış Borçlar	116,9	137,0	148,5	177,2	147,0	146,1
Toplam Dış Borç Stoku / GSYH	41,2	35,2	39,4	38,4	37,5	38,7

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

(*): Haziran sonu itibarıyla

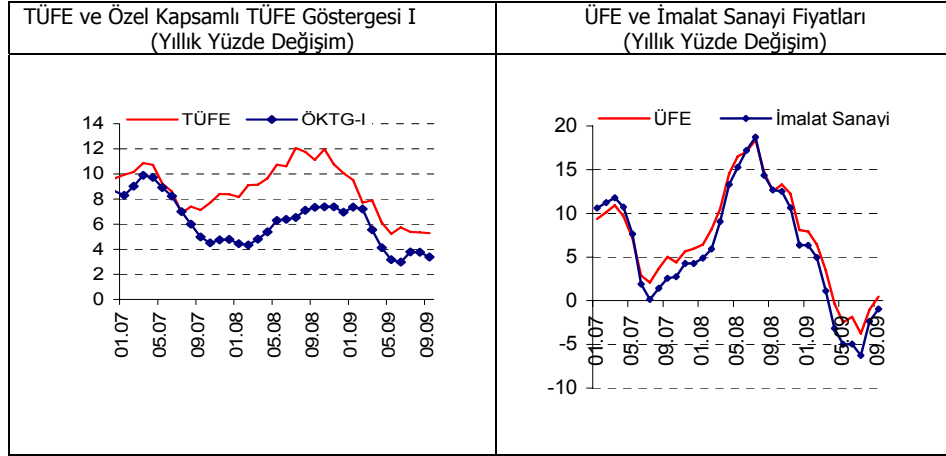
D. ENFLASYON ve PARA-KUR POLİTİKASI

1. Enflasyon

2008 yılı sonunda Tüketici Fiyatları Endeksi (TÜFE) ve Üretici Fiyatları Endeksi (ÜFE) yıllık artış oranları sırasıyla yüzde 10,06 ve yüzde 8,11 olarak gerçekleşmiştir. Tüketici fiyatları yıllık enflasyonu bir önceki yıla kıyasla 1,7 puan yükselmiş ve son beş yılın en yüksek düzeyine çıkararak, enflasyon hedefinin üzerinde gerçekleşmiştir. Bu gelişmede, yılın büyük bir kısmında arz yönlü şoklara bağlı olarak gıda ve enerji kalemlerinde gözlenen yüksek oranlı artışlar belirleyici olmuştur. Emtia fiyatlarında

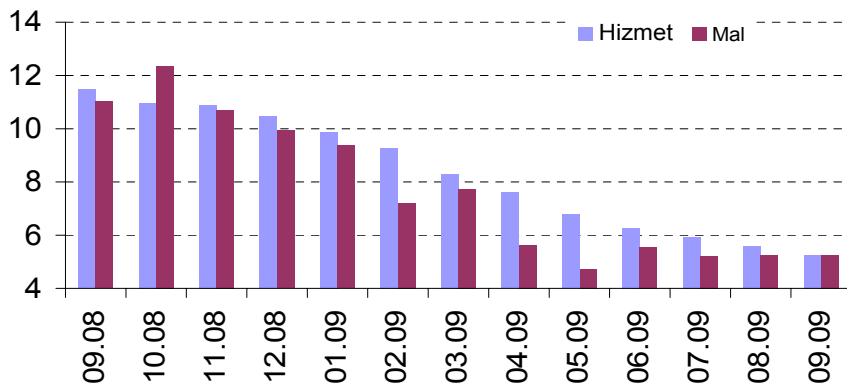
gözlenen yükselişler 2008 yılında bütün dünyada enflasyon oranlarının hızla yükselmesine yol açmış, bu dönemde ülkemizde de benzer bir eğilim görülmüştür.

GRAFİK: 3- Fiyat Gelişmeleri

Küresel krizin derinleşmesi ve dünya ekonomisinde yaşanan belirgin yavaşlamanın etkisiyle 2008 yılının son çeyreğinde enflasyonda gözlenmeye başlanan düşüş eğilimi, 2009 yılında iktisadi faaliyetteki yavaşlamanın belirginleşmesi ve maliyet bazlı etkilerin olumlu seyriyle birlikte güçlenerek sürmüştür. Yılın ilk çeyreğinde yüzde 7,89'a gerileyen yıllık tüketici enflasyonu, ikinci çeyrek sonunda yüzde 5,73 olmuştur. Yılın üçüncü çeyreğinde kamu mali dengesini sağlamaya yönelik olarak alınan tedbirlerin (akaryakıt ve tütün ürünleri üzerindeki maktu vergi tutarındaki artışlar) etkisiyle düşüş hızı yavaşlasa da Eylül ayı itibarıyla yıllık enflasyon yüzde 5,27'ye gerilemiştir.

GRAFİK: 4- Mal ve Hizmet Fiyatları (Yıllık Yüzde Değişim)

2009 yılının ilk dokuz ayında TÜFE’de gözlenen düşüşün alt kalemlerin geneline yayıldığı gözlenmektedir. Özellikle, gıda ve enerji fiyatlarının enflasyona yaptığı katkı 2008 yılına kıyasla belirgin bir gerileme kaydederek, Eylül ayı itibarıyla yıllık bazda 2,2 puana kadar inmiştir. Bu gelişmede, uluslararası emtia fiyatlarındaki düşüşün enerji ve işlenmiş gıda fiyatları üzerindeki yansımaları etkili olmuştur. Benzer şekilde, hizmet fiyatları artış hızında da alt grupların geneline yayılan istikrarlı bir yavaşlama dikkat çekmektedir. Bu grupta, iktisadi faaliyetlerdeki keskin yavaşlama ve arz yönlü şokların etkisinin olumluya dönmesiyle birlikte yıllık enflasyon oranı Eylül ayında yüzde 5,26 ile tarihi en düşük seviyesine inmiştir.

Toplam talepteki daralmanın beklenenden daha keskin olması ve iç talebi canlandırıcı mali tedbirler çerçevesinde yapılan geçici vergi indirimleri, temel mal ve hizmet gruplarında enflasyonun öngörülenden hızlı düşmesine neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda, Eylül ayı itibarıyla TÜFE artış hızı, yıl sonu hedefi ile uyumlu patikanın etrafında oluşturulan belirsizlik aralığının alt sınırının altında gerçekleşmiştir.

Enerji, işlenmemiş gıda, alkollü içecekler ve tütün ile altın hariç TÜFE göstergesi olan ÖKGTG-H’nin yıllık artış oranı yüzde 2,44’e, bu endeksten işlenmiş gıda çıkarılarak elde edilen ÖKGTG-I endeksi yüzde 3,37’ye gerilemiştir. Bu düşük seviyelerde ÖTV ve KDV oranlarındaki geçici değişimin etkisi olsa da, temel göstergeler bu etkilerden arındırıldığında da yavaşlayarak, enflasyonun ana eğilimindeki düşüşün vergi indirimlerinden bağımsız olarak da korunduğuna işaret etmiştir.

Üretici fiyatlarına bakıldığında, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla ÜFE yıllık değişim oranı yüzde 0,47 olmuştur. Tarım ürünleri ile sanayi ürünleri yıllık enflasyonu ise sırasıyla yüzde 4,08 ve yüzde -0,32 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılına kıyasla Türk Lirasının değer kaybetmesine rağmen, emtia fiyatlarındaki belirgin düşüş tüketici fiyatları üzerinde maliyet yönlü önemli bir baskı oluşmasını engellemiştir.

2. Para ve Kur Politikası

a) Mevcut Durum

2009 yılı para politikası, 2006 yılı başından itibaren olduğu gibi, enflasyon hedeflemesi stratejisi çerçevesinde yürütülmüştür. Buna göre, 2009 yılı sonu tüketici fiyatları için enflasyon hedefi, Hükümet ve Merkez Bankası tarafından 3 Haziran 2008 tarihinde yüzde 7,5 olarak belirlenmiştir. Ayrıca, yıl sonu enflasyon hedefiyle tutarlı üçer aylık enflasyon patikası ve bu patika etrafında ± 2 puan genişliğinde belirsizlik aralığı da ilan edilmiştir. 2009 yılının ilk üç çeyreğindeki enflasyon gelişmelerine bakıldığında, özellikle küresel krizin toplam talepte yarattığı keskin yavaşlamanın etkisiyle enflasyonda belirgin bir düşüş yaşandığı ve enflasyonun yılın ikinci çeyreğinden itibaren ilan edilen belirsizlik aralığının alt sınırının altında gerçekleştiği gözlenmiştir.

TABLO: II. 25- 2009 Yılında Hedefle Uyumlu Enflasyon Patikası ve Belirsizlik Aralığı

	Mart	Haziran	Eylül	Aralık
Belirsizlik aralığı üst sınırı	11,7	10,8	10,5	9,5
Hedefle uyumlu patika	9,7	8,8	8,5	7,5
Belirsizlik aralığı alt sınırı	7,7	6,8	6,5	5,5
Gerçekleşen enflasyon	7,89	5,73	5,27	-

Kaynak: TCMB, TÜİK

2009 yılında enflasyon ve para politikası üzerinde temel olarak küresel ekonomideki gelişmeler belirleyici olmuştur. Talep ve maliyet yönlü baskıların zayıflamasıyla yurt içi enflasyon oranları da 2008 yılının son dönemlerinde düşüş eğilimine girmiş, bu eğilim 2009 yılının ilk dokuz aylık döneminde de devam etmiştir. Bu çerçevede, Merkez Bankası, 2008 yılı Kasım ayında başladığı politika faiz oranlarındaki indirim sürecine 2009 yılı boyunca devam etmiştir.

TABLO: II. 26- 2008 Eylül-2009 Ekim Dönemi Para Politikası Kararları

PPK Toplantı Tarihleri	Faiz Kararı	Faiz Oranı*
18 Eylül 2008	Değişiklik yapılmadı	16,75
22 Ekim 2008	Değişiklik yapılmadı	16,75
19 Kasım 2008	-0,50	16,25
18 Aralık 2008	-1,25	15,00
15 Ocak 2009	-2,00	13,00
19 Şubat 2009	-1,50	11,50
19 Mart 2009	-1,00	10,50
16 Nisan 2009	-0,75	9,75
14 Mayıs 2009	-0,50	9,25
16 Haziran 2009	-0,50	8,75
16 Temmuz 2009	-0,50	8,25
18 Ağustos 2009	-0,50	7,75
17 Eylül 2009	-0,50	7,25
15 Ekim 2009	-0,50	6,75

Kaynak: TCMB

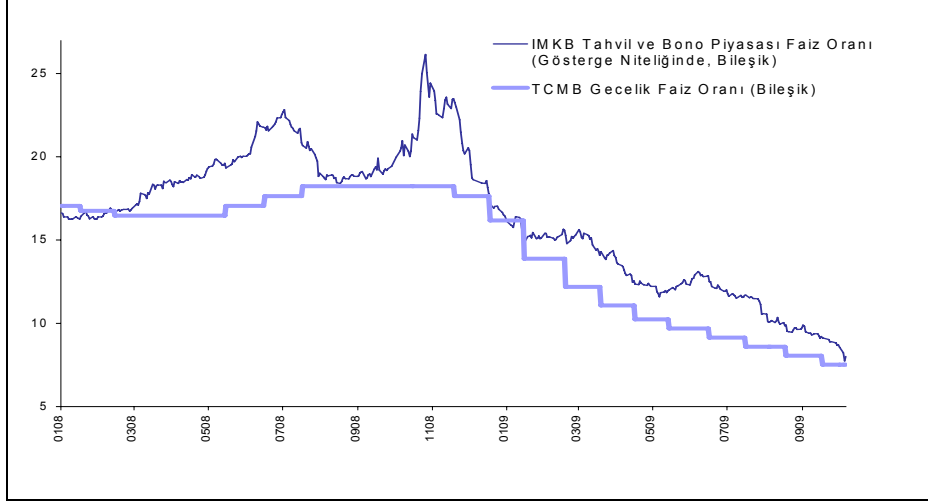
(*) Bankalararası Para Piyasası ve İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Repo- Ters Repo Pazarında uygulanmakta olan gecelik borçlanma faiz oranı

2009 yılının ilk aylarında açıklanan veriler, küresel krizin iktisadi faaliyet üzerindeki etkilerinin derinleştiğine işaret etmiştir. Bu bağlamda, faiz indirimlerinin önemli bir kısmı erkene alınarak faiz oranlarındaki indirim süreci hızlandırılmıştır. Bu çerçevede, 2009 yılının ilk dört ayında politika faiz oranları toplam 525 baz puan düşürülmüştür.

2009 yılı Mayıs ayından itibaren iktisadi faaliyete dair kısmi toparlanma işaretleri alınmasına rağmen, yurt içi talepteki canlanmanın gücüne ve kalıcılığına ilişkin belirsizliklerin devam etmesi nedeniyle politika faiz indirimlerine Ekim ayına kadar devam edilmiştir. Böylece, 2009 yılının ilk on aylık döneminde politika faiz oranlarında toplam 825 baz puan indirim gerçekleştirilmiştir. Buna rağmen talep koşullarındaki hızlı daralma, emtia fiyatlarında gözlenen gerilemeler ve mali tedbirler kapsamında yapılan vergi indirimleri sonucunda enflasyonda sert bir düşüş gerçekleşmiş, Haziran ve Eylül aylarında enflasyon oranları belirlenen hedef patikasının altında kalmıştır.

Enflasyon ve iktisadi faaliyete ilişkin açıklanan verilerin politika faizlerindeki hızlı indirim sürecinin gerekliliğini teyit etmesi, faiz kararlarının piyasa faizleri üzerindeki belirleyiciliğini artırmış, politika faizlerine paralel olarak piyasa faizlerinde de belirgin bir düşüş olmuştur. Bunun yanında, enflasyon oranlarındaki düşüşün de etkisiyle orta vadeli enflasyon beklentileri, 2009 yılının ilk çeyreğinde belirgin bir düşüş sergilemiş, yılın geri kalanında ise yatay bir seyir izlemiştir.

GRAFİK: 5- Para Politikası Kararları ve Piyasa Faiz Oranı

Kaynak: TCMB, İMKB

Merkez Bankası, temel amacı fiyat istikrarını sağlamak olmakla birlikte, küresel finans krizinin Türkiye ekonomisi ve finansal istikrar üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek amacıyla, 2008 yılı ortalarından itibaren Türk Lirası ve döviz likidite sıkışıklığını giderecek, bu piyasaların sağlıklı işlemlerini sağlayacak ve iktisadi faaliyetteki daralmayı sınırlayacak önlemleri de almıştır. Bu bağlamda; 29 Ocak 2009 tarihinde bankalara Likidite Desteği Kredisi kullanılması koşulları yeniden gözden geçirilmiş ve kullanılabilir kredilere ilişkin usul ve esasların belirlendiği yönetmelik Merkez Bankasının internet sitesinde yayımlanmıştır. Buna göre bankaların, olağanüstü durumlarda, avans şeklinde birer aylık vadelerde en fazla bir yıl süreyle, Merkez Bankasının Bankalararası Para Piyasasında geçerli borç verme faiz oranından kredi kullanabilmelerine imkan tanınmıştır. 19 Haziran 2009 tarihinden itibaren bankaların likidite yönetimlerini ve aktarım mekanizmasının sağlıklı çalışmasını desteklemek amacıyla gerektiğinde üç aya kadar vadeli repo işlemlerinin de kullanılmasına başlanmıştır.

Kasım 2008 ve Şubat 2009 içinde yapılan düzenlemelerle, bankaların kendilerine tanınan borçlanma limitleri çerçevesinde, Merkez Bankasından ABD doları ve euro cinsinden alabilecekleri döviz depolarının vadesi kademeli olarak bir haftadan üç aya uzatılmış, ayrıca Merkez Bankası taraflı işlemlerde önceden yüzde 10 olarak belirlenmiş olan borç verme faiz oranı, kademeli olarak ABD doları için yüzde 5,5'e, euro için de yüzde 6,5'e düşürülmüştür.

Döviz likiditesini destekleyerek döviz piyasasının sağlıklı çalışmasını sağlamak amacıyla 10 Mart 2009 tarihinden itibaren günlük 50 milyon ABD doları tutarlı olmak üzere döviz satım ihalelerine başlanmıştır. Küresel piyasalardaki olumlu gelişmelerin döviz piyasasındaki derinliğe ilişkin kaygıları azaltmasıyla, 3 Nisan 2009 tarihinde döviz satım ihalelerine son verilmiş, bu süre zarfında gerçekleştirilen 18 ihalede toplam 900 milyon ABD doları satılmıştır.

Küresel krizin reel sektör üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla ihracat reeskont kredisi uygulamasına yönelik 2008 yılında yapılan düzenlemelerin devamı

olarak, ihracat reeskont kredi kullanımının yaygınlaştırılması hedeflenmiştir. Bu çerçevede, 20 Mart 2009 tarihinde sevk öncesi ihracat reeskont kredisinden ihracatçı, imalatçı-ihracatçı firmaların yanı sıra ihracatçı sıfatına haiz olmamakla birlikte ihraç kaydıyla nihai mal üretimi yapan ve ihracatçı aracılığı ile bu malını ihraç eden imalatçı firmalar da yararlandırılmaya başlanmıştır.

Küresel finans krizi koşullarında bankaların döviz likidite durumlarını güçlendirmek amacıyla alınan önlemler çerçevesinde, 16 Ekim 2008 tarihinde ara verilen döviz alım ihalelerine, küresel ekonomiye ilişkin olumlu beklentilere bağlı olarak likidite ve risk iştahının tekrar güçlenmesi ve döviz piyasasının görece bir istikrara kavuşmasıyla 4 Ağustos 2009 tarihinden itibaren tekrar başlanmıştır. İhalelerde alımı yapılacak tutar günlük 30 milyon ABD doları ihale ve 30 milyon ABD doları opsiyon hakkı olmak üzere en fazla 60 milyon ABD doları olarak belirlenmiştir. 2009 yılında ihaleler yoluyla alımı yapılan toplam döviz miktarı 15 Ekim 2009 tarihi itibarıyla 2,29 milyar ABD dolarıdır. Merkez Bankası brüt döviz rezervleri ise 2 Ekim 2009 itibarıyla 70,1 milyar ABD doları düzeyindedir.

TABLO: II. 27- Merkez Bankası Döviz Müdahale ve İhaleleri

(Milyon ABD Doları)

Yıl	Döviz Alım İhaleleri	Döviz Satım İhaleleri	Döviz Alım Müdahaleleri	Döviz Satım Müdahaleleri	Toplam Net Döviz Alımları
2002	795	-	16	12	799
2003	5 652	-	4 229	-	9 881
2004	4 104	-	1 283	9	5 378
2005	7 442	-	14 565	-	22 007
2006	4 296	1 000	5 441	2 105	6 632
2007	9 906	-	-	-	9 906
2008	7 584	100	-	-	7 484
2009*	2 290	900	-	-	1 390

Kaynak: TCMB

*15 Ekim 2009 itibarıyla

Küresel piyasalarda yaşanan krizin etkisiyle bankacılık sektörünün yurt dışından fonlama imkanlarının daralması ve artan ihtiyatlılık nedenleriyle kredi arzı azalmış, belirsizliklere ve yavaşlayan iktisadi faaliyete bağlı olarak kredi talebi gerilemiş, sonuç olarak kredi piyasası küçülmüştür. 2008 yılı Kasım ayından beri devam eden faiz indirimleri son dönemde piyasa faizlerine daha fazla yansımaya başlamış, Türk Lirası ve döviz likiditesine ilişkin alınan önlemler ile piyasalarda risk algılamasındaki olumlu gelişmelerin desteğiyle, kredilerde sınırlı da olsa bir toparlanma gözlenmeye başlanmıştır. Bu dönemde aracılık maliyetlerini azaltmak ve piyasaya kalıcı likidite sağlamak yoluyla Türk parası kredilerde kaydedilen artış eğilimini desteklemek amacıyla, yüzde 6 olan Türk parası zorunlu karşılık oranı 2009 yılı Ekim ayında 1 puan azaltılarak yüzde 5 düzeyine indirilmiştir. Türk parası zorunlu karşılık oranında yapılan bu indirimle bankacılık sistemine yaklaşık 3,3 milyar TL kalıcı likidite sağlanmış bulunmaktadır.

2009 yılı Ocak-Eylül döneminde, Merkez Bankası net dış varlıklarının ABD doları ve TL değeri ile net iç varlıklar kalemi azalmıştır. Söz konusu dönemde, Merkez Bankasının temel yükümlülük kalemlerinden olan emisyon hacmi, yüzde 16 oranında artarak 38 milyar TL'ye yükselmiştir. Bankalar serbest mevduatı 16,2 milyar TL ile 24,3 milyar TL

arasında dalgalanma göstermiştir. 2009 yılının ilk dokuz ayında kamu mevduatı 1 milyar TL ile 12,8 milyar TL ve Merkez Bankası tarafından piyasadan çekilen günlük likidite hacmini gösteren Açık Piyasa İşlemlerinden (APİ) Borçlar Hesabı ise -17,7 milyar TL ile 5,7 milyar TL arasında dalgalanmıştır. Bankanın TL yükümlülüklerinin toplamı olan Merkez Bankası Parası, yukarıda bahsi geçen kalemlerin hareketlerinin sonucu olarak aynı dönemde 49,1 milyar TL ile 58,7 milyar TL arasında dalgalanmış ve 2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla 49,1 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir.

TABLO: II. 28- Parasal Büyüklükler ve Merkez Bankası Bilançosu Seçilmiş Kalemleri (1)

	2007	2008	2009		
	Aralık	Aralık	Mart	Haziran	Eylül
(Milyon TL)					
Para Arzları (2)					
M2	345 028	434 205	446 073	452 895	467 959
M3	370 078	458 384	473 495	480 465	494 704
(Milyon TL)					
Net Dış Varlıklar	68 611	91 212	95 940	87 006	88 139
Net İç Varlıklar	16 166	-718	-4 352	-3 094	-2 942
DİBS Portföyü	16 789	13 763	13 507	10 665	8 941
Değerleme Hesabı	5 070	-6 204	-9 881	-5 851	-3 753
Merkez Bankası Parası	54 691	54 001	58 692	51 562	49 142
Emisyon	27 944	32 725	34 936	35 094	37 968
Bankalar Serbest Mevduatı	16 748	22 934	16 316	23 583	16 155
APİ'den Borçlar	4 369	-2 836	5 666	-12 716	-8 671
Kamu Mevduatı	5 472	54 001	58 692	51 562	49 142
(Milyon ABD Doları)					
Net Döviz Pozisyonu	32 905	36 301	38 241	35 314	35 336
Net Dış Varlıklar	58 602	60 509	58 195	56 216	59 796
Net Rezervler	70 527	69 542	66 108	64 444	69 941
KMDTH ve SDMH (-)	15 814	13 583	12 963	13 081	13 440
İç Döviz Yükümlülükleri	25 697	24 209	19 954	20 902	24 460
Döviz Olarak Takip Edilen					
Kamu Mevduatı	10 430	10 406	7 059	8 367	11 387
Bankaların Döviz Mevduatı	15 267	13 803	12 894	12 535	13 073

Kaynak: TCMB

(1) Veriler ayın son cuma günü itibarıyladır.

(2) M2 ve M3 para arzlarında yeni tanımlar kullanılmıştır.

2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, yeni tanımın kullanıldığı M1, M2 ve M3 para arzları bir önceki yıl sonuna göre sırasıyla yüzde 17,1, yüzde 7,8 ve yüzde 7,9 oranında artmıştır. M1 para arzındaki artışta, dolaşımdaki paranın, vadeli ve vadesiz TL mevduatın artan bir seyir izlemesi etkili olmuştur. M2 para arzında kaydedilen artışta vadeli TL ve YP mevduatların artışı belirleyici olmuştur. Repo seviyesinin ve para piyasası fonları kaleminin etkilerinin az olması nedeniyle, M3 para arzındaki artış M2 para arzındaki artışa yakın olarak gerçekleşmiştir.

b) 2010 Yılı Hedefleri

Para politikası, 2010 yılında da enflasyon hedeflemesi rejimi çerçevesinde sürdürülecektir. Bu çerçevede, 2010 yıl sonu hedefi yüzde 6,5 olarak belirlenmiştir. 2010 yılında para politikasının operasyonel çerçevesi, 2009 yılı sonunda yayımlanacak olan "2010 Yılında Para ve Kur Politikası" başlıklı politika metni ile kamuoyuna açıklanacaktır. Söz konusu metinde, aynı zamanda, 2010 yıl sonu hedefi ile tutarlı üç aylık enflasyon patikası ve Hükümet ile ortak oluşturulacak olan 2012 yıl sonu enflasyon hedefi de ilan edilecektir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KAMU MALİYESİNDE GELİŞMELER VE HEDEFLER

I. GENEL DEVLET

1. Mevcut Durum

Ülkemizde kamu kesimi; merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki kurum ve kuruluşlar, mahalli idareler, sosyal güvenlik kuruluşları ile genel sağlık sigortası, fonlar, döner sermayeler, İşsizlik Sigortası Fonu ve KİT'lerin toplamından oluşmaktadır. Kamu kesimi kapsamında KİT'ler çıkartıldığında ise genel devlet tanımına ulaşılmaktadır.

Genel devlet harcama ve gelirleri, tanımı gereği, genel devlet kapsamındaki birimlerin harcama ve gelirlerinin toplamından oluşmaktadır. Ancak, bu birimlerin harcama ve gelirlerinin hesaplanması sırasında dikkat edilmesi gereken husus, genel devlet kapsamı içindeki birimler arasındaki transfer işlemlerinde, söz konusu transfer tutarlarının, transferi yapan kuruluşta harcama olarak; transfer yapılan kuruluşta da gelir olarak gösterilmemesidir. Böylece, bir kamu geliri, geliri ilk olarak elde eden birimin hesabında gelir; nihai olarak harcayan birimin hesabında da gider olarak yazılmaktadır. Yapılan bu işlem sonucunda kuruluşlar itibarıyla denge rakamları değişmekte, ancak toplam genel devlet dengesi değişmemektedir. Ayrıca, Devlet Planlama Teşkilatı tanımlı kamu kesimi genel dengesi hesaplanırken yapılan bazı gelir ve harcama kalemlerindeki netleştirmeler, genel devlet dengesi oluşturulurken yapılmamaktadır.

Küresel kriz ülkemizde kamu maliyesi performansını önemli ölçüde olumsuz yönde etkilemiştir. Büyümedeki daralmaya ve reel sektörü desteklemeye yönelik yapılan indirimlere bağlı olarak vergi gelirleri bütçe tahminlerinin önemli ölçüde altında kalmış, özelleştirme gelirleri ise hedeflenen düzeyin altında kalmıştır. Diğer yandan harcamalar, büyümeden bağımsız bir şekilde, bütçede öngörülen düzeyde gerçekleşmeye devam etmiştir. Ayrıca, krizin etkilerini azaltmak amacıyla bazı harcama kalemlerinde ilave artışlar yapılmıştır. Ekonomik aktivitedeki daralma sonucu sosyal güvenlik sisteminin prim tahsilatı hedeflerin altında kalmış ve sosyal güvenlik sisteminin açığında belirgin bir artış yaşanmıştır.

2006 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 1,4 düzeyinde fazla veren Katılım Öncesi Ekonomik Program (KEP) tanımlı genel devlet dengesi, 2007 ve 2008 yıllarında bir defalık gelirlerin, vasıtalı vergilerin ve özelleştirmelerin 2006 yılına kıyasla düşük gerçekleşmesi ve faiz dışı harcamaların artması sonucunda GSYH'ya oran olarak, sırasıyla, yüzde 0,2 ve 1,6 düzeylerinde açık vermiştir.

2009 yılında ise, mali krizin reel sektör üzerindeki etkilerinin hafifletilmesi amacıyla, vergi oranı indirimleri, destek-teşvik ve doğrudan harcama artışları gibi politika araçları kullanılarak yapılan harcama artırıcı müdahaleler, genel devlet gelirlerindeki azalmayla birleşince genel devlet borçlanma gereğinin geçmiş yıllara kıyasla hızla artması sonucunu doğurmuştur.

2009 yılında genel devlet borçlanma gereğinin bir önceki yıla kıyasla GSYH'ya oran olarak 5 puan artarak yüzde 6,6 düzeyine yükselmesi beklenmektedir. Bu gelişmede en önemli unsur, merkezi yönetim borçlanma gereğindeki artıştır. 2009 yılında, 2008 yılına göre KEP tanımlı merkezi yönetim bütçesi borçlanma gereğinde 4 puan düzeyinde bir

artış beklenmektedir. Söz konusu artış, önemli ölçüde faiz dışı harcamalardaki yükselişten ve özellikle merkezi yönetim bütçesi vasıtalı vergileri ile özelleştirme gelirlerindeki düşüşten kaynaklanmaktadır.

2009 yılında genel devlet hesaplarına dahil olan merkezi yönetim bütçesi dışındaki kuruluşlardan; fon, İşsizlik Sigortası Fonu ve genel sağlık sigortası borçlanma gereklerinde de artış olması beklenmektedir. Söz konusu durum özellikle; fonların özelleştirme gelirlerinin düşmesinden, 11 Ağustos 2009 tarih ve 5921 sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinden GAP ile diğer bölgesel kalkınma projelerinde kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılacak toplam tutarın belirlenmesinde 2009 ve 2010 yıllarına mahsus olmak üzere 1/4 yerine 3/4 oranının kullanılmasından ve genel sağlık sigortası ve sosyal güvenlik kuruluşları dengesi birlikte ele alındığında kayıtlı istihdamın düşmesi sonucunda prim tahsilatlarının azalmasından kaynaklanmaktadır.

KİT'ler dahil edilerek elde edilen ve DPT tanımı esas alınarak hesaplanan kamu kesimi genel dengesinin ise, 2008 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 1,6 düzeyinde açık vermesi ve bu açığın 2009 yılında yüzde 6,4'e yükselmesi beklenmektedir.

Ayrıca, 2008 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 1,6 düzeyinde gerçekleşen IMF tanımlı kamu kesimi faiz dışı fazlasının, 2009 yılında yüzde 2,1 seviyesinde faiz dışı açığa dönüşmesi beklenmektedir.

2. 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında genel devlet vergi gelirlerinin GSYH'ya oranının kriz sonrası ekonomik toparlanmaya bağlı olarak bir önceki yıla göre 1,8 puan artarak yüzde 19,5 düzeyinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Vergi gelirlerinde öngörülen bu artışta, GSYH'ya oran olarak, ÖTV'nin 0,9 puan, ithalde alınan KDV'nin 0,4 puan ve dahilde alınan KDV'nin 0,2 puan artacağı tahmini belirleyici olmuştur.

Genel devlet faktör gelirlerinin GSYH'ya oranının, bir önceki yıla göre 0,4 puan azalarak yüzde 5,4 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu gelişme üzerinde, GSYH'ya oran olarak, hazine portföyü ve iştirak gelirlerinin 0,3 puan; faiz, ikraz ve tavizlerden elde edilen gelirlerin 0,1 puan düşeceği tahmini etkili olmuştur.

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanı amacıyla özel ve kamu kesiminden elde edilen prim tahsilatlarının toplamı olan sosyal fon gelirlerinin, 2010 yılında bir önceki yıla göre 0,4 puan artarak GSYH'ya oran olarak yüzde 7,7 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. 2010 yılında öngörülen bu artışta, kayıtlı istihdamın artması sonucunda sosyal güvenlik sistemi prim gelirleri tahsilatının yükseleceği tahmini belirleyici olmuştur.

Bu gelişmelerin yanı sıra, özelleştirme gelirlerinin 2009 yılına göre 0,6 puan artması sonucunda, genel devlet toplam gelirlerinin GSYH içerisindeki payının yüzde 33,5'ten yüzde 35,7'ye yükselmesi beklenmektedir.

Genel devlet faiz dışı harcamalarının GSYH'ya oranının 2010 yılında bir önceki yıla göre 0,6 puan artarak yüzde 34,4 düzeyine yükselmesi öngörülmektedir. Söz konusu artış, genel devlet transfer harcamalarında öngörülen yükselmeden kaynaklanmaktadır. Faiz harcamalarındaki 0,4 puanlık azalmaya karşın cari transferlerin artmasında, merkezi yönetim bütçesi ve sosyal güvenlik kuruluşları faiz dışı transfer harcamalarındaki artışlar belirleyici olmuştur.

TABLO: III. 1- Genel Devlet Toplam Gelir ve Harcamaları

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)					(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
	2006	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)	2006	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)
Vergiler	142 353	156 815	172 645	167 770	200 507	18,8	18,6	18,2	17,7	19,5
-Vasitasız	39 541	47 143	55 706	55 104	59 838	5,2	5,6	5,9	5,8	5,8
-Vasitalı	98 660	104 942	111 542	107 088	133 331	13,0	12,4	11,7	11,3	13,0
-Servet	4 151	4 730	5 398	5 578	7 339	0,5	0,6	0,6	0,6	0,7
Vergi Dışı Normal Gelirler	18 991	17 699	18 671	22 199	21 632	2,5	2,1	2,0	2,3	2,1
Faktör Gelirleri	46 135	48 808	53 379	54 568	55 153	6,1	5,8	5,6	5,8	5,4
Sosyal Fonlar	44 399	48 319	61 459	68 737	79 206	5,9	5,7	6,5	7,3	7,7
TOPLAM	251 878	271 640	306 154	313 273	356 499	33,2	32,2	32,2	33,1	34,7
-Özelleştirme Gelirleri	11 958	11 795	8 185	4 291	10 404	1,6	1,4	0,9	0,5	1,0
TOPLAM GELİR	263 836	283 434	314 339	317 564	366 903	34,8	33,6	33,1	33,5	35,7
Cari Harcamalar	110 401	126 367	150 401	169 428	184 442	14,6	15,0	15,8	17,9	17,9
Yatırım Harcamaları	22 446	26 747	32 363	30 130	33 926	3,0	3,2	3,4	3,2	3,3
-Sabit Sermaye	22 316	26 199	31 960	30 035	33 682	2,9	3,1	3,4	3,2	3,3
-Stok Değişmesi	130	548	403	95	244	0,0	0,1	0,0	0,0	0,0
Transfer Harcamaları	120 446	131 899	147 213	180 530	196 685	15,9	15,6	15,5	19,1	19,1
-Cari Transferler	112 929	126 885	140 604	173 157	190 475	14,9	15,0	14,8	18,3	18,5
-Sermaye Transferleri	7 517	5 014	6 609	7 373	6 210	1,0	0,6	0,7	0,8	0,6
Stok Değişim Fonu	0	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
FAİZ DIŞI HARCAMALAR	206 726	235 573	277 159	319 350	353 547	27,3	27,9	29,2	33,7	34,4
TOPLAM HARCAMA	253 294	285 013	329 977	380 088	415 054	33,4	33,8	34,7	40,1	40,3
BORÇLANMA GEREĞİ	-10 543	1 579	15 638	62 524	48 151	-1,4	0,2	1,6	6,6	4,7
FAİZ DIŞI BORÇLANMA GEREĞİ	-57 110	-47 861	-37 180	1 786	-13 356	-7,5	-5,7	-3,9	0,2	-1,3
FAİZ GİD. VE ÖZEL. GEL. HARİÇ BORÇ. GER.	-45 153	-36 067	-28 995	6 077	-2 952	-6,0	-4,3	-3,1	0,6	-0,3

Not: Genel devlet; merkezi yönetim bütçesi, mahalli idareler, döner sermayeli kuruluşlar, İşsizlik Sigortası Fonu, sosyal güvenlik kuruluşları ve bütçe dışı fonları kapsamaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: III. 2- Kamu Kesimi Borçlanma Gereği (KKBG) ve Finansmanı

	2006	2007	2008	2009 (2)	2010 (3)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği	4 643	13 708	17 432	62 824	50 134
KİT Borçlanma Gereği	-3 725	-1 027	-247	-1 680	-5 434
-İşletmeci	-1 327	-1 503	-612	-1 139	-4 999
-Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-2 398	477	364	-541	-435
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	1 015	3 848	6 018	2 754	2 764
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-393	-957	-653	-401	-459
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği (1)	-889	-783	53	0	0
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-5 717	-6 986	-7 647	-3 092	-4 043
Fonlar Borçlanma Gereği	-9 202	-7 251	436	439	-245
TOPLAM KKBG	-14 268	553	15 391	60 844	42 717
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-61 337	-49 892	-38 438	-771	-19 656
TOPLAM KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-2 310	12 347	23 576	65 135	53 121
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-49 379	-38 097	-30 254	3 520	-9 251
	(GSYH'ya Oran, Yüzde)				
Merkezi Yönetim Bütçesi Borçlanma Gereği	0,61	1,63	1,83	6,64	4,87
KİT Borçlanma Gereği	-0,49	-0,12	-0,03	-0,18	-0,53
-İşletmeci	-0,17	-0,18	-0,06	-0,12	-0,49
-Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar	-0,32	0,06	0,04	-0,06	-0,04
Mahalli İdareler Borçlanma Gereği	0,13	0,46	0,63	0,29	0,27
Döner Sermaye Borçlanma Gereği	-0,05	-0,11	-0,07	-0,04	-0,04
Sosyal Güvenlik Kuruluşları Borçlanma Gereği (1)	-0,12	-0,09	0,01	0,00	0,00
İşsizlik Sigortası Fonu Borçlanma Gereği	-0,75	-0,83	-0,80	-0,33	-0,39
Fonlar Borçlanma Gereği	-1,21	-0,86	0,05	0,05	-0,02
TOPLAM KKBG	-1,88	0,07	1,62	6,43	4,15
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri Hariç)	-8,09	-5,92	-4,05	-0,08	-1,91
TOPLAM KKBG (Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-0,30	1,46	2,48	6,88	5,16
TOPLAM KKBG (Faiz Giderleri+Özelleştirme Gelirleri Hariç)	-6,51	-4,52	-3,18	0,37	-0,90

Not: Negatif işaret fazlayı göstermektedir.

(1) Genel sağlık sigortası dahildir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

TABLO: III. 3- 2007 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi		Mahalli	İşsizlik	Sosyal	Döner	KİT					
	Yönetim	Bütçesi					Fonlar	GENEL	DEVLET	Özelleş.	TOPLAM	TOPLAM
	Bütçesi	İdareler	Fonlar	Sigortası	Güvenlik	Sermaye	TOPLAMI	İşletmeci	Kapsamı	TOPLAM	TOPLAM	KAMU
1. Vergiler	133 348	15 790	3 125	0	0	-78	152 186	-323	-128	-451	151 735	
a. Vasıtasız	39 826	4 366	3 125	0	0	-78	47 240	-323	-128	-451	46 790	
b. Vasıtalı	93 522	11 424	0	0	0	0	104 945	0	0	0	104 945	
2. Vergi Dışı N. Gelirler	13 859	3 592	523	0	0	-273	17 702	-714	0	-714	16 987	
3. Faktör Gelirleri	16 124	5 666	-156	4 163	3 296	2 484	31 577	4 107	247	4 355	35 932	
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 009	-28 291	0	-26 282	0	0	0	-26 282	
5. Cari Transferler	-100 008	-1 418	-782	814	25 824	0	-75 571	638	80	718	-74 853	
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	63 323	23 630	2 710	6 986	829	2 134	99 612	3 708	200	3 908	103 519	
II. CARİ GİDERLER	-64 879	-16 946	-1 405	0	0	0	-83 231	0	0	0	-83 231	
III. KAMU TASARRUFU	-1 556	6 684	1 305	6 986	829	2 134	16 381	3 708	200	3 908	20 289	
IV. YATIRIMLAR	-15 505	-12 859	0	0	-46	-1 097	-29 506	-2 780	-752	-3 532	-33 038	
a. Sabit Sermaye	-15 505	-12 869	0	0	-46	-597	-29 016	-2 547	-971	-3 518	-32 534	
b. Stok Değişmesi	0	10	0	0	0	-500	-490	-233	219	-14	-504	
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-17 061	-6 175	1 305	6 986	783	1 037	-13 125	928	-552	376	-12 750	
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	3 353	2 333	5 946	0	0	-28	11 604	660	202	863	12 467	
1. Servet Vergileri	3 263	1 467	0	0	0	0	4 730	0	0	0	4 730	
2. Diğer Transferler	475	335	5 946	0	0	0	6 756	1 936	233	2 169	8 925	
3. Kamulaş. ve S. Değer. Art.	-384	531	0	0	0	-28	118	-1 276	-31	-1 307	-1 189	
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	13 708	3 842	-7 251	-6 986	-783	-1 009	1 522	-1 589	350	-1 238	283	
1. Kasa-Banka Değişimi	0	1 752	-2 178	0	0	-796	-1 222	-685	-23	-708	-1 930	
2. Dış Borçlanma (net)	-2 478	401	219	0	0	0	-1 857	315	-3	312	-1 545	
-Dış Borç Ödemesi	-15 538	-386	-79	0	0	0	-16 002	-9 202	-17	-9 219	-25 222	
-Dış Borç Kullanımı	13 060	787	298	0	0	0	14 145	9 518	14	9 532	23 677	
3. İç Borç/Alacak (net)	16 186	1 695	-5 292	-6 986	-783	-161	4 659	-1 134	503	-631	4 028	
4. Stok Değişim Fonu	0	-6	0	0	0	-52	-58	-85	-127	-212	-269	
BORÇLANMA GEREĞİ	13 708	3 848	-7 251	-6 986	-783	-957	1 579	-1 503	477	-1 027	553	

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO: III. 4- 2008 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi		Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	KİT				TOPLAM KAMU
	Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler					GENEL DEVLET TOPLAMI	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM		
1. Vergiler	145 184	18 698	3 541	0	0	-68	167 354	-811	5	-806	166 548
a. Vasitasız	46 899	5 437	3 541	0	0	-68	55 808	-811	5	-806	55 003
b. Vasitalı	98 285	13 261	0	0	0	0	111 546	0	0	0	111 546
2. Vergi Dışı N. Gelirler	16 461	3 522	229	0	0	-305	19 908	-1 049	0	-1 049	18 859
3. Faktör Gelirleri	15 653	6 000	37	4 175	2 912	1 877	30 653	4 725	-1 193	3 532	34 186
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	2 450	-28 793	0	-26 343	0	0	0	-26 343
5. Cari Transferler	-106 539	-2 037	-943	1 022	25 850	0	-82 647	1 230	23	1 253	-81 394
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	70 759	26 183	2 864	7 647	-31	1 503	108 925	4 095	-1 165	2 931	111 856
II. CARİ GİDERLER	-72 646	-20 692	-2 125	0	0	0	-95 463	0	0	0	-95 463
III. KAMU TASARRUFU	-1 887	5 491	739	7 647	-31	1 503	13 463	4 095	-1 165	2 931	16 393
IV. YATIRIMLAR	-20 103	-14 252	0	0	-21	-831	-35 207	-5 207	-188	-5 395	-40 602
a. Sabit Sermaye	-20 103	-14 264	0	0	-21	-570	-34 959	-3 002	-1 163	-4 165	-39 123
b. Stok Değişmesi	0	13	0	0	0	-261	-249	-2 205	975	-1 230	-1 479
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-21 990	-8 760	739	7 647	-53	672	-21 744	-1 111	-1 353	-2 464	-24 209
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	4 558	2 755	-1 175	0	0	123	6 261	2 152	1 573	3 725	9 986
1. Servet Vergileri	3 680	1 717	0	0	0	0	5 398	0	0	0	5 398
2. Diğer Transferler	2 381	510	-1 175	0	0	0	1 716	2 353	1 484	3 837	5 552
3. Kamulaş. ve S. Değer Art.	-1 503	528	0	0	0	123	-853	-201	90	-112	-964
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	17 432	6 005	436	-7 647	53	-795	15 484	-1 040	-221	-1 261	14 223
1. Kasa-Banka Değişimi	0	3 395	1 344	0	0	-245	4 494	-219	-82	-301	4 193
2. Dış Borçlanma (net)	3 461	1 245	89	0	0	0	4 794	-1 313	281	-1 032	3 762
-Dış Borç Ödemesi	-11 011	-474	-65	0	0	0	-11 551	-3 302	-1	-3 302	-14 853
-Dış Borç Kullanımı	14 472	1 719	154	0	0	0	16 345	1 988	282	2 270	18 615
3. İç Borç/Alacak (net)	13 971	1 378	-996	-7 647	53	-408	6 350	921	165	1 086	7 436
4. Stok Değişim Fonu	0	-13	0	0	0	-142	-154	-429	-585	-1 014	-1 168
BORÇLANMA GEREĞİ	17 432	6 018	436	-7 647	53	-653	15 638	-612	364	-247	15 391

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

TABLO: III. 5- 2009 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	KİT											
	Merkezi Yönetim		Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	GENEL DEVLET		Özelleş. İşletmecisi	TOPLAM	TOPLAM KAMU
	Bütçesi							TOPLAMI				
1. Vergiler	140 166	18 673	3 521	0	0	-57	162 303	-1 203	0	-1 203	161 100	
a. Vasitasız	46 026	5 721	3 521	0	0	-57	55 211	-1 203	0	-1 203	54 008	
b. Vasitalı	94 139	12 953	0	0	0	0	107 092	0	0	0	107 092	
2. Vergi Dışı N. Gelirler	20 613	3 861	127	0	0	-359	24 242	-2 109	0	-2 109	22 133	
3. Faktör Gelirleri	16 027	6 518	57	1 434	2 719	1 852	28 608	6 102	708	6 810	35 418	
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	671	-33 649	0	-32 977	0	0	0	-32 977	
5. Cari Transferler	-133 900	-2 438	-1 588	986	30 955	0	-105 985	2 214	163	2 377	-103 608	
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	42 905	26 615	2 117	3 092	26	1 437	76 191	5 003	871	5 875	82 066	
II. CARİ GİDERLER	-83 196	-20 920	-2 121	0	0	0	-106 237	0	0	0	-106 237	
III. KAMU TASARRUFU	-40 290	5 694	-5	3 092	26	1 437	-30 046	5 003	871	5 875	-24 171	
IV. YATIRIMLAR	-21 205	-11 372	0	0	-26	-754	-33 356	-6 562	-1 001	-7 563	-40 919	
a. Sabit Sermaye	-21 205	-11 368	0	0	-26	-704	-33 303	-4 188	-885	-5 073	-38 376	
b. Stok Değişmesi	0	-4	0	0	0	-50	-53	-2 373	-116	-2 489	-2 543	
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-61 495	-5 677	-5	3 092	0	683	-63 402	-1 559	-130	-1 688	-65 091	
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	-1 329	2 926	-434	0	0	-243	920	2 651	633	3 284	4 204	
1. Servet Vergileri	3 724	1 854	0	0	0	0	5 578	0	0	0	5 578	
2. Diğer Transferler	-3 881	624	-434	0	0	0	-3 691	3 444	649	4 093	402	
3. Kamulaş. ve S. Değer Art.	-1 172	449	0	0	0	-243	-967	-793	-16	-809	-1 776	
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	62 824	2 751	439	-3 092	0	-439	62 482	-1 093	-503	-1 596	60 886	
1. Kasa-Banka Değişimi	0	1 133	546	0	0	18	1 697	1 083	-19	1 064	2 761	
2. Dış Borçlanma (net)	5 808	864	88	0	0	0	6 761	-476	91	-385	6 375	
-Dış Borç Ödemesi	-7 105	-459	-65	0	0	0	-7 629	-3 399	0	-3 399	-11 028	
-Dış Borç Kullanımı	12 913	1 324	153	0	0	0	14 390	2 922	91	3 013	17 403	
3. İç Borç/Alacak (net)	57 016	756	-195	-3 092	0	-419	54 066	-1 746	-613	-2 359	51 707	
4. Stok Değişim Fonu	0	-3	0	0	0	-39	-42	46	38	84	43	
BORÇLANMA GEREĞİ	62 824	2 754	439	-3 092	0	-401	62 524	-1 139	-541	-1 680	60 844	

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Gerçekleşme tahmini

TABLO: III. 6- 2010 Yılı Kamu Kesimi Genel Dengesi (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	Merkezi			GENEL DEVLET				KİT			TOPLAM KAMU
	Yönetim Bütçesi	Mahalli İdareler	Fonlar	İşsizlik Sigortası	Sosyal Güvenlik	Döner Sermaye	TOPLAMI	İşletmecisi	Özelleş. Kapsamı	TOPLAM	
1. Vergiler	166 332	23 155	3 858	0	0	-58	193 286	-1 975	-154	-2 129	191 157
a. Vasıtasız	49 891	6 261	3 858	0	0	-58	59 951	-1 975	-154	-2 129	57 822
b. Vasıtalı	116 441	16 894	0	0	0	0	133 335	0	0	0	133 335
2. Vergi Dışı N. Gelirler	18 182	3 377	397	0	0	-334	21 622	-722	0	-722	20 901
3. Faktör Gelirleri	13 146	6 971	0	1 229	3 704	1 879	26 929	9 852	-568	9 284	36 213
4. Sosyal Fonlar	0	0	0	1 708	-35 307	0	-33 599	0	0	0	-33 599
5. Cari Transferler	-143 994	-2 708	-1 722	1 107	31 776	0	-115 542	2 186	35	2 221	-113 321
I. KAMU HARCANABİLİR GELİRİ	53 665	30 796	2 532	4 043	174	1 487	92 696	9 341	-687	8 654	101 351
II. CARİ GİDERLER	-88 540	-24 301	-2 304	0	0	0	-115 145	0	0	0	-115 145
III. KAMU TASARRUFU	-34 875	6 494	228	4 043	174	1 487	-22 449	9 341	-687	8 654	-13 794
IV. YATIRIMLAR	-22 789	-13 495	0	0	-174	-882	-37 340	-6 856	-66	-6 922	-44 262
a. Sabit Sermaye	-22 789	-13 492	0	0	-174	-729	-37 184	-6 710	-583	-7 293	-44 477
b. Stok Değişmesi	0	-3	0	0	0	-153	-156	-147	518	371	215
V. TASARRUF-YATIRIM FARKI	-57 664	-7 001	228	4 043	0	605	-59 789	2 485	-752	1 732	-58 057
VI. SERMAYE TRANSFERLERİ	7 530	4 243	17	0	0	-64	11 726	2 627	1 259	3 886	15 612
1. Servet Vergileri	3 998	3 341	0	0	0	0	7 339	0	0	0	7 339
2. Diğer Transferler	4 229	403	17	0	0	0	4 649	3 167	350	3 517	8 165
3. Kamulaş. Ve S. Değer Art.	-696	499	0	0	0	-64	-261	-540	909	369	108
VII. KASA-BANKA/BORÇLANMA	50 134	2 759	-245	-4 043	0	-542	48 063	-5 112	-507	-5 618	42 444
1. Kasa-Banka Değişimi	0	577	4	0	0	-325	256	233	-18	215	471
2. Dış Borçlanma (net)	1 689	603	96	0	0	0	2 388	4 060	160	4 220	6 608
-Dış Borç Ödemesi	-11 548	-472	-71	0	0	0	-12 090	-1 350	0	-1 350	-13 440
-Dış Borç Kullanımı	13 237	1 075	166	0	0	0	14 478	5 410	160	5 570	20 048
3. İç Borç/Alacak (net)	48 445	1 585	-345	-4 043	0	-135	45 506	-9 292	-577	-9 869	35 637
4. Stok Değişim Fonu	0	-6	0	0	0	-82	-88	-113	-71	-184	-272
BORÇLANMA GEREĞİ	50 134	2 764	-245	-4 043	0	-459	48 151	-4 999	-435	-5 434	42 717

Not: Genel sağlık sigortası hesapları, sosyal güvenlik dengesi içerisinde yer almaktadır.

(1) Program

Bu çerçevede, GSYH'ya oran olarak 2009 yılında yüzde 6,6 düzeyinde gerçekleşmesi beklenen genel devlet açığının, 2010 yılında yüzde 4,7 olması öngörülmektedir. Bununla birlikte, faiz giderleri ve özelleştirme gelirleri hariç tutulduğunda, 2009 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 0,6 düzeyinde açık vermesi beklenen genel devlet dengesinin, 2010 yılında yüzde 0,3 düzeyinde fazla vereceği tahmin edilmektedir.

KİT'ler dahil edilerek elde edilen ve DPT tanımı esas alınarak hesaplanan kamu kesimi genel dengesinin ise, 2009 yılında GSYH'ya oran olarak yüzde 6,4 düzeyinde açık vermesi ve söz konusu açığın 2010 yılında 2,2 puanlık bir düşüşle yüzde 4,2'ye gerilemesi beklenmektedir.

Ayrıca, 2010 yılında IMF tanımlı kamu kesimi dengesinin GSYH'ya oran olarak yüzde 0,3 düzeyinde bir açık vermesi beklenmektedir.

A. MERKEZİ YÖNETİM BÜTÇESİ

1. Mevcut Durum

2006 yılından itibaren 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanununun tam olarak yürürlüğe girmesi sonucunda; bütçe kapsamının genişlemesi, mahalli idarelere ve fonlara aktarılan payların bütçe içi transfer gideri olarak gösterilmeye başlanması, ayrıca 2008 yılından itibaren özelleştirme hasılatlarının ve İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinin belirli bir oranının GAP Eylem Planı çerçevesinde kullanılmak üzere bütçeye aktarılması, kamu kesiminin en önemli politika aracı olan merkezi yönetim bütçesinin, toplam gelir ve harcama büyüklüğü açısından ağırlığının artması sonucunu doğurmuştur. Söz konusu durumu, kriz sürecinde gerek vergi oran indirimleri ve teşvikler, gerekse harcama yaratıcı kararlar ve sübvansiyonların merkezi yönetim bütçesi çerçevesinde gerçekleştirilmesi desteklemiştir.

2009 yılında, GSYH'ya oran olarak, merkezi yönetim bütçesi toplam gelirlerinin yüzde 21,5, vergi gelirlerinin yüzde 17,3, vergi dışı gelirlerinin ise yüzde 4,2 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2009 yılında küresel krizin ekonomik faaliyetlerde daralmaya yol açması nedeniyle vergi gelirlerinde önemli bir düşüş yaşanmıştır. Yurt içi talebin canlandırılması amacıyla belirli ürünlerin KDV ve ÖTV oranlarında yapılan geçici indirimler, vergi tahsilatındaki düşüş eğilimini verginin konusu olan ürünlerin tüketimindeki artışa rağmen güçlendirmiştir. Merkezi yönetim bütçe gelirleri performansında, milli gelirdeki daralmayla eşzamanlı ithalat ve istihdamdaki daralma ile faiz oranlarındaki gerilemenin 35,8 milyar TL, özelleştirmelerin programlanan tutarın altında kalmasının 9,8 milyar TL, vergi indirimlerinin 4,7 milyar TL ve diğer gelirlerdeki kayıpların 0,6 milyar TL tutarında gelir azaltıcı etki yaratacağı tahmin edilmektedir. Öte yandan, 2009 yılı Haziran ayında yapılan yasal düzenlemeyle İşsizlik Sigortası Fonundan aktarılması beklenen ek 2,5 milyar TL ile sigara ve akaryakıt üzerindeki ÖTV başta olmak üzere yıl içerisinde alınan diğer gelir tedbirlerinden elde edilmesi beklenen 3,6 milyar TL artış sonucunda gelirlerde kısmi bir düzelme yaşanması beklenmektedir.

Ayrıca, toplam vergi tahsilatı içerisinde dolaylı vergilerin 2007 yılında yüzde 66,1, 2008 yılında yüzde 64,9 olan payının, 2009 yılında yüzde 64,3 olarak gerçekleşmesi, dolaysız vergilerin payının ise yüzde 35,7 seviyesine yükselmesi beklenmektedir.

TABLO: III. 7- Küresel Krize Karşı Alınan ve Bütçeye Etki Yapan Gelir Önlemleri

Bireysel Vergiler:
5811 sayılı Bazı Varlıkların Milli Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun uygulamaya konularak vergi indirimleri ve muafiyetleri yardımıyla yurtiçinde ve yurtdışında bulunan bazı varlıkların milli ekonomiye kazandırılması amaçlanmıştır.
Hisse senedi kazançlarında yerli yatırımcılara uygulanan yüzde 10'luk stopaj oranı sıfıra düşürülmüştür. Böylece yerli ve yabancı yatırımcı arasındaki fark ortadan kaldırılmıştır.
İşletmeler Üzerindeki Vergiler:
Yeni teşvik modelinin gereği olarak indirimli kurumlar vergisi veya gelir vergisi uygulamasına ve yeni yatırımlar için yatırım yeri olarak Hazine'ye ait gayrimenkullere irtifak hakkı tesisine ilişkin yasal düzenleme yapılmıştır.
49 ilde uygulanan ve süresi 31/12/2008 tarihinde sona eren 5084 sayılı Teşvik Kanununun uygulama süresi bir yıl uzatılmıştır.
31/10/2008 tarihi itibarıyla vadesi dolan vergi borçlarına ilişkin yüzde 3 faizle 18 ay taksitlendirme uygulamasına devam edilmektedir.
Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu kapsamında düzenlenen ürün senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlara 31/12/2014 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergisi muafiyeti getirilmiştir.
31/12/2009 tarihine kadar birleşen KOBİ'lere, kanunda belirlenen şartları sağlamaları kaydıyla, kurumlar vergisi muafiyeti ve yüzde 75'e kadar indirimli kurumlar vergisi uygulamasından faydalanabilme imkanı getirilmiştir.
Menkul kıymet yatırım fonları ile menkul kıymet yatırım ortaklıklarının sermaye piyasasında yaptıkları işlemler nedeniyle elde ettikleri gelirlere BSMV muafiyeti getirilmiştir.
Mal ve Hizmetler Üzerindeki Tüketim Vergileri:
Kablolu, kablosuz ve mobil internet servis sağlayıcılığı hizmetine ilişkin özel iletişim vergisi oranı yüzde 15'ten yüzde 5'e indirilmiştir.
Motorlu taşıtlardan alınan ÖTV'de geçici indirimle gidilmiştir.
Beyaz eşya ve çeşitli elektronik ev eşyasından alınan ÖTV'de geçici indirimle gidilmiştir.
150 m2 üzerindeki konut satışlarında KDV oranı geçici bir süreyle yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmiştir.
Yeni işyeri satışlarında KDV oranı geçici bir süreyle yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmiştir.
Mobilya satışlarında KDV oranı geçici bir süreyle yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmiştir.
Bilgi teknolojisi ürünlerinde KDV oranı geçici bir süreyle yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmiştir.
Makine, teçhizat, ekipman alımlarında geçici bir süreyle KDV oranı yüzde 18'den yüzde 8'e indirilmiştir.
Tapu işlemlerinden alınan bazı harçların oranı geçici bir süreyle binde 15'ten binde 5'e indirilmiştir.
Tapu işlemlerinden alınan bazı harçlarda kalıcı mahiyette indirim yapılmıştır.
Diğer Gelir Tedbirleri:
1979 model ve daha eski araçların hurdaya ayrılması durumunda Motorlu Taşıtlar Vergisi ve cezaları ile gecikme zammı ve cezai faizlerinin terkinin imkanı getirilmiştir.
Bankalar ve finansman şirketlerince ticari amaçla kullanılmamak kaydıyla gerçek kişilere kullanılan tüketici kredilerinde, KKDF kesintisi yüzde 15'ten yüzde 10'a indirilmiştir.

TABLO: III. 8- Küresel Krize Karşı Alınan ve Bütçeye Etki Yapan Harcama Önlemleri

Kamu Tüketim ve Yatırımları:
Karayolları yatırımları için ilave ödenek tahsis edilmiştir.
İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirleri ile Özelleştirme Fonu nakit fazlalarının belirli oranları kaynak olarak GAP ile diğer bölgesel kalkınma projelerinde kullanılmaktadır. 4447 sayılı Kanunda değişiklik yapan 5921 sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinden yapılacak aktarma oranı 2009 ve 2010 yıllarında 1/4 yerine 3/4 olarak uygulanacaktır.
Kamu personelinin mali ve özlük hakları arasındaki dengesizliklerin giderilmesi amacıyla maaş iyileştirmelerine gidilmiştir.
Hanehalkına Transfer:
İşsizlik Sigortası Fonu ödemelerinin net yerine gayrisafi olarak hesaplanması sonucunda ödeme miktarı yüzde 11 oranında artırılmıştır.
İşletmelere Transfer:
Kısa çalışma ödeneği miktarı yüzde 50 artırılmış, süresi 3 aydan 6 aya çıkarılmıştır.
DFİF ve KOSGEB için ilave kaynak sağlanmıştır.
5084 sayılı Teşvik Kanununda yer alan enerji desteklerinin süresi bir yıl uzatılmıştır.
5084 sayılı Teşvik Kanunu uyarınca firmalara faiz giderlerine karşılık finansman desteği ve belirli bölgelere taşınmaları amacıyla nakit desteği sağlanmaktadır.
Kamu tarafından, firmalara kredi garantisi veren kredi garanti kurumlarına 1 milyar TL'ye kadar kaynak ayırılmasına ilişkin düzenleme yapılmıştır.
İşveren üzerindeki işgücü maliyetlerini azaltmak amacıyla işveren sigorta priminin 5 puanlık kısmının Hazine tarafından karşılanmasına yönelik düzenleme yapılmıştır.
İstihdam ve Sosyal Güvenlik Ödemelerine Katkılar:
İstihdam paketi kapsamında özürlü çalışanlar için ödenen sigorta priminde işverenin payının Hazine tarafından karşılanmasına yönelik düzenleme yapılmıştır.
İstihdam paketi kapsamında, 2008 yılı Mayıs ayından itibaren, genç ve kadın işçiler için sosyal güvenlik ödemelerinin azaltılmasına ve Hazine tarafından ödenmesine yönelik düzenleme yapılmıştır.
Diğer Kamuya Transfer:
Merkezi hükümetten mahalli idarelere yapılan transferler artırılmıştır.
Diğer Harcamalar:
Eximbank'ın ödenmiş sermayesi artırılmıştır.

2009 yılında, merkezi yönetim bütçesi harcamalarının GSYH'ya oranının yüzde 28,2, faiz giderlerinin ise yüzde 5,9 seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Yıl sonunda, faiz dışı harcamaların yüzde 22,3 olarak gerçekleşmesi ve başlangıç hedefinin 9,6 milyar TL üzerinde olması beklenmektedir.

Merkezi yönetim bütçesinde 64,9 milyar TL olarak öngörülen personel harcamaları, sosyal güvenlik kurumlarına devlet primi giderleri ve personel yedeği toplamının 63,5 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 6,7'si seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Savunma ve güvenlik giderleri hariç mal ve hizmet alım giderlerinin, ödeneğin 2,3 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Söz konusu gelişme üzerinde, yeşil kart harcamaları; Karayolları Genel Müdürlüğü, Milli Eğitim Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DSİ Genel Müdürlüğü gibi harcamacı kuruluşların yürütmekte oldukları fiziki ve beşeri projeler için gereken ilave ödenek ihtiyaçları belirleyici olmuştur.

2009 yılında kamu iktisadi teşebbüslerine yönelik görev zararı ödemelerinin kesintili bütçe ödeneğinin 961 milyon TL; sermaye transferlerinin ise kesintili bütçe ödeneğinin 1,8 milyar TL üzerinde olması beklenmektedir. Söz konusu durum, özellikle, TMO'nun geçmiş yıl zararlarının kapatılmasından, başta TCDD, TMO ve Çaykur'a olmak üzere çeşitli KİT'lere yapılan ilave sermaye transferlerinden ve destek paketleri kapsamında Eximbank'a yönelik sermaye ilavesinden kaynaklanmaktadır.

Sosyal Güvenlik Kurumunun (SGK) açıklarının kapatılmasına yönelik hazine yardımlarının kesintili bütçe ödeneğinin 9,6 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu durum özellikle reel sektörde yaşanan kriz nedeniyle kayıtlı istihdamın düşmesine bağlı olarak sosyal güvenlik prim tahsilatlarının azalması ve 5797 sayılı Kanunla sosyal güvenlik prim alacaklarının yeniden yapılandırılmasıyla elde edilen gelirlerin öngörülenin altında kalmasından kaynaklanmaktadır. Bu kapsamda yaşanan ekonomik daralmanın SGK prim tahsilatları ve yapılandırma gelirlerine etkisinin 2009 yılı için 7,1 milyar TL olması beklenmektedir.

2009 yılında genel bütçe vergi gelirlerinden mahalli idarelere ve fonlara ayrılan payların, vergi performansındaki gerileme nedeniyle merkezi yönetim bütçesi tahmininin 4,4 milyar TL altında kalması beklenmektedir.

11 Ağustos 2009 tarihli ve 5921 sayılı Kanunla değiştirilen 4447 sayılı Kanunun geçici 6'ncı maddesiyle, İşsizlik Sigortası Fonu nema gelirlerinden GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere yapılacak aktarma tutarlarının hesabında kullanılacak oran, 2009 ve 2010 yılları için 1/4'ten 3/4'e yükseltilmiştir. Bu kapsamda ilgili projelerde kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesi tahminine ilaveten 2,5 milyar TL kaynak yaratılacağı öngörülmektedir. Buna ilave olarak harcamacı bakanlık ve kuruluşların ek ihtiyaçlarının karşılanmasıyla kesintili bütçe ödeneğinin 1,3 milyar TL aşılı olarak sermaye giderlerinin kesintili bütçe ödeneğinin 3,8 milyar TL üzerinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

Ayrıca, 2009 yılında özürülülere ilişkin Kanun kapsamında yapılan ödemelerin, terörden zarar görenlere yapılan tazminat ödemelerinin ve 5084 sayılı Kanun uyarınca gerçekleştirilen Hazine teşviklerinin harcama baskısı oluşturmaya devam ettiği görülmektedir.

Yukarıda ifade edilen gelişmeler ışığında, toplam gelirlerin merkezi yönetim bütçesi hedefinin 44,8 milyar TL altında kalması, toplam harcamaların ise başlangıç ödeneğinin 7,6 milyar TL üzerine çıkması sonucunda 2009 yılı bütçesinde 10,4 milyar TL olarak hedeflenen bütçe açığının 62,8 milyar TL olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu

kapsamda, IMF tanımlı merkezi yönetim bütçesi açığının 20,8 milyar TL olarak gerçekleşmesi ve GSYH'ya oranının yüzde 2,2 olması beklenmektedir.

Kamu borçlanmasında, 2008 yılı Aralık ayında yüzde 18,6 seviyesinde olan TL cinsi iskontolu borçlanmanın maliyeti, yıl içinde TCMB tarafından yapılan faiz indirimlerine ve uluslararası piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak azalan bir seyir izleyerek, 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla yüzde 7,5 olarak gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, 2008 yılı için 32 ay olan toplam nakit iç borçlanmanın ortalama vadesi 2009 yılı Ekim ayı sonu itibarıyla 36 ay olmuştur.

2009 yılında uygulanan aktif borç yönetimi politikaları kapsamında, itfa profilinin düzenlenmesi amacıyla değişim ve geri alım ihaleleri çerçevesinde 5,9 milyar TL tutarındaki senet geri alınmıştır.

2009 yılında yurt içinde tasarrufların artırılması, devlet iç borçlanma senetlerinin (DİBS) yatırımcı tabanının geliştirilmesi ve finansman araçlarının geliştirilmesi amacıyla yeni bir finansal enstrüman olarak bütçeye aktarılan vergi dışı gelirlere endeksli senet (GES) ihracı gerçekleştirilmiştir. Bu kapsamda, 2009 Ocak ve Nisan aylarında 1,2 milyar TL ve 49,1 milyon ABD doları tutarında GES ihraç edilmiştir.

Bu gelişmeler sonucunda, 2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla, 320,6 milyar TL'si iç borç, 110,5 milyar TL'si dış borç olmak üzere, toplam merkezi yönetim bütçesi borç stoku 431,1 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Ayrıca, 2008 yılı sonunda 268 milyar TL olarak gerçekleşen ve GSYH'ya oranı yüzde 28,2 olan kamu net borç stoku, 2009 yılının ilk yarısı sonunda 284,5 milyar TL'ye yükselmiştir.

TABLO: III. 9- Merkezi Yönetim Bütçesi İç Borç Stokundaki Gelişmeler

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oran, Yüzde)		
	2006	2007	2008	2009 (*)	2006	2007	2008
Toplam	251 470	255 310	274 827	320 630	33,2	30,3	28,9
Tahvil	241 876	249 176	260 849	304 708	31,9	29,6	27,5
- Nakit	198 783	214 448	234 713	282 735	26,2	25,4	24,7
- Nakit Dışı	43 094	34 728	26 136	21 974	5,7	4,1	2,8
Bono	9 594	6 134	13 978	15 922	1,3	0,7	1,5
- Nakit	9 594	6 134	13 978	15 922	1,3	0,7	1,5
- Nakit Dışı	0	0	0	0	0,0	0,0	0,0

(*) Eylül ayı sonu itibarıyladır.

2. 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında krizin etkilerinin azalacağı ve yeniden büyüme ortamına geçilerek mali dengelerde nispi bir iyileşmenin sağlanacağı öngörülmektedir.

2010 yılında, merkezi yönetim bütçe gelirlerinin, vergi gelirlerindeki toparlanmaya paralel olarak, GSYH'ya oranla 2009 yılına göre 1,5 puan artarak yüzde 23 düzeyine yükseleceği tahmin edilmektedir.

2010 yılında vergi gelirleri tahmini, maktu ÖTV tutarlarının güncelleneceği, enerji KİT'leri tarafından geçmiş yıl vergi borçlarının ödeneceği ve gelir kaybına yol açacak yeni bir düzenleme yapılmayacağı varsayımları çerçevesinde yapılmıştır.

İşsizlik Sigortası Fonunun elde edeceği faiz gelirlerinin dörtte üçü ile Özelleştirme Fonunun nakit fazlasının 2009 yılında olduğu gibi 2010 yılında da bütçeye gelir kaydedilmesi uygulamasına devam edilecektir. Diğer yandan, hazine portföyü ve iştirak gelirlerinin 2010 yılında bir önceki yıla göre düşeceği tahmin edilmektedir. Bu doğrultuda, 2010 yılında vergi dışı toplam gelirlerin GSYH'ya oranının bir önceki yılın seviyesini koruyarak yüzde 4,2 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

2010 yılında, GSYH'ya oran olarak, bir önceki yıla göre, faiz hariç harcamaların 0,1 puan artması, faiz harcamalarının ise 0,3 puan azalması öngörülmektedir. Böylece, 286,9 milyar TL olarak programlanan 2010 yılı merkezi yönetim bütçe harcamalarının GSYH'ya oranının bir önceki yıl seviyesinin 0,3 puan altına inerek yüzde 27,9 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

2010 yılında memur maaşlarına Ocak ayında yüzde 2,5, Temmuz ayında yüzde 2,5 oranında artış yapılacaktır.

5510 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununun geçici 4'üncü maddesi uyarınca sosyal güvenlik reformu öncesi memuriyet hayatına başlamış olan personelin ilaç ve tedavi giderleri karşılığında SGK'ya ödenecek geçici genel sağlık sigortası primi nedeniyle, 2010 yılında sosyal güvenlik kurumlarına ödenen devlet primi giderlerinin 2009 yıl sonu tahminine göre GSYH'ya oran olarak 0,3 puan artarak yüzde 1,1 düzeyine yükselmesi ve 11,1 milyar TL seviyesinde gerçekleşmesi öngörülmektedir. Benzer şekilde, 2010 yılında kamu çalışanlarının tedavi ve ilaç giderlerinin SGK'ya aktarılması ve diğer mal ve hizmet alım giderlerinin 2009 yılı nominal seviyesi olan 11 milyar TL düzeyinde tutulması nedeniyle, mal ve hizmet alım giderleri toplamının 2,2 milyar TL azalışla 25,2 milyar TL olarak gerçekleşmesi programlanmaktadır. Böylece, mal ve hizmet alım giderlerinin GSYH içerisindeki payının 0,4 puan azalışla yüzde 2,4'e gerileyeceği öngörülmektedir.

2010 yılında genel bütçe vergi gelirleri performansının artması nedeniyle genel bütçe vergi gelirlerinden mahalli idarelere ve fonlara ayrılan paylarda da artış görüleceği öngörülmektedir. Bu çerçevede, söz konusu harcama kaleminin 2009 yıl sonu tahminine göre GSYH'ya oran olarak 0,2 puan artışla yüzde 2,3 düzeyine yükselmesi beklenmektedir.

İşsizlik Sigortası Fonu ile Özelleştirme Fonundan, 2010 yılında da GAP Eylem Planı ile diğer ekonomik kalkınma ve sosyal gelişmeye yönelik yatırımlarda kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine kaynak aktarılmaya devam edilecektir. Bu bağlamda, toplam sermaye giderlerinin 2010 yılında 18,9 milyar TL, GAP Eylem Planı kapsamında gerçekleştirilecek sermaye giderlerinin ise 5,4 milyar TL olması programlanmaktadır. Böylece, 2010 yılında sermaye giderlerinin GSYH içerisindeki payının yüzde 1,8 olarak gerçekleşmesi öngörülmektedir.

TABLO: III. 10- Merkezi Yönetim Bütçesi Büyüklükleri

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			(Yüzde Artış)		(Yüzde Dağılım)			(GSYH İçinde Pay, Yüzde)		
	2008	2009 (1)	2010 (2)	2009	2010	2008	2009 (1)	2010 (2)	2008	2009 (1)	2010 (2)
HARCAMALAR	227 031	266 752	286 928	17,5	7,6	100,0	100,0	100,0	23,9	28,2	27,9
01 - Personel Giderleri	48 856	56 313	60 349	15,3	7,2	21,5	21,1	21,0	5,1	5,9	5,9
02 - SGK Devlet Primi Giderleri	6 408	7 187	11 110	12,2	54,6	2,8	2,7	3,9	0,7	0,8	1,1
03 - Mal ve Hizmet Alım Giderleri	24 412	27 386	25 186	12,2	-8,0	10,8	10,3	8,8	2,6	2,9	2,4
04 - Faiz Giderleri	50 661	55 500	56 750	9,6	2,3	22,3	20,8	19,8	5,3	5,9	5,5
05 - Cari Transferler	70 360	92 358	102 173	31,3	10,6	31,0	34,6	35,6	7,4	9,8	9,9
06 - Sermaye Giderleri	18 516	18 662	18 928	0,8	1,4	8,2	7,0	6,6	1,9	2,0	1,8
07 - Sermaye Transferleri	3 174	2 866	3 426	-9,7	19,6	1,4	1,1	1,2	0,3	0,3	0,3
08 - Borç Verme	4 644	6 480	6 903	39,5	6,5	2,0	2,4	2,4	0,5	0,7	0,7
09 - Yedek Ödenekler	0	0	2 103			0,0	0,0	0,7	0,0	0,0	0,2
GELİRLER	209 598	203 928	236 794	-2,7	16,1	100,0	100,0	100,0	22,1	21,5	23,0
1 - Genel Bütçe	203 027	197 227	229 927	-2,9	16,6	96,9	96,7	97,1	21,4	20,8	22,3
01 - Vergi Gelirleri	168 109	163 561	193 324	-2,7	18,2	80,2	80,2	81,6	17,7	17,3	18,8
02 - Vergi Dışı Gelirler	23 248	25 981	21 591	11,8	-16,9	11,1	12,7	9,1	2,4	2,7	2,1
03 - Sermaye Gelirleri	8 127	2 761	10 649	-66,0	285,6	3,9	1,4	4,5	0,9	0,3	1,0
04 - Alınan Bağış ve Yardımlar	3 543	4 923	4 362	39,0	-11,4	1,7	2,4	1,8	0,4	0,5	0,4
2 - Özel Büt. İda. ve Düz. Den. Kur.	6 572	6 701	6 867	2,0	2,5	3,1	3,3	2,9	0,7	0,7	0,7
BÜTÇE AÇIĞI	-17 432	-62 824	-50 134	260,4	-20,2				-1,8	-6,6	-4,9
Bilgi İçin:											
Faiz Dışı Harcamalar	176 369	211 252	230 178	19,8	9,0				18,6	22,3	22,4
Faiz Dışı Bütçe Dengesi	33 229	-7 324	6 616	-122,0	-190,3				3,5	-0,8	0,6
IMF Tanımlı Faiz Dışı Bütçe Dengesi	17 238	-20 838	-8 547	-220,9	-59,0				1,8	-2,2	-0,8

Not: Düzenleyici ve denetleyici kurumların gelir fazlaları genel bütçe vergi dışı gelirlerinden düşülmüştür.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

Yukarıda açıklanan gelir ve gider beklentileri çerçevesinde, 2009 yılında 62,8 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 6,6 seviyesinde gerçekleşmesi tahmin edilen merkezi yönetim bütçe açığının, 2010 yılında 50,1 milyar TL ve GSYH'ya oran olarak yüzde 4,9 düzeyine gerilemesi hedeflenmektedir. IMF tanımlı merkezi yönetim bütçesi faiz dışı açığının GSYH'ya oranının ise yüzde 0,8 seviyesinde olması hedeflenmiştir.

Borç yönetimine ilişkin olarak, izleyen dönemde de önceki yıllarda olduğu gibi stratejik ölçüt uygulamasına devam edilecektir. Bu kapsamda, 2010 yılında, borçlanma politikasının yürütülmesinde karşılaşılabilecek faiz ve döviz kuru risklerinin hafifletilmesi amacıyla, borçlanmanın faiz yenileme süresinin uzatılması ve ağırlıklı olarak TL cinsinden gerçekleştirilmesi, ortalama borçlanma vadesinin piyasanın elverdiği ölçüde uzatılması, iç borç çevirme oranının düşürülmesi hedeflenmektedir.

2010 yılında, finansman programları ve borç bilgilerinin düzenli olarak kamuoyuna duyurulmasına ve borç yönetiminde şeffaflığın artırılmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Yıllık finansman gereğinin büyük bir kısmını oluşturan iç borçlanmalara ilişkin olarak, mevcut itfaların daha düzenli hale getirilmesi amacıyla ve stratejik ölçütlerle uyumlu olmak üzere, aktif borç yönetimi çerçevesinde geri alım ve değişim işlemlerine devam edilmesi öngörülmektedir.

DİBS yatırımcı tabanının genişletilmesi amacıyla yönelik olarak yeni enstrümanların geliştirilmesi ile perakende satış yöntemine ilişkin çalışmalara devam edilecektir.

DİBS birincil ve ikincil piyasasında etkinliğin artırılması amacıyla uygulanmakta olan piyasa yapıcılığı sisteminin sürdürülmesi planlanmaktadır. Ayrıca, ikincil piyasalarda sağlıklı bir verim eğrisinin oluşturulması ve DİBS alım-satım işlemlerinde likiditenin sağlanmasına yönelik olarak senetlerin azalan vadelerde yeniden ihraç edilmesi politikasına devam edilecektir.

Nakit ve borç yönetiminde oluşabilecek likidite riskinin azaltılması amacıyla yıl boyunca yeterli düzeyde rezerv tutulması hedeflenmektedir. Ayrıca, nakit rezervlerinin daha etkin bir şekilde yönetilmesi amacıyla başlatılan çalışmalar sürdürülecektir.

B. MAHALLİ İDARELER

1. Mevcut Durum

Mahalli idareler dengesi; il özel idareleri, belediyeler, büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmeleri, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve İller Bankası hesaplarını kapsamaktadır.

2008 yılında, mahalli idare gelirleri bir önceki yıla göre yüzde 13,4 oranında artarak 30,4 milyar TL'ye, mahalli idare harcamaları ise yüzde 18,8 oranında artarak 36,5 milyar TL'ye ulaşmıştır. 2008 yılında mahalli idare harcamalarının hızlı artışı sonucu mahalli idareler borçlanma gereği 2007 yılına göre 0,18 puan artarak GSYH'nın yüzde 0,63'ü seviyesine yükselmiştir.

2008 yılında mahalli idareler borçlanma gereğinin artmasında, yerel seçimler öncesi artan harcamalar ve büyükşehir belediyelerinin kent içi ulaşım başta olmak üzere kentsel altyapıya yönelik büyük boyutlu yatırım harcamaları etkili olmuştur.

2009 yılında, mahalli idare gelirlerinin bir önceki yıla göre yüzde 3,6 oranında artarak 31,5 milyar TL'ye ulaşacağı, GSYH içindeki payının da yüzde 3,33 olacağı tahmin

edilmektedir. Mahalli idare harcamalarının ise, yüzde 6 oranında azalarak 34,3 milyar TL olması ve GSYH içindeki payının da yüzde 3,62 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir. Bunun sonucunda, mahalli idareler borçlanma gereğinin 2008 yılına göre azalarak GSYH'nın yüzde 0,29'u seviyesine ineceği tahmin edilmektedir.

2009 yılında mahalli idare gelirlerinin, ekonomideki daralmaya ve elektrik ve havagazi tüketim vergisinin merkezi bütçe tarafından tahsil edilmesine rağmen reel olarak bir miktar artacağı tahmin edilmektedir. Mahalli idarelere aktarılan genel bütçe vergi paylarında 5779 sayılı Kanunla sağlanan artış ile belediye ve bağlı idarelerinin özgelirleri içerisinde emlak vergisi gibi ekonomik büyümeye duyarlılığı az olan vergilerin ve ikamesi olmayan imtiyazlı hizmetlerden elde edilen satış gelirleri payının yüksek olması, ekonomik daralma ortamında mahalli idare gelirlerinin azalmasını engellemiştir. Bunun yanı sıra, 2008 yılında yüksek boyutlara ulaşan bütçe açıkları sonrasında daralan finansman imkanlarının etkisiyle yatırım harcamalarının düşmesi ve yerel seçimler öncesi artan borçlanma gereğinin seçimler sonrası hızla azalması yönündeki eğilim, 2009 yılında borçlanma gereğinin azalmasındaki diğer önemli faktörler olacaktır.

2009 Yılı Programında mahalli idareler dengesinin fazla vereceği tahmin edilmekle birlikte, özelleştirme ve arsa satışından elde edileceği tahmin edilen 2,4 milyar TL tutarındaki gelirin gerçekleşmemesi ile genel bütçe vergi gelirlerindeki azalma nedeniyle genel bütçe vergi payı gelirinin tahmin edilen tutarın yaklaşık olarak 3,6 milyar TL altında kalacak olması mahalli idareler dengesinin açığa dönüşmesindeki temel faktörler olacaktır.

5747 sayılı Büyükşehir Belediyesi Sınırları İçerisinde İlçe Kurulması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla belediyelerde nüfus ölçeği sorununa yönelik düzenlemeler yapılmış, ancak yargı kararları sonucunda Kanun önemli ölçüde uygulama alanı bulamamıştır. Kanunun, nüfusu 2.000'in altına düşen belediyelerin tüzel kişiliklerinin kaldırılarak köye dönüştürülmesine ilişkin bölümleri hayata geçirilemezken, büyükşehir sistemini yeniden yapılandırmak amacıyla büyükşehir sınırları dahilindeki ilk kademe belediyelerini kaldırarak yeni ilçe belediyeleri oluşturulmasına ve mevcut bazı büyükşehir ilçe belediyelerinin de sınırlarının değiştirilmesine yönelik bölümler yerel seçimler sonrasında uygulamaya konulmuştur. Yeniden yapılanma öncesi 3.225 olan belediye sayısı 2.948'e düşmüştür.

2. 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında, mahalli idare gelirlerinin 37,2 milyar TL, harcamalarının ise 40 milyar TL olarak gerçekleşmesi, mahalli idareler dengesinin ise 2,8 milyar TL açık vermesi öngörülmektedir.

TABLO: III. 11-Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Mahalli İdarelere Ayrılan Paylar

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2007	2008	2009(1)	2010(2)	2007	2008	2009(1)	2010(2)
Belediyeler	7 048	8 369	8 610	10 167	0,84	0,88	0,91	0,99
Büyükşehir Belediyeleri	4 921	5 787	5 792	6 760	0,58	0,61	0,61	0,66
İl Özel İdareleri	1 316	1 673	1 870	2 211	0,16	0,18	0,20	0,21
TOPLAM	13 285	15 829	16 273	19 138	1,58	1,67	1,72	1,86

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: III. 12- Mahalli İdareler Gelir ve Harcamaları (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2007	2008	2009(2)	2010(3)	2007	2008	2009(2)	2010(3)
GELİRLER	26 851	30 447	31 531	37 247	3,18	3,20	3,33	3,62
1.Vergiler	17 257	20 415	20 527	26 496	2,05	2,15	2,17	2,58
2.Vergi Dışı Norm. Gelir	3 592	3 522	3 861	3 377	0,43	0,37	0,41	0,33
3.Faktör Gelirleri (Net)	5 666	6 000	6 518	6 971	0,67	0,63	0,69	0,68
4.Sermaye Transferi (Net)	335	510	624	403	0,04	0,05	0,07	0,04
HARCAMALAR	30 699	36 465	34 284	40 011	3,64	3,84	3,62	3,89
1.Cari Giderler	16 946	20 692	20 920	24 301	2,01	2,18	2,21	2,36
2.Yatırım Harcamaları	12 865	14 264	11 374	13 501	1,53	1,50	1,20	1,31
a.Sabit Sermaye	12 869	14 264	11 368	13 492	1,53	1,50	1,20	1,31
b.Stok Değişimi	-4	0	6	9	0,00	0,00	0,00	0,00
3.Cari Transferler	1 418	2 037	2 438	2 708	0,17	0,21	0,26	0,26
4.Kamulaştırma ve Sabit Değer Artışı	-531	-528	-449	-499	-0,06	-0,06	-0,05	-0,05
GELİR-GİDER FARKI	-3 848	-6 018	-2 754	-2 764	-0,46	-0,63	-0,29	-0,27

(1) İl özel idareleri, belediyeler, İller Bankası, belediyelerin oluşturduğu birlikler ve büyükşehir belediyelerine bağlı su ve kanalizasyon idareleri ile doğal gaz ve toplu taşıma işletmelerini kapsamaktadır.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

2010 yılında, mahalli idare gelirlerinin artışıyla belediye ve il özel idarelerinin özgelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme ile elektrik ve havagazı tüketim vergisinin tekrar belediyeler tarafından tahsil edilmesi etkili olacaktır. Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından, uzlaşma, kamuya olan diğer borçları ve vergi ve sosyal güvenlik primi gibi cari yükümlülüklerine mahsuben yapılacak kesinti oranının, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edileceği tahmin edilmektedir.

C. DÖNER SERMAYELİ İŞLETMELER

1. Mevcut Durum

Döner sermayeli işletmeler tanımı içinde yer alan kurumlar iki grupta toplanmaktadır. Birinci grupta, merkezi yönetim bütçesi kapsamındaki idarelere bağlı olarak faaliyet gösteren işletmeler yer almaktadır. İkinci grupta ise bu işletmelerin dışında kalan ve kendi özel bütçeleri olan Türkiye Radyo Televizyon Kurumu, Milli Piyango İdaresi ve Atatürk Orman Çiftliği Müdürlüğü bulunmaktadır.

Daha önce tahakkuk bazlı olarak izlenen Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelerin finansman dengesi, tahakkuk eden gelirler ile sosyal güvenlik kuruluşları, bütçeli kuruluşlar ve yeşil kart için Sağlık Bakanlığına bağlı döner sermayeli işletmelere yapılan ödemeler arasında ciddi sapma meydana gelmesinden dolayı 2005 yılından itibaren nakit bazlı olarak izlenmektedir.

GSYH'ya oran olarak, 2008 yılında yüzde 0,07 düzeyinde olan döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının 2009 yılında yüzde 0,04 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Döner sermayeli işletmelerin dönem karı 2008 yılında GSYH'nın yüzde 0,13'ü düzeyinde gerçekleşmiş olup bu oranın 2009 yılında da yüzde 0,13 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: III. 13- Döner Sermayeli İşletmeler Finansman Dengesi

	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				
A. TOPLAM GELİRLER	18 799	22 241	23 024	25 817
- İşletme Gelirleri	18 473	21 742	22 503	25 337
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	326	498	520	480
- Bütçe Transferleri	0	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	17 842	21 588	22 623	25 358
- İşletme Giderleri	16 314	20 364	21 171	23 938
- Yatırım Harcamaları	597	570	704	729
- Stok Artışı	552	403	89	235
- Sabit Kıymet Artışı	28	- 123	243	64
- Dolaysız Vergiler	81	72	60	61
- Fonlara Transferler	269	301	356	331
C. GELİR GİDER FARKI	957	653	401	459
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)				
A. TOPLAM GELİRLER	2,23	2,34	2,43	2,51
- İşletme Gelirleri	2,19	2,29	2,38	2,46
- Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,04	0,05	0,05	0,05
- Bütçe Transferleri	0,00	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	2,12	2,27	2,39	2,46
- İşletme Giderleri	1,93	2,14	2,24	2,33
- Yatırım Harcamaları	0,07	0,06	0,07	0,07
- Stok Artışı	0,07	0,04	0,01	0,02
- Sabit Kıymet Artışı	0,00	-0,01	0,03	0,01
- Dolaysız Vergiler	0,01	0,01	0,01	0,01
- Fonlara Transferler	0,03	0,03	0,04	0,03
C. GELİR GİDER FARKI	0,11	0,07	0,04	0,04
Bilgi İçin: Dönem Karı / GSYH (%)	0,24	0,13	0,13	0,13

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

2. 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında GSYH'ya oran olarak, döner sermayeli işletmelerin net bütçe fazlasının yüzde 0,04; dönem karının ise yüzde 0,13 civarında gerçekleşmesi hedeflenmektedir.

D. SOSYAL GÜVENLİK KURULUŞLARI

1. Mevcut Durum

Sosyal güvenlik kuruluşları kapsamında Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) ve İşsizlik Sigortası Fonu yer almaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşları gelir-gider dengesine, İŞKUR'un sadece yatırımı dahil edilmekte olup, İşsizlik Sigortası Fonu dengesi ayrı bir tabloda gösterilmektedir.

1999 yılında başlatılan sosyal güvenlik reformu sonrasında 2000 yılında düşen ve izleyen yıllarda yeniden artış eğilimine giren sosyal güvenlik kuruluşlarına yönelik bütçe transferinin GSYH'ya oranının 2009 yılında yüzde 5,68 seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu oranın bir önceki yıla göre GSYH'nın yaklaşık yüzde 2'si kadar artmasında küresel krizin etkisiyle 2008 yılının son çeyreğinden itibaren azalmaya başlayan prim ödeme eğiliminin 2009 yılında belirgin bir şekilde düşmesi, aktif sigortalı sayısının azalması, sağlık harcamalarının öngörülen düzeyin üzerinde gerçekleşmesi ve 2009 yılında 5 puanlık prim indirimi kapsamında bütçeden SGK'ya transfer yapılmaya başlanmış olması gibi faktörler etkili olmuştur.

TABLO: III. 14- Sosyal Güvenlik Kuruluşları Gelir-Gider Dengesi

	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. Gelirler	54 591	64 682	72 225	83 622
- Prim Tahsilatları	45 092	56 146	56 680	66 037
B. Giderler	79 632	90 584	103 180	115 398
- Sigorta Ödemeleri	52 736	59 647	68 229	76 203
- Sağlık Giderleri (3)	20 045	25 404	28 990	32 842
- Yatırım Harcamaları (4)	46	21	26	174
C. Gelir-Gider Farkı	-25 041	-25 902	-30 955	-31 776
D. Bütçe Transferleri	25 824	25 850	30 955	31 776
- Bütçe Transferleri (5)	33 063	35 133	53 792	57 694
E. Finansman Açığı	- 783	53	0	0
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
A. Gelirler	6,47	6,81	7,63	8,13
- Prim Tahsilatları	5,35	5,91	5,99	6,42
B. Giderler	9,44	9,53	10,90	11,22
- Sigorta Ödemeleri	6,25	6,28	7,21	7,41
- Sağlık Giderleri (3)	2,38	2,67	3,06	3,19
- Yatırım Harcamaları (4)	0,01	0,00	0,00	0,02
C. Gelir-Gider Farkı	-2,97	-2,73	-3,27	-3,09
D. Bütçe Transferleri	3,06	2,72	3,27	3,09
- Bütçe Transferleri (5)	3,92	3,70	5,68	5,61
E. Finansman Açığı	-0,09	0,01	0,00	0,00

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Çalışan kamu görevlilerinin sağlık harcamalarının 2010 yılı başında SGK'ya devredileceği, yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamalarının ise program döneminde SGK'ya devredilmeyeceği öngörülmüştür.

(4) İŞKUR'un sadece yatırım harcaması dahil olup gelir-gider farkının değişmemesi amacıyla toplam gelire yatırım bedeli kadar ekleme yapılmıştır.

(5) Faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme dahil olup, 2009 yılından itibaren hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim indirimi ve özürü primi indiriminden kaynaklanan transferler de dahil edilmiştir.

2009 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarına ek ödeme, devlet katkısı, hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim indirimi, özürü primi indirimi, faturalı ödemeler ve ek karşılıklar dahil 53,8 milyar TL transfer yapılacağı tahmin edilmektedir. Toplam bütçe transferinin GSYH'ya oranının da yüzde 5,68 civarında gerçekleşmesi beklenmektedir.

2009 yılında Devredilen SSK ve Devredilen Bağ-Kur emeklilerinin aylıklarında önceki altı aylık kümülatif enflasyon tahminine paralel olarak Ocak ayında yüzde 4,89; Temmuz ayında yüzde 3,76 artış yapılması öngörülmüş olmakla beraber, ilgili dönemlerde enflasyonun öngörülen hedefin altında kalması neticesinde, söz konusu artışlar Ocak ayında yüzde 3,84; Temmuz ayında yüzde 1,82 olarak gerçekleşmiştir.

Sosyal güvenlik prim gelirlerini etkileyen en temel parametrelerden biri olan asgari ücret 1 Ocak – 30 Haziran 2009 dönemi için yüzde 4,3 oranında artırılarak brüt 638,7 TL'den brüt 666 TL'ye, 1 Temmuz – 31 Aralık 2009 dönemi için ise yüzde 4,1 oranında artırılarak brüt 693 TL'ye yükseltilmiştir.

Sosyal güvenlik reformunun hayata geçirilebilmesi için SGK tarafından yürütülmekte olan çalışmalar çerçevesinde, 2008 yılı içerisinde 5754 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun çıkarılmıştır.

8 Mayıs 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5754 sayılı Kanunla değiştirilen 5510 sayılı Kanunun bütün maddelerinin 1 Ekim 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe

girmesiyle, sosyal güvenlik reformunun mevzuat yönüne ilişkin en önemli adımı tamamlanmıştır. Söz konusu Kanun çerçevesinde, yürürlük tarihinden önce kamu görevlisi olarak çalışanların dışında kalan bütün sigortalılar açısından daha önce farklı norm ve standartlarda hizmet veren sigorta sistemleri aynı norm ve standartlar altında tek bir sistem olarak birleştirilirken, genel sağlık sigortası sistemine geçişin yasal çerçevesi de oluşturulmuştur. Yeşil kart sahipleri ve çalışan kamu görevlilerinin sağlık harcamalarının SGK'ya devrine ilişkin gerekli teknik ve idari altyapının oluşturulmasına yönelik çalışmaların 3 yıl içerisinde tamamlanması, 19 Ağustos 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5797 sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla hükme bağlanmıştır. Bu çerçevede, çalışan kamu görevlilerinin sağlık harcamalarının 2010 yılı başından itibaren SGK'ya devredilmesi planlanmaktadır. Bununla birlikte, milletvekilleri, er ve erbaşlar ile tutuklu ve hükümlülerin de aralarında bulunduğu bazı kesimlerin sağlık harcamalarının merkezi yönetim bütçesinden karşılanmasına devam edilecektir. Yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamalarının da SGK'ya devrinin tamamlanmasıyla birlikte, genel sağlık sigortası sistemi de bütünüyle uygulamaya girmiş olacaktır.

Sosyal güvenlik prim alacaklarının 5754 ve 5797 sayılı Kanunlar çerçevesinde yeniden yapılandırılması sonucu 2008 yılında 6.676 milyon TL gelir elde edilmiş olup, 2009 yılında bu kapsamda 1.779 milyon TL gelir elde edilmesi beklenmektedir.

Kamuoyunda "İstihdam Paketi" olarak bilinen, 26 Mayıs 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla sosyal güvenlik alanıyla doğrudan ilişkili düzenlemeler yapılmıştır. Kanunla, yayımı tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere; hizmet akdiyle çalışanlar açısından, yürürlük tarihinden önceki son 6 ay içerisinde kayıtlı olarak çalışmamış olmak koşuluyla, bir yıllık süre zarfında 18-29 yaş arasında olan erkekler ile yaş şartı aranmaksızın 18 yaşından büyük kadınların, işyerinin mevcut istihdam sayısına ek olarak yeni istihdam şeklinde işe alınmaları halinde, bu kişilere ait malullük, yaşlılık ve ölüm primleri işveren hissesinin ilk yıl tamamı, ikinci yıl yüzde 80'i, üçüncü yıl yüzde 60'ı, dördüncü yıl yüzde 40'ı, beşinci yıl yüzde 20'sinin İşsizlik Sigortası Fonu tarafından karşılanarak SGK'ya aktarılması ve 1 Ekim 2008 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere hizmet akdiyle çalışanların malullük, yaşlılık ve ölüm primlerinden işveren hissesine isabet eden 5 puanlık kısmın Hazine tarafından karşılanması düzenlenmiştir.

28 Şubat 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla, genç ve kadın istihdamı prim teşvikinden yararlanma penceresi bir yıl daha (26 Mayıs 2010 tarihine kadar) uzatılmış ve teşvikten yararlanma şartı, yürürlük tarihinden önceki son 6 ayda veya 2008 Aralık ve 2009 Ocak aylarında kayıtlı olarak çalışmamış olmak şeklinde esnetilmiştir.

2009 yılında, SGK'ya hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim teşviki kapsamında merkezi yönetim bütçesinden 3.357 milyon TL, genç ve kadın istihdamı prim teşviki kapsamında İşsizlik Sigortası Fonundan 81 milyon TL transfer yapılması beklenmektedir.

2009 yılı içerisinde SGK'ya ait gayrimenkullerden, iki ayrı arazinin Sağlık Bakanlığına devredilmesinden 737 milyon TL, bir arazinin Maliye Bakanlığına devredilmesinden 73 milyon TL olmak üzere toplam 810 milyon TL gelir elde edilmiştir.

2007 yılında sırasıyla 8.858 ve 10.267 milyon TL düzeyinde olan SGK ilaç ve tedavi harcamaları, 2008 yılında sırasıyla 10.717 ve 13.953 milyon TL düzeyine ulaşmıştır. 2009 yılındaysa SGK ilaç ve tedavi harcamalarının sırasıyla 13.000 ve 15.354 düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2009 yılında tedavi ve ilaç harcamalarındaki artışın kontrol altına alınmasına yönelik olarak aşağıdaki düzenlemeler yapılmıştır:

1 Ekim 2008 tarihinde yürürlüğe giren Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğiyle birinci basamak haricindeki sağlık kurumlarında yapılacak ayaktan tedavilerde katılım payı uygulaması getirilmiş, ikinci basamak resmi sağlık kurumlarında 3 TL, eğitim ve araştırma hastanelerinde 4 TL, üniversite hastanelerinde 6 TL ve özel sağlık kurum ve kuruluşlarında 10 TL olmak üzere ayaktan tedavi başına katılım payı alınması hükme bağlanmıştır. Ancak, 3 Nisan 2009 tarihinde Danıştayın 2008/11388 esas sayılı kararıyla özel hastaneler açısından katılım payı alınması uygulamasının yürütmesi durdurulmuştur. Bunun üzerine, SGK'nın 2009/77 sayılı genelgesiyle, 2 Haziran 2009 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere, Danıştay kararı uyarınca Kurum tarafından gerekli düzenlemeler yapıncaya kadar, bütün hastanelerde ayaktan tedavide 2 TL katılım payı alınacağı ilan edilmiştir. Daha sonra, 10 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5917 sayılı Kanunla, müracaat edilen sağlık hizmeti sunucusunun yer aldığı basamak, sağlık hizmeti sunucusunun resmi ve özel sağlık hizmeti sunucusu niteliğinde olup olmaması, önceki basamaklardan sevkli olarak başvurulup başvurulmadığı gibi hususlar göz önünde bulundurularak sağlık hizmeti sunucularına ödenecek katılım payı tutarının farklılaştırılabileceği hükme bağlanmıştır. Buna bağlı olarak, 18 Eylül 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2008 Yılı Sosyal Güvenlik Kurumu Sağlık Uygulama Tebliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Tebliğle 1 Ekim 2009 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere, birinci basamak sağlık kuruluşları ve aile hekimliği muayenelerinde 2 TL, ikinci ve üçüncü basamak resmi sağlık kurumlarında 8 TL ve özel sağlık kurumlarında 15 TL katılım payı alınması hükme bağlanmıştır. Ayrıca, kişilerin muayeneye ilişkin reçeteyle eczanelere müracaat etmemesi durumunda, birinci basamak sağlık kuruluşları ile aile hekimliği muayenelerinde katılım payı alınmaması, ikinci ve üçüncü basamak resmi sağlık kurumları ile özel sağlık kurumlarındaki muayenelerde ise katılım payı tutarının 3 TL indirilmesi düzenlenmiştir.

2009/15434 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına ekli Beşeri İlaçların Fiyatlandırılmasına Dair Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Kararla, 18 Eylül 2009 tarihinden itibaren yürürlüğe girmek üzere, Avrupa Birliğine üye ülkeler arasından her yıl en az 5, en fazla 10 ülkenin referans ülke olarak Sağlık Bakanlığı tarafından belirlenerek Tebliğle duyurulması; jeneriği piyasaya çıkmış olan orijinal ürünler açısından daha önce referans fiyatın yüzde 100'ü olan depocuya satış fiyatının referans fiyatın yüzde 60'ı olarak belirlenmesi; jenerik ürünler açısından daha önce referans fiyatın yüzde 80'i olan depocuya satış fiyatının referans fiyatın yüzde 60'ı olarak belirlenmesi; ilaç fiyatlarının TL'ye çevrilmesinde baz teşkil eden dönemsel avro değerini izlemek amacıyla bant sistemi uygulamasına geçilmesi hükme bağlanmıştır.

Ayrıca, 2006 yılından itibaren Sağlık Bakanlığıyla varılan mutabakat kapsamında uygulanmakta olan global bütçe yaklaşımı, 2010 yılından itibaren üniversite hastanelerini de içerecek şekilde genişletilmiştir.

2009 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirinin GSYH'nın yüzde 0,31'i, faiz gelirinin GSYH'nın yüzde 0,57'si, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,10'u oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. Bu çerçevede, toplam gelirlerin GSYH'ya oran olarak yüzde 0,99 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir. 2002 yılının Mart ayında sigortalılarına işsizlik aylığı ödemeye ve sağlık yardımı yapmaya başlayan Fonun, 2009 yılı toplam giderinin 6.290 milyon TL'ye ulaşması beklenmektedir.

5763 sayılı Kanunla İşsizlik Sigortası Fonunun faiz gelirinin yüzde 25'inin 2009-2012 döneminde öncelikli olarak Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlarda kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılması hükmüne bağlanmıştır. 18 Ağustos 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5921 sayılı Kanunla 2009-2010 yıllarına münhasır olmak üzere yüzde 25 olan transfer oranı yüzde 75'e yükseltilmiştir. Bu kapsamda, 2009 yılında 4.042 milyon TL'nin merkezi yönetim bütçesine aktarılması beklenmektedir.

TABLO: III. 15- İşsizlik Sigortası Fonu Gelir-Gider Dengesi

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
			(1)	(2)			(1)	(2)
A. GELİRLER	7 390	9 587	9 382	9 054	0,88	1,01	0,99	0,88
- Prim Gelirleri	2 413	3 090	2 919	3 320	0,29	0,33	0,31	0,32
- Devlet Katkısı	814	1 022	986	1 107	0,10	0,11	0,10	0,11
- Faiz Gelirleri	4 100	5 367	5 389	4 531	0,49	0,56	0,57	0,44
B. GİDERLER	404	1 940	6 290	5 011	0,05	0,20	0,66	0,49
- Sigorta Giderleri	324	475	1 328	883	0,04	0,05	0,14	0,09
- Diğer Giderler	81	1 464	4 961	4 128	0,01	0,15	0,52	0,40
- MYB'ye transfer (3)	0	1 300	4 042	3 398	0,00	0,13	0,42	0,33
- Kısa Çalışma Ödeneği	0	0	319	196	0,00	0,00	0,03	0,02
- Diğer	81	164	600	534	0,01	0,02	0,07	0,05
C. GELİR-GİDER FARKI	6 986	7 647	3 092	4 043	0,83	0,80	0,33	0,39
D. TOPLAM FON VARLIĞI	30 712	38 359	41 451	45 494	3,64	4,04	4,38	4,42

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki yatırımlar için merkezi yönetim bütçesine yapılacak transfer rakamı bu kalemden gösterilmektedir.

5838 sayılı Kanunla kısa çalışma ödeneğinden yararlanma süresinin üst sınırı üç aydan altı aya çıkarılmış ve ödenek miktarının da yüzde 50 artırılması hükmüne bağlanmıştır. Ayrıca, 2009/15129 sayılı Bakanlar Kurulu Kararıyla, 31/12/2009 tarihine kadar uzatma başvurusunda bulunulması, bir önceki kısa çalışma uygulamasının sona ermesi, kısa çalışma uygulaması devam eden ve aynı kişileri kapsayan uzatma talepleri hariç diğer talepler için yeni bir uygunluk tespiti yapılması koşulu ile kısa çalışma süresinin altı ay daha uzatılması kararlaştırılmıştır. 2007 ve 2008 yıllarında kısa çalışma ödeneğinden yararlanan kişi sayısı, sırasıyla 40 ve 650 iken 2009 yılının ilk 9 ayında bu rakam aylık ortalama 42.098 olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında İşsizlik Sigortası Fonundan 319 milyon TL kısa çalışma ödeneği harcaması yapılacağı öngörülmüştür.

Sonuç olarak, 2009 yılında toplam Fon varlığının 41,5 milyar TL'lik tutarla GSYH'nın yüzde 4,38'ine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2. 2010 Yılı Hedefleri

Asgari ücretin 2010 yılı Ocak ve Temmuz aylarında yüzde 3 oranında, emekli aylıklarının ise Ocak ve Temmuz aylarında önceki altı aylık enflasyon tahminine göre sırasıyla yüzde 4 ve yüzde 2,4 oranlarında artırılması öngörülmüştür. 2010 yılında prim yapılandırma geliri olarak 503 milyon TL elde edilmesi beklenmektedir.

Çalışan kamu görevlilerinin sağlık harcamalarının 2010 yılı başından itibaren SGK'ya devredileceği ancak yeşil kart sahiplerinin sağlık harcamalarının program döneminde SGK'ya devredilmeyeceği öngörülmüştür. Dolayısıyla, sağlık harcamaları kapsamında sadece Devredilen SSK, Devredilen Bağ-Kur, Devredilen Emekli Sandığı, çalışan kamu

görevlileri, ödeme gücüne sahip olup zorunlu sigortalı olmayanlar ve 18 yaş altı çocukların sağlık harcamaları yer almaktadır.

2010 yılında sosyal güvenlik kuruluşlarının toplam gelirlerinin 83,6 milyar TL, toplam giderlerinin 115,4 milyar TL ve gelir gider farkının 31,8 milyar TL olması öngörülmüştür. GSYH'ya oran olarak, gelirlerin yüzde 8,13; giderlerin yüzde 11,22 ve açığın yüzde 3,09 olması hedeflenmiştir.

2010 yılında SGK'ya faturalı ödemeler, ek karşılıklar, emeklilere yapılan ek ödeme, devlet katkısı, hizmet akdiyle çalışanlar için 5 puan prim indirimi ve özürlü primi teşviki de dahil olmak üzere toplam 57,7 milyar TL tutarında ve GSYH'nın yüzde 5,61'i oranında bütçe transferi yapılması öngörülmektedir.

2010 yılında İşsizlik Sigortası Fonunun prim gelirin GSYH'nın yüzde 0,32'si, faiz gelirin GSYH'nın yüzde 0,44'ü, Fona yapılan devlet katkısının ise GSYH'nın yüzde 0,11'i oranında gerçekleşmesi beklenmektedir. 5921 sayılı Kanun uyarınca, 2010 yılında Fonun faiz gelirin yüzde 75'ine tekabül eden 3.398 milyon TL'lik kısmının Güneydoğu Anadolu Projesi kapsamındaki projelerin finansmanında kullanılmak üzere merkezi yönetim bütçesine aktarılacağı; Fonun gelirlerinden 18-29 yaş arası genç istihdamı ve kadın istihdamını teşvik amacıyla uygulanan prim indiriminin maliyetine tekabül eden 137 milyon TL'lik kısmının SGK'ya transfer edileceği öngörülmüştür. Ayrıca, 196 milyon TL tutarında kısa çalışma ödeneği harcaması yapılması beklenmektedir. Bu çerçevede, Fonun toplam giderinin 5.011 milyon TL'ye ulaşması beklenmektedir. Sonuç olarak, 2010 yılında toplam Fon varlığının 45,5 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 4,42'sine ulaşacağı tahmin edilmektedir.

E. FONLAR

1. Mevcut Durum

Fon dengesi kapsamı, bütçe içi Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu (DFİF) ile bütçe dışı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF), Savunma Sanayii Destekleme Fonu (SSDF) ve Özelleştirme Fonundan meydana gelmektedir.

Kamu kesimi genel dengesinde yer alan fonların kaynaklarının 2009 yılında 3,7 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 0,39'u seviyesinde gerçekleşmesi, harcamalarının da 4,1 milyar TL tutarla GSYH'nın yüzde 0,44'ü seviyesinde gerçekleşmesi beklenmektedir. Böylece, fon sistemi finansman açığının GSYH'ya oran olarak, yüzde 0,05 seviyesinde gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

2009 yılında özelleştirme uygulamaları sonucunda Özelleştirme Fonuna 2,2 milyar TL nakit girişi beklenmektedir.

2. 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında elde edilmesi beklenen özelleştirme gelirlerinin 4,9 milyar TL tutarındaki kısmının Özelleştirme Fonuna aktarılması beklenmektedir.

2010 yılında fonların kaynaklarının 4,3 milyar TL ile GSYH'nın yüzde 0,42'si; harcamalarının 4 milyar TL tutarla GSYH'nın yüzde 0,39'u, böylece 245 milyon TL tutarla fon sistemi finansman fazlasının GSYH'ya oranının yüzde 0,02 seviyesinde gerçekleşmesi hedeflenmiştir.

TABLO: III. 16- Fon Gelir ve Giderleri (1)

	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)				(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
	2007	2008	2009	2010	2007	2008	2009	2010
			(2)	(3)			(2)	(3)
A. Fon Gelirleri	9 594	3 807	3 705	4 271	1,14	0,40	0,39	0,42
- Vergi Gelirleri	3 125	3 541	3 521	3 858	0,37	0,37	0,37	0,37
- Vergi Dışı Normal Gelirler	523	229	127	397	0,06	0,02	0,01	0,04
- Faktör Gelirleri (Net)	0	37	57	0	0,00	0,00	0,01	0,00
- Cari Transferler (Net)	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Sermaye Transferleri (Net)	5 946	0	0	17	0,71	0,00	0,00	0,00
B. Fon Giderleri	2 343	4 243	4 144	4 026	0,28	0,45	0,44	0,39
- Cari Giderler	1 405	2 125	2 121	2 304	0,17	0,22	0,22	0,22
- Faktör Giderleri (Net)	156	0	0	0	0,02	0,00	0,00	0,00
- Sabit Sermaye Yatırımları	0	0	0	0	0,00	0,00	0,00	0,00
- Cari Transferler (Net)	782	943	1 588	1 722	0,09	0,10	0,17	0,17
- Sermaye Transferleri (Net)	0	1 175	434	0	0,00	0,12	0,05	0,00
C. Gelir Gider Farkı	7 251	- 436	- 439	245	0,86	-0,05	-0,05	0,02
D. Finansman	-7 251	436	439	- 245	-0,86	0,05	0,05	-0,02
- Dış Borç Kullanımı	298	154	153	166	0,04	0,02	0,02	0,02
- Dış Borç Ödemesi	-79	-65	-65	-71	-0,01	-0,01	-0,01	-0,01
- İç Borç - Alacak İlişkisi (Net)	-5 292	-996	-195	-345	-0,63	-0,10	-0,02	-0,03
- Kasa - Banka Değişimi	-2 178	1 344	546	4	-0,26	0,14	0,06	0,00
Bilgi İçin:								
Özelleştirme Gelirleri	5 953	5 147	2 212	4 885	0,71	0,54	0,23	0,47
Özelleştirme Gelirleri Hariç Fon Gelirleri	3 641	-1 340	1 493	- 614	0,43	-0,14	0,16	-0,06

(1) İşsizlik Sigortası Fonu hariçtir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

II. KAMU İKTİSADİ TEŞEBBÜSLERİ

1. Mevcut Durum

Özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT'lerin finansman fazlasının GSYH'ya oranının, 2008 yılındaki yüzde 0,03 düzeyinden, 2009 yılında yüzde 0,18'e yükseleceği tahmin edilmektedir. Küresel krizin doğurduğu talep daralmasına karşın gerçekleşen bu yükselişin temel nedenleri; KİT'lere bütçeden ve Özelleştirme Fonundan yapılan sermaye transferi ve görev zararı ödemelerindeki artış ile 2008 yılının ikinci yarısında uygulanan enerji KİT'lerindeki maliyet bazlı fiyatlandırma mekanizmasının 2009 yılının tamamında uygulanmış olmasıdır.

Yatırım Ortamını İyileştirme Koordinasyon Kurulunun (YOİKK) faaliyetleri kapsamında, KİT'ler özelinde kamu sermayeli şirketlerde yetkilendirmeyi, hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği sağlamaya, KİT'ler üzerindeki müdahaleyi azaltmaya ve KİT'lerde performansa dayalı stratejik yönetim anlayışını yerleştirmeye yönelik başlatılan çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, Çay İşletmeleri (ÇAYKUR) ve Eti Maden İşletmeleri Genel Müdürlüklerinin 2009-2013 dönemini kapsayan stratejik planları onaylanarak 2009 yılında uygulamaya konulmuştur. Diğer KİT'lerin 2010-2014 dönemini kapsayan stratejik plan çalışmalarının ise 2009 yılı sonuna kadar büyük oranda tamamlanması beklenmektedir.

14 Şubat 2008 tarih ve 2008/T-5 sayılı Yüksek Planlama Kurulu (YPK) Kararına istinaden 2008 yılı Temmuz ayında yürürlüğe giren Maliyet Bazlı Fiyatlandırma Mekanizması (MBF) 2009 yılında kararlılıkla uygulanmıştır. Bu sayede, 2008 yılında 382

milyon TL faiz dışı açık veren Türkiye Elektrik Dağıtım A.Ş. (TEDAŞ), 983 milyon TL faiz dışı açık veren Türkiye Elektrik Ticaret ve Taahhüt A.Ş. (TETAŞ) ile 293 milyon TL faiz dışı fazla veren Boru Hatları ile Petrol Taşıma A.Ş. (BOTAŞ); gerçekleşme tahminlerine göre 2009 yılını sırasıyla 346 milyon TL, 33 milyon TL ve 1.838 milyon TL faiz dışı fazlayla kapatacaklardır.

TEDAŞ, kayıp-kaçak nedeniyle satın aldığı elektriğin ancak yüzde 86 oranındaki kısmını faturalandırabilmektedir. Bu faturaların tahsilinde yaşanan, tahsilat/tahakkuk oranının yüzde 91 olması gibi sorunlar nedeniyle, kuruluş gerekli nakit birikimine ulaşamamakta, böylelikle Elektrik Üretim A.Ş. (EÜAŞ) ve TETAŞ'a olan taahhütlerini yerine getirememekte; TEDAŞ'tan alacaklarını tahsil edemeyen bu kuruluşlar da BOTAŞ'a olan borçlarını ödeyememektedir. Ayrıca, söz konusu borç-alacak problemi nedeniyle; enerji tedarik zinciri içerisindeki kuruluşların Piyasa Mali Uzlaştırma Merkezi (PMUM) kanalıyla veya "yap-işlet" ve "yap-işlet-devret" sözleşmeleriyle özel sektörden temin ettikleri enerji bedellerini ve Maliye Bakanlığına olan vergi borçlarını ödemelerinde sıkıntılar yaşanabilmektedir.

Enerji KİT'lerindeki söz konusu borç-alacak probleminin mahsuplaşma yöntemiyle çözümüne yönelik süreç nihayete erdirilememiştir. Ayrıca, 5669 sayılı Kanun uyarınca Başkent Gaz özelleştirilmesi sonrasında tahsil edilecek olan BOTAŞ'ın EGO'dan (Başkent Gaz) olan alacakları, Başkent Gaz özelleştirme ihalesinin alıcıların yükümlülüklerini yerine getirememesi sonucu iptal edilmesi nedeniyle tahsil edilememiştir. Aynı Kanun uyarınca Başkent Gaz özelleştirme ihalesi Özelleştirme İdaresi Başkanlığı tarafından yapılacaktır. Söz konusu alacağın, bu özelleştirme gerçekleştikten sonra tahsil edilmesi beklenmektedir.

Küresel kriz nedeniyle oluşan talep daralması sonucunda 2009 yılında BOTAŞ'ın doğal gaz ithalat kontratlarında yer alan "al ya da öde" yükümlülüğüne düşme riski bulunmaktadır.

Fakir ailelere kömür dağıtımını uygulamasına devam edilmektedir. 2008 yılında Türkiye Kömür İşletmeleri (TKİ) tarafından 1,6 milyon ton linyit ile Türkiye Taşkömürü Kurumu (TTK) tarafından 20 bin ton taşkömürü bu kapsamda dağıtılırken; 2009 yılında 1,9 milyon ton linyit ile 25 bin ton taşkömürü dağıtılması beklenmektedir.

Satış/devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı 2008 yılında 8,94 milyar ABD doları düzeyindeyken, 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla 1,83 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. İhalesi tamamlanıp satış/devir onayı veya sözleşme aşamasında bulunan özelleştirme uygulamalarının toplam tutarı ise 2,35 milyar ABD dolarıdır.

Ocak-Ekim 2009 döneminde satış devir işlemi tamamlanan özelleştirme uygulamaları; Sakarya ve Başkent Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin tamamının işletme hakkının devri ile Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri A.Ş. (TTA), TEDAŞ, Devlet Malzeme Ofisi (DMO) ve Türkiye Şeker Fabrikaları A.Ş.'ye (TŞFAŞ) ait çeşitli taşınmazların özelleştirilmesinden oluşmaktadır. İhalesi tamamlanmış olan TCDD İzmir, Derince, Samsun ve Bandırma Limanları, Meram Elektrik Dağıtım A.Ş. ile TTA'ya ait çeşitli taşınmazlara ilişkin satış/devir işlemlerinin tamamlanması beklenmektedir. Bunun yanında, 2008 yılında ihalesi gerçekleşen Aras Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin satış/devir onayı ve sözleşme aşamalarının tamamlanması beklenmektedir.

Yeşilirmak, Çoruh ve Osmangazi Elektrik Dağıtım A.Ş.'nin özelleştirilmesine ilişkin ihale ilanlarına çıkmıştır. Bunun yanı sıra, TŞFAŞ'ye ait Kastamonu, Kırşehir, Turhal, Yozgat, Çorum ve Çarşamba Şeker Fabrikalarının C portföy grubu olarak bir bütün

halinde varlık satışı yöntemiyle özelleştirilmesine ilişkin ihale ilanları yayımlanmıştır. Ayrıca, TTA'ya ait varlıkların ve İzmir Çamaltı tuzlasının özelleştirilmesine ilişkin ihale ilanları devam etmektedir.

Şans oyunlarının lisans verilmesi suretiyle özelleştirilmesine ilişkin ihale, teklif sahiplerinin açık artırmada tekliflerini yükseltmemeleri nedeniyle iptal edilmiştir. İhalenin 2009 yılı sonuna kadar yeniden yapılmasına yönelik çalışmalar sürdürülmektedir.

2009/14668 sayılı BKK ile Toprak Mahsulleri Ofisi (TMO) Genel Müdürlüğü'nün stoklarındaki fındıkları kabuklu, iç, işlenmiş, mamul, yağlık veya yağ olarak yurt içinde ve yurt dışında satış yoluyla değerlendirebileceği düzenlenmiştir.

2009/15095 sayılı BKK ile 2006 yılından sonra ilk kez Hububat Ürünü Alımı ve Satımı Hakkında Karar yürürlüğe girmiş ve söz konusu Kararla TMO'nun hububat fiyatlarını ve alım-satım esaslarını belirleyen genel bir düzenleme yapılmıştır. Söz konusu Kararla TMO'nun üreticilerden ve üreticilerin ortağı olduğu kooperatiflerden doğrudan veya birlikler aracılığıyla alım yapabilmesinin yanında, 2006 yılındaki Kararnameden farklı olarak ilk kez kuruluşun tüccar ve şirketlerden de alım yapabileceği düzenlenmiştir. Ayrıca, 2009/2010 dönemi TMO müdahale alımları kapsamında Haziran-Ağustos dönemi için Anadolu kırmızı sert buğdayının fiyatı 500 TL/ton ve makarnalık buğdayın fiyatı 525 TL/ton olarak açıklanmıştır. Alım fiyatlarının Kasım ayına kadar her ay kademeli olarak artırılmasına karar verilmiştir.

2009/15202 sayılı BKK ile 2006/10865 sayılı Fındık Alımı ve Satımı Hakkındaki BKK yürürlükten kaldırılarak TMO'nun fındık alımıyla görevlendirilmesine son verilmiştir.

2008/13450 sayılı BKK ile TMO'ya buğday ve mahlut için toplam 700 bin ton; mısır için 300 bin ton gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir. 2009 yılı Mayıs ayı sonuna kadar geçerli olan bu Karar kapsamında 2009 yılında 224 bin ton buğday ithal edilmiştir. Ayrıca, TMO'ya 2008/13503 sayılı BKK ile 100 bin ton pirinç; 2008/13833 sayılı BKK ile 100 bin ton kırmızı mercimek gümrük vergisiz ithalat yapma izni verilmiştir. Söz konusu Kararlar çerçevesinde 2008 yılında 31 bin ton pirinç, 36 bin ton kabuklu kırmızı mercimek ve 9 bin ton kırmızı iç mercimek; 2009 yılında da 22 bin ton pirinç ithal edilmiştir.

2. 2010 Yılı Hedefleri

2010 yılında özelleştirme kapsamında izlenen kuruluşlar dahil KİT sisteminin finansman fazlasının GSYH'ya oranı yüzde 0,53 olarak programlanmıştır. Bu finansman fazlasına, Genel Yatırım Finansman Programında öngörülen fiyat ayarlamalarının yanı sıra bütçe ve Özelleştirme Fonundan yapılacak transferlerin gerçekleştirilmesiyle ulaşılabilecektir. Ancak, bazı tarım ürünlerinin KİT'ler eliyle alınması karşılığında katlanılan maliyetlerin görev zararı yoluyla ilgili kuruluşlara aktarılmaması bu finansman fazlasına ulaşılmasını zorlaştıracaktır.

KİT'lerde stratejik yönetim anlayışının yerleştirilmesi amacıyla başlatılan stratejik planlama çalışmalarını 2009 yılında tamamlayan ve stratejik planları DPT Müsteşarlığı tarafından onaylanan kuruluşlar, stratejik planlarını 2010-2014 döneminde hayata geçireceklerdir.

TEDAŞ'ın 2010 yılı kayıp-kaçak oranının yüzde 14 seviyesine gerilemesi hedeflenmektedir.

Elektrik dağıtım bölgelerine ilişkin özelleştirme ihalelerinin 2010 yılı sonunda tamamlanması öngörülmektedir.

2010 yılında tarımsal KİT'ler tarafından 3,9 milyon ton buğday, 9 milyon ton şeker pancarı ve 600 bin ton yaş çay yaprağı alımı programlanmıştır.

TABLO: III. 17- 233 Sayılı KHK'ya Tabi İşletmeciler KİT Finansman Dengesi

	2008	2009(1)	2010(2)
(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)			
A. TOPLAM GELİRLER	75 204	75 980	86 706
I. İşletme Gelirleri	66 301	66 370	77 427
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	59 567	61 394	72 587
2. Diğer Gelirler	6 734	4 976	4 840
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	5 307	3 911	3 919
1. Amortismanlar	2 886	3 028	3 221
2. Karşılıklar	2 421	883	698
III. Bütçe ve Fonlar	3 597	5 699	5 360
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	74 592	74 841	81 707
I. İşletme Giderleri	66 882	64 179	71 493
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	54 568	52 338	61 179
2. Diğer Giderler	12 314	11 841	10 315
II. Yatırım Harcamaları	3 002	4 188	6 710
III. Stok Artışı	2 633	2 327	260
IV. Sabit Kıymet Artışı	201	793	540
V. Dolaysız Vergiler	969	1 520	2 084
VI. Temettü Ödemeleri	892	1 793	613
VII. Diğer Giderler	14	41	8
C. GELİR GİDER FARKI	612	1 139	4 999
D. FİNANSMAN	- 612	-1 139	-4 999
I. Kasa Banka Değişimi	- 219	1 083	233
II. İç Borçlanma (Net)	921	-1 746	-9 292
III. Dış Borçlanma (Net)	-1 313	- 476	4 060
(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)			
A. TOPLAM GELİRLER	7,92	8,03	8,43
I. İşletme Gelirleri	6,98	7,01	7,53
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	6,27	6,49	7,06
2. Diğer Gelirler	0,71	0,53	0,47
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,56	0,41	0,38
1. Amortismanlar	0,30	0,32	0,31
2. Karşılıklar	0,25	0,09	0,07
III. Bütçe ve Fonlar	0,38	0,60	0,52
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	7,85	7,91	7,94
I. İşletme Giderleri	7,04	6,78	6,95
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	5,74	5,53	5,95
2. Diğer Giderler	1,30	1,25	1,00
II. Yatırım Harcamaları	0,32	0,44	0,65
III. Stok Artışı	0,28	0,25	0,03
IV. Sabit Kıymet Artışı	0,02	0,08	0,05
V. Dolaysız Vergiler	0,10	0,16	0,20
VI. Temettü Ödemeleri	0,09	0,19	0,06
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR GİDER FARKI	0,06	0,12	0,49
D. FİNANSMAN	-0,06	-0,12	-0,49
I. Kasa Banka Değişimi	-0,02	0,11	0,02
II. İç Borçlanma (Net)	0,10	-0,18	-0,90
III. Dış Borçlanma (Net)	-0,14	-0,05	0,39

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: III. 18- Özelleştirme Kapsamındaki KİT Finansman Dengesi

	2008	2009(1)	2010(2)
	(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)		
A. TOPLAM GELİRLER	31 006	27 209	24 327
I. İşletme Gelirleri	28 482	25 619	23 398
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	25 602	23 242	21 191
2. Diğer Gelirler	2 880	2 377	2 207
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	1 017	777	544
1. Amortismanlar	544	388	261
2. Karşılıklar	474	389	283
III. Bütçe ve Fonlar	1 507	813	385
IV. Diğer Gelirler	0	0	0
B. TOPLAM GİDERLER	31 370	26 668	23 891
I. İşletme Giderleri	30 692	25 687	24 510
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	23 141	20 981	19 725
2. Diğer Giderler	7 552	4 706	4 785
II. Yatırım Harcamaları	1 163	885	583
III. Stok Artışı	- 390	78	- 446
IV. Sabit Kıymet Artışı	- 90	16	- 909
V. Dolaysız Vergiler	- 5	0	154
VI. Temettü Ödemeleri	0	0	0
VII. Diğer Giderler	0	1	0
C. GELİR GİDER FARKI	- 364	541	435
D. FİNANSMAN	364	- 541	- 435
I. Kasa Banka Değişimi	- 82	- 19	- 18
II. İç Borçlanma (Net)	165	- 613	- 577
III. Dış Borçlanma (Net)	281	91	160
	(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)		
A. TOPLAM GELİRLER	3,26	2,87	2,36
I. İşletme Gelirleri	3,00	2,71	2,27
1. Mal ve Hizmet Satış Hasılatı	2,69	2,46	2,06
2. Diğer Gelirler	0,30	0,25	0,21
II. Kurum Bünyesinde Kalan Fonlar	0,11	0,08	0,05
1. Amortismanlar	0,06	0,04	0,03
2. Karşılıklar	0,05	0,04	0,03
III. Bütçe ve Fonlar	0,16	0,09	0,04
IV. Diğer Gelirler	0,00	0,00	0,00
B. TOPLAM GİDERLER	3,30	2,82	2,32
I. İşletme Giderleri	3,23	2,71	2,38
1. Mal ve Hizmet Satış Maliyeti	2,44	2,22	1,92
2. Diğer Giderler	0,79	0,50	0,47
II. Yatırım Harcamaları	0,12	0,09	0,06
III. Stok Artışı	-0,04	0,01	-0,04
IV. Sabit Kıymet Artışı	-0,01	0,00	-0,09
V. Dolaysız Vergiler	0,00	0,00	0,01
VI. Temettü Ödemeleri	0,00	0,00	0,00
VII. Diğer Giderler	0,00	0,00	0,00
C. GELİR GİDER FARKI	-0,04	0,06	0,04
D. FİNANSMAN	0,04	-0,06	-0,04
I. Kasa Banka Değişimi	-0,01	0,00	0,00
II. İç Borçlanma (Net)	0,02	-0,06	-0,06
III. Dış Borçlanma (Net)	0,03	0,01	0,02

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: III. 19- KİT'ler Hakkında Özet Bilgiler

	Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Hariç Toplam			Özelleştirme Kapsamındaki Kuruluşlar Dahil Toplam		
	2008	2009 (1)	2010 (2)	2008	2009 (1)	2010 (2)
Toplam Personel Sayısı (Kişi)	150 917	151 597	150 119	209 936	202 980	187 683
- Memur ve Sözleşmeli Personel	75 006	76 153	75 953	88 882	86 980	83 414
- İşçi	75 911	75 444	74 166	121 054	116 000	104 269
Toplam Personel Harcamaları (3)	5 519	5 941	6 285	7 943	8 169	8 078
- Memur ve Sözleşmeli Personel	2 268	2 443	2 593	2 704	2 810	2 869
- İşçi	3 251	3 498	3 693	5 238	5 358	5 209
Mal ve Hizmet Satış Hasılatı (3)	59 567	61 394	72 587	85 169	84 636	93 778
Görev Zararı Tahakkukları (3)	1 245	2 347	3 323	1 246	2 347	3 323
İşletme Faaliyet Kar – Zararı (3)	2 580	7 212	11 159	761	6 992	10 822
Faiz Ödemeleri (3)	986	874	848	1 011	876	866
Dönem Kar – Zararı (3)	664	4 538	9 256	-1 546	4 469	8 145
Faktör Gelirleri (3)	4 725	6 102	9 852	3 532	6 810	9 284
Temettü Ödemeleri (3)	892	1 793	613	892	1 793	613
Sabit Sermaye Yatırımları (3)	3 002	4 188	6 710	4 165	5 073	7 293
Bütçe ve Fon Transferleri (3)	3 597	5 699	5 360	5 104	6 512	5 745
Borçlanma Gereği* (3)	- 612	-1 139	-4 999	- 247	-1 680	-5 434
Borçlanma Gereği* (3) (4)	2 985	4 560	362	4 856	4 832	311
Borçlanma Gereği* (3) (5)	-1 060	-1 396	-5 423	- 593	-1 879	-5 836
Borçlanma Gereği*/GSYH (Yüzde)	-0,06	-0,12	-0,49	-0,03	-0,18	-0,53
Borçlanma Gereği* (4)/GSYH (Yüzde)	0,31	0,48	0,04	0,51	0,51	0,03
Borçlanma Gereği* (5)/GSYH (Yüzde)	-0,11	-0,15	-0,53	-0,06	-0,20	-0,57
Personel Harcamaları/Hasılat (Yüzde)	8,96	9,37	8,37	9,11	9,43	8,39
Faiz Ödemeleri/Hasılat (Yüzde)	1,65	1,42	1,17	1,19	1,04	0,92

(*) Eksi işareti finansman fazlasını göstermektedir.

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(3) Cari fiyatlarla, milyon TL

(4) Bütçe ve Özelleştirme Fonu transferleri hariçtir.

(5) Faiz gelir ve gideri hariçtir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

GELİŞME EKSENLERİ

I. REKABET GÜCÜNÜN ARTIRILMASI

Küreselleşme ve hızlı teknolojik gelişme sürecinde uluslararası piyasalarda uzmanlaşma ve teknoloji geliştirme yetkinliği rekabet gücünün önemli unsurları olmuştur. Rekabet avantajı unsurlarının hızla değiştiği bu süreçte, bilgi ve iletişim teknolojileri iş yapma biçimlerinde köklü değişiklikler meydana getirmiştir. Ekonomik gelişmede bilgi yoğun ve yüksek katma değerli mal ve hizmet üretimi ön plana çıkmış, özellikle işgücünün eğitim seviyesi ve gerekli yeteneklere sahip olması önem kazanmıştır.

2009 yılında Türkiye, Dünya Ekonomik Forumunun küresel rekabet gücü endeksinde göre yapılan sıralamada 133 ülke arasında 61. sırada yer almaktadır.

Söz konusu çalışmaya göre Türkiye özel sektörün nispeten gelişmiş olduğu büyük bir pazara ve etkin işleyen bir mal piyasasına sahip olması nedeniyle, verimlilik kaynaklı gelişme düzeyinden yenilik kaynaklı gelişme düzeyine geçiş aşamasındadır.

TABLO: IV. 1- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Ülkeler Arası Sıralamadaki Yeri)

Gösterge	2006	2007	2008*	2009
Kapsanan Ülke Sayısı	125	131	134	133
Küresel Rekabet Endeksi	59.	53.	63.	61.
- Temel Gereker	67.	63.	72.	69.
- Etkinlik Geliştiriciler	56.	51.	59.	54.
- Yenilik ve Gelişkinlik Etkenleri	44.	48.	63.	58.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları
(*): Dünya Ekonomik Forumu ülkelerin rekabet gücünü kıyaslamada, 2008 yılından itibaren yeni bir yöntem geliştirmiştir.

TABLO: IV. 2- Türkiye'nin Rekabet Gücü (Küresel Rekabet Endeksinin Alt Eksenleri İtibarıyla Sıralamadaki Yeri)

	2006	2007	2008	2009
Temel Gereker				
Kurumlar	54.	55.	80.	96.
Altyapı	61.	59.	66.	62.
Makroekonomik İstikrar	101.	83.	79.	64.
Sağlık ve Temel Eğitim	75.	77.	78.	74.
Etkinlik Geliştiriciler				
Yüksek Öğretim ve Mesleki Eğitim	58.	60.	72.	73.
Mal Piyasaları Etkinliği	43.	43.	55.	56.
İşgücü Piyasası Etkinliği	114.	126.	125.	120.
Mali Piyasaların Gelişmişliği	85.	61.	76.	80.
Teknolojiye Hazırlık Durumu	50.	53.	58.	54.
Piyasa Büyüklüğü	18.	18.	15.	15.
Yenilik ve Gelişkinlik Etkenleri				
İş Gelişkinliği	42.	41.	60.	52.
Yenilik	49.	53.	66.	69.

Kaynak: Dünya Ekonomik Forumunun Küresel Rekabet Gücü Raporları

Kamu mali yönetim reformunun gerçekleştirilmesi ve bağımsız para politikası uygulamasıyla kronik enflasyon döneminin geride bırakılması sonucunda makroekonomik istikrarın sağlanmasında son yıllarda önemli mesafe alınmıştır. Ayrıca, AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilen reformlar, üreticiler ve yatırımcılar için istikrar ve güven ortamının sağlanmasına katkıda bulunmuştur. Diğer ülkelerle kıyaslandığında Türkiye, 2008 yılında 79. sıradan 2009 yılında 64. sıraya ilerleyerek küresel rekabet endeksinin makroekonomik istikrar alt bileşeninde önemli bir iyileşme göstermiştir. Ancak küresel kriz nedeniyle diğer ülkelerin ekonomilerinin zayıflamasının da bu durumda etkisi bulunmaktadır. Bununla beraber altyapı kalitesinin limanlar ve elektrik arzı başta olmak üzere artırılması, daha iyi temel eğitim ve sağlık hizmetleri vasıtasıyla insan kaynaklarının geliştirilmesi, işgücü piyasasındaki verimsizliklerin çözümlenmesi ve kamu kurumlarının şeffaflık ve etkinliğinin artırılması gibi bazı temel sorunlara eğilinmesi gereği önemini korumaktadır.

İşletmelerin yüksek teknolojik kabiliyete ve nitelikli işgücüne sahip, değişen şartlara uyum sağlayabilen, ulusal ve uluslararası piyasalarda rekabet gücü olan bir yapıya kavuşturulması amaçlanmaktadır. Bu çerçevede; makroekonomik istikrarda, iş ortamının kalitesinde, finansmana erişimde, enerji ve ulaştırma altyapısında, çevrenin korunması ve kentsel altyapıda, Ar-Ge ve yenilikçiliğin geliştirilmesinde, bilgi ve iletişim teknolojilerinin yaygınlaştırılmasında, kayıtdışılığın azaltılmasında, tarımsal yapının etkinleştirilmesinde ve sanayi ve hizmetlerde yüksek katma değerli üretim yapısına geçilmesinde iyileşme sağlanması gerekmektedir.

A. MAKROEKONOMİK İSTİKRARIN KALICI HALE GETİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2009 yılı, İkinci Dünya Savaşından bu yana küresel ekonomik aktivitede en hızlı daralmanın yaşandığı yıl olmuştur.

Küresel kriz ihracat performansını olumsuz yönde etkilemiş ve ihracat, özellikle sürükleyici sektörler kaynaklı olarak, 2008 yılı Kasım ayından itibaren ciddi oranda düşmeye başlamıştır. Son yıllardaki büyüme performansına önemli katkı yapan ihracattaki bu düşüş, üretim ve istihdamı olumsuz etkilemiştir.

Küresel finansal piyasalarda yaşanan kriz sonucunda diğer gelişmekte olan ülkelere benzer şekilde Türkiye'de de Ekim 2008'den başlayarak net sermaye çıkışı yaşandığı gözlenmiştir. Bunun sonucunda reel sektör, önceki yıllarda kolay ulaşabildiği dış finansman konusunda zorluklar yaşamıştır.

Küresel kriz tüm dünyada olduğu gibi Türkiye'de de belirsizlikleri artırmıştır. Artan belirsizlik, yatırım ve tüketim kararlarının ertelenmesine ve ekonomik aktivitenin ciddi oranda yavaşlamasına neden olmuştur. Bu gelişmeler sonucunda 2009 yılında ekonomide yüzde 6 oranında daralma olacağı beklenmektedir. 2010 yılından itibaren ise dünya ekonomilerinde beklenen nispi toparlanmanın yanında üretici ve tüketici güvenindeki ortaya çıkacak görece iyileşme ve finansman imkanlarının artmasıyla birlikte ekonominin tekrar canlanma eğilimine girmesi beklenmektedir.

Ekonomideki bu daralma, pek çok ülkede olduğu gibi ülkemizde de, istihdamın azalmasına ve işsizliğin artmasına yol açmıştır. Dünya ekonomilerinde olduğu gibi Türkiye ekonomisinde de 2010 yılı ve sonrasında beklenen canlanmanın istihdam piyasasına yansımalarının gecikmeli olacağı öngörülmektedir.

Kriz, cari işlemler dengesi, enflasyon ve toplam dış borç stoku üzerinde bazı olumlu gelişmelere de yol açmıştır. İthalat, ihracattan daha yüksek oranda bir düşüş göstermiş, böylece cari işlemler açığında ciddi bir azalma kaydedilmiştir. 2010 yılından itibaren ekonomideki büyümeye paralel olarak cari açığın sınırlı da olsa yükselme eğilimine girmesi beklenmektedir.

Dünyada talep daralmasına bağlı olarak emtia fiyatlarında yaşanan önemli düşüşlerin yanı sıra yurt içi talepteki daralma, enflasyon oranının düşüş eğilimine girmesine katkı sağlamıştır. Yurt dışı kredi koşulları ile yurt içi talep ve üretim koşullarına bağlı olarak enflasyonun önümüzdeki dönemde azalma eğilimini sınırlı da olsa koruması öngörülmektedir.

Gözetim ve denetim çerçevesinin iyileştirilmesi, uygulamalardaki ihtiyatlı yaklaşım ve Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması neticesinde, küresel krizin sektör üzerindeki etkisi sınırlı kalmıştır.

Küresel kriz ülkemizde kamu maliyesi performansını ise olumsuz yönde etkilemiştir. Büyümedeki daralmaya ve reel sektörü desteklemeye yönelik yapılan indirimlere bağlı olarak, vergi gelirleri bütçe tahminlerinin önemli ölçüde altında kalmıştır. Diğer yandan harcamalar, büyümeden bağımsız bir şekilde, bütçede öngörülen düzeyde gerçekleşmeye devam etmiştir. Ayrıca, krizin etkilerini azaltmak amacıyla bazı harcama kalemlerinde ilave artışlar yapılmıştır. Bu gelişmeler sonucu bütçe açığı, borç yükü ve Hazine'nin iç borç çevirme oranı öngörülen düzeyin üstünde artış göstermiştir.

Kamu kesimi, uyguladığı gelir ve harcama politikalarıyla küresel krizin ekonomi üzerindeki etkilerini azaltmada etkili bir rol üstlenmiştir. Bu politikalardan kısa vadeli olanlar, tüketim harcamalarını artırmaya ve kredi sistemindeki tıkanıklıkları açmaya odaklanmıştır. Orta vadeli politikalar ise, ekonomide kalıcı bir şekilde üretim, yatırım ve ihracatı artırmaya yoğunlaşmıştır. Bu doğrultuda, krizden çıkış ve sonrasındaki büyüme sürecinin özel sektör öncülüğünde gerçekleştirilmesi hedeflenmektedir.

Özel sektörün sağlıklı yatırım ve üretim kararları alabilmesi için gerekli öngörülebilirliğin güçlendirilmesi ve sektörün kullanabileceği kaynakların artırılabilmesi için, kamu kesimi borçlanma gereğinin tedrici bir şekilde azaltılması ve fiyat istikrarının korunması önem arz etmektedir.

Program döneminde ekonomide rekabet gücünü artıracak, büyümeyi ve mali dengelerdeki iyileşmeyi kalıcı hale getirecek kapsamlı bir yapısal reform programı uygulamaya konulacaktır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ülkemizin küresel krizin etkisinden çıkışı dünya ekonomisindeki gelişmelerle yakından ilişkilidir. Programda yer alan hedefler, dış ekonomik konjonktüre ilişkin öngörüler de dikkate alınarak belirlenmiştir. 2010 Yılı Programının temel makroekonomik öncelikleri; ekonominin yeniden sürdürülebilir bir büyüme dönemine geçişini sağlamak, istihdamı artırmak, enflasyondaki düşüş eğilimini devam ettirmek ve küresel krizin etkisiyle bozulan kamu dengelerini düzeltmektir. Maliye ve para politikalarının uyumlu bir şekilde uygulanması, Program hedeflerine ulaşılması açısından büyük önem taşımaktadır. Program bu amaçla, kısa vadeli tedbirlerle orta vadeli yapısal reformları kapsamaktadır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 1. Ekonomiye ilişkin kararlarda işbirliği ve koordinasyon güçlendirilecektir.				
Tedbir 1. Ekonomik sonuç doğuracak önemli düzenlemeler EKK'nın değerlendirmesine sunulacaktır.	Başbakanlık	Ekonomi Koordinasyon Kurulu	Yıl Boyunca	Hayata geçirilecek makroekonomik ve finansal istikrarı etkileyen önemli düzenlemeler, etki analizleriyle birlikte nihai değerlendirme için EKK'ya sunulacaktır.
Tedbir 2. Öncelikli alanlarda sektörel ve tematik stratejilerin hazırlanması sağlanacaktır.	DPT	İlgili tüm taraflar	Yıl Boyunca	Sektörel ve tematik alanlarda değişim ve dönüşümün yol haritasını ortaya koyacak strateji belgeleri hazırlanarak uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 2. Ekonominin büyüme potansiyelinin artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.				
Tedbir 3. Türkiye'de bireysel ve kurumsal tasarrufların artırılması ve sermaye birikim sürecinin hızlandırılmasına yönelik çalışma yapılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Merkez Bankası, TÜİK, Üniversiteleri STK'lar	Aralık Sonu	Konuya ilişkin kapsamlı ve detaylı bir rapor hazırlanacaktır.
Öncelik 3. Mali disiplinin sürdürülmesine yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 4. Kamu mali yönetiminde mali kurala ilişkin düzenleme yapılacaktır.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı	Mart Sonu	Kamu mali yönetimi, 2011 yılı bütçe döneminden itibaren, belirlenen mali kuralla uyumlu olarak yürütülecektir. Kuralın uygulanması, izlenmesi ve kontrolüne ilişkin olarak, kamu mali yönetim sisteminde gerekli iyileştirmeler yapılacaktır.
Öncelik 4. Kamu kaynaklarının etkin ve verimli kullanılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 5. Kamuda atıl personelin tespitine yönelik çalışma yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, Maliye Bakanlığı ve İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamuda atıl personel kurumsal bazda tespit edilecek ve personel ihtiyacı öncelikle bu kitleden karşılanacaktır.
Tedbir 6. Kamu cari harcamaları öncelikli alanlara yönlendirilecektir.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı ve İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Yıl Boyunca	Cari harcamalarda, Maliye Bakanlığı gözetiminde mevcut faaliyet ve programların gerekliliği ve tasarruf imkanları gözden geçirilecek, öncelikli olmayan harcamalardan özenle kaçınılacaktır. Ödenekler borç oluşturmayacak şekilde kullanılacaktır.

Tedbir 7. Kamu yatırımları önceliklendirilerek etkinleştirilecektir.	DPT	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Mart Sonu	Kamu yatırımlarına ayrılan kaynaklar yüksek öncelikli ekonomik ve sosyal altyapı yatırımlarına yönlendirilecektir.
Tedbir 8. Kamu-Özel İşbirliği Kanunu hazırlıkları tamamlanacaktır.	DPT	Ulaştırma Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Yeni kamu-özel işbirliği modellerinin hayata geçirilmesine ve kamu-özel işbirliği modellerinin daha çok sayıda sektöre uygulanabilmesini sağlamaya yönelik olarak hazırlanan tasarı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 9. Kamuda taşıt tedariki ve kullanımı ile harcırah sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Kamu harcama sisteminde etkinlik, şeffaflık ve hesap verebilirliğin artırılmasını sağlamak amacıyla günümüz şartlarına ve ihtiyaçlarına uygun yeni bir Taşıt Kanunu ve Harcırah Kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 10. Döner sermayeli işletmeler yeniden yapılandırılacaktır.	Maliye Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Döner sermaye işletmeleri için çerçeve bir düzenleme yapılması, hesap verebilirliğin sağlanması ve döner sermayelerin bütçe ile ilişkilendirilmesi amacıyla döner sermaye kanun tasarısı hazırlanacak ve ikincil mevzuat revize edilecektir.
Tedbir 11. Hazine taşınmazlarına ait işlemler Milli Emlak Otomasyon Projesi (MEOP) kapsamında güncellenecek ve geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Milli Emlak Otomasyon Projesi (MEOP) yenileme çalışmalarına devam edilecektir. TAKBİS ve diğer kamu idareleri ile elektronik ortamda bilgi alışverişi sağlanacaktır. Taşınmazlara ilişkin veri ve bilgi yönetiminde Coğrafi Bilgi Sistemi kullanılacaktır.
Tedbir 12. Hazine taşınmazlarının değerlemesi ile ilgili olarak idari kapasite artırılacaktır.	Maliye Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Hazine taşınmazlarının değerlemesi ile ilgili olarak mevcut personel eğitilerek idari kapasite artırılacak ve taşınmaz değerlendirme sistemi yeniden yapılandırılacaktır.
Tedbir 13. Kamu idarelerine tahsisli olan ve tahsis amacına uygun olarak kullanılmayan hazine taşınmazları tespit edilerek değerlendirilecektir.	Maliye Bakanlığı	Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu idarelerine tahsisli olup, tahsis amacına uygun olarak kullanılmayan atıl taşınmazların belirlenmesi ve bu taşınmazların tasfiye ve diğer yöntemlerle ekonomiye kazandırılması sağlanacaktır.
Öncelik 5. Basit, öngörülebilir, adil ve geniş tabanlı bir vergi sisteminin oluşturulması çalışmaları sürdürülecektir.				
Tedbir 14. Gelir vergisi sistemi yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Konseyi, Meslek	Haziran Sonu	Etkili ve verimli bir vergi sisteminin oluşturulmasına yönelik çalışmalar kapsamında, serbest piyasa ekonomisiyle uyumlu, yatırımları ve istihdamı destekleyen ve vergiye uyumu artırarak kayıt dışılığı azaltan, yeni Gelir

		Odalari		Vergisi Kanunu yürürlüğe konulacaktır.
Öncelik 6. Kamu idarelerinde mali yönetim, iç kontrol ve iç denetim faaliyetlerinin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 15. İç denetim alanında merkezi uyumlaştırma birimi kurulacaktır.	Maliye Bakanlığı	Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İç Denetim Koordinasyon Kurulu	Haziran Sonu	Maliye Bakanlığına bağlı İç Denetim Koordinasyon Kurulu, kamu iç denetim sistemini geliştirmek ve koordine etmek üzere, İç Denetim Merkezi Uyumlaştırma Birimi işlevini 5018 sayılı Kanunda belirtildiği gibi, bağımsız ve tarafsız bir organ olarak yerine getirecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.
Tedbir 16. İç denetim alanında eğitim ve sertifikasyon faaliyetlerine hız verilecektir.	İç Denetim Koordinasyon Kurulu	Maliye Bakanlığı	Haziran Sonu	İç Denetim Koordinasyon Kurulunun sorumluluğu altında, kamuda atanabilecek iç denetçi sayısını artırabilmek amacıyla eğitim ve sertifika verme faaliyetlerine hız kazandırılacaktır.
Öncelik 7. 5018 sayılı Kanunla uyum sağlayacak şekilde etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay'ın yasal ve insan kaynakları altyapısı güçlendirilecektir.				
Tedbir 17. 5018 sayılı Kanunla uyum sağlayacak şekilde etkin bir dış denetimin sağlanması için Sayıştay ile ilgili gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.	Sayıştay Başkanlığı		Haziran Sonu	TBMM gündeminde olan Sayıştay Kanun Teklifi yasalastırılarak dış denetime ilişkin görev, yetki ve sorumluluklar bu alandaki uluslararası standartlara uygun hale getirilecektir.
Tedbir 18. Sayıştay'ın denetim kapasitesinin artırılması için eğitim faaliyetlerine ağırlık verilecektir.	Sayıştay Başkanlığı		Yıl Boyunca	Sayıştay denetçilerine gerek denetim standartları ve uygulamaları konularında ve gerekse denetim kapsamında bulunan kurumlarla ilgili teknik konularda eğitimler düzenlenmeye ve kapsamlarını geliştirmeye devam edilecektir.
Öncelik 8. Sayıştay'ın denetim faaliyetlerinin kamuda yaygınlaştırılması ve iç kontrol ve iç denetim sisteminin sağlıklı bir şekilde çalışmasına Sayıştay'ın daha fazla katkı vermesi sağlanacaktır.				
Tedbir 19. Sayıştay'ın denetim faaliyetlerinin kamuda yaygınlaştırılması sağlanacaktır	Sayıştay Başkanlığı		Yıl Boyunca	Mali disiplinin sağlanması ve kamu harcamalarının verimliliğinin artırılması amacıyla Sayıştay'ın uluslararası standartlarda denetim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması sağlanacaktır.
Tedbir 20. Kamu kesiminde iç kontrol sistemleri ve iç denetimin sağlıklı bir şekilde çalışması yönünde Sayıştay tarafından gerekli girişimlerde bulunulacaktır	Sayıştay Başkanlığı		Yıl Boyunca	Sayıştay'ın denetim faaliyetlerinden beklenen verimin sağlanabilmesi için tüm kamuda iç kontrol sistemlerinin uluslararası standartlarda kurulmuş ve iç denetimin de işlerlik kazanmış olması gerekmektedir. Bu çerçevede kamu kesiminde iç kontrol sistemleri ve iç denetimin

				sağlıklı bir şekilde çalışması amacıyla Sayıştay tarafından gerekli girişimlerde bulunulacaktır.
Öncelik 9. Mahalli idarelerde mali yapının iyileştirilmesi ve mali disiplinin artırılmasına yönelik tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 21. Belediye ve il özel idareleri öz gelirlerinin artırılmasına yönelik düzenleme hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Belediye ve il özel idarelerinin öz gelirleri artırılarak hem mali yapıları güçlendirilecek hem de yönetim sorumluluklarının artırılması sağlanacaktır.
Tedbir 22. Mahalli idarelerin ertelenmiş yükümlülük şeklinde borç yaratmasını önlemeye yönelik tedbirler alınacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, İller Bankası	Haziran Sonu	Mahalli idarelerin genel bütçe vergi paylarından, uzlaşma, kamuya olan diğer borçları ile vergi ve sosyal güvenlik primi gibi cari yükümlülüklerine mahsuben yapılacak kesintinin oranı, yeni borç doğmasını engelleyecek ve borç stokunun azalmasına yardımcı olacak bir düzeyde tespit edilecektir.
Öncelik 10. KİT'lerde hesap verebilirlik, şeffaflık, karar alma süreçlerinde esneklik ve stratejik yönetim anlayışı esas alınacaktır.				
Tedbir 23. KİT Yönetişim Kanunu hazırlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	DPT, ÖİB, SPK, Tüm KİT'ler	Aralık Sonu	Kamu sermayeli şirketler için başlatılan çalışmalar bağlamında KİT'lerde hesap verebilirliği, şeffaflığı, karar alma süreçlerinde esnekliği esas alan bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 24. Enerji KİT'leri arasındaki borç alacak sorunu çözüme kavuşturulacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı, ETKB, DPT, ÖİB ve Enerji KİT'leri	Mart Sonu	Konuya ilişkin olarak hazırlanan kanun tasarısı taslağı nihai hale getirilecektir.

B. İŞ ORTAMININ İYİLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'de son dönemde, başta makroekonomik istikrarın sağlanması olmak üzere, gerçekleştirilen çeşitli düzenlemelerle iş ortamının iyileştirilmesinde önemli mesafe alınmış ve yatırımlarda artış kaydedilmiştir.

Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Koordinasyon Kurulu (YOİKK) çalışmaları kapsamında kurulmuş olan Teknik Komiteler, 2009 yılı başında kamu ve özel sektör işbirliği ile yeniden düzenlenen eylem planlarını uygulamaya koymuşlardır. Aylık olarak toplanan, YOİKK Yönlendirme Komitesinde ise gündemdeki müşterek konular ele alınmakta, eylem planlarındaki gelişmeler değerlendirilmekte ve ortaya çıkan sorunlara çözüm getirilmeye çalışılmaktadır.

2009 yılında yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanun ile iş ortamının iyileştirilmesi ve bürokratik işlemlerin azaltılması için kamu kurumlarının yürüttüğü bazı işlemlerde değişiklikler yapılmıştır. Bu kapsamda ilgili kurum ve kuruluşlara, firmalara ilişkin borç bilgilerinin verilmesi sırrın ifşası kapsamında çıkarılmış ve işe giriş, işten ayrılma

işlemlerinin sadece Sosyal Güvenlik Kurumuna bildirilmesinin yeterli olacağı hükmü getirilmiştir. Ayrıca, Gelir Vergisi Kanununda yapılan değişikliklerle internet iletişiminden alınan vergi yüzde 5 azaltılmış ve şahıslar tarafından yararlanılan Ar-Ge teşviklerinden şirketlerin de yararlanması sağlanmıştır.

Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı tarafından özel sektörün de görüş, öneri ve tavsiyeleri dikkate alınarak hazırlanan Türkiye Yatırım Destek ve Tanıtım Ajansı Orta Vadeli Stratejik Hedefleri, 2008 yılı Aralık ayında yayımlanmıştır.

Çevre ve Orman Bakanlığı tarafından tüm çevre izinlerinin başvuru ve diğer işlemlerinin elektronik ortamda takip edilmesi amacıyla hazırlanan yönetmelik, 29 Nisan 2009 tarihinde yayımlanmış olup 2010 yılından itibaren yürürlüğe girecektir. Ayrıca, çevre konuları ile ilgili tüm izinlerin "Çevre İzni" adı altında tek bir izin olarak toplanması çalışmalarına devam edilmektedir.

2009 yılı Temmuz ayı itibarıyla kalkınma ajanslarının kurulmasına ilişkin Bakanlar Kurulu Kararlarının sonucunu alınmış olup çalışmalar devam etmektedir. 2010 yılında kalkınma ajansları kapsamında, yatırımcılara izin ve lisans işlemlerinde yardımcı olmak üzere, yatırım süreçlerini kısaltmayı ve basitleştirmeyi amaçlayan Yatırım Destek Ofislerinin (YDO) yaygın olarak kurulması ve faaliyete geçmesi planlanmaktadır.

Sanayi ve ticaret sektörlerindeki verilerin bütünsel, sistematik ve birbiriyle uyumlu bir biçimde toplanması, güncellenmesi ve sunulmasını mümkün kılarak, piyasadaki yatırımcıların ve diğer kullanıcıların daha doğru kararlar vermelerine katkı sağlayabilecek bir girişimci bilgi sisteminin geliştirilmesi çalışmalarına Sanayi ve Ticaret Bakanlığı koordinasyonunda devam edilmektedir.

İş ortamına ilişkin düzenlemelerin ve bunların uygulamalarının ölçülmesi ve ülkeler arası karşılaştırmaların yapılması amacıyla yıllık olarak hazırlanan Dünya Bankası'nın "Doing Business 2010" raporunda, Türkiye, iş yapma kolaylığı baz alınarak yapılan genel sıralamada, 183 ülke arasında 73. sırada yer almıştır.

Ayrıca, Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Örgütü (UNCTAD) tarafından yayımlanan 2009 Dünya Yatırım Raporu'na göre Türkiye, 2008 yılında gerçekleşen yaklaşık 18 milyar ABD doları uluslararası doğrudan sermaye girişi ile dünyada 20. sırada, gelişmekte olan ülkeler arasında ise 9. sırada yer almıştır.

Genel olarak, ülkemiz uygulamalarında yatırıma başlanmasından işletmeye geçiş dönemine kadar, ilgili kuruluşlar tarafından verilen izin, onay ve lisans işlemlerinde yeterince açık olunmaması, mükerrerlik ve bürokrasinin fazlalığı gibi sorunlar çeşitli düzenlemelere rağmen devam etmektedir.

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun etkili uygulanmasına ve toplumda rekabet kültürünün artmasına paralel olarak Rekabet Kurumuna yapılan başvurular ve sonuçlanan dosyaların sayısı giderek artmaktadır. 1999-2008 yılları arasında açılan dosyaların 1.451'i birleşme-devralma ve özelleştirmelere, 820'si rekabet ihlallerine ve 391'i de muafiyet-menfi tespitlere aittir.

2008 yılı başında 4054 sayılı Kanunda idari para cezalarına ilişkin önemli ve caydırıcı nitelikte değişiklikler gerçekleştirilmiştir. 2009 yılında ise bu değişikliklere ilişkin usul ve esaslarla ilgili iki adet yönetmelik, 4054 sayılı Kanunun ilgili maddelerinin teknoloji

transferi anlaşmalarına uygulanmasına dair bir kılavuz ve dikey anlaşmalara ilişkin daha kapsamlı yeni bir kılavuz çıkarılmıştır. Ayrıca 4054 sayılı Kanunun uygulamasında daha fazla esneklik ve hukuki belirlilik sağlanması ve Türk rekabet mevzuatının AB mevzuatı ile uyumunun artırılması amacıyla kapsamlı bir değişiklik tasarısı hazırlanmış ve TBMM'ye sevk edilmiştir.

TABLO: IV. 3- İş Ortamına İlişkin Seçilmiş Göstergeler

Yıllar	Ülke	İşe Başlama		İşe Alma	Mülkiyete Alma		Sözleşmeyi Yürütme		İş Kapatma	Vergi Ödemeleri	
		İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Zorluk Endeksi	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	İşlem Sayısı	Süre (Gün)	Süre (Yıl)	Adet	Brüt Kara Oranı (%)
2008	Türkiye	6	6	44	6	6	35	420	3,3	15	45,5
	OECD Ortalaması	5,8	13,6	25,2	4,7	35,7	30,4	452,7	1,7	14,2	44,1
2009	Türkiye	6	6	44	6	6	35	420	3,3	15	44,5
	OECD Ortalaması	5,7	13,0	26,5	4,7	25,0	30,6	462,4	1,7	12,8	44,5

Kaynak: Dünya Bankası

İşletmelerin rekabet gücünün ve yenilik geliştirme kapasitesinin artırılmasına etki eden bir diğer alan ise fikri haklar sistemidir. Ülkemizde 2008 yılı itibarıyla başvurusu yapılan toplam patent sayısı 7.137, faydalı model sayısı 2.986, marka sayısı 74.991, tasarım sayısı ise 29.954'tür. Bu rakamlar içinde; yerli başvuruların oranı markalarda yüzde 81'e, tasarımlarda yüzde 96'ya, faydalı modellerde yüzde 99'a ulaşmış olmasına rağmen patentlerde yüzde 30 civarındadır. Sınai haklar içerisinde önemli bir yer tutan ve ülkelerin yenilik ve buluş yapma kapasitesinin bir göstergesi olan bu alanda, yerli patent başvuru yoğunluğunun diğer ülkeler ile karşılaştırması tabloda verilmektedir.

2008/7 sayılı Başbakanlık Genelgesi ile kurulan Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları Koordinasyon Kurulu, fikri ve sınai mülkiyet haklarına ilişkin kısa, orta ve uzun vadeli ulusal stratejileri oluşturmakla görevlendirilmiştir. Bu çerçevede, anılan Kurul koordinasyonunda ulusal fikri ve sınai mülkiyet hakları strateji belgesi oluşturma çalışmalarına başlanmıştır.

TABLO: IV. 4- Karşılaştırmalı Patent İstatistikleri

Ülkeler	Milyon Kişi Başına Yerli Patent Başvuruları			Milyar Dolar GSYH Başına Yerli Patent Başvuruları			Milyon Dolar Ar-Ge Harcaması Başına Yerli Patent Başvuruları		
	2005	2006	2007	2005	2006	2007	2005	2006	2007
ABD	702,50	742,36	800,17	16,76	17,46	18,57	0,67	0,68	0,72
Japonya	2 879,79	2 716,58	2 610,13	95,08	87,42	82,35	3,06	2,70	2,48
Belçika	49,34	46,45	42,73	1,54	1,42	1,28	0,08	0,08	0,07
Almanya	586,48	582,84	581,67	18,67	18,05	17,53	0,78	0,77	0,74
Polonya	53,14	56,55	62,75	3,86	3,86	4,01	0,73	0,73	0,78
Çin	71,71	93,30	116,10	17,61	20,63	22,84	1,58	1,72	1,82
Hindistan	4,13	4,79	--	1,85	1,98	--	0,29	--	--
Türkiye	12,88	14,69	24,50	1,19	1,28	2,07	0,26	0,24	0,39

Kaynak: WIPO Statistics Database (2005 yılı satın alma gücü paritesi esas alınmıştır)

Devlet yardımları sisteminin AB Müktesebatıyla uyumlu hale getirilmesi, sistemin şeffaflaştırılması ve etkinleştirilmesi amaçlarıyla Hazine Müsteşarlığı sorumluluğunda devlet yardımlarının izlenmesi ve denetlenmesine ilişkin yasal ve kurumsal altyapı oluşturulmasına yönelik çalışmalara başlanmıştır.

Yeni yatırım teşvik sistemi ile ilgili "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" 16 Temmuz 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yeni uygulamaya konulan yatırım teşvik sistemiyle büyük ölçekli yatırımlara vergi indirimi, sigorta primi işveren hissesi desteği, yatırım yeri tahsisi, KDV istisnası ve gümrük vergisi muafiyeti sağlanmış; bölgesel bazda belirlenen sektörlerdeki yatırımlara büyük ölçekli yatırımlara sağlanan teşvik unsurları ve bunlara ek olarak faiz desteği verilmiş; ayrıca tekstil, giyim ve deri sektörleri için taşınma desteği getirilmiştir. Yeni sistemde her İBBS-Düzyey 2 bölgesinde teşvik edilecek sektörler ayrı ayrı belirlenmiş ve bu bölgeler gelişmişlik düzeylerine göre dört gruba ayrılmışlardır. Bu kapsamda az gelişmiş bölgelerde uygulanan sektörel teşvikler ile büyük ölçekli yatırımlara verilen teşvikler gelişmiş bölgelere kıyasla daha yüksek oranda belirlenmiştir.

Yatırımların ve istihdamın teşviki amacıyla yürürlüğe konulan ve 2008 yılı sonunda sona eren 5084 sayılı Kanunun süresi 5838 sayılı Kanunla bir yıl uzatılmıştır.

2008 yılında başlayan küresel kriz nedeniyle yaşanan talep daralması, ihracattaki azalma, alacakların zamanında tahsil edilememesi ve kredi maliyetlerinin artması gibi faktörler KOBİ'lerde ciddi sorunlara yol açmıştır. Bu sorunların başında da işletme sermayesi temini gelmektedir. KOBİ'lerin artan finansman ihtiyacına karşılık, KOBİ kredilerinde 2008 yılının ilk çeyreğinden itibaren azalma eğilimi başlamıştır. 2009 yılının ilk altı aylık dönemi içerisinde kredilerde en yüksek takibe dönüşüm oranı yüzde 6,6 ile KOBİ kredilerinde gerçekleşmiştir.

KOSGEB'in 2004 yılından itibaren yürüttüğü kredi programlarında, bankalar tarafından KOBİ'lere sıfır veya düşük faizli krediler kullanılmaktadır. Kriz nedeniyle KOSGEB'e bu amaçla ilave kaynak tahsis edilmiş olup 2008 yılında 162 milyon TL tutarında faiz desteği ile 20.972 işletmenin yaklaşık 1,4 milyar TL tutarında kredi kullanması sağlanmıştır.

KOSGEB tarafından kredi desteklerinin yanı sıra, kalite, teknoloji geliştirme, girişimcilik, pazar araştırma ve ihracatı geliştirme, bölgesel kalkınma, eğitim, danışmanlık, uluslararası işbirliğini geliştirme alanlarında da destekler sağlanmaktadır. Bu kapsamda, 2007 yılında 18 milyon TL, 2008 yılında ise 43 milyon TL destek verilmiştir.

TABLO: IV. 5- KOSGEB Kredi Desteği

Yılı	Kredi Adedi	Kullandırılan Kredi Miktarı (Milyon TL)	Kredi Faiz Desteği (Milyon TL)
2006	4 384	322	60
2007	33 949	1 363	164
2008	20 972	1 413	162
2009*	3 967	1 059	25

Kaynak: KOSGEB

* Eylül sonu itibarıyla.

Halk Bankası tarafından esnaf ve sanatkarlar ile KOBİ'lere kullandırılan krediler 2006 yılından 2009 yılı Haziran ayına kadar geçen süre içerisinde yüzde 79 oranında artış göstererek yaklaşık 11,1 milyar TL'ye yükselmiştir.

TABLO: IV. 6- Halk Bankası KOBİ Kredileri

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2006	2007	2008	2009*
Ticari Krediler	913	2 137	1 184	2 275
Girişimci Kredileri	2 678	1 376	6 479	3 431
Esnaf Kredisi	2 637	6 377	2 781	5 423
Toplam	6 228	9 890	10 444	11 129

Kaynak: Halk Bankası
(*) Haziran ayı itibarıyla

2009 yılı içerisinde KOBİ desteklerinin daha da yaygınlaştırılabilmesi ve işletme ölçeklerinin büyütülmesi amacıyla çeşitli düzenlemeler yapılmıştır. KOSGEB Kanununda yapılan değişiklikle imalat sanayii sektörünün yanı sıra hizmet sektöründeki işletmelerin de KOSGEB desteklerinden yararlanması sağlanmıştır. Ayrıca, alınan Bakanlar Kurulu kararı ile 2009 yılı sonuna kadar birleşecek KOBİ'lere vergi indirimi getirilmiştir.

KOBİ'lerin teminat sorununun çözümü amacıyla kurulan Kredi Garanti Fonu (KGF) A.Ş.'nin 60 milyon TL olan sermayesi, 2009 yılında 240 milyon TL'ye çıkarılmıştır. Ayrıca, şirketin şube sayısı 18'e yükseltilmiştir. Bu olumlu gelişmeler kefalet verilen işletme sayısında ve kefalet tutarında artış yaşanmasını sağlamıştır. Ancak sistemin geliştirilmesine yönelik duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

TABLO: IV. 7- KGF A.Ş. Kefalet ve Yaratılan Kredi Hacmi

(Milyon TL)

Yıl	Kefalet Sayısı	Kefalet Tutarı	Yaratılan Kredi Hacmi
2005	298	37,3	56,7
2006	317	46,9	74,9
2007	305	53	75,4
2008	1 138	284,6	402,6
2009*	1 837	352	492

Kaynak: KGF A.Ş.
(*) Haziran sonu itibarıyla

Küresel krizin KOBİ finansmanı üzerindeki olumsuz etkisini azaltmak ve kredi garanti sistemini güçlendirmek amacıyla; 2009 yılı Haziran ayında Hazine Müsteşarlığı'nın KGF A.Ş. ve diğer kredi garanti kurumlarına 1 milyar TL'ye kadar destek sağlayabilmesine ilişkin düzenleme yapılmıştır.

Toplam işletme sayısı ve istihdam içinde önemli paya sahip olan esnaf ve sanatkarlar, ölçek ve sermaye yapılarının küçük olması, verimlilik, kalite ve teknoloji seviyelerinin düşüklüğü gibi nedenlerden ötürü iş ortamındaki gelişmelerden daha fazla etkilenmektedirler. 2009 yılı Eylül sonu itibarıyla ülkemizde 1.924.064 esnaf ve sanatkar bulunmaktadır. Bu dönemde 121.372 esnaf ve sanatkar faaliyete başlarken 69.874'ü faaliyetlerini sona erdirmiştir.

TABLO: IV. 8- Yıllar İtibarıyla Faaliyete Geçen ve Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı

Yıl	Faaliyete Geçen Esnaf ve Sanatkar Sayısı	Faaliyeti Sona Eren Esnaf ve Sanatkar Sayısı
2006	249 265	105 817
2007	171 236	118 776
2008	166 815	117 808
2009*	121 372	69 874

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı
(*) Eylül sonu itibarıyla

2. Temel Amaç ve Hedefler

İş ortamının rekabetçi bir yapıya kavuşturularak iyileştirilmesi temel amaçtır. Bu doğrultuda, girişim gücü yüksek, verimlilik bilinci olan, modern teknolojiyi içselleştirmiş ve tam olarak faydalanabilen, finansal piyasalara kolay erişen bir işletme yapısına ve altyapı ihtiyaçlarının karşılandığı, girdi maliyetlerinin düşürüldüğü, devlet yardımlarının etkin olduğu, bürokrasinin azaltıldığı, kurumsallaşmanın yaygınlaştığı, fikri hakların korunduğu, işletmelerin adil koşullarda rekabet ettiği bir iş ortamı yapısına ulaşılması hedeflenmektedir.

İş ortamının iyileştirilmesi ve KOBİ'lerin geliştirilmesi amacıyla sağlanan destekler büyümeyi, yeni yatırımı teşvik eden ve seçicilik taşıyan bir yapıya kavuşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 11. KOBİ'lerin artan finansman sıkıntısının giderilmesine yönelik tedbirler alınacak, işletmelerin finansmana erişimleri artırılacak ve finansal araçlar çeşitlendirilecektir.				
Tedbir 25. Kredi Garanti Fonunun etkinliği artırılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	KOSGEB, TOBB, Ticari Bankalar	Aralık Sonu	KOBİ'lerin finansman ihtiyaçlarının karşılanması ve kredi kanalının genişletilmesi amacıyla Hazine tarafından teminat desteği sağlanan Kredi Garanti Fonuna daha fazla işlerlik kazandırılacaktır.
Tedbir 26. Kredi garanti ve girişim sermayesi sistemleri geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.	KOSGEB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, TOBB, TKB, TTGV	Aralık Sonu	KGF A.Ş.'nin iş süreçlerinin, kurumsal yapısının ve destek performansının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir. Girişim sermayesi sisteminin geliştirilmesi amacıyla İstanbul Girişim Sermayesi Fonundan yararlanan işletme sayısı artırılacaktır.
Tedbir 27. KOBİ desteklerinin iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacak ve proje	KOSGEB	İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	KOSGEB tarafından destek sisteminin etki analizine yönelik bir proje yürütülecektir. Bu projenin çıktıları doğrultusunda desteklerde iyileştirmeler

bazlı destek programları geliştirilecektir.				yapılacaktır. KOBİ'lerin büyüme ve gelişmeye yönelik projelerinin desteklenmesi için programlar yürütülecektir.
Tedbir 28. KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı revize edilecektir.	KOSGEB	İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Haziran Sonu	Kapsadığı dönem 2009 yılı sonunda bitecek olan KOBİ Stratejisi ve Eylem Planı, hizmet sektörünü de içerecek şekilde yenilenecektir.
Öncelik 12. İş ortamının iyileştirilmesine yönelik olarak bürokrasinin azaltılması, işlemlerin hızlandırılması ve işlem maliyetlerinin düşürülmesi konusundaki çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 29. YOİKK kapsamında teknik komitelerce hazırlanan eylem planlarındaki eylemlerin ilgili kurumlarca zamanında sonuçlandırılması takip edilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Yatırım Ortamının İyileştirilmesi Reform Programı çalışmaları kapsamında kurulan YOİKK bünyesindeki teknik komitelerin yayımlanan eylem planlarında yer alan konular, ilgili kurumlar tarafından öngörülen takvim doğrultusunda sonuçlandırılacaktır.
Öncelik 13. Fikri mülkiyet sisteminde kurumsal kapasite ve hukuki altyapı güçlendirilecek, kurumlar arasında etkili bir işbirliği sağlanacaktır.				
Tedbir 30. Patent ve faydalı model, entegre devre topografyaları ile coğrafi işaretler mevzuatında değişiklik öngören düzenlemeler yapılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	Sınai mülkiyet mevzuatının, uluslararası gelişmelere, AB mevzuatına uyuma ve iç uygulamalarda ortaya çıkan sorunların giderilmesine yönelik olarak güncellenmesi ve değiştirilmesi amaçlanmaktadır. Bu kapsamda ilgili kanun tasarıları TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 31. Türk Patent Kurumu Kanunu hazırlıkları tamamlanacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Aralık Sonu	Enstitünün daha etkin ve verimli bir yapıya kavuşturulması, kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, vekillik müessesesinin düzenlenmesi ve Patent Akademisi kurulması amacıyla hazırlanacak olan Türk Patent Kurumu Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 32. Kültür ve Turizm Bakanlığının telif hakları ile ilgili işlemleri yürüten birimi etkin bir kurumsal yapıya dönüştürülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Mevcut kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi, uygulamanın uluslararası standartlara yükseltilmesi ve etkin bir koordinasyonun sağlanması amacıyla hazırlanacak kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 33. 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanununda değişiklik yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Adalet Bakanlığı	Aralık Sonu	5846 sayılı Kanunun, AB müktesebatıyla uyumlu olmayan maddeleri ile uygulamada sorun yaratan maddelerinin değiştirilerek yeniden

				düzenlenmesi amacıyla hazırlanacak kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 14. Girişimci Bilgi Sistemi geliştirilecektir.				
Tedbir 34. Girişimci Bilgi Sistemi geliştirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	ETKB, ÇŞGB, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM, EPDK, Gelir İdaresi Başkanlığı, TÜİK, TOBB, TESK, İlgili Diğer Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Sanayi ve ticaret politika ve stratejilerinin belirlenmesi amacıyla, sanayi ve ticari envanterini içeren bir bilgi sistemi oluşturulacaktır. Bilgiler, mahremiyet ilkesi gözetilerek, ilgili kurumlarla paylaşılacaktır. Ayrıca, Türkiye'nin sanayi ve ticaret sayısal haritası çıkarılacak, bu bilgi sistemine dayanan karar destek sistemleri oluşturulacaktır.
Öncelik 15. Esnaf ve sanatkarların rekabet gücünün artırılması ile değişim ve dönüşümün desteklenmesine yönelik iş ortamının iyileştirilmesi çalışmaları yürütülecektir.				
Tedbir 35. Esnaf ve Sanatkarlar Stratejisi ve Eylem Planı uygulamaya konulacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	DPT, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, ÇŞGB, TESK, İlgili Diğer Kurumlar	Aralık Sonu	Hazırlanmış olan Esnaf ve Sanatkarlar Stratejisi ve Eylem Planı ilgili kurumlarla işbirliği içinde etkili olarak uygulanacak, izlenecek ve değerlendirilecektir.

C. EKONOMİDE KAYITDIŞILIĞIN AZALTILMASI

1. Mevcut Durum

Ülkemizde ekonomik hayatın önemli bir yapısal sorunu olan kayıtdışılığı ortaya çıkaran etmenler arasında, yaşanan makroekonomik istikrarsızlıklar, geçmişteki yüksek enflasyonist ortam, yüksek vergi ve prim oranları ile diğer idari, mali, yasal yükler gibi ekonomik sebeplerin yanı sıra yolsuzluk, çarpık kentleşme, işletmelerin çok büyük bölümünün küçük ölçekli olması, işsizliğin yüksek olması, kamu harcamalarında israf olduğu yönünde toplumda genel bir algının mevcudiyeti, bürokratik formalitelerin fazlalığı, nakit kullanımının yüksekliği, denetim sisteminin yeterince etkin olmaması, kurumlararası koordinasyon eksikliği, sıkça çıkarılan afların gerek toplumdaki adalet duygusunu gerekse kamuya karşı yükümlülüklerini zamanında yerine getirme duyarlılığını aşındırması ve kayıtdışılıkla mücadelede toplumsal ve siyasi iradenin oluşmaması gibi sosyal ve yapısal faktörler yer almaktadır.

Kayıtdışı faaliyetlerdeki artış, bireyler ve işletmeler arasında haksız rekabetin doğmasına, gelir dağılımının bozulmasına, kayıtlı çalışan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun ve toplumdaki vergi bilincinin azalmasına yol açmaktadır. Bu durumun yaygınlaşması, kayıtdışılık sorununun toplum nezdinde normalleşmesine ve meşruiyet algısının güçlenmesine ve böylece toplumsal değerlerin zedelenmesine neden olmaktadır.

Kayıtdışı ekonomiye yönelik çalışmalar, ülkemizde kayıtdışı ekonominin boyutunun gelişmiş ekonomilere kıyasla oldukça yüksek olduğunu ortaya koymaktadır. Buna bağlı olarak, artan kamu finansman ihtiyacının vergi oranlarının yükseltilmesi yoluyla karşılanması, vergiye karşı direnci daha da artırmakta, kayıtdışılığı bir kısır döngü haline getirmektedir.

Ayrıca, kayıtdışı ekonomi, ilk aşamada kayıtdışı çalışan işletmelere rekabet avantajı sağlıyor gibi algılsa da, bu tür şirketlerin kurumsallaşmasını ve ölçek ekonomisinin getirilerinden yararlanmalarını engellemekte, vergilendirilemeyen kayıtdışı ekonomik faaliyetler nedeniyle girdiler üzerinde artan vergi yükü, bir bütün olarak ekonomi açısından uluslararası alanda rekabet edebilirlik açısından dezavantaj oluşturmaktadır.

Son yıllarda, ülkemizde, yatırım ortamının iyileştirilmesi kapsamında bürokrasinin azaltılmasına, enflasyon muhasebesi uygulamasına, gümrük, sosyal güvenlik ve vergi işlemlerinde büyük ölçüde otomasyona geçilmesine, kaçakçılıkla mücadelede, fikri mülkiyet haklarının korunmasına ve az gelişmiş yörelerde istihdamın artırılmasının teşvikine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Özellikle, kayıtlı çalışan mükelleflerin vergiye gönüllü uyumunun artırılması amacıyla; gelir vergisi alanında, son on yılda kademeli olarak, tarife dilimi sayısı yediden dörde, en üst tarife diliminde yüzde 55 olan vergi oranı ise yüzde 35 seviyesine indirilmiş, ücretlerde, vergi iadesi olarak bilinen uygulama kaldırılarak asgari geçim indirimi uygulanmaya başlanmıştır. Kurumlar vergisi oranı da aynı dönemde yüzde 30-33 seviyesinden yüzde 20'ye indirilmiştir. Katma değer vergisi oranlarında da, eğitim, sağlık, tekstil ve turizm başta olmak üzere bir çok sektörde son yıllarda önemli indirimler yapılmıştır. Yapılan bu düzenlemeler, kayıtdışılığı besleyen sebeplerle mücadele alanında altyapının oluşturulması bakımından önem arz etmektedir.

Vergi denetiminde etkinliğin artırılması amacıyla, 2008 yılında hazırlanan ve vergi denetim birimlerinin tek çatı altında toplanmasını öngören kanun tasarısı halen TBMM gündeminindedir.

5 Şubat 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2009/3 sayılı Başbakanlık Genelgesiyle "Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı" uygulamaya konulmuştur. Söz konusu Eylem Planında, kayıtdışı ekonomiyle mücadele stratejisinin amaçları; kayıt içi faaliyetleri özendirmek, denetim kapasitesini güçlendirmek ve yaptırımların caydırıcılığını artırmak, kurumsal ve toplumsal mutabakatı sağlamak ve güçlendirmek şeklinde belirlenmiştir. Bu amaçlara ulaşmak için çeşitli hedefler ve eylemler belirlenmiş olup her bir eylem ve ilgili performans göstergesi, belirli bir takvime bağlanmıştır. Eylem Planının üçer aylık dönemler itibarıyla hazırlanan gerçekleşme raporları, henüz ilgili taraflarla paylaşılmamıştır.

Gelir İdaresi Başkanlığınca, vergi kayıp ve kaçığının boyutunun ölçülmesine yönelik çalışmalar ile nesnel risk faktörleri çerçevesinde, riskli mükelleflerin tespit edilmesini sağlamayı amaçlayan Merkezi Risk Analizi Modelinin oluşturulması çalışmaları devam etmektedir.

Vergi denetimleri başta olmak üzere akaryakıt kaçakçılığını önlemeye yönelik olarak çalışmalar sürdürülmekte olup gelinen aşamaya ve elde edilen sonuçlara ilişkin bir rapor hazırlanmıştır. Ayrıca 2009 yılı Haziran ayı sonu itibarıyla akaryakıt istasyonu işletmelerinin pompalarının ödeme kaydedici cihazlara bağlanması işlemleri tamamlanmıştır.

Kayıtdışı istihdamla ilgili olarak bankalar ve diğer kamu kurum ve kuruluşlarından gelen bilgilerden sigortalılık kontrolü yapılması ve bu konuda istatistiki bilgilerin toplanması amacıyla SGK'nın tüm il müdürlüklerinde Kayıt Dışı İstihdamla Mücadele Servisi kurulmuştur.

Yakın dönemde, kayıtdışı istihdamla mücadeleye ilişkin olarak yapılan denetimler ve kontrollerde şu sonuçlar elde edilmiştir:

Gelir İdaresi Başkanlığınca yapılan yaygın ve yoğun vergi denetim çalışmaları kapsamında, 2007 yılında 12.458 kişinin, 2008 yılında ise 11.064 kişinin kayıtdışı çalıştığı tespit edilmiştir.

Alo 170 Kayıtdışı İstihdam ve Sosyal Güvenlik Bilgi Hattı aracılığıyla elde edilen bilgilerin ve ihbarların değerlendirilmesi sonucunda 11.000 çalışanın, kamu idarelerinin denetim elemanlarınca yapılan tespitler sonucunda da 803 kişinin ve 189 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

Kurumların kendi mevzuatı çerçevesinde kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi çalıştırılmasının önlenmesi konusunda ortak hareket etmesi ve kurumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla imzalanan Ortak Eylem Protokolünün uygulanmasıyla aşağıdaki sonuçlar elde edilmiştir.

1774 sayılı Kimlik Bildirme Kanununa istinaden çıkarılan yönetmelik eki formların 2008 yılı Temmuz ayından itibaren SGK'ya gönderilmesine başlanmış ve 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla gelen 191.217 çalışan bilgisinden 18.098 kişinin sigortasız, 441 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

Sağlık il müdürlüklerince düzenlenen portör muayene listelerinin 2008 yılı Haziran ayından itibaren SGK'ya gönderilmesi sağlanarak, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla gelen 97.297 çalışan bilgisinden 14.197 kişinin ve 171 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilmiştir.

28 Eylül 2008 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5510 Sayılı Kanunun 8'inci Maddesinin Yedinci Fıkrasının Uygulanması Hakkında Tebliğ uyarınca, 2008 yılı Ekim ayından itibaren bankalardan ve 14 adet kamu kurum ve kuruluşundan, işlemi yapılan kişilerin T.C. Kimlik Numaralarıyla birlikte mesleki bilgileri de alınmaya ve sigortalılık kontrolleri yapılmaya başlanmıştır. Bu kapsamda, 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 277.983 kişinin ve 7.314 işyerinin tescilsiz olduğu tespit edilerek, kişi ve işyerlerinin tescil işlemleri yapılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ekonominin rekabet gücünün artırılmasının yanı sıra kamu finansman kaynaklarının sağlıklı bir yapıya kavuşturulması, kayıtlı ekonomiye geçiş süreciyle ulaşılmak istenen temel amaçlardır.

Kayıt Dışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı çerçevesinde kayıtdışı ekonomiyle mücadeleye 2010 yılında da devam edilecektir. Bu kapsamda, uygulamanın etkinliğinin artırılması amacıyla kurumlararası işbirliği güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 16. Hazırlanan Eylem Planı ve imzalanan Ortak Eylem Protokolü çerçevesinde kayıtdışıyla etkin bir şekilde mücadele edilecektir.				
Tedbir 36. Kayıtdışı Ekonomiyle Mücadele Stratejisi Eylem Planı uygulanmaya devam edilecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, Gümrük Müsteşarlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, EPDK, TAPDK, BDDK	Aralık Sonu	Eylem Planının uygulaması üçer aylık dönemler itibarıyla izlenecek ve işbirliği yapılacak kuruluşlarla birlikte değerlendirilecektir. Kayıtdışıyla mücadelede toplumsal duyarlılık artırılacaktır. Vergi kaybı ve kaçırımı önlemeye yönelik denetimler artırılacaktır. Uygulamaya ilişkin kurumlararası işbirliği güçlendirilecektir.
Tedbir 37. Kayıtdışı işçi çalıştırılmasını önlemek amacıyla kurumlararası etkin işbirliği ve koordinasyonu sağlamaya yönelik Ortak Eylem Protokolünün uygulanmasına devam edilecektir.	Sosyal Güvenlik Kurumu	Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Gelir İdaresi Başkanlığı, Gümrük Müsteşarlığı, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Kurumların kendi mevzuatı çerçevesinde kayıtdışı istihdam ve yabancı kaçak işçi çalıştırılmasının önlenmesi konusunda birlik sağlanması ve kurumlar arasında işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla imzalanan Ortak Eylem Protokolünün sonuçları ve bu kapsamda kayıtdışı istihdamla mücadelede kaydedilen gelişmeler rakamsal bazda izlenecektir.
Öncelik 17. Kayıtdışı ekonomiyle mücadelenin denetim boyutunu güçlendirmeye ve etkinleştirmeye yönelik uygulamalar hayata geçirilecek ve gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 38. Maliye Bakanlığı ve Sosyal Güvenlik Kurumu çalışanlarınca yapılan işyeri denetimlerinde kullanılan form ve bildirgelerde yer alan bilgilerin ortak kullanıma uygun hale getirilmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Sosyal Güvenlik Kurumu	Mart Sonu	Kayıtdışı istihdamla mücadele kapsamında bir çapraz kontrol mekanizması oluşturulmasını teminen, Vergi Usul Kanunu uyarınca yoklama yapma yetkisine sahip Maliye Bakanlığı personeline düzenlenen yoklama fişlerinin formatının ihtiyacı karşılayacak şekilde yenilenmesine, SGK'ca alınan bildirgelerde işyeri Vergi Kimlik Numarasının yer almasına ve bu bilgilerin GİB ile SGK arasında paylaşılmasına yönelik çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 39. Vergi Usul Kanunu yeniden düzenlenecektir.	Maliye Bakanlığı	Gelir İdaresi Başkanlığı, Vergi Konseyi, Meslek Odaları,	Aralık Sonu	Vergi cezalarının caydırıcılığının artırılması başta olmak üzere, mükellef hakları, uyumsuzlukların çözümü ve

		İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları		değerleme hükümleri modern vergi sistemleriyle uyumlu hale getirilecektir.
Tedbir 40. Vergilendirmede mükellef hizmetleri etkinleştirilecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu	Aralık Sonu	Her türlü beyanname, bildirim ve form yeniden gözden geçirilecek, beyanname düzenleme kılavuzları hazırlanacaktır. Bankacılık sistemiyle entegre bir elektronik fatura modeli oluşturulacaktır. Fatura dışında düzenlenmesi öngörülen diğer belgelerle mükelleflerin tutmak zorunda oldukları defterlerin ve muhasebe kayıtlarının elektronik ortamda oluşturulması, muhafazası ve iletilmesiyle ilgili standartlar belirlenecek, gerekli hukuki ve teknik altyapı oluşturulacaktır.
Tedbir 41. Denetime tabi tutulacak mükelleflerin seçiminde Merkezi Risk Analizi Modeli uygulamaya geçirilecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Riskli mükelleflerin merkezden tespit edilerek incelemeye sevkinin nesnel kriterlere dayandırılmasını sağlamak amacıyla geliştirilen Merkezi Risk Analizi Modeli uygulamaya geçirilecektir.
Tedbir 42. Kaçak işçi çalıştıran işletmelerin kamu ihalelerinden belirli bir süreyle men edilmesine yönelik düzenleme yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, Kamu İhale Kurumu	Haziran Sonu	Kamu İhale Kanununda, kayıtdışı işçi çalıştırdığı saptanan işverenin, tüzel kişi olması halinde tüzel kişiliğin yanı sıra ortaklarının ve onların ortak olduğu diğer şirketlerin de kamu ihalelerine beş yıl süreyle giremeyeceklerine dair değişiklik yapılacaktır.
Öncelik 18. Kaçakçılıkla mücadele etkinleştirilecektir.				
Tedbir 43. Akaryakıt kaçakçılığını önlemeye yönelik alınan tedbirlerin etkisi ölçülecektir.	Gelir İdaresi Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, ETKB, STB, Gümrük Müsteşarlığı, DTM, EPDK, İlgili STK'lar	Aralık Sonu	Akaryakıt kaçakçılığını önlemeye yönelik uygulamaya sokulan önlemlerin sonuçları, üçer aylık dönemler itibarıyla raporlanacak ve ilgili kurumlara gönderilecektir.

D. FİNANSAL SİSTEMİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2008 yılı sonu itibarıyla finans sektörünün toplam aktif büyüklüğü, bir önceki yıla göre yüzde 22,9 oranında artarak 823,8 milyar TL'ye yükselmiştir. Aynı dönemlerde ABD doları bazında aktif büyüklüğü ise yüzde 5,4 oranında gerileyerek 544,8 milyar ABD doları seviyesinde gerçekleşmiştir. 2007 yılında yüzde 78,5 olan finans sektörünün aktif

büyükliğünün GSYH'ya oranı, 2008 yılında yüzde 86,7'ye yükselmiştir. Bankacılık sektörü yüzde 88,9 pay oranıyla finans sektörü toplam büyüklüğü içinde en yüksek ağırlığa sahip sektör olmayı sürdürmektedir. Yatırım fonlarının aktif büyüklüğü nominal olarak gerilemiş ve bu nedenle 2008 yılında 2007 yılına göre finans sektörü içindeki payı 1 puan gerileyerek yüzde 2,9'a inmiştir. 2008 yılında sigorta ve emeklilik, finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketlerinin finans sektörü içindeki payları sırasıyla yüzde 3,4, yüzde 2,1, yüzde 0,9 ve yüzde 0,6 olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: IV. 9- Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğü (2008)

	Milyon TL	Milyon ABD doları	Sektör Payı (%)	GSYH 'ya Oran (%)	Kuruluş Sayısı
Bankalar	732 536	484 385	88,9	77,1	50
Mevduat Bankaları	683 823	452 174	83,0	72,0	33
Kalkınma ve Yatırım Bankaları	22 943	15 171	2,8	2,4	13
Katılım Bankaları	25 770	17 040	3,1	2,7	4
Sigorta ve Emeklilik	27 895	18 445	3,4	2,9	62
Hayat Dışı	13 045	8 626	1,6	1,4	36
Hayat-Bireysel Emeklilik	13 461	8 901	1,6	1,4	24
Reasürans	1 389	918	0,2	0,1	2
Finansal Kiralama Şirketleri	17 211	11 381	2,1	1,8	50
Faktoring	7 794	5 154	0,9	0,8	80
Tüketici Finansman Şirketleri	4 680	3 095	0,6	0,5	10
Yetkili Müesseseler (1)	521	345	0,1	0,1	756
İkrazatçılık (2)	95	63	0,0	0,0	28
Araç Kurumlar	4 163	2 753	0,5	0,4	104
Yatırım Ortaklıkları	4 963	3 282	0,6	0,5	50
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	4 269	2 823	0,5	0,4	14
Yatırım Fonları (3)	23 979	15 856	2,9	2,5	340
A tipi	596	394	0,1	0,1	126
B tipi	23 376	15 457	2,8	2,5	209
Toplam (4)	823 836	544 757	100,0	86,7	746

Kaynak: BDDK, SPK, Hazine Müsteşarlığı, TSPAKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) Aktif büyüklüğü olarak toplam ödenmiş sermaye değeri verilebilmektedir.

(2) Aktif büyüklüğü olarak toplam sermaye değeri verilebilmektedir.

(3) Fon sepeti fonları ve ana para koruma amaçlı fonlar dahil değerlerdir. Bu fonların detayına yer verilmemiştir.

(4) Yetkili müessese ve ikrazatçılar hariç kuruluş sayısı verilmektedir.

Bankacılık

2009 yılında Türk bankacılık sektörünün büyümesi, yurt içi ve yurtdışı piyasalardaki gelişmelere bağlı olarak yavaşlamasına karşın devam etmiştir. İç talepte yaşanan daralmanın şubeleşme üzerinde yarattığı yavaşlatıcı etkiye rağmen, alternatif dağıtım kanallarında görülen gelişmeler pazarın büyümeye devam etmesini sağlamıştır. Diğer yandan, küresel krizin Türk bankacılık sektörü üzerindeki etkisi, pek çok ülkenin bankacılık sektörüne nazaran daha sınırlı kalmıştır. Türk bankalarının bilançosunda toksik

varlıkların olmaması, bankaların sermaye yapılarının güçlü olması, 2001 krizinden sonra bankacılık sektöründe gerçekleştirilen yeniden yapılanma ve son yıllarda sektöre yönelik benimsenen daha ihtiyatlı bir düzenleme ve denetim yaklaşımı, bu gelişmede büyük ölçüde etkili olmuştur.

2009 yılında bir adet yabancı sermayeli banka şubesinin faaliyetlerine son vermesi sonucunda Türk bankacılık sektöründe faaliyet gösteren banka sayısı 2008 yılı sonuna göre 1 adet azalarak Eylül ayı itibarıyla 49'a gerilemiştir. Bu bankaların 32'si mevduat bankası, 13'ü kalkınma ve yatırım bankası ve 4'ü katılım bankasıdır. 2009 yılının ilk yarısında bankacılık sektörünün şube sayısı sınırlı bir artış gösterirken, personel sayısında bir miktar düşüş gerçekleşmiştir. 2008 Aralık - 2009 Haziran döneminde şube sayısı 9.304'ten 9.374'e yükselirken, personel sayısı 182.667'den 182.468'e gerilemiştir.

2009 yılının ilk yarısında aktif büyüklüğü açısından bankacılık sektörü yoğunlaşmasında belirgin bir değişim olmamıştır. En büyük beş bankanın sektör içerisindeki payı yüzde 60,1'den yüzde 60,3'e, en büyük 10 bankanın payı ise yüzde 82,8'den yüzde 83,3'e yükselmiştir. Bu dönemde aktifler itibarıyla sektördeki fonksiyonel grup paylarının gelişimine bakıldığında, mevduat bankaları ile kalkınma ve yatırım bankalarının payında katılım bankalarının lehine bir miktar gerileme olduğu görülmektedir. Bu çerçevede; 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla sektörün toplam aktifleri içerisinde mevduat bankalarının payı yüzde 92,9, katılım bankalarının payı yüzde 3,9 ve kalkınma ve yatırım bankalarının payı yüzde 3,3 olarak gerçekleşmiştir. Sahiplik itibarıyla bakıldığında ise, bu dönemde kamu bankalarının payının yüzde 30,5'ten yüzde 32,3'e yükselirken; yerli sermayeli özel bankaların payının yüzde 52,5'ten yüzde 51,4'e, yabancı sermayeli bankaların payının yüzde 17'den yüzde 16,2'ye gerilediği görülmektedir. Aynı dönem itibarıyla sektördeki yabancı sermayenin payı azınlık hisseleri ile birlikte yüzde 19,9, İMKB'de işlem gören hisseler de dahil edildiğinde yüzde 39,5 seviyesinde bulunmaktadır.

2009 yılında bankacılık sektörünün bilanço büyümesi önceki yıllara göre yavaşlamıştır. Katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü toplulaştırılmış bilanço verileri incelendiğinde; 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla Türk bankacılık sektörünün aktif büyüklüğünün 2008 yılı sonuna göre TL bazında yüzde 4,9 oranında artarak 768,2 milyar TL'ye, ABD doları bazında ise yüzde 4,4 oranında artış ile 503,5 milyar ABD dolarına ulaştığı görülmektedir. Sektörün aktif büyüklüğünün GSYH'ya oranı, GSYH'da görülen daralmanın da etkisiyle, 2008 yılı sonuna göre 5,2 puan artarak yüzde 77,1'den yüzde 82,3'e yükselmiştir.

Bankacılık sektörü kredilerinin artışında 2008 yılında görülen yavaşlama eğilimi, özellikle KOBİ kredilerindeki gerilemenin etkisiyle, 2009 yılında yerini durgunluğa bırakmıştır. Bu gelişmede, küresel krizin etkisiyle bankaların daha az riskli plasmanlara yönelmesi, kredi standartlarının yükselmesi ve ekonomik faaliyetlerdeki daralma nedeniyle kredi talebinin daralması etkili olmuştur. Nitekim, bankacılık sektörünün toplam kredi hacmi 2009 yılının ilk yarısında yalnızca yüzde 0,2 oranında artarak Haziran ayı itibarıyla 368,2 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Kullanıcılar itibarıyla bakıldığında ise; 2008 Aralık - 2009 Haziran döneminde KOBİ kredilerinin yüzde 6,9 oranında azalış ile 85,3 milyar TL'den 79,4 milyar TL'ye gerilediği, bireysel kredi hacminin yüzde 3 oranında artış ile 117,1 milyar TL'den 120,7 milyar TL'ye ve diğer ticari ve kurumsal kredilerin yüzde 1,9 oranında artış ile 165 milyar TL'den 168,1 milyar TL'ye ulaştığı görülmektedir.

Kredilerdeki durgunluk son yıllarda belirgin bir yükseliş göstermiş olan kredilerin toplam aktiflere oranına da yansımış, böylece 2008 yılı sonunda yüzde 50,2 olan söz

konusu oran 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 47,9'a gerilemiştir. Bununla birlikte, 2008 yılı sonunda yüzde 38,7 olan bankacılık sektöründe kullanılan kredilerin GSYH'ya oranı 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla, büyük ölçüde GSYH'daki gerilemeye bağlı olarak, yüzde 39,4'e yükselmiştir. Diğer taraftan, tahsili gecikmiş alacak stokunun toplam kredilere oranı 2008 Aralık - 2009 Haziran döneminde yüzde 3,7'den yüzde 4,9'a yükselmiştir.

TABLO: IV. 10- Bankacılık Sektörü Temel Göstergeleri (1)

	2007	2008	2009 Haziran
Temel Büyüklükler			
Aktif Büyüklüğü (Milyar TL)	581,6	732,5	768,2
Krediler (Milyar TL)	285,6	367,4	368,2
Mevduat (Milyar TL)	356,9	454,6	467,6
Banka Sayısı (Adet)	50	50	49
Şube Sayısı (Adet)	8 122	9 304	9 374
Personel Sayısı (Bin kişi)	167,8	182,7	182,5
Performans			
Net Dönem Karı (Milyar TL)	14,9	13,4	11,0
Vergi Öncesi Kar / Ortalama Aktifler (Yüzde) (2)	3,4	2,5	2,8
Net Kar / Ortalama Özkaynaklar (Yüzde) (2)	21,7	16,8	18,4
Kredi / Mevduat (Yüzde)	80,0	80,8	78,7
Kredi / Toplam Aktifler (Yüzde)	49,1	50,2	47,9
Riskler			
Sermaye Yeterliliği Oranı (Yüzde)	18,9	18,0	19,2
Bilanço İçi Yabancı Para Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-10,0	-3,0	-7,5
Yabancı Para Net Genel Pozisyonu (Milyar ABD Doları)	-0,2	0,0	0,4
Tahsili Gecikmiş Alacaklar (TGA) (Brüt) / Brüt Krediler (Yüzde)	3,5	3,7	4,9
TGA (Net) / Krediler (Yüzde)	0,5	0,8	1,0
Menkul Değerler Cüzdanı / Aktifler (Yüzde)	28,3	26,5	28,9

Kaynak: BDDK

(1) Katılım bankalarını da içeren bankacılık sektörü verileri kullanılmıştır. Mevduat kalemine katılım bankaları nezdindeki özel cari hesaplar ve katılım hesapları da dahildir.

(2) 2009 Haziran dönemi için söz konusu oranların yıllıklandırılmış değerlerini yansıtmaktadır.

2009 yılının ilk yarısında bankaların daha az riskli yatırım araçlarına yönelmesi sonucunda, menkul kıymetler portföyü, bankaların plasmanları arasında en yüksek artış gösteren varlıklar arasında yer almıştır. Böylece, son yıllarda gerileme eğilimi gösteren menkul kıymetler portföyünün toplam aktifler içindeki payı, 2008 yılı sonundaki yüzde 26,5'lik seviyesinden, 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 28,9 seviyesine yükselmiştir. Menkul kıymetler portföyünün toplam aktiflere oranı 2008 yılı Haziran ayı itibarıyla kamu bankalarında yüzde 39,5, özel bankalarda yüzde 26,9 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 14 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Bankacılık sektörünün pasif yapısına bakıldığında; bankaların en önemli fon kaynağı durumundaki toplam mevduatın, 2009 yılının ilk yarısında yüzde 2,9 ile sınırlı bir artış göstererek 2008 yılı sonundaki 454,6 milyar TL seviyesinden 467,6 milyar TL'ye çıktığı görülmektedir. Buna karşılık mevduatın bankacılık sektörü pasifleri içerisindeki payı bu dönemde yüzde 62,1'den yüzde 60,9'a gerilemiştir. Mevduatın TL-YP kompozisyonu, 2009 yılının ilk yarısında önemli bir değişim göstermemiş ve Haziran ayı sonu itibarıyla TL

cinsinden mevduatın oranı yüzde 64,7, YP cinsinden mevduatın oranı yüzde 35,3 olarak gerçekleşmiştir. Diğer yandan, mevduatın vadesi kısa kalmaya devam etmiştir. Nitekim, 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla bankacılık sektörünün toplam mevduatları içinde 3 ay ve daha kısa vadeli olanların payı yüzde 91,6 seviyesindedir.

Mevduatın krediye dönüşüm oranında 2002 yılından itibaren görülen artış eğilimi 2008 yılının son çeyreğinden itibaren kesintiye uğramıştır. 2008 yılı sonunda yüzde 80,8 olan mevduatın krediye dönüşüm oranı 2009 yılı Haziran ayında yüzde 78,7 olarak gerçekleşmiştir. Gruplar itibarıyla ise bu oran özel bankalarda yüzde 84,4, kamu bankalarında yüzde 60 ve yabancı bankalarda yüzde 104,7'dir.

Uluslararası finansal piyasalardaki gelişmelerin de etkisiyle bankaların yurt dışı fon kullanımlarında bir miktar daralma görülmektedir. Türkiye'de faaliyet gösteren bankaların yurt dışından sağladıkları sendikasyon ve seküritizasyon kredileri 2008 yılı sonuna göre yüzde 7,1 oranında azalarak, 23,6 milyar ABD dolarından 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla 22 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Bu gerileme sonucunda, son yıllarda sektörün önemli kaynaklarından birisi haline gelen söz konusu kredilerin bilanço içerisindeki payı, 2009 yılının ilk yarısında yüzde 4,9'dan 4,4'e gerilemiştir.

Kredi portföyünde görülen hızlı büyümeye ve risk ağırlıklı varlıklardaki artışa bağlı olarak son yıllarda düşüş gösteren bankacılık sektörü sermaye yeterlilik oranı, 2009 yılının ilk yarısında kredilerdeki durgunluğun ve özkaynaklardaki artışın etkisiyle bir miktar yükseliş kaydetmiştir. Sektörün sermaye yeterlilik oranı 2008 yılı sonuna göre 1,2 puan yükselerek yüzde 19,2'ye ulaşmıştır. 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla, sermaye yeterlilik oranları kamu bankalarında yüzde 23,1, özel bankalarda yüzde 17,9 ve yabancı sermayeli bankalarda yüzde 18,3 iken; fonksiyonel gruplar itibarıyla mevduat bankalarında yüzde 17,9, kalkınma ve yatırım bankalarında yüzde 58 ve katılım bankalarında yüzde 15,1 olarak gerçekleşmiştir.

2009 yılı Haziran ayı itibarıyla, bankacılık sektörünün bilanço içi yabancı para açık pozisyonu, 2008 yılı sonuna göre 4,5 milyar ABD doları artarak 7,5 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Ancak söz konusu dönemde bilanço içi açık pozisyon bilanço dışı işlemlerle büyük ölçüde dengelenmiştir. Bilanço dışı işlemlerin etkisiyle yabancı para net genel pozisyonu 2008 yıl sonunda 16 milyon ABD doları, 2009 yılı ortası itibarıyla ise 357 milyon ABD doları fazla vermiş olup net genel pozisyonun yasal özkaynaklara oranı limitlerin oldukça altında seyretmektedir.

2009 yılının ilk yarısında, bir önceki yılın aynı dönemine göre Türk bankacılık sektörünün net karı, yüzde 33,1 oranında artışla 8,3 milyar TL'den 11 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu dönemde, net faiz marjındaki artış, bankacılık sektörü karlılığındaki artışın en önemli sebeplerinden olmuştur. Merkez Bankasının bu dönemde kısa vadeli faiz oranlarında gerçekleştirdiği indirimin, büyük bir bölümü kısa vadeli olan mevduatların faizine yansımaya karşın; kredi faiz oranlarına aynı oranda yansımaması bankacılık sektörünün faiz marjının artmasına neden olmuştur. Bu dönemde kredilerden ve vadeye kadar elde tutulacak menkul kıymetlerden elde edilen faizler ile sermaye piyasası işlem karlarındaki artış karlılığın artmasındaki belirleyici faktörler olurken, satılmaya hazır menkul değerlerden elden edilen faiz gelirlerindeki gerileme ve takipteki alacaklar için ayrılan provizyonlardaki yükseliş karlılık performansını olumsuz yönde etkilemiştir. Karlılıktaki artış aktif ve özkaynak getiri oranlarında da gözlenmektedir. Bu çerçevede, 2008 yılı itibarıyla yüzde 2,5 olan vergi öncesi kar bazında aktif getiri oranı 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla yıllıklandırılmış bazda yüzde 2,8'e yükselirken, vergi sonrası net karın özkaynaklara oranı aynı dönemde yüzde 16,8'den yüzde 18,4'e ulaşmıştır.

2008 yılının son çeyreğinden itibaren mevcut konjonktür göz önünde tutularak küresel krizin etkilerinin sınırlandırılmasına ve kredi borçlusu firmalar ile hanehalklarının ödeme güçleri de korunmak suretiyle bankacılık sektörünün kredi kullandırma olanaklarının geliştirilebilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır.

BDDK, 2008 yılı Eylül ayından itibaren, hazine kağıtlarındaki ani faiz oranı değişikliklerinin banka bilançosuna olumsuz etkisini yok etmek için, bankaların diğer kategorilerde bulunan hazine kağıtlarını faiz oranlarındaki değişimden etkilenmeyen "vadeye kadar elde tutulacak menkul değerler" portföyüne aktarmasına izin vermiştir.

31 Ekim 2008 tarihinde, bankacılık sektörünün özkaynak yapısının güçlendirilmesi amacıyla BDDK tarafından bankaların kar dağıtımına sınırlama getirilmiş ve bankaların 2008 yılı karlarını dağıtabilmesi BDDK onayına bağlanmıştır.

23 Ocak 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan yönetmelikle, BDDK, karşılık yönetmeliğinde geçici bir değişiklik yapmıştır. Bu değişiklikle, kredi ödemelerinde meydana gelen gecikmenin yakın izlemedeki krediler kapsamına alınmasına ilişkin süre 30 gün olarak belirlenmiştir. Ayrıca, birden çok kredisi bulunan kredi müşterisine kullandırılan ve herhangi birinin donuk alacak kabul edilmesi sebebiyle aynı grupta sınıflandırılan ancak ödemelerinde sorun olmayan krediler için özel karşılık uygulaması 1 Mart 2010 tarihine kadar bankaların ihtiyarına bırakılmış ve ödemesi geciken tutarın ödenmesi halinde bunların "donuk alacak" sınıfından çıkarılıp "canlı kredi" olarak sınıflandırılabilmesi imkanı getirilmiştir. Bunun yanı sıra, donuk alacak olarak sınıflandırılmış olan kimi kredilerin yeniden yapılandırılabilmesine imkan tanınmıştır. Söz konusu yönetmelik değişikliği, 1 Ekim 2008 tarihinden geçerli olmak üzere yürürlüğe konulmuştur.

Eximbank tarafından 2009 yılında kredi kapsam ve limitleri artırılmış ve kısa vadeli kredilerde vade uzatımına gidilmiştir. Ayrıca, Eximbank'ın nominal sermayesi, ihracatı daha fazla desteklemesini sağlayacak şekilde 1 milyar TL'den 2 milyar TL'ye yükseltilmiştir.

28 Ocak 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 5834 sayılı "Karşılıksız Çek ve Protestolu Senetler ile Kredi ve Kredi Kartları Borçlarına İlişkin Kayıtların Dikkate Alınmaması Hakkında Kanun" ile gerçek ve tüzel kişilerin, karşılıksız çek, protesto edilmiş senet, kredi kartı ve diğer kredi borçlarına ilişkin kayıtların, borçların yasanın yürürlük tarihinden önce veya yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 6 ay içinde ödenmesi veya yeniden yapılandırılması halinde Merkez Bankası'nda tutulan kayıtlardan silinmesi imkanı getirilmiştir.

28 Şubat 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair 5848 sayılı Kanunla 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanuna geçici bir madde eklenerek; 31 Aralık 2009 tarihine kadar üzerinde yazılı keşide tarihinden önce çekin ödenmek için muhatap bankaya ibrazının geçersiz sayılacağı hükme bağlanmıştır.

16 Haziran 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararda Değişiklik Yapılmasına Dair Karar ile, döviz geliri olmayan firmalara da vadesi 1 yıldan fazla ve tutarı 5 milyon ABD dolarından daha yüksek olmak kaydıyla yurt içi bankalardan döviz kredisi kullanabilmeleri imkanı getirilmiştir. Ayrıca, döviz geliri olan şirketlerin yurt içi bankalardan alabilecekleri döviz kredileri için önceki uygulamada 18 ay olarak belirlenen vade sınırı, söz konusu

düzenlemeyle kaldırılmıştır. Bunların yanında, bu düzenlemeyle, tüketicilerin yurt içi ve yurt dışından dövize endeksli kredi kullanmalarının önüne geçilmiştir.

24 Haziran 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanan 5909 sayılı Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla KOBİ'lerin finansmana erişim imkanlarının geliştirilmesi suretiyle kredi sisteminin etkin bir şekilde çalışmasını temin etmek üzere, Hazine'nin kredi garanti kurumlarına 1 milyar TL'ye kadar kaynak aktarmasına imkan sağlanmıştır. 15 Temmuz 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanan 2009/15197 sayılı Kredi Garanti Kurumlarına Sağlanacak Hazine Desteğine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı ile ise, bankalar ile finansal kiralama şirketlerinin ortak olduğu kredi garanti kurumlarına Hazine tarafından sağlanacak 1 milyar TL'ye kadar desteğin uygulanmasına ilişkin usul ve esaslar belirlenmiştir.

Banka Kartları ve Kredi Kartları Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında 5915 sayılı Kanun 7 Temmuz 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanmıştır. Söz konusu Kanunla, 31 Mart 2009 tarihi itibarıyla ödeme ihtarı çekilmiş, icra takibi başlatılmış ya da banka tarafından takip olunan krediler grubunda sınıflandırılmış kredi kartı borçlarının yeni bir ödeme planına bağlanması imkanı getirilmiştir. Bunun yanında, BDDK'ya Hazine Müsteşarlığı ve TCMB'nin olumlu görüşünü alarak, kredi kartları için yüzde 20 seviyesinde olan asgari ödeme tutarını yüzde 40'a kadar artırma yetkisi verilmiştir. Bu Kanun kapsamında Eylül 2009 dönemi itibarıyla bankaların müşterileriyle protokol imzaladıkları kart sayısı 509.253, kişi sayısı 458.424 ve borç tutarı 1,5 milyar TL olmuştur. Aynı dönem itibarıyla, protokolü bozulan kart sayısı 18.538, kişi sayısı 17.839 ve borç tutarı 62,9 milyon TL'dir.

Diğer yandan, 5569 sayılı Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmelerin Mali Sektöre Olan Borçlarının Yeniden Yapılandırılması Hakkında Kanun uyarınca uygulamaya konulan "Finansal Yeniden Yapılandırma Çerçeve Anlaşması"nın yürürlük tarihi 2009 Nisan ayı itibarıyla sona ermiştir. Kamuoyunda Anadolu Yaklaşımı olarak bilinen uygulama çerçevesinde toplam 2.779 kişinin istihdamını sağlayan 120 adet küçük ve orta büyüklükte firma yeniden yapılandırma kapsamına alınmıştır. Bu firmalardan 105 tanesi ile borç yeniden yapılandırma anlaşması düzenlenmiş olup, toplam 200,1 milyon TL tutarındaki borç yeniden yapılandırılmıştır.

2009 yılında G-20 platformu çerçevesinde uluslararası alanda düzenleyici ve denetleyici kuruluşlar arasında işbirliği güçlendirilmiştir. Bu çerçevede; oluşturulan uluslararası çalışma gruplarına BDDK tarafından aktif katılım sağlanırken, Türk bankacılık sektörünün kriz yönetimine ve yeniden yapılandırmaya ilişkin tecrübeleri uluslararası kamuoyu ile paylaşılmış, BDDK'nın Basel Bankacılık Denetim Komitesine üyeliği sağlanmış ve ülkemizin Finansal İstikrar Kuruluna üyeliği gerçekleştirilmiştir.

Uluslararası işbirliğinin yanı sıra 2009 yılında yurt içi otoriteler arasındaki işbirliği ve diyalogu güçlendirmeye yönelik önemli adımlar atılmıştır. Bu amaca yönelik olarak; Hazine Müsteşarlığı, BDDK, Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu ve Merkez Bankası arasında "Finansal Sisteme İlişkin Sistemik Risk İşbirliği Protokolü" imzalanarak yürürlüğe konulmuş, Finansal Sektör Komisyonu Portalı hazırlanarak üyelerin kullanımına açılmış ve BDDK tarafından ilgili kuruluşlarla işbirliği içerisinde tüketicilerin bilgilendirilmesine yönelik olarak başlatılan "Tüketicilerin Bilgilendirilmesi Projesi" tamamlanarak tüketicilere yönelik bir rehber hazırlanmıştır. Öte yandan, bankacılık sektörünün uluslararası rekabet gücüne ulaşmasını, karlı, verimli ve rasyonel çalışmasını engelleyici faktörlerin gözden geçirilerek azaltılmasına yönelik çalışmalara devam edilmiştir. 2009 yılında ayrıca; risk

yönetimine ilişkin olarak uluslararası kuruluşlar ve ülke otoriteleri tarafından yapılan düzenleme çalışmaları ile yürütülen diğer faaliyetlerin izlenmesini amaçlayan Risk Bülteni yayımlanmaya başlanmıştır.

Sermaye Piyasası

Süregelen küresel finans krizi neticesinde, sermaye piyasası göstergelerinde önemli dalgalanmalar görülmüştür. 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası (İMKB) hisse senetleri piyasasında hisseleri işlem gören şirket sayısı 314 seviyesinde gerçekleşmiştir. Piyasa kapitalizasyonunun GSYH'ya oranı 2008 yılı sonu itibarıyla yüzde 19,2 seviyesine kadar gerilemiş, 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla yüzde 27,1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Benzer şekilde, İMKB'de işlem gören şirketlerin halka açık hisselerinin toplam piyasa değeri, 2008 yılı sonunda 61,6 milyar TL seviyesine kadar gerilemiş, 2009 yılı Şubat ayından itibaren artış eğilimine girerek 2009 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 111,2 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu dönemde, İMKB şirketlerinin halka açık hisselerindeki yabancı payı piyasa değeri bazında yüzde 66,6 seviyesinde gerçekleşmiştir.

Son 3 yıl içinde, yıl sonları itibarıyla artış eğiliminde olan yatırım fonları sayısı, 2008 yılı sonundaki 349 seviyesinden 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla 324 seviyesine gerilemiştir. Bu dönemde yatırım fonları net aktif değeri 5,8 milyar TL artarak 30,9 milyar TL'ye yükselmiştir.

Bireysel emeklilik fonlarında katılımcı sayısındaki artış hızı önceki yıllara göre yavaşlamıştır. Nitekim, katılımcı sayısı 2007 yılında yüzde 38,1, 2008 yılında yüzde 22,4 artmışken, 2009 yılının ilk 8 ayında yüzde 9,8 oranında artış göstermiştir. Öte yandan, 2008 yılı sonunda 6,3 milyar TL seviyesinde gerçekleşen bireysel emeklilik şirketlerinin yönetmiş oldukları fon büyüklüğü, 2009 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 8,3 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Sermaye piyasasında faaliyet gösteren diğer kurumlara bakıldığında, özellikle portföy yönetim şirketlerinin toplam net aktif değerindeki artış dikkat çekmektedir. Nitekim, bu değer 2009 yılı Ağustos ayı sonu itibarıyla 2008 yılı sonuna göre 8 milyar TL artarak 38,7 milyar TL'ye yükselmiştir. Bu dönemlerde, bağımsız denetim şirketi sayısı 2 adet azalarak 95'e gerilerken, gayrimenkul değerleme şirketi sayısı 8 artışla 58'e ve derecelendirme kuruluşu sayısı 1 artışla 9'a yükselmiştir.

2008 yılının ilk sekiz ayında 2007 yılının aynı dönemine göre, ağırlıklı olarak Devlet İç Borçlanma Senetlerinin işlem gördüğü ikincil piyasalardan, Tahvil ve Bono Piyasası Kesin Alım-Satım Pazarı işlem hacmi yüzde 34, Repo-Ters Repo Pazarı işlem hacmi yüzde 6,3 oranında artış göstermiş ve sırasıyla 293,2 milyar TL ve 2.028 milyar TL olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu dönemde hisse senetleri piyasası işlem hacmi yüzde 30,1 oranında artış göstererek 300,7 milyar TL'ye yükselmiştir.

Sermaye piyasasının derinliğini artıran birincil halka arzlardaki gelişmelere bakıldığında, 2008 yılı Ağustos ayından itibaren 1 yıl boyunca birincil halka arz gerçekleşmediği görülmektedir.

Takasbank Borsa Para Piyasası işlem hacmi, 2009 yılının ilk sekiz ayında 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 4,3 oranında gerileyerek, 23,8 milyar TL seviyesinde gerçekleşmiştir. Bu dönemde, Ödünç Pay Senedi Piyasası işlem hacmi, yüzde 59,5 oranında artarak 1,4 milyar TL seviyesine yükselmiştir.

TABLO: IV. 11- Sermaye Piyasalarına İlişkin Göstergeler

	Birim	2006	2007	2008	2009 Ağustos
Kurul Kayıtdaki Şirketler	Adet	605	593	570	554
İMKB Şirketleri	Adet	329	332	323	321
İMKB'de İşlem Gören Şirketler	Adet	316	319	317	314
İMKB Dışında İşlem Gören Şirketler	Adet	13	13	6	7
Piyasa Değeri (Halka Açık Kısım)	Milyon TL	75 569	112 468	61 581	111 187
Yabancı Payı (Halka Açık Kısım)	Yüzde	65,26	72,37	67,46	66,57
Piyasa Kapitalizasyonu	Milyon TL	230 038	335 948	182 025	313 279
Piyasa Kapitalizasyonu/GSYH (1)	Yüzde	30,33	39,84	19,16	27,10
Aracı Kuruluşlar	Adet	140	145	145	144
Aracı Kurumlar	Adet	100	104	104	103
Bankalar	Adet	40	41	41	41
Yatırım Fonları	Adet	295	305	349	324
Net Aktif Değer	Milyon TL	22 228	26 727	25 065	30 929
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	Adet	289	297	340	314
Net Aktif Değer	Milyon TL	22 012	26 381	23 979	29 343
Borsa Yatırım Fonları	Adet	6	8	9	10
Net Aktif Değer (2)	Milyon TL	216	346	1 086	1 586
Bireysel Emeklilik Fonları	Adet	102	104	121	128
Şirket Sayısı	Adet	11	10	12	12
Fon Katılımcı Sayısı	Adet	1 141 428	1 576 273	1 928 964	2 118 763
Net Aktif Değer	Milyon TL	2 815	4 566	6 323	8 278
Yabancı Yatırım Fonları	Adet	60	60	80	73
Net Aktif Değer	Milyon TL	74	90	54	80
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklıkları	Adet	30	33	34	33
Net Aktif Değer	Milyon TL	540	689	553	680
Gayrimenkul Yatırım Ortaklıkları	Adet	11	13	14	14
Net Aktif Değer	Milyon TL	2 481	4 118	4 269	4 470
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklıkları	Adet	2	2	2	2
Net Aktif Değer	Milyon TL	127	174	141	175
Portföy Yönetim Şirketleri	Adet	19	19	23	24
Net Aktif Değer	Milyon TL	25 964	31 190	30 738	38 721
Bağımsız Denetim Şirketleri	Adet	94	96	97	95
Gayrimenkul Değerleme Şirketleri	Adet	13	26	50	58
Derecelendirme Kuruluşları	Adet	7	8	8	9

Kaynak: SPK, Merkezi Kayıt Kuruluşu, TÜİK, İMKB, Emeklilik Gözetim Merkezi

(1) 2009 Ağustos bilgisi Haziran 2009 itibarıdır.

(2) Nominal tutarı göstermektedir.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası (VOB) işlem hacmi 2009 yılının ilk sekiz ayında 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 47,3 oranında artarak 211 milyar TL'ye ulaşmıştır. Söz konusu işlem hacminin yüzde 79,4'ü endeks sözleşmelerinde gerçekleşmiştir. Endeks sözleşmelerinde görülen işlem hacmi büyük oranda İMKB-30 endeksine dayalı sözleşmelerde görülen işlem hacminden kaynaklanmaktadır.

TABLO: IV. 12- Sermaye Piyasası Hacmi

(Milyon TL)

	2006	2007	2008	Ağustos	
				2008	2009
Tahvil ve Bono Piyasası					
Kesin Alım-Satım Pazarı İşlem Hacmi	381 772	363 949	300 995	218 808	293 241
Repo-Ters Repo Pazarı İşlem Hacmi	2 538 802	2 571 169	2 935 317	1 908 540	2 027 962
Hisse Senetleri Piyasası					
İşlem Hacmi	325 151	387 777	332 615	231 202	300 735
Birincil Halka Arz Hasılatı Toplamı	1 240	4 364	2 373	2 373	0
Takasbank Borsa Para Piyasası					
İşlem Hacmi	44 983	40 196	38 059	24 854	23 794
Ödünç Pay Senedi Piyasası					
İşlem Hacmi	769	1 401	1 333	905	1 443
Altın Borsası					
TL İşlem Hacmi	227	1 014	165	144	157
Dolar İşlem Hacmi (Milyon ABD Doları)	4 409	6 507	9 152	6 702	5 186
TL ve Dolar İşlem Hacmi (Ton)	232	327	334	239	178
Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsası					
İşlem Hacmi	17 386	116 869	207 963	143 275	210 990
İşlem Hacmi (Bin Adet)	6 629	24 457	54 473	33 466	57 775
Dönem Sonu Mevcut Açık Pozisyon (Adet)	198 074	234 713	209 382	217 608	218 438

Kaynak: İMKB, İstanbul Altın Borsası, VOB, Takasbank

18 Ağustos 2009 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren İstanbul Menkul Kıymetler Borsası Gelişen İşletmeler Piyasası Yönetmeliğiyle Gelişen İşletmeler Piyasası kurulmuş ve bu piyasanın çalışma usul ve esasları düzenlenmiştir. Bu piyasa, gelişme ve büyüme potansiyeline sahip şirketlerin sermaye piyasalarından fon sağlamak için ihraç edecekleri menkul kıymetlerin işlem görebileceği şeffaf ve düzenli bir ortamın oluşturulması amaçlanmaktadır.

Sigortacılık

Ülkemizde 2008 yılı sonu itibarıyla sigortacılık sektöründe, 36 hayat dışı, 24 hayat ve emeklilik ile 2 adet reasürans şirketinden 53 şirket aktif olarak faaliyette bulunmaktadır.

Ülkemiz sigortacılık sektöründeki potansiyeli değerlendiren yabancı sermayenin sektöre olan ilgisi son yıllarda giderek artmıştır. Özellikle kendi ülkelerindeki pazar payları yüksek olan şirketler, ülkelerinde sigortalılık oranının yüzde yüze ulaşması ve pazarı geliştirme potansiyelinin tükenmesi sonucu ülkemize yönelmişlerdir. Ülkemizde sigortalılık oranının hemen her dalda düşük olması, yabancı sermayeye büyüme potansiyeli vadeden bir unsur olurken, diğer yandan AB'ye uyum süreci içerisinde standartların belirlenmesi, 5684 sayılı Sigortacılık Kanununun yürürlüğe girmesi ve ikincil mevzuatın yeniden düzenlenmesi yabancı sermayeyi cezbeden diğer unsurlar olarak değerlendirilebilir. Bu süreçte, şirketlerin sermaye yapıları, teknik karşılıkları ve aktif yapıları ile sektörde

denetim alt yapılarının güçlendirilmesine ilişkin standartlar ve tahkim müessesesi getirilmiştir.

Bu gelişmeler sonucu, dünyada 2008 yılında başlayan küresel kriz, ABD'deki ve dünyadaki sigorta şirketlerinin iflas durumuna gelmesine sebep olurken, Türk sigorta şirketleri, yatırımlarını riskli alanlara yapmadıkları, devlet tahvili ve hazine bonosuna yöneldikleri ve sektörde finans sigortası uygulaması yaygın olmadığı için krizin etkileri sınırlı kalmıştır. Esasen, ülkemizdeki mevzuatla, şirketlerin bu tür oluşumlara girmesi, toplanan primlerin döviz, borsa gibi riskli alanlarda sınırlı oranlarda değerlendirilmesine imkan verilerek önlenmiş olmaktadır. Bu durumda, Türkiye riskli sigorta ürünlerine yer vermeyen bir pazar olarak dünyanın büyük reasürans şirketleri tarafından reasürans kapasitesi verilmeye devam edilen ülke konumunu korumaktadır. Bu gelişmeler sonucu, sektördeki 62 şirketin 22'si hayat dışı ve 19'u hayat emeklilik şirketi olmak üzere toplam 41 adedi doğrudan veya dolaylı olmak üzere yabancı ortaklı şirket kimliği kazanmıştır. Böylece Türk sigorta sektöründe sermayenin yaklaşık yüzde 63'ü, toplam pazar payının yüzde 59'u yabancı sermayeye ait bulunmaktadır.

Türkiye'de sigorta, bireysel emeklilik ve reasürans şirketlerinin konsolide bilançolarına göre sigortacılık sektörünün aktif toplamı, bir önceki yıla göre 2008 yılında yüzde 19,2 oranında artış göstererek 27,9 milyar TL'ye ulaşmıştır. Sektörün aktif toplamında, hayat dışı sigorta şirketleri yüzde 47, hayat emeklilik yüzde 43 ve hayat sigorta şirketleri yüzde 5 paya sahiptir. Hayat dışı ve hayat alanındaki şirketlerin varlık toplamında finansal varlıklar, hayat emeklilik şirketlerinde bireysel emeklilik faaliyetlerinin yapısından dolayı esas faaliyetlerden alacaklar en büyük kalemi oluşturmaktadır. Faaliyetlerin yapısı gereği, sigorta şirketlerinin esas faaliyetlerden alacakları içinde hayat dışı şirketler aracılardan alacaklar, hayat emeklilik şirketlerinde ise sigortalılardan alacaklar ağırlıklıdır.

Sektörün varlık toplamı içinde finansal varlıkların ve riskli sigortalılara ait finansal yatırımların yüzde 35'i serbest portföyde tutulmakta, yüzde 65'i sigorta sözleşmelerinden doğan taahhütlerine karşılık olmak üzere şirketler tarafından Hazine Müsteşarlığı lehine bloke edilen kıymetlerden oluşmaktadır. Finansal varlıkların yüzde 86,5'i devlet tahvili ve hazine bonosundan oluşmaktadır.

Sigortacılık sektörünün 2008 yılında net dönem karı hayat dışı sigorta şirketlerinde yüzde 40, hayat emeklilik şirketlerinde yüzde 22,4 oranında artış göstermiş ve böylece sektörün net dönem karının, toplam aktiflere oranı yüzde 3,5 olmuştur. Aynı dönemde sektörün öz sermaye karlılığı da yüzde 38,2 oranında artarak yüzde 12,6 düzeyinde gerçekleşmiştir. Sektörde hayat dışı ve hayat şirketlerinin prim-konservasyon oranları yüzde 60'ların üzerindeki mevcut seyrini korurken, hasar-prim oranları 2008 yılında bir önceki yıla göre 10 puan yükselerek yüzde 75 düzeyinde gerçekleşmiştir.

Konsolide bilançonun yükümlülükler bölümünde hayat ve hayat dışı grubunun teknik karşılıklarının payı yüzde 81'e ulaşırken, hayat emeklilik grubunda esas faaliyetlerden borçlar en büyük kalemi oluşturmıştır.

Sektörde grup ayırımı yapılmaksızın, aktif büyüklüğüne göre yoğunlaşma göstergeleri incelendiğinde, 2008 yılında yoğunlaşmanın azaldığı görülmektedir.

TABLO: IV. 13- Sigortacılık Sektörüne Ait Bazı Büyüklükler

	2006	2007	2008
Temel Büyüklükler (Milyar TL)			
Aktif Toplamı	18,6	23,4	27,9
Hayat Dışı Şirketler	9,1	11,4	13,0
Hayat/Emeklilik	8,4	10,7	13,5
Reasürans Şirketleri	1,1	1,2	1,4
Aktif Toplamına Göre Yoğunlaşma (Yüzde)			
İlk 5 Şirketin Payı	43,7	47,1	42,1
İlk 10 Şirketin Payı	63,8	66,0	63,0
Performans (Yüzde)			
Net Dönem Karı (Milyon TL)	263	698	972
Hayat Dışı Şirketler	141	424	594
Hayat/Emeklilik Şirketleri	74	201	246
Reasürans Ş.	48	73	132
Net Kar (Zarar) / T. Aktif	1,4	3,0	3,5
Net Kar (Zarar) / Öz Sermaye	4,7	9,1	12,6
Teknik Göstergeler (Yüzde)			
Prim Konservasyon Oranı			
Hayat Dışı Şirketler	64,7	67,7	68,6
Hayat/ Emeklilik Şirketleri	91,4	92,4	91,9
Teknik Karlılık			
Hayat Dışı Şirketler	0,5	2,6	4,4
Hayat/ Emeklilik Şirketleri	8,7	12,7	-5,9
Mali Karlılık			
Hayat Dışı Şirketler	3,5	3,6	4,1
Hayat/ Emeklilik Şirketleri	9,4	11,6	13,6

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Dünya sigortacılık piyasasında 2008 yılında toplam 4.270 milyar ABD doları tutarındaki prim üretiminin yüzde 88'i gelişmiş ülkelerde gerçekleştirilmiş olup dünyada 1980 yılından beri ilk defa reel prim üretiminde krizin etkileri nedeniyle düşüş yaşanmıştır. Türkiye 2008 yılında dünya prim üretiminde binde 21 payla 88 ülke arasında 36. sırada, prim üretiminin GSYH'ya oranına göre yapılan sıralamada 76. sırada, kişi başına prim üretiminde 65. sırada yer almıştır.

TABLO: IV. 14- Finansal Varlıkların Yatırım Enstrümanlarına Göre Dağılımı (2008)

(Milyon TL)

	Hayat Dışı	Hayat-Emeklilik	Hayat	Reasürans	Toplam
Devlet Tahvili/Hazine Bonosu	2 772	3 537	785	482	7 576
Hisse Senedi	77	54	2	11	143
Yatırım Fonu	65	64	2	3	134
Diğer	44	734	120	0	898
Toplam	2 958	4 388	909	496	8 752

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Sigorta şirketlerinin direkt prim üretimi, yeni Kanun'un belirlediği branşlara uyularak hazırlanan tablodan görüleceği üzere 2008 yılında yüzde 8 oranında artış göstererek 11,6 milyar TL düzeyine yükselmiştir. Son yıllarda sigorta sektörü prim üretimi, kriz yılları hariç milli gelir artışının üzerinde büyümüş, krize rağmen 2008 yılında da bu trende uygun gelişme göstermiştir. Ancak, sigorta dallarında üretilen poliçe sayısı 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 2 oranında azalarak 37,5 milyon adet olmuştur. Poliçe sayısındaki azalmaya rağmen prim üretiminde artış sağlanması, hizmet kalitesindeki artışın veya piyasadaki kısıtlı rekabetin fiyatlara yansımaları olarak yorumlanabilir.

Ülkemizde yıllar itibarıyla değişmekle beraber, 2008 yılında prim üretiminin yüzde 73'ü merkez dışındaki aracı konumundaki acenteler, yüzde 12'si bankalar ve yüzde 8'i brokerlar tarafından gerçekleştirilmiştir.

TABLO: IV. 15- Sigortacılık Sektöründe Direkt Prim Üretimleri

Sigorta Dalları	(Milyon TL)			(Yüzde Dağılım)			(Yüzde Değişim)	
	2006	2007	2008	2006	2007	2008	2007	2008
Hayat Dışı	8 090	9 370	9 995	85,4	87,6	86,5	15,8	6,7
Hastalık	949	1163	1288	10,0	10,9	11,1	22,6	10,7
Kaza	319	428	503	3,4	4,0	4,4	34,2	17,5
Kara Araçları	2 751	3 181	2 839	29,0	29,7	24,6	15,6	-10,8
Hava Araçları	49	24	31	0,5	0,2	0,3	-51,0	29,2
Su Araçları	63	71	99	0,7	0,7	0,9	12,7	39,4
Nakliyat	269	280	305	2,8	2,6	2,6	4,1	8,9
Yangın ve Doğal Afetler	1 503	1 640	1 784	15,9	15,3	15,4	9,1	8,8
Genel Zararlar	559	730	774	5,9	6,8	6,7	30,6	6,0
Kara Araçları Sorumluluk	1 399	1 578	2 006	14,8	14,7	17,4	12,8	27,1
Hava Araçları Sorumluluk	23	30	31	0,2	0,3	0,3	30,4	3,3
Su Araçları Sorumluluk	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Genel Sorumluluk	151	182	226	1,6	1,7	2,0	20,5	24,2
Kredi	8	13	34	0,1	0,1	0,3	62,5	161,5
Emniyeti Suistimal	0	0	0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
Finansal Kayıplar	20	20	40	0,2	0,2	0,3	0,0	100,0
Hukuksal Koruma	25	28	32	0,3	0,3	0,3	12,0	14,3
Hayat	1 384	1 331	1 565	14,6	12,4	13,5	-3,8	17,6
Toplam	9 474	10 701	11 560	100	100	100	13,0	8,0

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı

Ülkemizde beş yıl önce uygulaması başlatılan ve katılımcı sayısının 1.750 bin kişiye, fon büyüklüğünün ise 6.322 milyon TL'ye ulaştığı bireysel emeklilik sistemi, 2008 yılının sonuna doğru etkisini iyiden iyiye hissettiren küresel krize rağmen gelişimini sürdürmüştür. ABD ve Avrupa'daki emeklilik fonları bu dönemde büyük değer kayıplarına

uğrarken, Türkiye’de bireysel emeklilik fonlarının yüzde 35 oranında büyümesi sisteme duyulan güvenin ve bu alandaki uzun vadeli potansiyelin bir göstergesi olmaktadır.

Bireysel emeklilikte toplam katılımcı sayısının yüzde 75’ine yakın bölümü bireysel katılımcılardan oluşmaktadır. Grup emekliliğinde yüzde 10 vergi muafiyeti uygulanmakta, ancak bu oran düşük bulunmaktadır. İspanya’da yüzde 100 olan bu oranın yükseltilmesi önemli bir teşvik unsuru olacaktır. Ayrıca grup emeklilik planlarında hak ediş süresinin olmaması büyük bir eksiklik iken, yıl içinde yapılan düzenleme ile, katılımcının emeklilik planı uyarınca işveren tarafından ödenen katkı payları ve getirilerinin tamamına hak kazanması için azami beş yıl olarak belirlenecek bir hak kazanma süresi uygulaması getirilmesi bu alanda olumlu bir gelişmedir. Bu uygulama çalışanların işyerlerine bağlılığını artırma yanında, işverenlerin belli şartlar oluştuğunda yapılan katkıya hak kazanmalarına imkan verdiği için kurumsal katılımı artıracak bir unsur olarak değerlendirilmektedir. Diğer taraftan, bireysel emeklilik sistemine ilk kez girecek olanlara bir ay içinde vazgeçebilme hakkı tanınması da olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmektedir.

Deprem bölgesinde bulunan ülkemizde deprem sonrasında devletin ve vatandaşların yükünü hafifletmeye yönelik olarak uygulamaya konulan zorunlu deprem sigortası, sekiz yılda toplam 14,9 milyon konutun ancak yüzde 27’sine uygulanmış bulunmaktadır. Birinci derece deprem bölgesi olan Marmara Bölgesinde sigortalılık oranı yüzde 30’a ulaşmıştır. Cezai yaptırımın uygulanmaması, deprem sigortası yaptırımının, depremle yaşamaya alışma gerçeğinin bir parçası olduğu bilincinin toplumda yerleşmemiş olması bu sigortanın yaygınlaşmasını önleyen nedenler olarak değerlendirilmektedir. Bugüne kadar DASK tarafından toplam 229 depremde 19,9 milyon TL hasar ödemesi yapılmıştır.

Tarım sektöründeki risklerin teminat altına alınması amacıyla 5868 sayılı Kanunla uygulanmaya başlanılan tarım sigortasında, şirketler riski ve primi havuza devretmekte, devlet her yıl Bakanlar Kurulu tarafından yeniden belirlenen prim desteği sağlamakta, şirketlerin eşit hisse ile ortak oldukları havuz (TARSİM) tarafından işlemler yürütülmektedir. Bu kapsamda 2008 yılında 260.944 adet poliçe ile 98,4 milyon TL prim üretilmiş, 44,1 milyon TL tazminat ödemesi yapılmıştır. Bu uygulamayla 66.187 çiftçi, 4,4 milyon hektar tarım alanı ve 71.955 adet hayvan, devlet destekli tarım sigortası kapsamına alınmış bulunmaktadır.

BDDK Gözetimindeki Banka Dışı Finansal Kuruluşlar

5411 sayılı Bankacılık Kanunu uyarınca düzenleme ve denetimi BDDK tarafından yerine getirilmekte olan banka dışı mali kuruluşlar kapsamında 2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla toplam 134 adet finansal kiralama, faktoring ve tüketici finansman şirketi faaliyet göstermektedir.

2008 Aralık - 2009 Eylül döneminde bir adet yeni finansal kiralama şirketine faaliyet izni verilmesi ve üç adet finansal kiralama şirketine ait faaliyet izinlerinin iptal edilmesi nedeniyle 2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla faaliyette bulunan finansal kiralama şirketi sayısı 48’e gerilemiştir. Söz konusu dönemde finansal kiralama şirketlerinin şube sayısı 18’de kalırken, personel sayısı 1.557’den 1.541’e gerilemiştir.

2009 yılının ilk yarısında finansal kiralama şirketlerinin toplam aktif büyüklüğü finansal kiralama alacaklarındaki daralmaya bağlı olarak yüzde 9,9 oranında azalışla 17,1

milyar TL'den 15,4 milyar TL'ye gerilemiştir. 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla sektör, milli gelir içerisinde yüzde 1,7 paya sahiptir.

Finansal kiralama alacaklarının sektörel dağılımına bakıldığında 2009 yılının ilk yarısında hizmetler ve sanayi sektörü ağırlıklı yapının önemli bir değişiklik göstermediği görülmektedir. Haziran 2009 itibarıyla finansal kiralama alacaklarının yüzde 46,3'ü hizmetler sektörüne, yüzde 45,7'si sanayi sektörüne ait bulunmaktadır. Pasifler tarafında ise yılın ilk yarısında özkaynaklardaki yüzde 6,7 oranındaki artışın yanı sıra özellikle alınan krediler tutarındaki yüzde 13,9 oranındaki gerileme dikkat çekicidir. 2009 yılının ilk yarısında finansal kiralama şirketlerinin net dönem karı, finansal kiralama işlem hacmindeki azalışın ve vergi düzenlemelerinin etkisiyle bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 31,2 oranında azalarak 320 milyon TL'den 220 milyon TL'ye gerilemiştir.

2009 yılının ilk dokuz aylık döneminde iki adet faktoring şirketine faaliyet izni verilmesi ve altı adet faktoring şirketine ait faaliyet izninin iptal edilmesiyle faktoring şirketi sayısı 76'ya gerilemiştir.

2009 Haziran ayı itibarıyla, 2008 yıl sonuna göre, faktoring şirketlerinin toplam aktif büyüklüğü yüzde 7,9 oranındaki artışla 7,8 milyar TL'den 8,4 milyar TL'ye ulaşmıştır. Bu dönemde faktoring şirketlerinin aktiflerinin milli gelire oranı yüzde 0,9 olarak gerçekleşmiştir. Aktif artışında, faktoring alacaklarının, 2008 yılı sonundaki 5,6 milyar TL'lik seviyesinden 2009 yıl ortası itibarıyla 6,5 milyar TL'ye ulaşması belirleyici olmuştur. 2009 yılının ilk yarısında gerçekleştirilen faktoring işlemlerinin sektörel dağılımına bakıldığında alacakların yüzde 53,3'ünün sanayi, yüzde 30,5'inin hizmetler ve yüzde 3,2'sinin tarım sektörüne ilişkin olduğu görülmektedir. Pasif kompozisyonuna bakıldığında ise bilançonun büyük ölçüde mali borçlar ile finanse edildiği, yılın ilk yarısında mali borçların payının yüzde 62,8'den yüzde 67,9'a yükseldiği, önemli bir değişim göstermeyen özkaynakların payının ise yıl ortası itibarıyla yüzde 28,6 olduğu görülmektedir. 2009 yılının ilk yarısında faktoring şirketlerinin net dönem karı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 21,3 oranında azalarak 200 milyon TL'den 158 milyon TL'ye gerilemiştir.

2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla faaliyette bulunan 10 adet tüketici finansmanı şirketi bulunmaktadır. 2008 Aralık - 2009 Haziran döneminde tüketici finansmanı şirketlerinin toplam aktif büyüklüğü, finansman kredilerindeki gerilemenin etkisiyle, yüzde 1,8 oranında azalışla 4,7 milyar TL'den 4,6 milyar TL'ye inmiştir. Söz konusu şirketlerin toplam bilanço büyüklüğünün milli gelire oranı yüzde 0,5'tir. Finansman kredilerinin tüketici finansman şirketlerinin toplam aktifleri içerisindeki payı yüzde 85 seviyesindedir. 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla 3,7 milyar TL ile hizmetler sektörü söz konusu kredilerden en fazla pay alan sektör iken; kesimler itibarıyla bakıldığında kredilerin yüzde 38,3 oranındaki bölümünün hanehalkları ile KOBİ niteliği taşımayan bireysel işletmelere, yüzde 30,1 oranındaki bölümünün ise KOBİ'lere kullandırıldığı görülmektedir. Pasif tarafında ise yüzde 80'lik pay ile mali borçlar en önemli finansman kalemi olarak ağırlığını sürdürmektedir. 2009 yılının ilk yarısında tüketici finansman şirketlerinin net dönem karı bir önceki yılın aynı dönemine göre özellikle tüketici finansmanı dışı gelirlerdeki düşüşün etkisiyle yüzde 85,8 oranında belirgin bir azalış göstermiş ve 29 milyon TL'den 4 milyon TL'ye gerilemiştir.

2009 yılında finansal kiralama, faktoring ve finansman şirketlerinin faaliyetlerinin ilgili yönetmelik hükümlerine intibakı çalışmalarına devam edilmiş, yeni mevzuata uyum sağlayamayan kuruluşların faaliyet izinlerinin iptali yoluna gidilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kaynakları yatırıma yönlendirecek araç çeşitliliğine ve mali derinliğe sahip, uluslararası standartlarda düzenleme ve denetimi yapılan bir finansal sistem amaçlanmaktadır.

Finans sektörünün uluslararası rekabet gücüne sahip, karlı, verimli ve rasyonel çalışan bir yapıya kavuşması sağlanacak ve sektörde güven ve istikrar güçlendirilecektir.

Yayımlanan İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Stratejisi ve Eylem Planı doğrultusunda İstanbul'un uluslararası finans merkezi haline getirilmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 19. Yeni piyasa ve ürünler geliştirilecek, mali sistemin kurumsal ve fonksiyonel bazda derinleşmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 44. Sermaye Piyasası Kanununda değişiklik yapılacaktır.	SPK	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, BDDK, TBB, TKBB	Aralık Sonu	AB düzenlemeleri ve küresel piyasalardaki gelişmeler çerçevesinde, sermaye piyasalarının geliştirilmesi ve rekabet gücünün artırılması amacıyla Kanunda gerekli değişiklik tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 45. Körfez ülkelerinde oluşan sermaye birikiminden yararlanmak amacıyla mali araçlar geliştirilecektir.	SPK	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, BDDK, TBB, TKBB	Aralık Sonu	Körfez ülkelerinde işlem gören finansal araçlar incelenerek, ülkemizdeki varlık sınıfları açısından uygulanabilir nitelikte olanların düzenlenmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 46. 1567 sayılı Türk Parası Kıymetini Koruma Hakkında Kanun günümüz koşullarına uygun hale getirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	Adalet Bakanlığı, TCMB, BDDK, SPK	Aralık Sonu	1567 sayılı Kanundaki ceza maddelerinin meri kambiyo mevzuatı hükümleri çerçevesinde daha somut ve ayrıntılı olarak yeniden belirlenmesi ve yeni ihtiyaçları kapsama alacak şekilde değiştirilmesi amacıyla kanun tasarısı taslağı hazırlanacak ve Başbakanlığa gönderilecektir.
Öncelik 20. Finansal piyasalarda güven ve istikrarı güçlendirmeye yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.				

Tedbir 47. Devlet iç borçlanma senetleri ve likidite senetleri kaydedilecektir.	SPK	Hazine Müsteşarlığı, TCMB, BDDK, MKK, İMKB, Takasbank, TBB, TSPAKB, ilgili diğer kuruluşlar	Aralık Sonu	DİBS'lerin konu edildiği repo-ters repo işlemlerinin kaydi sisteme entegrasyonu hususuna yönelik işlem esasları ile gerekli mevzuat değişikliklerine yönelik yürütülen çalışmalar sonuçlandırılacaktır. DİBS'lere ilişkin olarak adli ve idari mercilerce tedbir, haciz ve benzeri adli ve idari taleplerin doğrudan MKK'ya iletilmesi durumunda, ortaya çıkabilecek hukuki belirsizliklerin giderilmesine yönelik olarak mevzuat değişiklik tasarıları hazırlanacaktır.
Öncelik 21. Finansal sektörün düzenleme ve denetimi uluslararası standartlara uygun olarak geliştirilecektir.				
Tedbir 48. BDDK yetki alanında yer alan kuruluş, piyasa ve araçlara yönelik düzenleme çerçevesi güçlendirilecektir.	BDDK		Aralık Sonu	BDDK'nın yetki kapsamında bulunan tüm kuruluş, piyasa ve araçların ihtiyatlı yaklaşımla düzenleme ve denetime konu edilmesi sağlanacak, CRD düzenlemelerine uyum çalışmaları tamamlanacak, mevcut düzenlemeler iyi düzenleme ilkesi çerçevesinde ve uluslararası kural ve standartlar ışığında gözden geçirilecektir.
Tedbir 49. Bankalara ve BDDK denetimindeki banka dışı mali gözetim ve denetimin etkinliği ve etkililiği yeni yaklaşım ve araçlarla artırılacaktır.	BDDK	Hazine Müsteşarlığı, SPK	Aralık Sonu	Konsolide denetimin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 50. Uluslararası Sigorta Denetçileri Birliğinin (IAIS) 28 adet ana ilkesine aşamalı olarak uyum sağlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı		Aralık Sonu	Bu konu ile ilgili çalışmalar devam etmekte olup; 2009 yılında uyum öngörülen İç Sistemler Yönetmeliği kapsamındaki üç ilke, ICP 27 Sahtekarlık, ICP 10 İç kontrol ve ICP 11 Piyasa analizi üzerine düzenlemeler tamamlanmak üzeredir. Ayrıca, 2010 yılında ICP 28 Kara para aklamanın

				engellenmesi, terörizmin finansmanı ile mücadele ve ICP 26 Kanununun bilgilendirilmesi açıklık ve şeffaflık prensiplerine de uyum sağlanması planlanmaktadır.
Tedbir 51. Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanununda değişiklik yapılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	SPK, Emeklilik Gözetim Merkezi, TSRŞB	Aralık Sonu	Bireysel emeklilik sistemi ile ilgili olarak uygulamada ortaya çıkan sorunların giderilmesi amacıyla 4632 sayılı Kanunda değişiklikler yapan tasarı taslağı Başbakanlığa sevk edilecektir.
Öncelik 22. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi Projesi uygulamaya konulacaktır.				
Tedbir 52. İstanbul Uluslararası Finans Merkezi (İFM) Stratejisi ve Eylem Planı uygulaması takip edilecektir.	İFM Koordinatörlüğü	İlgili Bakanlık ve Kamu Kuruluşları, İlgili Birlikler, Sektör Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	2 Ekim 2009 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren İFM Stratejisi ve Eylem Planında yer alan eylemler takip edilerek, bu eylemlerin belirlenen takvim doğrultusunda hayata geçirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 53. Sermaye Piyasası Strateji Belgesi hazırlanacaktır.	SPK	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, TCMB, TBB, TKBB	Aralık Sonu	Sermaye piyasalarının kurumsal ve fonksiyonel bazda derinleşmesi ve evrensel kalitede düzenleme ve denetleme sisteminin kurulmasını temin eden ve İFM Stratejisi ve Eylem Planıyla uyumlu olan bir strateji belgesi hazırlanacaktır.

E. ENERJİ VE ULAŞTIRMA ALTYAPISININ GELİŞTİRİLMESİ

ENERJİ

1. Mevcut Durum

2002 yılından itibaren süregelen güçlü ve istikrarlı ekonomik büyüme ile sosyal refah artışı enerji tüketiminde büyük artışa yol açmıştır. Son altı yılda birincil enerji tüketimi yüzde 36, elektrik enerjisi tüketimi yüzde 49 oranında yükselmiştir. Ancak, küresel ekonomik krizin Türkiye ekonomisini güçlü bir şekilde etkilemeye başladığı 2008 yılı son çeyreğinden itibaren ekonomik faaliyetlerdeki yavaşlamaya enerjide maliyet bazlı fiyatlandırmanın da eklenmesiyle oluşan enerji fiyatlarındaki artışlar, 2008 yılının son çeyreğinden bu yana enerji talebini düşürmektedir. Son otuz yılda elektrik talebinde ikinci ve en yüksek düşüş 2001 krizi sonrasında 2009 yılında yaşanmaktadır.

2009 yılında ekonomideki gerilemenin sürmesi sonucunda özellikle petrol ve doğal gaz talebindeki azalmayla birlikte birincil enerji tüketiminin yüzde 6,7 oranında düşüş göstermesi beklenmektedir. Böylece 2008 yılında 106,5 milyon ton petrol eşdeğeri

(MTEP) olarak gerçekleşen birincil enerji tüketiminin 2009 yılında 99,4 MTEP'e gerilemesi ve kişi başına enerji tüketiminin 1.423 kilogram petrol eşdeğerinden (KEP) 1.312 KEP'e düşmesi beklenmektedir.

Doğal gaz tüketiminin geçmiş yıllardaki düzenli artışına karşın, 2009 yılında bir önceki yıla göre yüzde 9,0 oranında azalarak 30,8 MTEP'e gerilemesi beklenmektedir. Ancak doğal gazın birincil enerji tüketimi içindeki payı yüzde 30'u aşacaktır.

Hidrolojik koşullardaki iyileşmeyle birlikte hidrolik kaynakların kullanımı artırılmıştır. 2009 yılında hidroelektrik enerji üretiminde yüzde 9,1 oranında bir artış olması beklenmektedir. Talepteki gerilemeyle, üretim maliyeti nispeten çok yüksek olan akaryakıtta dayalı elektrik üretiminde yüzde 16 oranında bir düşüş beklenmektedir.

Birincil enerji tüketiminin azalmasıyla birlikte, birincil enerji üretiminde önemli bir değişim beklenmediği için enerji ithalatında nispi bir iyileşme görülecektir. 2008 yılında 29,2 MTEP olan birincil enerji üretiminin, 2009 yılında 28,4 MTEP olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2008 yılı sonu itibarıyla 41.818 MW olan elektrik santralleri toplam kurulu gücü, 2009 yılında yüzde 5,9 oranında artarak 44.300 MW'a ulaşmıştır. Bu güç, talebin oldukça üzerinde olmakla birlikte, gerek santrallerin tam kapasitede çalışmasında yaşanan sıkıntılar gerekse barajların doluluk oranlarının düşüklüğü nedeniyle kurulu kapasitedeki rahatlık, güvenli yedek marjında aynı rahatlığı sağlamamaktadır. Bu itibarla, talep daralmasının fırsat olarak kullanılması ve santral rehabilitasyonlarının yapılarak ileriki dönemlerde arz-talep dengesinin rahatlatılmasında yarar vardır.

Küresel ekonomik kriz nedeniyle talebin düşmesi sonucunda baskılanan elektrik arz açığı riskinin orta ve uzun vadede ortadan kaldırılması için yatırımların istikrarlı bir şekilde sürdürülmesi gereği vardır. Zira, çeşitli ekonomik tahminler doğrultusunda Türkiye'nin krizden hızlı çıkan ülke olması ve potansiyel büyüme oranlarına erişmesi halinde enerji talebinin de yüksek artışlara ulaşması söz konusudur. Enerji arzının böyle bir büyümeyi destekleyebilmesi yatırımların bugünden programlanmasını gerektirmektedir.

2008 yılında elektrik tüketiminin programa göre 6 milyar kWh daha düşük gerçekleşmesi, 2009 yılında ise 2008 yılına göre 4 milyar kWh daha düşük gerçekleşeceği beklentisi krizin talep üzerindeki etkisini açıkça ortaya koymaktadır.

2008 yılında 198,4 milyar kWh olarak gerçekleşen elektrik üretiminin, 2009 yılında yüzde 1,8 oranında azalarak 194,8 milyar kWh'e düşeceği tahmin edilmektedir. 2009 yılında elektrik üretimindeki yakıt paylarının sırasıyla doğal gaz için yüzde 48, linyit için yüzde 21,4 ve hidrolik için yüzde 18,6 olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

1990 yılından itibaren toplam elektrik üretimi içindeki payı hızla artan doğal gazın 1990 yılında yüzde 17,7 olan payının 2009 yılında yüzde 48'e ulaşması beklenmektedir. Diğer ithal kaynaklar da dahil edildiğinde elektrik üretiminin yaklaşık yüzde 58'i ithal kaynaklardan sağlanmaktadır. Yaklaşık tamamı ithal bir kaynak olan doğal gaza bu ölçüde bağımlılık ve bunun ağırlıkla tek bir ülkeye bağlı olması, önemli bir arz güvenliği riski oluşturmasının yanısıra, son iki yıl içinde yoğun bir şekilde yaşanan elektrik fiyat artışlarının da temel nedenini oluşturmaktadır.

Yaşanan ekonomik kriz elektrik üretiminde kaynak dağılımındaki dengesizliği daha belirgin hale getirmiştir. Bir taraftan doğal gaz ağırlıklı üretim yapısı sanayi için temel bir girdi ve hanehalkı için önemli bir gider kalemi olan elektrikte maliyet kontrolünü hemen hemen imkansız kılarken diğer taraftan doğal gaz ithali ekonomiden döviz çıkışını ciddi

ölçüde artırmaktadır. Ayrıca doğal gaz alımı 'al ya da öde' şartlı anlaşmalara bağlı olduğu için kriz ve fiyat artışı nedeniyle düşen iç talep, uluslararası piyasada düşen fiyatlara rağmen, iç satış fiyatlarında olumlu bir değişim imkanını sınırlamaktadır.

Doğal gaza aşırı bağımlı bir sistemin yarattığı bu sıkıntılara karşın elektrik üretim yapısının orta dönemde değişme imkanı sınırlıdır. Bu nedenle, ağırlıklı olarak ikili anlaşmalara göre işleyen uluslararası doğal gaz piyasasında uzun dönemli arz güvenliğinin sürdürülmesi için anlaşmaların yenilenmesi girişimleri başlatılmıştır.

2003 yılı ve öncesindeki net elektrik ithalatı 2004 yılından itibaren net ihracata dönüşmüş olup net dış satışın 2009 yılında 0,5 milyar kWh olarak gerçekleşeceği öngörülmektedir.

2004 tarihli Elektrik Enerjisi Sektörü Reformu ve Özelleştirme Stratejisi Belgesi kapsamında elektrik enerjisi sektörünün serbestleştirilmesi ve dağıtım özelleştirmesinde önemli ilerleme kaydedilmiştir. Bu çerçevede; sektörde hukuki altyapı iyileştirilmiş, dengeleme ve uzlaştırma uygulaması başlatılmış, toptan satış piyasası önemli bir hacme ulaşmış, piyasa açıklık oranı piyasanın yarısına yaklaşmış, kamu şirketlerinin serbest piyasaya adaptasyonu bağlamında kendi aralarında geçiş dönemi sözleşmeleri yürürlüğe konulmuş, ulusal düzeyde eşit tarifenin temini için fiyat eşitleme mekanizması uygulanmaya başlanmış, DSİ hidroelektrik santralleri EÜAŞ'a devredilmiş, EÜAŞ portföy üretim grupları oluşturulmuş, TEDAŞ özelleştirme kapsam ve programına alınarak 20 adet bölgesel dağıtım şirketi olarak yapılandırılmış, geçiş dönemi için bu bölgelere ait tarifeler belirlenmiş, 140 MW'lık üretim özelleştirmesi ile iki büyük dağıtım şirketinin özelleştirmesi tamamlanmış, iki adet dağıtım şirketinin özelleştirme ihalesi yapılmış ve enerjide maliyet bazlı fiyatlandırma sistemine geçilmiştir. 2008 yılı verilerine göre gerçekleştirilen özelleştirmeler sonucu özel sektörün elektrik dağıtımındaki payı yüzde 20,1, toplam kayıp-kaçaktaki payı yüzde 10 ve elektrik üretimindeki payı yüzde 50,6 olmuştur.

Söz konusu belge, kaydedilen ilerlemeler ve karşı karşıya kalınan enerji arz açığı riski dikkate alınarak ve kapsamı genişletilerek 18 Mayıs 2009 tarihli ve 2009/11 sayılı YPK Kararı Elektrik Enerjisi Piyasası ve Arz Güvenliği Stratejisi Belgesi olarak revize edilmiştir.

Belge ile; piyasa yapısının arz güvenliğinin sürdürülmesi ilkesi çerçevesinde geliştirilmesi, kapasite mekanizmasının oluşturulması, TEİAŞ dışında yeni bir piyasa işleticisinin teşekkülü, 2015 yılına kadar piyasa açıklık oranının yüzde 100'e çıkarılması, elektrik tarifelerinin tasarrufu ve verimliliği artıracak şekilde belirlenmesi, dağıtımın 2010 yılı sonuna kadar büyük ölçüde özelleştirilmesi, piyasada faaliyet gösteren kamu şirketlerinin özel şirketlerdeki hisselerinin satılması, portföy üretim gruplarının nihai hale getirilmesi, bazı santrallerin rehabilitasyon ihtiyacı ve ilave ünite yapılabilme imkanı çerçevesinde tekil olarak özelleştirilebilmesi, üretim özelleştirmesine bu yıl içinde başlanması, TEİAŞ'ın kurumsal kapasitesinin güçlendirilmesi, üretim yatırımlarının yüksek tüketim bölgelerinde yapılmasının iletim tarifesi yoluyla teşvik edilmesi, Avrupa iletim şebekesi (UCTE) ve komşu ülkelerle iletim kapasitesinin artırılması öngörülmüştür.

Ayrıca elektrik üretiminde kaynak kullanımına ilişkin hedefler ortaya konulmuştur. Buna göre, nükleer enerjinin 2020 yılına kadar asgari yüzde 5 paya ulaşması, yenilenebilir enerjinin (büyük hidrolikler dahil) payının ise 2023 yılında yüzde 30'a ulaşması hedeflenmiştir. Bu hedeflerin gerçekleşmesini sağlamak için verilen lisansların ve bu çerçevede üretim kapasitesinin gelişiminin izlenmesi önemlidir.

5346 sayılı Yenilenebilir Enerji Kaynaklarının Elektrik Enerjisi Üretimi Amaçlı Kullanımına İlişkin Kanun'un olumlu sonuçları alınmaya başlanmıştır. Rüzgar enerjisi kurulu gücünün 2009 yılında önceki yıla göre 1,8 kat, jeotermal santral kurulu gücünün 2,7 kat artması beklenmektedir. Aynı yılda toplam elektrik üretiminin ise 1,7 kat artarak yaklaşık 1,7 milyar kWh olacağı tahmin edilmektedir. Böylece rüzgar ve jeotermal elektrik üretiminin toplam elektrik üretimi içindeki payının yaklaşık yüzde 1'e ulaşması öngörülmektedir.

5784 sayılı Kanun ile bir rüzgar enerjisi sahası için çoklu başvuru olması halinde iletim şirketi tarafından ihale yapılması benimsenmiştir. Bu kapsamda ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanmış olup rüzgar enerjisi yatırımlarının önümüzdeki süreçte hızlanması beklenmektedir.

5710 sayılı Nükleer Güç Santrallerinin Kurulması ve İşletilmesi ile Enerji Satışına İlişkin Kanun uyarınca 5000 MWe (4000+/-%25) kapasitesinde nükleer güç santrali (NGS) kurulmasına yönelik 24 Eylül 2008 tarihinde düzenlenen yarışmaya 4xVVER-1200 tipi nükleer santral tasarımı yaklaşık 4800 MWe gücü kapsayan tek teklif sunulmuştur. Ekim ayı itibarıyla devam eden teklif değerlendirme sürecinin yıl sonuna kadar tamamlanması beklenmektedir.

Enerjinin üretiminden nihai tüketimine kadar her aşamada tasarruflu ve verimli kullanımını öngören ve bu yönde teşvikler sağlayan 5627 sayılı "Enerji Verimliliği Kanunu" uyarınca ikincil mevzuat çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmıştır.

2009 yılında Türkiye, uluslararası enerji akışında merkezi bir transit güzergahı olma yönünde önemli adım atmıştır. 13 Temmuz 2009 tarihinde Nabucco projesinin gerçekleştirilmesine yönelik Hükümetler Arası Anlaşma Ankara'da imzalanmıştır.

Doğal gaz ve petrol arz güvenliğinin sağlanmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde doğal gaz depolama tesisleri kurulması çalışmaları 2009 yılında da sürdürülmüştür.

50 milyon ton/yıl kapasiteli Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının 2006 yılında faaliyete geçmesini takiben Ceyhan'ın uluslararası bir enerji merkezi haline getirilmesi hedefi kapsamında Ceyhan Enerji İhtisas Endüstri Bölgesinde altyapı çalışmaları sürdürülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Enerji politikasının temel amacı; iktisadi kalkınmanın ve sosyal gelişmenin ihtiyaç duyduğu enerjinin rekabetçi bir serbest piyasa ortamında sürekli, kaliteli ve güvenli bir şekilde asgari maliyetle teminidir.

2010 yılında nükleer enerji alanında hukuki ve kurumsal altyapının güçlendirilmesine devam edilecektir. Elektrik arz kaynaklarının sağlıklı bir şekilde çeşitlendirilmesine ve doğal gaza olan yüksek bağımlılığının makul seviyeye düşürülmesine temel katkı sunacak olan nükleer güç santrali ihale süreci tamamlanacaktır.

Enerji arz güvenliğinin sağlanması ve sürdürülmesi için yerli ve yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesi ve enerji verimliliğinin artırılması amacıyla 5627 sayılı Kanunun öngördüğü mekanizmaların etkin bir şekilde uygulanmasına devam edilecektir.

Talep yönetimine yönelik tedbirler ile elektrik talep artışının sınırlanması ve arz tarafı tedbirleri ile mevcut elektrik arz imkanının verimli kullanılması ve genişletilmesi hedeflenmektedir. Orta ve uzun dönemli arz güvenliği için inşa halinde olan ve lisans

almış santrallerin öngörülen tarihlerde devreye alınması büyük önem arz etmektedir. Ancak küresel ekonomik krizin yarattığı kredi sıkışıklığının ve maliyet artışının yatırımları olumsuz etkileme riski bulunmaktadır.

Düzgün işleyen bir serbest piyasanın oluşturulması, böylece fiyatların rekabetçi ortamda belirlenmesi yoluyla tüketicilerin olumlu yönde etkilenmesi ve yatırımların istikrarlı bir şekilde sürmesi amacıyla piyasa yapısı iyileştirilecektir.

Küresel düzeyde enerji güvenliğine ilişkin kaygılar artmaktadır. Bu kapsamda, uluslararası gündemin ilk sıralarına yükselen enerji güvenliği konusunda, Türkiye'nin güvenli bir transit güzergahı ve terminal ülke olma politikası güçlendirilecektir.

2010 yılında ekonominin yeniden büyüme sürecine girmesiyle birlikte birincil enerji ve elektrik enerjisi tüketiminin ekonomik büyüme hedefine paralel bir seyir izlemesi beklenmektedir. Bu çerçevede, birincil enerji tüketiminin yaklaşık yüzde 6,5 oranında artarak 105,8 MTEP'e, kişi başına birincil enerji tüketiminin ise yüzde 5,3 oranında bir artışla 1381 KEP'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

2009 yılında 28,4 MTEP olarak gerçekleşmesi beklenen birincil enerji üretiminin, 2010 yılında küçük bir artışla 29,2 MTEP'e çıkacağı beklenmektedir. Böylece, birincil enerji talebinin ithal kaynaklardan karşılanma oranının 2010 yılında yüzde 72,4 olacağı öngörülmektedir.

Birincil enerji talebindeki artışın, tüm kaynakların kullanımındaki artışlarla karşılanması beklenmektedir. Ancak oransal olarak en yüksek artışın, özellikle elektrik sektörü kaynaklı olarak, yüzde 9,2 ile doğal gaz tüketiminde görülmesi beklenmektedir. 2010 yılında elektrik üretim artışının yaklaşık yüzde 75'inin doğal gazdan karşılanması programlanmıştır.

2009 yılında 194,3 milyar kWh olarak gerçekleşmesi beklenen elektrik tüketiminin, 2010 yılında yüzde 4 oranında bir artış ile 202 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Böylece 2009 yılında 2.565 kWh olarak tahmin edilen kişi başına elektrik tüketiminin, 2010 yılında 2.637 kWh'e yükselmesi beklenmektedir.

TABLO: IV. 16- Birincil Enerji Tüketimi ve Kaynakların Oranları

(M: Bin TEP)

	2008		2009 (1)		2010 (2)	
	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)	Miktar	Pay (%)
TİCARİ ENERJİ	101 712	95,5	94 600	95,2	101 080	95,5
Taşkömürü	16 427	15,4	16 165	16,3	16 861	15,9
Linyit	15 217	14,3	15 031	15,1	15 891	15,0
Petrol Ürünleri	31 784	29,8	27 652	27,8	29 312	27,7
Doğal Gaz	33 807	31,7	30 764	31,0	33 603	31,8
Hidrolik Enerji	2 861	2,7	3 121	3,1	3 354	3,2
Yenilenebilir Enerji	1 645	1,5	1 910	1,9	2 102	2,0
Elektrik İthalatı (İhracatı)	-29	0,0	-43	0,0	-43	0,0
GAYRİ-TİCARİ ENERJİ	4 813	4,5	4 760	4,8	4 711	4,5
Odun (T)	3 679	3,4	3 610	3,6	3 591	3,4
Hayvan ve Bitki Artıkları (T)	1 134	1,1	1 150	1,2	1 120	1,1
TOPLAM	106 525	100,0	99 360	100,0	105 791	100,0
Kişi Başına Tüketim (KEP)	1 423		1 312		1 381	

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Tahmin

2010 yılında elektrik santralleri toplam kurulu gücü yüzde 3,8 oranında bir artışla 46.000 MW'a ulaşacaktır. Elektrik üretiminin ise yüzde 4 artışla 202,5 milyar kWh'e ulaşacağı tahmin edilmektedir. Elektrik üretiminde doğal gaz yakıtlı santrallerin yüzde 49,1, linyit yakıtlı santrallerin yüzde 20,1 ve hidrolik santrallerin yüzde 17,8'lik paylarla ilk sıraları alması beklenmektedir. Rüzgar ve jeotermal elektrik üretiminin payının ise yüzde 1,3'e ulaşacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: IV. 17- Elektrik Enerjisinde Yakıt Cinslerine Göre Kurulu Güç, Üretim Kapasitesi ve Üretim Değerleri

Güç: MW; Üretim: GWh

	2008			2009 (1)			2010 (2)		
	Kurulu Ortalama	Fiili	Üretim	Kurulu Ortalama	Fiili	Üretim	Kurulu Ortalama	Fiili	Üretim
Taşkömürü	1 986	15 500	15 858	2 121	16 550	15 000	2 170	16 930	16 700
Linyit	8 109	52 000	41 858	8 245	52 760	41 600	8 250	52 800	40 700
Fuel-Oil	1 745	10 470	7 209	1 772	10 630	6 000	1 840	11 040	6 300
Motorin,LPG,Nafta	48	340	310	48	340	320	52	360	300
Doğal Gaz	13 428	100 700	98 685	14 662	109 965	93 600	15 428	115 710	99 500
Çok yakıtlı (*)	2 219	15 500		2 331	16 275		2 340	16 380	
Biyogaz-atık	60	300	220	81	405	300	90	450	400
TERMİK	27 595	194 810	164 139	29 260	206 925	156 820	30 170	213 670	163 900
HİDROLİK	13 829	49 740	33 270	14 302	51 080	36 300	14 800	53 160	36 000
Jeotermal	30	195	162	80	520	380	80	540	450
Rüzgar	364	1 255	847	658	2 259	1 300	950	3 254	2 150
TOPLAM	41 818	246 000	198 418	44 300	260 784	194 800	46 000	270 624	202 500

(*) Fiili üretim yakıt oranlarına göre dağıtılmıştır,

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: IV. 18- Elektrik Enerjisi Tüketiminin Kullanıcı Gruplarına Göre Dağılımı

	2008		2009 (1)		2010 (2)	
	GWh Pay (%)		GWh Pay (%)		GWh Pay (%)	
Konutlar	39 584	20,0	41 500	21,4	42 824	21,2
Ticarethaneler	23 903	12,1	24 400	12,6	25 250	12,5
Resmi Daire	7 344	3,7	7 450	3,8	7 272	3,6
Genel Aydınlatma	3 970	2,0	4 050	2,1	4 040	2,0
Sanayi	74 850	37,8	69 200	35,6	73 326	36,3
Diğer	12 296	6,2	12 400	6,4	12 524	6,2
NET TOPLAM	161 947	81,8	159 000	81,8	165 236	81,8
İç Tüketim ve Kayıp	36 138	18,2	35 300	18,2	36 764	18,2
BRÜT TOPLAM	198 085	100,0	194 300	100,0	202 000	100,0
Kişi Başına Net Tüketim (kWh)	2 164		2 100		2 156	
Kişi Başına Brüt Tüketim (kWh)	2 647		2 565		2 637	

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

TABLO: IV. 19- Enerji Üretim ve Tüketiminde Gelişmeler

	Birim	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009 (1)	2010 (2)
BİRİNCİL ENERJİ												
ÜRETİM	BTEP	27 621	26 159	24 884	23 779	24 170	26 472	28 045	27 455	29 192	28 380	29 210
TÜKETİM	BTEP	81 193	75 883	78 322	83 936	87 778	90 077	99 313	107 257	106 525	99 360	105 791
Kişi Başına Tüketim	KEP	1 204	1 111	1 131	1 196	1 234	1 249	1 377	1 468	1 423	1 312	1 381
ELEKTRİK ENERJİSİ												
KURULU GÜÇ	MW	27 264	28 332	31 846	35 587	36 824	38 843	40 565	40 836	41 818	44 300	46 000
Termik (*)	MW	16 070	16 640	19 586	22 990	24 160	25 917	27 443	27 296	27 625	29 340	30 250
Hidrolik (**)	MW	11 194	11 692	12 260	12 597	12 664	12 926	13 122	13 540	14 193	14 960	15 750
ÜRETİM	GWh	124 922	122 725	129 400	140 580	150 698	161 956	176 300	191 568	198 418	194 800	202 500
Termik (*)	GWh	94 010	98 653	95 668	105 190	104 556	122 336	131 929	155 362	164 301	157 200	164 350
Hidrolik (**)	GWh	30 912	24 072	33 732	35 390	46 142	39 620	44 371	36 206	34 117	37 600	38 150
İTHALAT	GWh	3 786	4 579	3 588	1 158	464	636	573	864	789	700	800
İHRACAT	GWh	413	433	435	587	1 144	1 798	2 236	2 422	1 122	1 200	1 300
TÜKETİM	GWh	128 295	126 872	132 553	141 151	150 018	160 794	174 637	190 010	198 085	194 300	202 000
Kişi Başına Tüketim	kWh	1 903	1 857	1 914	2 011	2 109	2 230	2 391	2 602	2 647	2 565	2 637

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

(*) Jeotermal dahil

(**) Rüzgar dahil

BTEP: Bin ton petrol eşdeğeri

KEP: Kilogram petrol eşdeğeri

GWh: Milyon kilovatsaat

TABLO: IV. 20- Elektrik Enerjisi Üretiminin Enerji Kaynaklarına Göre Dağılımı

	Taşkömürü		Linyit		Akaryakıt		Doğalgaz		Biyogaz- atık ve diğer		TERMİK		HİDROLİK		Jeotermal + Rüzgar		TOPLAM	
	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%	GWh	%
1990	621	1,1	19 560	34,0	3 942	6,9	10 192	17,7			34 315	59,6	23 148	40,2	80		57 543	100,0
1991	999	1,7	20 563	34,1	3 293	5,5	12 589	20,9	38	0,1	37 482	62,2	22 683	37,7	81		60 246	100,0
1992	1 815	2,7	22 756	33,8	5 273	7,8	10 814	16,1	47	0,1	40 705	60,4	26 568	39,5	69		67 342	100,0
1993	1 796	2,4	21 964	29,8	5 175	7,0	10 788	14,6	56	0,1	39 779	53,9	33 951	46,0	78		73 808	100,0
1994	1 978	2,5	26 257	33,5	5 549	7,1	13 822	17,6	51	0,1	47 657	60,8	30 586	39,1	79		78 322	100,0
1995	2 232	2,6	25 815	29,9	5 772	6,7	16 579	19,2	222	0,3	50 620	58,7	35 541	41,2	86		86 247	100,0
1996	2 574	2,7	27 840	29,3	6 540	6,9	17 174	18,1	175	0,2	54 303	57,2	40 475	42,7	84		94 862	100,0
1997	3 273	3,2	30 587	29,6	7 157	6,9	22 086	21,4	294	0,3	63 397	61,4	39 816	38,5	83		103 296	100,0
1998	2 981	2,7	32 707	29,5	7 923	7,1	24 837	22,4	255	0,2	68 703	61,9	42 229	38,0	90	0,1	111 022	100,0
1999	3 123	2,7	33 908	29,1	8 080	6,9	36 345	31,2	205	0,2	81 661	70,1	34 677	29,8	102	0,1	116 440	100,0
2000	3 819	3,1	34 367	27,5	9 311	7,5	46 217	37,0	220	0,2	93 934	75,2	30 879	24,7	109	0,1	124 922	100,0
2001	4 046	3,3	34 372	28,0	10 366	8,4	49 549	40,4	230	0,2	98 563	80,3	24 010	19,6	152	0,1	122 725	100,0
2002	4 093	3,2	28 056	21,7	10 744	8,3	52 496	40,6	174	0,1	95 563	73,9	33 684	26,0	153	0,1	129 400	100,0
2003	8 663	6,2	23 590	16,8	9 196	6,5	63 536	45,2	116	0,1	105 101	74,8	35 329	25,1	150	0,1	140 580	100,0
2004	11 998	8,0	22 449	14,9	7 670	5,1	62 242	41,3	104	0,1	104 463	69,3	46 084	30,6	151	0,1	150 698	100,0
2005	12 100	7,4	28 600	17,6	8 000	4,9	72 700	44,7	150	0,1	121 550	74,8	40 800	25,1	150	0,1	162 500	100,0
2006	14 217	8,1	32 433	18,4	4 340	2,5	80 691	45,8	154	0,1	131 835	74,8	44 244	25,1	221	0,1	176 300	100,0
2007	15 136	7,9	38 294	20,0	6 537	3,4	95 025	49,6	214	0,1	155 206	81,0	35 851	18,7	511	0,3	191 568	100,0
2008	15 858	8,0	41 858	21,1	7 519	3,8	98 685	49,7	220	0,1	164 139	82,7	33 270	16,8	1 009	0,5	198 418	100,0
2009 (1)	15 000	7,7	41 600	21,4	6 320	3,2	93 600	48,0	300	0,2	156 820	80,5	36 300	18,6	1 680	0,9	194 800	100,0
2010 (2)	16 700	8,2	40 700	20,1	6 600	3,3	99 500	49,1	400	0,2	163 900	80,9	36 000	17,8	2 600	1,3	202 500	100,0

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) Program

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 23. Enerji arz güvenliğini artırmak amacıyla yerli kaynakların değerlendirilmesine, kaynak çeşitliliğini ve enerji verimliliğini sağlamaya öncelik verilecek ve gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 54. Yenilenebilir enerji kaynak potansiyelini belirleme, uygulamalarını geliştirme ve yaygınlaştırma çalışmaları sürdürülecektir.	Elektrik İşleri Etüt İdaresi	ETKB, TEİAŞ, TEDAŞ, MTA, DSİ, DMI, TÜBİTAK-MAM, TKGM, Üniversiteler	Aralık Sonu	Tepe enerji talebinin karşılanması için Pompaj Depolamalı HES'lere yönelik potansiyel belirleme ve proje çalışmaları yapılacaktır. EPDK'ya yapılan rüzgar enerjisi başvurularının teknik değerlendirmesi yapılacak, rüzgar enerjisi kaynak alanlarının koordinatları, potansiyeli, bağlantı ile ulaşım durumları ve arazi mülkiyeti bilgileri yatırımcıların hizmetine sunulacaktır. Güneş Enerjisi Potansiyel Atlası geliştirilecek ve Biyokütle Atlası hazırlanacaktır.
Tedbir 55. Enerji verimliliğine ilişkin ikinci mevzuat çalışmaları tamamlanarak enerji verimliliğini ve tasarrufunu artırmaya yönelik etkili mekanizmalar oluşturulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, EİEİ, Üniversiteler, Meslek Odaları, Üretici Birlikleri ve Dernekleri	Aralık Sonu	Enerji Verimliliği Kanunu kapsamında, enerji verimliliği uygulama projeleri desteklenecek, endüstriyel işletmelerde enerji yoğunluğunu azaltmak üzere gönüllü anlaşma uygulamaları başlatılacaktır. Sanayide, binalarda ve hizmetlerde Enerji Yönetim Sistemi oluşturulmasına ve yaygınlaştırılmasına yönelik altyapı geliştirilecek ve eğitim programları düzenlenecektir.
Tedbir 56. Nükleer güç santralleri yapımına yönelik mevcut yarışma süreci tamamlanacak ve yeni yarışmalara yönelik çalışma yapılacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, TAEK, TETAŞ, İlgili kuruluşlar	Eylül Sonu	Enerji ihtiyacının büyüklüğüne dayanılarak yeni yarışmalara yönelik çalışma yapılacaktır. NGS yapımı projesi, ülkemizin uzun dönemde nükleer teknolojide kendi kendine yeterli hale gelmek olan nihai amacına hizmet edecek şekilde yürütülecektir.
Tedbir 57. Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesine yönelik yasal altyapı oluşturulacak ve gerekli kurumsal yapılanma tamamlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	TAEK	Mart Sonu	Nükleer faaliyetlerin düzenlenmesi ve denetlenmesi işlemlerinin bağımsız bir kurum tarafından yürütülmesini ve TAEK görev ve yetkilerinin yeniden düzenlenmesini amaçlayan kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.

Tedbir 58. Elektrik arz güvenliği izlenecek ve gerekli önlemler alınacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, EPDK, İlgili kuruluşlar	Aralık Sonu	Lisansların yatırıma dönüşmesi ve yatırımların öngörülen tarihlerde devreye girmesi için gerekli tedbirler alınacaktır. Krizin sunduğu fırsatla santrallerde rehabilitasyon ve verimlilik artırma yatırımları hızlandırılacaktır. Elektrik arz güvenliği durumu 5784 sayılı Kanun doğrultusunda periyodik olarak değerlendirilecektir. Piyasanın arz güvenliğini sağlamada yetersiz kaldığı durumlarda arz güvenliğinin temini amacıyla kapasite mekanizması oluşturulacaktır.
Öncelik 24. Kamu elektrik üretim ve dağıtım tesislerinin rekabetçi bir piyasa oluşturulması hedefine hizmet edecek şekilde özelleştirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 59. Elektrik dağıtım şirketlerinin özelleştirilmesine devam edilecektir.	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	ETKB, TEDAŞ	Aralık Sonu	2010 yılında dağıtım özelleştirmesinin büyük oranda tamamlanması hedeflenmektedir.
Tedbir 60. Elektrik üretiminde özelleştirme çalışmalarına devam edilecektir.	Özelleştirme İdaresi Başkanlığı	ETKB, EÜAŞ	Aralık Sonu	Rehabilitasyon ihtiyacı ve ilave ünite yapılması imkanı dikkate alınarak bazı santrallerin tekil olarak özelleştirilmesi imkanı değerlendirilecektir. Halen sayısı 6 olan portföy üretim gruplarının nihai yapısı ve özelleştirme yöntemi belirlenecektir. 2010 yılında ilk özelleştirmelerin yapılması beklenmektedir.
Öncelik 25. Doğal gaz kullanımı rekabete dayalı olarak yaygınlaştırılacak, mevsimsel talep değişimleri de dikkate alınarak ulusal düzeyde doğal gaz ve petrol arz güvenliği sağlanacaktır.				
Tedbir 61. Doğal Gaz Piyasasında Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	BOTAŞ, EPDK, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Özel sektör ithalatına ve piyasanın serbestleşmesine yönelik hususların düzenlenmesi ve olağanüstü durumlarda veya kriz durumlarında doğal gaz sektöründe alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amaçlanmaktadır.
Tedbir 62. Ulusal Petrol Stok Ajansı kurulacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, PİGM, EPDK	Mart Sonu	Petrol piyasasında sürekliliğin sağlanması, kriz durumlarında veya olağanüstü durumlarda risklerin önlenmesini ve uluslararası anlaşmalar gereği olağanüstü hal petrol stokları ile ilgili yükümlülüklerin yerine getirilmesi için ulusal petrol stoku tutulmasını ve bu stokun etkin şekilde yönetilmesini sağlayacak bir ajans kurulacaktır.

ULAŞTIRMA

1. Mevcut Durum

Genel

Artan ulaşım talebine uygun demiryolu ve denizyolu fiziki altyapısının zamanında gerçekleştirilememesi ve kapıdan kapıya taşımacılık için en uygun ulaştırma modunun karayolu taşımacılığı olması, yük ve yolcu taşımalarının ağırlıklı olarak karayolu ağına yüklenmesine yol açmıştır. Bu durum, fiziki standartlar ve ağ yoğunluğu açısından yetersiz olan karayolu altyapısının, yasal sınırı aşan yüklemeler ve bakım-onarım hizmetleri için zamanında yeterli kaynak ayırlamaması gibi nedenlerle daha da yıpranmasına ve verimsiz bir ulaşım sisteminin oluşmasına sebep olmuştur.

Artan ulaşım talebi, uzun dönemli planlamalar yapılsa dahi, kısıtlı kaynakların kısa vadeli kaygılarla karayolu iyileştirme ve yapıma tahsis edilmesine sebep olmaktadır. Yetersiz altyapı üzerinde işletmecilik yapılan demiryollarının rekabet edebilirliği düşük kalmaya devam etmektedir. Denizyollarında büyük liman altyapılarının inşasını özendirerek finansman modelleri etkin bir şekilde hayata geçirilememiştir. Sonuç olarak, kısıtlı kaynaklar, karayolu ağırlıklı yapı ve sürekli artan talep kendi kendini besleyen olumsuz bir yapı yaratmıştır.

Avrupa Birliği Katılım Müzakerelerinde Trans-Avrupa Ağları (TEN) Faslında müzakereler 2008 yılında başlamıştır. Diğer taraftan, Ulaştırma Operasyonel Programında yer alan bazı liman ve demiryolu projelerine ilişkin fizibilite çalışmaları devam etmektedir.

TABLO: IV. 21- Ulaştırma Alt Sektörlerindeki Gelişmeler

		Yıllık Artış (%)				
Birim		2007 (1)	2008 (2)	2009 (*) (3)	2008 (2/1)	2009 (3/2)
DEMİRYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	3 999	3 552	3 303	-11,2	-7,0
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	8 439	9 186	8 455	8,9	-8,0
Yük Taşıma (Yurtdışı)	Milyon-Ton-Km	1 316	1 367	957	3,9	-30
DENİZYOLU ULAŞIMI						
Yük taşıma (Yurtiçi) ⁽¹⁾	Milyon -Ton-Km	6 500	7 110	7 050	9,4	-0,8
Yük taşıma (Yurtdışı) ⁽¹⁾	Milyon -Ton-Km	848 300	858 700	828 500	1,2	-3,5
Türk Deniz Tic. Filosu Tonajı (300 Grt ve Üstü)	Bin DWT	7 225	7 481	8 293	3,5	10,9
HAVAYOLU ULAŞIMI						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	5924	6417	7378	8,3	14,9
Yolcu Taşıma (Yurtdışı) ⁽²⁾	Milyon-Yolcu-Km	24 327	27 848	34 186	14,5	22,7
KARAYOLU ULAŞIMI ⁽³⁾						
Yolcu Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Yolcu-Km	209 115	206 098	208 490	-1,4	1,2
Yük Taşıma (Yurtiçi)	Milyon-Ton-Km	181 330	181 935	185 881	0,3	2,2
BORU HATTI ULAŞIMI						
Yük taşıma (Yurtiçi) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	2 340	2 112	2 743	-9,7	29,8
Yük Taşıma (Transit) ⁽⁴⁾	Milyon-Ton-Km	33 249	45 804	56 038	37,7	22,3
Doğal Gaz ⁽⁵⁾	Milyon-Sm ³	35 881	37 349	34 692	4,1	-7,1

(1) Denizyoluyla yapılan taşımaların tümünü kapsayan hesaplanmış tahmini taşıma miktarlarıdır.

(2) Yalnız THY tarafından yapılan taşımalarıdır.

(3) KGM'nin sorumluluğu altındaki yol ağına yapılan taşımalarıdır.

(4) Yalnız hampetrol taşımalarıdır.

(5) Rusya Federasyonu, Nijerya, Cezayir, Azerbaycan ve İran'dan ithalatı yapılan ve spot piyasadan temin edilen toplam doğal gaz taşımalarıdır.

(*) Gerçekleşme tahmini

Hızlı ve plansız kentleşme, kentlerde yaşanan yüksek nüfus artış hızı ve motorlu taşıt sahipliğindeki yükseliş; Türkiye’de kent içi ulaşımında yaşanan fazla yakıt tüketimi, çevre kirliliği, kazalar ve trafik sıkışıklığı sorunlarının artarak devam etmesine sebep olmaktadır. Kent içi ulaşımında bütün belediyeler için bağlayıcı olacak ulusal standart ve kriterlerin belirlenememiş olması, yüksek maliyetli raylı sistemlerin yapımı konusunda önceliklendirme yapılamamasına neden olmaktadır.

2008 yılı verilerine göre, Türkiye’de şehirler arası yolcu taşımalarının yaklaşık yüzde 95,4’ü, yük taşımalarının ise yaklaşık yüzde 91,8’i karayolu ile gerçekleştirilmektedir. Bu oran AB-27 ülkelerinde 2007 yılı için yolcu taşımalarında yüzde 83, yük taşımalarında ise yüzde 46 düzeyindedir. Aynı yıl itibarıyla, AB-27 ülkelerinde yük taşımalarının yaklaşık yüzde 41’i denizyolu ve iç su yolları üzerinden gerçekleştirilmiştir.

Mevcut ulaştırma altyapı yoğunluğu incelendiğinde, Türkiye’nin AB-27 ortalamasının oldukça altında karayolu, otoyol ve demiryolu ağına sahip olduğu gözlenmektedir. AB-27’de kilometrekareye düşen ortalama karayolu uzunluğu 0,41 km, otoyol uzunluğu 0,015 km, demiryolu uzunluğu 0,05 km iken, ülkemizde sırasıyla 0,082 km, 0,003 km ve 0,011 km’dir. Asfalt kaplamalı köy yolları da değerlendirmeye alınsa bile, ülkemizin karayolu yoğunluğunun AB-27 ortalamasının yaklaşık yarısı düzeyinde kaldığı görülmektedir.

TABLO: IV. 22- Ülkelere Göre Ulaştırma Alt Sektörlerinin Karşılaştırılması

Ülkeler	Karayolu Yoğunluğu km/km ² (2006)	Otoyol Yoğunluğu km/km ² (2006)	Demiryolu Yoğunluğu km/1.000 km ² (2006)
Çek Cumhuriyeti	0,704	0,008	122
Fransa	0,732	0,020	54
Almanya	0,648	0,035	96
Belçika	0,515	0,058	117
Avusturya	0,426	0,020	69
AB-27	0,410	0,015	50
Türkiye	0,082(*)	0,003	11

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma İstatistikleri, Karayolları Genel Müdürlüğü

(*) Yalnızca otoyollar, devlet ve il yolları dikkate alınmıştır. Asfalt kaplamalı köy yolları dikkate alındığında bu oran yaklaşık 0,201 olmaktadır.

Karayolu

Ülkemizde özellikle yük taşımacılığının yüzde 90’lar düzeyinde karayolu ile gerçekleştiriliyor olması, karayollarındaki ağır taşıt trafiğini yükseltmekte ve bu durum trafik güvenliğini azaltmaktadır. Devlet yolları üzerindeki ortalama günlük trafik AB değerlerine göre düşük olmasına rağmen, 2007 yılı verilerine göre Türkiye’de trafik kazalarında 100 km yola düşen ölü sayısı AB-27 ortalamasının yaklaşık 3,2 katı düzeyindedir.

2009 yılı başı itibarıyla köy yolları hariç toplam 64.033 km uzunluğundaki otoyol ile devlet ve il yollarının 3.546 km’si stabilize, toprak ve geçit vermez yol niteliğindedir. Yurt içi yük taşımalarının yaklaşık yüzde 92’sinin gerçekleştirildiği karayollarında ağır taşıt trafiğine uygun bitümlü sıcak karışım (BSK) kaplamalı yol uzunluğu ise 10.012 km’dir.

TABLO: IV. 23- Karayolu Ağının Durumu (*)

(km)

Yol Sınıfı	BSK	Sathi Kaplama	Parke	Stabilize	Toprak	Geçit Vermez	Toplam
Otoyollar	2 010	-	-	-	-	-	2 010
Devlet Yolları	6 908	23 876	60	157	104	206	31 311
İl Yolları	1 094	26 431	108	1 443	758	878	30 712
Toplam	10 012	50 307	168	1600	862	1 084	64 033

Kaynak: Karayolları Genel Müdürlüğü

(*) 2008 yıl sonu itibarıyla.

2009 yılı içinde Eylül ayı itibarıyla 1.441 km bölünmüş yol tamamlanmış ve otoyollar dahil çok şeritli karayolu ağı 16.799 km'ye ulaşmış olup, yıl sonu itibarıyla da 17.058 km'ye ulaşılması beklenmektedir. Eylül 2009 itibarıyla 407 km BSK kaplama yapımı tamamlanmıştır. 2009 yıl sonuna kadar büyük kısmı bölünmüş yollar üzerinde olmak üzere yaklaşık 500 km BSK kaplama yapımının gerçekleştirilmesi beklenmektedir.

Trafik güvenliğinin artırılması önceliği çerçevesinde, devlet ve il yollarında Eylül 2009 itibarıyla 63 adet kavşağın sinyalizasyon çalışmalarının yanı sıra 13,7 milyon m² yatay işaretleme, 70,5 bin m² düşey işaretleme ve 822 km otokorkuluk yapımı tamamlanmıştır. Yıl sonuna kadar 100 adet kavşağın sinyalize kontrollü hale getirilmesinin yanı sıra 18,6 milyon m² yatay işaretleme, 112,4 bin m² düşey işaretleme yapımının tamamlanması beklenmektedir. Yıl içinde 134 adet kaza kara noktasının giderilmesi ve kaza potansiyeli yüksek kesimlerin 85 adedinin iyileştirilmesi hedeflenmektedir.

Sürücü belgelerinin AB sürücü belgeleriyle uyumlaştırılması, belirli araçlara hız sınırlayıcı teknik cihaz takılması, sürücülerin çalışma ve dinlenme sürelerinin düzenlenmesi, trafik kazalarına ilişkin AB standartlarıyla uyumlu veri tabanı oluşturulması ve ülkemizde sürücülere verilen eğitimlerle AB üyesi ülkelerdeki sürücü eğitimi arasında denkliğin sağlanması amacıyla gerekli yasal düzenleme çalışmalarına devam edilmektedir.

Demiryolu

Türkiye'deki mevcut demiryolu ağı, 8.699 km'si ana hat olmak üzere toplam 11.005 km olup, 2.282 km'si elektrikli ve 3.029 km'si sinyallidir. Ana şehirler arasındaki koridorlarda taşımacılık eski bir altyapı üzerinde sürdürülmeye çalışılmaktadır. Türkiye'de hem demiryolu yoğunluğu hem mevcut demiryolları üzerindeki trafik yoğunluğu yetersizdir. Ayrıca, Türkiye'de yüzde 21 olan elektrikli hat oranı, yüzde 51,6 olan AB ortalamasının oldukça altındadır. Demiryolu altyapısının en önemli sorunu büyük nüfuslu şehirler arasındaki demiryolu hatlarının yüksek hız ve kaliteli hizmete uygun olmamasıdır.

Blok tren işletmeciliğine geçiş, yeni ve verimli yük vagonlarının temini ve özel sektörün kendi mülkiyetindeki vagonlarla taşımacılığın teşviki neticesinde, yük taşımacılığında milyon ton-km bazında 2008 yılı yurt içi taşımalarda yüzde 8,9, yurt dışı taşımalarda ise yüzde 3,9 artış sağlanmıştır. Yük taşımacılığına olumlu yönde etki edecek yeni demiryolu yatırımları yapılmaktadır. Demiryolu taşımacılığından lojistik taşımacılığa geçiş kapsamında 12 adet lojistik merkez kurulması çalışmalarına devam edilmektedir. Samsun-Gelemen lojistik merkezi işletmeye açılmıştır. Eskişehir-Hasanbey ve İzmit-Köseköy lojistik merkezlerinin 2009 yılı sonuna kadar 1. etap işlerinin tamamlanarak

işletmeye açılması planlanmaktadır. Uluslararası trenlere hizmet verecek Muratlı-Tekirdağ demiryolu projesinin 2009 yılı sonu itibarıyla tamamlanması beklenmektedir. Ayrıca önemli bir sanayi merkezi olan Kemalpaşa'nın demiryolu şebekesine bağlantısını sağlayacak Kemalpaşa Demiryolu Bağlantı Hattının yapım işleri devam etmektedir.

Yolcu taşımacılığında yolculuk süresinin uzun; güvenlik ve güvenilirliğin ise düşük olması, talebin yetersiz düzeyde kalmasına sebep olmaktadır. Bununla birlikte, Ankara ve İstanbul arasında hızlı, güvenli ve konforlu bir yolculuk sağlayacak olan ve 2004 yılında inşaatına başlanan Ankara-İstanbul Hızlı Tren projesinin Ankara-Eskişehir kesiminde 13 Mart 2009 tarihinde yolcu taşımacılığına başlanmıştır. Eskişehir-Köseköy kesiminin inşaatına 2008 yılında başlanmış olup çalışmalar devam etmektedir. Köseköy-Gebze hat kesiminin ihale dokümanları hazırlanmıştır. Gerekli çalışmalar tamamlandıktan sonra ihalesine çıkılacaktır. Ankara-Konya Hızlı Tren projesinin altyapı ve üst yapı yapım çalışmaları devam etmektedir.

Denizyolu

Türkiye'de 2008 yılı sonu itibarıyla 5,1 milyon TEU (Twenty Feet Equivalent Unit) konteyner ve 259 milyon ton konteyner harici yük elleçlenmiştir. 2008 yılında elleçlenen konteyner ve yük miktarı 2007 yılına göre sırasıyla yüzde 14 ve yüzde 9 artmıştır. 2001 yılından 2008 yılına kadar konteyner trafiğinde görülen yaklaşık 5,5 kat artış dikkat çekicidir. Büyük ölçekli liman yatırımlarının zamanında gerçekleştirilememesi, artan ticaret talebinin baskısıyla birlikte, küçük ölçekli liman ve iskelelerin yapımına yol açmaktadır. Ölçek ekonomisinden uzak limanlar ise yük trafiğinin dağılmasına ve liman başına elleçleme miktarının, AB'nin Akdeniz'deki limanlarıyla karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmasına neden olmaktadır.

TABLO: IV. 24- Akdeniz Limanlarındaki Konteyner Trafiği (2006)

Limaneler	Konteyner (Bin TEU)
Algeciras-İspanya	3 263
Gioia Tauro-İtalya	2 835
Valencia-İspanya	2 615
Barcelona-İspanya	2 315
Ambarlı	1 446
Pire-Yunanistan	1 413
Cenova-İtalya	1 146
La Spezia-İtalya	1 087
Marsilya-Fransa	950
İzmir	848
Mersin	644
Haydarpaşa	400

Kaynak: AB Enerji-Ulaştırma İstatistikleri, TCDD İstatistikleri, Ambarlı Limanı İstatistikleri

Artan trafiğe çözüm üretecek büyük limanların oluşturulması için, Ege'de Çandarlı, Karadeniz'de Filyos ve Akdeniz'de Mersin konteyner limanlarına ilişkin fizibilite ve diğer teknik dokümanların hazırlanmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. 2009 yılında deniz güvenliği konusunda önemli bir iyileşme gösterilerek Paris Mutabakat Zaptında gri listeden beyaz listeye geçilmiştir. Boğazlarda deniz güvenliğinin artırılması amacıyla 2009 yılında iki adet römorkör temin edilmiştir. Türkiye'nin dünya gemi inşa sanayiindeki konumunun geliştirilmesi amacı çerçevesinde yatırımı sürdürülen Sürmene-Yeniçam Tersanesi mendirek ve fener kulesi inşaatı tamamlanmıştır.

Havayolu

Devlet Hava Meydanları İşletmesi Genel Müdürlüğü (DHMI) tarafından işletilen havalimanı ve meydanlarının sayısı 40'a ulaşmıştır. Bunun dışında Batman İl Özel İdaresi tarafından işletilen Batman Havaalanı, Anadolu Üniversitesi tarafından işletilen Eskişehir Anadolu Havaalanı ve özel şirket tarafından işletilen İstanbul Sabiha Gökçen, Zonguldak Çaycuma ve Antalya Gazipaşa havaalanları ile sivil trafiğe açık meydan sayısı 45'tir.

DHMI bünyesindeki hava meydanlarından; Atatürk, Esenboğa ve Antalya Havalimanlarında iç ve dış hat terminalleri, Adnan Menderes ve Dalaman Havalimanlarında ise dış hat terminalleri özel sektör tarafından işletilmektedir. Kamu Özel İşbirliği modeli ile işletilen meydanların toplam yolcu trafiği içindeki payı iç hatlarda yüzde 54, dış hatlarda ise yüzde 94 düzeyine erişmiştir.

Ülkemiz hava meydanlarındaki yolcu trafiğinin yaklaşık yüzde 91'i Atatürk, Antalya, Esenboğa, Adnan Menderes, Dalaman, Bodrum/Milas, Adana, Trabzon ve Sabiha Gökçen havalimanlarında gerçekleşmektedir. Bu meydanların kapasitelerinin artırılmasına yönelik yatırımlar ile hizmet standartlarının yükseltilmesi ve hava trafik yönetimi ile ilgili projeler sektör açısından önceliğini korumaktadır.

2008 yılında havalimanı ve meydanlarında gerçekleşen yolcu trafiği, bir önceki yıla göre dış hatlarda yüzde 13,7 artarak 43,6 milyon, iç hatlarda yüzde 12,2 artarak 35,8 milyon ve toplamda ise yüzde 13 artarak 79,4 milyon olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılında toplam trafiğin 83 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ulaştırma sektöründeki temel amaç, ülke ekonomisinin ve sosyal hayatın gereksinimlerine uygun, taşıma türleri arasında dengenin sağlandığı, çağdaş teknoloji ve uluslararası kurallarla uyumlu, çevreye duyarlı, ekonomik ve güvenli taşımacılığın yapıldığı bir ulaştırma altyapısının zamanında oluşturulmasıdır. Ulaştırma alt sektörlerinin birbirlerini tamamlayıcı nitelikte çalışması ve kombine taşımacılığın yaygınlaştırılması esastır.

Karayolu sektöründe temel hedef, bölünmüş yol yapım çalışmalarına öncelikli olarak yoğun taşıt trafiğine sahip ana güzergahlarda devam edilmesi; ağır taşıt trafiği yüksek güzergahların BSK kaplamalı hale getirilmesi; trafik güvenliği altyapısı ve denetim hizmetlerinin iyileştirilmesi ve kara noktaların giderilmesi suretiyle yüksek kalite standartlarında hizmet veren, güvenli ve diğer taşıma türleri ile uyumlu bir karayolu ağının oluşturulmasıdır.

Otoyollarda mevcut altyapının korunmasına önem ve öncelik verilecek, akıllı ulaşım sistemleri kapsamında otomatik geçiş sistemleri yaygınlaştırılacak, sürücü bilgilendirme ve trafik yönetim sistemleri tesis edilecektir.

Yük taşımalarının demiryolu ağırlıklı yapılması ulaştırma sektöründe stratejik bir amaçtır. Bu doğrultuda demiryolunda özel sektör tren işletmeciliği geliştirilecektir. Yük taşımacılığı özel sektörün işletmecilik avantajlarından yararlanmak üzere serbestleştirilecek ve TCDD yeniden yapılandırılarak kamu üzerindeki mali yükü sürdürülebilir bir seviyeye çekilecektir. Özel sektörle ortaklıklara gidilerek başta sanayi bölgelerine olmak üzere demiryolu bağlantı hatları yapılacak ve araç yatırımları özel sektöre bırakılacaktır.

Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak büyük ölçekli ana limanlar oluşturulacaktır. Bu amaçla hazırlanmakta olan Kıyı Yapıları Master Planı ile Çandarlı, Filyos ve Mersin Konteyner Limanlarına ilişkin fizibilite ve teknik dokümanlar tamamlanacaktır. Özellikle, Ege Bölgesinde Çandarlı Limanının yapımına geçilmesi için gerekli adımlar atılacaktır. Türk limanlarının AB deniz otoyolları ana aksları üzerinde yer alması yönündeki çalışmalara devam edilecektir. Deniz güvenliğine yönelik projelerin tamamlanmasına öncelik verilecektir. Paris Mutabakat Zaptı kapsamında, beyaz listedeki mevcut durumun korunmasına yönelik tedbirler alınacaktır. Devletin liman işletmeciliğindeki azalan rolü, düzenleyici rolünün önemini artırmıştır. Bu rolün yerine getirilebilmesini teminen liman yönetim modeli oluşturulacaktır.

2010 yılında havalimanı ve havaalanlarındaki toplam trafiğin 88 milyon yolcuya yükselmesi beklenmektedir. Sektörde, sistem planlaması anlayışıyla, ülkemizdeki havaalanları altyapısının mevcut durum analizinin yapılmasının ardından değerlendirme ve önceliklendirme yapılabilmesine imkan verecek ve bunun sonucunda orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek "Havaalanları Master Plan" çalışması başlatılacaktır.

Kent içi ulaşımda gerek yerel, gerek merkezi idare düzeyinde, proje seçimi ve finansmanı ile yapım ve işletme aşamalarında uygulanacak ulusal standartların oluşturulması çalışmalarına öncelik verilecektir.

Kentlerimizde en yaygın ve temel toplu taşıma türü olan otobüs sistemlerinin geliştirilmesine öncelik verilecek, raylı sistem yatırımları zirve saatte, kritik kesitte, tek yönde 15.000 yolcu/saat üzerinde yolculuk talebine sahip koridorlarda gerçekleştirilecektir. Raylı sistem projelerinin yatırım programına alınması aşamasında projelerin ekonomik ve mali yapılabilirliğinin yanı sıra, teklif veren belediyenin mali yapısı da göz önünde bulundurulacaktır. Projelerin finansmanında özkaynak kullanımı esas olacak, dış finansman kaynakları sadece yüksek teknoloji uygulamalarını içeren işlerin yapımında kullanılacaktır. Kent içi raylı sistem projelerinde yerli sanayiden azami ölçüde faydalanılacaktır. Uluslararası rekabet gücünün artırılabilmesi amacıyla, projelerin planlama sürecinden başlayarak finansmanının sağlanmasına kadar bütün aşamalarda, belediyeler yerel sanayi ile işbirliğine yönlendirilecektir. Hazine garantili dış kredi ile gerçekleştirilecek raylı sistem projelerinde toplam maliyetin asgari yüzde 25'i belediye özkaynaklarından karşılanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 26. AB kaynaklarından azami ölçüde yararlanılarak, ulusal ulaşım ağlarımızın Trans-Avrupa Ulaştırma Ağları ile bütünleşmesi, Türk limanlarının AB deniz otoyollarında ana akslar üzerinde yer alması ve Avrupa Tek Hava Sahasına entegrasyonumuz yönündeki çalışmalara devam edilecektir.				
Tedbir 63. Ulaştırma Operasyonel Programında yer alan projelere başlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Programda yer alan projelerden hazırlıkları tamamlananların ihale süreci başlatılacaktır. Çandarlı Limanında inşaat aşamasına geçilecektir.
Öncelik 27. Bölünmüş yol yapımı ve standartların yükseltilmesi suretiyle mevcut karayolu altyapısı iyileştirilecektir.				

Tedbir 64. Bölünmüş yol yapımına devam edilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü		Aralık Sonu	Üstyapı dahil toplam 1.971 km bölünmüş yol yapılacaktır.
Tedbir 65. Ağır taşıt trafiği bulunan yolların fiziki standardı yükseltilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü		Aralık Sonu	Ortalama günlük ağır taşıt trafiği 1.000 aracın üzerinde olan güzergahlarda toplam 603 km BSK yapımı gerçekleştirilecektir.
Öncelik 28. Ulaştırmanın tüm türlerinde trafik güvenliği artırılacak; denizlerde seyir emniyetine öncelik verilecektir.				
Tedbir 66. Bayrak, liman ve kıyı devleti kontrolleri iyileştirilecektir.	Denizcilik Müsteşarlığı	Deniz Kuvvetleri Komutanlığı, Sahil Güvenlik Komutanlığı, KIYEM	Aralık Sonu	Gemi trafik hizmetleri yaygınlaştırılacak ve mevcut sistemlerle (otomatik tanımlama sistemi, uzak mesafe izleme sistemi, Türk boğazları gemi trafik hizmetleri sistemi) entegrasyona yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.
Tedbir 67. Ağırлік denetimleri etkinleştirilecektir.	Ulaştırma Bakanlığı	KUGM, EGM, Jandarma Genel Komutanlığı	Aralık Sonu	Mevcut ABK denetim istasyon sayısı artırılacak ve yıllık 3 milyon aracın denetlenmesi sağlanacaktır.
Tedbir 68. Ana karayolu güzergahlarında otokorkuluk, yatay-düşey işaretleme ve trafik levhaları iyileştirilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü		Aralık Sonu	Yapımı tamamlanan bölünmüş yollar başta olmak üzere karayollarında 850 km otokorkuluk yapımı ve onarımı gerçekleştirilecek; 19,2 milyon m ² yatay işaretleme ve 330 km tel çit yapılacak; 90 adet kavşak sinyalizasyon kontrollü hale getirilecektir.
Tedbir 69. Karayollarındaki kara noktalar iyileştirilecektir.	Karayolları Genel Müdürlüğü	Emniyet Genel Müdürlüğü, TCDD	Aralık Sonu	90 adet kaza potansiyeli yüksek kesim ile 146 adet kara noktada iyileştirme çalışması yapılacaktır.
Öncelik 29. Yük taşımacılığında demiryolu ve deniz yoluna ağırlık verilecek; iç bölge bağlantıları geliştirilerek limanlar kombine taşımacılık yapabilen lojistik merkezler haline getirilecektir. Uygun liman sahaları tespit edilecek, ana limanlar oluşturulacak ve limanların etkili ve etkin yönetimi sağlanacaktır.				
Tedbir 70. Türk limanları için liman yönetim modeli oluşturulacaktır.	Denizcilik Müsteşarlığı	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, ÖİB, TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKLİM	Aralık Sonu	Liman yönetiminde dağınıklığın giderilmesi ve devlet tarafından belirlenecek politikanın, liman ihtiyaçlarını da gözönüne alacak şekilde uygulanmasını teminen bir liman yönetim modeli oluşturulacaktır.
Tedbir 71. Kıyı Yapıları Master Planı hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Denizcilik Müsteşarlığı, ÖİB,	Haziran Sonu	Artan ticaretin kesintisiz ve etkin bir şekilde akışını sağlayacak ve Türkiye'nin transit ülke konumuna gelmesini kolaylaştıracak olan büyük ölçekli ana limanlar

		TCDD, İlgili Belediyeler, Deniz Tic. Odası, TÜRKLİM, OSD		oluşturulabilmesi amacıyla, uygun liman sahalarını belirleyecek ve girişimcilerin bu sahalara yönlendirilmesini sağlayacak Kıyı Yapıları Master Planı çalışması tamamlanacaktır.
Tedbir 72. Limanların geri sahasında demiryolu aktarım terminaleri veya karada konteyner terminaleri kurularak, lojistik taşımacılık yaklaşımı benimsenecektir.	TCDD	DPT	Aralık Sonu	Proje hazırlama ve kamulaştırma çalışmaları tamamlanan lojistik merkezlerin yapımına başlanacaktır.
Tedbir 73. Organize sanayi bölgelerine, büyük fabrikalara ve limanlara özel sektör katkısı ile bağlantı hatları yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	İzmir Kemalpaşa Organize Sanayi Bölgesi demiryolu bağlantı hattı inşaatı tamamlanacaktır.
Öncelik 30. Hizmet kalitesini ve sektör içindeki payını artırmak ve kamu üzerindeki mali yükünü azaltmak amacıyla TCDD yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 74. Demiryolu sektörüne ve TCDD'ye ilişkin yeni yasal düzenlemeler yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, TCDD	Aralık Sonu	Demiryolu Kanunu ve TCDD Kanunu Tasarı tasakları nihai hale getirilerek TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 31. Ankara merkez olmak üzere İstanbul-Ankara-Sivas, Ankara-Afyonkarahisar-İzmir, Ankara-Konya ve Bursa bağlantısından oluşan çekirdek ağ üzerinde hızlı tren ile yolcu taşımacılığına başlanacaktır.				
Tedbir 75. Ankara merkez olmak üzere hızlı tren çekirdek ağı oluşturulacaktır.	TCDD	Ulaştırma Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Ankara-İstanbul Hızlı Tren Projesinin Gebze-Köseköy kesiminin ihalesi tamamlanarak inşaat çalışmalarına başlanacaktır. Ankara-Konya Hızlı Tren Projesinin altyapısı tamamlanacak ve Ankara-Sivas Demiryolu Projesinin, inşaatına başlanan Yerköy-Sivas kesiminde çalışmalara devam edilecek, Kayaş-Yerköy arası uygulama projesi tamamlanacaktır.
Öncelik 32. Havaalanlarında orta ve uzun vadede kapasite ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışmalar başlatılacaktır.				
Tedbir 76. Havaalanları Master Planı hazırlanacaktır	DHMI	DPT, DLHİ, SHGM, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sistem planlaması anlayışıyla, havaalanlarında mevcut durum analizi yaparak ve yeni yatırım ihtiyaçlarını belirleyerek orta ve uzun vadeli yatırımları yönlendirecek Havaalanları Master Plan çalışması başlatılacaktır.

Tedbir 77. İstanbul üçüncü havalimanı için yer tespiti ve fizibilite çalışmaları başlatılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, İstanbul Valiliği, İstanbul Büyükşehir Belediyesi, DHMİ, SHGM	Aralık Sonu	İstanbul'un gelişim planlarıyla uyumlu olacak şekilde, ulaşım ve imar planları çerçevesinde yeni bir havalimanı için gerekli asgari fiziksel şartları taşıyan bölgeler arasından yer seçimi çalışmaları sonuçlandırılacaktır. Yeni havalimanı için gerekli etüt ve proje çalışmaları başlatılacaktır.
Öncelik 33. Kent içi ulaşımda yerel ve merkezi idare düzeyinde proje önceliklendirmesi ve finansmanı ile yapım ve işletme aşamalarında uygulanacak ulusal standartlar geliştirilecektir.				
Tedbir 78. Kent içi raylı sistem projelerinin incelenmesi ve onaylanmasına ilişkin esasları düzenlemeye yönelik yönetmelik hazırlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	3348 sayılı Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun gereği kent içi raylı sistem proje ve şartnamelerinin DLHİ Genel Müdürlüğü tarafından onayı gerekmektedir. Söz konusu Kanunun ilgili maddesi gereğince bir yönetmelik hazırlanacak ve raylı sistem projelerinin DLHİ Genel Müdürlüğü tarafından onayı sürecinde yapılacak işlemler belirlenecektir.

F. ÇEVRENİN KORUNMASI VE KENTSEL ALTYAPININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Ekonomik büyüme, nüfus artışı, çarpık kentleşme, tüketim alışkanlıkları ve teknolojik gelişmeler, çevre ve doğal kaynaklar üzerinde giderek artan bir baskı oluşturmaktadır. Bu baskı, doğal kaynakların bilinçsiz tüketimi, çevre yönetimini düzenleyen yasal ve kurumsal yapının eksikliği ve yerleşim alanlarındaki altyapı yetersizliği sonucunda önemli çevre sorunlarına dönüşmekte, kentsel altyapı ihtiyacı belirginleşmektedir.

Küresel çevre sorunlarından biri olan iklim değişikliğinin, nedenleri ve sonuçları itibarıyla ekonomik ve sosyal yaşamı etkilemesi beklenmektedir. İklim değişikliği sonucunda oluşacak yeni koşullara uyum sağlamak, mücadele kapasitesini geliştirmek ve gerekli finansman ihtiyacını karşılamak önem arz etmektedir.

İklim değişikliği ile mücadelede 2012 yılı sonrasında yapılacaklara yönelik Birleşmiş Milletler çatısı altında devam etmekte olan çalışmalar yakından izlenmektedir. Bu çerçevede, ülkemiz 26 Ağustos 2009 tarihi itibarıyla, sanayileşmiş ülkelerin sera gazı emisyonlarını zamana bağlanmış taahhütler çerçevesinde azaltmalarını düzenleyen Kyoto Protokolüne taraf olmuştur.

Avrupa Birliği Katılım Müzakereleri çerçevesinde, çevre faslı açılış kriterlerinin karşılanmasına yönelik uyum ve strateji geliştirme çalışmaları büyük ölçüde tamamlanmış olup faslin müzakerelere açılması beklenmektedir. Diğer yandan, AB çevre müktesebatına

uyuma yönelik kurumsal kapasitenin güçlendirilmesi ve mevzuatın uygulanmasına ilişkin proje ve programların yürütülmesine devam edilmektedir.

Sürdürülebilir kalkınmanın sektörel politikalara entegrasyonuna yönelik pilot sektörlerde yapılan çalışma tamamlanmıştır. Bu çalışmanın tüm sektörlere yaygınlaştırılması ve sürdürülebilir kalkınmanın izlenmesi ve değerlendirilmesine yönelik gösterge seti ve endeksi geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir.

2007 yılında güncellenmiş olan Ulusal Biyoçeşitlilik Stratejisi ve Eylem Planının (UBSEP) uygulanmasında eşgüdüm ve kapasite konularında sorunlar mevcuttur.

Yerleşim alanlarında mekansal planlama sistemi, hızlı nüfus artışı, yasa dışı yapılaşma, yetersiz teknik altyapı, yüksek afet riski, güvenlik gibi hususlar geçmişten günümüze taşınan sorun alanlarıdır. Kentsel alanlarda daha da yoğunlaşan bu sorunlar ile sosyo-ekonomik farklılıklar yaşam kalitesini olumsuz etkilemektedir.

Sürdürülebilirlik ilkesi çerçevesinde kentsel gelişme dinamiklerini değerlendirmek ve yaşanabilir yerleşim alanlarını oluşturmak amacıyla 2009 yılında düzenlenen Kentleşme Şurası sonuçları doğrultusunda Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanmasına devam edilmektedir.

Kentleşme alanında bütünleşik ve etkin bir mekan planlaması ile planın uygulama, izleme, denetleme sistemine ve bunu sağlayacak merkezi bir yapılanmaya olan ihtiyaç devam etmektedir. Değişen koşullar ve ihtiyaçlar da göz önüne alınarak "kent" tanımının yeniden ele alınması gerekmektedir.

Ülkemizde kentsel dönüşümle ilgili ilke, hedef, uygulama ve denetim konusunda mevzuat ve kurumsal düzenleme yetersizliği, dönüşümün sadece fiziki mekanın değiştirilmesi olarak algılanmasına neden olmuş, toplumsal, ekonomik ve çevresel boyutların göz ardı edilmesine yol açmıştır.

Konut ihtiyacını karşılamak ve özellikle alt gelir gruplarının konut sorununu çözmek amacıyla uygun yapım ve finansman modellerinin geliştirilmesi, hanehalklarının alım gücünün artırılması, sosyal ve teknik altyapıları tamamlanmış arsalar üretilerek planlı kent ve konut çevrelerinin oluşturulması, etkin imar ve yapı denetiminin sağlanması, konut ve kentleşmeye ilişkin coğrafi bilgi sistemlerine dayalı veri tabanının geliştirilmesi önemini korumaktadır. Toplu Konut İdaresi Başkanlığı (TOKİ) kaynakları ağırlıklı olarak konut yapımına ayrılmakta olup Ocak 2003-Eylül 2009 tarihleri arasında başlatılan 383.597 konuttan 275.000'i sosyal ve teknik donatıları ile birlikte tamamlanma aşamasına gelmiştir. Ayrıca, bu dönemde 56.000 konuta tamamlama kredisi verilmiştir.

2008 yılı itibarıyla toplam belediye nüfusunun yüzde 98'i içme ve kullanma suyu şebekesinden, yüzde 87'si ise kanalizasyon şebekesinden yararlanmaktadır. Yerleşime yeni açılan alanlar ve mevcut şebekelerin yenileme ve bakım çalışmaları dışında, içme suyu ve kanalizasyon şebeke inşaatı ihtiyacı azalmaktadır.

Baraj, akarsu, göl ve göletlerden alınan suyun artılmadan içme suyu olarak kullanılmaması, kuyu ve kaynak sularının da giderek kirlenmesi içmesuyu arıtma tesisi ihtiyacını artırmaktadır. Ayrıca atıksu arıtma tesisi ile hizmet verilen nüfusun toplam nüfusa oranı yüzde 42 olduğundan atıksu arıtma tesisi ihtiyacı artarak devam etmektedir.

Türkiye su sıkıntısı yaşayabilecek ülkeler arasında yer almaktadır. Halihazırdaki içme suyu miktarı, artan talep, kuraklık ve su toplama havzalarındaki kirlenme ile birlikte

yetersiz hale gelmiştir. Planlama, izleme, değerlendirme ve yaptırım noksanlığı ortak veri tabanı ve bilgi akışı yetersizliği, kuruluşlar arası eşgüdüm sağlanamaması ve yeterli düzeyde araştırma-geliştirme yapılmaması gibi hususlar, su kaynakları yönetiminde karşılaşılan ana sorunlardır.

Ülkemizde içme suyu kayıpları konusunda sağlıklı verilere ulaşılamamakla birlikte, faturalandırılmayan (kayıp/kaçak dahil) su miktarının yüzde 55 civarında olduğu tahmin edilmektedir. Su temin sistemindeki kayıp ve kaçaklar azaltılarak, su kaynaklarının etkin kullanılmasının sağlanması amacıyla çalışmalara başlanması gerekmektedir.

Su havzalarının koruma bantlarındaki kaçak yapılaşma ve atık suların arıtmaya tabi olmadan deşarj edilmesi, temiz ve kullanılabilir içme suyu teminini güçleştirmektedir. Bu nedenle, su kaynaklarının her türlü kullanım amacıyla korunması, kirlenmesinin önlenmesi, kirlenmiş olan su kaynaklarının kalitesinin iyileştirilmesi için uzun vadeli koruma program ve tedbirlerini içeren havza koruma planları hazırlama çalışmaları Çevre ve Orman Bakanlığınca başlatılmıştır.

Ülkemizde 2009 yılında toplanan yaklaşık 27 milyon ton evsel nitelikli katı atığın yüzde 52'sinin 41 adet düzenli depolama sahasında, yüzde 1,2'sinin ise 4 adet kompost tesisinde bertaraf edildiği tahmin edilmektedir.

Tıbbi atıkların geçici atık depolarından alınarak bertaraf tesisine taşınmasından büyükşehirlerde büyükşehir belediyeleri, diğer yerlerde ise belediyeler ile yetkilerini devrettiği kişi ve kuruluşlar sorumludur. 2008 yılı itibarıyla üretilen yaklaşık 95 bin ton tıbbi atığın yüzde 22'si depo tabanı Tehlikeli Atıkların Kontrolü Yönetmeliğine uygun olarak inşa edilmiş depolama sahalарında, yüzde 19'u 2 adet yakma tesisinde, yüzde 14'ü 6 adet sterilizasyon tesisinde, yüzde 45'lik kısmı ise evsel atık depolama sahalарının ayrı bir yerinde bertaraf edilmiştir.

Ülkemizde üçü yakma ve üçü düzenli depolama olmak üzere altı adet tehlikeli atık bertaraf tesisi bulunmaktadır. Tehlikeli atık düzenli depolama tesislerinin ikisi kendi atıklarını depolarken, İzmit Büyükşehir Belediyesinin 790 bin m3 depolama kapasiteli tesisi tüm ülke çapındaki endüstriden gelen atıkları kabul etmektedir. Tehlikeli atık yakma tesislerinin yıllık toplam kapasitesi ise 60 bin ton'dur.

Belediyeler, katı atık yönetiminde toplama ve taşıma konularındaki görevlerini büyük ölçüde yerine getirirken, bertaraf konusunda gereken etkinliği ve hassasiyeti göstermemektedir. Özellikle düzensiz depolama, depo sahalарının yer seçiminde yapılan hatalar ile işletme koşullarındaki olumsuzluklar giderek büyüyen sorunlara sebep olmaktadır.

Katı atık üretiminde öncelikle, üretilen çöp miktarının azaltılması gerekmektedir. Ayrıca atığın kaynaktan ayrıştırılarak toplamaya hazır hale getirilmesi için hanehalkının bilinçlendirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Ulusal düzeyde etkin bir katı atık yönetim sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar başlatılmıştır. Bu kapsamda evsel nitelikteki atıklar için Katı Atık Ana Planı tamamlanmış olup diğer atık türlerini de içeren Ulusal ve Bölgesel Atık Yönetim Planı çalışmaları devam etmektedir.

Belediyelerin kentsel altyapıya yönelik proje geliştirme, uygulama, izleme, değerlendirme ve finansman sağlama gibi konularda yaşadıkları darboğazlar da göz önüne alınarak gerekli teknik ve finansman desteği sağlaması amacıyla İller Bankasının yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sürdürülebilir kalkınma ilkeleri doğrultusunda, insan sağlığını, doğal kaynakları ve estetik değerleri korumak suretiyle yeterli çevresel koruma düzeyine erişilmesi yanında, yerleşim alanlarının temiz, güvenli ve yaşam kalitesi yüksek yerler haline getirilmesi temel amaçtır.

Yerleşim birimleri ve çevrelerinin oluşturulmasında fiziki planlama sistemi ile imar ve yapı kuralları; kaliteli çevre, uygulamada etkinlik, yetki dağılımı, denetim ve afete karşı dayanıklılık açılarından değerlendirilerek yeniden düzenlenecek, uygun arsa sunumu ve düzenli yapılaşmayı sağlayacak yöntem ve araçlar geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 34. Çevre mevzuatının uygulanmasına yönelik yönetim, denetim ve uygulama kapasitesi geliştirilecektir.				
Tedbir 79. Çevre mevzuatının uygulanması amacıyla ölçüm, izleme, denetim, kontrol ve raporlama altyapısına yönelik projelerin yürütülmesine devam edilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	Tarım ve Köyişleri Bak., Sanayi ve Ticaret Bak., Sağlık Bakanlığı, Yerel Yönetimler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Çevre mevzuatının AB Müktesebatı ile uyumu gözetilerek etkili bir şekilde uygulanması amacıyla başta su, hava, toprak olmak üzere doğayı korumaya ve kirliliği önlemeye yönelik kapasite geliştirme çalışmalarına devam edilecektir.
Öncelik 35. İklim değişikliği ile mücadele çalışmaları ülkemizin kalkınma öncelikleri ve artan nüfusun ihtiyaçları gözetilerek sürdürülecektir.				
Tedbir 80. Hazırlanacak Ulusal İklim Değişikliği Stratejisiyle uyumlu Ulusal İklim Değişikliği Eylem Planı oluşturulacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İklim Değişikliği Koordinasyon Kurulu Üyesi Kurumlar	Aralık Sonu	İklim değişikliği ile mücadele ve uyuma yönelik kurum ve kuruluşların ortak hareket etmelerini sağlayacak temel politikalar ve faaliyet alanları belirlenecektir.
Öncelik 36. Kentlerin yaşam standartları yükseltilecek ve sürdürülebilir kentsel gelişme sağlanacaktır.				
Tedbir 81. Sürdürülebilir Kentsel Gelişme Stratejisi ve Eylem Planı tamamlanacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Belediyeler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran sonu	Strateji ve Eylem Planında sağlıklı, dengeli ve güvenli kentlerin oluşturulmasında hukuki, teknik ve idari sorunların çözümüne yönelik politikalar ve faaliyetler belirlenecektir.
Tedbir 82. Kentsel dönüşüm plan ve projelerine ilişkin esaslar belirlenecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	DPT, TOKİ, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Kentsel dönüşüm modelleri ve bunların finansmanına yönelik mevzuat çalışmaları sonuçlandırılacaktır.

Tedbir 83. Kentleşme ile ilgili merkezi düzeyde gerekli kurumsal ve hukuki altyapının geliştirilmesi ve denetim mekanizmalarının etkinleştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	DPT, TOKİ, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Merkezi düzeyde kentleşme ve konuta ilişkin yetki ve sorumluluklar tanımlanacak, mevzuat ve kurumsal yapı yeniden düzenlenecektir.
Öncelik 37. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 84. Su kaynaklarının etkin ve bütüncül yönetimine yönelik strateji ve eylem planı hazırlanacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Tarım ve Köyüşleri Bakanlığı, DPT, DSİ, İller Bankası Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Hukuki ve kurumsal olarak bütüncül su kaynakları yönetiminin, yer üstü ve yer altı su kaynaklarını kapsayacak şekilde düzenlenmesine yönelik strateji ve eylem planı oluşturulacaktır.
Öncelik 38. Katı atık yönetimi etkinleştirilecek, evsel nitelikli katı atık yönetimi bir bütün olarak değerlendirilecek, düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.				
Tedbir 85. Katı atık yönetimi etkinleştirilecek ve evsel nitelikli katı atıkların bertarafında birlik modeline dayalı düzenli depolama yöntemi tercih edilecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, DPT, İller Bankası, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Ulusal ve bölgesel düzeyde atık yönetim plan çalışmaları tamamlanacaktır. Katı atıkların kaynaktan ayrıştırılarak, tekrar kullanım değerine sahip olanların ekonomiye kazandırılmasına yönelik kurumsal kapasite geliştirme ve halkın bilinçlendirilmesi çalışmaları sürdürülecektir.
Öncelik 39. Çevre korumaya yönelik kentsel altyapı hizmetlerinin planlaması, projelendirilmesi, gerçekleştirilmesi ve işletilmesinde belediyelerin kapasiteleri geliştirilecektir.				
Tedbir 86. İller Bankası yeniden yapılandırılacaktır.	İller Bankası Gn.Md.	İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, BDDK, SPK	Aralık Sonu	İller Bankasının finansman yapısı, beşeri kaynakları ve kurumsal kapasitesi geliştirilerek yerel yönetimlerin AB mali yardımlarını ve diğer uluslararası kaynakla kullanabilmesini kolaylaştırmak amacıyla Bankanın teknik ve mali destek vermesi sağlanacaktır.
Tedbir 87. Belediyelerin kurumsal ve teknik	İller Bankası Gn. Md.	İçişleri Bakanlığı,	Aralık Sonu	Belediyelerin ihtiyaç duyduğu alanlarda; mevcut

kapasitelerinin artırılması için eğitim programları düzenlenecektir.		Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, TODAİE, İlgili Belediyeler, Türkiye Belediyeler Birliği		tesislerinin daha etkin işletilebilmesi, mali yönetimlerinin güçlendirilmesi, kaynak planlaması ve önceliklendirme, kaliteli ve etkin hizmet sunumu gibi konularda eğitim verilecektir.
--	--	--	--	---

G. AR-GE ve YENİLİKÇİLİĞİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Günümüzde bilim, teknoloji ve yenilik yeteneği, rekabet üstünlüğünün ve sürdürülebilir sosyo-ekonomik gelişmenin en önemli etkenlerinden biri haline gelmiştir. Özellikle 2009 yılı içerisinde yaşanan küresel mali krizden çıkışta ve yeni fırsatları değerlendirmede Ar-Ge ve yenilik çalışmaları önem taşımaktadır.

Türkiye'de Ar-Ge harcamalarının GSYH içindeki payı 2007 yılı itibarıyla yüzde 0,71 iken, AB-27 ortalaması yüzde 1,85'dir. Özel sektör tarafından gerçekleştirilen Ar-Ge harcamalarının toplam Ar-Ge harcamalarına oranı 2005 yılında yüzde 33,1 iken bu oran 2007 yılında yüzde 41,3'e yükselmiştir. Ancak, bu oran 2006 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 55,4'ün halen daha gerisinde kalmakta olup, ülkemizde özel sektörün, özellikle de KOBİ'lerin Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge'ye olan talebinin artırılması ihtiyacı sürmektedir.

TABLO: IV. 25- Türkiye'nin Bilim ve Teknoloji Alanındaki Temel Göstergeleri

	2003	2004	2005	2006	2007
Ar-Ge Harcamalarının GSYH içindeki payı (%)	0,61	0,67	0,79	0,76	0,71
Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcaması (Milyon TL - Cari Fiyatlarla)	2 197	2 898	3 835	4 400	6 091
Gayri Safi Yurtiçi Ar-Ge Harcaması (SAGP* - Milyon ABD doları)	2 920	3 653	4 373	4 883	6 578
Kişi Başına Düşen Ar-Ge Harcaması (SAGP* - ABD doları)	41,6	51,4	60,7	69,2	93,2
Sektörlere Göre Ar-Ge Harcamalarını Gerçekleştirenler (%)					
Yükseköğretim	66,3	67,9	54,6	51,3	48,2
Özel Sektör	23,2	24,2	33,8	37	41,3
Kamu	10,4	8	11,6	11,7	10,6
TZE** cinsinden Toplam Ar-Ge Personeli Sayısı	38 308	39 960	49 252	54 444	63 377
TZE** cinsinden Ar-Ge Personelinin Sektörlere Göre Dağılımı (%)					
Yükseköğretim	63,2	61,9	51,6	49,1	46,6
Özel Sektör	20,5	22,1	30,4	33,1	38,3
Kamu	16,3	16	17,9	17,8	15,1
TZE cinsinden 10 bin kişiye Düşen Ar-Ge Personeli Sayısı	18,1	18,3	22,3	26	29,9
Türkiye Kaynaklı Bilimsel Yayın Sayısı	12 432	15 426	16 697	18 902	21 930
Bilimsel Yayın Sayısına Göre Uluslararası Sıralamada Türkiye'nin Yeri	22	21	19	19	18

Kaynak :TÜİK, TÜBİTAK

(*) SAGP: Satın Alma Gücü Paritesi

(**) Tam Zaman Eşdeğeri

2007 yılı itibarıyla Türkiye'de toplam işgücü ve istihdamın yüzde 0,52'sini Ar-Ge personeli oluşturmaktayken, bu oran AB-27 ülkelerinde yüzde 1,44'tür. Ülkemizdeki Tam Zaman Eşdeğeri (TZE) cinsinden toplam Ar-Ge personelinin 2005'te yüzde 30,4'ü özel sektör tarafından istihdam edilirken bu oran 2007'de yüzde 38,2'ye ulaşmıştır. Bununla birlikte AB-27 ülkelerinde bu oran 2007 yılı itibarıyla yüzde 48,8'tir. Çalışma hayatında

eşitlik anlamında önemli bir kriter olan kadınların TZE cinsinden toplam araştırmacı sayısındaki oranı, 2007 yılında Türkiye için yüzde 34 olarak hesaplanmış olup, AB-27 ortalaması olan yüzde 28'in üzerinde yer almaktadır.

Araştırmacı insan gücünün nitelik ve nicelik olarak geliştirilmesi için yurt içi ve yurt dışından nitelikli araştırmacıların ülkemizde çalıştırılabilmesi önem taşımaktadır. 2006 yılı itibarıyla AB-27 ülkelerinde çalışan 25-65 yaş arası uluslar arası araştırmacıların toplam araştırmacı sayısına oranı yüzde 6 civarındayken Türkiye'de bu oranın yüzde 0,1'lerin altında olduğu tahmin edilmektedir.

Ar-Ge çalışmalarının ürüne dönüşmesi ve rekabet gücüne katkısının artırılmasında özel sektör önemli rol üstlenmektedir. Son yıllarda kendilerine sağlanan teşvikler ile Ar-Ge ve yenilik faaliyetlerinin rekabet açısından gerekliliği konusunda farkındalık düzeylerinin artması sayesinde özel kesimin Ar-Ge faaliyetlerinde artış gözlenmektedir.

Ar-Ge ve yenilikçilik faaliyetleri alanında sağlanan teşvikleri düzenlemek üzere hazırlanan 5746 sayılı Araştırma Geliştirme Faaliyetlerinin Desteklenmesi Hakkında Kanununun 2008 yılında yürürlüğe girmesiyle birlikte, Haziran 2009 itibarıyla 52 firma Sanayi ve Ticaret Bakanlığına başvurmuş olup, bu firmalar 8.538 adet Ar-Ge personeli çalıştırma ve Ar-Ge alanında 3.160 milyon TL yatırım yapma taahhüdünde bulunmuştur.

Ülkemizde 2004-2006 dönemi içerisinde 10 ve daha fazla çalışanı olan girişimlerin yüzde 31,4'ünün teknolojik yenilik faaliyetinde bulunduğu tespit edilmiş olup, yenilik faaliyetlerini olumsuz etkileyen en önemli üç faktörün sırasıyla maliyetlerin yüksekliği, maddi kaynakların yetersizliği ve nitelikli personel eksikliği olduğu belirlenmiştir.

Ar-Ge'ye dayalı üretim yeteneğini güçlendirmek amacıyla biyoteknoloji, yeni nesil enerji teknolojileri, sanayi politikasının öncelik verdiği sektörlerdeki araştırmalar, yerli kaynakların katma değere dönüşmesini amaçlayan Ar-Ge faaliyetleri; sağlık araştırmaları, bilgi ve iletişim teknolojileri; savunma ve uzay teknolojileri başta olmak üzere öncelikli alanlarda büyük ölçekli araştırma merkezlerinin kurulmasına, gelişmekte olan üniversitelerde merkezi araştırma laboratuvarlarının oluşturulmasına, temel ve uygulamalı araştırma projelerinin desteklenmesine ve araştırmacı insan gücü yetiştirilmesine yönelik programlar sürdürülmektedir.

Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen Teknoloji Geliştirme Bölgeleri (TGB) ile KOSGEB tarafından yürütülen Teknoloji Geliştirme Merkezleri (TEKMER) ve duvarsız teknoloji kuluçka merkezleri faaliyetlerinin desteklenmesine devam edilmektedir. 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla 20'si aktif 36 adet TGB ve 18'i aktif 20 adet TEKMER kurulmuş bulunmaktadır. Teknoloji Geliştirme Bölgelerinde faaliyet gösteren firma sayısı 2009 yılı Ağustos sonu itibarıyla 1.189'a ulaşmıştır.

Ar-Ge harcamalarının etkin kullanımını ve Ar-Ge sonuçlarının uygulamaya geçirilmesini kolaylaştırmak amacıyla özellikle dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma, sağlık ve enerji gibi sektörlerde yerli teknolojiye dayalı ürün ve teknolojilerin geliştirilmesine yönelik programların desteklenmesi önem taşımaktadır. Bu kapsamda kamu kurumlarının faaliyet alanlarıyla ilgili yürütecekleri Ar-Ge destek programları 2005 yılından itibaren uygulanmaya başlanmış olup, bu programların önümüzdeki yıllarda geliştirilmesi hedeflenmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bilim ve teknoloji politikasının temel amacı, özel sektörün yenilik yeteneğini artırmak, bilim ve teknolojiye etkinleşmek ve bu etkinliği ekonomik ve sosyal faydaya dönüştürmektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 40. Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliğini ve özel kesimin sistem içindeki etkinliğini artıran ulusal yenilik sistemi oluşturulacaktır.				
Tedbir 88. Ulusal Yenilik Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	TÜBİTAK	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Kalkınma Ajansları, STK'lar, Mahalli İdareler	Aralık Sonu	Bilim ve teknoloji alanında kurumlar arası işbirliğini ve koordinasyonu sağlayacak; kurumların görev, yetki ve sorumluluklarını da tanımlayacak olan Ulusal Yenilik Stratejisi ve Eylem Planı ilgili tarafların katılımı ile hazırlanacaktır.
Tedbir 89. Bölgesel yenilik sistemleri tanımlanacak ve desteklenecektir.	TÜBİTAK	DPT, TOBB, YÖK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Kalkınma Ajansları, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	İllerin/bölgelerin gelişmesini desteklemek ve rekabet güçlerini artırmak üzere özel sektör, üniversite ve kamu kuruluşları ile yerel aktörleri kapsayan işbirliği ağlarının kurulması desteklenecektir. Yerel yenilik sistemlerinin oluşturulmasına ilişkin metodoloji çalışmaları tamamlanacak, pilot çalışma yapılacak iller/bölgeler belirlenecektir.
Öncelik 41. Özel kesimin, özellikle de KOBİ'lerin Ar-Ge kapasitesi ve Ar-Ge'ye olan talebinin artırılması sağlanacaktır				
Tedbir 90. Özel sektörde yürütülen Ar-Ge faaliyetlerinin artırılması desteklenecektir.	TÜBİTAK	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, TOBB, KOSGEB, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Üniversiteler, Kalkınma Ajansları	Aralık Sonu	Özel sektör tarafından yürütülen Ar-Ge projelerine verilen destekler artırılarak yenilik kültürünün geliştirilmesi ve Ar-Ge çalışmalarına olan talebin canlandırılması sağlanacaktır.
Tedbir 91. KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge destekleri etkinleştirilecek ve	KOSGEB	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, TPE, KOSGEB,	Aralık Sonu	KOBİ'lere sağlanan Ar-Ge, yenilik ve fikri mülkiyet haklarına yönelik destekler etkinleştirilerek

yaygınlaştırılacaktır.		Üniversiteler, Sanayi ve Ticaret Odaları, Kalkınma Ajansları		yaygınlaştırılacak ve KOBİ'lerin Ar-Ge talebini artıracak faaliyetler sürdürülecektir. KOBİ'lerin Ar-Ge finansmanına destek olmak üzere başlangıç ve risk sermayesi uygulamaları etkinleştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.
Öncelik 42. Özel sektör ile üniversiteler ve araştırma kurumları arasındaki işbirliğini geliştirmeye yönelik programlar ve rekabet öncesi Ar-Ge işbirlikleri desteklenecektir.				
Tedbir 92. Teknoloji Geliştirme Bölgeleri güçlendirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, TÜBİTAK, TOBB	Haziran Sonu	Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin tasarı nihai hale getirilecek ve TBMM'ye sevkedilecektir.
Tedbir 93. Araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi ve teknoloji transferi uygulamaları etkinleştirilecektir.	YÖK	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, Üniversiteler, TÜBİTAK, TPE, TOBB	Aralık Sonu	Araştırma sonuçlarının fikri mülkiyet haklarına ilişkin mevzuat düzenlemeleri gerçekleştirilecektir. Ülkemiz için uygun Teknoloji Transfer Ofisi modeli tamamlanarak pilot ölçekte uygulaması başlatılacaktır.
Tedbir 94. Dışa bağımlılığın yüksek olduğu sektörlerde yerli ürün ve teknolojiler geliştirilmesine yönelik araştırma programları öncelikli olarak desteklenecek ve etkinleştirilecektir.	DPT	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Savunma Bakanlığı, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Dışa bağımlılığın yüksek olduğu savunma, sağlık ve enerji gibi sektörlerden sorumlu kamu kuruluşlarında Ar-Ge destek programları geliştirilecektir. TÜBİTAK tarafından yürütülen TARAL Programı kapsamındaki projelerde ve araştırma altyapısı desteklerinde öncelik bu alanlara verilecektir.
Öncelik 43. Başta öncelikli teknoloji alanlarında olmak üzere, özel sektörün ihtiyaçları da dikkate alınarak, araştırmacı insan gücü nitelik ve nicelik yönünden geliştirilecektir.				
Tedbir 95. Öğretim Üyesi Yetiştirme Programları etkinleştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.	YÖK	Maliye Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, DPT, Devlet Personel Başkanlığı, TÜBİTAK	Haziran Sonu	Yeni kurulan üniversitelerle birlikte artan öğretim üyesi açığını karşılamaya yönelik olarak yurt içi ve yurt dışında yürütülmekte olan öğretim üyesi yetiştirme programları arasında uyum sağlanacak ve bunlar yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 96. Yurt dışındaki yerli ve yabancı, nitelikli araştırmacıların	TÜBİTAK	Maliye Bakanlığı, MEB, İçişleri Bakanlığı, DPT, Devlet Personel	Aralık Sonu	Yurt dışındaki yerli ve yabancı, nitelikli araştırmacılar için ülkemizi çekici kılmak üzere gerekli

ülkemizde çalışması özendirilecektir.		Başkanlığı, YÖK, Üniversiteler		mali, hukuki ve idari düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 44. Ar-Ge'ye dayalı üretim yeteneğini güçlendirmek amacıyla araştırma merkezlerinin oluşturulması desteklenecektir.				
Tedbir 97. Ülkemizdeki araştırma altyapılarını etkinleştirecek bir yol haritası çalışması tamamlanacaktır.	DPT	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, YÖK, TÜBİTAK, Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Sanayi ve Ticaret Odaları, KOSGEB	Aralık Sonu	Kaynakların etkin kullanımını ve araştırmacıların birlikte çalışmasını sağlamak üzere kamu kurumlarında, özel kesimde ve üniversitelerde kurulan ve kurulacak araştırma merkezlerinin öncelikli alanlarda ve belli yerlerde oluşturulmasını sağlayacak Türkiye Ar-Ge altyapı yol haritası tamamlanacaktır.
Tedbir 98. Ulusal çapta hizmet veren ileri araştırma merkezleri kurulacak ve bu yapıların AB araştırma altyapılarıyla entegrasyonu sağlanacaktır.	DPT	YÖK, Üniversiteler, TÜBİTAK	Aralık Sonu	Öncelikli teknoloji alanları başta olmak üzere ilgili alanda araştırmacıların yoğunlaştığı üniversitelerde ve kamu araştırma kurumlarında tüm araştırmacıların kullanımına açık İleri Araştırma Merkezleri kurularak teknoloji üretimi için gerekli kapasite ve yetenekler oluşturulacaktır. Kurulan merkezlerin AB araştırma altyapılarıyla entegrasyonu sağlanacaktır.

H. BİLGİ VE İLETİŞİM TEKNOLOJİLERİNİN YAYGINLAŞTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Elektronik haberleşme sektörü, iletişim hizmetlerinin etkin bir şekilde sunulması yoluyla bilgi toplumuna dönüşümün hızlandırılması ve böylece ülkenin rekabet gücünün artırılması açısından kritik öneme sahiptir. 2004 yılında başlayan serbestleşmeyle birlikte sektörde rekabeti artırmaya yönelik düzenlemeler yapılmış, altyapı ve hizmet sunumu alanında sektöre yeni girişler olmuştur.

Türkiye'nin AB'ye katılım süreci kapsamında Bilgi Toplumu ve Medya Fası'na ilişkin olarak 2006 yılı Haziran ve Temmuz aylarında yapılan tanıtıcı tarama ve ayrıntılı tarama toplantılarının ardından hazırlanan ülkemiz Müzakere Pozisyon Belgesi 2008 yılı Ekim ayında Avrupa Komisyonu'na iletilmiş ve bu Fası 18 Aralık 2008 tarihinde müzakereye açılmıştır.

AB düzenlemeleriyle uyumlu olarak hazırlanan ve sektörün ihtiyaç duyduğu düzenlemeler için genel çerçeveyi belirleyen 5809 sayılı Elektronik Haberleşme Kanunu 10 Kasım 2008 tarihli mükerrer Resmi Gazetede yayımlanmış olup yetkilendirmeye ilişkin

hususlar dışındaki hükümleri yayım tarihi itibarıyla, yetkilendirmeye ilgili hükümleri ise yayım tarihinden altı ay sonra yürürlüğe girmiştir. Kanunun yürürlüğe girmesini takiben ikincil mevzuatın Kanuna uyumlaştırılması çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda, 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla altı adet yönetmelik yürürlüğe konmuştur.

2009 yılı Ekim ayı itibarıyla Bilgi Teknolojileri ve İletişim Kurumu (BTK) tarafından 332 işletmeci yetkilendirilmiş durumdadır. "Elektronik Haberleşme Sektörüne İlişkin Yetkilendirme Yönetmeliği"nin 2009 yılı Mayıs ayında yürürlüğe girmesinin ardından daha önce uzak mesafe telefon hizmeti kapsamında şehirlerarası ve milletlerarası telefon hizmeti sunmak üzere yetkilendirilmiş olan işletmeciler, şehir içi telefon hizmetlerini de kapsayan sabit telefon hizmeti işletmecisi olarak yetkilendirilmiştir. Böylece, alternatif işletmecilerin sabit telefon hizmetleri pazarının önemli bir kısmını oluşturan şehir içi telefon hizmetleri pazarına girmelerine imkan sağlanmıştır. 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla 57 işletmeci bu alanda yetkilendirilmiştir. 2009 yılı ikinci çeyreğinde alternatif işletmecilerin sabit telefon hizmetleri pazarındaki payı yüzde 9'a, faaliyet gösterdikleri pazar segmentlerinde toplam gelirden aldıkları pay ise yüzde 30'a ulaşmıştır.

Yetkilendirme Yönetmeliği'nin yürürlüğe girmesiyle sanal mobil şebeke hizmeti işletmeciliği alanında, 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla dokuz adet işletmeci yetkilendirilmiştir. Bu alanda faaliyet gösterecek işletmecilerin, kıt kaynak kullanımı nedeniyle işletmeci sayısı sınırlandırılmış olan mobil haberleşme hizmetleri alanında rekabeti artırarak, mobil haberleşme platformları üzerinden yenilikçi hizmetler sunumunu geliştirmesi beklenmektedir.

Kablolu yayın hizmetleri ve kablo TV şebekesi üzerinden sunulabilecek diğer hizmetlere yönelik esaslar Yetkilendirme Yönetmeliği ile yeniden tespit edilmiş olup 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla bu alanda sekiz işletmeci yetkilendirilmiştir.

Altyapıya dayalı rekabetin tesisini sağlamak üzere altyapı işletmeciliği konusunda 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla 37 işletmeci yetkilendirilmiştir. Söz konusu işletmeciler, diğer şebeke endüstrilerinde faaliyet gösteren kamu kurumlarına ait mevcut fiber altyapısının işletilmesi ve bu kurumların geçiş haklarından faydalanılması konusunda çalışmalara ve kendi altyapılarını kurmaya başlamış olsalar da, altyapı işletmeciliğinde yeterli düzeyde rekabetçi bir piyasa henüz oluşmamıştır.

Alternatif işletmecilerin genişbant internet erişim hizmeti sunmalarına imkan veren yerel ağın paylaşımına açılması ve veri akış erişimine ilişkin olarak, 2009 yılı Eylül ayında Türk Telekomünikasyon A.Ş. tarafından referans teklifler güncellenmiş ve bazı toptan tarifelerde indirimle gidilmiştir. 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla alternatif işletmecilerin genişbant erişim pazarındaki payı yüzde 6,6 seviyesindedir. Bu oran yüzde 54 seviyesinde olan AB ortalamasının oldukça altında olup genişbant erişim pazarındaki rekabet düzeyinin AB'ye nispetle düşük kaldığına ve uygulamaya konulan düzenlemelerin henüz istenen etkiyi oluşturmadığına işaret etmektedir.

Arabağlantı ücret tarifeleri 1 Mayıs 2009 tarihinden itibaren geçerli olmak üzere BTK tarafından yeniden belirlenmiştir. Sabit şebekede uygulanmak üzere alan içi ve alan dışı arabağlantı ücretlerinin yanı sıra yerel arabağlantı ücreti de tespit edilmiş, ancak alan içi ve alan dışı ücretlerde değişikliğe gidilmemiştir. Mobil şebekelerde çağrı sonlandırma ücretlerinde ise yüzde 30'a varan oranlarda indirimler yapılmıştır. Arabağlantı ücretleri şebekeler arası aramalarda kullanıcıya yansıyan maliyeti doğrudan etkilediğinden, bahsi geçen indirimlerin son kullanıcı tarifelerine olumlu yansması beklenmektedir.

Mobil numara taşınabilirliği 2008 yılı Kasım ayında uygulamaya alınmış olup 30 Haziran 2009 itibarıyla 4 milyon civarında abone, numarasını taşımıştır. Sabit şebekeye ilişkin coğrafi ve coğrafi olmayan numara taşınabilirliği ise yasal olarak 2009 yılı Eylül ayında yürürlüğe girmiştir.

Üçüncü nesil (3G) mobil haberleşme hizmetlerine ilişkin yetkilendirme süreci 2009 yılı Nisan ayı sonunda tamamlanmış ve söz konusu hizmetler 2009 yılı Ağustos ayından itibaren sunulmaya başlanmıştır.

Sabit telefon abone sayısı 2005 yılındaki 19 milyon seviyesinden 2008 yılı sonunda 17,5 milyona kadar düşmüştür. Mobil telefon işletmecilerinin, sabit dahil diğer şebekelere doğru aramaları cazip kılan tarifeleri uygulamaya koyması sonucunda mobil telefon hizmetleri sabit telefon hizmetlerine daha güçlü bir alternatif durumuna gelmiş ve bu süreç sonucunda sabit telefon abone sayısındaki düşüş hızlanmıştır. Mobil telefon abone sayısı 2008 yılı sonunda 65,8 milyona ulaştıktan sonra takip eden aylarda, özellikle numara taşınabilirliğinin ve diğer şebekelere doğru aramaları cazip kılan tarifelerin uygulamaya konulması sonucunda ikinci hatların bir kısmının iptal edilmesi neticesinde azalarak 2009 yılı Haziran ayında 63,6 milyona düşmüştür.

Geçtiğimiz dönemde oldukça hızlı büyüme gösteren genişbant abone sayısındaki artış sürmekle birlikte büyüme hızı yavaşlamıştır. 2009 yılı Haziran ayı itibarıyla toplam genişbant abone sayısı 6,2 milyon seviyesindedir. Ancak, bu tarih itibarıyla yüzde 8,7 olan yoğunluk oranı, AB üyesi ülkeler ile kıyaslandığında düşük düzeyde kalmaktadır. Genişbant abonelerinin yüzde 98'lik kısmı erişim için ADSL teknolojisini kullanmakta olup alternatif genişbant altyapısı olan kablo internet teknolojisini kullanan abone sayısı 99 bin civarındadır. Kablo TV abone sayısı ise uzun süredir 1,15 milyon civarında seyretmektedir. Kablo TV platformuna ilişkin olarak TÜRKSAT ve kablo platform hizmeti işletmecileri arasında yaşanan hukuki sorunlar nedeniyle hem ADSL hizmetlerine çok önemli bir alternatif teşkil eden genişbant kablo internet hem de kablo TV hizmetlerinin kullanımında önemli bir ilerleme sağlanamamaktadır.

Uydu teknolojileri alanında yetkinliklerin geliştirilmesi ve milli uydu imal edilmesine yönelik Ar-Ge çalışmaları TÜRKSAT A.Ş. bünyesinde sürdürülmektedir.

Bilgi Teknolojileri (BT) sektörü, giderek büyüyen bir pazara sahip olması, iş süreçlerini etkinleştirerek rekabet gücüne sağladığı katkı ve yarattığı nitelikli istihdam olanaklarıyla, bilgi toplumuna dönüşüm sürecini destekleyecek temel sektörlerden biridir.

Yazılım ve hizmetler pazarı küresel krizin etkilerinin yoğun olarak görüldüğü 2009 yılında 2008 yılındaki seviyesini korumakla birlikte, toplam BT pazarı içerisinde aldığı pay yüzde 30'un altındadır. Bu oran, yüzde 65 civarında olan dünya ortalamasıyla karşılaştırıldığında oldukça düşük kalmaktadır. Hizmet pazarının oluşması, genel amaçlı bir teknoloji olan BT'nin kullanımının yaygınlaşması ve bu teknolojilerin beraberinde getireceği imkanlardan yararlanılabilmesi açısından büyük önem taşımaktadır.

Genellikle küçük ölçekli işletmelerden oluşan BT sektörünün temel sorunları arasında, nitelikli personel sayısının yetersiz oluşu, finansmana erişimde yaşanan güçlükler, kalite bilincinin oluşmaması, Ar-Ge ve yenilikçilik düzeyinin düşüklüğü, iç pazarın darlığı ve dış pazarlara açılmada yaşanan güçlükler ağırlığını korumaktadır.

Türkiye'nin uluslararası bilgi teknolojileri firmaları için üretim ve operasyon merkezi niteliği kazanarak doğrudan yabancı sermaye yatırımları için uygun ortam oluşturulması

ve sektörde yer alan küçük ölçekli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel ağlarını kullanarak yurt dışına açılmalarının sağlanması amacıyla kurulacak Bilişim Vadisi'ne ilişkin projenin fizibilite çalışmaları sürdürülmekte olup yer seçimi kararının alınmasından sonra fizibilitenin 2. aşama çalışmalarına başlanacaktır.

Bilgi ve İletişim Teknolojileri (BİT) sektöründe ihtiyaç duyulan nitelikli personel sorununa çözüm geliştirmek üzere nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesine yönelik e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu kararı alınmış ve gerekli görevlendirme yapılmıştır. Eğitim konuları tespit edilmiş olup eğitimlerin 2009 yılı sonuna kadar başlatılması planlanmaktadır.

TABLO: IV. 26- Bilgi ve İletişim Teknolojilerine İlişkin Temel Göstergeler

	2007	2008	2009 ⁽¹⁾
Sabit telefon santral kapasitesi (bin hat)	21 772	22 921	23 000
Sabit telefon abone sayısı (bin kişi)	18 201	17 502	16 700
Sabit telefon abone yoğunluğu (%)	24,9	24,5	23,4
Mobil telefon abone sayısı (bin kişi)	61 975	65 824	62 000
Mobil telefon abone yoğunluğu (%)	84,9	92,1	87
Genişbant abone sayısı (bin kişi)	4 404	5 986	6 500
Genişbant abone yoğunluğu (%)	6	8,4	9
İnternet kullanıcı yoğunluğu (%) ⁽²⁾	26,7	35,8	38,1
Kablo TV abone sayısı (bin kişi)	1 141	1 145	1 150
BİT Pazar Büyüklüğü (milyar ABD doları)	21,7	23,8	21,8
- Telekomünikasyon	17	16,7	15
- Bilgi Teknolojileri	4,7	7,1	6,8

Kaynak: BTK, TÜİK, IDC (International Data Corporation)

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) 16-74 yaş arası nüfus bazındadır.

BİT sektörü büyüklüğü, 2008 yılı sonu itibarıyla 23,8 milyar ABD doları seviyesine ulaşmıştır. Pazarın, küresel krizin etkisiyle, 2009 yılında 21,8 milyar ABD doları seviyesine gerilemesi beklenmektedir. Bunun yüzde 69'unu telekomünikasyon sektörü, yüzde 31'ini ise bilgi teknolojileri sektörünün oluşturacağı öngörülmektedir.

Posta hizmetleri piyasasının kademeli bir şekilde serbestleştirilmesi, rekabet ortamının oluşturulması, sektörde politika belirleme, düzenleme ve işletme birimlerinin ayrılması ve sektörün ilgili AB Direktifleri paralelinde yeniden yapılandırılmasına yönelik yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

Karasal sayısal yayıncılığa geçiş politikası doğrultusunda 3984 sayılı Kanun ve ilgili ikincil mevzuatta değişikliklere ihtiyaç duyulmakta olup, kanun tasarısı taslağı RTÜK tarafından hazırlanmaktadır. Söz konusu taslağın, yayıncılık sektöründe yaşanan teknolojik gelişmelere ve AB Müktesebatına uyum amacıyla yapılacak düzenlemeleri de kapsamı planlanmaktadır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

BİT'in yaygınlaştırılması ve etkin kullanılmasıyla bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin hızlandırılması ve bu yolla ülkemizin rekabet gücünün ve refah düzeyinin artırılmasına katkı sağlanması temel amaçtır.

Bilgi Toplumu Stratejisinde yer verilen elektronik haberleşme sektörünün hizmet yeteneğinin rekabetçi bir ortamda küresel düzeyde geliştirilmesi hedefi doğrultusunda devletin düzenleyici rolü etkinleştirilecek, alternatif altyapı ve hizmetlerin devreye girmesi sağlanacak, pazarın potansiyel gelişimi ve bilgi toplumu hizmetlerinin yaygınlaşmasını olumsuz yönde etkileyen sorunlar giderilecektir.

Alternatif işletmecilerin mobil genişbant erişim piyasasına girmesine imkan verecek olan genişbant telsiz erişim hizmetlerinin yetkilendirilmesine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.

Bilgi teknolojileri sektörünün, bilgi toplumuna dönüşüm sürecinde ortaya çıkacak iç talebi karşılayarak daha fazla değer yaratması ve dış pazarlarda yer edinebilmesi amacıyla küresel rekabet gücü artırılacaktır. Bu kapsamda, seçici bir yaklaşım izlenerek, bilgi teknolojileri hizmetleri alanında proje odaklı hizmetlere ve uygulama yönetimi, barındırma, iş süreçlerinin yönetimi gibi dış kaynak hizmetlerine, yazılım alanında ise rekabet avantajının daha yüksek olduğu telekomünikasyon, sağlık, eğitim, savunma sanayi gibi stratejik alanlara odaklanılacaktır. Bilişim Vadisi Projesi, fizibilite çalışmaları tamamlanarak başlatılacak ve Bilgi Toplumu Stratejisinde belirlenen diğer eylemlere ilişkin çalışmalar sürdürülecektir.

2010 yılı itibarıyla tamamlanması öngörülen Bilgi Toplumu Stratejisinden sonra uygulanmak üzere, AB'nin bu alandaki politika ve yaklaşımları da dikkate alınarak, yeni bilgi toplumu stratejisinin hazırlık çalışmalarına başlanacaktır.

Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş amacıyla gerekli hukuki ve teknik altyapı tamamlanacak, analog karasal yayınlar 2015 yılına kadar sonlandırılacaktır.

18 Aralık 2008 tarihinde müzakereye açılmış olan Bilgi Toplumu ve Medya Faslı çerçevesinde AB Müktesebatı uyumuna yönelik düzenleme çalışmalarına devam edilecektir.

2010 yılında telekomünikasyon hizmet pazarı ve bilgi teknolojileri pazarının 2009 yılına göre yüzde 10 oranında büyüyerek sırasıyla 16,5 milyar ABD doları ve 7,5 milyar ABD dolarına ulaşması beklenmektedir. 2010 yılında mobil telefon abone yoğunluğunun yüzde 90 ve genişbant abone yoğunluğunun ise yüzde 11 olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 45. Elektronik haberleşme sektöründe alternatif altyapı ve hizmetlerin sunumuna önem verilerek rekabet artırılacaktır.				
Tedbir 99. Şebeke altyapıları kurulurken, bu altyapılara paralel olarak fiber optik kablo şebekelerinin kurulmasına imkan veren fiziki	Ulaştırma Bakanlığı	Enerji Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, BTK, İlgili diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Karayolu, demiryolu, doğal gaz ve enerji iletim ve dağıtım hatları, içme suyu ve kanalizasyon şebekeleri gibi altyapıların kuruluş aşamasında fiber optik kablo şebekelerinin veya bunların kurulmasına imkan

altyapıların oluşturulmasına yönelik strateji geliştirilecektir.				verecek fiziki altyapıların da oluşturulmasını özendirecek ve bu şekilde ülkenin telekomünikasyon altyapısının geliştirilmesine katkı sağlayacak yaklaşım ve uygulama önerileri tespit edilecektir.
Tedbir 100. Genişbant telsiz erişim hizmetinin yetkilendirilmesine ilişkin hukuki ve idari süreçler tamamlanacaktır.	BTK	Ulaştırma Bakanlığı	Aralık Sonu	Kablosuz genişbant erişim hizmetlerinin sunulmasına imkan sağlanacak, mevcut genişbant altyapı ve hizmetlerine alternatif oluşturularak genişbant erişim piyasasında rekabet artırılacaktır.
Tedbir 101. 450-470 MHz frekans bandının boşaltılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	BTK	Ulaştırma Bakanlığı, Emniyet Gn. Md., Büyükşehir Belediyeleri, Üniversiteler	Aralık Sonu	450-470 MHz frekans bandının daha etkin kullanılarak frekans spektrumunda yeni hizmetler için yer açılmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 102. Kamu Güvenliği ve Acil Yardım Haberleşme Sisteminin kurulmasına ilişkin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu güvenliği ve acil yardım ihtiyaçlarının karşılanmasında haberleşme hizmetlerinin kesintisiz olarak sürdürülmesini sağlayacak altyapının kurulmasına ilişkin fizibilite çalışması tamamlanacaktır.
Öncelik 46. Sektörde etkin rekabet ortamının tesis edilmesi amacıyla ihtiyaç duyulan hukuki düzenlemeler tamamlanacaktır.				
Tedbir 103. Yalın ADSL uygulaması hayata geçirilecektir.	BTK	Ulaştırma Bakanlığı, Rekabet Kurumu	Haziran Sonu	Tüketicilerin ADSL hizmetini sabit telefon hizmeti abonesi olmak zorunda kalmaksızın alabilmelerine imkan sağlayacak ve birçok ülkede de halihazırda uygulanmakta olan yalın ADSL uygulaması hayata geçirilecektir.
Tedbir 104. Rekabet ihlallerine yönelik usul ve esasların belirlenmesi amacıyla düzenleme yapılacaktır.	BTK	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, Rekabet Kurumu	Aralık Sonu	Telekomünikasyon sektöründe rekabeti engelleyici uygulamaların tanımlanmasında ve rekabet ihlali hallerinde uygulanacak usul ve esaslar belirlenecektir.
Öncelik 47. Bilgi teknolojileri alanında doğrudan yabancı yatırımlar için uygun ortam oluşturularak teknoloji transferine imkan sağlanacaktır.				

Tedbir 105. Bilişim Vadisi Projesi uygulama çalışmalarına başlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, DPT, YÖK, TÜBİTAK, TOBB, TTGV	Aralık Sonu	Türkiye'nin uluslararası bilgi teknolojileri firmaları için üretim ve operasyon merkezi niteliği kazanması ve sektörde yer alan küçük ölçekli firmaların, uluslararası firmaların bölgesel ağlarını kullanarak yurt dışına açılımlarının sağlanması amacıyla kurulacak Bilişim Vadisi'nin fizibilite çalışması doğrultusunda uygulama çalışmalarına başlanacaktır.
Öncelik 48. BİT sektörünün ihtiyaç duyduğu uzmanlık alanlarında nitelikli insan kaynağının geliştirilmesine yönelik eğitim programları hayata geçirilecektir.				
Tedbir 106. Nitelikli bilişim çalışanları yetiştirilmesi amacıyla sertifika programları uygulanacaktır.	Türkiye İş Kurumu	DPT, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	BİT sektörünün nitelikli personel ihtiyacı, belirlenecek uzmanlık alanlarındaki uluslararası kabul gören sertifika programları vasıtasıyla karşılanacaktır.
Öncelik 49. Bilgi Toplumu Stratejisi uygulama sonuçları değerlendirilerek 2010 sonrası için yeni politika ve stratejiler belirlenecektir.				
Tedbir 107. 2010 yılı sonrasında uygulanacak bilgi toplumu stratejisinin hazırlık çalışmalarına başlanacaktır.	DPT	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	2010 yılı sonunda tamamlanması öngörülen Bilgi Toplumu Stratejisi'nden sonra uygulanmak üzere, Avrupa Birliği'nin bu alandaki politika ve yaklaşımları da dikkate alınarak, yeni bilgi toplumu stratejisinin hazırlık çalışmalarına başlanacaktır.
Öncelik 50. Posta sektörü kalite, güvenilirlik ve erişilebilirlik esasları ile AB Müktesebatı paralelinde rekabetçi bir anlayışla yeniden yapılandırılacak ve sektörde etkin düzenleme ve denetim sağlanacaktır.				
Tedbir 108. Posta hizmetleri piyasasının kademeli olarak serbestleştirilmesi ve piyasada etkin rekabet ortamının sağlanması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, PTT	Mart Sonu	Posta sektörünü bütünüyle düzenleyecek yeni kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir. Söz konusu kanunla, işletmecilerden ayrı ve operasyonel olarak bağımsız düzenleyici ve denetleyici bir yapı oluşturulacak ve mevcut posta tekelinin daraltılması süreci başlatılacaktır.
Tedbir 109. PTT Genel Müdürlüğü'nün sektörde oluşacak	Ulaştırma Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, PTT	Mart Sonu	PTT Genel Müdürlüğü'nün, sektörün yeniden yapılandırılması çerçevesinde, oluşacak

rekabet ortamına hazır hale getirilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.				rekabet ortamına hazırlanması amacıyla organizasyon yapısının ve işleyişinin belirlenmesine yönelik kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 51. Yayıncılık sektörü teknolojiadaki gelişmeler de dikkate alınarak geliştirilecek, AB ülkelerine paralel olarak ülkemizde karasal sayısal yayıncılığa geçiş sağlanacaktır.				
Tedbir 110. Sayısal yayıncılık için gerekli mevzuat değişiklikleri yapılacak ve teknik altyapı çalışmalarına devam edilecektir.	RTÜK	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, BTK, TRT	Aralık Sonu	Karasal vericiler üzerinden sayısal yayıncılığa geçiş konusunda 3984 sayılı Kanunda ve ilgili yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapılacak ve frekans planları hazırlanacaktır.
Tedbir 111. Yayıncılık sektöründe AB'ye uyum amaçlı düzenlemeler gerçekleştirilecektir.	RTÜK	DPT	Haziran Sonu	Kapsam, tanımlar, yayın ilkeleri, yargı yetkisi, önemli olaylar, alım ve yeniden iletim, reklam pencereleri, bağımsız eserlerin teşviki gibi konularda Görsel-İşitsel Medya Hizmetleri Direktifine uyum amacıyla 3984 sayılı Kanunda ve ikincil mevzuatta değişiklikler yapılacaktır.
Tedbir 112. AB'nin şartlı erişimle ilgili Müktesebatına uyum amacıyla gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Adalet Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı, Gümrük Müsteşarlığı, RTÜK, BTK	Aralık Sonu	Şartlı erişime konu hizmetlere yasa dışı yollardan erişimi engellemek, bu hususu cezai müeyyideye bağlamak üzere 98/84/EC sayılı Direktife uyum sağlamak amacıyla, yasal düzenleme yapılacaktır.

I. TARIMSAL YAPININ ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Tarım sektörü 2008 yılında yüzde 3,5 oranında büyümüştür. Bunun yanı sıra, 2003-2007 yılları arasında sürekli azalarak yüzde 11,4'den yüzde 8,9'lara kadar gerileyen tarım sektörünün GSYH içerisindeki payı 2008 yılında yüzde 9,2 olarak gerçekleşmiştir. 2008 yılında sektörün toplam istihdam içindeki payı ise yüzde 23,7 olarak kaydedilmiştir.

Arazi parçalılığı, işletme ölçeklerinin küçük olması ve örgütlenme yetersizliği gibi yapısal sorunlar nedeniyle sektörde dönüşüm ihtiyacı sürmektedir.

İşletmelerin çok parçalılığını önlemeye yönelik olarak miras yoluyla bölünmesinin önlenmesi amacıyla Türk Medeni Kanunu ile 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi

Kullanımı Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmaların sonuçlandırılması önem arz etmektedir.

Tarımsal politika oluşturmada büyük öneme sahip olan güvenilir tarım istatistiklerinin oluşturulmasına yönelik olarak hem veri toplama ve işlemede hem de başta Çiftlik Muhasebe Veri Ağı ile Çiftçi Kayıt Sistemi gibi bilgi sistemlerinin tamamlayıcı şekilde işletilmesi olmak üzere Tarım ve Köyşleri Bakanlığının yerel ve merkezi kurumsal kapasitesinin TÜİK ile işbirliği içerisinde geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Toprak ve Su Kaynakları

2008 yılı istatistiklerine göre, ülkemizdeki uzun ömürlü bitkiler dahil toplam tarım alanı 24,5 milyon hektardır. Bu miktarın, 16,4 milyon hektarını ekilen, 4,3 milyon hektarını nadasa bırakılan, 0,8 milyon hektarını sebze yetiştirilen ve 3 milyon hektarını ise meyve, zeytin ağaçları ve bağcılık için ayrılan alanlar oluşturmaktadır.

2007 yılında yapılan değişiklik sonrasında 5403 sayılı Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanununun uygulama esaslarını belirleyen Tarım Arazilerinin Korunması, Kullanılması ve Arazi Toplulaştırmasına İlişkin Tüzük 24 Temmuz 2009 tarihinde yayımlanmış olup, DSİ tarafından yıl sonuna kadar toplam yaklaşık 25 bin hektarlık arazi toplulaştırma projesinde ihale süreçlerinin tamamlanması beklenmektedir.

Diğer yandan, DSİ tarafından 2007 yılında 46 bin hektar ve 2008 yılında 65 bin hektar ilave saha işletmeye açılmışken, 2007 yılında 81 bin hektar, 2008 yılında ise 119 bin hektar sulama sahasında su kaynağı yetersizliği nedeniyle sulama yapılamamıştır. Bu durum, su tasarrufu sağlayan sulama tekniklerinin yaygınlaştırılması yanında, sulama suyu kullanım tarifelerinin fiilen kullanılan su miktarıyla orantılı şekilde fiyatlandırılmasına yönelik çalışmaların yapılması suretiyle, su tüketiminde etkinliğin artırılması gereğini öne çıkarmaktadır.

2008 yılında uygulamaya konan GAP Eylem Planı ile 2012 yılı sonunda 1.060 bin hektar sahada sulama hedeflenmiştir. Bu hedefe ulaşılmasında, Silvan, Çetintepe ve Koçali Barajları ile sulama ana kanal güzergah ve şebeke sahalarında arazi toplulaştırması projelerinin zamanında gerçekleşmesi önem arz etmektedir.

Yap-işlet-devret modelinin sektörde uygulanması suretiyle sulamaya ayrılan kaynakların çeşitlendirilerek artırılması amacıyla 10.821 hektarlık Manyas Ovası Sağ Sahil Sulaması ve 12.720 hektarlık Ödemiş Beydağ Sulaması Projelerinin 3996 sayılı Kanun çerçevesinde gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar, finans kesimindeki uluslararası sıkıntıların 2008 yılında krize dönüştüğü makroekonomik konjonktürün de önemli ölçüde etkisi ile sonuçlandırılmamıştır.

25 Haziran 2009 tarihli ve 5917 sayılı Kanun kapsamında, 31 Mayıs 2009 tarihi itibarıyla tarımsal sulamada kullanılan elektrik tüketiminden kaynaklanan borçlar yeniden yapılandırılmıştır.

Bitkisel Üretim

Bitkisel üretimde 2007 yılında yaşanan kuraklık sonrası görece daha yağışlı geçen 2008 yılında kaydedilen rekolte artışları büyümeyi olumlu yönde etkilemiştir.

Sektörün küçük ölçekli ve çok parçalı işletmelerden oluşmasının yanı sıra, etkin olmayan örgütlenme yapısı, verimliliğin ve üretici gelir düzeyinin yükselmesini engellemektedir.

Bitkisel üretimde verimlilik ve kaliteyi artırmak amacıyla, genetik potansiyeli yüksek ve üstün vasıflı bitki çeşitlerine ait her türlü çoğaltım materyalinin standartlara uygun, zamanında, uygun fiyatlarla ve yurtiçi üretimle karşılanması ve kullanımının yaygınlaştırılması hususu önemini korumaktadır.

2005 yılında yürürlüğe giren 5300 sayılı Kanunla hukuki altyapısı oluşturulan tarım ürünleri lisanslı depoculuk sisteminin gelişmesini desteklemek amacıyla 16 Haziran 2009 tarih ve 5904 sayılı Gelir Vergisi Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile Tarım Ürünleri Lisanslı Depoculuk Kanunu kapsamında düzenlenen ürün senetlerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar, 2014 yılı sonuna kadar gelir ve kurumlar vergisinden muaf tutulmuştur.

Organik tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla başta kontrol ve denetime yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi olmak üzere, kamu kesimi kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi, üretime ilişkin istatistikî yapının iyileştirilerek Çiftçi Kayıt Sistemi ile eşgüdüm içerisinde yürütülmesi ve ticaretin izlenmesi önem arz etmektedir.

Bitki hastalık ve zararlılarına karşı özellikle entegre mücadele anlayışı benimsenerek, hava, toprak ve su kirliliğinin önlenmesi, ilaç kalıntısı olmayan ürünlerin elde edilmesi, izlenebilirliğinin sağlanması ve bu konudaki kamu-üretici işbirliğinin geliştirilmesi hususları önemini korumaktadır. Özellikle son dönemde taze sebze ve meyve ihracatında ilaç kalıntıları gibi nedenlerle yaşanan sorunların önlenmesi amacıyla 12 Haziran 2009 tarihinde çıkarılan "Bitki Koruma Ürünlerinin Reçeteli Satış Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik" ile bitki koruma ürünlerinin reçeteli olarak satılması zorunlu hale getirilmiştir.

Hayvancılık

Ülkemizde birim hayvan başına elde edilen verim düzeyleri, hayvancılığın gelişmiş olduğu ülkelere kıyasla düşük olup, TÜİK'in 2009 yılı verilerine göre, sığır karkas ağırlığı ortalama 215 kg dolayında iken, inek başına süt verimi 2700-2800 kg/laktasyon düzeyindedir. Gelişmiş ülkelerde ise bu miktarlar sırasıyla 270-280 kg karkas ve 5000-6000 kg/laktasyon civarındadır.

Ülkemizdeki sığır mevcudunun yüzde 41'i kültür melezi sığırlarından, yüzde 32,7'si ise saf kültür ırkı sığırlarından oluşmaktadır. Koyun varlığının ise, yüzde 95,8'ini verimi görece düşük olan yerli koyunlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, hayvan ıslahı ve nitelikli damızlık sığır elde edilebilmesi amacıyla, 2008 yılında yaklaşık 2,1 milyon baş sığır suni tohumlama metoduyla tohumlanmıştır. 2009 yılı Eylül ayı sonu itibarıyla suni tohumlama sayısı 1,3 milyon olup, yıl sonunda bu sayının 1,7 milyon düzeyinde gerçekleşmesi beklenmektedir.

2008 yılında, ihracat avantajı bulunan kanatlı hayvan eti üretimi, bir önceki yıla göre yüzde 2,1 artarak 1,1 milyon ton olmuştur. Bu miktarın yüzde 96,8'ini tavuk eti, yüzde 3,2'sini ise hindi eti oluşturmaktadır. Tavuk yumurtası üretimi ise 2008 yılında 2007'ye göre yüzde 3,7'lik bir artış göstermiş ve yaklaşık 13,2 milyar adet olarak gerçekleşmiştir.

Büyükbaş ve küçükbaş hayvan yetiştiriciliğinde karlılığı etkileyen en önemli unsur olan kaliteli kaba yem arzında destekleme politikalarıyla önemli miktarda artış sağlanmış olup, yem bitkilerinin kalite ve çeşit bakımından geliştirilmesi ve üretimlerinin artırılması, sektör açısından önemini korumaktadır.

Hayvan hastalıkları ve zararlılarının olumsuz etkilerinin azaltılması yönündeki çalışmalarda, hayvancılık işletmeleri bazında koruyucu önlemlerin alınması ile ülke şartlarına uygun aşı, ilaç ve serum üretimlerinin miktar ve kalitesinin iyileştirilmesi ihtiyaçları devam etmektedir. Bu çerçevede, AB Mali İşbirliği kapsamında 2007 yılında uygulamaya konulan Sınır Kontrol Noktalarının Yeniden Yapılandırılması Projesinin, Şap Hastalığının Kontrolü Projesinin ve Kuş Gribi ve İnsanlararası Salgına Hazırlık ve Mücadele Projesinin 2010 yılı sonunda tamamlanması beklenmektedir. Aynı kapsamda, Kuduz Hastalığının Kontrolü Projesinin ve Şap Hastalığının Kontrolü Projesinin ikinci aşamasının 2010 yılı sonrasında uygulanmasına yönelik çalışmalar başlatılacaktır.

Su Ürünleri

Su ürünleri üretimi, 2008 yılında yüzde 16,3 oranında azalarak 646 bin ton olarak gerçekleşmiştir. Söz konusu azalma, 2007 yılında önemli miktarda artış gösteren hamsi üretiminin 2008 yılında geçmiş yıllardaki ortalama seviyelerine gerilemesinden kaynaklanmaktadır. Toplam üretim içindeki payı yüzde 23,5'e yükselen su ürünleri yetiştiriciliğinde ise yüzde 8,8 oranında artış yaşanmış olup, sektörün çevresel sürdürülebilirliğinin temini amacıyla, 2872 sayılı Çevre Kanunu uyarınca İzmir, Aydın, Mersin ve Muğla illerinde denizlerdeki balık çiftliklerinin uygun yerler belirlenerek taşınma işlemleri gerçekleştirilmektedir.

Avcılıkta kaynak yönetim sistemine ilişkin altyapı eksikliklerinin giderilmesi önemini korumaktadır. Bu çerçevede; karaya çıkış noktalarında kontroller yapılması amacıyla 34 balıkçı barınağında ofisler kurulmuş, kontrollerin etkinliğini artırmak amacıyla 2010 yılından itibaren uzunluğu 15 metrenin üzerinde olan gemilerin uzaktan algılama yöntemi kullanılarak takibinin sağlanması için altyapı geliştirilmiş, gemi ve avcılık faaliyetlerinin kayıt altına alınmasını hedefleyen bilgi sistemlerinin geliştirilmesine devam edilmiştir. Ayrıca, kaynak yönetiminin temel unsurlarından olan stok değerlendirme sisteminin kurulmasına yönelik olarak özellikle insan kaynaklarının geliştirilmesi ile yasal ve fiziki altyapıya ilişkin ihtiyaçların belirlenmesi amacıyla AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülmekte olan proje 2010 yılında tamamlanacaktır.

AB müktesebatına uyum gerekleri de gözetilerek hazırlanan koruma-kontrol hizmetlerinin etkinleştirilmesi, sürdürülebilir balıkçılığın sağlanması ve pazar şartlarına uygun, kaliteli üretim yapılması yönündeki tedbirleri kapsayan Su Ürünleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı halen TBMM'nin gündeminde bulunmaktadır.

Balıkçılık sektörünün en önemli altyapı ihtiyacı olan balıkçı barınakları sayıca fazla olmakla birlikte üstyapılardaki yetersizlik nedeniyle nitelik açısından istenilen düzeyde değildir. Söz konusu yapılara ilişkin mevcut durum ve ihtiyaç tespitinin yapılmasının ardından idame, yenileme ve üst yapıların geliştirilmesi projelerine ağırlık verilmesi önem arz etmektedir.

Ormancılık

Ülkemizde ormanlar 21,2 milyon hektarlık bir alanı kaplamaktadır. 2008 yılında yapılan 66 bin hektarlık ilave ile birlikte 1963 yılından itibaren yeşil kuşak, endüstriyel ve toprak muhafaza amaçlı toplam 2,7 milyon hektar alanda ağaçlandırma gerçekleştirilmiştir. Diğer taraftan, 2008 yılında yanan 29.749 hektar alanla birlikte 1963 yılından itibaren 584.911 hektar orman alanı yangınlarla tahrip olmuştur.

Ağaçlandırma sahalarında ve özellikle yangına hassas alanlarda olmak üzere doğal ormanlarda bakım çalışmalarının gereğince yapılamaması, ağaçlandırmaların biyolojik çeşitliliği sağlayacak şekilde çeşitli türde fidanlarla gerçekleştirilememesi ve ormancılık faaliyetlerinde eğitim ve uzmanlaşmaya yeterince ağırlık verilmemesi; ağaçlandırma ve yangınla mücadele faaliyetlerinin başarısını olumsuz yönde etkilemektedir.

Ormanlarımızın etkin bir şekilde korunması için, orman alanlarında maden ve taş ocakları ile ilgili verilen izinler sonucu yürütülen faaliyetlerin ormanlar üzerindeki olumsuz etkilerinin ilgili kurumlarca işbirliği içerisinde takibi ve denetlenmesi, ormanların faydaları ve orman yangınlarının çok yönlü tahrip edici etkisi dikkate alınarak halkın bilinçlendirilmesi faaliyetlerine ağırlık verilmesi ve özellikle biyolojik çeşitlilik ve anıt ağaçlar ile ilgili zenginliğimizin korunan alan statüsünde daha fazla değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Ayrıca, orman kadastrosu ile ilgili tapuya tescil çalışmalarının hızla sonuçlandırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Tarım Destekleri

2001 yılında ülke genelinde uygulamaya konulan Doğrudan Gelir Desteği (DGD) ödemeleri programı ile 2008 yılında 15,8 milyon hektar alan kayıt altına alınarak yaklaşık 2,4 milyon çiftçiye ödeme yapılmıştır. DGD uygulaması ile birlikte geliştirilen kayıt ve izleme/kontrol sistemi kapsamında, 2004 yılı sonrasında çeşitli dönemlerde uygulamaya konulan organik tarım, toprak analizi, Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK), sertifikalı tohum ve fidan kullanımı gibi şartlı alan bazlı ödemeler ile mazot ve gübre ödemeleri gibi şartsız alan bazlı ödemeler, üretimi yönlendirme amacıyla kullanılmaya başlanmıştır.

DGD ödemeleri dahil alan bazlı ödemelerin destekleme bütçesi içerisindeki payı, 2004 yılında yüzde 80 iken, bu oran 2008 yılında yüzde 35 olarak gerçekleşmiştir. DGD ödemelerinin kaldırıldığı 2009 yılında ise, alan bazlı ödemelerin, destekleme bütçesinin yaklaşık yüzde 27'sini oluşturacağı tahmin edilmektedir. Söz konusu ödemelerin 2010 yılında ise yüzde 39 oranında bir pay alacağı öngörülmektedir. 2010 yılı için öngörülen bu artışın nedeni, 14 Temmuz 2009 tarihli ve 2009/15201 sayılı Fındık Üreticilerine Alan Bazlı Gelir Desteği ve Alternatif Ürüne Geçen Üreticilere Telafi Edici Ödeme Yapılmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe konulan yeni fındık destekleme politikasıdır.

DGD ödemeleri haricindeki alan bazlı ödemelerin önemli kalemini oluşturan mazot ve gübre ödemeleri, alan bazlı ödemeler içerisinde 2005 yılında yaklaşık yüzde 30 oranında bir paya sahipken, aynı oranın 2009 yılında yüzde 87, 2010 yılında ise yüzde 58 olması beklenmektedir.

Ürün bazlı olarak uygulanmakta olan ve "prim" olarak da adlandırılan, fark ödemesi desteklemeleri, arz açığı olan yağlı tohumlar ile çay ve 2005 yılından itibaren hububata uygulanmakta olup, 2009 yılında bakliyat da destekleme ödemeleri kapsamına alınmıştır. 2004 yılında destekleme bütçesinin yüzde 11'ini oluşturan fark ödemesi

desteklemelerinin, 2009 yılındaki payının yüzde 40 ve 2010 yılında ise yüzde 32 olacağı tahmin edilmektedir.

2000 yılından itibaren beşer yıllık dönemler itibarıyla uygulanan hayvancılık desteklemeleri, 2008 yılından itibaren yıllık olarak uygulanmaktadır. Bu desteklerin toplam destekleme bütçesi içerisinde 2004 yılında yüzde 7 olan payının 2009 yılında yüzde 22 olacağı ve 2010 yılında ise aynı düzeyde kalacağı tahmin edilmektedir.

TABLO: IV. 27- Tarım Destekleme Bütçesinin Dağılımı (1)

(Cari Fiyatlarla, Milyon TL)

	2005	2006	2007	2008	2009(2)	2010(3)
Alan Bazlı Tarımsal Destekleme Ödemeleri	2 353	2 653	2 525	2 040	1 227	2 190
DGD	1 673	2 653	1 640	1 140	0	0
Alan Bazlı Ek Ödeme (Org. Tarım, İyi Tarım, Toprak Analizi) (4)			10		32	106
Mazot	410	0	480	492	469	555
Gübre	270	0	345	352	596	704
Sertifikalı Tohum ve Fidan Kullanımı			50	56	119	60
Çevre Amaçlı Tarım Alanlarının Korunması (ÇATAK) (5)					7	9
Fındık						706
Alternatif ürün ödemeleri					4	49
- Tütün					4	8
- Fındık						41
Fark Ödemesi Destekleme Hizmetleri	897	1 292	1 797	1 848	1 790	1 818
Arz Açığı Olan Ürünler Ödemeleri (6)	622	1 085	1 273	1 135	948	1 058
Hububat	205	120	435	610	670	630
Çay	70	87	89	103	113	115
Bakliyat (Kuru Fasulye, Nohut, Mercimek)					59	15
Hayvancılık Destek Ödemeleri	345	661	741	1 095	1 003	1 252
Kırsal Kalkınma Amaçlı Tarımsal Dest.(7)	0	0	80	109	277	155
Tarım Sigortası Destekleme Hizmetleri	0	2	40	47	61	70
Telafi Edici Ödemeler	56	67	79	80	85	76
Patates Siğilli Desteği	13	14	23	24	22	11
Çay Budama Tazminatı ve Masrafları	43	53	56	56	63	65
Kuraklık Desteği			266	547		
Diğer Tarımsal Amaçlı Destekler	57	72	26	43	55	44
TOPLAM	3 708	4 747	5 555	5 809	4 498	5 605
GAP Eylem Planı Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Destekleri (8)					85	108
GENEL TOPLAM					4 582	5 713

(1) 2004-2008 arası Tarım ve Köyisleri Bakanlığı bütçesi kesin hesap verileridir.

(2) Gerçekleşme tahmini

(3) Program

(4) 2005 ve 2006 yıllarında DGD ödemelerine dahildir. 2007 ve 2008 yıllarında alan bazlı ödemelerde "iyi tarım" yoktur.

(5) 2007 ve 2008 yıllarında Tarım Reformu Uygulama Projesi kapsamında yürütülmüştür.

(6) Kütlü pamuk, zeytinyağı, ayçiçeği, soya fasulyesi, kanola, aspir ve dane mısıra verilmektedir.

(7) 2010 Bütçe tutarının 5,01 Milyon TL'si TKKDK hibe karşılığıdır.

(8) 2010 tutarının 87,6 Milyon TL'si GAP EP-Kırsal Kalkınma ve Hayvancılık Projeleri; 20 Milyon TL'si DAP-Hayvancılık içindir.

Tarım ürünlerinin işlenmesi, değerlendirilmesi ve pazarlanması konularındaki tarımsal yatırımların desteklenmesine ilişkin 2006-2010 dönemini kapsayan "Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı" uygulaması sürdürülmektedir. Programın destekleme bütçesindeki payı 2007 yılında yüzde 1,4 iken, bu oranın 2010 yılında AB Mali İşbirliği kapsamında yürütülecek olan kırsal kalkınma destekleri için katkı payı da dahil yüzde 2,8 olması öngörülmüştür. Söz konusu Programın, bölgesel özellikleri dikkate alacak şekilde farklılaştırılması ihtiyacı bulunurken, Faiz İndirimli Tarımsal Krediler ve Tarımsal Amaçlı Kooperatiflere Kullanılan Kredi uygulamaları ile tamamlayıcı şekilde yürütülmesi önem arz etmektedir.

5363 sayılı Tarım Sigortaları Kanunu uyarınca, 2009 yılında dolu, don ve hayvan hayatı konuları başta olmak üzere, teminat altına alınacak risklerle ilgili yıl sonu itibarıyla toplam 310 bin poliçe kesileceği ve 61 milyon TL destek sağlanacağı tahmin edilmektedir. Tarım Stratejisi Belgesi (2006-2010)'da ifade edildiği üzere tarım sigortasının geliştirilmesi amacıyla başlangıçta uygulanması gereken sigorta prim destek ödemeleri için bütçeden giderek artan oranda kaynak ayrılmaktadır. Sigorta sisteminin belirli bir derinlik kazanması için gerekli görülen prim desteklerinin, sistemin sürdürülebilirliği için aşamalı olarak azaltılması gerekmektedir.

İhracatta rekabet gücünün artırılması amacıyla ihracat sübvansiyonlarının dış ticarete konu, katma değeri yüksek, markalı ve nihai tüketiciye yönelik ürünlere yönlendirilmesi ve kıt kamu kaynaklarının etkin kullanılması ihtiyacı devam etmektedir.

AB'ye katılım sürecinin gerekleri, piyasalarda rekabetin tesisi ve sektörde sürdürülebilirliğin sağlanması konuları göz önüne alındığında, tarım desteklerinin alan ve ürün temelinde farklılaştırılarak desteklerin idare ve kontrolünün alan bazlı yapılması, çeşitli kurumlar tarafından uygulanan farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanması ve bütçe programlanmasında işletmelerin gelir seviyesinin de dikkate alınması önem arz etmektedir.

Tarım Satış Kooperatifleri Birlikleri ile ilgili KİT'lerin faaliyetlerine konu tarımsal ürünlerde ortalama alım fiyatlarında, 2007 yılında yüzde 20,8, 2008 yılında ise yüzde 9,5 oranında artış kaydedilmiştir.

TABLO: IV. 28- Bazı Tarımsal Ürünlerin Başlangıç Alım Fiyatları (*)

	(Fiyatlar, TL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
1. Buğday (Ekmeklik) (1)	375	425	500	7,1	13,3	17,6
2. Arpa (Beyaz) (1)	265	320	375	6,9	20,8	17,2
3. Mısır (1) (2)	-	-	430	-	-	-
4. Şeker Pancarı	90	100	108	-15,0	11,4	8,0
5. Fındık (3)	4 000	5 150	4 000	-46,3	28,8	-22,3
6. Haşhaş Kapsülü	1 850	2 000	2 200	5,7	8,1	10
7. Çay	570	640	737	10,7	12,3	15,2

(*) Tarım Satış Kooperatifleri ve Birlikleri avans fiyat uygulamasına geçtiklerinden birliklerin aldıkları ürünler tabloda yer almamaktadır.

(1) Destekleme primleri hariçtir.

(2) 2006 ve 2007 yıllarında başlangıç alım fiyatı açıklanmamıştır.

(3) Giresun kalite fındık başlangıç alım fiyatıdır.

TABLO: IV. 29- Tarımsal Ürün Fiyatlarındaki Gelişmeler

Ürünler	(Ortalama Alım Fiyatları, TL/Ton)			(Yüzde Değişim)		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
1. Buğday	350	401	464	5,6	14,6	15,7
2. Arpa	258	309	-	3,3	19,9	-
3. Çavdar	241	283	-	2,8	17,3	-
4. Mısır	-	-	409	-	-	0,0
5. Yulaf	258	-	-	4,4	-	0,0
6. Pamuk (1)	843	979	940	8,8	16,0	-4,0
7. Şeker Pancarı	90	100	114	-13,0	11,4	14,1
8. Ayçiçeği	525	869	827	7,9	65,5	-4,8
9. Fındık	3 953	5 015	4 230	-45,0	26,9	-15,6
10. Kuru İncir	2 198	3 069	3.931	21,6	39,6	28,1
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	1 402	1 706	1.686	0,2	21,6	-1,2
12. Zeytinyağı	4 449	4 269	3.968	-22,7	-4,1	-7,0
13. Tiftik (1)	3 920	4 790	4.814	26,7	22,2	0,5
14. Antepfıstığı	5 375	6 647	3 117	-44,0	23,7	-53,1
15. Soya Fasulyesi	490	648	608	55,5	32,3	-6,2
16. Haşhaş Kapsülü	1 850	2 021	2.184	6,9	9,2	8,1
17. Çeltik	640	660	832	-1,3	3,1	26,0
18. Yaş Koza (1)	1 208	1 277	1 527	-51,2	5,8	19,5
19. Çöplü Kırmızıbiber	3 806	751	909	18,9	-80,3	21,0
20. Zeytin	2 169	2 394	2.643	-6,6	10,4	10,4
21. Gülçiçeği	1 266	1 498	1.712	-40,0	18,3	14,3
22. Kırmızı Mercimek	605	1 000	-	-	65,2	-
23. Çay	570	640	737	10,7	12,2	15,2
24. Yaş Üzüm	273	226	277	26,8	-17,1	22,2
25. Kuru Kayısı	-	-	-	-	-	-
26. Çekirdekli Kuru Üzüm	-	-	-	-	-	-
27. Siirt Fıstığı	-	-	-	-	-	-
28. Kuru Fasulye	-	-	-	-	-	-
29. Nohut	-	-	-	-	-	-
30. Taze Kayısı	362	524	-	134,4	44,7	-
31. Taze Şeftali	472	799	-	150,0	69,3	-

(1) Destekleme primleri hariçtir.

TABLO: IV. 30- Alım Miktarları ve Üreticilere Yapılan Ödemeler

Ürünler	Alım Miktarı (Bin Ton)			Üreticilere Yapılan Ödemeler (Cari Fiyatlarla, Bin TL)		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
1. Buğday	1 456	122	8	509 770	48 946	3 715
2. Arpa	725	3	0	187 050	860	0
3. Çavdar	6	0	0	1 518	13	0
4. Mısır	0	0	823	0	0	336 687
5. Yulaf	2	0	0	552	0	0
6. Pamuk	264	210	166,5	222 992	205 779	156 435
7. Şeker Pancarı (1)	6 688	6 880	8 355	599 589	687 256	952 064
8. Ayçiçeği	491	173	367,9	257 835	150 566	304 414
9. Fındık (2)	202	5	300,8	799 273	24 070	1 272 469
10. Kuru İncir	6	2	3,7	12 917	7 058	14 543
11. Çekirdeksiz K. Üzüm	37	30	35,5	52 316	51 000	59 843
12. Zeytinyağı	11	3	8,2	50 578	11 525	32 541
13. Tiftik	0,2	0,2	0,14	737	958	674
14. Antepfıstığı	0	0	0,3	81	226	935
15. Soya Fasulyesi	15	8	12	7 526	5 119	7 294
16. Haşhaş Kapsülü	27	9	10	50 770	17 732	21 840
17. Çeltik	87	33	0,5	55 816	22 074	416
18. Yaş Koza	0,1	0,1	0,12	153	158	183
19. Çöplü Kırmızıbiber	0	0	0,8	126	296	727
20. Zeytin	28	31	37,2	60 764	73 741	98 327
21. Gülçiçeği	3	3	2,7	3 390	4 000	4 623
22. Kırmızı Mercimek	0,2	0,1	0	125	68	0
23. Çay	627	659	650	357 507	421 760	479 120
24. Yaş Üzüm	1	3	0,6	217	654	166
25. Kuru Kayısı	0	0	0	0	0	0
26. Çekirdekli K. Üzüm	0	0	0	0	0	0
27. Siirt Fıstığı	0	0	0	0	0	0
28. Kuru Fasulye	0	0	0	0	0	0
29. Nohut	0	0	0	0	0	0
30. Taze Kayısı	0,2	0,0	0	59	11	0
31. Taze Şeftali	0,3	0,1	0	154	111	0
TOPLAM				3 231 814	1 733 981	3 743 301

(1) Alım bedelini göstermektedir. Bu tutarın yaklaşık yüzde 40'ı cari yılda, yüzde 60'ı bir sonraki yılda ödenmektedir.

(2) 2007 yılında sadece TMO fındık alımı yapmıştır.

Gıda Mevzuatı, Uygulamalar ve Sektörel Düzenlemeler

AB ile müzakerelerin "Gıda Güvenliği, Hayvan ve Bitki Sağlığı" Faslında müzakere açılış kriterlerinin sağlanmasına yönelik müktesebat uyum çalışmaları kapsamında; gıda, yem, gıda hijyeni, veterinerlik hizmetleri ve hayvan refahı ile bitki sağlığı konularına ilişkin mevzuat çalışmaları henüz sonuçlandırılmamıştır. Söz konusu mevzuat çerçevesinde kamunun sunduğu hizmetlerin bütüncül çerçevede yürütülmesi ile denetim ve kontrol hizmetlerinde yerel idarelerle işbölümünün sağlanması önem arz etmektedir.

Söz konusu Faslın müzakere açılış kriterlerinin sağlanmasının bir parçası olarak, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı laboratuvarlarının yapısının iyileştirilmesine yönelik bir stratejinin hazırlık çalışmaları devam ederken, gıda işletmelerinin AB gıda güvenliği mevzuatına uyum durumunu gösteren ayrıntılı sınıflandırma çalışması tamamlanmıştır.

Gıda kontrol altyapısının iyileştirilmesine yönelik Ulusal Referans Laboratuvarının kurulması tamamlanmış, risk analiz sistemi ve gıda güvenliği bilgi ağı oluşturulması

çalışmalarına devam edilmiştir. Söz konusu laboratuvarın eksiklerinin bir an önce tamamlanması ve tam kapasiteyle faaliyete geçirilmesi amaçlanmaktadır.

Şeker sektöründe, 2010 yılı sonuna kadar tamamlanması öngörülen ve portföy satışı şeklinde yürütülen özelleştirme süreci dikkate alınarak, kamuya ait şeker fabrikalarının yatırım öncelikleri ve yeniden yapılandırma ihtiyaçlarının belirlenmesi önem arz etmektedir.

TABLO: IV. 31- Tarım Sektöründe Seçilmiş Göstergeler

	2006	2007	2008	2009(1)	2010(2)
DSİ Tarafından İnşa Edilen Sulama Alanı (Net Kümülatif, Milyon ha)	2,53	2,57	2,64	2,72	2,82
Tarım Reformu Genel Müdürlüğü Arazi Toplaştırma Faaliyeti (Kümülatif, Milyon ha)	0,18	0,22	0,24	0,56	0,86
Sertifikalı Hububat (Buğday-Arpa) Tohumu Kullanım Oranı (Yüzde)	27,0	24,2	23,0	24,0	24,0
Organik Tarım Olarak Yetiştiricilik Yapılan Kültür Alanları (Bin ha)(3)	100	124	109	125	130
Melez ve Kültür İrki Sığır Varlığının Toplam Sığır Varlığına Oranı (Yüzde)	68,7	70,3	73,7	77,0	80,5
Endüstriyel ve Toprak Muhafaza Ağaçlandırmaları (Kümülatif, Milyon ha)	2,60	2,66	2,73	2,77	2,81
Devlet Destekli Tarım Sigortaları Poliçe Sayısı (Bin adet)	12,3	219	264	310	350

Kaynak: TKB, ÇOB, DPT, DSİ, Tarım Reformu Gn. Md.

(1) Gerçekleşme Tahmini

(2) Program

(3) Geçiş süreci kültür alanı dahildir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Tarım sektöründe, gıda güvencesinin ve güvenliğinin sağlanması ile doğal kaynakların sürdürülebilir kullanımı gözetilerek, örgütlü ve rekabet gücü yüksek bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

AB'ye katılım sürecinde kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 52. Tarım sektöründe kurumsal ve idari yapılarda gerekli dönüşüme öncelik verilecektir.				
Tedbir 113. Tarım ve Köyişleri Bakanlığının kuruluş ve görevleri hakkındaki KHK günümüz şartlarına uygun olarak gözden geçirilerek kanun şeklinde çıkarılacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Sağlık	Aralık Sonu	AB Müktesebatına uyumun gerektirdiği işlevsel örgütlenme, toprak koruma ve arazi kullanımı ile tarımsal araştırma-geliştirme ve yayım hizmetlerinin bütüncül yürütülmesi konularının da göz

		Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM, TOBB, TZOB		önüne alınacağı kanun tasarısı taslağına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 114. TİGEM işletmelerinin yeniden yapılandırılmasına ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	DPT, Hazine Müsteşarlığı, TİGEM	Mart Sonu	TİGEM işletmelerinin özel sektör faaliyetlerinin bulunmadığı veya kısıtlı olduğu alanlara yönlendirilmesi ile bu amaca katkıda bulunmayan işletmelerin özel sektöre kullanılmasına ilişkin strateji tamamlanacaktır.
Tedbir 115. 4572 Sayılı Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri Hakkındaki Kanunda değişiklik yapılacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Haziran Sonu	Birliklerin sürdürülebilir mali ve idari yapılara sahip olması ve rasyonel bir finansman modeli oluşturulması yönünde düzenlemelerin yapılması ve 4572 sayılı Kanunda yeniden yapılandırma dönemine ilişkin geçici maddelerin kaldırılması amacıyla bu Kanun ile ilgili Kararlarda gerekli düzenlemeler yapılarak ilgili Kanun Tasarısı Taslağı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 116. Tarımsal istatistiki verilere dair nitelik ve nicelik sorunları giderilecek, tarım politikalarının yürütülmesine ilişkin bilgi altyapısı ile idari yapı geliştirilecektir.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	TÜİK	Aralık Sonu	AB gerekleri göz önüne alınarak Çiftçi Kayıt Sistemi Çiftlik Kayıt Sistemine dönüştürülecek şekilde geliştirilecek, veri toplama ve işleme de dahil Çiftlik Muhasebe Veri Ağı, CBS, Hayvan Kimlik Sistemi gibi bilgi sistemleri tamamlayıcı şekilde işletilecek, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığının yerel ve merkezi kurumsal kapasitesi TÜİK ile işbirliği içerisinde geliştirilecektir.
Öncelik 53. Tarımsal destekler üretimde verimliliği artırmaya yönelik olarak yeniden düzenlenecektir.				
Tedbir 117. Tarımsal destekleme politikaları, AB'ye katılım sürecinin gerekleri de göz önüne alınarak, üretimde etkinliği, verimliliği ve kaliteyi artırmaya yönelik olarak düzenlenecektir.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DTM	Aralık Sonu	Tarımsal desteklerin alan ve ürün temelinde farklılaştırılacağı, desteklerin idare ve kontrolünün alan bazlı yapılacağı, farklı destek programları arasında tamamlayıcılığın sağlanacağı, destek seviyesi belirlenirken işletmelerin gelir düzeyinin dikkate alınacağı ve öngörülebilirliği artıracak takvimlendirmeyi de içeren bir strateji hazırlanacaktır.

Tedbir 118. Besi ve süt hayvancılığının dengeli bir şekilde gelişmesi sağlanacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, Üretici Örgütleri	Aralık Sonu	Hayvancılıkta verimlilik ve kalite artışının sağlanması ile olası süt arz fazlasının önüne geçilerek et üretiminin istikrarlı bir şekilde artırılması amacıyla özellikle bölgesel programlar yoluyla besi hayvancılığının geliştirilmesi desteklenecektir.
Tedbir 119. Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine sağlanan kredi desteği rasyonel hale getirilecektir.	Hazine Müsteşarlığı	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, DPT, DTM, TCMB, TCZB	Mart Sonu	Tarım Satış Kooperatif ve Birliklerine, Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonundan doğrudan kredi verilmesi yerine bankacılık sistemi üzerine kurulacak bir faiz gelir kaybı modeli yoluyla destek sağlanması amacıyla ilgili yasa ve kararlarda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Öncelik 54. Kamunun, bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği konularında sunduğu hizmetlerin bütüncül bir çerçevede yürütülmesi esas alınacaktır.				
Tedbir 120. Gıda, yem, gıda hijyeni ve veteriner hizmetleri ile bitki sağlığına ilişkin yasal düzenlemeler tamamlanacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, DPT, DTM, Gümrük Müsteşarlığı, TAPDK	Aralık Sonu	Kamunun bitki ve hayvan sağlığı ile gıda güvenliği konularında sunduğu hizmetlerin bütüncül bir çerçevede yürütülmesi ile denetim ve kontrol hizmetlerinde yerel idarelerle işbölümünün sağlanmasını teminen hazırlanmakta olan kanun tasarıları TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 55. Sektörde rekabet edebilirliğin artırılması amacıyla tarımsal ürün piyasaları güçlendirilecektir.				
Tedbir 121. Şeker sektöründe kurumsal düzenleme tamamlanacak, kota yönetimi ve denetimi etkinleştirilecektir.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Şeker Kurumu	Aralık Sonu	AB politikalarındaki değişimleri de gözeterek şekilde Şeker Kanununda değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar özelleştirme sürecine paralel olarak sonuçlandırılacaktır.
Tedbir 122. Organik tarımın geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına yönelik strateji hazırlanacaktır.	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, DTM, Gümrük Müsteşarlığı, TÜİK, İGEME, Kalkınma Ajansları, Üretici Örgütleri, Sivil Toplum Örgütleri	Aralık Sonu	Organik tarım faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla başta kontrol ve denetime yönelik hizmetlerin iyileştirilmesi olmak üzere, kamuda kurumsal kapasitesinin geliştirilmesi, üretime ilişkin istatistiki yapının iyileştirilerek Çiftçi Kayıt Sistemi ile eşgüdüm içerisinde yürütülmesi, eğitim ve yayım hizmetlerinin iyileştirilmesi ile ticaretin izlenmesine ilişkin bir strateji hazırlanacaktır.
Öncelik 56. Toprak ve su kaynakları etkin kullanılacaktır.				
Tedbir 123. Sulama Birlikleri Kanunu çıkarılacaktır.	Çevre ve Orman Bakanlığı	DSİ	Aralık Sonu	Su kaynaklarının etkin kullanımını sağlamak için katılımcı su kullanım

				yönetiminin önündeki mevzuat boşluklarını gidermek amacıyla Sulama Birlikleri Kanunu Tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 124. Tarım arazilerinin miras yoluyla parçalanmasının önlenmesine yönelik olarak ilgili kanunlarda değişiklik yapan bir yasal düzenleme yapılacaktır.	Başbakanlık	Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Maliye Bakanlığı	Aralık Sonu	Türk Medeni Kanunundaki tarımsal işletmeler ile Toprak Koruma ve Arazi Kullanımı Kanunundaki tarımsal işletmelerin minimum büyüklüklerinin belirlenmesi konularında değişiklik yapan kanun tasarısı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 57. Ormanlık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.				
Tedbir 125. Ormanlık faaliyetlerinde, özellikle ekosistemin etkin korunması gözetilirken; yangınla mücadele ve ağaçlandırma çalışmaları sürdürülecektir.	Çevre ve Orman Bakanlığı	TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yangınlarla daha etkin mücadele amacıyla gerekli makine-teçhizat alımının yanı sıra orman yangınlarına hassas alanlardan başlamak üzere orman bakım çalışmaları yoğunlaştırılacak, yangına dirençli orman kurma ve yangın emniyet şeridi dahil koruma faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır. Ağaçlandırma çalışmaları ve konu ile ilgili araştırmalar, değişen iklim koşulları gözetilerek planlanacak ve sürdürülecektir.

İ. SANAYİ VE HİZMETLERDE YÜKSEK KATMA DEĞERLİ ÜRETİM YAPISINA GEÇİŞİN SAĞLANMASI

SANAYİ

1. Mevcut Durum

İmalat Sanayii

2008 yılı son çeyreğinden itibaren ülkemizde hissedilen küresel krizin imalat sanayii üzerindeki nihai etkisi ihracat ve iç talepte daralma şeklinde kendini göstermiştir. Firmaların çoğu krizden etkilenmekle birlikte bu etki, küçük firmalarda daha yoğun hissedilmiştir. Bu durumda finansmana erişim zorluğu önemli bir etken olmuştur. Ayrıca, krizin etkisiyle alacakların zamanında tahsilinde zorluklarla karşılaşmış, bu da özellikle küçük firmaların finansman yapısını olumsuz etkilemiştir. Kriz nedeniyle satışların azalması sonucunda kapasite kullanımında büyük oranda düşüş olmuş, bazı firmalar kriz döneminin etkilerini hafifletmek amacıyla kısa çalışma ödeneğinden yararlanmıştır.

TÜİK aylık sanayi üretim endeksi verilerine göre, imalat sanayii üretimi 2007 yılında yüzde 6,6 artarken 2008 yılında yüzde 1,8 azalmıştır. 2008 yılında tekstil, giyim, deri, makine, elektronik üretimleri en fazla azalan sektörler olurken; gıda, ağaç ürünleri,

mobilya, otomotiv üretimlerinde artış görülen başlıca sektörlerdir. Aylık imalat sanayii üretim endeksi, 2009 yılı ilk sekiz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 17,7 azalmıştır. Bu dönemde krizden en fazla etkilenen sektörler tekstil, petrol ürünleri, plastik, ana metal, makine, elektrikli makine, elektronik ve otomotivdir.

TÜİK aylık imalat sanayi eğilim anketi verilerine göre kapasite kullanım oranında (KKO) bir azalma gözlenmektedir. Özel kesim KKO, 2008 yılında ortalama yüzde 77 olarak gerçekleşirken, 2009 yılı ilk sekiz ayında ortalama yüzde 67,8 olmuştur. Küresel krizin etkileri yoğun olarak hala hissedilmekle birlikte, birçok sektörde özellikle 2009 yılı Mart ayından itibaren KKO' da bir önceki aya göre kısmi de olsa bir iyileşme görülmeye başlanmıştır.

DPT verilerine göre, 2008 yılında imalat sanayii özel kesim sabit sermaye yatırımları yüzde 4 artmıştır. 2009 yılında ise bu yatırımların yüzde 25 oranında azalacağı tahmin edilmektedir. İşletmelerin yatırım eğiliminin bir göstergesi olan imalat sanayiinde verilen teşvik belgesi 2008 yılında sayıca yüzde 3,7 artarken, yatırım tutarı cari fiyatlarla yüzde 17,9 azalmıştır. 2009 yılı ilk sekiz ayında ise, teşvik belgeleri ile ilgili istatistikler daha büyük miktarlarda gerileyerek bir önceki yılın aynı dönemine göre belge sayısı itibarıyla yüzde 64,7, cari fiyatlarla yatırım tutarı itibarıyla yüzde 60,7 düşmüştür.

TÜİK Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre 2008 yılında toplam istihdam yüzde 2,2, imalat sanayiinde istihdam edilenlerin sayısı yüzde 3,6 artmıştır. Küresel krizin etkisiyle imalat sanayii istihdamında 2008 yılı Ağustos ayından itibaren gözlenen azalma 2009 yılı ilk beş ayında da devam etmiştir. Mayıs-Haziran aylarında gözlenen küçük artışlara rağmen 2009 yılı ilk altı ayında imalat sanayii istihdamı bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 8,9 gerilemiştir.

TABLO: IV. 32- İmalat Sanayii ile İlgili Temel Göstergeler (Yüzde)

	2007	2008	2009 ⁽²⁾	2008 AB(27)
GSYH İçindeki Payı (Cari Fiyatlarla)	16,8	16,2	15,7 ⁽³⁾	20,1 ⁽⁵⁾
Üretim Artışı (Sabit Fiyatlarla) ⁽¹⁾	6,6	-1,8	-17,7	-1,9
İhracat Artışı (Cari Fiyatlarla)	26,0	23,8	-31,0	4,8 ⁽⁶⁾
Toplam İhracat İçindeki Payı	94,2	94,8	94,3	90,9 ⁽⁶⁾
İthalat Artışı (Cari Fiyatlarla)	21,3	12,2	-36,7	8,6 ⁽⁶⁾
Toplam İthalat İçindeki Payı	78,8	74,4	78,3	88,4 ⁽⁶⁾
Sabit Sermaye Yatırımı Artışı (Sabit Fiyatlarla)	5,0	4,0	-25,0 ⁽⁴⁾	-
Özel Sektör S.S.Y. İçindeki Payı (Cari Fiy.)	45,3	46,3	43,7 ⁽⁴⁾	-
İmalat Sanayii İstihdam Artışı	0,5	3,6	-8,9 ⁽³⁾	-0,1
Kurulan İşletme Sayısı (Adet)	14 845	13 478	8 273	-
Kapanan İşletme Sayısı (Adet)	3 751	4 257	3 246	-
Özel Kesim Kapasite Kullanım Oranı	80,7	77,0	67,8	72,0 ⁽⁷⁾

Kaynak: TÜİK [(1) 2005=100 Serisi, (2) 8 aylık, (3) 6 aylık] (4) DPT-Yıllık Tahmin (5) Sanayi Sektörü Verisi, (6) SITC Sınıflandırmasına Göre (7) 2009 Yılı ilk 9 aylık ortalama.

Toplam ihracat 2008 yılında yüzde 23,1 oranında artarak 132 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. İmalat sanayii ihracatı 2008 yılında yüzde 23,8 oranında artmış ve toplam ihracat içindeki payı yüzde 94,8'e ulaşmıştır. Gıda, petrol ürünleri, kimya, plastik, toprağa dayalı sanayiler, ana metal, makine ve elektrikli makine 2008 yılında ihracatı yüksek oranda artan sektörlerdir. Toplam ihracat, küresel krizin yarattığı dış talep

daralması nedeniyle 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde 2008 yılının aynı dönemine göre yüzde 30 oranında azalarak 64,6 milyar ABD doları, imalat sanayi ihracatı ise yüzde 31 oranında azalışla 60,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu dönemde tekstil, giyim, deri, petrol ürünleri, ana metal, makine, elektrikli makine ve otomotiv ihracatı en çok azalan sektörler arasındadır.

Toplam ithalat, 2008 yılında yüzde 18,8 oranında artarak 201,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş; imalat sanayii ithalatı, yüzde 12,2 oranında artarak 150,2 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. 2008 yılında gıda ürünleri, tütün ürünleri, petrol ürünleri, kimya, ana metal, metal eşya ve elektrikli makine, ithalatı en fazla artan imalat sanayii sektörleridir. Toplam ithalat 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 40 oranında azalarak 87,6 milyar ABD doları, imalat sanayii ithalatı yüzde 36,7 oranında azalarak 68,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Petrol ürünleri, kimya, plastik, ana metal, metal eşya, makine ve otomotiv ithalatı en çok azalan sektörlerdir.

Toplam ithalat içinde büyük bir paya sahip olan petrol ve doğal gaz dışı ara malı ithalatındaki gelişme önem arz etmektedir. Geçtiğimiz yıllarda bu oranın yüksek seviyede devam etmesi, üretim ve ihracatında hızlı artışlar yaşanan bazı sektörlerin beraberinde yüksek hammadde ve ara malı ithalat artışlarını getirmesinden kaynaklanmış, böylece cari açığın artmasında etkili olmuştur. Petrol ve doğal gaz dışı ara malı ithalatı, 2008 yılında 119,5 milyar ABD doları iken 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 42 oranında azalarak 50,8 milyar ABD doları olmuştur. Petrol ve doğal gaz hariç toplam ithalat içinde ara malları ithalatının payı, 2008 yılı ilk sekiz ayında yüzde 71,6 seviyesinden 2009 yılı aynı döneminde yüzde 66,7'ye inmiştir. Küresel ekonomide başlayan krizin ülkemiz üretiminde neden olduğu azalış, petrol ve doğal gaz hariç ara malı dış talebine düşüş olarak yansımıştır.

TABLO: IV. 33- İmalat Sanayii Üretim ve İhracatının Yapısı

(Yüzde Pay)

Teknoloji Yoğunluğu ⁽¹⁾	TÜRKİYE				AB
	Üretim		İhracat		İhracat ⁽³⁾
	2002	2008 ⁽²⁾	2002	2008	2006
Yüksek	5,1	4,1	6,2	3,1	21,6
Ortanın Üstü	18,2	24,8	24,3	30,9	41,1
Ortanın Altı	26,7	32,1	22,8	37,7	19,1
Düşük	50,0	39,0	46,8	28,3	18,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK, OECD STAN Veritabanı

(1) OECD sınıflandırması esas alınmıştır.

(2) 2006 yılı fiyatlarıyla DPT tahminidir.

(3) OECD üyesi AB ülkeleri

İmalat sanayiinin yapısında orta teknoloji sektörlerine doğru dönüşüm devam etmektedir. Çin ve Hindistan gibi ucuz emek gücüne sahip ülkelerle tekstil, giyim, deri gibi geleneksel sektörlerde rekabet güçleşmiş ve 2002 yılından itibaren üretimde darboğazlar yaşanmıştır. Buna karşılık, özellikle son yıllarda otomotiv, makine, beyaz

eşya, ana metal ve petrol ürünlerindeki yüksek ihracat artışları, orta teknoloji sektörlerinin üretim ve ihracattaki payının artmaya devam etmesinde etkili olmuştur. Ancak, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında yüksek ve ortanın üstü teknoloji sektörlerinin payı hala düşük kalmaktadır.

Sanayinin; kredi maliyetlerinin yüksekliği, kayıt dışı ekonomi ve düşük fiyatlı ithalattan kaynaklanan haksız rekabet, bürokrasinin fazlalığı, kamunun sağladığı bazı girdilerin fiyatlarının uluslararası fiyatlara göre yüksekliği, vergi oranlarındaki yükseklik gibi temel sorunları devam etmektedir. Ayrıca, teknoloji üretiminde yetersizlik, modern teknoloji kullanımının hızlı yaygınlaştırılmaması, nitelikli işgücü eksikliği, yüksek katma değerli ürünlerde sınırlı üretim kabiliyeti, tesislerin üretim ve yönetim yapılarında modernizasyon ihtiyacı, sanayinin kapasitesi ve potansiyeli konusunda yatırımcıların bilgiye erişimindeki zorluklar gibi genellikle yapısal nitelikteki sorunların çözülmesi gerekmektedir.

AB ile yürütülen müzakereler çerçevesinde, "İşletmeler ve Sanayi Politikası" faslının kapanış kriteri kapsamında, sektörel değerlendirmelerin detaylı rekabet gücü analizlerine dayandırılması ve politikaların uygulanmasında sahipliğin ve etkinliğin artırılması gibi ihtiyaçları karşılayacak, Türk sanayinin rekabet gücünün artırılmasına yönelik bir sanayi stratejisinin hazırlanması beklenmektedir. Bu amaçla, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının koordinasyonunda Türkiye Sanayi Stratejisi Belgesi ve Eylem Planı taslağı hazırlanmış olup taslağa son şeklinin verilmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Ayrıca sanayide sektörlerin rekabet gücünü artırmaya katkı sağlayacak sektörel stratejilerin hazırlanmasına yönelik çalışmalar da sürdürülmektedir.

Diğer taraftan, sanayinin rekabet gücünü geliştirmek amacıyla orta ve uzun vadeli bir perspektifle genel ve sektörel sorunların değerlendirilmesi ve öneriler getirilmesini, politikalar oluşturulmasını; bu amaçla detaylı çalışma ve analizlerin yapılarak kamu ve özel kesimdeki paydaşların katılımıyla sürekli bir diyalog ortamının oluşturulmasını sağlamak üzere kurulmuş olan "Sanayinin Rekabet Gücünün Geliştirilmesi Daimi Özel İhtisas Komisyonu" çalışmalarına 2008 ve 2009 yıllarında devam edilmiştir. Bu kapsamda ilk aşamada lojistik, mesleki eğitim ve KOBİ'lerin finansmana erişimi konularında sanayinin sorunlarına orta ve uzun vadede çözüm getirmek üzere çalışmalar yürütülmüştür.

Ülkemizde akreditasyon ve piyasa gözetim sistemlerinin etkinleştirilmesine yönelik çalışmalara devam edilmektedir. Bu kapsamda 2008 yılında Türk Akreditasyon Kurumu ve Türk Standartları Enstitüsü kanunlarında değişiklikler yapan kanun tasarıları hazırlanarak TBMM'ye gönderilmiştir. Ayrıca, ulusal çıkarlara veya uluslararası güvenliğe zarar verme ihtimali bulunan çift kullanımlı eşya ile hassas eşyanın dış ticaretini düzenleyen kanun tasarısı TBMM'ye arz edilmiştir. Diğer taraftan güncel AB mevzuatına uyumu sağlamak üzere 2009 yılında ürün güvenliği kanunu taslağı oluşturma çalışmalarına devam edilmiştir.

İmalat sanayiinde ithalatta haksız rekabetin önlenmesi konusunda, 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla; 53 ürün grubunda çeşitli ülkelerin dumping uygulamalarına karşı kesin önlem, 6 ürün grubunda önlemlerin etkisiz kılınmasına karşı kesin önlem, 1 ürün grubunda sübvansiyona karşı telafi edici önlem; 6 ürün grubunda Damping Soruşturması, 6 ürün grubunda Nihai Gözden Geçirme Soruşturması ve 1 ürün grubunda Önlemlerin Etkisiz Kılınması Soruşturması halen devam etmektedir. Çin başta olmak üzere genellikle Uzakdoğu ülkelerinden kaynaklanan ithalatta fiyata dayalı haksız rekabetin önlenmesi için

alınan önlemler, tekstil, kimya, orman ürünleri, lastik ve metal eşya sektörlerinde yoğunlaşmaktadır.

İmalat sanayiinin ithalatta meydana gelen artış nedeniyle yaşamış olduğu sorunların giderilmesi amacıyla İthalatta Korunma Önlemleri Mevzuatı çerçevesinde, 2009 Ekim ayı itibarıyla, tüm ülkelere yönelik olarak, gözlük çerçeveleri ile bazı çanta, iplik ve elektrikli aletlerde ek mali yükümlülük şeklinde korunma önlemi uygulanmaktadır. Ayrıca tüm ülkelere yönelik olarak bazı elektrikli aletler, ayakkabı, tuz ve motosikletlerin ithalatında uygulanmakta olan ve süresi biten korunma önlemlerinin uzatılabilmesi için gözden geçirme soruşturmaları açılmış ve ilgili ürünlerin ithalatında geçici önlem olarak ek mali yükümlülük uygulanmaya başlanmıştır. Diğer yandan ithalatın yakından takip edilmesi amacıyla, İthalatta Gözetim Uygulanmasına İlişkin Mevzuat çerçevesinde 99 ürün/ürün grubu ithalatında tüm ülkelere gözetim uygulanmaktadır.

İşletmelerin rekabet gücünün artırılmasında başarılı bir yöntem olarak kümelenme yaklaşımı son yıllarda oldukça yaygınlaşmıştır. Türkiye’de başta Organize Sanayi Bölgeleri (OSB) olmak üzere kümelenme potansiyeli taşıyan oluşumlar bulunmakla beraber, bunların geliştirilerek rekabetçi kümelerle dönüştürülmesi ve yeni rekabetçi kümeler oluşturulması gerekmektedir. Bu amaçla, ulusal bir kümelenme stratejisi geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Planlı sanayileşmenin ve düzenli kentleşmenin sağlanması, sanayinin çevresel etkilerinin azaltılması ve KOBİ’lere daha iyi üretim koşulları sağlanarak rekabet güçlerinin artırılması amaçlarıyla OSB ve Küçük Sanayi Sitelerinin (KSS) yapımına devam edilmektedir. 2008 yılı sonu itibarıyla Sanayi ve Ticaret Bakanlığı kredi desteğiyle tamamlanmış olan 120 adet OSB ve 429 adet KSS bulunmaktadır. Bugüne kadar tamamlanan OSB’lerin doluluk oranları incelendiğinde, OSB parsellerinin yüzde 95’inin tahsis edilmesine rağmen, bu parsellerin sadece yüzde 67’sinde üretime geçildiği görülmektedir. İl bazında bakıldığında ise gelişmiş iller dışındaki illerde OSB doluluk oranlarının düşük olduğu görülmektedir.

TABLO: IV. 34- OSB ve KSS Proje ve Kredi Bilgileri

Yılı	Organize Sanayi Bölgeleri		Küçük Sanayi Siteleri		
	Kullandırılan Kredi Miktarı ⁽²⁾	Biten OSB Sayısı	Kullandırılan Kredi Miktarı ⁽²⁾	Biten KSS Sayısı	Biten İşyeri Sayısı
2003	62	7	41	14	1 516
2004	64	5	40	14	2 353
2005	107	10	58	9	679
2006	84	7	49	11	680
2007	79	15	43	13	1 847
2008	121	15	41	13	1 271
2009 ⁽¹⁾	115	15	46	7	704

Kaynak: Sanayi ve Ticaret Bakanlığı

(1) Gerçekleşme tahmini

(2) 2009 Yılı Fiyatlarıyla Milyon TL

KOBİ’lerin markalaşma, kalite, çevre standartları konularında farkındalıklarının ve uygulama kapasitelerinin düşüklüğü, teknoloji kullanımlarının yetersizliği, düşük kalite ve verimde üretim yapmaları, düşük katma değer yaratmaları, Ar-Ge ve yenilikçilik çalışmalarının ve yatırımlarının yetersiz olması uluslararası pazarlardaki rekabet edebilirliklerinin önündeki başlıca engellerdir.

Üniversiteler ve büyük ölçekli firmaların bilgi kapasitesinden yararlanmak amacıyla, KOBİ'lerin, üniversiteler ve büyük ölçekli işletmeler ile işbirliğinin geliştirilmesine ve ana-nya sanayii ilişkilerinin artırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

Özellikle tekstil, hazır giyim, deri gibi geleneksel sektörler başta olmak üzere tüm alanlarda yüksek katma değerli ürünlerin geliştirilmesini sağlamak üzere markalaşmanın desteklenmesi faaliyetlerine ve Turquality sisteminin uygulanmasına devam edilmektedir. Ayrıca, tasarım stratejilerinin ve politikalarının belirlenmesine, katma değeri yüksek tasarımlar yaratılmasına, uluslararası alanda Türk tasarımlarının tercih edilip konuma getirilmesine yönelik çalışmalar yapmak üzere, 2009/15355 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile, Türk Tasarım Danışma Konseyi kurulmuş ve çalışmalarına başlamıştır.

TABLO: IV. 35- Sanayi Tüketimi için Elektrik ve Doğal Gaz Fiyatları

		2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁽¹⁾
Elektrik (₺/Kwh)	Türkiye	10,0	10,6	10,0	10,9	13,9	12,7
	OECD Ortalaması	7,3	7,8	8,6	9,4	-	-
Doğal Gaz (\$/10 ⁷ Kcal)	Türkiye	230,3	304,5	352,7	440,8	572,9	551,5
	OECD Ortalaması	253,7	320,2	335,4	338,5	432,1	-

(1) İlk üç ay

Kaynak: Uluslararası Enerji Ajansı (IEA)

Enerji girdilerinde uluslararası enerji piyasalarındaki yüksek talep artışlarına paralel olarak 2008 yılında yurtiçi elektrik ve doğal gaz fiyatlarında büyük artışlar meydana gelmiştir. Ancak, 2008 yılının ikinci yarısından itibaren krizin etkisiyle enerji fiyatları azalma eğilimine girmiştir. Bu durumun paralelinde iç piyasadaki elektrik ve doğal gaz fiyatlarında 2009 yılının ilk yarısında indirim yapılmıştır. Ancak, Türkiye'de sanayide kullanılan enerji girdi fiyatlarının OECD ortalamalarına göre halen yüksek olması sanayinin rekabet gücünü olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

TABLO: IV. 36- Sanayide Kullanılan Elektrik ve Doğal Gazdaki Fiyat Artışları

	(Yıl sonu fiyatlarındaki yüzde değişim)					
	2004	2005	2006	2007	2008	2009 ⁽²⁾
Elektrik ⁽¹⁾	0,0	0,0	0,0	-2,9	51,7	-0,5
Doğal Gaz	23,5	16,3	28,2	0,0	84,7	-39,3
ÜFE	15,4	2,7	11,6	5,9	8,1	3,6

Kaynak: TEDAŞ, BOTAŞ, TÜİK

(1) Tek terimli alçak gerilim sanayi tarifi dikkate alınmıştır.

(2) 9 aylık.

İmalat sanayiindeki kamu tesislerinin özelleştirilmesi süreci büyük ölçüde tamamlanmış olup, özelleştirme programı kapsamındaki Şeker Fabrikalarının özelleştirilmesine ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

İmalat sanayiinde alt sektörler itibarıyla önemli gelişmeler ve sorunlar dikkati çekmektedir.

Sigara sanayiinde 2008 yılında 135 milyar adet sigara üretilmiş, üretimin yüzde 9,3'ü kamu tarafından gerçekleştirilmiştir. TEKEL Sigara Sanayii İşletmeleri'nin 2008

yılında özelleştirilmesi sonucunda, 2009 yılında sigara üretimi tamamıyla özel sektöre gerçekleştirilmiştir. 2009 yılı ilk altı aylık dönemde üretim 66,3 milyar adet olup 2008 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında önemli bir fark gözlenmemiştir.

Sigara ve alkollü içki üretiminde kayıtdışılığın olumsuz etkileri devam etmekte beraber içki sanayiinde 2008 yılında özellikle şarap, likör ve votka üretiminde belirgin artışlar gözlenmiştir. Söz konusu artışta 2008 yılında alkollü içkilerde ve sigaralarda uygulanan bandrollü izleme sisteminin etkili olduğu düşünülmektedir. 2008 yılında şarap üretimi yüzde 59,2, likör üretimi yüzde 144,4 ve votka üretimi yüzde 54,2 oranlarında artmıştır. Aynı dönemde rakı üretimindeki artış yüzde 4,1; bira üretiminde ise yüzde 10,2 olarak gerçekleşerek rakı üretimi 47,3 milyon litreye, bira üretimi ise 998,1 milyon litreye ulaşmıştır. 2009 yılının ilk dokuz ayında ise küresel ekonomik krizin iç piyasaya yansıyan olumsuz etkileri ile beraber 2008 yılının aynı dönemine göre bira ve rakı üretimleri sırası ile yüzde 4,2 ve yüzde 4,5 oranlarında azalırken likör, votka ve şarap üretimlerinde 2008 yılında kaydedilen yüksek üretim artış hızları da gerilemiştir.

Tekstil ve hazır giyim sektöründe en önemli pazarımız olan AB ülkelerinin Çin'e uyguladığı kotalar 2008 yılı başında kaldırılmıştır. Buna 2008 yılı son çeyreğinden itibaren küresel ekonomik krizin de olumsuz etkilerinin eklenmesiyle tekstil ve hazır giyim sektörünün üretimi ve ihracatı önemli oranda azalmıştır. Ancak, kriz etkilerinin azalmaya başlamasıyla 2009 yılı Nisan ayından itibaren bir önceki aya göre sektör üretiminde artış gözlenmeye başlanmıştır. Buna rağmen üretim seviyesi bir önceki yılın altında seyretmektedir. Benzer şekilde sektör ihracatı 2009 yılında bir önceki yıla göre azalmakla birlikte son aylarda ihracattaki düşüş hızı nispi olarak gerilemektedir. Ancak, 2009 yılı Ağustos ayında sektör üretim ve ihracatında toparlanmanın sürdürülemediği görülmektedir. 2009 yılı ilk sekiz ayında hazır giyim ithalatındaki azalma hızı imalat sanayiindeki azalma hızına göre daha düşük olmuştur. Bu durum ithalat karşısında sektörün rekabette zorlanmasının bir göstergesidir.

TABLO: IV. 37- İmalat Sanayiinde Önemli Sektörler İtibarıyla Değişmeler

Sektörler	Üretim ⁽¹⁾		İhracat ⁽²⁾		İthalat ⁽²⁾	
	2008	2009 ⁽³⁾	2008	2009 ⁽³⁾	2008	2009 ⁽³⁾
İmalat Sanayii Toplamı	-1,8	-17,7	23,8	-30,9	12,2	-36,7
Gıda ve İçecek	4,1	-3,2	25,4	-9,0	41,4	-24,0
Tekstil	-10,7	-16,6	4,8	-24,2	-4,2	-28,4
Giyim	-12,0	-13,0	-2,4	-23,5	40,1	-9,7
Deri	-5,3	-11,3	8,6	-26,1	9,7	-36,2
Kok ve Petrol Ürünleri	-2,4	-28,3	48,8	-59,3	45,7	-34,7
Kimya	-0,3	-5,0	23,1	-23,2	14,3	-31,6
Plastik ve Kauçuk	-3,3	-16,3	20,9	-22,8	10,8	-35,0
Toprağa Dayalı Sanayiler	-1,8	-17,6	27,2	-18,9	0,5	-39,1
Ana Metal	-2,0	-22,0	82,8	-32,9	14,8	-59,4
Makine	-4,8	-17,0	21,6	-24,6	-0,5	-33,6
Elektrikli Makineler	0,5	-22,2	21,2	-25,7	16,3	-22,8
Elektronik	-26,1	-22,7	-17,7	-23,0	-8,6	-24,3
Otomotiv	5,9	-43,8	13,8	-47,7	2,8	-45,3

Kaynak: TÜİK

(1) Aylık Sanayi Üretim Endeksi (2005=100)

(2) Cari fiyatlarla (ABD Doları)

(3) İlk 8 Ay

Deri ve deri ürünleri sektöründe, 2009 yılı ilk sekiz ayında üretim, ithalat ve ihracat azalmıştır. Sektör üretiminde 2009 yılı Nisan-Temmuz döneminde bir iyileşme gözlenmiştir. Bu durumda sektör ihracatının düşüş hızındaki azalma etkili olmuştur. Ancak Ağustos ayında üretimin ve ihracatın büyük oranda yeniden gerilediği görülmüştür. Sektör ithalatının yaklaşık yarısı Çin'den yapılmakta olup ithalatta Çin'in payındaki artış devam etmektedir.

Tekstil, hazır-giyim ve deri sektörlerinde maliyet avantajına dayalı rekabet güçleşmektedir. Ucuz işgücü avantajına sahip Çin ve diğer Uzak Doğu ülkeleriyle rekabet edebilmek, ancak yüksek katma değerli, kaliteli, moda uygun, markalı ve zamanında üretimle mümkün olacaktır. Son yıllarda firmaların bir kısmında bu yönde çabalar gözlenmekte ise de yapısal dönüşüm, sektörlerin genelinde henüz gerçekleşmemiştir. Çin ve Hindistan gibi ülkeler ucuz işgücü ve hammadde, çevre ve sosyal standartları gözetmeyen üretim gibi hususlar yanında daha rekabetçi bir yapıya kavuşmak için sektörde markalaşma ve kalite gibi alanlara da önem vermeye çalışmaktadırlar. Bu gelişmeler çerçevesinde sektörde yaşanan yoğun rekabetin önümüzdeki yıllarda artarak sürmesi beklenmektedir. Bu sektörlerde rekabet gücünün korunarak geliştirilmesine katkıda bulunmak üzere yeni uygulamaya konulan teşvik sistemi kapsamında gelişmiş bölgelerden, az gelişmiş bölgelere taşınma teşvikine de yer verilmiştir. Bu kapsamda, nakliye giderlerinin ve SSK primi işveren hissesinin karşılanması, kurumlar vergisi indirimi ve arsa tahsis imkanları getirilmiştir.

Petrol ürünleri 2008 yılı üretimi bir önceki yıla göre yüzde 5,1 azalarak 22,8 milyon tona, kapasite kullanım oranı yüzde 5,4 azalarak yüzde 86,1'e gerilemiştir. Üretimde görülen azalmada, 2008 yılı ilk yarısında hampetrol fiyatlarında meydana gelen artışların ve 2008 yılının son çeyreğinde hissedilen küresel krizin petrol ürünleri talebini azaltması etkili olmuştur. 2008 yılı petrol ürünleri dış ticareti, petrol ürünleri fiyatlarının yılın ilk yarısında çok yüksek düzeyde artması nedeniyle değer bazında önemli ölçüde artmış ve yüksek seviyelere ulaşmıştır. 2008 yılında petrol ürünleri ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 48,9 artışla 7,3 milyar ABD doları, ithalat ise yüzde 46,1 artışla 13,7 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılının ilk yarısında iç ve dış talepteki azalma iyice belirgin hale gelerek üretim miktarında büyük düşüşe neden olmuştur. Bu dönemde üretim bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 34 azalarak 7,5 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. 2009 yılının ilk 8 ayında ise ihracat yüzde 59,3 azalarak 2,1 milyar ABD dolarına, ithalat yüzde 34,8 azalarak 6,4 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Ülkemiz rafinerilerinde iç talep fazlası olarak üretilen benzin, uçak yakıtları ve fuel-oiller ihraç edilirken, yerli üretimin yetersiz olduğu motorin ve LPG ithal edilmektedir.

Petrol piyasasına arz edilen mal ve hizmetlerin güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara sunumunun sağlanmasında şeffaflık, eşitlik ve istikrarın teminine yönelik olarak, piyasa faaliyetlerine ilişkin bazı mal ve hizmet fiyatlarının oluşturulması, uygulanması ile bunların ilgililere ve kamuoyuna açıklanmasına ilişkin usul ve esasların düzenlenmesi amacıyla "Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği" 14 Ekim 2008 tarih ve 27024 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanmıştır.

Kimya sanayiinde üretim 2007 yılında yüzde 8,7 artmasına karşın, 2008 yılında yüzde 0,3 oranında daralmıştır. 2008 yılında ihracat yüzde 23,1 artarak 5 milyar ABD dolarına, ithalat ise yüzde 14,3 artarak 27 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Sektör ithalatı 2008 yılında yüzde 18'lik payla imalat sanayii içinde birinci sıradadır. Kimya sanayii hammadde açısından dışa bağımlı olup ithalatın dağılımında ara mallar niteliğindeki sentetik ve kauçuk plastik hammaddeleri ve temel kimyasallar ilk sıralarda yer

almaktadır. Üretimin talebi karşılayamaması ve yeni yatırımların daha çok tevsiî niteliğinde ve küçük olması nedeniyle sektör giderek ithalata bağımlı hale gelmektedir. İhtisas organize sanayi bölgelerinin yatırıma açılması ve sektörel kümelenme modelinin desteklenmesi durumunda sektörün çevre sorununun çözülmesi yanında, rekabetçi şartlarda yatırım yeri de sağlanmış olacaktır. AB'nin, 2007 yılında uygulamaya koyduğu REACH Direktifi doğrultusunda 2008 yılında ön kayıt başvuruları bitmiş olup, 2010 yılı Kasım ayı sonu ise ilk grup maddelerin kayıt işlemleri için son tarihtir. REACH Direktifinin önümüzdeki yıllarda başta kimya sanayii olmak üzere kimyasal ürün kullanan tüm imalat sanayii sektörlerini etkileyeceği düşünülmektedir. REACH'in olumsuz etkilerinin en aza indirilmesine ve AB üyeliği sürecinde mevzuat uyumunun gerçekleştirilmesine yönelik çalışmalar çeşitli kurumlar tarafından yürütülmektedir.

Dünya ilaç pazarı 2008 yılında yüzde 8,1 oranında büyüyerek 773 Milyar ABD doları olmuştur. Ülkemiz, yüzde 1'lik pay ile dünyanın on üçüncü büyük pazarıdır. İlaç Endüstrisi İşverenler Sendikası verilerine göre 2008 yılında, Türkiye reçeteli ilaç pazarı değer olarak yüzde 9 artışla 9,3 milyar ABD doları, kutu olarak yüzde 5 artışla 1,4 milyar kutuya ulaşmıştır. TÜİK verilerine göre 2008 yılında ithalat 5 milyar ABD doları, ihracat ise 497,3 milyon ABD doları olmuştur. Küresel kriz 2009 yılında Türk ilaç sektörünü de olumsuz etkilemiştir. Son beş yılda yıllık yüzde 15 civarında büyüme gösteren sektörde üretim TÜİK verilerine göre 2009 yılının ilk sekiz ayında bir önceki yılın aynı dönemine göre yüzde 1 artmış, ithalat yüzde 14,6, ihracat ise yüzde 3 azalmıştır.

İlaça erişimi kolaylaştıran uygulamaların kamuya getirdiği maliyetin azaltılmasına yönelik tasarruf tedbirleri çerçevesinde, ilaç fiyatlandırma sistemine yeni düzenlemeler getirilmiştir. Diğer taraftan yeni yatırım yapan veya kapasite fazlalığı bulunan firmalar üretim miktarlarını artırmak için fason üretim imkanlarını artırma veya uluslararası GMP (İyi Üretim Uygulamaları) belgelendirmesi ile ihracat imkanlarını artırma yoluna gitmektedir. Bu nedenle tesisler ve ürünlerin AB, ABD ve diğer ülkelerin sağlık kuruluşlarından alınan onay sayılarında artış yaşanmaktadır. Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun oluşturulması ile ilgili çalışmalar devam etmektedir.

Taş ve toprağa dayalı sanayii ürünlerinde talebin başlıca belirleyicisi olan inşaat sektörü 2008 yılında yüzde 8,2, 2009 yılının ilk yarısında krizin de etkisiyle yüzde 19,9 küçülmüştür. İç piyasa talebinin gerilemesi nedeniyle taş ve toprağa dayalı sanayii 2008 yılında dış piyasalara yönelmiş, bunun sonucunda 2007 yılında 3,4 milyar ABD doları olan sektör ihracatı, 2008 yılında yüzde 27,2 artışla 4,3 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Ancak, krizin dış piyasaları etkilemesi nedeniyle 2009 yılının ilk 8 ayında ihracat miktarlarında da gerileme meydana gelmiştir. Sektör ihracatı 2009 yılının aynı döneminde yüzde 18,9 azalmayla 2,5 milyar ABD dolarına gerilemiştir. Bu sanayi grubu kapsamındaki çimento sektöründe üretim 2008 yılında yüzde 4,4 artışla 51,4 milyon tona yükselerek en yüksek seviyesine ulaşmıştır. 2008 yılında başta Rusya olmak üzere Suriye ve Irak'a yapılan ihracatta önemli artışlar görülmüş, bu yıldaki klinker dahil çimento ihracatının yüzde 53,2 artarak 12,5 milyon tona yükselmesi üretim artışı sağlanmasında etkili olmuştur. 2009 yılının ilk 7 ayında ise üretim yüzde 2,4 azalmıştır.

Demir-çelik sanayii, krizden en çok etkilenen sektörlerin başında gelmektedir. Küresel ekonomik krizin sonucunda, hem küresel hem de yurt içi demir çelik talebinde büyük bir daralma yaşanmış; ürün ve girdi fiyatları büyük oranda düşmüştür. Dünya ham çelik üretimi 2009 yılının ilk 8 ayında yüzde 18,1 oranında daralarak 759,5 milyon ton olmuştur. Bu dönemde, gelişmiş ülkelerin birçoğunda yüzde 50'ler seviyesinde üretim daralması gözlenirken, yurt içi talebi güçlü seyreden Çin ve Hindistan gibi ülkelerin ham

çelik üretimi az da olsa artmıştır. Türkiye'nin ham çelik üretimi ise aynı dönemde birçok rakip ülkeden daha düşük bir oranda, yüzde 14,9 oranında daralarak 16,4 milyon ton olarak gerçekleşmiştir. Türkiye, bu üretim rakamı ile dünyanın dokuzuncu en büyük üreticisi konumuna yükselmiştir.

Türkiye'nin nihai mamul tüketimi 2008 yılında, bir önceki yıla göre yüzde 10 oranında düşerek, 21,4 milyon ton olmuştur. 2008 yılında, inşaat sektöründeki durgunluğa bağlı olarak uzun ürün tüketiminde görülen yüzde 16 oranındaki azalma dikkat çekicidir. 2008 yılında yurt içi talepteki daralma ihracattaki artışla dengelenmiş ve Türkiye'nin nihai mamul üretimi az da olsa artarak 26,7 milyon ton seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılında da yurt içi tüketimdeki daralma devam etmiş ve toplam nihai mamul tüketimi yılın ilk 7 ayında yüzde 35,5 oranında azalmıştır. Diğer taraftan, demir-çelik ürünleri ihracatı, 2008 yılında miktar olarak yüzde 21,8, değer olarak ise yüzde 81,5 oranında artış göstermiş ve sırasıyla 16,8 milyon ton ve 14,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir. Ancak, sektör ihracatı, 2009 yılının ilk 7 ayında miktar ve değer olarak sırasıyla yüzde 7,3 ve yüzde 49,8 oranında azalmıştır.

Makine imalat sanayiinde 2008 yılında üretim yüzde 4,8, ithalat yüzde 0,5 azalmış, ihracat yüzde 21,6 oranında artmıştır. Toplam üretimdeki düşüşe rağmen, özel amaçlı makineler, ulaşım araçları için olanlar hariç içten yanmalı motorlar, sanayi tipi soğutma ve havalandırma donanımları ve sanayi fırınları üretiminde artışlar görülmüştür. 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde üretim yüzde 16,3, ihracat yüzde 24,8 ve ithalat yüzde 33,3 azalmıştır.

Beyaz eşya sanayiinde 2008 yılında ihracat 3,3 milyar ABD dolarına ulaşırken, ithalat 1,1 milyar ABD doları olmuştur. 2009 Ocak-Ağustos döneminde ihracat yüzde 17,4 azalarak 1,8 milyar ABD dolarına, ithalat yüzde 33,5 düşerek 486,3 milyon ABD dolarına inmiştir. Beyaz eşya sanayi üretimi büyük oranda ihracata yönelmiş olup, buzdolabı, çamaşır makinesi ve fırın üretiminin yüzde 70'ten, bulaşık makinesinin yüzde 50'den fazlası ihraç edilmektedir. 2009 yılı Ocak-Ağustos döneminde miktar bazında üretim yüzde 3,4, yurt içi satışlar yüzde 6,8 azalırken ihracat yüzde 1,6, ithalat yüzde 14,3 artmıştır.

Elektronik sanayiinde 2008 yılında üretim yüzde 26, ihracat yüzde 17,7 azalmıştır. Elektronik sanayii üretim ve dış ticareti 2009 yılı ilk sekiz ayında kriz nedeniyle azalma eğilimini sürdürmüştür. Krize karşı alınan önlemler kapsamında 2009 yılı Mart-Haziran döneminde televizyon cihazlarında yüzde 6,7 olan ÖTV geçici olarak kaldırılmıştır. Mart-Eylül döneminde bilgisayarlarda KDV oranı yüzde 18 yerine yüzde 8 olarak uygulanmıştır. Alınan bu tedbirlerin ve özellikle Batı Avrupa pazarındaki olumlu gelişmelerin de sonucu olarak elektronik sanayii üretiminde bir önceki aylara göre nispi bir düzelmeye gözlenmektedir. İhracatta 2009 yılı Temmuz ve Ağustos aylarında bir önceki yılın aynı ayına göre artış sağlanmıştır. Elektronik sanayiinde en önemli üretim kalemi olan televizyon üretim ve ihracatı 2005 yılından itibaren düşmektedir. TESİD verilerine göre 2004 yılında 20,5 milyon adet televizyon üretimi, 17,9 milyon adet televizyon ihracatı gerçekleştirilirken 2008 yılında üretim 9,3 milyon adede, ihracat 7,5 milyon adede düşmüştür. ECİD verilerine göre 2009 yılı ilk 9 ayında miktar bazında televizyon üretimi geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 4,9 azalmış, ihracatı yüzde 1,6 artmıştır. İhracat içinde tüplü televizyonun payı azalmaya devam etmektedir.

Otomotiv sanayiinde, yerli ve yabancı ortaklar arasında gerçekleştirilen işbirliği ve uluslararası firmaların Türkiye'de üretim kararlarıyla geçmiş yıllarda ihracatta önemli gelişmeler sağlanmıştır. Otomotiv sanayii ihracatı, 2000-2008 döneminde yıllık ortalama

yüzde 31,8 artarak 2008 yılında 19,3 milyar ABD dolarına ulaşmıştır. Böylece, ülkemizin otomotiv sanayiinde bir üretim merkezi olması yolunda önemli bir mesafe kaydedilmiştir. 2008 yılında ihracatın da etkisiyle 1.147.110 adet araç üretilmiştir. Ancak, bu olumlu gelişmelerin son dönemde sürdürülemediği, iç ve dış talepteki daralma nedeniyle sektörün krizden önemli boyutta etkilendiği görülmektedir. Uygulanan ÖTV indirimlerinin özellikle otomobilde iç pazarın canlanmasına olumlu katkısı olmasına rağmen, 2009 yılı ilk 8 ayında adet olarak otomotiv ana sanayii üretimi yüzde 39,2, ihracatı yüzde 45,7, ithalatı yüzde 9,2 düşmüş ve yurtiçi pazarı yüzde 6 daralmıştır. Yurtiçi pazarda ithalatın payı yüzde 55,7, ihracatın üretimdeki payı yüzde 70,9 olmuştur. Sektörde ölçek ekonomisinde üretim yapılabilmesi, ihracata dayalı büyümenin ve sürdürülebilir rekabet gücünün sağlanabilmesi amacıyla ana-yan sanayi bütünleşmesi de dahil firma işbirliklerinin devam ettirilmesi önem arz etmektedir.

Savunma sanayii üretimi yıllık ortalama yüzde 13,1 artışla 2002 yılında 1,1 milyar ABD dolarından 2008 yılında 2,3 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Aynı dönemde özkaynaktan Ar-Ge harcamaları yıllık ortalama yüzde 29,2 artışla 49 milyon ABD dolarından 2008 yılında 228 milyon ABD dolarına ulaşmıştır. Bu dönemde ihracat yıllık ortalama yüzde 15,1 artışla 248 milyon ABD dolarından 2008 yılında 576 milyon ABD dolarına yükselmiştir. 2002-2008 döneminde yurtiçi üretimi ve tasarım yeteneğini geliştirmek amacıyla yürütülen başlıca faaliyetler; tank, helikopter, savaş gemisi ve görüntüleme amaçlı uydu tasarımı ve üretimi projeleri olmuştur. Savunma sanayii sektörünün en önemli etkinlik göstergesi olan Türk Silahlı Kuvvetleri ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranı 2003 yılında yüzde 25 iken 2008 yılında yüzde 44,2'ye yükselmiştir.

Gelişmiş ülkelerde savunma ihtiyaçlarının yüzde 85-95'i yerli kaynaklardan sağlanmaktadır. Ülkemizde ise savunma alımlarında büyük oranda dışa bağımlılık devam etmektedir. Savunma sanayii firmaları ile diğer sanayi firmaları arasında kurulan işbirlikleri de yeterli seviyede değildir. Mevcut tedarik sisteminin daha fazla ürün geliştirmeye yönelmesi gerekmektedir. Yerli firmaların savunma ihtiyaçlarını karşılayamamasının önemli nedenlerinden biri de Ar-Ge kaynaklarının kısıtlı olması ve yeterince ürün geliştirmeye odaklanmamış olmaları, bunun sonucunda yerli firmaların teknoloji üretme yeteneklerinin ve kapasitelerinin sınırlandırılmasıdır.

Madencilik

Madencilik sektörü üzerindeki etkisi 2008 yılının son çeyreğinden itibaren hissedilen küresel kriz, özellikle ham petrol, doğal gaz ve metalik maden fiyatlarında keskin düşümlere, mevcut sahalarda üretim azalmalarına ve duraklamalarına, şirketlerin yatırımlarını kısmalarına ve işçi çıkarmalarına neden olmuştur. Ülkemiz madenciliğine de etki eden bu gelişmeler neticesinde, 2008 yılı Kasım ayından itibaren üretim ve ihracat, azalma eğilimine girmiştir. Ancak, son yıllardaki talep ve fiyat artışlarının 2008 yılının başında etkisini sürdürmesi, yıllık bazda üretim ve ihracatta artış görülmesini sağlamıştır. 2009 yılında ise 2008 yılının son döneminde başlayan azalma eğilimi devam etmiş, 2009 yılı 8 aylık verilere göre ihracatta yüzde 38,2, ithalatta yüzde 46,7, üretimde yüzde 6,4'lük düşüş görülmüştür.

2008 yılındaki yüzde 29,7 ihracat artışı ağırlıklı olarak krom, mermer, bakır, bor tuzları ve feldspat kalemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu artış özellikle maden fiyatlarındaki yükselişe bağlı olarak gerçekleşmiştir. İthalat kalemleri içinde taşkömürü, ham petrol ve doğal gaz ağırlığını korumuştur.

TABLO: IV. 38- Madencilik ile İlgili Temel Göstergeler

	2007	2008	2009
GSYH İçindeki Payı(Yüzde)	1,2	1,4	1,2 ⁽¹⁾
Üretim Artışı(Yüzde) (2005=100)	8,3	7,5	-6,4 ⁽²⁾
İhracat (Milyon \$) (Cari Fiyatlarla)	1 661	2 155	932 ⁽²⁾
İhracat Artışı (Yüzde)	45	29,7	-38,2 ⁽²⁾
Toplam İhracat İçindeki Payı (Yüzde)	1,5	1,6	1,4 ⁽²⁾
İthalat (Milyon \$) (Cari Fiyatlarla) (*)	3 530	4 541	2 769 ⁽²⁾
İthalat Artışı (*) (Yüzde)	25	29	-5,5 ⁽²⁾
Toplam İthalat İçindeki Payı (*) (Yüzde)	2	2	3,2 ⁽²⁾
Ham Petrol-Doğalgaz İth. (Milyon \$) (Cari Fiy.)	21 784	31 109	10 518 ⁽²⁾
Sabit Sermaye Yatırımları İçindeki Payı (Yüzde)	2,87	1,76 ⁽³⁾	1,74 ⁽⁴⁾
Kamu Yatırımları (Milyon TL)	651	928 ⁽³⁾	979 ⁽⁴⁾
Özel Sektör Yatırımları (Milyon TL)	2 470	2 842 ⁽³⁾	3 225 ⁽⁴⁾
Kurulan İşletme Sayısı	1 198	953	554 ⁽²⁾
Kapanan İşletme Sayısı	85	105	120 ⁽²⁾
Ruhsat Müracaatı Sayısı	17 669	17 297	5 966 ⁽⁵⁾
Verilen Ruhsat Sayısı			
Arama	11 720	11 075	3 816 ⁽⁵⁾
İşletme	1 565	1 967	1 107 ⁽⁵⁾
Toplam	13 285	13 042	4 923 ⁽⁵⁾

Kaynak: TÜİK [(1) 6 Aylık, (2) 8 Aylık], DPT [(3) Tahmin, (4) Program], MİGEM [(5) 7 Aylık]
(*) Ham Petrol ve Doğalgaz Hariç

Dünya birincil enerji talebinin yaklaşık yüzde 25'ini karşılayan kömür, bugünkü verilerle dünya üzerinde en fazla rezerve sahip olunan fosil yakıttır. Dünya kömür üretimi 2008 yılında yüzde 6,2 artmıştır. Bu artıştaki en büyük pay taşkömürüne aittir. 2008 yılında taşkömürü üretimi yüzde 7,4 artarken linyit üretimindeki artış sadece yüzde 0,4 olmuştur. Önümüzdeki dönemde, özellikle Çin ve Hindistan'ın kömür talebindeki artış nedeniyle, dünya kömür üretiminin, artış oranı düşse de, yükselmeye devam etmesi beklenmektedir. Bilindiği gibi, Türk madencilik sektörü açısından da kömür, özellikle linyit önemli bir üretim kalemidir. Kamu ağırlıklı olarak devam eden linyit üretimi 2008 yılında bir önceki yıla göre yüzde 16 artmış ve 86,1 milyon tona ulaşmıştır. Taşkömürü üretimi ise yüzde 3,5 yükselerek 3,3 milyon ton olmuştur. İlk 6 aylık veriler dikkate alındığında, 2009 yılında linyit üretiminin azalması, taşkömürü üretiminin bir önceki yıl seviyelerinde devam etmesi beklenmektedir.

Kriz sonucu talepteki azalmanın etkisiyle, Türkiye'nin ham petrol ithalatı 2008 yılında yüzde 6,9 azalarak 21,8 milyon tona gerilemiştir. Buna karşın, ithalat tutarı 11,8 milyar ABD dolarından 15,6 milyar ABD dolarına yükselmiştir. Ancak, 2009 yılının ilk 8 aylık döneminde ithalat miktarının yüzde 37,9, değerinin ise yüzde 67,6 oranında azaldığı dikkati çekmektedir. Fiyatlardaki dalgalanma ve tüketimdeki azalmaya karşın, 2008 yılında Türkiye'nin ham petrol üretimi bir önceki yıla göre yüzde 1,2 artışla 2,2 milyon tona yükselerek yerli üretimin talebi karşılama oranı yüzde 9'a çıkmıştır. Doğal gazda ise krizin talebe olan etkisinin petrole paralel ancak petrole göre daha sınırlı gerçekleştiği görülmektedir. Türkiye'nin 2008 yılı doğal gaz ithalatı 37,3 milyar m³, üretimi 1 milyar m³, tüketimi ise 36,8 milyar m³ olmuştur. Bu çerçevede, 2007 yılına göre tüketimde yüzde 3,7, üretimde yüzde 13,5, ithalatta ise yüzde 2,3 artış gerçekleşmiş, yerli üretimin talebi karşılama oranı ise 2007 yılında yüzde 2,4 iken 2008 yılında yüzde 2,8'e yükselmiştir. Krizin etkilerinin daha net görülmeye başlandığı 2009 yılında, ilk 8 aylık gerçekleştirmelere göre doğal gaz ithalatı miktar olarak yüzde 14, tutar olarak ise yüzde 36,5 oranında azalmıştır.

Petrol ve doğal gazda halen son derece yetersiz olan yerli üretimin ülke talebini karşılama oranını yükseltmek amacıyla, TPAO'nun arama ve üretim yatırımlarında görülen son yıllardaki artış, 2008 ve 2009 yıllarında da sürdürülmüştür. 2008 yılında kurumca 11.536 km²'si karada, 1.082 km²'si denizde olmak üzere toplam 12.618 km² iki boyutlu sismik, 417 km² üç boyutlu sismik, toplam 63 adet kuyuda 119 bin m sondaj yapılmıştır. 10,3 milyon varil ham petrol ve 496 bin m³ doğal gaz üretilerek bir önceki yılın yurt içi üretim seviyeleri korunmuştur. Üretim seviyelerinin korunabilmesinde yeni keşiflerin yanında Kanun gereği devredilmesi gereken Beykan-Kurkan üretim sahalarının TPAO'ya geçmesi önemli rol oynamıştır. Bunun yanında, 2007 yılında elde edilen yurt içi ve yurt dışı toplam 30,6 milyon varil petrol eşdeğeri (p.e.) zirve hidrokarbon üretiminin ardından, 2008 yılında söz konusu rakam 25,3 milyon varil p.e.'ye düşmüştür. Yurt içi üretim korunmasına rağmen toplam üretimdeki söz konusu düşüş, TPAO'nun Azerbaycan'da ortağı olduğu projelerde deneme üretiminden normal üretim fazına geçilmesinin ardından kurum payının azalmasından kaynaklanmıştır. Yurt içi üretimi arttırmak amacıyla, petrol ve doğal gaz arama çalışmalarına 2010 yılında da başta Karadeniz olmak üzere ağırlıklı olarak denizlerde devam edilmesi planlanmaktadır. Bu kapsamda Karadeniz'de 2010 yılında, sığ sularda aramaya yönelik deniz sondajlarının yanında biri Petrobras şirketiyle ortak olmak üzere toplam iki adet derin deniz sondajı programlanmıştır.

Doğal gazda arz güvenliğini sağlamak ve talepteki mevsimsel değişiklikleri karşılamak amacıyla 2007 yılının Nisan ayında devreye alınan Trakya'daki Silivri doğal gaz depolama tesislerinin depolama, enjeksiyon ve geri üretim kapasitelerinin artırılması amacıyla Kuzey Marmara ve Değirmenköy Sahaları Yeraltı Doğal Gaz Depolama Tesisleri Kapasite Artırımı Projesi devam etmektedir. Bu proje ile, mevcut depolama kapasitesinin 1,7 milyar m³'ten 3 milyar m³'e, enjeksiyon kapasitesinin 10 milyon m³/günden 25 milyon m³/güne ve geri üretim kapasitesinin 14 milyon m³/günden 50 milyon m³/güne çıkarılması hedeflenmektedir.

Gelişen teknolojiler çerçevesinde daha detaylı aramalar yapılması, tükenen yurt içi rezervlerin ikame edilmesi, enerji ihtiyacının mümkün olduğunca yerli kaynaklardan karşılanması ve ülkemiz maden rezervlerinin ortaya çıkarılarak ekonomiye kazandırılması amaçlarıyla, son dönemde MTA tarafından maden ve jeotermal kaynak arama yatırımlarına ağırlık verilmektedir. Geçtiğimiz yıllarda artırılan arama faaliyetlerine paralel olarak başta jeotermal kaynak arama amaçlı olmak üzere derin sondaj makinesi alımlarına öncelik verilmiş, sığ sondajların ise hizmet alımı yoluyla karşılanması tercih edilmiştir. Bu sayede sondaj hizmetleri alanında özel sektöre dayalı kapasite oluşumuna ve uzmanlaşmaya katkı sağlanmıştır. MTA'nın faaliyetlerinin ise özel uzmanlık gerektiren derin sondajlara yoğunlaştırılması öncelik olarak benimsenmiştir. Ayrıca, deniz alanlarımızda faaliyet gösterecek tam donanımlı bir sismik araştırma gemisi ihtiyacının karşılanması için gerekli çalışmalar 2009 yılında başlatılmıştır. Bu çerçevede, MTA Genel Müdürlüğüne arama yatırımları için ayrılan kaynak son yıllarda önemli oranda artırılmış olup, 2010 yılında da başlatılmış olan arama faaliyetlerinin devamına yönelik kaynak tahsisi öngörülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İmalat sanayiinde yüksek katma değerli mal üretimini artırarak, yapısal dönüşümün hızlandırılması temel amaçtır.

Madencilikte hammadde arz güvenliğinin sağlanması, madenlerin yurt içinde işlenerek katma değerinin artırılması yoluyla ülke ekonomisine katkının geliştirilmesi temel amaçtır. Bu kapsamda, enerji sektörünün petrol, doğal gaz ve jeotermal kaynak ile sanayinin hammadde ihtiyacını karşılamak üzere yurt içi ve yurt dışındaki arama çalışmalarına devam edilecektir. Ayrıca, mevcut rezervlerin en etkin şekilde değerlendirilmesi amacıyla kamu elindeki sahaların özel sektör işletmeciliğine sunulması ve ihtiyaç duyulan kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülecektir.

OSB yatırımlarının etkinliğini artırmak amacıyla, öncelikle devam eden OSB projeleri tamamlanacak ve mevcutların doluluk oranlarının artırılmasına yönelik destekler sağlanacaktır. Yeni OSB ve KSS yatırımlarında sektörel bazda ihtisaslaşmış olanlar önceliklendirilecektir.

2010 yılında sanayi sektörünün yüzde 4,4 büyümesi beklenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 58. Orta ve yüksek teknolojili sektörler başta olmak üzere, sanayi ihracatının artırılmasına ve yapısal dönüşümüne yönelik girişimler desteklenecektir.				
Tedbir 126. Sanayide sektörlerin rekabet gücünün artırılması amacıyla sektörel stratejiler ve eylem planları hazırlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	DPT, İlgili Kurum ve Kuruluşlar	Aralık Sonu	Hazırlanmış olan stratejilerin izlenmesi, değerlendirilmesi ve geliştirilmesi sağlanacak, ayrıca sektörel stratejileri tamamlanamayan diğer sektörler için de sektörel stratejiler hazırlanacaktır. Bu kapsamda gerekli kurumsal kapasitenin artırılması ve ihtiyaç duyulan yasal düzenlemelerin yapılması amaçlanmaktadır.
Tedbir 127. Orta-uzun vadeli proje kredisi kullanımını artırmak amacıyla çalışma yapılacaktır.	Eximbank	Hazine Müsteşarlığı, DTM, Ticari Bankalar	Haziran Sonu	Üretimi uzun zaman alan yatırım malları ihracatını desteklemek amacıyla dünyadaki iyi uygulama örnekleri incelenecek, mevcut sistemin sorunlarını çözmek ve sektörün kredi kullanımını artırmak üzere öneriler içeren bir rapor hazırlanacaktır.
Tedbir 128. Milli Prodüktivite Merkezi Kanununda değişiklik çalışmaları yapılacaktır.	Milli Prodüktivite Merkezi	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Haziran Sonu	Mevcut Kuruluş Kanununu değişen koşullara uygun hale getirmek üzere hazırlanacak tasarı TBMM'ye sevk edilecektir.
Öncelik 59. KOBİ'lerin büyüme ve birleşmeleri özendirilecektir. Bu çerçevede verimlilikleri, iş kurma ve geliştirme faaliyetleri desteklenecektir.				
Tedbir 129. Başta esnaf ve sanatkarlar olmak üzere KOBİ'lerin ortak iş yapma kültürü geliştirilecek ve bu konudaki projeler desteklenecektir.	KOSGEB	Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, İlgili Diğer Kuruluşlar	Aralık Sonu	İşletmelerin ölçeklerini büyütmeleri ve verimliliklerini artırmaları amacıyla ortak iş yapma ve ortak sorun çözümüne yönelik olarak proje bazlı destekler sağlanacaktır.

Tedbir 130. İller düzeyinde verimlilik artırma projeleri ülke sathında yaygınlaştırılacaktır.	Milli Prodüktivite Merkezi	Valilikler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	2010 yılında, toplam yedi ilde (Muğla, Denizli, Aydın, Çanakkale, Hatay, Osmaniye ve Kilis) Verimlilik Arttırma Projesi uygulaması planlanmaktadır.
Tedbir 131. Hezarfen Projesi yaygınlaştırılacaktır.	Türk Patent Enstitüsü	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, KOSGEB, OSB'ler, Sanayi ve Ticaret Odaları	Aralık Sonu	KOBİ'lerin yenilik geliştirme kapasitelerinin güçlendirilmesine yönelik olan Hezarfen Projesinin Konya'da başlatılmış olan üçüncü aşama uygulaması 2009 yılı sonunda tamamlanacak ve 2010 yılı içinde Ankara dışında tespit edilecek başka bir bölgede Proje uygulamasına başlanacaktır.
Öncelik 60. Sanayi mallarında kaliteyi artırmak üzere uygunluk değerlendirme ve piyasa gözetim sistemleri etkinleştirilecektir.				
Tedbir 132. Ürün Güvenliği Kanunu çıkarılacaktır.	DTM	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Çıkarılacak Kanun ile AB mevzuatına uyum sağlanması amaçlanmaktadır.
Öncelik 61. Savunma sanayiinde, yurt içi teknoloji ve kabiliyet edinimini esas alan bir sistem oluşturulacaktır.				
Tedbir 133. Savunma Sanayii Müsteşarlığının kuruluşunu düzenleyen yeni bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı	Genelkurmay Başkanlığı, MSB	Haziran Sonu	3238 sayılı Kanunun yerine yeni bir Kanun tasarısı hazırlanarak TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 134. Savunma sanayiine yönelik KOBİ danışma merkezi oluşturulacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı	MSB	Aralık Sonu	Savunma sistem projelerinde ana ve alt yüklenicilerin KOBİ yeteneklerinden etkin şekilde yararlanabilmesi için KOBİ danışma merkezi oluşturulacaktır.
Tedbir 135. Savunma sanayiinde çevreye ilişkin deney yeteneklerini içeren bilgi havuzu oluşturulacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı	Genelkurmay Başkanlığı, MSB, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Savunma sanayiinde çevreye ilişkin deney yetenekleri bilgi havuzu oluşturularak, sözleşmelerdeki tüm ihtiyaçlara cevap veren, belgelendirilmiş bir altyapıya kavuşturulacaktır. Deney olanaklarının sektör tarafından kullanımına ilişkin çalışma yapılacaktır.
Tedbir 136. Savunma sanayii strateji ve politikalarını izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	Savunma Sanayii Müsteşarlığı	Genelkurmay Başkanlığı, MSB	Aralık Sonu	Savunma sistem ihtiyaçlarının yurt içinden karşılanma oranı artırılabilecektir. Bu maksatla hazırlanan Savunma Sanayii Stratejisi, Alt Sektör Stratejileri ile Savunma Ar-Ge Yol Haritası ve Teknoloji Kazanım Planı uygulamaya konulacak ve bunların takibi yapılacaktır.
Öncelik 62. Madencilikte ülke potansiyelinden en üst düzeyde yararlanılacak, yurt içinde ve yurt dışında petrol ve doğal gaz arama ve üretim çalışmalarına hız verilecek, ihtiyaç duyulan kurumsal yapılandırma çalışmaları yürütülecektir.				
Tedbir 137. MTA Genel Müdürlüğünün günümüz	MTA	Enerji ve Tabii	Aralık Sonu	İlgili kurumlarla işbirliği yapılacak, dünyadaki benzer

ihtiyaçlarına göre yeniden yapılandırılmasını sağlamak üzere kuruluş yasağı gözden geçirilecektir.		Kaynaklar Bakanlığı		örnekler dikkate alınarak bir rapor hazırlanacak ve bu çerçevede hazırlanacak yasal düzenleme TBMM'ye sevk edilecektir.
Tedbir 138. Türkiye Taşkömürü Kurumunun (TTK) yeniden yapılandırılmasına yönelik olarak eylem planı hazırlanacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, DPT, TTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	TTK'nın zarar eden bir yapıdan çıkarılması amacıyla eylem planı hazırlanacak ve kurum yeniden yapılandırılacaktır.
Tedbir 139. Maden Kanununda bazı değişiklikler öngören Kanun Tasarısı Taslağı hazırlanacaktır.	Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Maden Kanununda, uygulamadaki sorunları gidermek amacıyla değişiklik yapılacaktır.

HİZMETLER

TURİZM

1. Mevcut Durum

Uluslararası turizm talebi son on yıllık dönemde yüzde 24,3 oranında artış göstermiş, aynı dönemde turizm harcamaları yüzde 67,5 oranında artmıştır. 2008 yılında uluslararası turist sayısı 922 milyona ulaşmış, turizm gelirleri ise 944 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiştir. Bu sayıya uluslararası yolcu taşımacılığı dahil değildir. Toplam turizm ve yolcu taşımacılığı gelirlerinin yüzde 16'sı olarak tahmin edilen uluslararası yolcu taşımacılığının, 2008 yılında 165 milyar ABD doları tutarında bir büyüklüğe ulaştığı tahmin edilmektedir. Yaşanmakta olan küresel ekonomik krizin 2008 yılı ikinci yarısından itibaren uluslararası turizmi olumsuz etkilemesi ve A(H1N1) virüsünün neden olduğu grip salgınının yarattığı belirsizlik nedeniyle, 2009 yılında uluslararası turizm hareketinin yüzde 7,8 oranında azalarak, dünyadaki turist sayısının 850 milyon kişi, turizm harcamalarının ise yüzde 5,6 oranında azalarak 891 milyar ABD doları olarak gerçekleşmesi beklenmektedir.

Dünya Turizm Örgütü tarafından hazırlanan Turizm 2020 yılı Vizyonu çalışmasında, 2020 yılında, dünyadaki turist sayısının 1,5 milyar kişi, toplam turizm gelirlerinin ise 2 trilyon ABD doları olacağı, 717 milyon kişi ile Avrupa'nın en çok turist kabul eden bölge olmayı sürdüreceği, ancak dünya turizminden 2000 yılında ortalama yüzde 57,5 pay alan Avrupa turizminin payının ise yüzde 46 olacağı tahmin edilmektedir.

2008 yılında Dünya turizm hareketleri içinde gelen turist sayısı açısından Avrupa'nın aldığı pay yüzde 52,9 olarak gerçekleşmiştir. Ancak uzun mesafeli uçuşlarda bir azalma söz konusudur. Turist girişlerinde Avrupa'da, en çok turist çeken ülkelerin başında 79,3 milyon kişi ile Fransa, 57,3 milyon kişiyle İspanya ve 42,7 milyon kişiyle İtalya gelmektedir.

TABLO: IV. 39- Uluslararası Turizm Hareketleri ve Turizm Gelirleri

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009*
Turist sayısı (milyon kişi)	687	684	702	695	766	804	846	904	922	850
Yıllık değişim (%)	7,2	-0,4	2,6	-1,0	10,2	4,9	5,2	6,9	2,0	-7,8
Turizm geliri (milyar ABD doları)	483	472	487	533	633	678	742	856	944	891
Yıllık değişim (%)	16,9	-2,3	3,2	9,4	18,8	7,1	9,4	15,3	10,3	-5,6

Kaynak : Dünya Turizm Örgütü (UNWTO)

*Tahmin

Dünya turizm pazarında yüzde 2,4; Avrupa turizm pazarında ise yüzde 4,5 paya sahip olan Türkiye, turist sayısı ve döviz gelirlerindeki artış hızıyla Dünyadaki en büyük 20 turizm varış noktası içinde turist girişleri açısından yedinci, turizm gelirleri açısından dokuzuncu sıradadır.

Dünya Turizm Örgütü verilerine göre doğrudan ve dolaylı olarak 32 faaliyet dalında istihdam yaratan turizm sektöründe, Türkiye'de doğrudan yaratılan istihdam 2008 yılında yaklaşık 3,4 milyon kişi olarak hesaplanmıştır.

2008 yılında ülkemize gelen turist sayısı 26,3 milyon, turizm gelirleri 21,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş, Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısı 550 bine, belediye belgeli yatak sayısı ise 425 bine ulaşmıştır. OECD ülkelerinden ve Doğu Avrupa ülkelerinden gelen ziyaretçi sayısında da önemli artışlar kaydedilmiştir. Ülkemize gelen yabancı ziyaretçilerin yüzde 55,8'i OECD, yüzde 21,7'si Doğu Avrupa ülkelerindedir. 2008 yılında ülkemize en çok ziyaretçi gönderen ülke sıralamasında Almanya yüzde 16,8 ile birinci, Rusya Federasyonu yüzde 10,9 ile ikinci, İngiltere ise yüzde 8,2 ile üçüncü sıradadır.

2009 yılında ülkemize gelen turist sayısının 26,5 milyon, turizm gelirlerinin ise 21 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği, Kültür ve Turizm Bakanlığı'ndan belgeli yatak sayısının 570 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 432 bine ulaşacağı, yatırım aşamasındaki 250 bin yatakla birlikte toplam yatak kapasitesinin 1,3 milyonun üzerinde olacağı tahmin edilmektedir. Ayrıca sektörde 2009 yılı Ağustos sonu itibarıyla 5.932 seyahat acentesi faaliyet göstermektedir.

Ülkemizde son yıllarda yatak kapasitesindeki hızlı artışa ve kaydedilen önemli gelişmelere rağmen teknik altyapı konusunda bazı eksiklikler yaşanmaktadır. Fiziksel çevrenin kirlenmesi, turizm merkezlerinin kentleşmesi de Türkiye turizmini etkileyen sorunlar arasındadır.

İklimsel, coğrafi ve morfolojik özellikleri nedeniyle, turizm aktivitelerinin yoğunlaştığı alanlar olarak beliren kıyı alanlarında, insan kaynaklı kullanımların etkileri, küresel iklim değişikliğinin yarattığı olumsuz koşullarla birleşerek, sürekli bir baskı oluşturmaktadır. İklim değişikliğinden olumsuz etkilenecek olan turizmin; modelinde, ürünlerinde ve sektörün coğrafi mekan kullanımında ne gibi değişikliklere yönelmek gerektiği belirlenerek kıyı alanları için yeni bir yönetim modeli oluşturulması gerekmektedir.

Turizmin mevsimlik ve coğrafi dağılımını iyileştirmek ve dış pazarlarda değişen tüketici tercihleri dikkate alınarak yeni turizm gelişim alanları yaratmak üzere varış

noktası yönetimine ağırlık verilerek; golf, termal, kongre, kış, kruvaziyer, sağlık turizmi ve eko-turizmle ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülmektedir. Ancak, kıyı bölgelerine yönelik yapılaşma baskısı ve yoğun talep süregelmektedir.

Turizm eğitiminde belgelendirme (sertifikasyon); mesleki eğitimde standardizasyonu, değerlendirmenin devlet ve sektör kuruluşları tarafından ortaklaşa yapılmasını, uluslararası kriterlere göre verimlilik ve iş kalitesinin gelişmesini ve istihdam için gerekli olan beceri düzeyinin belirlenmesini sağlamaktadır. Ancak turizm sektöründe belgelendirme sistemine henüz geçilememiştir.

Yatay ve dikey entegrasyonlarla aşırı ölçüde büyüyen bazı yabancı tur operatörlerinin fiyat ve koşulları tek taraflı belirlemelerine sektörde sıklıkla rastlanmaktadır. Bu sorun ülkemiz turizm gelirleri açısından olumsuz sonuçlar doğurmaktadır.

Turizmin yoğunlaştığı Ege ve Akdeniz kıyılarında çevre bozulmasının önlenmesi ve turizm altyapılarının tamamlanması amacıyla başlatılan Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) uygulamasında, dış kredi kullanımı ve yerel yönetimlerin organizasyonunda sorunlar yaşanmaktadır.

Dünya Turizm Örgütü araştırma sonuçları, araştırma yapılan ülkelerin büyük bir bölümünde dış turizmin tanıtılması amacıyla kamu ve özel sektörün bir araya gelerek ulusal turizm örgütleri kurduğunu göstermektedir. Ülkemizde de dış tanıtım ve pazarlama konusundaki bu tür örgütlenmelere duyulan ihtiyaç devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Turizm sektöründe, küreselleşmenin ortaya koyduğu dinamikleri barındıran, ülkeye daha çok turist gelmesinin yanı sıra hizmet kalitesini artırmaya çalışan, pazarlama kanallarını çeşitlendirerek üst gelir gruplarını hedef alan, doğal sermayeyi koruyan ve sürdürülebilir kılan, ülkemiz turizminin karşılaştırmalı rekabet üstünlüğüne uygun olarak, golf, termal, kongre, kruvaziyer, sağlık turizmi ve eko turizmi ön plana çıkaran bir yapının oluşturulması temel amaçtır.

2010 yılında Kültür ve Turizm Bakanlığından belgeli yatak sayısının 600 bine, belediye belgeli yatak sayısının ise 450 bine ulaşacağı, ülkemize gelen turist sayısının 28 milyon kişi, turizm gelirinin ise 22,5 milyar ABD doları olarak gerçekleşeceği tahmin edilmektedir.

TABLO: IV. 40- Turizm Sektöründeki Gelişmeler

	2008	2009 (1)	2010 (2)	Yıllık Ortalama Artış (yüzde)	
				2009 / 08	2010 / 09
Yurda Gelen Yabancı Sayısı (bin kişi) (3)	26 337	26 500	28 000	0,6	5,7
Yurt Dışına Çıkan Vatandaş Sayısı (bin kişi) (3)	4 892	5 000	5 400	2,2	8,0
Turizm Geliri (Milyon ABD doları) (4)	21 951	21 000	22 500	-4,3	7,1
Turizm Gideri (Milyon ABD doları) (4)	3 506	3 750	4 200	7,0	12,0

1) Tahmin

2) Program

3) Kültür ve Turizm Bakanlığı İstatistikleri,

4) Merkez Bankası verileri.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 63. Turizm faaliyetleri çeşitlendirilecek, gelişmiş ve yoğun kullanıma konu olan yörelerden diğer alanlara kaydırılarak, turizm faaliyetlerinin tüm yıla yayılması sağlanacaktır.				
Tedbir 140. İç kısımlarda ve gelişmemiş yörelerdeki turizm faaliyetleri desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, DTM, DPT, TKB	Aralık Sonu	Teşviklerin miktarı, şartları, bölgesel özellikleri ve uygulama dönemleri, ayrıntılı olarak belirlenecektir.
Tedbir 141. Turizme hizmet veren planlama, yatırım ve danışmanlık firmaları belgelendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Kültür ve Turizm Bakanlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun ve Turizmi Teşvik Kanununda bu konuda düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 142. Altyapı ve üstyapı yatırımları fiziksel planlara uygun olarak gerçekleştirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yatırıma açılması uygun görülen alanlarda öncelikle fiziksel planlama çalışmalarının tamamlanması ve yatırımların bu planlara uygun olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.
Öncelik 64. Sektörel ilgili tüm yatırımlar, doğal, tarihsel, sosyal ve kültürel çevreyi koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde ele alınacaktır.				
Tedbir 143. "Varış Noktası Yönetimi" kapsamındaki projeler desteklenecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İl Özel İdareleri, Belediyeler, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Varış noktalarında çevrenin, tarihi ve kültürel değerlerin korunması ve geliştirilmesi sağlanacak, turistik ürün geliştirme ve pazarlama konuları desteklenecektir.
Tedbir 144. Doğal ve tarihi çevrenin korunmasında hız ve etkinlik sağlanacak, Kültür ve Turizm Gelişim Bölgelerinde katı ve sıvı atıklar arındırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, Yerel Yönetimler, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Atık su arıtma tesisleri, katı atık düzenli depolama tesis ve inşaatlarının yapımı, uygulama projesi hazır olanlar önceliklendirilerek, ödenekler ölçüsünde gerçekleştirilecektir. Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) kapsamında yapımı programlanan, atık su arıtma, terfi ve derin deşarj tesisleri, katı atık düzenli depolama ve kompost tesisleri, kanalizasyon kolektör hattı ve şebeke yapımı tamamlanacaktır.
Tedbir 145. Turizm sektöründe insan gücü niteliği yükseltilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Milli Eğitim Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Turizm personelinin belgelendirilmesi (sertifikasyon) için gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır.

Öncelik 65. Türk turizminin uluslararası turizm pazarından azami pay alabilmesi amacıyla yeterli talep yaratmak için tanıtıma ağırlık verilecektir.				
Tedbir 146. Turizmde dış tanıtım için yeni bir yapılanmaya gidilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Sektör kuruluşlarının tanıtıma katılımı çalışmaları sürdürülecektir. Dış tanıtım stratejilerinin belirlenmesi, uygulamanın izlenmesi, denetimi ve finansmanına turizm işletmelerinin de katılımını sağlayacak yeni bir yapılanma konusunda yasal düzenleme yapılacaktır.
Tedbir 147. Talepteki değişim sürekli izlenerek, değişen koşullara uygun tanıtım faaliyetleri yürütülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	2023 Turizm stratejisi doğrultusunda hareket edilecek, turizm portalının uygulanmasındaki sorunlar aşılaraq turizm tesislerinin tanıtımı, çevrimiçi rezervasyon ve sektörde ilgili aktörler arasında bilgi paylaşımına uygun ortam sağlanacaktır.
Tedbir 148. Turizm ürünleri, özel turizm pazarlarına uygun şekilde çeşitlendirilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Sektör Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Dünyada hızlı bir gelişme trendi gösteren kongre ve iş turizmi, ödül turizmi, termal, yat, kruvaziyer ve üçüncü yaş turizmine dış tanıtımda daha fazla önem verilecek, ekoturizm ve aktif turizme doğru gelişen eğilimlere koşut olarak golf, rafting, dağ ve kayak turizmi ve ilgili özel turizm pazarlarında talebin artırılması sağlanacaktır.
Öncelik 66. İstanbul başta olmak üzere gelişme potansiyeli yüksek turizm bölgelerinin kültürel, sosyal ve doğal zenginlikleri sürdürülebilir turizm gelişmesi çerçevesinde değerlendirilecektir.				
Tedbir 149. İstanbul'un marka kent olarak dünya turizmüne sunulması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Valilik, Yerel Yönetimler, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	Faaliyetlerin finansmanına turizmden doğrudan gelir elde eden kesimin ve ticaret erbabının da katılımını sağlamak suretiyle dinamik, profesyonel ve mali kaynakları güçlü bir tanıtım yapılacaktır.
Tedbir 150. İstanbul için hazırlanan turizm gelişim projelerinin hızla hayata geçirilmesi sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	Valilik, Yerel Yönetimler, Sektör Kuruluşları	Aralık Sonu	2010 Avrupa Kültür Başkenti seçilen İstanbul'da, kongre ve kruvaziyer turizmi ve sahil bandı düzenlemeleri ile ilgili proje uygulamaları gerçekleştirilecektir.
Tedbir 151. Turizm koridorları belirlenerek kültür ve ekoturizmle ilgili yönlendirme faaliyetleri sürdürülecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	İl Valilikleri, Yerel Yönetimler, Sektör kuruluşları	Aralık Sonu	Frigya yolu, Likya yolu, İpek yolu ve seçilen benzeri koridorlarda kültürel miras korunacak, turistik ürün geliştirme ve pazarlama alanları desteklenecektir.

İNŞAAT, MÜHENDİSLİK-MİMARLIK, TEKNİK MÜŞAVİRLİK VE MÜTEAHHİTLİK HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

Büyük oranda ulusal sermayeye ve işgücüne dayanması ve çok sayıda sektörle girdi-çıkı ilişkisi içerisinde bulunması dolayısıyla ekonomide önemli bir yeri olan inşaat sektörünün GSYH içindeki payı cari fiyatlarla 2007 yılında yüzde 4,9 iken 2008 yılında bu oran yüzde 4,7, 2009 yılının ilk altı ayında ise yüzde 4,3 olarak gerçekleşmiştir.

Özellikle 2005 ve 2006 yılları olmak üzere, 2008 yılına kadar önemli oranda büyüme eğilimi gösteren inşaat sektörü 2008 yılından itibaren, yaşanan küresel krizden ciddi biçimde etkilenmiştir. Krizin 2008 yılının ilk çeyreğinden itibaren kendini hissettirmesiyle, sektörde yüzde 8,2'lik bir daralma meydana gelmiştir. 2009 yılının başından itibaren ise sektördeki küçülme oranı yüzde 20'lere ulaşmıştır.

TABLO: IV. 41- İnşaat Sektöründeki Gelişmeler

Yıllar	2006	2007	2008	2009(*)
GSYH Payı (yüzde, cari fiyatlarla)	4,7	4,9	4,7	4,3
Büyüme Hızı (yüzde, 1998 yılı fiyatıyla)	18,5	5,7	-8,2	-19,9

Kaynak: TÜİK

(*) 2009 yılı ilk altı ayı itibarıyla.

Benzer şekilde, konut talebi de 2008 yılından itibaren önemli oranda düşüş göstermiştir. 2006 yılında bir önceki yıla göre yüzde 15,5 oranında artış gösteren, 2007 yılında ise artış oranı yüzde 1,8'e gerileyen yapı inşa izinlerinde, 2008 yılında yüzde 17, 2009 yılının ilk altı ayında ise yüzde 13 oranında düşüş meydana gelmiştir. Yapı kullanım izinlerinde ise 2008 yılında yüzde 11,9, 2009 yılının ilk altı ayında da yüzde 20,2 oranında artış görülmektedir.

TABLO: IV. 42- Yapı İnşa ve Yapı Kullanım İzinleri ile Değişim Oranları

Yıllar	2006	2007	2008	2009 (*)
Yapı İnşa İzni (Bin m ²)	122 910	125 067	103 846	47 750
Yüzde Değişim	15,5	1,8	-17,0	-13,0
Yapı Kullanım İzni (Bin m ²)	57 207	63 403	70 957	42 376
Yüzde Değişim	13,7	10,8	11,9	20,2

Kaynak: TÜİK

(*) 2009 yılı ilk altı ayı itibarıyla.

Sektörde 2008 yılından itibaren görülen daralmaya paralel olarak, inşaat sektörü istihdamı 2008 yılı başından itibaren önceki yıllara göre düşüş göstermeye başlamıştır. Mayıs ayı itibarıyla 2007 yılında 1.379 bin kişi olan sektör istihdamı, 2008 yılının aynı ayında 1.359 bine, 2009 yılı Mayıs ayında ise 1.296 bine gerilemiştir.

2003 yılından itibaren yükseliş eğilimine giren yurtdışı müteahhitlik hizmetleri taahhüt tutarı, 2008 yılında 23,6 milyar ABD doları seviyesine gelmiştir. Bununla birlikte, yurtiçi ve yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinde ihtiyaç duyulan ve özellikle gelişmiş ülke pazarlarında daha yüksek miktarlarda işgücü istihdamını sağlayacak olan ustalık belgelendirmesi uygulamasında yetersizlik sürmektedir. Sektörde teminat mektubu ve müteahhitlik ve teknik müşavirlik hizmetlerinin akreditasyonu sorunu devam etmektedir.

Bu sorunların çözümü için Yurt Dışı Müteahhitlik ve Teknik Müşavirlik Hizmetleri Konseyi tarafından bir çalışma grubu oluşturulmuştur.

Türkiye İhracat Kredi Bankası tarafından yurtdışı müteahhitlik hizmetlerine kredi, garanti ve politik risk sigortası desteği sağlanması amacıyla 2009/15198 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Yapılaşmada denetim etkinliğini ve nitelik artırılmasını hedefleyen 4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanun uygulamasının yurt geneline yaygınlaştırılması ve sigorta güvencesinin kanun içinde yer alması için yasal düzenleme çalışmaları devam etmektedir.

2007 yılı başında uygulamaya giren Yapı Malzemeleri Yönetmeliği çerçevesinde düzenlenen ve 2008 yılı başından itibaren yürürlüğe giren YİG-15/2006-07 sayılı Tebliğ gereğince oluşturulan Piyasa Gözetimi ve Denetimi Otoritesinin merkez ve il teşkilatlarında gerekli beşeri ve teknik altyapı çalışmaları sürdürülmektedir. Piyasa Gözetimi ve Denetim faaliyetlerinin koordinasyonu amacıyla bir veri tabanı oluşturulması ve mevcut verilerin güncelleştirilmesine devam edilmektedir.

Sektöre yönelik bilgi bankası kurmak amacıyla kamu ve özel yapıların envanterinin çıkarılması için Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından bir proje hazırlanması çalışmaları devam etmektedir.

Dokuzuncu Kalkınma Planında öngörüldüğü üzere, kamu yatırımlarında bağımsız teknik müşavir kullanılmasının temini için 2008 yılı içinde Kamu İhale Kurumu tarafından bir çalışma yapılmış ve bunun sonucu olarak 4734 sayılı Kamu İhale Kanununda gerekli değişiklikler yapılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sektörde temel amaç; tüm paydaşların işbirliği ve katılımı ile, üretim ve hizmet kalitesi bakımından sektörü rekabetçi ve sürdürülebilir bir yapıya kavuşturarak, ülkemizin rekabet gücünün artırılması ve kalkınmasındaki kritik rolünü güçlendirmektir.

Bu çerçevede, sektörde denetim ve nitelikli işgücü yetersizliğinden kaynaklanan kalite sorunları giderilerek, teknik müşavirlik ve müteahhitlik hizmetlerinin uluslararası standartlara uygun olarak verilmesi ve yaygınlaştırılması sağlanacaktır. Yurtdışı müteahhitlik hizmetlerinin dünya genelinde pazar payının artırılması için gerekli tedbirler alınacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 67. Yurt dışı müteahhitlik ve müşavirlik hizmetlerinin rekabet gücü artırılabilecektir.				
Tedbir 152. Teminat mektubu sorununun çözümüne yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	DTM	BİB, Adalet Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, Türk Eximbank, BDDK, TBB, KBB, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye	Aralık Sonu	Teminat mektubuna ilişkin karşılık oranlarının indirilmesi için çalışmalar yapılacaktır. İç hukuk sistemimizde teminat mektubunun ödenmesinin durdurulması veya iptaline ait hükümlerin uluslararası kurallara

		İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası		uygun hale getirilmesi sağlanacaktır.
Tedbir 153. Yurt dışı müteahhitlik ve müşavirlik hizmetleri sektöründe akreditasyon sistemi oluşturulacaktır.	DTM	BİB, TÜRKAK, TOBB, TMMMB, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yurt dışında hizmet veren firmaların yeterlilikleri, uzmanlık alanları ve dereceleri belirlenerek, ülkemizin rekabet gücünü artıracak ve itibarını zedelemeyecek firmaların hizmet vermesi sağlanacaktır.
Öncelik 68. Sektörde denetim etkinleştirilecektir.				
Tedbir 154. Etkin bir yapı denetimi için gerekli sorumluluk sigortası sistemi kurulacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bakanlıklar, DPT, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	4708 sayılı Yapı Denetimi Hakkında Kanunun uygulamasının yurt geneline yaygınlaştırılması ve sigorta güvencesinin Kanun kapsamına alınması sağlanacaktır.
Tedbir 155. Yapılarda kullanılan malzemelerin kalite denetimleri etkinleştirilecektir	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bakanlıklar, Hazine Müsteşarlığı, TSE, Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Piyasa gözetim ve denetimi otoritesinin malzeme denetimi için gerekli insan gücü ve teknik donanım altyapısının tamamlanması çalışmalarına devam edilecek, şantiyedeki yapı malzemelerinin gözetim ve denetimi ile ilgili düzenleme yapılacaktır.
Öncelik 69. Sektörde istihdam edilen işgücünün kalitesi artırılacaktır.				
Tedbir 156. Ara işgücünün ustalık seviyesinin belgelendirilmesi için bir sistem oluşturulacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	ÇSGB, TSE, Üniversiteler, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği	Aralık Sonu	Sektörde istihdam edilen işgücü kalitesinin, dolayısıyla sektörün ürettiği çıktı ve imalat kalitesinin artırılması amacıyla ara işgücü, ustalık alanları ve seviyelerine göre belgelendirilecek, firmaların ustalığı belgelenmiş ara işgücü istihdam etmesi sağlanacaktır.
Tedbir 157. Yapı müteahhitliği hizmetlerinin yeterli yetkinliğe sahip kişiler tarafından verilmesi sağlanacaktır.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	Bakanlıklar, DPT, Türk Müşavir Mühendis ve Mimarlar Birliği, Türkiye İnşaat Sanayicileri İşveren Sendikası, Türkiye Müteahhitler Birliği	Aralık Sonu	Yapı müteahhitliği tanımını ve asgari koşullarını belirleyen bir Yapı Kanunu ile "Yapı Müteahhidi Sicillerinin Tutulması ve Yetki Belgesi Numarasının Verilmesine Dair Yönetmelik" çıkarılacaktır. Bu kapsamda, müteahhitlik ve müşavirlik sektörü bilgi sistemi kurulacak,

				yapım işleri üstlenen müteahhitlerin yetkinliklerinin hangi esas ve kriterlere göre belirleneceği tespit edilerek buna dayalı yapı müteahhidi sicilleri tutulacak ve tüm müteahhitlere yetki belge numarası verilip elektronik ortamda kayıt altına alınacaktır.
--	--	--	--	--

TİCARET HİZMETLERİ

1. Mevcut Durum

Uluslararası piyasalardaki dalgalanmalar yurt içi talebi ve yatırımları olumsuz etkilemiş, milli gelirden ve çeşitli sektörlerde daralmaya yol açmıştır. Bu durumdan en çok etkilenen sektörlerden biri ticaret hizmetleri sektörü olmuştur. Ticaret hizmetlerinde 2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren başlayan daralma, 2009 yılında da sürmüştür. 2009 yılının ilk altı aylık döneminde gerçekleşen daralma yüzde 20,6 olmuştur. Ticaret hizmetlerinin sabit fiyatlarla GSYH içerisindeki payı 2007 yılında yüzde 15,2, 2008 yılında ise yüzde 14,9 olmuştur. Bu oranın daralmaya bağlı olarak 2009 yılında bir miktar daha düşmesi beklenmektedir.

Ticaret hizmetleri sektörü; diğer sektörlerle olan yakın bağlantısı nedeniyle, hem farklı sektörlerdeki gelişmelerden fazlasıyla etkilenmekte, hem de bağlantılı olduğu sektörlerdeki faaliyetleri doğrudan etkilemektedir. Ayrıca, sektörde son yıllarda görülen yapısal değişim; bir taraftan geleneksel yapıda iş kayıplarına neden olmakta, diğer taraftan yeni iş alanları ortaya çıkarmaktadır.

Sektördeki rekabet ve verimlilik baskısı, modern tedarik zinciri yönetimi ve kombine taşımacılık sistemlerinin önemini artırmaktadır. Ticaret potansiyelinin kullanılabilmesi için değişik ulaştırma modlarının bir arada uyum içinde çalışması, liman ve terminalerin farklı işlevlere elverişli hale getirilmesi önem arz etmektedir.

Ticari faaliyetleri büyük ölçüde düzenleyen Türk Ticaret Kanunu, Borçlar Kanunu gibi temel kanunlarda günümüz sosyal ve ekonomik şartlarına ve ihtiyaçlarına cevap verecek değişiklikler yapılmaktadır. Ayrıca, ticaret hizmetlerinde AB normlarında, iyi işleyen bir piyasa yapısı oluşturmak, ticari uygulamaları denetlemek üzere, kurumsal ve yasal düzenlemeler yapma ihtiyacı önemini korumaktadır.

Diğer taraftan, ilgili vergi kanunlarında yapılan değişikliklerle lisanslı depoya teslim edilen ürün için üreticiye verilen ürün senetlerinin el değiştirilmesinden doğan kazançlar 31 Aralık 2014 tarihine kadar gelir vergisi ve kurumlar vergisinden istisna tutulmuş, ürünlerin lisanslı depolara ilk tesliminde ve borsadaki alım satımında KDV istisnası getirilmiş ve lisanslı depoculuk işletmesi ile mudi arasında yapılan tüm sözleşmeler ve ürün senetleri damga vergisinden istisna tutulmuştur. Bu düzenlemelerle, lisanslı depoculuk sisteminin teşvik edilmesi amaçlanmıştır.

Vadeli İşlem ve Opsiyon Borsasında (VOB), pamuk ve buğdayda yılın çeşitli aylarındaki sözleşmelerle işlem yapılabilmektedir. VOB'un faaliyete başladığı 2005 yılından 2009 yılı Eylül ayına kadar, işlem hacmi, pamukta toplam 800 bin TL (405 adet sözleşme), buğdayda toplam 14.465 bin TL (5.551 adet sözleşme) olmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ticaret hizmetleri sektöründe rekabetçi bir ortamda verimlilik artışının sağlanması, faaliyet hacminin büyütülmesi, teknoloji ve yenilikçiliğin özendirilmesi temel amaçtır. Sektördeki KOBİ'lerin rekabet gücünün, kalite ve verimlilik düzeyinin artırılması, rekabet imkanlarının geliştirilmesi esastır.

Toptan ve perakende ticaret hizmetlerine yönelik yapılacak düzenlemelerde, sektörün bağlantılı diğer sektörlerle, tüketiciler üzerindeki etkilerinin çok yönlü olarak analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda, bir yandan kayıtdışılığın önlenmesine, tüketicinin ve rekabetin korunmasına, verimlilik ve kalitenin artırılmasına ve hijyen kurallarına uyulmasına yönelik tedbirler alınacak, diğer yandan ticaretin küçük esnaf ve sanatkar ağırlıklı yapısının ölçek büyütücü politikalarla modern bir yapıya dönüştürülmesi teşvik edilecektir.

Kurumsal yapılanmalar ve mevzuat düzenlemeleri ile piyasa işleyişindeki aksaklıkların giderilmesi ve faaliyet hacminin artırılması hedeflenmektedir. Tüketici haklarının korunması kapsamında; AB Müktesebatına uyumuna ve uygulamada ortaya çıkan aksaklıkların giderilmesine, tüketici haklarının genişletilmesine ve haksız ticari uygulamaların denetlenmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Fiziki mal akışının, yüksek standartlara sahip, güvenilir, ucuz ve hızlı ulaşım sistemleriyle sağlanması yönünde, lojistik ve kombine taşımacılık faaliyetlerinin gelişmesi ve bürokratik işlemlerin tek bir mekanda basitleştirilerek çözümlenmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 70. Toptan ve perakende ticaret hizmetleri sektörüne yönelik yapılacak düzenlemelerle, rekabeti ve tüketiciyi koruyan, bağlantılı diğer sektörlerde üretimi destekleyen, kayıtdışılığı önleyen, verimlilik ve kaliteyi artıran, hijyen kurallarına uyumu ve sektör içi kesimler arasında dengeli gelişmeyi sağlayan bir yapılanma gerçekleştirilecektir.				
Tedbir 158. Sebze ve meyve ticareti ile ilgili yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	TKİB, İçişleri Bakanlığı, TOBB, TESK, TÜSEMKOM, Diğer Meslek Kuruluşları, Sektör Temsilcileri	Aralık Sonu	Sebze ve Meyve Ticaretinin Düzenlenmesi Hakkında Kanun Tasarısının yasalasıp yürürlüğe girmesini takiben ikincil mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. Yapılacak düzenlemelerle toptancı hallerinin yönetiminin, fiziki ve teknik altyapılarının güçlendirilmesi, hal kayıt sisteminin oluşturulması, kayıtdışılığın asgari düzeye indirilmesi amaçlanmaktadır.

II. İSTİHDAMIN ARTIRILMASI

A. İŞGÜCÜ PİYASASININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla Türkiye nüfusu yaklaşık olarak 71,5 milyon kişidir. Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına dayanarak yapılan geçici tahminlere göre yıl ortası toplam nüfusun 2009 yılında 71,9 milyon olacağı, 2010 yılında ise 72,7 milyona ulaşacağı beklenmektedir.

TABLO: IV. 43- Yaş Gruplarının Toplam Nüfusa Oranları

(Yüzde)

	0-14 yaş grubu		15-64 yaş grubu	
	2000	2008	2000	2008
AB - 25	16,7	15,7	66,9	67,1
Türkiye	30,0	26,3	64,7	66,9

Kaynak: TÜİK, Eurostat

Ülkemizde toplam nüfus içinde 0-14 yaş grubundaki nüfusun payı azalırken, çalışma çağındaki nüfusun ve yaşlı nüfusun payı artmaktadır. Buna karşın 2008 yılında istihdam artışı çalışma çağı nüfusu artışının önüne geçmiştir. 2008 yılında bir önceki yıla göre çalışma çağı nüfusu yüzde 1,6 artarken, istihdam artışı yüzde 2,2 olmuştur. Ayrıca, küresel krizle birlikte gelirlerinde azalma yaşanan ailelerde daha önce işgücüne katılmayan bireylerin işgücüne dahil olmaları ile birlikte işgücü de önemli ölçüde artmıştır. Ancak, bu bireylerin önemli bir kısmı işsiz kalmıştır. Nitekim, 2008 yılında işgücü ve işsiz sayısı bir önceki yıla göre sırasıyla yüzde 3,0 ve yüzde 9,9 oranında artmıştır. İşgücüne dahil olmayanlar içerisinde yer alan iş aramayıp, çalışmaya hazır olanların sayısında ise yüzde 6,2 oranında bir artış kaydedilmiştir.

2008 yılının son dönemlerinde ortaya çıkan ve ülkemiz işgücü piyasasını da önemli ölçüde etkileyen küresel krizle birlikte işsiz sayısı ciddi bir biçimde artmıştır. İşsizlik oranı 2008 yılında yüzde 11 seviyesinde gerçekleşmiştir. Ayrıca, 2008 yılında tarım dışı ve genç işsizlik oranları sırasıyla yüzde 13,6 ve yüzde 20,5'e yükselmiştir. Bu oranların yüksek olmasında kriz nedeniyle işten çıkarılanlarla birlikte önceden ev işleriyle meşgul olan kadınların iş aramaya başlaması da etkili olmuştur. Nitekim kadınlarda işsizlik oranı 2008 yılında yüzde 11'den yüzde 11,6'ya yükselmiştir. Krizin ülkemiz işgücü piyasasında yarattığı en önemli etki, kadınların yeniden iş aramaya başlamaları ve işgücü piyasasına daha fazla dahil olmalarıdır. Nitekim, kadınların işgücüne katılım oranı 2008 yılında bir önceki yıla göre 0,9 puan artarak yüzde 24,5'e yükselmiştir. Ayrıca, küresel kriz, tarımda yaşanan çözülme sürecini tersine çevirmiştir. Nitekim, 2008 yılında bir önceki yıla göre tarım istihdamının payı yüzde 23,5'ten yüzde 23,7'ye yükselmiştir.

Ülkemizde işgücü verimliliği, son dönemde artış göstermekle beraber, özellikle mesleki eğitim kalitesinin düşüklüğü, hizmet içi eğitim ve yaşam boyu eğitim faaliyetlerinin yetersizliği, sermaye birikimi ve teknolojik yenilenme süreçlerindeki eksiklikler gibi nedenlerle, AB ülkelerine göre daha düşük kalmaktadır. ILO verilerinde, çalışılan saat başına satın alma gücü paritesine göre GSYH olarak hesaplanan işgücü verimliliği, ülkemizde, 2002-2008 yılları arasında, 10 ABD dolarından 14 ABD dolarına yükselmiştir. Söz konusu veri, 2008 yılı için, Fransa'da 35, İngiltere'de 32, Almanya'da 30, İtalya'da 29 ve İspanya'da 23 ABD doları olarak gerçekleşmiştir.

TABLO: IV. 44- Temel İstihdam ve İşgücü Göstergeleri

(Yüzde)

	Türkiye			AB-25		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
İşgücüne Katılma Oranı (İKO) (15-64)	50,2	50,2	50,8	70,7	70,9	71,4
- İKO (Kadın)	26,1	26,1	26,9	63,4	63,7	64,3
- İKO (Erkek)	74,4	74,4	74,8	78,0	78,1	78,4
İstihdam Oranı (15-64)	45,9	45,8	45,9	64,8	65,8	66,3
- İstihdam Oranı (Kadın)	23,9	23,8	24,3	57,6	58,6	59,4
- İstihdam Oranı (Erkek)	68,1	68,0	67,7	72,1	73,0	73,2
İşsizlik Oranı (15+ Yaş)	10,2	10,3	11,0	8,2	7,2	7,0
- İşsizlik Oranı (Kır)	6,2	6,8	7,2	-	-	-
- İşsizlik Oranı (Kent)	12,2	12,0	12,8	-	-	-
Genç İşsizliği Oranı (15-24)	19,1	20,0	20,5	17,1	15,3	15,5

Kaynak: TÜİK, Eurostat

2009 yılında nominal olarak ortalama net memur maaşları yüzde 15, ortalama kamu işçi ücretleri ise yüzde 5,7 oranlarında artmıştır. Reel olarak ise, memur maaşlarının yüzde 8,3 oranında artacağı, kamu işçi ücretlerinin de yüzde 0,5 oranında gerileyeceği tahmin edilmektedir. 2008 yılında ortalama özel kesim net işçi ücretlerinde nominal olarak yüzde 12,2, reel olarak yüzde 1,6 oranlarında artış tahmin edilmektedir.

2009 yılında ortalama aylık brüt asgari ücret 16 yaşından büyük işçiler için 679,50 TL, 16 yaşından küçük işçiler için 578,25 TL olmuştur. 2009 yılında 16 yaş ve üstü ortalama aylık net asgari ücret nominal olarak yüzde 9 oranında artmıştır. Reel olarak ise, yüzde 2,7 oranında artacağı tahmin edilmektedir.

2009 yılında, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu kapsamında çalışanlar arasında sendikalaşma oranı yüzde 59 iken 4688 sayılı Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu kapsamındaki kamu çalışanları arasında sendikalaşma oranı yüzde 57'dir.

Ülkemizde yaşanan ekonomik krizin işletmeler ve istihdam üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak amacıyla 2009 yılında yürürlüğe giren 5838 sayılı Kanun ile 2008-2009 yıllarında uygulanmak üzere, kısa çalışma ödeneğinin azami süresi 3 aydan 6 aya çıkarılmış, Bakanlar Kuruluna bu süreyi 6 ay kadar uzatma yetkisi verilmiş ve ödenek miktarı yüzde 50 oranında artırılmıştır.

Ülkemizde sosyal diyalogu geliştirmek amacıyla oluşturulmuş bulunan Ekonomik ve Sosyal Konseyin işlevinde etkinliği artırmak amacıyla, Konseyin kamu ağırlıklı yapısının değiştirilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Çalışma hayatı mevzuatının, AB'ye uyum sürecinde özellikle 2821 sayılı Sendikalar Kanunu ile 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununda, 87 ve 98 sayılı ILO Sözleşmeleri doğrultusunda değişiklik yapılmasına ilişkin çalışmalar sürdürülmektedir.

Kamu görevlilerinin sendikal haklarının düzenlendiği 4688 sayılı Kamu Sendikaları Kanununun uygulanmasına ilişkin sorunların giderilmesi ihtiyacı önemini korumaktadır.

Kamu personel sisteminde, kamu görevlilerinin istihdam şekilleri ve ücretlerinin iş, liyakat, verim, kıdem ve kariyerin karşılığı olarak belirlenmesine olanak sağlayacak reform ihtiyacı önemini korumaktadır.

Ülkemiz tarımının özelliklerini dikkate alan, tarım ve orman işçilerini kapsayan Tarım İş Kanununun çıkarılması ihtiyacı devam etmektedir.

2008 yılında 5763 sayılı Kanun ile ağır ve tehlikeli işlerde, çalıştığı iş ile ilgili mesleki eğitim almamış işçilerin çalıştırılmaları yasaklanmıştır. İş kazaları ve meslek hastalıklarının önlenmesi kapsamında iş sağlığı ve güvenliği eğitimlerinin, çırakları da kapsayacak biçimde, yaygınlaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

TABLO: IV. 45- İşgücü Maliyetlerinde ve Net Ele Geçen Ücretlerdeki Gelişmeler

	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009(6)
İŞGÜCÜ MALİYETİ (1)									
Reel İşgücü Maliyeti Endeksi (1994=100)									
- İşçi (3)									
. Kamu	115,7	99,5	102,2	105,4	107,4	104,4	111,9	105,2	112,4
. Özel	115,9	108,9	106,3	111,1	114,9	114	118,3	118,5	-
- Memur	117	120,3	122,6	127,8	134,5	140,2	148,4	147	164,7
- Asgari Ücret (4)	132,9	134,9	153,9	170,8	181,8	180,7	183,6	177,1	190,7
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- İşçi (3)									
. Kamu	-11,1	-14	2,7	3,1	1,9	-2,8	7,2	-6	6,8
. Özel	-17,7	-6,1	-2,3	4,5	3,4	-0,8	3,8	0,2	-
- Memur	-9,7	2,8	1,9	4,3	5,2	4,2	5,8	-0,9	12
- Asgari Ücret (4)	-14,6	1,5	14,1	11	6,4	-0,6	1,6	-3,6	7,7
NET ELE GEÇEN ÜCRETLER (2)									
Reel Net Ele Geçen Ücret Endeksi (1994=100)									
- İşçi (3)									
. Kamu	98,2	89,2	86,8	88,3	90,7	88,3	91,1	89,3	88,9
. Özel	95,3	94,3	93,9	97,1	97,7	97	99,4	100,9	-
- Memur	104,8	110,8	109,9	112,7	115,7	122,9	127,7	136	147,3
- Asgari Ücret (5)	113,9	123	127,6	158,6	165,3	163,9	162,8	176,6	181,2
Bir Önceki Yıla Göre Reel Yüzde Değişim									
- İşçi (3)									
. Kamu	-11,5	-9,2	-2,7	1,7	2,7	-2,7	3,1	-1,9	-0,5
. Özel	-20,3	-1	-0,4	3,5	0,5	-0,7	2,5	1,6	-
- Memur	-3,8	5,7	-0,9	2,6	2,6	6,2	3,9	6,5	8,3
- Asgari Ücret (5)	-14,1	8	3,7	24,3	4,2	-0,9	-0,7	8,5	2,7

Kaynak : Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, DPT, TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları

(1) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TEFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise ÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. 2009 yılı için ÜFE tahmini yüzde 1,2 alınmıştır.

(2) Reel hesaplamalarda 1994-2004 yılları arasında TÜFE (1994=100), 2005 yılından sonra ise TÜFE (2003=100) bazlı endeks kullanılmıştır. 2009 yılı için TÜFE tahmini yüzde 6,2 alınmıştır.

(3) TİSK ve Kamu İşveren Sendikaları verilerinden hesaplanmıştır. 2008 yılı özel kesim işçi ücretleri tahmindir.

(4) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi asgari ücretin işgücü maliyetinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(5) 16 ve üstü yaş sanayi ve hizmetler kesimi net asgari ücretinin yıllık ortalamaları esas alınmıştır.

(6) Tahmin.

Not: 2008 yılından itibaren net ele geçen ücretlere bekar çalışan için asgari geçim indirimi dahildir.

Küreselleşme ve bilgi toplumuna dönüşüm, çalışma ilişkilerini ve biçimlerini değiştirmektedir. Bu bağlamda, istihdam artışını sağlayacak biçimde çalışanların, işletmelerin ve sektörlerin değişime uyumlarının kolaylaştırılması ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İstihdam odaklı sürdürülebilir büyüme çerçevesinde, rekabetçi bir ekonomi ve bilgi toplumuna dönüşüm doğrultusunda istihdam imkanlarının geliştirilmesi, işsizliğin azaltılması ve işgücü piyasasının etkinleştirilmesi temel amaçtır.

Esneklik ile güvence arasındaki dengenin sağlandığı, verimliliği esas alan ücret sisteminin oluşturulduğu, teknolojik gelişme ve değişime uyum sağlayabilecek istihdam olanakları ile herkese, başta cinsiyete dayalı eşitlik olmak üzere, eşit hak ve fırsatların sunulduğu etkin bir işgücü piyasası oluşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/ Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 71. İşgücü piyasası etkinleştirilecektir.				
Tedbir 159. Değişen piyasa koşullarını makro bakış açısıyla ele alan ulusal bir istihdam stratejisi ve eylem planı oluşturulacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, MEB, DPT, Hazine Müsteşarlığı, SGK, MYK, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Küresel krizin etkisiyle değişen piyasa koşullarını göz önüne alan bütüncül bir istihdam stratejisi oluşturulacaktır. Ayrıca, oluşturulan istihdam stratejisi doğrultusunda işgücü piyasasının canlandırılması ve istihdamın artırılmasına yönelik eylem planı da hazırlanacaktır.
Tedbir 160. Toplu iş hukuku alanında uluslararası norm ve standartlar doğrultusunda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Haziran Sonu	ILO'nun 87 ve 98 sayılı Sözleşmeleri bağlamında 2821 ve 2822 sayılı Kanunlarda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 161. Ülkemizdeki mevcut sosyal diyalog mekanizmalarının etkinliğini artırmaya yönelik olarak Ekonomik ve Sosyal Konsey (ESK) yeniden yapılandırılacaktır.	DPT	Başbakanlık, ÇSGB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Kamu Görevlileri Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	ESK'nın yasal ve fonksiyonel altyapısı güçlendirilerek, kamu ağırlıklı yapısını değiştirecek düzenlemeler yapılacaktır.

Tedbir 162. İş sağlığı ve güvenliği alanlarında yürütülen mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı, KOSGEB, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	AB ve ILO normları temelinde hazırlanan iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
--	--------------------------------------	--	-------------	--

B. EĞİTİMİN İŞGÜCÜ TALEBİNE DUYARLILIĞININ ARTIRILMASI

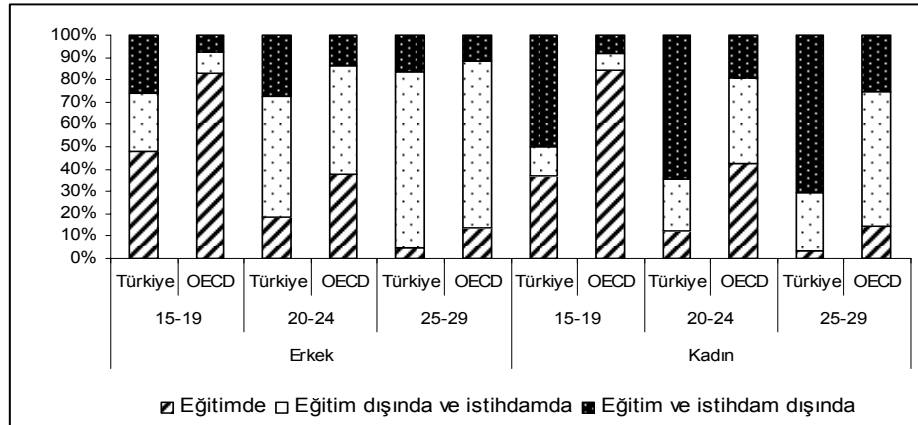
1. Mevcut Durum

Türkiye'nin, demografik yapısı itibarıyla artan çalışma çağı nüfusunun istihdam yaratabilmesi ve bilgi toplumuna dönüşebilmesi için önünde ciddi fırsatlar bulunmaktadır. Kısa ve orta vadede, değişen ekonomik yapıya uygun işgücü ihtiyacını karşılayacak gençlerin mesleki becerilerinin artırılması ve özellikle yüksek katma değer üretimini sağlayacak olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin sunduğu imkanlardan yararlanılması, hem insan kaynağının geliştirilmesini sağlayacak hem de bilgi toplumuna dönüşümde ihtiyaç duyulan itici gücü ortaya çıkaracaktır.

İstihdam ve eğitim arasındaki bağın yeterince kurulamaması ve mesleki eğitimin işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda istenilen ölçüde verilememesi, insan gücü niteliği ile işgücü piyasasının talebi arasında dengesizliklere yol açmakta ve eş zamanlı olarak hem işsizliğe, hem de boş iş pozisyonlarına neden olmaktadır. Bu durum, mesleki eğitimin işgücü piyasasının talepleri doğrultusunda şekillendirilmesini ve oluşturulan mesleki yeterlilikler sisteminin tamamlanarak hayata geçirilmesini gerekli kılmıştır.

Ülkemizde 15-29 yaş arası gençlerden istihdamda ve eğitimde yer almayanların oranı OECD ülkelerine göre oldukça yüksektir. Bu durumun kadınlarda erkeklerden daha belirgin olduğu, kadınlarda eğitim ve istihdamın dışında olma durumunun erkeklere göre daha kalıcı olduğu görülmektedir.

GRAFİK: 6- Eğitimde ve İstihdamda Yer Almayan Genç Nüfus, 2008

Kaynak: OECD

Eğitimde modüler bir yapıya geçilmesi yönündeki çalışmalar çerçevesinde ortaöğretimde 9. sınıftan sonra mesleki teknik liseler ile genel liseler arasında geçişlere imkan veren esnek bir yapıya geçilmiş olmakla birlikte, uygulamada mesleki rehberlik ve yönlendirme hizmetlerinin yetersizliği ve toplumda konuya ilişkin farkındalık düzeyinin düşük kalması gibi nedenlerden dolayı sorunlarla karşılaşmaktadır. Ortaöğretim düzeyindeki mesleki teknik eğitim programları yenilenmiş, söz konusu çalışmaların Meslek Yüksek Okullarına (MYO) yansıtılması amacıyla İnsan Kaynaklarının Mesleki Eğitim Yoluyla Geliştirilmesi Projesi (İKMEP) kapsamında faaliyetlere devam edilmiştir.

Türkiye’de 2008 yılında işgücünün yüzde 63,2’si, istihdamın yüzde 63,6’sı ve işsizlerin yüzde 60,1’i lise altı eğitim seviyesindekiler ve okur-yazar olmayanlardan oluşmaktadır. Mevcut işgücünün niteliği ve verimliliğinin düşük olması nedeniyle işgücü arz ve talebi arasında yaşanan uyumsuzluk, işgücü piyasasının etkinliğini azaltan önemli bir faktördür.

TABLO: IV. 46- 2008 Yılı İşgücü Eğitim Düzeyi

	(Yüzde)					
	İşgücü	İstihdam	İşsiz	İKO	İstihdam Oranı	İşsizlik Oranı
Okur-yazar olmayanlar	4,3	4,5	2,4	18,1	17	6,3
Lise altı eğitimliler	58,9	59,1	57,7	44,9	40,1	10,7
Lise ve dengi meslek lisesi eğitimliler	22,1	21,6	26	56,1	48,8	12,9
- Mesleki ve teknik lise	10,5	10,4	11,2	65,0	57,4	11,7
Yüksekokul ve fakülte	14,7	14,8	13,9	77,6	69,6	10,3
Toplam	100,0	100,0	100,0	47,8	43,1	9,9

Kaynak: TÜİK

Eğitim seviyeleri itibarıyla bakıldığında, yüksekokul ve fakülte mezunları dışında kalan gruplarda eğitim seviyesi yükseldikçe işsizlik oranları da yükselmektedir. Bu durumun en önemli nedeni, eğitim seviyesi yükseldikçe işgücüne ve istihdama katılma eğiliminin artmasıdır.

Hayat Boyu Öğrenme Strateji Belgesi 05.06.2009 tarihli Yüksek Planlama Kurulu kararı ile kabul edilmiş ve uygulamaya konulmuştur. Bunun yanısıra, mesleki ve teknik eğitimin bir bütünlük içinde ele alınması ve uygulamalarının yürütülebilmesi amacıyla 2008-2012 yıllarını kapsayan Mesleki Eğitim ve Öğretim Strateji Belgesi hazırlanması çalışmalarına devam edilmektedir.

Ulusal yeterlilikler sisteminin kurulmasına yönelik adımlardan birisi olan Mesleki Yeterlilikler Kurumunun açılmasıyla, iş piyasasının ihtiyaçları göz önüne alınarak meslek standartlarının geliştirilmesi, öğrencilerin değerlendirilerek sertifikalandırılması çalışmalarına başlanmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Eğitimin işgücü talebine olan duyarlılığının artırılması amacıyla hazırlanan hayat boyu eğitim stratejisi dikkate alınarak, ekonominin talep ettiği alanlarda insan gücü yetiştirilmesi ve eğitim ile işgücü piyasasının daha esnek bir yapıya kavuşturulması hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 72. İş dünyasının talep ettiği nitelikteki işgücünün yetiştirilmesi amacıyla eğitim ile işgücü arasındaki işbirliği güçlendirilecektir.				
Tedbir 163. Mesleki ve teknik ortaöğretimde kurulan modüler sistem geliştirilecek ve yükseköğretimdeki mesleki ve teknik eğitim programları da bu yapıyla uyumlu hale getirilecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	ÇSGB, YÖK, İŞKUR, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Yenilenen modüllere öğretmenlerin uyumunun sağlanmasına yönelik hizmet içi eğitim faaliyetleri artırılabilecektir. MYO'lar meslek liselerinin müfredatlarını tekrar eder konumdan çıkarılarak, aralarında program devamlılığı ve bütünlüğü sağlanacaktır.
Tedbir 164. Mesleki Eğitim ve Öğretim Stratejisi hazırlanacaktır.	Milli Eğitim Bakanlığı	ÇSGB, DPT, İŞKUR, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Mesleki eğitim ve öğretimde işgücü talebine uyumun güçlendirilmesine, kalitenin artırılmasına, statünün geliştirilmesine, mali kaynakların çeşitlendirilmesine ve iş dünyasının yönetimde rol almasına odaklanan bir strateji ve eylem planı hazırlanacaktır. Mesleki, Bilgi, Rehberlik ve Danışmanlık Sisteminin oluşturulması kapsamında etkin bir hayat boyu mesleki yönlendirme mekanizması geliştirilecektir.
Tedbir 165. Ulusal mesleki yeterlilikler sisteminin güçlendirilmesi ve öncelikli sektörlerde meslek standartları geliştirilmesi çalışmalarına hız verilecektir.	MYK	MEB, ÇSGB, YÖK, İŞKUR, Üniversiteler, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Etkin bir koordinasyon mekanizması kurularak, mesleki ve teknik eğitim programları, geliştirilen meslek standartları ile uyumlu hale getirilecektir.

C. AKTİF İŞGÜCÜ POLİTİKALARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Küresel kriz ülkemizde işgücü piyasasını ciddi şekilde etkilemiştir. İç ve dış talepteki daralmaya bağlı olarak üretimde yaşanan azalma ile birlikte istihdam azalmış ve işsizlik artmıştır. Bu durum, özellikle istihdam piyasasına girişte zorluk yaşayan vasıfsız işgücünün niteliklerinin ve kazançlarının artırılmasını amaçlayan ve kamu istihdam hizmetlerini, iş yaratmayı ve işgücünün eğitimini içeren aktif işgücü politikalarının önemini artırmıştır. Krizden etkilenen AB ve OECD ülkelerinde işsizlikle mücadelede aktif

işgücü programlarına öncelik verilmiş ve bu programlara ayrılan kaynaklar artırılmıştır. Ülkemizde de 5763 sayılı Kanunla İŞKUR tarafından uygulanan aktif işgücü politikalarına ayrılan kaynaklar artırılmıştır.

TABLO: IV. 47- 2005-2009 Yılları Arasında İŞKUR Tarafından Verilen Aktif İşgücü Programlarına Yapılan Harcama ve Yararlanan Kişi Sayısı

Yıllar	Harcama (Bin TL)	Yararlanan Kişi Sayısı
2005	21 716	11 473
2006	15 174	17 106
2007	29 672	33 597
2008	35 602	32 206
2009*	144 736	163 732

Kaynak: İŞKUR

*13.10.2009 tarihi itibarıyla

Aktif işgücü politikaları kapsamında İŞKUR; iş arayanlara iş bulunmasını, mesleki eğitim ve işgücü uyum programlarını, mesleğe yöneltme, mesleki danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinin sunulmasını, iş arama stratejilerinin geliştirilmesini, uzun süreli işsizler, özürümler, kadınlar ve gençler gibi dezavantajlı grupların daha kolay iş bulmasını, girişimcilik eğitimlerini ve istihdam garantili eğitim kurslarını ve kamu yararına çalışma programlarını yürütmektedir. İŞKUR'a aktif işgücü politikalarında kullanılmak üzere aktarılan kaynağın artırılması İŞKUR'un bu kapsamda verdiği hizmetlerden yararlanan kişi sayısını artırmıştır.

2007 yılından itibaren İŞKUR tarafından işgücü piyasası ihtiyaç analizine yönelik İşgücü Piyasası Araştırması yapılmaya başlanmıştır. İşgücü Piyasası Araştırması, işverenlerin günümüzde ve önümüzdeki dönemlerde hangi sektörlerde, hangi mesleklerde ve ne kadar elemana ihtiyaç duyduğunun ve hangi mesleklerde eleman temininde güçlük çektiklerinin tespit edilmesine yardımcı olmaktadır. Ayrıca, söz konusu anket aktif işgücü programlarının piyasasının ihtiyaçlarına göre tasarlanmasına ve uygulanmasına katkı sağlayacaktır.

2006-2009 yılları arasında uygulanan Özelleştirme Sosyal Destek Projesi (ÖSDP) tamamlanmıştır. ÖSDP II kapsamında 9.649 kişiye danışmanlık, formel eğitim, işyeri eğitimi ve toplum yararına çalışma programı hizmetleri sağlanmış ve bu kişilerin 4.896'sı istihdam edilmiştir. Ayrıca, ÖSDP kapsamında 11 İş Geliştirme Merkezi kurulmuş, bu merkezlerde 290 işyeri açılmış ve 1.618 kişiye istihdam yaratılmıştır.

2007 yılında başlatılan Türkiye ve AB'nin ortak finansmanı ile kadınlar ile gençlerin istihdam edilebilirliklerinin artırılmasını ve İŞKUR'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesini amaçlayan Aktif İstihdam Tedbirleri ve Yerel Düzeyde İŞKUR'a Destek Projesi devam etmektedir.

Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı (IPA) İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programı çerçevesinde, İŞKUR tarafından, toplam tutarı 57 milyon euro olan Kadın İstihdamının Desteklenmesi, Genç İşsizliğinin Azaltılması ve Kamu İstihdam Hizmetlerinin Kalitesinin Artırılması Operasyonları yürütülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Aktif işgücü politikalarının işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda geliştirilmesi, yaygınlaştırılması ve bu kapsamda sunulan hizmetlerin kalitesinin yükseltilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 73. Aktif işgücü programları işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda yaygınlaştırılacak, etkinleştirilecek ve bu programların piyasa üzerindeki etkileri değerlendirilecektir.				
Tedbir 166. Başta işgücü piyasasına girişte zorlukla karşılaşanlar ve kriz nedeniyle işten çıkarılanlar olmak üzere bireylerin aktif işgücü programlarına erişimleri artırılabacaktır.	İŞKUR	Maliye Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, SGK, YÖK, SYDGM, KOSGEB, KSGM, GSGM, SHÇEK, ÖZİDA, Valilikler, Yerel Yönetimler, Kalkınma Ajansları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Gençler, kadınlar, uzun süreli işsizler, özürllüler, eski hükümlüler ve kriz nedeniyle işten çıkarılanlar başta olmak üzere, bireylere niteliklerine uygun becerilerin kazandırılması, iş bulmalarının ve iş kurmalarının kolaylaştırılması amacıyla bu kesimlere iş arama ve mesleki yönlendirme hizmetleri ile teorik ve işbaşı eğitimleri bileşenlerinin bir arada verildiği aktif işgücü programları yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 167. Aktif işgücü programları izleme ve değerlendirme sistemi oluşturulacaktır.	İŞKUR	ÇSGB, MEB, DPT, Hazine Müsteşarlığı, MYK, KOSGEB, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, Üniversiteler, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarının etkinliğini ve etkililiğini düzenli bir şekilde, program türü ve il bazında izlemeye imkan veren çalışmalar tamamlanacaktır. Uygulanacak olan aktif işgücü programları söz konusu izleme ve değerlendirme çalışmalarının sonuçları dikkate alınarak tasarlanacaktır.
Tedbir 168. İŞKUR'un uyguladığı işgücü eğitimlerinde özel sektör, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının payı artırılabacaktır.	İŞKUR	Maliye Bakanlığı, ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, Kalkınma Ajansları, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	İşgücü yetiştirme programlarında özel sektör, meslek kuruluşları ile işçi ve işveren kuruluşlarının payının artırılması özendirilecektir. Başta KOBİ'ler olmak üzere, söz konusu kuruluşlara yönelik bilgilendirme faaliyetleri yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 169. Özel istihdam bürolarının işe yerleştirme sürecindeki etkinlikleri artırılabacaktır.	İŞKUR	ÇSGB, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları, Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Özel istihdam bürolarının faaliyetlerini çeşitlendirmeye yönelik düzenlemeler yapılacaktır.

Tedbir 170. Kısa vadeli istihdam yaratmayı amaçlayan programlar yaygınlaştırılacaktır.	İŞKUR	ÇSGB, MEB, Hazine Müsteşarlığı, MYK, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, Meslek Kuruluşları	Aralık Sonu	Özellikle kriz nedeniyle işten çıkarılanların gelir kayıplarını telafi etmek ve bu kişilere kısa süreli iş sağlamak amacıyla toplum yararına çalışma programları gibi kısa süreli istihdam yaratan programlar yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 171. İŞKUR'un kurumsal kapasitesi güçlendirilecektir.	İŞKUR	Maliye Bakanlığı, ÇSGB, DPT, Hazine Müsteşarlığı, DPB	Aralık Sonu	Aktif işgücü programlarının daha etkin bir şekilde uygulanmasını ve İŞKUR tarafından sunulan hizmetlerin kalitesinin artırılmasını sağlamak amacıyla İŞKUR İl Müdürlüklerinin fiziki ve insan gücü ihtiyaçları karşılanacaktır.

III. BEŞERİ GELİŞME VE SOSYAL DAYANIŞMANIN GÜÇLENDİRİLMESİ

A. EĞİTİM SİSTEMİNİN GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Eğitime erişim ve eğitimin kalitesi, eğitim sisteminin temel sorun alanlarıdır. Erişim sorunu kapsamında okullaşma oranları ve bölgeler, cinsiyetler arası farklılıklar, kalite sorunu kapsamında ise fiziki altyapı yetersizlikleri, müfredatın güncellenmesi, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesi ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumu gibi hususlar öne çıkmaktadır.

TABLO: IV. 48- Eğitim Kademeleri İtibarıyla Okullaşma Oranları

	2006-2007		2007-2008		2008-2009	
	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)(5)	Öğrenci Sayısı (Bin)	Brüt Okul. Oranı (yüzde)(5)
Okul Öncesi Eğitim (1)	641	24,0	702	29,9	805	33,9
İlköğretim (2)	10 847	96,3	10 871	104,5	10 710	103,8
Ortaöğretim (2)	3 387	86,6	3 245	87,5	3 837	76,6
a) Genel Lise	2 142	54,8	1 980	53,4	2 272	45,4
b) Mesleki ve Teknik Eğitim	1 244	31,8	1 265	34,1	1 565	31,3
Yükseköğretim Toplam (3)	2 292	46,0	2 553	47,8	2 889	54,2
Örgün	1 446	29,1	1 655	30,1	1 747	35,3
Yaygın Eğitim (4)	4 509	-	5 118	-	5 765	-

Kaynak: MEB, ÖSYM

(1) 4-5 yaş çağ nüfusuna göre hesaplanmıştır.

(2) Açık ilköğretim ve açık lise öğrencileri dahildir.

(3) Üniversiteler ve diğer eğitim kurumları dahil, lisansüstü öğrenciler hariçtir. 17-20 yaş grubu için hesaplanmıştır.

(4) Yaygın Eğitim Kurumlarına ait öğrenci sayısı bilgileri bir önceki öğretim yılı sonu itibarıyla verilmiştir.

(5) 2007-2008 öğretim yılından itibaren okullaşma oranları Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Nüfus Sayımı sonuçlarına göre hesaplanmıştır.

Türkiye’de okuma yazma bilmeyenler nüfusun yüzde 10’unu oluşturmakta olup kadınlarda bu oranın yüksek olduğu görülmektedir.

TABLO: IV. 49- Cinsiyete Göre Okuma Yazma Oranı (15 +yaş) (*)

	Toplam	Yüzde	Erkek	Yüzde	Kadın	Yüzde
	(Bin)		(Bin)		(Bin)	
Okuma yazma bilmeyen	4 863	10,0	967	4,0	3 897	15,8
Okuma yazma bilen	43 807	90,0	23 077	96,0	20 730	84,2
Toplam	48 670	100,0	24 043	100,0	24 627	100,0

Kaynak: TÜİK

(*) Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi 2008 Nüfus Sayımına göre hesaplanmış olup okuma yazma durumu bilinmeyenler kapsamamıştır.

Okul öncesi eğitimde, son üç yılda okullaşma oranı yüzde 24’ten yüzde 33,9’a ulaşmış olmakla birlikte, bu oran AB-27 ortalaması olan yüzde 88,4’ün (2007 yılı 4 yaş nüfusuna göre) altındadır. Ayrıca, okul öncesi eğitime erişimde bölgeler arası farklılıklar belirgindir. Okul öncesi eğitimdeki okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 14,6 ile Ağrı iken, en yüksek olduğu il yüzde 91,1 ile Amasya’dır. Ailelerin sosyo-ekonomik koşullarından kaynaklanan eşitsizliğin giderilmesinde önemli katkısı olan ve eğitimin ileri kademelerindeki başarıya etkisinin olumlu olduğu bilinen okul öncesi eğitimde farkındalığın artırılması ihtiyacı önemini korumaktadır. Okul öncesi eğitimin yaygınlaştırılması kapsamında 32 pilot ilde başlatılan zorunlu eğitim uygulamasının önümüzdeki dönemde diğer illeri de kapsayacak şekilde genişletilmesi için çalışmalar sürdürülmektedir.

İlköğretime geç kayıtlar, bitirmeden ayrılanlar ile başta kızlar olmak üzere kırsal kesimdeki çocukların eğitime erişimindeki sorunlar, okullaşma oranının istenilen düzeyde artmasını engelleyen başlıca faktörlerdir. 2007-2008 öğretim dönemi sonunda ilköğretimden mezun olanların içinde kızların oranı Türkiye genelinde yüzde 46,8 iken bu oranın en düşük olduğu Muş ilinde yüzde 34,7’dir. 2008-2009 öğretim döneminde ilköğretim çağ nüfusunda olup da eğitim dışında kalan her beş çocukta üçü kızdır.

Ortaöğretimde öğrenci sayısında artış sağlanmasına rağmen ortaöğretim süresinin dört yıla çıkması sebebiyle çağ nüfusundaki artıştan dolayı okullaşma oranının yüzde 76,6’ya düştüğü görülmektedir. Ortaöğretimde okullaşma oranlarında bölgesel farklılıklar önemini korumaya devam etmektedir. Okullaşma oranının en düşük olduğu il yüzde 32,6 ile Ağrı’dır. Türkiye genelinde yüzde 85,2 olan ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranı, Mardin ilinde yüzde 61,1 ile en düşük düzeydedir.

TABLO: IV. 50- Yaşlara Göre Net Okullaşma Oranı (2007) (1)

(Yüzde)

	3-4 Yaş (2)	5-14 Yaş	15-19 Yaş	20-29 Yaş
Türkiye	6,7	84,3	47,2	11,9
OECD Ortalaması	71,2	98,6	81,5	24,9
AB-19 Ortalaması	78,9	99,1	84,4	24,8

Kaynak: OECD

(1) Tablodaki yaş gruplarının alınma nedeni uluslararası karşılaştırma yapılabilmesini sağlamaktır.

(2) 4 yaş ve altındaki öğrencilerin 3 ve 4 yaş nüfusa oranını vermektedir.

Türkiye’de son yıllarda tüm eğitim kademelerindeki okullaşma oranında sağlanan gelişmelere rağmen, özellikle zorunlu eğitim kapsamı dışında kalan eğitim kademelerinde OECD ve AB ülke ortalamaları ile karşılaştırıldığında söz konusu oranlar düşük düzeyde kalmaktadır.

1995 yılında ortaöğretim içinde mesleki ve teknik ortaöğretimin payı yüzde 42,3 iken bu oran 2002-2003 öğretim döneminde okul türleri arasında farklı katsayı uygulamasının da etkisiyle yüzde 32,3’e gerilemiştir. Ancak, 2002 yılında başlatılan meslek yüksekokullarına (MYO) sınavsız geçiş uygulaması, 2005-2006 öğretim döneminden itibaren genel ve mesleki eğitimde 9. sınıfların ortak olması ve yönlendirme faaliyetlerinin de etkisiyle bu oran artmaya başlamış ve 2008-2009 öğretim dönemi itibarıyla yüzde 40,8’e yükselmiştir. Bununla beraber; ilköğretimden ortaöğretime geçiş sisteminin öğrencilerin ilgi, beceri ve kabiliyetlerini dikkate almaktan uzak olması, ilköğretimde etkin bir yönlendirme sisteminin kurulamamış olması mesleki eğitimin ortaöğretim içindeki payının artışı sınırlamaktadır. Buna ek olarak, yükseköğretime geçişteki katsayı uygulamasının kaldırılması sonucunda mesleki ve teknik eğitime olan talebin artarak devam etmesi ve OECD ve AB ortalaması olan yüzde 50 oranına ulaşılması beklenmektedir. Önümüzdeki dönemde ise mesleki ve teknik ortaöğretimin işgücü piyasası ile uyum düzeyinin artırılmasına yönelik çalışmalar daha çok önem kazanacaktır.

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan gelişmelere paralel olarak yükseköğretim kademesinde de önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu çerçevede, yükseköğretime erişimi artırmak amacıyla son yıllarda iki önemli adım atılmıştır. Bunlardan ilki; 2006 yılında 15, 2007 yılında 17 ve 2008 yılında 9 olmak üzere toplam 41 yeni devlet üniversitesi kurulmasıdır. Aynı dönemde vakıf üniversitelerinin kurulması da teşvik edilmiş; 2007 yılında 5, 2008 yılında 5 ve 2009 yılında 9 olmak üzere toplam 19 yeni vakıf üniversitesi kurulmuştur. Sonuç olarak, ülkemizde üniversiteler bütün illere yaygınlaştırılmış olup 94’ü devlet ve 45’i vakıf olmak üzere toplam üniversite sayısı 139’a ulaşmıştır.

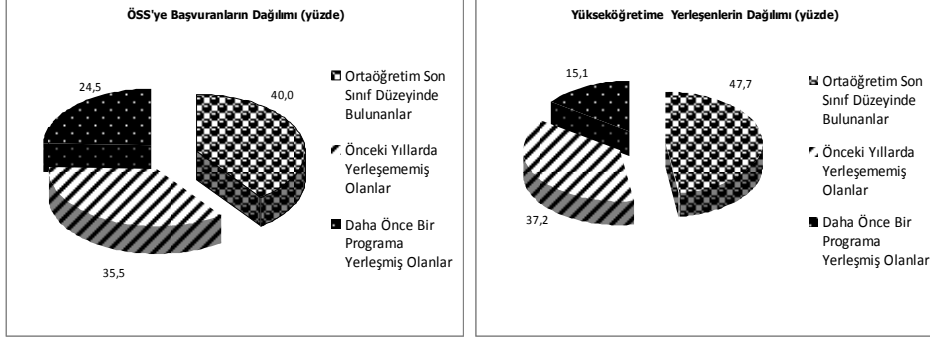
Yükseköğretime erişimin artırılmasına yönelik olarak atılan ikinci önemli adım ise 2008 ve 2009 yıllarında örgün yükseköğretim kontenjanlarının sırasıyla yüzde 28,1 ve yüzde 16,6 oranında artırılmasıdır.

Kontenjanlardaki artışa paralel olarak örgün yükseköğretime yerleşen öğrenci sayısında da artış yaşanmış ve 2009 yılı itibarıyla bu sayı 529 bine ulaşmıştır. Bu gelişmelerin sonucu olarak 9. Kalkınma Planı döneminde yüzde 33 ve yüzde 48 olarak öngörülen örgün yükseköğretim okullaşma oranı ile toplam yükseköğretim okullaşma oranı hedefi aşılarak sırasıyla yüzde 35,3’e ve yüzde 54,2’ye ulaşmıştır.

Diğer yandan, 2009 yılında Öğrenci Seçme Sınavına (ÖSS) 1.451 bin aday başvurmuştur. Başvuran adayların sadece yüzde 40’i (583 bin) ortaöğretim son sınıf düzeyinde bulunmakta, geri kalan kısmı ise önceki yıllarda yerleşememiş, bir yükseköğretim programına yerleşmiş ve bir programdan mezun olmuş kişilerden oluşmaktadır.

Ortaöğretim mezun sayısı ile örgün yükseköğretim kontenjanı karşılaştırıldığında yükseköğretim arzının ortaöğretimden yükseköğretime geçiş için yeterli olduğu göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, örgün yükseköğretim programına yerleşen kişilerin sadece yüzde 47’si (252 bin) ortaöğretim son sınıf düzeyinde bulunmaktadır.

GRAFİK: 7- ÖSS'ye Başvuran ve Yükseköğretime Yerleşen Adayların Dağılımı

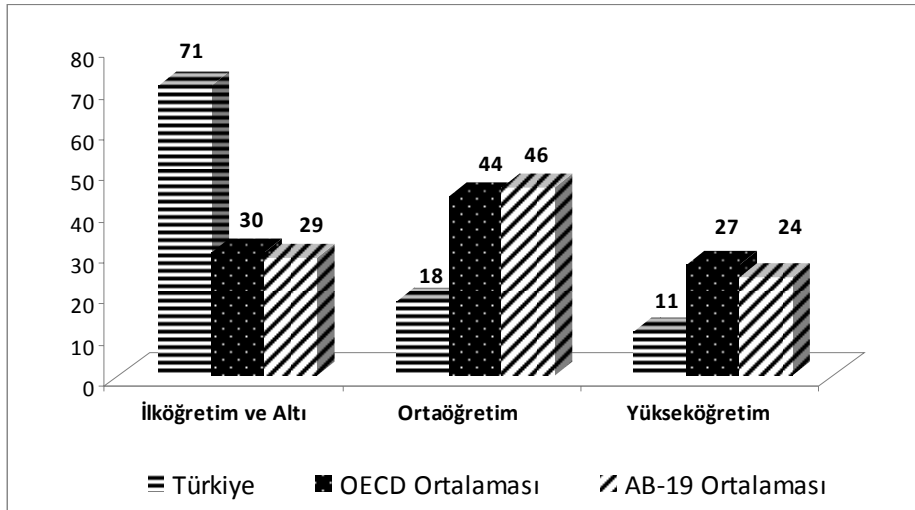

Kaynak: ÖSYM

Önceki yıllarda herhangi bir programa yerleştirildiği halde tekrar sınava girenler ile yerleşmemiş olanların ÖSS'ye başvuran adaylar içindeki yoğunluğu, yükseköğretime giriş sisteminin etkinliğine ilişkin sorunlar ile ortaöğretim kademesinde yönlendirme ve mesleki rehberlik hizmetlerinin kalitesine ilişkin sorunları gündeme getirmektedir. Bu sorunlar, ortaöğretimden yükseköğretime geçiş sisteminin bütüncül bir bakış açısıyla yeniden ele alınması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Ortaöğretim ve daha üst seviyede eğitim alanların oranı Türkiye'de yüzde 29 iken bu oran OECD ve AB-19 ülke ortalamalarında yüzde 70'tir.

GRAFİK: 8- Yetişkin (25-64 Yaş) Nüfusun Eğitim Düzeyi (2007)

Kaynak: OECD

Eğitimde kalma beklentisi Türkiye'de OECD ve AB-19 ülke ortalamalarına kıyasla düşüktür. Ayrıca, söz konusu ülkelerde kadınların erkeklere kıyasla daha fazla eğitimde kalmalarına rağmen Türkiye'de bu durum tam tersidir.

TABLO: IV. 51- Eğitimde Kalma Beklentisi (2007)

	(Yıl)		
	Erkek	Kadın	Genel
Türkiye	13,4	11,9	12,7
OECD Ortalaması	17,2	17,9	17,6
AB-19 Ortalaması	17,2	18,1	17,6

Kaynak: OECD

Eğitime erişimdeki sorunların yanı sıra, eğitimin kalitesine ilişkin sorunlar da önemini korumaktadır. Eğitim kalitesinin artırılması açısından, müfredatın güncelleştirilmesi, ihtiyaç duyulan alanlarda yeterli sayıda ve nitelikte öğretmen istihdam edilmesi ve hizmet içi eğitim yoluyla niteliklerinin artırılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının azaltılması, ilköğretimde ikili eğitimden tam gün eğitime geçilmesi, etkin bir rehberlik ve danışmanlık sisteminin kurulması, mesleki eğitimin işgücü piyasasıyla uyumunun sağlanması, okullarda bilgi ve iletişim teknolojilerinin etkin kullanılması alanlarında sorunlar bulunmaktadır. Bu kapsamda kaliteli eğitim imkanlarına erişim sağlanması açısından bireyler, okullar ve bölgeler arasındaki eşitsizliklerin giderilmesi ihtiyacı önem taşımaktadır.

Son beş yılda derslik sayısında yüzde 16,5 oranında artış sağlanmasına rağmen, yapılan dersliklerin bir bölümünün bilgi teknolojisi (BT) sınıfı, laboratuvar, kütüphane gibi eğitimin kalitesini artıran diğer eğitim birimleri için kullanılması, derslik başına düşen öğrenci sayısının istenilen oranda azaltılamamasına neden olmaktadır. Son yıllarda Türkiye genelinde ilköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı 30'a yaklaşmakla birlikte, özellikle göç alan büyük şehirler ile Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerindeki illerde bu oranın yüksek olduğu görülmektedir. Söz konusu sorun bu illerin kent merkezlerinde daha belirgindir. Derslik başına düşen öğrenci sayısı Şanlıurfa'da 53, İstanbul'da 49'dur.

TABLO: IV. 52- Eğitim Kademelerine Göre Öğrenci/Derslik ve Öğrenci/Öğretmen Sayıları

		2006-2007	2007-2008	2008-2009
İlköğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	34	33	32
	Şehir	41	40	38
	Köy	23	23	22
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	26	24	23
Ortaöğretim	Öğrenci/Derslik Sayısı	31	29	31
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	16	15	17
Genel Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	32	28	29
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	18	16	18
Mes. ve Teknik Lise	Öğrenci/Derslik Sayısı	29	29	33
	Öğrenci/Öğretmen Sayısı	14	14	16

Kaynak: MEB

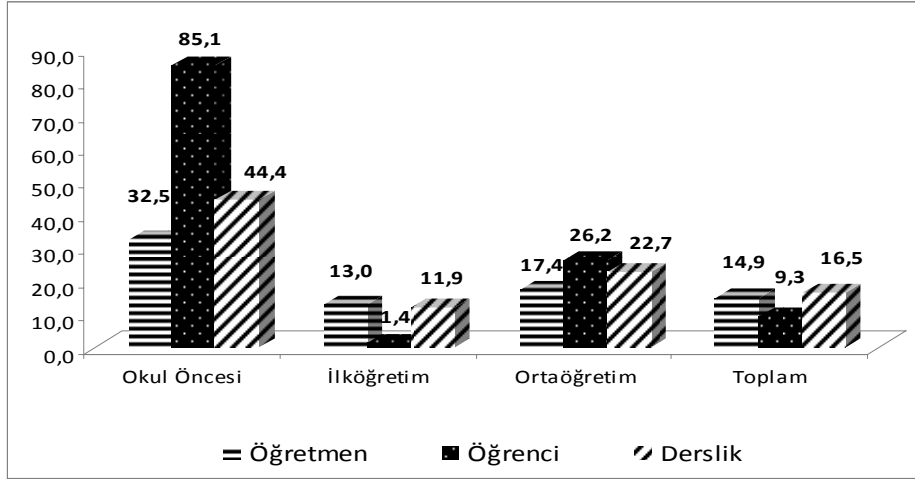
Son yıllarda gözlemlenen iyileşmelere rağmen eğitimde fiziki altyapı sorunu önemini korumaktadır. İlköğretimde derslik başına düşen öğrenci sayısı OECD ve AB ülkeleri ortalamalarının üzerindedir.

İlköğretimde tam gün eğitime geçme yönündeki çalışmalara devam edilmesine rağmen, 2008-2009 öğretim dönemi itibarıyla tam gün eğitimde okuyan öğrencilerin oranı yüzde 47,3 düzeyinde kalmıştır. Ayrıca, birleştirilmiş sınıflarda öğrenim gören öğrenci sayısında azalma görülmekle birlikte, bu sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin oranı yüzde 3,6'dır.

Öğretmenlerin ülke geneli dağılımında bölgeler arası farklılıklar önemini korumaktadır. Türkiye genelinde ilköğretimde öğretmen başına düşen öğrenci sayısı 23 iken bu sayı Şanlıurfa'da 35'tir.

GRAFİK: 9- 2004-2005 ve 2008-2009 Dönemi Arasında Öğrenci, Öğretmen ve Derslik Sayılarındaki Artış Oran

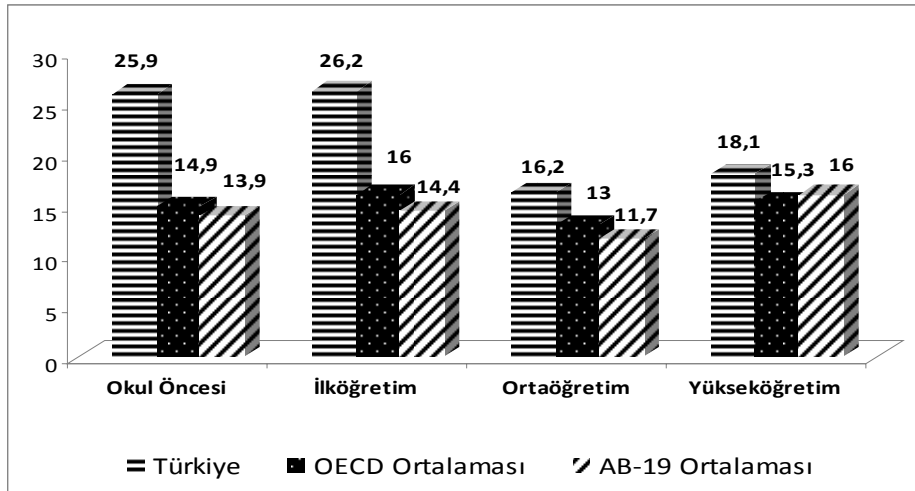
(Yüzde)

Kaynak: MEB

Son beş yılda öğretmen sayısındaki artış oranı öğrenci sayısındaki artış oranına göre daha fazla olmakla birlikte Türkiye'de öğretmen başına düşen öğrenci sayısı özellikle ilköğretim ve okul öncesi eğitimde OECD ve AB ülke ortalamalarına göre yüksektir.

GRAFİK: 10- Kademeler Arası Öğretmen Başına Düşen Öğrenci Sayısı (2007)

Kaynak: OECD

Eğitimin temel kademelerinde sağlanan nicel artışlara rağmen öğrencilerin sahip olduğu eğitim imkanları açısından bölgeler arasındaki farklılıklar önemini korumaktadır.

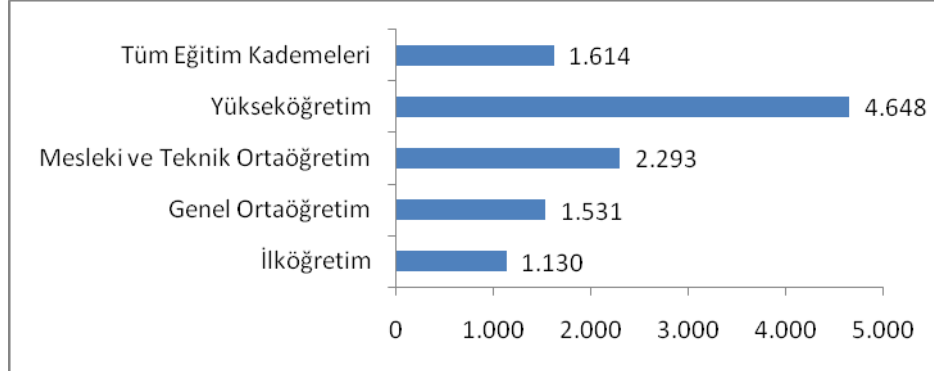
Ülkelerdeki eğitim kalitesini araştıran Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programının (PISA) 2006 araştırmasına göre, Türkiye'deki öğrencilerin yaklaşık yarısı matematik becerisinde ve üçte biri de okuma becerisinde düşük düzeyde başarı göstermiştir. Dolayısıyla öğrencilerin önemli bir kısmının temel becerileri yeterli düzeyde değildir.

Ülkemizde kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının yeni hesaplama yöntemine göre 2009 yılında yüzde 3,8 olacağı tahmin edilmekte, 2010 yılında ise yüzde 4 olması planlanmaktadır. Bu oranlar 2006 yılı AB-27 ortalaması olan yüzde 5'in altında bulunmaktadır.

Türkiye'de yükseköğretim kademesindeki öğrenciye yapılan kamu harcaması temel eğitim kademesindeki öğrenciye yapılan kamu harcamasının dört katıdır. Tüm eğitim kademelerine yapılan kamu harcamaları OECD ve AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında düşük seviyede kalmakla beraber eğitimin temel kademeleri ile yükseköğretim kademesi arasındaki dengesizliğin giderilmesi gerekmektedir.

GRAFİK: 11- Kamu Eğitim Kurumlarında Yapılan Öğrenci Başına Harcamalar (2006)

(ABD Doları)

Kaynak: OECD

Yükseköğretim Kurulu (YÖK) başta olmak üzere yükseköğretim yönetim sisteminin yeniden yapılandırılmaması ve buna bağlı olarak üniversitelerin idari ve mali özerkliklerinin tam anlamıyla sağlanamaması kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir. Bununla birlikte, kalite değerlendirme ve hesap verebilirlik sisteminin işlerlik kazanamaması, üniversitelerin gelir yaratma kapasitelerinin düşük olması, öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayılarının yüksek olması ve fiziki altyapı yetersizlikleri kaliteyi etkileyen diğer önemli sorunlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

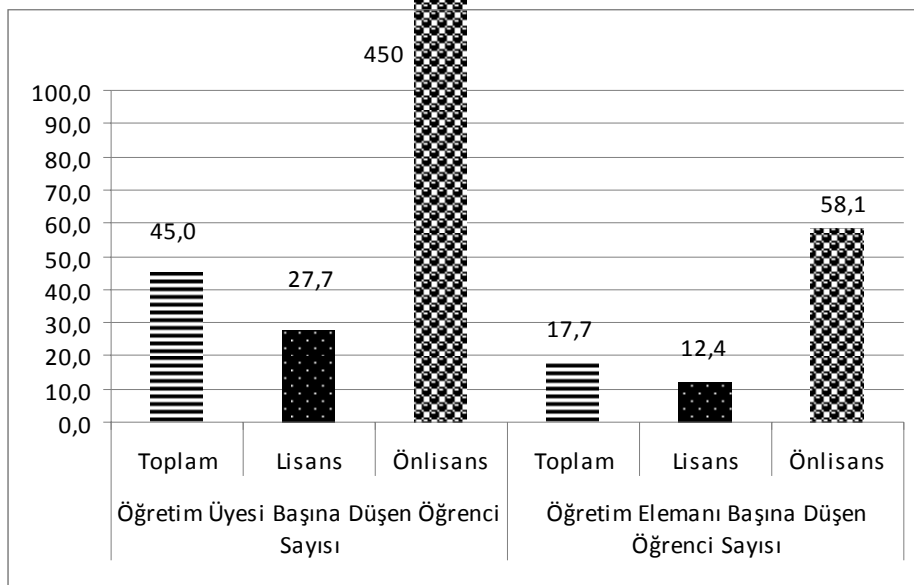
YÖK'ün, uzmanlık esasına dayalı planlama ve eşgüdünden sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılması, üniversitelerin idari yönetiminde profesyonel yöneticilik anlayışına geçilmesi ve üniversitelerin performansına dayalı olarak esnek harcama yapabilmelerine imkan verecek torba bütçe benzeri modellerin uygulanması ihtiyacı önemini korumaktadır.

Yükseköğretimin GSYH'den aldığı pay yüzde 0,8 iken bu oranın OECD ve AB-19 ortalaması sırasıyla yüzde 1 ve yüzde 1,1'dir. Yükseköğretime ayrılan kamu kaynaklarının yetersiz kalması nedeniyle yükseköğretimin finansman yapısının gözden geçirilmesi önem arz etmektedir.

2008 yılı itibarıyla üniversite gelirlerinin yaklaşık yüzde 53,9'unu Merkezi Yönetim Bütçesinden aldığı pay, yüzde 33'ünü döner sermaye gelirleri ve yüzde 13,1'ini özel gelirler oluşturmaktadır. Bu durum, üniversitelerin gelirlerinin önemli bir kısmını merkezi yönetim bütçesinden tahsis edilen kaynakların oluşturduğunu ve üniversitelerin gelir yaratma kapasitesinin oldukça düşük seviyelerde olduğunu göstermektedir. Bu nedenle, üniversitelerin sanayi ile işbirliği kurmaları, katma değere dönüşecek projeler üretmeleri ve toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek mekanizmaları kurmaları gerekmektedir. Yükseköğretimin yarı kamusal bir hizmet olması ve ilk ve ortaöğretime kıyasla daha fazla kişisel getiri sağlaması nedeniyle, öğrenci katkı paylarının yükseköğretimin finansmanındaki payının artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

Öğretim üyesi başına öğrenci sayısının yüksek olması ve öğretim üyelerinin üniversiteler arasında dengesiz dağılımı yükseköğretimin bir diğer sorunudur.

GRAFİK: 12- Yükseköğretimde Öğretim Elemanı ve Öğretim Üyesi Başına Öğrenci Sayısı, 2008-2009

Kaynak: ÖSYM

2009 yılında örgün öğretimdeki öğrencilerin yüzde 8,3'ü vakıf üniversitelerinde öğrenim görmekte iken öğretim elemanlarının yüzde 10,3'ü bu üniversitelerde görev yapmaktadır. Öğrencilerin yüzde 32,4'ünün, öğretim üyelerinin de yüzde 51,7'sinin üç büyük ilde yoğunlaşması sonucunda, bu illerde öğretim üyesi başına 28,2 öğrenci düşmektedir.

TABLO: IV. 53- Yükseköğretimde Örgün Öğrenci, Öğretim Üyesi ve Elemanlarının Dağılımı, 2008-2009 (*)

	Öğrenciler		Öğretim Üyeleri		Öğretim Elemanları	
	Sayı (Bin)	Yüzde	Sayı (Bin)	Yüzde	Sayı (Bin)	Yüzde
Ankara	185	10,3	8	20,7	19	19,4
İstanbul	293	16,4	9	23,7	20	20,8
İzmir	99	5,5	2	7,3	7	8,0
Büyük İller Toplamı	577	32,2	20	51,7	48	48,2
Diğer İller	1 204	67,8	19	48,3	52	51,8
Genel Toplam	1 781	100,0	37	100,0	100	100,0

Kaynak: ÖSYM

(*) Diğer eğitim kurumları ve lisansüstü öğrenciler dahildir.

Yükseköğretim sistemindeki son genişlemeyle birlikte yeni kurulan üniversitelerin fiziki ihtiyaçlarının karşılanması daha da öncelikli bir konu haline gelmiştir. Yükseköğretim kurumlarında ilave kapalı alanlar yaratılması gereği bulunmakla birlikte mevcut kapalı alanların da daha etkin şekilde kullanılması önem arz etmektedir.

Artan üniversite sayısı ve örgün yükseköğretim kontenjanlarına paralel olarak yurt ihtiyacı da artmaktadır. Bu çerçevede, 2009-2010 öğretim dönemi itibarıyla, yükseköğretim düzeyindeki yurt kapasitesi yaklaşık 426 bin'dir. Bu kapasitenin yaklaşık 230 bini YURT-KUR yurtlarından, 50 bini üniversite yurtlarından, 146 bini de özel yurtlardan oluşmakta olup YURT-KUR yurtlarında başvuru yapılabilecek boş yatak kapasitesi 98 bin iken başvuran sayısı 255 bin olmuş ve karşılama oranı yüzde 38,6 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, YURT-KUR yurtları özellikle maliyet ve güvenlik açısından öğrenciler ve aileleri tarafından öncelikli olarak tercih edilmekte; son yıllarda yeni açılan yurtların kalite standartlarının yüksek olması, eski yurtların da yapılan iyileştirme çalışmaları neticesinde kalite standartlarının yükseltilmesi yurtların yaklaşık yüzde 100 kapasite ile hizmet vermesi sonucunu beraberinde getirmiştir. Bu çerçevede, önümüzdeki dönemde yükseköğretimdeki genişlemeyle beraber öğrencilerin barınma ve burs-kredi ihtiyaçlarının artacağı göz önünde bulundurulduğunda, finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi gerekmekte ve buna bağlı olarak YURT-KUR'un kurumsal kapasitesinin geliştirilmesine ihtiyaç duyulmaktadır.

Küreselleşme sürecinde bireylerin diğer ülkelerde yaşama, çalışma ve öğrenim fırsatlarını elde etmesi ve bilgi ekonomisi sürecinde küresel bilgi paylaşımının önem kazanmasıyla birlikte uluslararasılaşma yükseköğretimde önemli bir eğilim haline gelmiştir. Bu eğilime paralel olarak 2006 yılında dünyadaki toplam yabancı öğrenci sayısı yaklaşık 3 milyona ulaşmış olup yabancı öğrencilerden en büyük payı yüzde 20 oranı ile ABD alırken Türkiye dünyadaki yabancı öğrencilerden yüzde 0,7 düzeyinde bir pay almaktadır. Bu itibarla, yükseköğretimde uluslararasılaşma boyutu konusunda farkındalığın artırılarak ihtiyaç duyulan desteğin sağlanması, Türkiye'nin bu alandaki ulusal politika eksikliğinin giderilmesi, dünyadaki yabancı öğrencilerden daha fazla pay alarak öğrenci çeken bir ülke konumuna gelmesine yönelik yeni bir yapılanmaya gidilmesi gerekmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal gelişmenin sağlanması amacıyla; düşünme, algılama ve sorun çözme yeteneği gelişmiş, Atatürk ilkelerine bağlı, demokratik, özgürlükçü, milli ve manevi değerleri özümsemiş, yeni fikirlere açık, kişisel sorumluluk duygusuna sahip, çağdaş

uygarlığa katkıda bulunabilen, bilim ve teknoloji kullanımına ve üretimine yatkın, sanata değer veren, beceri düzeyi yüksek, üretken ve yaratıcı bilgi çağı insanı yetiştirilecektir.

İlköğretimde ve ortaöğretimde okul terklerinin azaltılması için kırsal kesimde yaşayan öğrencilerin ve ülke genelinde kız çocuklarının aleyhine olan durumun değiştirilmesine yönelik tedbirler alınacak, ortaöğretime geçiş oranları yükseltilecektir. Ortaöğretim, program türünü esas alan, yatay ve dikey geçişlere imkan veren, etkin bir rehberlik ve yönlendirme hizmetini içeren esnek bir yapıya kavuşturulacaktır. Geniş tabanlı ve modüler esasa göre düzenlenen programlar ihtiyaca göre güncellenecektir.

Mesleki ve teknik eğitimde modüler ve esnek bir sisteme geçilecek, ortaöğretim ve yükseköğretim düzeyindeki mesleki eğitim, program bütünlüğünü esas alan tekli bir yapıya dönüştürülecektir. Mesleki eğitim sisteminde, nitelikli işgücünün yetiştirilmesinde önemli bir yeri olan uygulamalı eğitime ağırlık verilecek ve öğrencilere ekip halinde çalışabilme, karar verebilme, sorun çözebilme ve sorumluluk alabilme gibi işgücü piyasasının gerektirdiği temel beceriler kazandırılacaktır.

Yükseköğretime giriş sistemi, öğrencileri programlar hakkında yeterli düzeyde bilgilendiren, ilgi ve yeteneklerini ortaöğretim boyunca çok yönlü bir süreçle değerlendiren, okul başarısına dayalı ve müfredat programlarıyla daha uyumlu bir yapıya kavuşturulacaktır.

Eğitimin her kademesinde kaliteli eğitim imkanlarının yaygınlaştırılması amacıyla kalite güvence sistemi kurulacak, kalite standartları belirlenerek yaygınlaştırılacak, eğitim kurumlarının yetkileri ve kurumsal kapasiteleri artırılabilecek, performans ölçümüne dayalı bir model geliştirilecektir.

Eğitim sürecinin temel araçlarından biri olan bilgi ve iletişim teknolojilerinin öğrenci, öğretmen ve eğitimciler tarafından etkin kullanımı hedeflenmektedir. Bu kapsamda, örgün ve yaygın eğitim verilen kurumlarda bilgi ve iletişim teknolojisi altyapısı tamamlanacak, öğrencilere bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanma yetkinliği kazandırılacaktır. Ayrıca, bilgi ve iletişim teknolojileri destekli müfredat geliştirilecek, bireylerin e-Öğrenme yoluyla kendilerini geliştirmeleri ve hayat boyu öğrenime devam etmeleri desteklenecektir.

Yükseköğretim Kurulu, planlama, standart belirleme, eşgüdüm ve denetimden sorumlu olacak şekilde yeniden yapılandırılacaktır. Yükseköğretim kurumlarının şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkeleri doğrultusunda idari ve mali özerkliğe sahip olmaları ve yerel özelliklere uygun şekilde uzmanlaşmaları sağlanarak sistemin rekabetçi bir yapıya kavuşması desteklenecek, yükseköğretim kurumlarında finansman kaynakları geliştirilecek ve çeşitlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 74. Eğitimde kalite, rekabet ve verimliliği artırmaya yönelik idari yapı yeniden düzenlenecektir.				
Tedbir 172. Milli Eğitim Bakanlığının merkez ve taşra teşkilatının yeniden yapılandırılması için kanun tasarısı	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, DPB, YÖK, STK'lar	Aralık Sonu	MEB merkez teşkilatının politika belirleyen, araştırma ve planlama yapan, rehberlik eden, pilot uygulamalarda öncü olan ve denetleyen bir

hazırlanacaktır.				kurumsal yapıya kavuşturulmasına ve ortaöğretimde okul çeşitliliği yerine program çeşitliliğini esas alan bir sistemin oluşturulmasına imkan verecek şekilde, geniş katımlı bir süreçte yeni bir kanun tasarısı hazırlanacaktır.
Tedbir 173. Yükseköğretim sisteminin yeniden yapılandırılmasına yönelik hazırlık çalışmaları tamamlanacaktır.	YÖK	MEB, Maliye Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, DPB, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	YÖK'ün düzenleme, yönlendirme, koordinasyon, planlama ve denetimden sorumlu bir yapıya dönüştürülmesine ve kurumsal kapasitesinin uzmanlığı esas alacak şekilde geliştirilmesine, üniversitelerin idari ve mali açıdan özerk ve hesap verebilir hale getirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 174. Üniversitelerin uzmanlaşacakları alanları belirlemeye yönelik bir strateji hazırlanacaktır.	YÖK	MEB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, Üniversiteler, Kalkınma Ajansları, Yerel Yönetimler, Meslek Kuruluşları, STK'lar	Aralık Sonu	Hazırlanacak araştırma altyapısı ve öğretim üyesi envanterine dayanarak üniversitelerin buldukları yörelerin potansiyellerine de uygun şekilde uzmanlaşmaları gözetilecektir. Bu çerçevede, akademik personel ve harcama politikası etkili şekilde kullanılacaktır.
Öncelik 75. Eğitimin tüm kademelerinde fiziki ve beşeri altyapı eksiklikleri giderilerek erişim ve kalite artırılabacak, bölgesel dengesizlikler azaltılacaktır.				
Tedbir 175. Yerleşim yerleri itibarıyla fiziki altyapı, donanım ve öğretmen dağılımındaki dengesizliklerin azaltılmasına yönelik eylem planı hazırlanacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, TÜİK, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Derslik ve öğretmen başına düşen öğrenci sayısı ve okullaşma oranları açısından Türkiye ortalamasının gerisinde olan illerin, Türkiye ortalamasına yaklaştırılması amacıyla kaynak kullanımına yön verecek beş yıllık bir eylem planı hazırlanacaktır. Söz konusu eylem planı ile öncelikle eğitim göstergeleri itibarıyla en kötü durumda olan on ilin ülke ortalamasına yakınsaması ve ilköğretimden ortaöğretime geçiş oranlarının en düşük olduğu on ilde özellikle kız çocukları için pansiyon kapasitesinin artırılması amaçlanacaktır.

Tedbir 176. Eğitimin her kademesinde alternatif finansman modelleri geliştirilecektir.	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Músteřarlıđı, YÖK, SPK, YURTKUR, BDDK, Türkiye Bankalar Birliği, Finans Kuruluşları	Aralık Sonu	Okul yapımında kamu-özel işbirliği gibi değişik modellere başvurulacaktır. Yükseköğretimde katkı payları artırılacaktır.
Tedbir 177. Yurt ihtiyaının karşılanması ve kredi-burs imkanlarının iyileştirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.	YURTKUR	Maliye Bakanlığı, BİB, DPT, Hazine Músteřarlıđı, YÖK, TOKİ	Aralık Sonu	YURTKUR'un kurumsal kapasitesi güçlendirilerek; yurt yapım ve yönetiminde kamu-özel ortaklığı modelinin uygulanabilirliğine ve öğrencilere sağlanan kredi-burs imkanlarının finans sektörü ile yapılacak işbirliği çerçevesinde çeşitlendirilmesine yönelik düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 178. Yenilenen müfredatlar doğrultusunda eğitim ortamı ve öğretmen nitelikleri geliştirilecektir.	MEB	Maliye Bakanlığı, DPT, Üniversiteler	Aralık Sonu	Okullara, yenilenen müfredatlara uygun araç ve gereçler sağlanarak yeni öğrenme ortamları geliştirilecektir. Bilişim teknolojileri altyapısının etkin olarak kullanılabilmesi için yenilenmiş müfredatlara uygun güncel yazılımlar hazırlanacaktır. Yenilenen müfredatlara uygun etkili bir hizmet içi eğitim modeli geliştirilecektir.
Tedbir 179. Öğretim elemanlarının dağılımındaki dengesizlik ve öğretim elemanı açığı azaltılacaktır.	YÖK	Maliye Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Yükseköğretim Kanununun 35.maddesi kapsamında lisansüstü öğretim verecek kurumların altyapı ve diğer ihtiyaaları öncelikle karşılanacaktır. Yeni kurulan üniversitelerde öğretim üyesi açığının yarattığı olumsuzlukları gidermek amacıyla uzaktan eğitim imkanları da kullanılarak gelişmiş üniversitelerin öğretim elemanı ve altyapısından yararlanılacaktır. Öğretim görevlisi, okutman ve uzman sayısını artırmak suretiyle yeni üniversitelerdeki öğretim elemanı açığı azaltılacaktır. Kısmi zamanlı ders verme özendirilecektir. Araştırma görevlilerinin özlük hakları iyileştirilecek ve özellikle yeni kurulan üniversitelerde öğretim

				üyeliğini teşvik edici düzenlemeler yapılacaktır.
Tedbir 180. Temel eğitim kademelerinde kalite güvence sistemi geliştirilecektir.	MEB	YÖK, Üniversiteler,MYK, TÜRKAK, STK'lar	Aralık Sonu	Eğitim sisteminde kalite güvence sisteminin temel kriterleri ve göstergeleri belirlenecektir. Öğretmen, yönetici, müfettiş yeterlilikleri tanımlanacak, yeterlilikler artırılabilecektir. Sistem konusunda merkez ve taşra teşkilatından belirlenecek personellere eğitim verilecektir. Kalite Güvence Sisteminde belli puanı geçen okul/kurumlara "Kalite Beratı" verilecektir.
Öncelik 76. Eğitimin tüm kademelerinde fırsat eşitsizliği azaltılacak, öğrencilerin kişisel gelişimlerine yönelik faaliyetler artırılabilecektir.				
Tedbir 181. Zorunlu eğitime devam etmeyen çocuklar eğitime kazandırılacaktır.	MEB	Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, SYDGM, TÜİK, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Okul terk ve devamsızlıkların önlenmesi için e-okul veri tabanından öğrenci devamsızlıklarının nedene bağlı olarak izlenmesi ve okul temelli politika ve stratejilerin geliştirilmesi için okul yönetimlerinin kapasiteleri güçlendirilecektir. Devam ve erişim konusunda il durum raporları geliştirilerek analiz edilecektir.
Tedbir 182. İlk ve ortaöğretimdeki öğrencilere yönelik yöneltme faaliyetleri ve sosyal aktiviteler artırılabilecek ve etkinleştirilecektir.	MEB	İŞKUR, TOBB, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları	Aralık Sonu	Kişisel gelişimlerini desteklemek amacıyla, ilk ve ortaöğretimdeki öğrencilerin kültürel, sanatsal ve sportif faaliyetlere katılımı artırılabilecektir. Ayrıca mesleklerin tanıtımı amacıyla iş yeri gezileri, kendi alanında uzman kişilerin okullarda öğrencileri bilgilendirmesi ve kariyer günleri etkinlikleri geliştirilecektir. Söz konusu yönlendirme ve sanatsal faaliyetlerin daha etkin hale getirilmesi için toplam haftalık ders saati içinde seçmeli ders saati oranı artırılabilecektir. Seçmeli derslerin seçilme durumları izlenerek etki analizleri yapılacaktır.

Öncelik 77. Orta ve yükseköğretimde öğrenci ve öğretim elemanı değişimi ve hareketliliğini yaygınlaştırıp artırmaya yönelik uluslararası programlar ile yabancı öğrenci ve bilim insanlarının ülkemizdeki eğitim ve öğretim faaliyetlerine katılmasına yönelik hibe programları yaygınlaştırılacak ve yenileri oluşturulacaktır. Bu yaklaşım çerçevesinde idari yapıda gerekli düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 183. Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Başkanlığının (Ulusal Ajans) idari yapısı yeniden düzenlenecektir.	DPT	MEB, Dışişleri Bakanlığı, YÖK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Ulusal Ajansın idari yapısının yeniden düzenlenerek AB ülkeleri haricindeki ülkelerle de öğrenci ve öğretim elemanı değişim programları yürütmesine imkan tanıyan kanun tasarısının yasalaşmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır.
Tedbir 184. Yükseköğretimde uluslararasılaşma boyutunu desteklemek amacıyla Türkiye'nin yabancı öğrencilere ilişkin politikasını geliştirmeye yönelik strateji hazırlanacaktır.	DPT	MEB, Maliye Bakanlığı, Dışişleri Bakanlığı, YÖK, YURTKUR, TİKA, Avrupa Birliği Eğitim ve Gençlik Programları Merkezi, Yunus Emre Enstitüsü, TÖMER	Aralık Sonu	Türkiye'de çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından yabancı öğrencilere yönelik olarak yürütülen programların, merkezi bir yönetim yapısına kavuşturularak bu alandaki iyi örnekler göz önüne alınarak uygun hizmet veren bir yapıya dönüştürülmesine yönelik strateji hazırlanacaktır.

B. SAĞLIK SİSTEMİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Sağlık alanında son yıllarda yürütülen çalışmaların ve Sağlıkta Dönüşüm Programının etkisiyle hizmet sunumu, hizmete erişim, temel sağlık göstergeleri ve sağlık hizmetlerinden duyulan memnuniyet düzeyinde olumlu gelişmeler gerçekleşmiştir. Ancak, fiziki altyapı ve sağlık personelinin kent-kır ve bölgeler arası dağılımındaki farklılıklar ile sağlık hizmetlerinin finansmanın sürdürülebilirliğine ilişkin sorunlar önemini korumaktadır.

TABLO: IV. 54- Nüfusa İlişkin Temel Sağlık Göstergeleri

	2005	2006	2007	2008	OECD (3)	AB-27 (3)
Nüfus Artış Hızı (Binde)(1)(2)	12,6	12,4	12,1	11,8	2,8	4,8
Bebek Ölüm Hızı (Binde)(1)(2)	23,6	22,6	21,7	17,6	5,1	4,7
Toplam Doğurganlık Oranı(1)(2)	2,19	2,18	2,17	2,15	1,65	1,5
Doğuşta Hayatta Kalma Ümidi (Yıl)(1)	71,3	71,5	71,7	71,8	78,9	78,4
Anne Ölüm Oranı (100.000 canlı doğum)	28,5				8,5	5,9

Kaynak: DPT, WHO

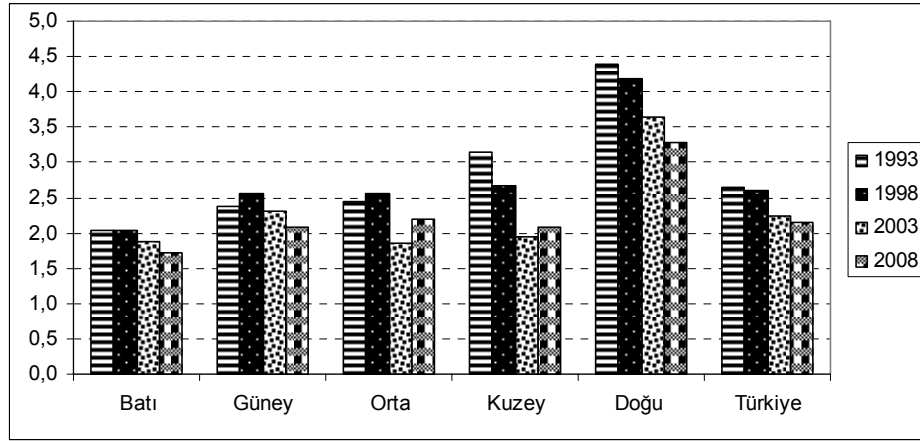
1)2005-2007 arası veriler Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması (TNSA) verilerine göre yapılmış DPT tahminidir.

2)2008 verisi TNSA(2008) çalışmasından alınmıştır.

3)2006 yılı verileridir.

1968 yılından beri her 5 yılda bir yapılmakta olan Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmasının (TNSA) 2008 yılı çalışması tamamlanmıştır. Bu çalışmaya göre, son yirmi yılda doğurganlık hızında belirgin azalma görülmekte olup, bölgeler arası dağılımda farklılıklar bulunmaktadır. 2008 yılı TNSA sonuçlarına göre, doğurganlık hızı yüzde 2,16'ya düşmüş olup yenilenme hızı olan 2,15 seviyesine yaklaşmıştır. Kırsal alanda doğurganlık hızının kentsel alana göre daha fazla olduğu ancak yıllar itibarıyla aradaki farkın azaldığı görülmektedir.

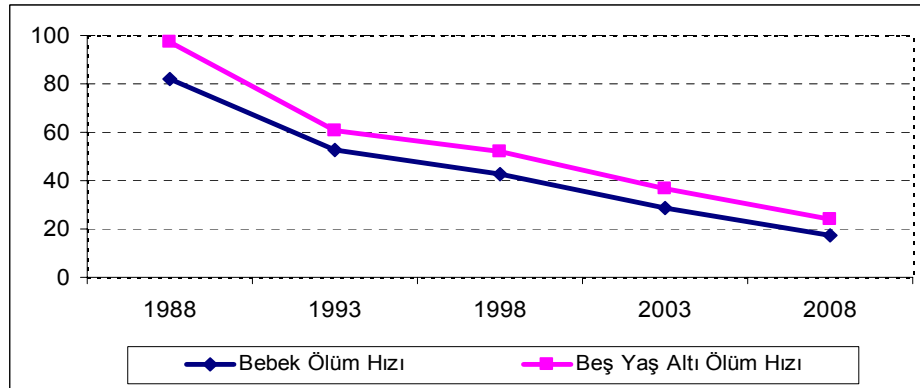
GRAFİK: 13- Doğurganlık Hızının Bölgelere Göre Dağılımı (1993-2008)

Kaynak: 1993-2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi

Yaşa özel doğurganlık hızlarında, eğitim seviyesinin ve ilk evlenme yaşının yükselmesiyle beraber dönemler itibarıyla değişimler gözlenmektedir. 1978-2003 döneminde 20-24 yaş grubu, yaşa özel doğurganlık hızının en yüksek olduğu grup iken ilk defa 2008 yılı TNSA sonuçlarına göre en yüksek hızın 25-29 yaş grubuna kaydığı görülmüştür. Diğer bir değişle, doğurganlığın ertelenmesi ülkemizin doğurganlık dönüşümünün dikkat çekici bulgularındandır.

GRAFİK: 14- Bebek ve Beş Yaş Altı Ölüm Hızları (1000 Canlı Doğum)

Kaynak: 1988-2008 Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırmaları, Hacettepe Üniversitesi

Bebek ve beş yaş altı çocuk ölüm oranları yıllar itibarıyla ciddi düşüş göstererek 2008 yılında bin canlı doğumda sırasıyla 17,6 ve 23,9'a gerilemiştir. Ancak, bebek ve beş yaş altı ölüm oranları, gelir seviyesi ve annenin eğitim düzeyiyle orantılı olarak azalmaktadır. Kırsaldaki ölüm oranları kentsel alanda yaşayanlara, doğu ve güney bölgelerdeki ölüm oranları ise diğer bölgelere göre daha yüksektir.

Anne ve bebek sağlığı açısından önemli olan doğum öncesi bakım alma ve doğumun bir sağlık kuruluşunda yapılma oranlarında, yürütülen çalışmaların da etkisiyle iyileşmeler görülmektedir. 2003 yılında yüzde 80,2 olan doğum öncesi bakım alma oranı 2008 yılında yüzde 92'ye yükselmiş, doğumun sağlık kuruluşunda yapılma oranı ise 2003 ve 2008 yıllarında sırasıyla yüzde 78,2 ve yüzde 89,7 olarak gerçekleşmiştir. Ancak, kırsal alanda doğumların yüzde 20,4'ünün, kentsel alanda ise 5,4'ünün evde yapıldığı görülmektedir. Annenin eğitim seviyesi değerlendirildiğinde; lise ve üzeri eğitim almış annelerde evde doğum yapma oranı yüzde 0,3 iken eğitim almamış annelerde yüzde 28,3'e ulaşmaktadır.

Annelerin yüzde 84,8'inin bebeklerin ise yüzde 89,7'sinin doğumdan sonraki iki ay içinde bakım hizmetini en az bir kez aldıkları görülmektedir. Hem anne hem de bebeklerdeki doğum sonrası bakım alma oranı, eğitim seviyesi ve gelir seviyesi arttıkça yükselmektedir.

2003 yılında yüzde 54 olan tam aşılı çocuk oranı 2008 yılında yüzde 74'e yükselmiştir. Kızamık ve BCG aşılıları sırasıyla 2003 yılında yüzde 79 ve yüzde 88 iken, 2008 yılında yüzde 83 ve yüzde 96'ya yükselmiş olup, bağışıklamaya yönelik yürütülen çeşitli programların da etkisiyle, son 5 yılda aşılama ile ilgili önemli bir gelişme kaydedilmiştir. Ancak, annenin eğitim seviyesi bebeğin aşılama oranı üzerinde etkili olmaktadır. En az lise mezunu olan annelerin bebeklerinin aşılama oranı yüzde 80 iken, eğitimsiz annelerin bebeklerinin ancak yarısı tam aşıdır.

Dünya Sağlık Örgütü, nüfusun yaşlanmasına bağlı olarak 2030 yılına kadarki dönemde bulaşıcı olmayan hastalıklara bağlı ölümlerde belirgin bir artış olacağını; kansere, kardiyovasküler hastalıklara ve trafik kazalarına bağlı ölümlerin toplam ölümlerin yüzde 56'sını oluşturacağını tahmin etmektedir. Ülkemizde yaşlı nüfusun oranının giderek artacağı da dikkate alındığında bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık hizmetlerinin çeşitlendirilmesi önem arz etmektedir. Kanseri önleme ve tarama programları kapsamında kanser erken teşhis, tarama ve eğitim merkezlerinin (KETEM) sayısı 120'ye ulaşmıştır. Türkiye Kronik Havayolu Hastalıklarının (Astım-KOAH) Önleme ve Kontrol Programı 2009-2013 Eylem Planı hazırlanmıştır.

Dünya Sağlık Örgütü verilerine göre dünya çapında yetişkin ölümlerinin yüzde 10'una sebep olan tütün kullanımı, ikinci önemli ölüm sebebi olarak kabul edilmektedir. Tütün mamullerinin zararlarının önlenmesi amacıyla 3 Ocak 2008 tarihi itibarıyla kabul edilen Kanun ile 19 Temmuz 2009 tarihinde kapalı mekanlarda sigara kullanımı yasaklanmıştır.

Ülkemizin sağlık hizmet altyapısında son yıllarda özellikle yatak kapasitesi açısından iyileşmeler görülmektedir. 2005-2008 döneminde yatak kapasitesi yüzde 6 oranında artmış olup yatak kapasitesinin yüzde 62,7'si Sağlık Bakanlığına, yüzde 16,9'u üniversitelere, yüzde 11,2'si özel sektöre ve yüzde 9,2'si Milli Savunma Bakanlığına (MSB) ve diğer kamu kurumlarına aittir. Sağlık Bakanlığı hastanelerindeki hasta odalarının içerisinde banyosu ve tuvaleti bulunan en fazla ikişer kişilik odalara dönüştürülmesine

yönelik çalışmalar devam edilmektedir. Sağlık Bakanlığına ait hastanelerdeki nitelikli hasta yataklarının sayısı 2007 yılında 17.319 iken 2008'de 22.786'ya ulaşmış olup hasta yatağı içerisindeki oranı yüzde 19'dur. Ülkemizdeki tüm hizmet vericilere ait hasta yatağı içerisinde nitelikli yatakların oranı ise 2008 yılı itibarıyla yüzde 22,4'tür.

TABLO: IV. 55- Yıllar İtibarıyla Hasta Yatağı Sayısı ve Doluluk Oranları

	2005	2006	2007	2008	2009(2)	OECD	AB-27 (3)
Yatak Sayısı (1) (Bin)	192,6	196,6	200,8	204,1	208,9	-	-
10.000 kişiye Düşen Yatak Sayısı	28,1	28,3	28,6	28,7	29,1	57	57
Yatak Doluluk Oranı (Yüzde)	64,5	64,2	61,7	63	-	74,5	76,3

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, DPT, WHO

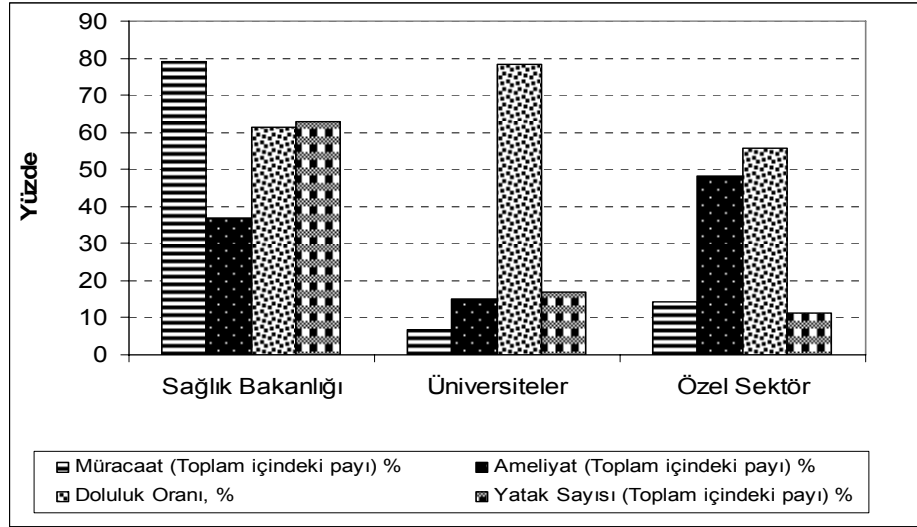
(1) Yoğun bakım yatakları dahildir.

(2) DPT tahminidir.

(3) 2006 yılı verisidir.

Sağlık hizmetlerine olan talep her yıl artmakta olup 2006-2008 döneminde hastanelere yapılan toplam müracaat sayısı yüzde 26 artarken, özel sektörde bu artış yüzde 149 olarak gerçekleşmiştir. Müracaat sayısının artışında, kamu hastanelerinin tek çatı altında toplanarak hizmet sunumundaki farklılıkların azaltılması, özel sektör sağlık hizmetlerinden faydalanmanın kolaylaştırılması etkili olmuştur.

GRAFİK: 15- Hastanelere Ait Bazı Göstergelerin Kurumlara Göre Dağılımı

Kaynak: Sağlık Bakanlığı

2008 yılında, toplam yatak kapasitesinin yüzde 11,2'sine sahip olan özel sektör, büyük ameliyatların yüzde 26'sını ve toplam ameliyatların ise yüzde 48,1'ini gerçekleştirmiştir. Diğer taraftan, özel sektörün yatak devir hızının 2008 yılında yüzde 110,5 olduğu, Sağlık Bakanlığının yüzde 49,9, üniversitelerin ise yüzde 43,1'de kaldığı görülmektedir. Ayrıca, kurumların kendi sahip oldukları yatak sayısına oranla yapılan

büyük ameliyatlara sayısına bakıldığında ise özel sektörün Sağlık Bakanlığının 2,1 katı, üniversitelerin ise 2,2 katı olduğu görülmektedir.

Yatak kapasitesindeki iyileşmelere rağmen ülke genelindeki dağılım sorunları devam etmektedir. İllerin sosyo-ekonomik gelişmişlik seviyesine göre, MSB'ye ait hasta yatağı ve yoğun bakım yatakları hariç olmak üzere on bin kişiye düşen yatak sayısı en gelişmiş olan bölgede 24,9 iken, en az gelişmiş olan bölgede 15,4'tür. 2002 yılında 10.000 kişiye düşen yatak sayısı açısından en az gelişmiş olan bölge ile en gelişmiş bölge arasında 2,9 kat olan fark 2008 sonu itibarıyla 1,62'ye düşmüştür. Yatakların bölgeler arasında dengesiz dağılımı, sağlık personelinin de dengesiz dağılımına yol açan faktörlerden biridir.

2008 yılında on bin kişiye düşen aktif çalışan hekim sayısı 14,3 hemşire sayısı 13 iken AB ülkelerinde bu sayılar sırasıyla 31,8 ve 73,1, Dünya Sağlık Örgütü'nün yüksek gelir grubu ülkelerinde ise 27 ve 86'dır. Sağlık personeli ülke ortalaması, AB ve DSÖ ülkeleri ortalamasının gerisinde kalmakta, özellikle hemşire açığının daha belirgin olduğu görülmektedir.

Hekim açığını azaltmak amacıyla 2007 yılında 4.751 olan tıp fakültesi kontenjanı yüzde 56 artırılarak 2009 yılında 7.408'e çıkartılmıştır. Aynı dönemde hemşire kontenjanı ise 5.674'ten 6.607'ye çıkartılmıştır. Ülkemizde yüz bin kişiye düşen hemşire mezun sayısı 2008'de 6,1 olup bu sayı AB ülkelerinde 28,6'dır. Hemşireler temel olarak halk sağlığı ve klinik hizmetlerde görev alabildiklerinden, hemşire sayısının artırılması uzun vadede sağlık hizmetlerinde kaliteyi artırıcı ve maliyetleri düşürücü etkiye sahip olacaktır. Ayrıca, doktor/hemşire oranı 1,3 olup bu oranın azaltılması için hemşire kontenjanlarının yükseltilmesi önem arz etmektedir.

Sağlık personelinin bölgeler arasında dengesiz dağılım sorunu azalmakla beraber önemini korumaktadır. Sağlık Bakanlığı tarafından uygulanan mecburi hizmet, personel dağılım çalışmaları ve personelin ihtiyaç olunan bölgede çalıştırılmasına yönelik teşvikler ile 2002-2008 döneminde uzman hekim açısından en iyi ve en kötü iller arasındaki oran, 1/24,6'dan 1/7'ye, pratisyen hekimler için 1/7,4'ten 1/2,7'ye, hemşire için ise 1/6,4'ten 1/3,9'a düşürülmüştür.

Aile hekimliği modeline geçilmesi ve etkili bir sevk zincirinin oluşturulması, hastanelerin etkinliğinin artırılması ve maliyetlerin düşürülmesi açısından önem arz etmektedir. Halen 40 ilde uygulanmakta olan aile hekimliği sisteminin tüm yurda yaygınlaştırılması planlanmaktadır.

Acil sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi yönündeki çalışmalar ile 2005 yılında 977 olan acil yardım istasyonu sayısı 2008 yılında 1.308'e, 2005 yılında 1.328 olan tam donanımlı ambulans sayısı 2008 yılı sonunda 2.029'a ulaşmıştır.

Kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranı 2001 yılında yüzde 3,2 iken 2008 yılında yüzde 4,5 olarak gerçekleşmiş olup bu oranın 2009 yılında yüzde 5 olması beklenmektedir. Bu oran AB-27 ülkelerinde yüzde 6,7, OECD ülkelerinde yüzde 6,4'tür. 2000 yılında ilaç ödemelerinin kamu sağlık harcamalarına oranı yüzde 39 iken, 2008 yılında yüzde 40,3 olarak gerçekleşmiştir.

Tedavi masraflarını kişilerin kendilerinin karşılaması özellikle düşük gelirli hanehalklarının daha da fakirleşmesine sebep olabilmektedir. Yaşam Memnuniyeti Araştırmasının sonuçlarına göre; 2008 yılında hastalanma durumunda tedavi

masraflarının karşılanma yollarına bakıldığında, yüzde 72'sinin bir sosyal güvenlik kurumundan, yüzde 14,9'unun kişinin kendisi tarafından, yüzde 10,4'ünün yeşil karttan, yüzde 1,3'ünün ise özel sigortadan karşılandığı görülmektedir. 2004 yılında yüzde 28,2 olan tedavi masraflarını kendi karşılanma oranının 2008 yılında yüzde 14,9'a gerilemesindeki en önemli etken, kırsal alanlarda yaşayanlarda bu oranın 2004 yılında yüzde 34,6'dan yüzde 15'e düşmesidir.

Uzman personel eksikliği bulunan hastanelerin desteklenmesi, gereksiz sevklerin önlenmesi ve hizmet sunumunda maliyet etkinliğinin sağlanması amacıyla geliştirilen Teletıp Projesinin radyoloji ve patoloji alanındaki pilot uygulaması sürdürülmektedir. İlaç takip sistemi çalışmaları devam etmekte olup ilaç takibi, sahte ilaç ve ambalajlardan korunmayı ve ilaçların güvenliği ile ilgili klinik verilerin toplanmasını sağlayacak olan karekodun ürünler üzerine 1 Ekim 2009 tarihinden itibaren yazılması zorunlu hale getirilmiştir ve tüm ilaçlar 1 Ocak 2010 tarihinden itibaren karekodlu olarak satılacaktır.

Yaşam Memnuniyeti Araştırması sonuçlarına göre, sağlık hizmetlerinin kalitesinde sorun olduğunu düşünenlerin yüzdesi 2004-2008 döneminde 43,1'den 22,6'ya düşmüş olup bu dönemde gerçekleştirilen iyileşmelerin etkisinin vatandaşlar tarafından olumlu yönde karşılandığı görülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Vatandaşların ekonomik ve sosyal hayata sağlıklı bireyler olarak katılımını sağlamak ve yaşam kalitelerini yükseltmeye katkıda bulunmak, sağlık politikasının temel amacıdır.

Bu amaca ulaşmak için öncelikle koruyucu sağlık hizmetlerinin güçlendirilmesi, aile hekimliği sistemine geçilerek birinci basamak sağlık hizmetlerinin etkinleştirilmesi, altyapı ve sağlık personeli ihtiyacının karşılanması ve ülke genelindeki dağılımlarının dengelenerek bölgeler ve sosyo-ekonomik gruplar arasındaki farklılıkların azaltılması, sağlık hizmetlerinin eşitlik ve hakkaniyet ilkesiyle, hasta haklarına saygılı, erişilebilir, etkin ve kaliteli bir yapıya kavuşturulması, akılcı ilaç kullanım mekanizmalarının oluşturulması ve Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılarak düzenleme, planlama ve denetleme rolünün güçlendirilmesi hedeflenmektedir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 78. Sağlık hizmetlerine erişilebilirlik artırılabacaktır.				
Tedbir 185. Aile hekimliği uygulaması yaygınlaştırılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SGK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Aile hekimliği uygulaması tüm yurda yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 186. Sağlık hizmetleri yatırım planı tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	DPT	Aralık Sonu	Yeni kurulacak tüm sağlık tesisleri ile mevcut olanların niteliğinin iyileştirilmesine yönelik bölge, nüfus yoğunluğu, ulaşım ve finansman olanaklarının da dikkate alındığı beş yıllık yatırım planı hazırlıkları tamamlanacaktır.

Tedbir 187. Sağlık personeli sayısının artırılması ve yurt genelinde dengeli dağılımına ilişkin çalışmalar yapılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	MEB, Maliye Bakanlığı, YÖK, DPB, Üniversiteler	Aralık Sonu	Öncelikle hemşireler olmak üzere personel açığı bulunan alanlarda sağlık personeli yetiştiren eğitim kurumlarının kontenjanları artırılabilecektir. Sağlık kuruluşlarının hedef nüfus, hizmet bölgesi, fiziki yapı ve hizmet sunum özelliklerini esas alan ve somut hedefleri içeren personel dağılım planı çalışması güncellenecek ve Sağlık İnsan Kaynakları Stratejik Planı hazırlanacaktır.
Tedbir 188. Sağlık Bakanlığının yeniden yapılandırılmasına ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, SGK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık Bakanlığının düzenleme, denetleme ve planlama rolünün güçlendirilmesi amacıyla yeniden yapılandırılmasına yönelik çalışmalar tamamlanacaktır. Refik Saydam Hıfzısıhha Merkezinin halk sağlığı alanındaki işlevini güçlendirmek için gerekli mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır. İlaç ve tıbbi cihazlara ilişkin her türlü düzenlemeyi yapmak ve denetlemek üzere Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumunun kuruluş kanunu hazırlanacaktır.
Tedbir 189. Kamu hastane birliklerinin oluşturulmasına ilişkin pilot uygulama başlatılacaktır.	Sağlık Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, SGK	Aralık Sonu	Hastane yönetimlerinin idari ve mali açıdan özerk bir yapıya kavuşturulması için kamu hastane birliklerinin oluşturulmasını öngören tasarının yasallaşmasını takiben üç ilde pilot uygulama başlatılacaktır.
Tedbir 190. Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	SGK, Üniversiteler	Aralık Sonu	Hastane Randevu ve Sevk Entegrasyonu Sisteminin pilot uygulaması yaygınlaştırılacaktır. Aile hekimliği bilgi sisteminde bireylerin elektronik ortamda tutulan birinci basamak hizmetlerine ilişkin kayıtlarının hastanelerdeki hizmetlerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi tamamlanacaktır. İlaç takip sistemine ilişkin çalışmalar tamamlanacaktır. Tele-Tıp uygulaması yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 191. Evde bakım hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Yerel yönetimler, SHÇEK, STK'lar	Aralık Sonu	Evde bakım hizmetleri ile ilgili yasal düzenlemeler ve standartlar oluşturulacaktır.
Tedbir 192. Organ, doku ve hücre nakli hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Tüm Sağlık Kurumları	Aralık Sonu	Kadavra donör sayısının artırılması amacıyla gerekli altyapı sağlanacak ve mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. Canlı vericileri de içerecek şekilde nakil sonrası hastaların takibini sağlayacak sistem oluşturulacaktır.

Öncelik 79. Koruyucu sağlık hizmetleri güçlendirilerek yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 193. Acil sağlık hizmetleri güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Ülke genelinde tüm acil yardım çağrılarında kentlerde 10 dakika, kırsal alanda 30 dakika içinde ulaşma oranı yüzde 93'ün üzerine çıkarılacaktır. 112 istasyonlarının iletişim altyapısı geliştirilerek koordinasyonları sağlanacaktır.
Tedbir 194. Bulaşıcı olmayan hastalıklara yönelik koruyucu sağlık programları hazırlanacaktır.	Sağlık Bakanlığı	MEB, TKİB, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar, SHÇEK, SGK, TAPDK	Aralık Sonu	Hastalık yükünün artması beklenen bulaşıcı olmayan hastalıklardan öncelikli olanların gelişimine neden olan risk faktörlerinin azaltılmasına yönelik yeni koruyucu sağlık programları hazırlanacaktır.
Tedbir 195. Bağışıklama oranı yükseltilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Bağışıklama programı ihtiyaçlar doğrultusunda güncellenecek ve bağışıklama oranı tüm yurttaki yüzde 90'a ulaştırılacaktır.
Tedbir 196. Bulaşıcı hastalıkların kontrolünü sağlamak amacıyla, Sağlık Bakanlığının tanı koyma, bildirim ve izleme fonksiyonları güçlendirilecektir.	Sağlık Bakanlığı	Üniversiteler, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Bulaşıcı hastalıklar erken uyarı sistemi kurulacaktır. Bulaşıcı hastalıkların tanısının geliştirilmesi için ülke genelinde laboratuvar altyapısı iyileştirilecektir. Standart vaka tanımları rehberleri güncellenecektir. Uluslararası sürveyans ağına katılım sağlanacaktır.
Öncelik 80. Sağlık harcamalarının etkinliği artırılacaktır.				
Tedbir 197. Sağlık tesislerinde teşhise dayalı fiyatlandırma yaygınlaştırılacaktır.	SGK	Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sağlık Hizmetleri Finansman Yönetiminin Güçlendirilmesi ve Yeniden Yapılandırılması İçin Altyapı Geliştirilmesi Projesi kapsamında pilot projesi devam etmekte olan teşhise dayalı fiyatlandırma uygulaması yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 198. Üniversite ve Sağlık Bakanlığı hastanelerinin ortak kullanımına geçilecektir.	Sağlık Bakanlığı	YÖK, DPT, Üniversiteler	Aralık Sonu	Kaynakların etkin kullanımını sağlamak amacıyla, yeni kurulan ve kurulacak olan tıp fakültelerinden uygun olanlarının Sağlık Bakanlığı ile hastaneleri ortak kullanabilmelerini sağlayacak düzenlemeler yapılacaktır.

C. GELİR DAĞILIMININ İYİLEŞTİRİLMESİ, SOSYAL İÇERME VE YOKSULLUKLA MÜCADELE

1. Mevcut Durum

Gelir dağılımı eşitsizliğinin ve gelir yoksulluğunun yüksek olması, toplumun bazı kesimlerinin başta sağlık, eğitim hizmetleri olmak üzere, kültürel olanaklardan yararlanma, üretim etkinlikleri içinde yer alma ve karar alma süreçlerine katılma bakımından sosyal dışlanmaya maruz kalması; toplumda sosyal adalet ve dayanışma kültürünün zayıflatılmakta ve bir takım sosyal sorunlara ortam hazırlanmaktadır.

Ülkemizde, özellikle tarım sektörü ile geçici ve güvencesi olmayan işlerde çalışanlar, eğitimsiz bireyler, kadınlar, çocuklar, yaşlılar ve özürllüer, genel olarak gelir dağılımından en düşük payı almakta, sosyal dışlanma ve yoksulluk riskine en yoğun biçimde maruz kalmaktadırlar.

TABLO: IV. 56- Yüzde 20'lik Hanehalkı Dilimlerine Göre Yıllık Kullanılabilir Kişisel Gelirlerin Dağılımı, 2002-2005 (1)

Yüzde 20'lik Dilimler	2002	2003	2004	2005
Birinci Yüzde 20	5,3	6,0	6,0	6,1
İkinci Yüzde 20	9,8	10,3	10,7	11,1
Üçüncü Yüzde 20	14,0	14,5	15,2	15,8
Dördüncü Yüzde 20	20,8	20,9	21,9	22,6
Beşinci Yüzde 20	50,1	48,3	46,2	44,4
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0
Gini Katsayısı	0,44	0,42	0,40	0,38

Kaynak: TÜİK

(1) TÜİK, 2006 yılından itibaren gelir dağılımına ilişkin sonuçları Hanehalkı Gelir ve Yaşam Koşulları Anketi verileri ile açıklayacaktır. Söz konusu anketin ilk sonuçları henüz yayımlanmadığı için, en son gelir dağılımı sonuçları 2005 yılına aittir.

Türkiye, OECD ülkeleri arasında gelir dağılımı en bozuk olan ülkelerden biridir. Ancak, gelir dağılımına ait veriler incelendiğinde, 2002-2005 döneminde ilk dört yüzde 20'lik grubun toplam gelirden aldığı pay artarken, beşinci yüzde 20'lik grubun aldığı payın düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Buna paralel olarak, gelir dağılımı eşitsizliğini gösteren Gini katsayısı da 2002 yılında 0,44 iken, 2005 yılında 0,38'e gerileyerek gelir paylaşımı daha adil hale gelmiştir.

Gelir paylaşımının daha adil hale gelmesi ve ekonomik büyüme, yoksul kesimin ortaya çıkan refah artışından daha fazla yararlanmasını sağlamaktadır. 2003 yılında yüzde 28,1 olan gıda ve gıda dışı harcamaları içeren yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı, 2007 yılında yüzde 18,6'ya gerilemiştir. Yoksulluktaki düşüşün büyük bölümü tüketimin bireyler arasındaki dağılımındaki iyileşmeden ziyade, toplam tüketimdeki artıştan kaynaklanmaktadır. Gıda harcamalarını esas alan yoksulluk sınırı altındaki nüfusun oranı da, 2003 yılında yüzde 1,3 iken, 2007 yılında yüzde 0,5'e gerilemiştir.

Türkiye'de yoksulluk oranında iyileşmeler olmakla birlikte, yoksulluk oranı AB ortalamasının üzerindedir. Türkiye için 2005 yılında transfer öncesi görel yoksulluk oranı yüzde 28, transfer sonrası görel yoksulluk oranı yüzde 25 iken, AB-25 için aynı oranlar sırasıyla yüzde 26 ve yüzde 16'dır. Söz konusu oranlar, sosyal transferlerin Türkiye'de yoksulluk üzerindeki etkisinin sınırlı olduğunu göstermektedir. Bu durum, Türkiye'de sosyal transferlerin büyük bir bölümünün primli sistem kapsamındaki transferlerden oluşmasından ve yoksul kesimin bir bölümünün primli sistem dışındaki transferlerden yararlanamamasından kaynaklanmaktadır.

Yoksulluk, özellikle eğitim seviyesi düşük olanlar, yevmiyeliler, ücretsiz aile işçileri, tarım sektöründe çalışanlar ile geniş aileler arasında yaygındır. Eğitim durumu, yoksulluğu en iyi açıklayan değişkenlerden biridir. 2007 yılında okur-yazar olmayanlarda yoksulluk oranı yüzde 34,8 iken, yüksekokul, fakülte ve üstü eğitimlilerde bu oran yüzde 1'e düşmektedir. Eğitimde okullaşma oranları yıllar itibarıyla artmakla birlikte, kız

çocuklarının okullaşma oranı erkek çocuklarının gerisindedir. Bu durum, kadınların yoksulluk riskiyle daha fazla karşı karşıya kalmasının önemli nedenlerindedir.

TABLO: IV. 57- Çeşitli Kriterlere Göre Gıda ve Gıda-Dışı Harcamalar Bakımından En Yoksul Kesimler

(Yüzde)

Kesimler	Yoksulluk Oranı					
	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Kırda yaşayan	34,5	37,1	40,0	33,0	32,0	32,2
Okur-yazar olmayan	41,1	42,4	45,1	37,8	33,7	34,8
Ataerkil veya geniş aile	34,3	32,7	32,0	27,3	20,2	24,3
Tarım sektöründe çalışanlar	36,4	39,9	40,9	37,2	33,9	30,2
Ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler ^(*)	45,0	43,1	38,7	34,5	32,0	27,6
Genel Yoksulluk Oranı (Gıda ve Gıda-Dışı Yoksulluk)	27,0	28,1	25,6	20,5	17,8	18,6

Kaynak: TÜİK

(*) 2002 ve 2003 yıllarına ait veriler yevmiyelilere, 2004, 2005 ve 2006 yıllarına ait veriler ise ücretsiz aile işçilerine aittir.

2008 Yılı Hanehalkı İşgücü Anketi sonuçlarına göre, istihdam edilen kadınların yüzde 42,1'i tarım sektöründe çalışmaktadır. Diğer yandan, istihdam edilen kadınların yüzde 34,4'ü ücretsiz aile işçisi olup çoğunlukla sosyal güvenceden yoksun bulunmakta; bu kişiler, kente göç sonucunda kentsel alandaki işlere göre niteliklerinin yetersiz kalması, ailedeki çocuk, yaşlı ve özürli bakımının sorun haline gelmesi ve farklı bir ortamın getirdiği sosyal baskılardan dolayı işgücü piyasası dışında kalmaktadırlar. Ancak, kriz dönemlerinde azalan hane halkı gelirlerine katkı sağlamak amacıyla işgücünün dışında kalan kadınlar da iş aramaya başlayabilmektedirler.

TABLO: IV. 58- 2008 Yılında İstihdama İlişkin Çeşitli Göstergeler (15+yaş)

(Yüzde)

	Kadın		Erkek		Toplam	
	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı	İstihdam Oranı	İşgücüne Katılma Oranı
Kent	17,3	20,8	61,5	69,5	39,2	45,0
Kır	31,4	32,9	65,4	71,6	47,7	51,4
Türkiye	21,6	24,5	62,6	70,1	41,7	46,9

Kaynak: TÜİK

Kırsal alanda, kişi başına katma değeri görece düşük olan tarım sektörünün en çok istihdamı barındıran sektör olması ve tarım dışı faaliyetlerin kısıtlılığı, yoksulluğun kente göre daha yüksek olmasının önemli nedenleridir. Nitekim, 2003-2007 döneminde yoksulluk oranındaki düşüğe en büyük katkı, kentsel alandaki yoksulluğun azalmasından kaynaklanmaktadır. Tarımdaki parçalı mülkiyet yapısı, ücretsiz aile işçiliğinin yaygınlığı, düşük verimlilik ve eksik istihdam nedeniyle atıl kalan nüfusun fazlalığı, bu sektörün istihdam içindeki payı ile gelirden aldığı pay arasındaki dengesizliği besleyen önemli faktörlerdir. Tarım sektöründe istihdamın azalışı, kırsal alternatif iş imkanlarının kısıtlılığı

ve eğitim, sağlık, sosyal yardım gibi hizmetlere erişimde yaşanan güçlükler kırdan kente göçe neden olan temel etkenlerdir.

TABLO: IV. 59- İstihdam ve GSYH'nin Sektörel Dağılımı

(Cari Fiyatlarla, Yüzde Pay)

Sektörler	2004		2005		2006		2007		2008	
	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH	İstihdam	GSYH
Tarım	29,1	9,5	25,7	9,4	24,0	8,3	23,5	7,6	23,6	7,6
Sanayi	20,0	20,3	20,8	20,3	20,9	20,1	20,8	20,0	21,0	19,7
Hizmetler	50,9	70,2	53,5	70,3	55,1	71,6	55,7	72,4	55,4	72,7
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

Yoksul kesim içindeki çalışanlar, gerek eğitim seviyelerinin düşük olması gerekse yoğunlukla çalıştıkları tarım sektörünün özellikleri itibarıyla, düşük ücretler elde etmekte ve büyük bir kısmı da geçici ve güvencesiz olarak çalışmaktadır. 2007 yılında ücretsiz aile işçileri ve yevmiyeliler arasındaki yoksulluk oranları, genel yoksulluk oranlarının sırasıyla 9 ve 8,5 puan üzerindedir.

Zor koşullar ve risk altındaki çocukların yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve toplumla bütünleşmelerinin sağlanması doğrultusunda, korunmaya muhtaç çocuklara yönelik hizmetlerin mümkün olduğu ölçüde kendi aile ortamlarında verilmesi tercih edilmekte, muhtaçlık nedeniyle haklarında koruma kararı alınmış ya da koruma kararı statüsündeki çocukların ailelerine yönelik sosyal ve ekonomik destek programları yürütülmektedir. Bu kapsamda 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 24.423 çocuk aynı-nakdi yardım desteği sayesinde kendi aileleri tarafından yetiştirilmektedir. Kurum bakımının zorunlu olduğu durumlarda ise, korunmaya muhtaç çocukların aile ortamına benzer yapı ve ilişki sistemi içerisinde yetiştirilebileceği bakım sistemine geçilmiştir. 2006 yılı Çocuk İşgücü Araştırması sonuçlarına göre 6-17 yaş grubunda bulunan çocukların yüzde 5,9'u istihdam edilmekte, bunların da yüzde 68,5'i öğrenimine devam etmemekte, yüzde 40,9'u ise tarım sektöründe çalışmaktadır. Bu durum, en kötü biçimleri sokakta, ağır ve tehlikeli işlerde, gezici ve geçici tarım işlerinde çalışma olan çocuk işçiliğini sonlandırmaya yönelik faaliyetlerin sürekliliğini önemli kılmaktadır. Kanunla ihtilaf halindeki çocukların yargılama ve rehabilitasyon süreçlerinin iyileştirilmesine ilişkin ihtiyaçlar ise devam etmektedir.

2009 yılı Ekim ayı itibarıyla başta SHÇEK olmak üzere belediyeler, diğer kamu kurumları, dernek ve vakıflar ile özel kesime ait toplam kapasitesi 21.299 kişi olan 264 huzurevi bulunmaktadır.

Aile danışma merkezlerinde sunulan hizmetlerle, aile bireylerinin ekonomik ve sosyal yaşama katılımlarının artırılması amaçlanmaktadır. Aile destek hizmeti sunan aile danışma merkezi gibi kurum ve kuruluşların etkinliğinin artırılması ve koordinasyonunun sağlanması gerekmektedir.

Özürllüler, işgücü piyasası ve eğitimde yeterince yer alamamaları nedeniyle sosyal yaşamlarında topluma entegre olmakta zorluk çekmektedir. 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun ile zorunlu özürllü istihdamında işveren payının tamamının, kontenjan fazlası özürllü çalıştıran işverenler ile yükümlü olmadıkları halde özürllü çalıştıran işverenlerin sosyal sigorta primi işveren payının yüzde 50'sinin Hazine Müsteşarlığınca karşılanması hükmü getirilmiştir. Bu kapsamda, sosyal sigorta

primi işveren payının Hazine Müsteşarlığınca karşılandığı özürsüz sigortalı sayısı 2009 yılı Ağustos ayı itibarıyla 30.100 olup, ödenen tutar ise 3.831 bin TL'dir.

2008–2012 GAP Eylem Planının Sosyal Gelişiminin Sağlanması bileşeni kapsamında Sosyal Destek Programı (SODES) hazırlanmıştır. SODES kapsamında istihdam, sosyal içerme ve kültür, sanat ve spor başlıkları altında 2008 yılı için toplam bütçesi 42 milyon TL tutarında olan 398 adet projenin, 2009 yılında ise yaklaşık 92 milyon TL tutarında 778 projenin finansmanı uygun görülmüştür.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Yoksulluk ve sosyal dışlanma riski altında bulunan birey ve grupların ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması, yaşam kalitelerinin yükseltilmesi ve topluma bütünleşmelerinin sağlanması temel amaçtır.

Sosyal koruma ağı sosyo-ekonomik ve yerel şartlar dikkate alınarak, nüfusun tümünü kapsayan, etkin, dezavantajlı grupları topluma entegre eden, toplumun her kesimine sorumluluk vererek sosyal dışlanma ve yoksulluk riskini en aza indiren bir yapıya kavuşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 81. Dezavantajlı gruplar için eğitim, sağlık, istihdam ve sosyal güvenlik gibi temel hizmetlerin erişilebilirliği artırılacaktır.				
Tedbir 199. Özürsüzlere yönelik okul öncesi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri geliştirilecek ve özel eğitim ve rehabilitasyon merkezleri etkin bir biçimde denetlenecektir.	Milli Eğitim Bakanlığı	SHÇEK, ÖZİDA	Aralık Sonu	Özürsüzlere yönelik okula başlamadan önce eğitim alması gereken yer konusunda rehberlik ve danışmanlık hizmetleri geliştirilecektir. Özürsüzlere hizmet veren özel eğitim ve rehabilitasyon merkezlerinin denetimine ağırlık verilecektir.
Tedbir 200. Özürsüzlere yönelik iş imkanları geliştirilecektir.	ÖZİDA	ÇSGB, Sağlık Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SHÇEK, İŞKUR	Aralık Sonu	Özürsüzlere yönelik çalışma ortamının özel olarak düzenlendiği korumalı işyerlerine Devlet tarafından sağlanacak teknik desteğe ilişkin mevzuat çalışmaları tamamlanarak korumalı işyerlerinin yaygınlaştırılması sağlanacak ve özürsüzlere kolay erişilebilir mesleki eğitim ve danışmanlık hizmetleri sunulacaktır.
Tedbir 201. Kırsal alanda yaşayan yoksul kesimin ekonomik kaynaklarının	İŞKUR	Maliye Bakanlığı, Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı, DPT, SGK,	Aralık Sonu	Tarımdaki yapısal dönüşüm sonucu ortaya çıkan vasıfsız ve yoksul işgücüne yönelik tarım dışı iş kollarında istihdam imkanlarını artıran programlar

çeşitlendirilmesi için yerel düzeyde gelir getirici projeler desteklenecektir.		SYDGM, Yerel Yönetimler		uygulanacaktır. Ayrıca, Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programı, SODES ve Tarımsal Kooperatiflerin Desteklenmesi Projesi gibi programlara devam edilecektir.
Tedbir 202. Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Ulusal Eylem Planı etkin bir şekilde uygulanacaktır.	KSGM	Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonları, STK'lar	Aralık Sonu	Toplumsal cinsiyet eşitliği ulusal eylem planı çerçevesinde toplumun tüm kesimlerine yönelik eğitim programları düzenlenecektir.
Öncelik 82. Çalışabilecek durumda olan yoksullara yönelik sosyal yardım ve hizmetler, yoksulluk kültürünün oluşmasını önleyici ve yoksul kesimin üretken duruma geçmesini sağlayıcı nitelikte olacak; çalışmayacak durumda olan yoksullar ise düzenli sosyal yardımlarla desteklenecektir.				
Tedbir 203. Çalışabilir durumdaki yoksul kişilerin işgücüne katılımını artırmaya yönelik özel programlar geliştirilecektir.	SYDGM	ÇSGB, SGK, İŞKUR, SHÇEK, KOSGEB, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal yardım başvurusu yapan ve çalışabilir durumdaki kişilere meslek edindirme, rehberlik, toplum yararına çalışma gibi imkanlar sunulacak ve kendi işini kurabilecek olanlara sermaye destekleri verilecektir. Bu doğrultuda gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılarak, çalışabilir durumdaki kişilerin sosyal yardımlardan yararlanabilmesi için İŞKUR'a kayıtları zorunlu hale getirilecektir.
Tedbir 204. Kayıtlı çalışan kesimin yoksulluk riskinin azaltılması ve asgari yaşam standartlarına ulaşmalarının kolaylaştırılmasına yönelik programlar geliştirilecektir.	SYDGM	Maliye Bakanlığı, ÇSGB, İŞKUR	Aralık Sonu	Yoksul veya yoksulluk riski altında olup, kayıtlı çalışanların da (özellikle çocuk sahibi olanlar) sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır.
Tedbir 205. Yoksulluğu azaltmayı hedefleyen sosyal transferlerin etkinliği artırılacaktır.	SYDGM	MEB, SGK, SHÇEK, TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, İŞKUR, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Sosyal transferlerin hedef kitleye ulaşması sağlanacak ve yoksul bireyin geliri yoksulluk sınırına yükseltilecektir.
Tedbir 206. Sosyal Destek Programı (SODES) yaygınlaştırılacaktır.	DPT	İçişleri Bakanlığı	Aralık Sonu	Güneydoğu Anadolu bölgesinde uygulanmakta olan SODES, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyinin düşük ve toplumsal bütünleşme ihtiyacının yüksek olduğu illerde de uygulamaya konulacaktır.

Öncelik 83. Aile destek hizmetleri yaygınlaştırılacak, kadınlara ve çocuklara yönelik şiddete karşı daha yoğun mücadele edilecek, dezavantajlı çocuklara yönelik önleyici, koruyucu ve rehabilite edici hizmetlerin kalitesi artırılabacaktır.				
Tedbir 207. Değişen toplum yapısı, hızlı ve çarpık kentleşme ile yoğun göç sonucunda ortaya çıkan sosyo-kültürel uyum sorunlarını azaltmak amacıyla aile eğitim programları geliştirilecektir.	ASAGEM	Milli Eğitim Bakanlığı, RTÜK, Diyanet İşleri Başkanlığı, SHÇEK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Değişen toplumda aile kurumunun güçlendirilmesi amacıyla, ailenin eğitim ihtiyaçları analiz edilerek aile eğitimi müfredatı geliştirilecektir. Bu çerçevede, aile destek hizmet modelleri ve eğitim programları hazırlanacaktır.
Tedbir 208. Kadınlara Karşı Aile İçi Şiddetle Mücadele Ulusal Eylem Planı etkin bir şekilde uygulanacaktır.	KSGM	Üniversiteler, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İşçi ve İşveren Sendikaları Konfederasyonu arı, STK'lar	Aralık Sonu	Kadınlara karşı aile içi şiddetin önlenmesi amacıyla bilinçlendirme çalışmaları yapılacak ve ilgili kuruluşların kapasiteleri güçlendirilecektir. Bu konuda KSGM tarafından yapılan alan araştırması sonuçlarının ilgili kurumların plan ve programlarına yansıtılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır. Kadına yönelik şiddetin önlenmesine ilişkin hizmet sunum modelleri yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 209. Kanunla ihtilaf halindeki çocuk ve gençlere yönelik takip sistemi oluşturulacak ve çocuk mahkemelerinin sayısı ve personeli artırılabacaktır.	Adalet Bakanlığı	İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, SHÇEK, GSGM, İŞKUR, STK'lar	Aralık Sonu	Kanunla ihtilaf halindeki çocuk ve gençlere yönelik hizmetlerin kalitesi artırılabacaktır. Suça itilmiş çocukların ve gençlerin hükümlülük süresinde ıslahı ve topluma kazandırılmaları için uygulanmakta olan programlar çeşitlendirilecek ve etkinleştirilecektir. Bu faaliyetlerin etkisinin değerlendirilebilmesi amacıyla bu çocuklara yönelik takip sistemi oluşturulacaktır.
Tedbir 210. Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesinin etkin olarak uygulanması ve sürdürülebilirliğinin sağlanmasına yönelik faaliyetler devam ettirilecektir.	Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı	Sağlık Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, GSGM, ASAGEM, TÜİK	Aralık Sonu	Çocuk İşçiliğinin Önlenmesi İçin Zamana Bağlı Politika ve Program Çerçevesinin uygulanmasına ilişkin Başbakanlık Genelgesi çıkarılacaktır. 2006 yılı Çocuk İşgücü Araştırmasının güncellenmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.

D. SOSYAL GÜVENLİK SİSTEMİNİN ETKİNLİĞİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2008 yılı itibarıyla sosyal sigorta programları tarafından kapsanan nüfusun oranı yüzde 80,2'dir.

TABLO: IV. 60- Sosyal Sigorta Programlarının Kapsadığı Nüfus

	2006	2007	2008
(Kişi)			
I. KAMU ÇALIŞANLARININ SİGORTALI SAYILARI			
(5510 s. K. md. 4/c)	9 517 053	9 335 500	9 484 111
1. Aktif Sigortalılar	2 420 897	2 444 680	2 464 206
2. Aylık Alanlar ¹	1 649 998	1 698 325	1 756 760
3. Bağımlılar	5 446 158	5 192 495	5 263 145
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,47	1,44	1,40
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,93	2,82	2,85
II. HİZMET AKDİ İLE ÇALIŞAN SİGORTALI SAYILARI			
(5510 s. K. md. 4/a)	30 884 857	33 662 667	32 855 431
1. Aktif Sigortalılar	7 874 735	8 555 931	8 834 808
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	271 369	269 075	247 583
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	187 951	215 340	202 000
4. Aylık Alanlar	4 510 701	4 763 434	5 024 696
5. Bağımlılar	18 040 101	19 858 887	18 546 344
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	0,46	0,46	0,50
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	2,71	2,72	2,54
III. BAĞIMSIZ ÇALIŞANLARIN SİGORTALI SAYILARI			
(5510 s. K. md. 4/b)	16 383 589	15 021 197	14 603 926
1. Aktif Sigortalılar	2 082 318	2 052 584	1 897 906
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	244 105	243 931	235 069
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 049 206	1 079 785	1 127 744
4. Aylık Alanlar	1 753 025	1 817 685	1 965 247
5. Bağımlılar	11 254 935	9 827 212	9 377 960
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,93	1,86	1,66
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,85	3,45	3,48
IV. ÖZEL SANDIKLAR TOPLAMI (5510 s. K. Geçici md. 20)	298 266	310 850	323 218
1. Aktif Sigortalılar	85 352	95 341	105 707
2. Aylık Alanlar	77 979	79 388	81 042
3. Bağımlılar	134 935	136 121	136 469
4. Aktif Sig./Pasif Sig. (1)/(2)	1,09	1,20	1,30
5. Bağımlılık Oranı (3+2)/(1)	2,49	2,26	2,06
V. GENEL TOPLAM	57 083 765	58 330 214	57 266 686
1. Aktif Sigortalılar	12 463 302	13 148 536	13 302 627
2. İsteğe Bağlı Aktif Sigortalılar	515 474	513 006	482 652
3. Tarımdaki Aktif Sigortalılar	1 237 157	1 295 125	1 329 744
4. Aylık Alanlar	7 991 703	8 358 832	8 827 745
5. Bağımlılar	34 876 129	35 014 715	33 323 918
6. Aktif Sig./Pasif Sig. (1+2+3)/(4)	1,78	1,79	1,71
7. Bağımlılık Oranı (5+4)/(3+2+1)	3,02	2,90	2,79
VII. GENEL NÜFUS TOPLAMI²	69 700 000	70 586 256	71 419 174
VIII. SİGORTALI NÜFUS ORANI (Yüzde)	81,9	82,6	80,2

Kaynak: SGK, DPT.

¹ Kişi sayısıdır.

² 2007 ve 2008 yılı için ADNKS verileri, 2006 yılı için 2007 yılı ADNKS verileri esas alınarak DPT tarafından yapılan geçici tahmin rakamları esas alınmıştır.

Sosyal sigorta sisteminin gelirleri giderlerini karşılayamamakta ve sistem açık vermektedir. Sistemde yaşanan finansman sorununun en önemli nedenleri; geçmişte uygulanan erken emekliliğin olumsuz etkileri, sağlık harcamalarının giderek artması ve sistemin bilgi teknolojisi altyapısındaki eksikliklerdir. Finansman açığını kapatmak için

sisteme bütçeden yapılan transfer tutarının GSYH'ye oranı 2007 yılında yüzde 3,92 iken, 2008 yılında yüzde 3,70 olmuştur.

Tüm sigorta işlemlerinin otomasyonla yapılması konusunda Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) tarafından başlatılan çalışmalar devam etmektedir.

18 Şubat 2009 tarihli ve 5838 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanunla; işyerinin kurulması, nakli, işçi çalıştırma ve işten çıkarma gibi hususlara ilişkin olarak Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, SGK ve İŞKUR'a ayrı ayrı yapılmakta olan bildirimler tek bildirim haline getirilerek, bildirimlerin ayrı ayrı alınmasının işverenler nezdinde oluşturduğu bürokratik yük azaltılmıştır.

Sosyal yardım sisteminde gerçek ihtiyaç sahiplerine etkin ve yeterli hizmet sunulması hedefi doğrultusunda, sistemde nesnel ölçütlerin oluşturulmasına ve bu alanda faaliyet gösteren kurum ve kuruluşlar arasında iletişim ve işbirliğinin artırılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir. Bu kapsamda, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonu (SYDTF) kaynaklarından yürütülmekte olan sosyal yardım programlarının nesnel ölçütlere sahip hedefleme mekanizmalarına kavuşturulması amacıyla, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Genel Müdürlüğü (SYDGM) tarafından 2009 yılı içerisinde Puanlama Formülü Projesi başlatılmıştır.

SYDGM tarafından 2009 yılı içerisinde "Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesi" başlatılmış olup projenin 2012 yılına kadar tamamlanması planlanmaktadır. Bu projenin ilk aşamasında SYDGM ile Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıfları (SYDV'ler) arasındaki iletişimin bilgi işlem altyapısı üzerinden gerçekleşmesi ve SYDV'lerin sosyal yardım başvurularına ilişkin sorgulamaları elektronik ortamda yapmalarının sağlanması hedeflenmiştir. Bütünleşik Sosyal Yardım Hizmetleri Projesinin bir parçası olarak; başvuru sahiplerinin muhtaçlık durumlarının tespiti ve sosyal yardımlardan mükerrer yararlanmanın engellenmesini amaçlayan Sosyal Yardım Bilgi Sistemi (SOYBİS) projesi başlatılmıştır. SOYBİS projesi çerçevesinde; Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Köyişleri Bakanlığı, SGK, İçişleri Bakanlığı Nüfus ve Vatandaşlık İşleri Genel Müdürlüğü, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü, İŞKUR, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü ve Gelir İdaresi Başkanlığı ile protokoller imzalanmıştır. SYDV'lere başvuran kişilerin protokol yapılmış olan kurum ve kuruluşlardaki bilgileri çevrimiçi olarak anında sorgulanabilmektedir.

SYDGM tarafından il ve ilçe vakıfları kanalıyla muhtaç kişilere; aile, sağlık, eğitim ve özürü yardımları ile sıcak yemek ve doğal afet yardımları gibi çeşitli sosyal yardımlar yapılmakta ve proje destekleri verilmektedir. Bu kapsamda SYDGM tarafından, 2007 yılında toplam 1.413 milyon TL; 2008 yılında ise toplam 1.797 milyon TL yardım yapılmıştır.

2022 sayılı 65 Yaşını Doldurmuş, Muhtaç, Gücsüz ve Kimsesiz Türk Vatandaşlarına Aylık Bağlanması Hakkında Kanun hükümleri uyarınca SGK tarafından muhtaç durumdaki yaşlı veya özürü kişilere aylık bağlanmaktadır. 2022 sayılı Kanun gereğince 2009 yılı Temmuz sonu itibarıyla toplam 1.305.321 kişiye, 1.193 milyon TL ödeme yapılmıştır.

3816 sayılı Ödeme Gücü Olmayan Vatandaşların Tedavi Giderlerinin Yeşil Kart Verilerek Devlet Tarafından Karşlanması Hakkında Kanun uyarınca, Sağlık Bakanlığı tarafından muhtaç vatandaşlara sağlık yardımları yapılmaya devam edilmektedir. 2008 yılı sonu itibarıyla toplam yeşil kartlı sayısı 9.225.745 kişi olup, toplam yeşil kart harcaması ise 4.031 milyon TL'dir. 5754 sayılı Kanunla; Yeşil Kart kapsamındaki kişilere

ilişkin kayıt ve işlemlerin en geç 1 Temmuz 2011 tarihine kadar SGK tarafından yürütülmeye başlanması öngörülmektedir.

227 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ve Muhtaç Aylığı ve Vakıf İmaret Yönetmeliği hükümleri uyarınca, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla 3.730 muhtaç, özürü ve yetime aylık kişi başına 297,36 TL, ilk ve ortaöğretimdeki 10.000 muhtaç öğrenciye kişi başına 50 TL ödeme yapılmıştır. 2009 Yılı Eylül ayı itibarıyla Türkiye genelinde toplam 108 imarette 78.450 kişiye sıcak yemek, 58.650 kişiye de kuru gıda yardımı yapılmış, ayrıca Vakıflar Genel Müdürlüğü'ne bağlı Vakıf Gureba Hastanesi'nde de 4.668 kişiye sağlık hizmeti verilmiş ve bu hizmet için toplam 771,6 Bin TL tutarında harcama yapılmıştır.

SHÇEK tarafından başta korunmaya muhtaç çocuklar olmak üzere muhtaç durumdaki kişi ve ailelere aynı nakdi yardım verilmektedir. Bu kapsamda SHÇEK tarafından kişi başına aylık olarak yapılan nakdi yardım miktarı 2009 yılının ilk yarısında 203,32 TL iken, ikinci yarısında 212,50 TL olmuştur. Aynı-Nakdi Yardım Yönetmeliği doğrultusunda SHÇEK tarafından 2009 yılı Eylül sonu itibarıyla 24.995 kişiye toplam 62,3 milyon TL tutarında aynı-nakdi yardım ödemesi yapılmıştır.

TABLO: IV. 61- Sosyal Yardım Hizmeti Veren Kuruluşların Sosyal Yardım Harcamaları

Kurum	Yardım Türü	2006		2007		2008	
		Kişi Sayısı	Gider (Bin TL)	Kişi Sayısı	Gider (Bin TL)	Kişi Sayısı	Gider (Bin TL)
SGK	Yaşlı ve Özürü Aylığı	1 243 878	1 284 823	1 244 174	1 758 304	1 266 174	2 018 629
SHÇEK	Aynı-Nakdi Yardım	27 319	41 000	28 681	48 255	30 909	59 300
Vakıflar Genel Müdürlüğü	Muhtaç Aylığı (yetim ve özürü)	3 642	7 770	4 287	11 617	4 433	13 728
	İmaret Hizmetleri	81 850	61 442	149 130	98 261	149 530	98 005
	Vakıf Gureba Hastanesi Fakir Hasta Tedavileri	4 055	491	6 020	568	5 268	726
	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	3 000	351	5 000	2 002	10 000	4 555
Sağlık Bakanlığı ¹	Yeşil Kart Uygulaması	12 550 892	2 910 000	9 132 942	3 913 000	9 225 745	4 031 000
Milli Eğitim Bakanlığı	Burs (ilk ve ortaöğretimdeki muhtaç öğrenciler)	122 464	57 668	140 268	85 003	172 940	113 137
Yurtkur ²	Burs (yüksek öğretimdeki muhtaç öğrenciler)	135 497	204 167	168 923	298 530	181 490	320 823
SYDV'ler (Fon) ³	Tüm Sosyal Yardımlar	-	1 389 548	-	1 413 757	-	1 797 080
Belediyeler ⁴	Tüm Sosyal Yardımlar	-	365 834	-	436 275	-	519 034
TOPLAM		-	6 323 094	-	8 065 572	-	8 975 910
TOPLAM/GSYH (Yüzde)		-	0,83	-	0,96	-	0,94

Kaynak: Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, DPT, SGK, SYDGM, Maliye Bakanlığı, Muhasebat Genel Müdürlüğü, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yurtkur.

¹ 2006 yılındaki kişi sayısı söz konusu yıldaki toplam yeşil kart sahibi kişi sayısını, 2007 ve 2008 yıllarında ise yeşil kartı aktif olan kişi sayısını göstermektedir.

² Üniversitelerin kendi bütçelerinden öğrencilerine verdikleri yardımlar bu rakama dahil değildir.

³ Yararlanan kişi sayısına ilişkin bilgi mevcut değildir.

⁴ Maliye Bakanlığı Muhasebat Genel Müdürlüğü tarafından açıklanan Belediyelerin Bütçe Giderlerinin EKod 4'e göre tasnifindeki Hanehalkına Yapılan Transferler kalemindeki rakamlar alınmıştır. Yararlanan kişi sayısına ilişkin bilgi mevcut değildir.

Göç, kentleşme, aile yapısında meydana gelen değişim, nüfus artışı ve işsizlik gibi nedenlerle sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyaç devam etmektedir. Söz konusu ihtiyaç aile yapısında meydana gelen değişim ve nüfusun yaşlanmasıyla birlikte yaşlılar ve onların bakımı konusunda daha belirgin hale gelmektedir. 2007 yılında toplam kamu sosyal yardım harcamalarının GSYH'ya oranı yüzde 0,96 iken, bu oran 2008 yılında yüzde 0,94 olarak gerçekleşmiştir.

Bakıma Muhtaç Özürlülerin Tespiti ve Bakım Hizmeti Esaslarının Belirlenmesine İlişkin Yönetmelik hükümlerine göre; her türlü gelirleri toplamı esas alınmak suretiyle; kendilerine ait veya bakmakla yükümlü olduğu birey sayısına göre kendilerine düşen ortalama aylık gelir tutarı bir aylık net asgari ücret tutarının 2/3'ünden daha az olan bakıma muhtaç özürlülere sunulan bakım hizmetleri kapsamında 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 1.735 kişi özel bakım merkezlerinden, 191.816 kişi de evde bakım hizmetinden yararlanmıştır. Bu hizmetlerin karşılığı olarak SHÇEK tarafından, özürlülere bakım hizmeti sunan özel kuruluşlara iki aylık, özürlülere evde bakım hizmeti veren kişilere de bir aylık net asgari ücret tutarında ödeme yapılmaktadır. 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla SHÇEK tarafından özel bakım merkezlerine toplam 1,9 milyon TL, özürlülere bakım hizmeti veren kişilere de toplam 95,2 milyon TL tutarında ödeme yapılmıştır. Ayrıca, özel eğitime ihtiyacı olduğu özel eğitim değerlendirme kurulu tarafından tespit edilen özürlü çocuklara eğitim hizmeti sunulmakta ve bu hizmetin bedeli Milli Eğitim Bakanlığı tarafından ödenmektedir. 2008 yılında 205.831 özürlü, özel eğitimden yararlanmış ve söz konusu hizmetin karşılığı olarak Milli Eğitim Bakanlığı tarafından toplam 830.961.428 TL ödeme yapılmıştır.

TABLO: IV. 62- Sosyal Hizmet Sunan Kamu Kuruluşlarının 2006 – 2008 Dönemi Sosyal Hizmet Harcamaları

(Bin TL)

Harcama Yapılan Kesim	Kuruluş	2006	2007	2008	
Çocuk	SHÇEK	109 486	150 666	166 851	
Yaşlı	SHÇEK	61 367	86 199	97 555	
Özürlü	Kurum Bakımı	SHÇEK	58 475	88 768	109 488
	Evde Bakım Aylığı (1)	SHÇEK	5	43 696	399 899
	Özel Kuruluşta Bakım (2)	SHÇEK	-	1 203	5 435
	Özel Eğitim (3)	MEB	44 477	684 710	830 961
Genç	SHÇEK	81 258	97 193	106 032	
Toplum-Aile-Kadın	SHÇEK	6 433	9 479	12 330	
Diğer	SHÇEK	48 862 358	57 071	62 355	
Toplam		410 363	1 218 985	1 790 906	

Kaynak: SHÇEK, Milli Eğitim Bakanlığı.

(1) Uygulama 2006 yılı Aralık ayında başlamıştır.

(2) Uygulama 2007 yılı Mart ayında başlamıştır.

(3) Özel eğitim hizmeti ücretinin ödenme yetkisi 2006 yılı Haziran ayından itibaren Milli Eğitim Bakanlığına devredildiğinden 2006 yılı rakamı Haziran-Aralık dönemini göstermektedir.

Sosyal hizmet ve yardımlara olan ihtiyacın artmasına paralel olarak SHÇEK'e bağlı sosyal hizmet sunan kuruluş sayılarında da artış görülmektedir. 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla SHÇEK'e bağlı kuruluşların genelinde toplam kapasite doluluk oranı yüzde 71,1'dir.

TABLO: IV. 63- Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Kuruluş Sayıları ve Kapasiteleri

Kuruluş Türleri	2006		2007		2008		2009 ¹	
	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite	Sayı	Kapasite
Çocuk Yuvası	99	8 766	95	8 111	94	7 708	89	7 904
Yetiştirme Yurdu	110	8 283	110	8 065	108	7 470	110	7 331
Sevgi Evi ve Çocuk Evi ² (6-12 Yaş)	37	811	57	885	73	1 256	115	1 476
Sevgi Evi ve Çocuk Evi ² (13-18 Yaş)	9	131	18	309	26	418	38	549
Huzurevi	69	7 605	69	7 605	66	7 775	81	8 126
Özürlü Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi (Gündüzlü ve Yatılı)	67	3 027	66	3 120	69	4 407	71	4 733
Toplum Merkezi	66	-	70	-	79	-	82	-
Aile Danışma Merkezi	38	-	38	-	41	-	41	-
Kadın Konuk Evi	17	339	23	477	26	573	29	604
Bakım ve Sosyal Rehabilitasyon Merkezi (BSRM) ³	-	-	8	182	16	424	15	308
Koruma ve Bakım Rehabilitasyon Merkezi (KBRM) ³	-	-	-	-	-	-	6	217

Kaynak: SHÇEK.

(¹) Eylül 2009 tarihi itibarıyla.

(²) Çocuk evleri ayrı bir kuruluş statüsünde olmayıp müstakil apartman dairelerinden ibarettir.

(³) KBRM'ler 2009 öncesinde BSRM'ler ile birlikte iken, 2009 yılında ayrı teşkilatlandırılmıştır.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Sosyal güvenlik sistemi; nüfusun tümünü kapsayan, toplumun değişen ihtiyaçlarını karşılayabilen, mali sürdürülebilirliğe ve etkin denetim mekanizmasına sahip, kaliteli hizmet sunan bir yapıya kavuşturulması temel amaçtır.

Sosyal hizmet ve yardımların eşitlik, sosyal adalet, etkinlik ve etkililik ilkeleri doğrultusunda sunulması amacıyla sosyal hizmet ve yardımlara ihtiyaç duyan kişilerin belirlenmesi için nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacak ve sistemdeki kuruluşlar arasında iletişim ve işbirliği sağlanacaktır. Sosyal hizmet ve yardımlar alanındaki nitelikli personel eksikliği giderilerek hizmetlerin kalitesi yükseltilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 84. Sosyal sigorta sistemi, çalışan nüfusun tümünü kapsayacak, sistemde aktüeryal dengeler gözetilecek ve tam otomasyona geçilecektir.				
Tedbir 211. Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem altyapısında kademeli olarak tam otomasyona geçilecektir.	SGK	ÇSGB, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı, İŞKUR	Aralık Sonu	Sosyal sigorta sisteminin bilgi işlem altyapısında tam otomasyona geçilerek etkili, erişilebilir ve sürdürülebilir hizmet sunan bir yapı oluşturulacaktır.
Öncelik 85. Sosyal hizmet ve yardımlar sistemi geliştirilecek, sistemden yararlanacak kişilerin belirlenmesi amacıyla ortak veri tabanı oluşturularak nesnel ölçütlerle işleyen bir tespit mekanizması kurulacaktır.				

Tedbir 212. Sosyal Hizmetler Kanunu tasarısı hazırlanacaktır.	SHÇEK	İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal hizmetler alanında korunmaya, bakıma, gelişmeye, destek ve yardıma ihtiyaç duyan birey, aile ve gruplara kamu kurum ve kuruluşları ile gerçek ve tüzel kişilerce sunulan sosyal hizmetlerin temel ilke ve esasları ile model ve niteliği belirlenecek, sosyal hizmet uygulamalarına ilişkin rehberlik ve denetimin usul ve esasları tespit edilecektir.
Tedbir 213. Sosyal hizmetlere vatandaşların gönüllü katılımının artırılmasına yönelik çalışmalar yapılacaktır.	SHÇEK	RTÜK, Diyanet İşleri Başkanlığı, ASAGEM, KSGM, ÖZİDA, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Başta koruyucu aile hizmetleri olmak üzere SHÇEK tarafından sunulan sosyal hizmetlerin tanıtımının yapılması ve bu hizmetlerin geliştirilmesinde sivil gönüllülüğün öneminin vurgulanması gerekmektedir. Sosyal hizmetlere gönüllü katılım konusunda bilgilendirici ve özendirici faaliyetler yürütülecektir.
Tedbir 214. Sosyal yardım sisteminde faaliyet gösteren kuruluşların yetki, görev ve sorumlulukları netleştirilecektir.	Başbakanlık	Sağlık Bakanlığı, DPT, SGK, SYDGM, SHÇEK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, TÜİK, ÖZİDA, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Sosyal yardım sisteminde koordinasyonun artırılması ve yerindeyiğin sağlanması amacıyla, ilgili kuruluşların yetki, görev ve sorumlulukları Başbakanlık koordinasyonunda yeniden tanımlanacaktır.
Tedbir 215. SYDTF kapsamında yapılan sosyal yardımlardan yararlanacak kişilerin belirlenmesinde kullanılan puanlama formülü geliştirilecektir.	SYDGM	Sağlık Bakanlığı, SGK, SHÇEK, TÜİK, ÖZİDA, Vakıflar Genel Müdürlüğü, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Halen SYDGM tarafından sunulan bazı sosyal yardımlardan yararlanacak kişilerin belirlenmesi için kullanılan puanlama formülü diğer sosyal yardım türlerini de kapsayacak şekilde geliştirilecektir. Bu kapsamda başlatılan Sosyal Yardım Yararlanıcılarının Belirlenmesine Yönelik Puanlama Formülünün Geliştirilmesi Projesi tamamlanacaktır.
Tedbir 216. Sosyal hizmetler alanında nitelikli personel ve ara eleman eksikliği giderilecektir.	SHÇEK	MEB, Maliye Bakanlığı, YÖK, DPB, İŞKUR, Üniversiteler	Aralık Sonu	Sosyal hizmet alanında ihtiyaç duyulan nitelikli bakım elemanı yetiştirilmesi hususunda mesleki eğitime ağırlık verilmesi, sosyal çalışmacı yetiştirilmesi hususunda ise üniversitelerde açılan yeni bölümlerin öğretim görevlisi ve fiziki mekan ihtiyaçlarının giderilmesi sağlanacaktır.
Öncelik 86. Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecek ve kurumsal bakım hizmetleri iyileştirilecektir.				

Tedbir 217 Korunmaya muhtaç çocuklar için alternatif bakım modelleri desteklenecektir.	SHÇEK	MEB, İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ÇSGB, SYDGM, TRT, ASAGEM, GSGM, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Korunmaya muhtaç çocuklardan ailesi yanında bakılanların sayısı artırılacak; söz konusu çocukların aileleri, gelir düzeyini artırıcı projeler ve aynı nakdi yardımlar yoluyla desteklenecektir. Ailesi yanında bakımı mümkün olmayan çocukların ise, öncelikle koruyucu aile yanında bakımı teşvik edilecektir. Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sevgi evi ve çocuk evleri modeli yaygınlaştırılacak, korunmaya muhtaç çocuklara hizmet veren kuruluşlar, çocukların gelişimine ve sosyal uyumuna katkıda bulunacak şekilde tasarlanacaktır.
Tedbir 218 Çocuk koruma, bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezlerinin sayısı artırılacaktır.	SHÇEK	MEB, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, ÇSGB, İçişleri Bakanlığı, ASAGEM, GSGM, Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Duygusal, cinsel ve fiziksel istismara uğramış, madde bağımlısı, sokakta yaşayan, suça itilmiş çocukların, rehabilite olmadan yetiştirme yurtlarına yerleştirilmesi burada kalan diğer çocuklar açısından önemli sorunlara yol açmaktadır. Bu nedenle bu çocuklar için özellikle gündüzlü rehabilitasyon hizmeti sunan merkezlerin kurulması sağlanacaktır.
Öncelik 87. Özürlülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartları iyileştirilecektir.				
Tedbir 219. Özürlülerin ekonomik ve sosyal hayata katılımlarının artırılması için sosyal ve fiziki çevre şartlarının iyileştirilmesine yönelik çalışmalar hızlandırılacaktır.	ÖZİDA	İçişleri Bakanlığı, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Özürlüler ve Bazı Kanun Hükmünde Kararnemelerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun uyarınca, kamuya açık tüm yapılar ve alanlar ile toplu taşıma hizmetlerinin özürlülerin erişebilirliğine uygun olması için gerekli tedbirlerin alınması konusundaki yedi yıllık sürenin 2012 yılında sona erecek olması nedeniyle bu konudaki çalışmalara hız verilmesi ve söz konusu çalışmaların izlenmesi için bir eylem planı hazırlanması gerekmektedir.
Öncelik 88. Yaşlılara yönelik bakım hizmetleri geliştirilecektir.				
Tedbir 220. Yalnız yaşayan yaşlıların günlük ihtiyaçlarının karşılmasına yönelik destek hizmetleri geliştirilecektir.	SHÇEK	Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Yalnız yaşayan yaşlıların günlük ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için yaşlılara evlerinde temizlik, günlük bakım, alışveriş gibi konularda destek verilecektir. Halen belediyeler tarafından verilmekte olan bu tür hizmetler yaygınlaştırılacaktır.

Tedbir 221. Yaşlılara yönelik kurumsal bakım hizmetleri geliştirilecektir.	SHÇEK	Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yaşlılara yönelik yatılı ve gündüzlü bakım hizmetlerinin sunulduğu kuruluşların sayısı ve niteliği artırılabacaktır.
---	-------	------------------	-------------	--

E. KÜLTÜRÜN KORUNMASI, GELİŞTİRİLMESİ VE TOPLUMSAL DİYALOĞUN GÜÇLENDİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kültürel altyapının güçlendirilmesi, kültürel etkinliklerin yaygınlaştırılması, dünya ülkeleri ve özellikle Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları ile kültürel ilişkilerimizin geliştirilmesi, yurt içi ve yurt dışında bulunan kültür varlıklarımızın tespiti, araştırılması, bakım-onarım ve restorasyonu sektörel önceliklerimiz olarak önemini korumaktadır.

Türk kültür, sanat ve edebiyatının yurtdışında tanıtılması ve Türkçenin yazı dili birikiminin dünya dillerine kazandırılması amacıyla Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından 2005 yılından bu yana yürütülen Türk Edebiyatının Dışa Açılımı (TEDA) projesi kapsamında çeviri ve yayın destek çalışmaları devam etmektedir. Bu çerçevede çeşitli dillere çevrilerek yayımlanan eser sayısı 2009 yılı itibarıyla 319'a ulaşmış bulunmaktadır.

Kültürel hayatın canlandırılması ve kültürel faaliyetlerin ülkenin bütününe yaygınlaştırılması amacıyla, yerel nitelikteki kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere devredilmesi ve kültür alanında kamu-özel sektör işbirliğinin geliştirilmesi gerekmektedir. 5225 sayılı Kültür Yatırımları ve Girişimlerini Teşvik Kanunu kültür alanında kamu-özel sektör işbirliği adına önemli bir adım sağlamış olmakla birlikte, bu alanda sponsorluk uygulaması, tanıtım eksikliği nedeniyle henüz istenen seviyeye ulaşamamıştır. Bu nedenle kültür ve sanata sponsor olmayı özendirici, tanıtıcı ve kolaylaştırıcı çalışmaların önümüzdeki dönemde de devam etmesi önem arz etmektedir. Diğer yandan yerel nitelikli kültür hizmetlerinin yerel yönetimlere eliyle sunulabilmesi için 2009 yılında "Kamu Eliyle Yapılan Kültür Yatırımlarına Destek Projesi" başlatılmıştır.

Kültürel yabancılaşmanın önüne geçmek için alınan önlemler çerçevesinde, Kültür ve Turizm Bakanlığı tarafından kullanıcılarla etkileşime imkan veren Türkiye Kültür Portalı oluşturulması çalışmalarına devam edilmektedir. Ayrıca toplumsal diyalogu, dayanışmayı, uzlaşmayı ve hoşgörü kültürünü öne çıkartacak, toplumsal bağlarımızı güçlendirecek tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla ilgili tüm kamu kurumlarının, STK'ların, akademisyen ve aydınların katılımlarının sağlanacağı bir Kültür Ulusal Eylem Stratejisi hazırlanması için çalışmalar yapılması gerekmektedir.

Yoğun göç ve çarpık kentleşmenin oluşturduğu sorunlar, toplumsal bütünlüğü ve uyumu zedeleyici ortamlar oluşturmaktadır. Bu kapsamda, yerel yönetimler ve STK'ların toplumsal dayanışma, yardımlaşma ve bir arada yaşama kültürünü geliştirecek faaliyetlere ağırlık vermeleri gerekmektedir. Diğer taraftan, kültürümüzde önemli yer teşkil eden vakıflar, geçmişte toplumsal kalkınmanın temininde aktif rol üstlenmişken, günümüzde bu anlamda oldukça geri planda kalmışlardır. Genel anlamıyla STK'ların, özelde ise vakıfların özellikle kültürel ve sosyal politikalar alanında katma değer oluşturma potansiyelleri oldukça yüksektir. Bu bağlamda vakıfların toplumsal kalkınmaya daha fazla katkı vermelerini sağlayacak önlemler alınması gerekmektedir.

Hayatın her alanında yaşanan hızlı değişim, aile ve toplum içi kültürel ve sosyal ilişkileri olumsuz yönde etkilemektedir. Sigara, alkol ve uyuşturucu gibi zararlı alışkanlıklara başlama yaşının 11 yaş altına kadar düşmüş olması, gençleri ve dolayısıyla bütün toplumu tehdit eder hale gelmiştir. Eğitim, işsizlik, sosyal güvenlik, sosyal katılım, karar alma süreçlerine katılım, yabancılaşma, toplumsal duyarlılık, bireysel gelişim ve özgüven gibi gençleri yakından ilgilendiren konuların yanı sıra zararlı alışkanlıklarla mücadele hususunda da kurumlar arasında etkin bir eşgüdüm gerekmektedir.

Kültürel değişimin hızlanması, aile kavramının önemini daha da artırmaktadır. Ekonomik gelişmenin sosyal kalkınma ile tamamlanabilmesi için aile kurumunun güçlendirilmesi, statüsünün geliştirilmesi ve aile üyelerinin yaşam standartlarının yükseltilmesini amaçlayan politikalar, temel öncelikler haline gelmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Toplumsal değişim sürecinde kültürel zenginliğimizin korunması ve geliştirilmesi, gelecek kuşaklara aktarılması, ortak kültürel değerlerimiz etrafında farklılıklara saygı çerçevesinde tüm bireylerin hoşgörü ve dayanışma içerisinde yaşaması temel amaçlarımızdandır.

Sosyal ve ekonomik politikalarda kültür boyutunun dikkate alınması ve kültür politikalarının hayata geçirilmesinde yerel yönetimlerin ve STK'ların etkin katılımı sağlanacaktır. İhtiyacını duyduğumuz değerlerle zenginleştirilerek geçmişten geleceğe taşınan kültürel birikimimizi ve kimliğimizi, özgüvenli bir şekilde çağımızın değerleriyle bütünleştirebilecek bireyleri yetiştirmek amacıyla gerekli tedbirler alınacaktır. Gençlerin toplumla bütünleşmiş, sağlıklı bireyler olarak yetişmeleri ve toplumsal hayata aktif katılımlarının sağlanması amacıyla gençlik politikaları temel hak ve özgürlükler ekseninde, toplumun yapısıyla uyumlu, uygulanabilir, gençlerin kendi potansiyellerini gerçekleştirebilmelerine imkan sağlayan ve farklı genç gruplarının gereksinimlerini dikkate alan ihtiyaç odaklı, sürdürülebilir ve bütüncül bir yapıya kavuşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluş	Süre	Yapılacak İşlem ve Uygulama
Öncelik 89. Kültürel mirasımızın korunması, tanıtılması ve geliştirilmesine önem verilecektir.				
Tedbir 222. Kültürel mirasımızın korunması ve bu konuda kamuoyu bilincinin artırılması sağlanacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	MEB, TİKA, Diyanet İşleri Başkanlığı, Yunus Emre Kültür Vakfı, Devlet Arş. Gn.Md., Vakıflar Gn. Md., Üniversiteler, Yerel Yönetimler, STK'lar	Aralık Sonu	Yurt içindeki ve dışındaki tarihi eserlerimiz ve kültürel mirasımızın aslına uygun olarak korunması sağlanacak, yurt dışında restorasyonuna başlanan tarihi eserlerimiz öncelikli olarak tamamlanacaktır. İlk ve ortaöğretim öğrencilerinin tarihi ve kültürel mekanları gezmeleri sağlanacaktır. Yazma eserlerin

				restorasyonu yapılarak, tıpkıbasımı ve günümüz Türkçesine çevirisi yapılacaktır. Süleymaniye ve Beyazıt Devlet Kütüphanelerindeki yazma eser koleksiyonlarının dijital ortama aktarılması tamamlanacaktır. Yeni müzelerin oluşturulması sağlanacaktır.
Tedbir 223. Türkçenin geliştirilmesi, doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır.	Türk Dil Kurumu	Kültür ve Turizm Bakanlığı, MEB, YÖK, TRT, TÜBİTAK, Özürlüler İdaresi Başkanlığı, Anadolu Ajansı	Aralık Sonu	Bilim, eğitim, öğretim, yayın kuruluşlarında Türkçenin doğru ve etkin kullanımı sağlanacaktır. Yazılı ve görsel basında ve ticari alanda yabancı kelimeler yerine Türkçe kelimelerin kullanımının özendirilmesine çalışılacak, işyeri adlarındaki yabancılaşmaya karşı yasal düzenlemeler yapılacaktır. Türk işaret dilinin oluşturulması, sözlüğünün ve dil bilgisinin hazırlanması sağlanacaktır.
Öncelik 90. Toplumsal dayanışmanın artırılması ve aile kurumunun güçlendirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 224. Toplumumuzda dayanışma, uzlaşma ve hoşgörü kültürünü besleyen toplumsal kurum ve kaynakların tespiti ile bu kültürü zayıflatan etkenlerin ortaya çıkarılmasına yönelik sosyal araştırmalar yapılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK, Vakıflar Genel Müdürlüğü, STK'lar, Diyanet İşleri Başkanlığı, Üniversiteler	Aralık Sonu	Toplumsal sorunların tespitinde ve çözümünde taraf olabilecek kurum ve kuruluşlar ile oluşturulacak bir platform marifetiyle araştırmanın içeriğine dair çalışmalar yürütülecektir.
Tedbir 225. Ailenin bütünlüğünü ve önemini vurgulayan	Aile ve Sosyal Araştırmalar Gn.Md.lüğü	Kültür ve Turizm Bakanlığı, TRT, RTÜK, Özel Sektör, Üniversiteler	Aralık Sonu	Aile içi ilişkilerin güçlenmesini, çocuk ve gençlerin aileleri ve toplumla sağlıklı ilişkiler kurmalarını hedef alan

çerikte programların hazırlanması sağlanacaktır.				dizi, belgesel, çizgi film gibi yayınların yazılı ve görsel basında daha fazla yer alması teşvik edilecektir.
Öncelik 91. Kültür turizminin geliştirilmesi ve sinema, belgesel film gibi kültür ürünleri üretiminin teşvik edilmesi suretiyle kültür sektörünün ekonomik boyutu güçlendirilecek, kültürel tesislerin etkin kullanımı sağlanacaktır.				
Tedbir 226. Kültür turizmi için elverişli mekanların tanıtımına ağırlık verilecektir. Yerli film sektörüne yapılan destekler artırılacaktır.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	DTM, TRT, Özel Sektör, Meslek Odaları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yurt içi ve yurt dışında kültürel mekanlarımıza yönelik yapılan tanıtımların çeşitlendirilerek artırılması sağlanacaktır. Kültür ve Turizm Bakanlığınca sağlanan sinema desteğinin artırılması ve çeşitli ödüllerle desteklenmesi yönünde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 227. Kültürel tesis ve faaliyetler kademeli olarak yerel yönetimlere devredilecektir.	Kültür ve Turizm Bakanlığı	TÜİK, Yerel Yönetimler, Üniversiteler, STK'lar	Aralık Sonu	Kütüphane ve kültür merkezi gibi yapıların, yerel yönetimler ile üniversitelere devredilmesi sağlanacaktır.
Öncelik 92. Gençlik hizmetleri, gençliğe ilişkin bütün alanları kapsayacak, gençlerin özgüven ve aidiyet duygularını geliştirecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır.				
Tedbir 228. Gençliğe yönelik hizmetler, gençlerin topluma bütünleşmiş, özgüven sahibi, sağlıklı bireyler olarak yetişebilmeleri için yeniden yapılandırılarak daha etkin ve koordineli sunulacaktır.	GSGM	DPT, yerel yönetimler ve STK'lar	Aralık Sonu	Ulusal Gençlik Stratejisi oluşturulacak, gençliğe yönelik hizmetlerin uygulanması ve koordinasyonundan sorumlu kuruluşun yetki ve görev dağılımı yeniden belirlenecektir. Gençliğe yönelik faaliyet ve hizmetlerin gerçekleştirilmesinde ilgili kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar arasında koordinasyon sağlanacak, yerel yönetim ve merkezi idare işbirliği artırılacak, gençliğe ilişkin STK faaliyetleri desteklenecektir.
Tedbir 229. Gençlerin toplumsal hayata aktif katılımlarının sağlanmasına,	GSGM	DPT, MEB, yerel yönetimler ve STK'lar	Aralık Sonu	Gençlerin yaygınlaşan şiddet ve zararlı alışkanlıklardan uzak durmalarını temin etmek amacıyla spor ve sanata yönlendirilmeleri

şiddete ve zararlı alışkanlıklara yönelmelerinin önlenmesine yönelik çalışmalar sürdürülecektir.				sağlanacaktır. Bu bağlamda gençliği spora ve sanatsal aktivitelere yöneltecek programlar yaygınlaştırılacak, amatör spor branşlarının altyapısı güçlendirilecektir.
--	--	--	--	---

F. SOSYAL HARCAMALARDA ETKİNLİK VE KALİTENİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

Eğitim, sağlık ve sosyal koruma harcamalarını içeren sosyal harcamaların GSYH'ya oranında 2002 yılından sonra bir artış görülmektedir. 2003 yılında kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında bir düşme yaşansa da, özellikle aynı yılda başlatılan Eğitime Yüzde Yüz Destek Kampanyası çerçevesinde, eğitime sağlanan katkıların tamamının vergi indiriminden faydalanabilmesine imkan verilmiş ve özel sektörün eğitime katkısı artmıştır. 2009 yılına kadarki dönemde kamu eğitim harcamaları yaklaşık olarak aynı düzeyini korumuştur. 2009 yılında, gerek ekonominin küçülmesi, gerekse yeni kurulan üniversitelerin harcamaları nedeniyle kamu eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının yükselmesi beklenmektedir. 2010 yılındaysa ekonomideki toparlanma hızının yeni üniversitelerin genişleme etkisinin devam etmesine bağlı olarak artan nominal eğitim harcamalarının artış hızının altında kalması nedeniyle, eğitim harcamalarının GSYH'ya oranının 0,2 puan daha yükseleceği tahmin edilmektedir. Eğitim harcamalarının GSYH'ya oranında artışlar olsa da okullaşma oranının düşüklüğü ve bölgeler arası farklılıklar gibi erişim sorunlarını, fiziki altyapı yetersizliklerini, müfredatın güncellenmesini, öğretmen niteliklerinin geliştirilmesini ve eğitim materyallerinin müfredatla uyumunu içeren kalite sorunları önemini korumaktadır.

2002-2008 döneminde sosyal korumaya ilişkin harcamalarda da özellikle emekli aylığı ödemelerinin artmasıyla beraber önemli artışlar yaşanmıştır. 2009 yılında sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranındaki hızlı artışın temel nedeni, 2009 yılında küresel ekonomik krizin etkisiyle ekonominin küçülmesidir. Her ne kadar sosyal koruma harcamalarında artışlar yaşansa da sosyal dışlanma, yoksulluk ve gelir dağılımı dengesizliği gibi sorunlar bu alanda öne çıkmaktadır.

2002-2007 döneminde sağlık harcamalarında artışlar yaşanmasına karşın, sağlık harcamalarını sınırlamaya yönelik olarak alınan bazı tedbirler ve döviz kurunun değerinin düşük kalması sayesinde sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı fazla yükselmemiştir. 2008 ve 2009 yıllarındaysa, geçmiş yıllardaki kapsam genişlemesine bağlı olarak sağlık hizmetlerinden yararlanma bilincinin giderek artması, döviz kurundaki artışa bağlı olarak ilaç harcamalarının artması ve küresel ekonomik krize bağlı olarak ekonomik büyümenin sektöre uğraması nedenleriyle sağlık harcamalarının GSYH'ya oranı hızla yükselmiştir. 2010 yılında, global bütçe uygulamasının kapsamının devlet hastanelerine ek olarak üniversite hastanelerini de kapsayacak şekilde genişletilmesi ile ilaç ve tedaviye ilişkin alınan diğer tedbirler sonucu sağlık harcamalarının GSYH'ya oranının 2009 yılındaki düzeyini koruyacağı tahmin edilmektedir. 2002-2009 döneminde, kur etkisinden arındırılmış sağlık harcamalarındaki genel artış trendine rağmen fiziki altyapı ve sağlık personelinin gerek niceliğine gerekse bölgeler arası dağılımına ilişkin sorunlar önemini korumaktadır.

TABLO: IV. 64- Sosyal Harcamaların Gelişimi

(GSYH'ya Oranlar, Yüzde)

SOSYAL HARCAMALAR	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009(1)	2010(2)
EĞİTİM (3)	3,5	3,3	3,3	3,2	3,1	3,2	3,4	3,8	4,0
SAĞLIK (3)	3,7	3,8	4,0	4,0	4,1	4,1	4,5	5,0	5,0
SOSYAL KORUMA	6,3	7,2	7,0	7,3	7,1	7,4	7,2	8,3	8,6
Emekli Aylıkları ve Diğer Harcamalar (4)	5,6	6,4	6,3	6,5	6,4	6,7	6,5	7,5	7,7
Sosyal Yardım ve Primsiz Ödemeler (5)	0,2	0,3	0,3	0,4	0,4	0,4	0,5	0,7	0,8
Doğrudan Gelir Desteği Ödemeleri	0,4	0,5	0,4	0,4	0,4	0,3	0,2	0,1	0,2
TOPLAM	13,5	14,3	14,3	14,5	14,3	14,6	15,1	17,1	17,6

(1) Tahmin

(2) Program

(3) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), bütçe dışı fonlar, KİT'ler, sosyal güvenlik kuruluşları, döner sermayeler ve yerel idarelerin harcamalarını içermektedir. Ayrıca, sosyal yardım mahiyetinde olan yeşil kart harcamaları sağlık harcamaları kapsamında değerlendirilmiştir.

(4) Sosyal güvenlik kuruluşlarınca ödenen emekli aylıklarının yanı sıra bu kuruluşların diğer giderlerini ve işsizlik sigortası fonunun faiz giderleri dışındaki giderlerini içermektedir.

(5) Konsolide ve katma bütçeli kuruluşlar (2006 yılından itibaren merkezi yönetim kapsamındaki kuruluşlar), Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonunun sağlık ve eğitim dışı harcamaları ile Emekli Sandığı tarafından primsiz ödemeler kapsamındaki harcamaları içermektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Önümüzdeki dönemde eğitim, sağlık ve sosyal koruma sisteminde maliyet etkin bir yönetim izlenerek erişim, etkinlik ve kalitenin artırılması amaçlanmaktadır.

IV. BÖLGESEL GELİŞMENİN SAĞLANMASI

A. BÖLGESEL GELİŞME POLİTİKASININ MERKEZİ DÜZEYDE ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Bölgeler ve iller arası gelişmişlik farklarının azaltılması, görece geri kalmış yörelerde gelir seviyesinin artırılması, ekonomik faaliyetlerin çeşitlendirilmesi, yerel yönetimlerin güçlendirilmesi, yerel dinamikleri ve potansiyelleri harekete geçirecek girişimlerin desteklenmesi, kurumsal kapasitenin ve işbirliğine dayalı rekabetin geliştirilmesi ile kaynakların yerinde ve etkin kullanılması önemini korumaktadır.

AB'ye katılım süreciyle birlikte, Türkiye'nin gerek kendi bölgeleri, gerekse AB üyesi ülkelerle arasındaki gelişmişlik farklarının azaltılması hususu da öne çıkmıştır.

Bölgesel gelişmenin hızlandırılabilmesi için operasyonel nitelikli programlara, tanımlı finansman kaynaklarına, yerel düzeyde kalkınma ajanslarının etkili çalışmasına ve kurumsallaşmaya ihtiyaç duyulmaktadır.

TABLO: IV. 65- Düzey 2 İstatistiki Bölge Birimleri (İBB) Bazında Çeşitli Göstergeler

Bölgeler	Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Sırası (2003)	Nüfusun Payı (2008) (Yüzde)	2007-2008 Yıllık Nüfus Artış Hızı (Yüzde)	Şehirleşme Oranı (2008) (Yüzde) *	Bölgelerin GSYİH'ya Katkısı (2001) (Yüzde)	Kişi Başına GSYİH Endeks Değerleri (2001)	İşsizlik Oranı (2008) (Yüzde)	İstihdamın Sektörel Yapısı (2008)			Üniversite Sayısı - 2009	Bütçe Gelirinin Giderlerini Karşılama Oranı (2008)
								Tarım Sektörü Payı (Yüzde)	Sanayi Sektörü Payı (Yüzde)	Hizmetler Sektörü Payı (Yüzde)		
TR10 (İstanbul)	1	17,8	1,0	99,0	21,3	143	11,2	0,4	40,1	59,5	32	8,5
TR51 (Ankara)	2	6,4	1,8	96,6	7,6	128	11,8	2	25,6	72,5	12	1,7
TR31 (İzmir)	3	5,3	1,5	90,9	7,5	150	11,8	7,5	31,5	61	7	4,2
TR41 (Bilecik, Bursa, Eskişehir)	4	4,8	2,2	87,0	5,2	117	10,3	13,2	42,6	44,3	4	1,5
TR42 (Bolu, Düzce, Kocaeli, Sakarya, Yalova)	5	4,4	2,8	79,7	7,6	191	10,8	17,1	35,2	47,7	6	7,5
TR21 (Edirne, Kırklareli, Tekirdağ)	6	2,1	3,0	66,7	2,5	127	11,2	20,2	34,6	45,2	3	1,6
TR62 (Adana, Mersin)	7	5,1	0,7	82,5	5,8	111	16,8	24,8	22,9	52,2	4	1,4
TR32 (Aydın, Denizli, Muğla)	8	3,7	2,1	56,3	4,2	113	10,8	27,3	20,5	52,1	3	0,9
TR61 (Antalya, Burdur, Isparta)	9	3,5	2,2	67,0	3,5	95	8,9	33,7	15,1	51,3	3	1,1
TR22 (Balıkesir, Çanakkale)	10	2,2	0,7	56,7	2,2	98	7,5	38,2	21,1	40,8	2	0,8
TR81 (Bartın, Karabük, Zonguldak)	11	1,4	0,4	48,8	1,6	108	6,9	46,4	20,9	32,7	3	1,5
TR33 (Afyon, Kütahya, Manisa, Uşak)	12	4,1	-0,9	60,6	3,9	88	8,3	35,4	26,5	38,1	4	0,7
TR52 (Karaman, Konya)	13	3,1	0,7	71,6	2,7	75	10,2	33,3	22,6	44,2	4	0,6
TRC1 (Adıyaman, Gaziantep, Kilis)	14	3,2	2,5	78,6	2,0	65	16,4	32,1	33	35,1	5	0,5
TR63 (Hatay, Kahramanmaraş, Osmaniye)	15	4,1	2,2	55,6	2,9	74	15,8	29	27,2	44	3	0,9
TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat)	16	3,2	0,2	72,8	2,4	66	11,4	28,5	24,8	46,5	5	0,6
TR71 (Aksaray, Kırıkkale, Kırşehir, Nevşehir, Niğde)	17	2,1	0,8	59,7	2,1	85	10,1	27,3	19,2	53,7	5	0,7
TR83 (Amasya, Çorum, Samsun, Tokat)	18	3,8	-0,3	61,4	3,2	73	7,4	49,7	15,4	34,9	4	0,5
TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Rize, Trabzon, Ordu)	19	3,5	0,7	53,8	3,1	67	5,8	51,1	13,4	35,5	6	0,5
TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli)	20	2,3	1,6	65,9	1,7	67	14,5	33,2	18,2	48,7	4	0,3
TR82 (Çankırı, Kastamonu, Sinop)	21	1,0	0,6	53,2	0,9	70	6,7	49,6	15,6	35,2	3	0,4
TRA1 (Bayburt, Erzincan, Erzurum)	22	1,5	-1,3	59,9	1,0	50	6,3	50,7	9,3	40	3	0,2
TRC2 (Diyarbakır, Şanlıurfa)	23	4,3	2,8	63,2	2,2	54	14,1	33,4	16,8	49,6	2	0,3
TRC3 (Batman, Mardin, Siirt, Şırnak)	24	2,7	2,0	62,1	1,2	46	17,4	25,8	19,3	54,6	4	0,2
TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)	25	1,6	0,3	46,2	0,6	34	5,6	70,2	5,1	24,7	4	0,2
TRB2 (Bitlis, Hakkari, Muş, Van)	26	2,8	1,8	48,4	1,0	35	14,2	34,3	13,7	52,5	4	0,1
Türkiye		100	1,3	75,0	100	100	11	23,7	26,8	49,5	139	0,9

Kaynak: DPT, TÜİK, Maliye Bakanlığı; Şehir nüfusu il ve ilçe merkezleri nüfusunu kapsamaktadır.

Güneydoğu Anadolu Projesi (GAP) Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı (BKİ) ile DPT Müsteşarlığının koordinasyonunda hazırlanan GAP Eylem Planı kapsamında, GAP'ın 2008-2012 döneminde tamamlanması hedeflenmiştir. Bu çerçevede GAP Eylem Planında yer alan faaliyet ve projeler için 2008-2012 döneminde toplam 26,7 milyar TL'lik kaynak kullanılacaktır. Söz konusu kaynağın 7,3 milyar TL, tutarı mevcut eğilimlere ve devam eden proje stokuna göre daha önce planlanmış olağan ödeneklerden oluşmaktadır. Eylem Planının ortaya çıkardığı ek finansman ihtiyacı olan 19,4 milyar TL'nin, 4,9 milyar TL tutarındaki kısmı merkezi bütçe dışından finanse edilecektir. Merkezi bütçe kapsamında sağlanması öngörülen tutar ise 14,5 milyar TL'dir. GAP Eylem Planı için 2008-2012 döneminde gereken 14,5 milyar TL tutarındaki ek finansmanın yaklaşık 1 milyar TL'si 2009 yılında sağlanmış olup, 13,5 milyar TL'lik kısmının ise 2009-2012 döneminde sağlanması planlanmıştır. Bu çerçevede; GAP Eylem Planı kapsamındaki projeler için 2008 yılı sonu itibarıyla 1,6 milyar TL harcanmış olup, nakdi gerçekleşme oranı yüzde 84'tür. 2009 yılı için ise yaklaşık 2,7 milyar TL ödenek tahsis edilmiş olup, yıl sonuna kadar ödeneğin kullanılması beklenmektedir.

Bölgelerde ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin imkanlarını ve kısıtlarını tespit etmek, yerel paydaşların değerlendirmelerini almak, bu sürece ivme kazandıracak girişimleri ortaya çıkarmak amacıyla 2008 yılında Ekonomik Sosyal Konsey toplantılarının devamı niteliğinde, Konya ve Şanlıurfa'da ulusal ve yerel ilgili tüm tarafların katılımı ile Ekonomik Koordinasyon Kurulu toplantıları gerçekleştirilmiştir. Toplantılarda, bölgesel kalkınmaya ivme kazandıracak yeni proje fikirleri ile uygulanmakta olan projelerden hızlandırılması gerekenler üzerinde durulmuştur.

16 Temmuz 2009 tarih ve 27290 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 2009/15199 sayılı "Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Karar" ile Türkiye'de ilk defa kapsamlı bir sektörel-bölgesel teşvik sistemine geçilmiştir. Yeni sistemde Türkiye, Sosyo-Ekonomik Gelişmişlik Endeksi'ne (SEGE) göre dört bölgeye ayrılmıştır. Her bölgede desteklenecek sektörler ayrı ayrı belirlenmiştir. Her bölge için değişen unsurlarla ve kademeli olarak artan teşvikler tanımlanmıştır. Bölgesel ve sektörel uygulama yanında, büyük ölçekli yatırımlar için daha fazla avantaj getiren ek destekler sunulmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları; AB'ye uyumu da dikkate alarak, bir taraftan bölgelerin ekonomik verimliliğini yükseltmek yoluyla ulusal kalkınmaya, rekabet gücüne ve istihdama katkıyı artırmaya, diğer taraftan da bölgeler arası gelişmişlik farklarını azaltma amacına hizmet edecek; iç göç hareketlerinin sosyal, ekonomik ve kentsel gelişme bakımından uyumlu ve istikrarlı bir yapıya kavuşmasını ve refahın ülke geneline dengeli dağılmasını gözetecektir.

Bölgesel Gelişme Komitesi kurulacaktır. Bu komitenin öncelikle üstleneceği işlevler;

- Bölgesel gelişme politikalarının yönetiminde yerel ve merkezi düzeyde koordinasyonu sağlamak,
- Bölgesel gelişme ulusal stratejisini yönlendirmek,
- Bölgesel gelişme stratejilerinin hazırlık ve onay süreçlerine katkı sağlamak,
- Sektörel, tematik ve bölgesel politikaları ulusal düzeyde uyumlaştırmak olacaktır.

Ulusal düzeyde mekansal gelişmenin yasal ve teknik çerçevesi geliştirilecek, yerel düzeydeki kuruluşlarla birlikte bölgesel gelişme stratejileri hazırlanacak, alt ölçekli (bölge ve il) plan ve stratejilerin kapsamı, ilke ve standartları belirlenecektir.

Bölgelerde iş fırsatları ve yaşam kalitesinin artırılmasına, ulaşılabilirliğin ve bölge içi ve bölgeler arası etkileşimin geliştirilmesine yönelik olarak, kamu yatırım uygulamalarında ve hizmet arzında mekansal önceliklendirme ve odaklanma sağlanacak, başta potansiyeli yüksek kentler olmak üzere sosyal ve fiziki altyapı güçlendirilecektir.

Kamu kesiminin yerel ve bölgesel kalkınma politikalarının oluşturulmasında, bölgelerin gelişme düzey ve potansiyelleri dikkate alınacaktır. Seçici ve mekansal odaklı devlet yardımları, girişim sermayesi, kredi garanti fonları, mikro-kredi kurumları ve girdi maliyetlendirmesi gibi yatırımı, üretimi ve istihdamı artırıcı araçlar geliştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 93. Merkezi politikalar ile bölgesel gelişme politikaları arasında uyum ve koordinasyonu sağlamak amacıyla Bölgesel Gelişme Komitesi kurulacaktır.				
Tedbir 230. Bölgesel Gelişme Komitesi kurulacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, İçişleri Bakanlığı, Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar ve kamu kuruluşları	Aralık Sonu	Sektörel, tematik ve bölgesel politikaları ulusal düzeyde uyumlaştırma ve bölgesel gelişme ulusal stratejisini yönlendirme işlevlerini yürütecek bir komite oluşturulacaktır.
Öncelik 94. Ülke genelinde mekansal ve bölgesel gelişme politika çerçevesi oluşturulacak, bölgesel gelişme stratejilerinin ve planlarının usul ve esasları belirlenecektir.				
Tedbir 231. Bölgesel Gelişme Ulusal Stratejisi (BGUS) hazırlanacaktır.	DPT	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Bölgesel gelişme açısından koordinasyonu sağlamak, uygulamayı yönlendirmek ve alt ölçekli plan ve stratejilere çerçeve oluşturmak üzere BGUS hazırlanacaktır. BGUS ulusal ölçekte mekansal gelişme perspektifini de belirleyecektir.
Tedbir 232. Bölgesel gelişme stratejilerinin ve planlarının usul ve esasları belirlenecektir.	DPT	İlgili bakanlıklar, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Stratejik ve operasyonel nitelikli bölgesel gelişme stratejileri ve bölge planları için bir hazırlama kılavuzu geliştirilecektir. Kalkınma ajanslarının uygulamalarına yön vermek üzere bölge

				planlarının belirleyicilik niteliği güçlendirilecektir.
Tedbir 233. GAP Eylem Planı etkili şekilde uygulanacaktır.	GAP BKİ	İlgili kuruluşlar	Yıl Boyunca	2008 yılında uygulamaya konulan GAP Eylem Planı ilgili kamu idareleri tarafından takvimine uygun olarak yürütülmesine devam edilecektir. GAP Bölge Kalkınma İdaresi Başkanlığı uygulamayı izleyerek GAP Yüksek Kuruluna periyodik olarak raporlayacaktır.
Öncelik 95. Yerel ve merkezi kuruluşlar arasında mekansal gelişim planlamasıyla ilgili görev ve yetkiler belirgin bir şekilde tanımlanacak ve etkili bir denetim mekanizması oluşturulacaktır.				
Tedbir 234. Bölgesel gelişme ve mekansal gelişme planlaması ilişkisi güçlendirilecek, mekansal planlama hiyerarşisi ile bu alandaki sorumlu kuruluşların görev ve yetkileri yeniden tanımlanacaktır.	Başbakanlık	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, DPT, Çevre ve Orman Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, ilgili diğer bakanlıklar, yerel yönetimler	Aralık Sonu	Kırsal ve kentsel alanlara ilişkin imar mevzuatı gözden geçirilecektir. Plan hiyerarşisinin etkili bir şekilde kurulması, böylece kentsel altyapı ve kırsal yerleşme gibi konularda yatırımların daha hızlı ve verimli şekilde gerçekleştirilmesi sağlanacaktır. Cazibe merkezlerine, gelişmekte olan kırsal merkezi yerleşim yerlerine, yapılaşma baskısı altındaki turizm yörelerine, koruma alanlarına ve afet riski yüksek yörelere planlamada öncelik verilecektir.

B. YEREL DİNAMİKLERE VE İÇSEL POTANSİYELLERE DAYALI GELİŞMENİN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

Merkezden tasarlanan ve uygulanan bölgesel gelişme ve yerel kalkınma politikalarının yanı sıra, son yıllarda, yerel dinamiklere ve içsel potansiyellere dayanan yerel kalkınma girişimlerinin desteklenmesine de ağırlık verilmektedir. Bu kapsamdaki önceliklerden biri yerel kalkınma girişimlerinin, bölge plan ve stratejileri kapsamındaki proje ve faaliyetlerin katılımcı bir yaklaşımla uygulanması yoluyla geliştirilmesidir.

Bu çerçevede tespit edilen öncelikli bölgelerde yerel kalkınma girişimlerinin harekete geçirilmesi ve bölgesel gelişme politikasının ve uygulamalarının AB'ye uyumu doğrultusunda, Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında ortak finansmanla desteklenen bölgesel kalkınma programları uygulaması ile önemli tecrübeler kazanılmıştır.

Bu kapsamda uygulanan TR82, TR83 ve TRA1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı (SKE), Doğu Anadolu Kalkınma Programı (DAKP), TRA2, TR72, TR52 ve TRB1 Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı (AKKM) tamamlanmış olup, TR90 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma

Programı (DOKAP) da 2009 sonu itibarıyla tamamlanmış olacaktır. Belirtilen programlar çerçevesinde 33 il ve 9 Düzey 2 bölgesinde 1.428 proje desteklenmiş olup 211 milyon euro kaynak kullanılmıştır. Ayrıca GAP BKİ tarafından koordine edilen AB-Türkiye ortak finansmanı ile yürütülen programlar da mevcuttur. Önümüzdeki dönemde programların etki değerlendirmesi ile ilgili çalışmalar yürütülecektir.

TRA2 (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars), TR72 (Kayseri, Sivas, Yozgat), TR52 (Karaman, Konya) ve TRB1 (Bingöl, Elazığ, Malatya, Tunceli) Düzey 2 Bölgeleri Kalkınma Programı (AKKM) kapsamında uygulanan projeler 2008 yılı Kasım ayı sonu itibarıyla tamamlanmıştır. Program kapsamında 479 proje başarı ile tamamlanmış olup, tamamlanan projelerin hibe miktarları toplamı 82,5 milyon euro olarak gerçekleşmiştir. Yararlanıcıların eş-finansman katkısıyla bütçeleri toplamı yaklaşık 114 milyon euroyu bulan bu projeler kapsamında, 2.575 kişi geçici veya sürekli olarak istihdam edilmiş ve 40.834 kişiye eğitim verilmiştir.

TR90 (Artvin, Giresun, Gümüşhane, Ordu, Rize, Trabzon) Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Programı (DOKAP) kapsamında uygulanan 178 projenin faaliyetleri tamamlanmış, 27 projenin uygulaması ise devam etmektedir. Program kapsamındaki yerel kalkınma girişimleri bileşeninde 79 projenin faaliyetleri tamamlanmış, bu bileşende devam eden proje kalmamıştır. Programda devam eden 27 projenin ise 21'i KOBİ bileşeninde, 6'sı ise Turizm ve Çevre Altyapısı bileşeninde yer almaktadır. DOKAP kapsamındaki projelerin toplam bütçesi proje sahiplerinin sağladığı eş finansman katkısı ile yaklaşık 36 milyon eurodur. Uygulanan projeler dahilinde 1.277 kişiye geçici ve sürekli iş olanağı sağlanmış ve yaklaşık 15.800 kişiye eğitim verilmiştir.

Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programı kapsamında 2003, 2004 ve 2005 Ortak Küçük Projeler Fonu Hibe Programları başarılı bir şekilde uygulanarak sonlandırılmıştır. Söz konusu programlar çerçevesinde toplam 35 proje uygulanmış olup projelerin toplam bütçe tutarı yaklaşık 1,4 milyon eurodur. 2006 yılı Ortak Küçük Projeler Fonu kapsamında ise uygulamaları 2008 yılı Aralık ayında başlayan ve bütçeleri toplamı 650 bin euro olan 17 projeden Eylül ayı sonu itibarıyla 10'u tamamlanmıştır. Bütün programlar için ortak amaç olan sınırın iki tarafında ortak işbirliği ağları oluşturulması ve geliştirilmesi yönünde önemli çıktılar elde edilmiş ve yerel düzeyde kapasite oluşumuna katkıda bulunulmuştur.

Büyüme kutbu işlevi görecektir ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek 12 cazibe merkezi için 2008 yılında başlatılan özel destek programı çalışmalarına 2009 yılında da devam edilmiştir. Bu kapsamda; 2008 yılında tamamlanan üç yıllık programlama çalışması neticesinde öncelikli alanlar ve işbirliği kurulacak tarafların belirlendiği Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı Diyarbakır Pilot Uygulaması Program Belgesi hazırlanmıştır. Söz konusu belge içinde yer alan ve uygulamasına 2008 yılında başlanan projeler kapsamında proje sorumlusu kurum ve kuruluşlara Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile 14.998.392 TL kaynak aktarılmıştır. 2009 yılı uygulamasında ise, 2008 yılında uygulamaya konulan projeler ile 2009 yılında başlayacak projeler için 18.210.908 TL kaynak, proje sorumlusu kurum ve kuruluşlara Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile aktarılmıştır. Pilot uygulama kapsamında desteklenen projelere ilişkin uygulama devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikaları ve uygulamaları yerel dinamiklere ve içsel potansiyele dayandırılacak, görece az gelişmiş bölgeler ve gelişme potansiyeli yüksek merkezler bakımından farklılaştırılacak, yenilikçi, çok boyutlu ve çeşitlendirilmiş araçlarla desteklenecektir. Uygulamalar; DPT koordinasyonunda, kalkınma ajanslarıyla işbirliği içerisinde hazırlanacak ve yeterli finansman ile desteklenecektir.

Özellikle az gelişmiş bölgelerde yerel düzeyde uzmanlaşmayı destekleyecek şekilde beşeri kaynaklar geliştirilecek, girişimcilik yaygınlaştırılacak, yerel istihdamı artırıcı tedbirler alınacaktır. Yörelere özgü ve yenilikçi politikalar yerel düzeydeki kuruluşlarla işbirliği kurularak belirlenip desteklenecektir. Özellikle potansiyeli yüksek bölgelerde bölgesel kalkınma finansmanı araçları geliştirilecektir. Öncelikle gelişme potansiyeli yüksek kentlerde olmak üzere, işletmeler ve üniversitelerin birlikte çalışmalarını sağlayacak ortam oluşturulacaktır. Ulusal yenilik stratejilerinin bölgesel boyutu geliştirilecektir.

Kalkınma ajansları ile işbirliği halinde, bölgesel düzeyde rekabet gücü taşıyan sektörlerle odaklanarak ve yerel girişimleri öne çıkararak; yerel uzmanlaşmaya dayalı, yenilikçiliği destekleyen ve rekabet gücünü artıran kümelenmeler desteklenecektir.

Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında ortak finansmanla uygulanan bölgesel kalkınma programlarından edinilen tecrübeler doğrultusunda kalkınma ajanslarının yürüteceği proje ve faaliyet destekleri ile bölgelerimizde proje hazırlama ve uygulama kapasitesinin geliştirilmesi, bölge kaynaklarının yerel sahiplenme ile bölgenin öncelik alanlarında değerlendirilmesi sağlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 96. Nispeten az gelişmiş bölgelerde göç eğilimlerini bölge içine yönlendirmede çekim merkezi ve kentsel büyüme kutbu işlevi görecek ve çevrelerine hizmet verme potansiyeli yüksek cazibe merkezleri geliştirilecektir.				
Tedbir 235. Cazibe Merkezlerini Destekleme Programı yaygınlaştırılacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, ilgili merkezi ve yerel yönetimler	Aralık Sonu	Program kapsamında Diyarbakır'da yürütülen uygulama diğer merkezleri yaygınlaştırılacaktır. Uygulamalarda merkezler ve mücavir alanlarındaki gelişme potansiyellerini ve yerel girişimleri destekleyen projelere öncelik verilecek, program uygulamaları ile altyapı yatırımlarının uyumu gözetilecektir.
Öncelik 97. Kümelenme ulusal politika çerçevesi, yönetim ve destekleme modeli oluşturulacaktır.				
Tedbir 236. Kümelenme konusunda yerel ve merkezi düzeyde politika çerçevesini	DPT	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Müsteşarlığı,	Aralık Sonu	Kümelenme stratejisini şekillendirerek, kurum ve kuruluşlar arasındaki işbirliği ve işbölümünün esaslarını rekabet edebilirlik, inovasyon

çizecek bir yönetim modeli oluşturulacaktır.		TÜBİTAK, kalkınma ajansları, ilgili diğer kurum ve kuruluşlar		ve uluslararasılaşma bileşenleri itibarıyla belirlemek üzere gerekli yönlendirme ve koordinasyon mekanizması kurulacaktır. Bu çerçevede STB ve DTM tarafından yürütülen projelerden yararlanılacaktır.
--	--	---	--	--

C. YEREL DÜZEYDE KURUMSAL KAPASİTENİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

2009/15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile kurulan 16 kalkınma ajansı ile birlikte, 26 Düzey2 bölgesinin tamamında kalkınma ajanslarının kuruluşu tamamlanmıştır. Bu ajanslar personel alımı ve fiziksel donanım ihtiyaçlarını gidererek faaliyetlerine başlayacaktır.

Türkiye-AB mali işbirliği kapsamında ortak finansmanla uygulanan bölgesel kalkınma programları, programın bölgelerdeki koordinasyonundan sorumlu Kalkınma Birlikleri ile Valiliklerde proje hazırlama, uygulama ve izleme kapasitesinin oluşması ve gelişmesini sağlamıştır. Yerelde oluşan bu kapasitenin ajanslara aktarılması ve ajans kaynaklarıyla daha da geliştirilmesi sağlanacaktır.

İl düzeyindeki yatırımların sistemli ve düzenli olarak izlenebilmesi, sorunların tespiti, çözüm önerileri ve bunların uygulanabilirliğinin sağlanması amacıyla başlatılan İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) projesi, TÜBİTAK Kamu Kurumları Araştırma ve Geliştirme Projelerini Destekleme Programı çerçevesinde desteklenmekte olup, sistemin proje çerçevesinde ortaya çıkacak ilk sürümlerinin uygulamaya geçmesi planlanmaktadır. İKİS projesinin ve genel olarak il düzeyindeki planlama ve koordinasyon faaliyetlerinin etkili olarak yürütülebilmesi için İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin beşeri kaynak ve teknik kapasitelerinin artırılması ihtiyacı devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Bölgesel gelişme politikalarının oluşturulmasında ve hayata geçirilmesinde, başta kalkınma ajansları ve yerel yönetimler olmak üzere yerel düzeyde bölgesel gelişmede rolü olan kuruluşların, uzmanlaşma düzeyi, proje hazırlama, uygulama, izleme, değerlendirme ve koordinasyon kapasitesi artırılacak ve beşeri kaynakları geliştirilecektir.

Kamu, özel kesim ve sivil toplum kuruluşları arasındaki yerel işbirliği ve ortaklıklar, kalkınma ajansları aracılığıyla desteklenecek, işbirliği ağlarının oluşturulması ve bu ağlar vasıtasıyla iyi uygulama örnekleri başta olmak üzere bilgi alışverişi özendirilecektir.

Kalkınma ajanslarının kurumsal işleyişini güçlendirmek ve bütçe, muhasebe, programlama, proje ve faaliyet destekleme ve izleme, insan kaynakları yönetimi, paydaş veri tabanı yönetimi, arşiv ve belge yönetimi, yatırım destek ofisleri faaliyetleri, performans yönetimi ve bölge planı faaliyetlerini desteklemek üzere Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi (KAYS) oluşturulacaktır. DPT'nin ajanslara ilişkin genel koordinasyonunun da etkili olarak yürütülmesini sağlayacak KAYS projesinin süreç modelleme ve yazılım çalışmaları başlatılmıştır.

Merkezi ve yerel kurumlar arasında planlama, uygulama, izleme ve değerlendirme aşamalarında bilgi akışı ve işbirliği etkinleştirilecektir. Diğer yandan, il kamu yatırımlarının ve yerel düzeydeki sosyo-ekonomik kalkınma girişimlerinin planlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesinde yerel kuruluşların koordinasyonu ve etkinliği güçlendirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 98. Kalkınma ajanslarının kurumsallaşma çalışmaları tamamlanacak, merkezi ve yerel kurumlar arasındaki işbirliği geliştirilecektir.				
Tedbir 237. Kalkınma ajanslarının kurumsallaşma çalışmaları tamamlanacaktır.	DPT	Valilikler, yerel yönetimler, meslek odaları, kalkınma ajansları	Aralık Sonu	Yeni kurulan kalkınma ajanslarının personel alımı ve donanım ihtiyaçları tedarik edilecek, ajansların faaliyetlerine başlaması sağlanacaktır.
Tedbir 238. Kalkınma Ajansları Yönetim Sistemi kurulacaktır.	DPT	Kalkınma ajansları	Aralık Sonu	Kalkınma ajanslarının iç işleyişine ve DPT'nin genel koordinasyonuna destek olacak Kalkınma Ajansları Yönetim Sisteminin modelleme ve yazılım çalışmaları başlatılmıştır. Bu kapsamda ajansların proje ve faaliyet destekleri, bütçe süreçleri ve diğer iş ve işlemleri ile ilgili modüller tamamlanacaktır.
Tedbir 239. İl Koordinasyon ve İzleme Sistemi (İKİS) geliştirilecektir.	DPT	İçişleri Bakanlığı, ilgili diğer bakanlık ve kamu kuruluşları, TÜBİTAK, Valilikler, yerel yönetimler	Aralık Sonu	İl düzeyindeki yatırımların sistemli ve düzenli olarak izlenebilmesi, sorunların tespiti, çözüm önerileri ve bunların uygulanabilirliğinin sağlanması amacıyla yürütülen İKİS projesinin geliştirilmesine devam edilecektir.
Tedbir 240. İl planlama ve koordinasyon müdürlüklerinin yetki ve kapasiteleri artırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	DPT, Valilikler, İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlükleri	Aralık Sonu	İl Planlama ve Koordinasyon Müdürlüklerinin beşeri kaynaklarının güçlendirilmesi ve çeşitlendirilmesine imkan verecek mevzuat düzenlemeleri yapılacaktır. İKİS projesine paralel olarak teknolojik altyapıları yenilenecek ve proje hazırlama kapasiteleri güçlendirilecektir.

D. KIRSAL KESİMDE KALKINMANIN SAĞLANMASI

1. Mevcut Durum

2006 yılında yürürlüğe giren Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinde (UKKS) belirlenen stratejik amaçlar ve öncelikler doğrultusunda, öncelikli tedbir ve faaliyetleri kapsayan Kırsal Kalkınma Planının hazırlık çalışmaları sürdürülmektedir. Planın uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yapıların esas ve işlevleri ilgili kurumlarla işbirliği içerisinde hazırlanmaktadır.

IPA Kırsal Kalkınma Bileşeni (IPARD) Programı uygulamalarına yönelik olarak yararlanıcıların finansman kaynaklarına erişimi konusunda Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı ve Hollanda Hükümeti işbirliğiyle "Kırsal Yatırımlar için Kredi Mekanizmasının Kurulmasına Yönelik Teknik Destek Projesi" yürütülmüştür. Ayrıca IPARD Programı uygulamalarına yönelik olarak tarımsal çevre tedbiri başlığı altında yer alan tanımları da içerecek şekilde tasarlanan ve Hollanda ile müşterek finanse edilen "Kırsal Alanların Tanımlanması için Teknik Destek Projesi" gerçekleştirilmiştir.

Tarım sektörü istihdamındaki çözülme devam etmektedir. Tarımın kırsal istihdam içindeki payının da düşmesine neden olan çözülme süreci, kırsal kesimde tarım dışı istihdam olanaklarının geliştirilmesine olan ihtiyacı artırmıştır.

TABLO: IV. 66- Kırsal Kesimde İstihdamın Sektörel Dağılımı

(Yüzde)

	Türkiye			Kır		
	2006	2007	2008	2006	2007	2008
Tarım	27,3	26,4	26,2	59,1	58,6	57,9
Sanayi	19,7	19,8	19,9	10,1	10,2	10,7
Hizmetler*	53,0	53,8	53,9	30,8	31,2	30,8
Toplam	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Kaynak: TÜİK

(*) İnşaat sektörü hizmetler sektörü içinde değerlendirilmiştir.

Dokuzuncu Kalkınma Planı ve UKKS belgesi ile uyumlu olarak, kırsal kesimde tarım sektöründen açığa çıkan işgücünün tarım dışı sektörlerle yönlendirilmesi ve bu işgücünün nitelik ve beceri düzeylerinin, işgücü piyasasının ihtiyaçları doğrultusunda, aktif işgücü programları uygulanmak suretiyle geliştirilmesi hususu önemini korumaktadır. Bu çerçevede, kırsal kalkınma proje ve programları kapsamındaki mevcut desteklerin etkinleştirilmesine olan ihtiyaç devam etmektedir.

Ulusal ve uluslararası kaynaklarla ortaklaşa finanse edilen projelerden; Sivas-Erzincan Kalkınma Projesi (2004–2012), Anadolu Su Havzaları Rehabilitasyon Projesi (2004–2012) ve Diyarbakır-Batman-Siirt Kalkınma Projesi (2008–2012) gibi kırsal kalkınmaya katkı sağlayan entegre projelerin uygulamaları devam etmektedir.

Tarım Reformu Uygulama Projesinin (TRUP) kırsal kalkınma alt bileşeni kapsamında 2005 yılında 16 ilde uygulaması başlatılan Köy Bazlı Katılımcı Yatırım Programından (KBKYP) sonra, 2006 yılından itibaren ulusal kaynaklarla diğer 65 ilde Kırsal Kalkınma Yatırımlarının Desteklenmesi Programının (KKYDP) uygulaması başlatılmıştır. KBKYP'nın 2007 yılında tamamlanmasının ardından, KKYDP'nın uygulaması ülke geneline yaygınlaştırılmıştır. 2006–2010 dönemini kapsayan KKYDP'de; tarım ürünlerinin

işlenmesi, paketlenmesi ve depolanmasının yanısıra toplu basınçlı sulama ile makine ve ekipman alımları konularındaki projelere hibe desteği sağlanmaktadır.

IV. Etap uygulaması 2008 yılında gerçekleştirilen KKYDP kapsamında kabul edilen 791 proje için yaklaşık 187,3 milyon TL hibe kullanılmıştır. 2007 yılında uygulamaya konulan makine ve ekipman alımlarının desteklenmesi kapsamında ise 2008 yılında kabul edilen 8.674 proje için 54,8 milyon TL hibe desteği sağlanmıştır.

İçişleri Bakanlığı verilerine göre Türkiye’de, 2009 yılı itibarıyla 34.388 köy ve 46.919 adet köy başlısı yerleşim yeri bulunmaktadır. 5747 sayılı Kanunla nüfusu 2 binin altında olan köy belediyesi sayısı 2.011’den 1.976’ya gerilemiştir.

Kır ve kent ayrımına esas teşkil eden 20 bin nüfus eşiği baz alındığında Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS) sayım sonuçlarına göre nüfusun 2007 yılında yüzde 32,5’i, 2008 yılında ise yüzde 30,8’i kırsal alanda yaşamaktadır.

TABLO: IV. 67- 2007-2008 Yıllarında Nüfusun Kentlerde ve Kırsal Alandaki Dağılımı

Yıllar	Türkiye		Kent		Kır	
	2007	2008	2007	2008	2007	2008
Nüfus dağılımı (bin)	70 581	71 517	47 608	49 515	22 973	22 002
Nüfus oranı (yüzde)	100,0	100,0	67,5	69,2	32,5	30,8

Kaynak: TÜİK, ADNKS sonuçları

Köy ve başlısı yerleşimlerin içme suyu ve yol konularındaki altyapı sorunlarının, mahalli idareler eliyle mülki idare amirleri önderliğinde ivedi bir şekilde çözümlenmesi amacıyla 2005 yılında, İstanbul ve Kocaeli illeri hariç olmak üzere 79 ilde uygulamasına başlanılan KÖYDES Projesi devam etmektedir. KÖYDES Projesine 2008 yılında tahsis edilen 500 milyon TL ödenekle; ülke genelinde yüzde 63’ü köy yolu, yüzde 37’si de köy içme suyu olmak üzere toplam 8.939 proje tamamlanmıştır. 2008 yılı uygulamaları kapsamında 169’u susuz olmak üzere 3.647 üniteye içme suyu hizmeti sunulmuş; 9.113 km’si asfalt olmak üzere toplam 16.037 km yol yapılmıştır. Projeye 2009 yılı için 500 milyon TL kaynak tahsis edilmiş olup, proje uygulamaları devam etmektedir. 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla yüzde 65’i köy yolu, yüzde 35’i de köy içme suyu olmak üzere toplam 7.577 projenin tamamlanması öngörülmektedir.

Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından 2008 ve 2009 yıllarında bölgesel olarak imar, afet ve kıyı konularında il özel idaresi, bayındırlık müdürlüğü ve il-ilçe belediye yetkilileri ve teknik elemanlarına yönelik seminerler düzenlenmiştir. Seminerlerde mevzuata ve uygulamalara ilişkin bilgiler verilmiş, uygulamada yaşanan sorunlara yönelik yerinde çözüm önerileri geliştirilmiş ve merkez-yerel arası işbirliği ve görüş alış veriş gerçekleştirilmiştir. Doğu ve Orta Karadeniz, İç ve Orta Anadolu, Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerinde düzenlenen beş seminere, 47 ilden toplam 1.182 kişi katılmıştır.

Kırsal alanlarda yaşam kalitesinin artırılması, yerel kimliğin korunması ve kültürel değerlerin sürdürülebilirliğinin sağlanması amacıyla Bayındırlık ve İskan Bakanlığı tarafından Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi ile işbirliği içinde “Kırsal Alanda Yöresel

Mimari Özelliklerin Belirlenmesi, Rehber Bir Kitap ve Örnek Mimari Projeler Oluşturulması” projesi uygulanmıştır. Uygulama kapsamında Kayseri pilot il seçilmiştir.

Geçmişte terör olaylarının yoğun olarak yaşandığı illerimizde; güvenlik kaygısıyla yaşadıkları yerleşim yerlerinden ayrılan ailelerden gönüllü olarak geri dönmek isteyenlerin geri dönüşlerinin sağlanmasına, döndükleri yerlerde sosyal ve ekonomik altyapı tesislerinin gerçekleştirilmesine ya da halen yaşadıkları yerlerde geçimlerini sürdürebilmelerine yönelik başlatılan Köye Dönüş ve Rehabilitasyon Projesi (KDRP) kapsamındaki çalışmalar devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kırsal kalkınmada temel amaç; yerel potansiyel ve kaynakların değerlendirilmesi ile doğal ve kültürel varlıkların korunmasını esas alarak, kırsal toplumun iş ve yaşam koşullarının geliştirilmesi ve sürdürülebilir kılınmasıdır. Bu kapsamda, kırsal kalkınma politikaları; tarım sektöründeki yeniden yapılanma sürecinde ortaya çıkan işsizlik ve yoksulluk başta olmak üzere, göçten kaynaklanan sosyo-ekonomik olumsuzlukların azaltılması amacıyla tarım politikalarıyla tamamlayıcı bir şekilde uygulanacaktır.

Kırsal nüfusun gelirlerinin çeşitlendirilmesi, istikrara kavuşturulması ve artırılmasına yönelik olarak; tarımsal işletmelerin rekabet güçlerinin artırılması, üretici örgütlenmelerinin güçlendirilmesi, toprak ve su kaynaklarının etkin kullanılması ile yerel yönetim ve birliklerin kırsal kalkınmadaki etkinliğinin artırılması sağlanacaktır.

Kırsal alanda yaşayanların buldukları yörede istihdam edilmelerini özendirmek ve her alanda üretimi artırmak için kırsal turizm, geleneksel el sanatları, işlenmiş tarım ve gıda ürünleri ile ilgili küçük ve orta ölçekli işletmelere yönelik olmak üzere tarım dışı ekonomik faaliyetler desteklenecektir. Ayrıca, yeni kırsal kalkınma projelerinin istihdam odaklı tasarlanması sağlanacak ve uygulama ölçekleri bölgesel gelişme politikaları ile uyumlu olarak belirlenecektir.

IPARD Programı; uygulama, izleme ve değerlendirme süreçlerinden sorumlu idari yapıların akreditasyonundan sonra uygulamaya geçirilecektir. Programın uygulamasına ilişkin ikincil mevzuat çalışmaları Avrupa Komisyonu ile imzalanacak olan Sektörel Anlaşmayı müteakip tamamlanacaktır.

IPARD Programının uygulanacağı illerde IPARD Programı ile kalkınma ajansları tarafından uygulanacak tarım ve kırsal kalkınma hibe programları arasında uyum sağlanacaktır.

Göçer aileler ile yerleri kamulaştırılan ailelerin iskanının sağlanmasına devam edilecektir. Toplu iskanda, hak sahipleriyle işbirliği yapılarak, yeni finansman modelleri aracılığı ile iskan hizmeti etkinleştirilecektir.

Zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara yönelik olarak yürütülmekte olan KDRP hak sahiplerinin kendi istekleri doğrultusunda eski veya yeni yerleşim yerlerinde refah seviyelerinin iyileştirilmesi şeklinde güncelleştirilecek, uygulamanın izlenmesi ve şeffaflığın sağlanması için arşiv ve raporlama sistemi oluşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 99. Kırsal kalkınmaya yönelik tüm uygulamaların Kırsal Kalkınma Planı çerçevesinde koordinasyonu, izlenmesi ve değerlendirilmesi sağlanacaktır.				
Tedbir 241. Kırsal Kalkınma Planının uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesine ilişkin yapılar oluşturulacaktır.	Tarım ve Köy İşleri Bakanlığı	Çevre ve Orman Bakanlığı, STB, BİB, İçişleri Bakanlığı, DPT, İlgili Diğer Kamu Kuruluşları, STK'lar	Mart Sonu	TKİB, DPT Müsteşarlığı ve ilgili kurumlar arasında imzalanan protokol çerçevesinde tamamlanacak Kırsal Kalkınma Planı YPK'ya sunulacak uygulamaya konulacaktır.
Öncelik 100. Kırsal kalkınma konusunda mahalli idare ve birlikleri ile merkezdeki diğer kuruluşların etkinliğini artırmak için bu kuruluşların mali, teknik ve kurumsal kapasiteleri güçlendirilecektir.				
Tedbir 242. Köy Kanununun yenilenmesine yönelik tasarı hazırlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Köylerin yönetimi ve statüsü ile ilgili yeni gelişme ve değişimler dikkate alınarak Köy Kanunu tasarısı hazırlanacaktır.
Öncelik 101. Zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara, kendi istekleri doğrultusunda, eski veya yeni yerleşim yerlerinde sürdürülebilir yaşam koşullarının oluşturulması için gerekli tedbirler alınacaktır.				
Tedbir 243. Zorunlu nedenlerle yaşadıkları yerlerden ayrılan vatandaşlara yönelik yürütülen KDRP kapsamında sağlanacak destekler için alt projeler hazırlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, MEB, Sağlık Bakanlığı, DPT, SHÇEK, SYDGM, GAP BKİ, Valilikler	Aralık Sonu	KDRP, Birleşmiş Milletlerin konu ile ilgili olarak hazırlamış olduğu ilkeler rehberi de dikkate alınarak güncelleştirilecektir. Proje uygulamalarında etkinliği sağlamak için bir arşiv ve raporlama sistemi kurulacaktır.
Tedbir 244. Yerleri kamulaştırılan ailelerin iskan süreci etkinleştirilecektir.	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı	TOKİ, DSİ	Aralık Sonu	Arazi temininin zor ve konutların ihale edilerek yapılmasının maliyetinin yüksek olması nedeniyle, hak sahipleriyle iş birliği yapılarak kredi usulü ile hizmetin daha etkin olarak gerçekleştirilmesi sağlanacaktır.

V. KAMU HİZMETLERİNDE KALİTE VE ETKİNLİĞİN ARTIRILMASI

Ülkemizin ekonomik ve sosyal gelişme sürecinin etkin yönetimini sağlamak üzere, kamu yönetiminin yurttaş ve sonuç odaklı, kaliteli, etkili ve etkin hizmet sunabilen; esneklik, saydamlık, katılımcılık, hesap verebilirlik, tutarlılık ve öngörülebilirlik gibi çağdaş kavramları benimsemiş bir anlayışa, yapıya ve işleyişe kavuşturulması ihtiyacı devam etmektedir.

Bu çerçevede, bir yandan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon ve işbirliği yetersizliğinin yaşanması, kamu kurum ve kuruluşlarının görev ve yetkileriyle teşkilat yapıları arasında uyum sağlanamaması, kamu personelinin yetkin bir seviyeye ulaştırılması için kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılamaması gibi sorunlar yaşanmakta; diğer yandan adalet, iç güvenlik, afet yönetimi, tapu ve kadastro gibi somut hizmet alanlarında yetersizlik görülmektedir. Ayrıca, kamu hizmeti uygulamalarını etkinleştirme konusunda bilgi ve iletişim teknolojilerinin kamu yönetiminin amaçlarına ulaşmayı kolaylaştıracak bir araç olarak kullanılması da önem arz etmektedir.

A. KURUMLAR ARASI YETKİ VE SORUMLULUKLARIN RASYONELLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Son yıllarda devletin kurumsal yapısının iyileştirilmesi yönünde önemli düzenlemeler gerçekleştirilmiştir. Bu çerçevede, Başbakanlığın yüklenmiş olduğu icrai fonksiyonlarının azaltılarak asli görevine döndürülmesi ve örgütsel yapısının küçültülmesi amacıyla Başbakanlığa bağlı olan ve Başbakanlıkla ilgili bulunan kurum ve kuruluşların sayısı azaltılmıştır.

Ancak, bazı sektörel ve tematik alanlarda kamu kurum ve kuruluşları arasında görev ve yetki karmaşası bulunmaktadır. Bağımsız düzenleyici kurumlar kurulurken, bu kurumlara verilen görevleri daha önce yerine getiren bakanlıkların ilgili birim ve görevlerinde gerekli değişiklikler yapılamamış, birden fazla kurum ve kuruluşun faaliyet gösterdiği sektörlerde koordinasyon sorunu giderilememiştir.

2009 yılı itibarıyla, 81 il özel idaresi, 2.948 belediye, 34.388 köy bulunmaktadır. 2008 Yılı Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi sonuçlarına göre belediyelerde 59.166.727 kişi yaşamaktadır. Bu nüfusun toplam nüfusa oranı ise yüzde 82,7'dir.

Merkezi idare ile mahalli idareler arasında görev, yetki, kaynak paylaşımı ve hizmet ilişkilerinin esaslarına yönelik yasal düzenlemeler çerçevesinde ülke düzeyinde belirli hizmet seviyesine ulaşmak için merkezi idarece gerekli standartların belirlenmesi ve bunlara uyumun sağlanmasına ilişkin denetim ihtiyacı devam etmektedir.

Mahalli idarelerde yeni yasal düzenlemelerle artan görev ve sorumlulukları yerine getirecek idari, mali ve teknik kapasitenin oluşturulmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Mahalli idarelerin hizmet önceliklerini ve finansman imkanlarını belirleyememeleri, bu idareleri teknoloji transferi ve büyük finansman gerektiren yatırım projelerinin yanı sıra diğer projeleri için de borçlanmaya yöneltmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarının asli görevlerini yerine getirebilmeleri için görev ve yetkileriyle teşkilat yapıları arasında uyum sağlanması, işlevi kalmamış birimlerin kapatılması, hizmet gereklerinin zorunlu kıldığı durumlar dışında yeni birimler oluşturulmaması, kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve eylemlerinde uyacakları usul ve esasları içeren yasal düzenlemenin yapılması, Avrupa Yerel Yönetimler Özerklik Şartında getirilen ilkeler de dikkate alınarak merkezi yönetimden yerel yönetimlere yetki ve görev

aktarılması, yerel yönetimlerin sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartlarının belirlenmesi ve bunlara uyumun denetlenmesi temel amaçtır.

Mahalli idareler; idarenin bütünlüğü ve üniter yapı ilkesine uygun olarak, merkezi idarenin belirleyeceği ilke ve standartlar çerçevesinde mahalli ve müşterek nitelikli ihtiyaçların etkin, verimli ve zamanında karşılanması konusunda kendi kararlarını alan, kaynaklarını oluşturan, projelerini uygulayan şeffaf idari birimler olarak yapılandırılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 102. Kamu kurum ve kuruluşları arasında görev ve yetki paylaşımı gözden geçirilerek ihtiyaç duyulan alanlarda kurumsal yapılar güçlendirilecektir.				
Tedbir 245. Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin koordinasyonuna yönelik kurumsal yapılanma güçlendirilecektir.	DPT	Başbakanlık, İçişleri Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, İlgili Sivil Toplum Kuruluşları	Haziran Sonu	Bilgi toplumuna dönüşüm sürecinin merkezi idare ve yerel yönetim düzeyinde etkin olarak yönetilmesi amacıyla Bilgi Toplumu Stratejisi'nde öngörülen kurumsal yapılanma yaklaşımı da yeniden değerlendirilerek, e-Dönüşüm Türkiye İcra Kurulu koordinasyonunda ihtiyaç duyulan yapısal düzenlemeler gerçekleştirilecektir.
Öncelik 103. Kamu kurum ve kuruluşlarının işlem ve eylemlerinde uyacakları usul ve esasları içeren yasal düzenleme gerçekleştirilecektir.				
Tedbir 246. Genel İdari Usul Kanunu çıkarılacaktır.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Genel İdare Usul Kanunu Tasarısı taslağı üzerindeki çalışmalar sonuçlandırılarak taslak TBMM'ye sevkedilecektir.
Öncelik 104. Yerel yönetimlerin hizmet kapasitesi geliştirilecek, sundukları hizmetler için ülke çapında asgari hizmet standartları belirlenecek, standartlara uygunluk denetimi merkezi idare tarafından yapılacaktır.				
Tedbir 247. Yerel yönetimlerin asgari hizmet standartlarını belirlemeye yönelik çalışmalar başlatılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler, Meslek Odaları	Aralık Sonu	Ülke genelinde hizmet kalite ve standartlarının sağlanabilmesi amacıyla gerekli ilke ve kriterlerin ilgili bakanlıklarca belirlenmesi ve yerel yönetimlerin bu standartlara uygun hizmet vermesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

B. POLİTİKA OLUŞTURMA VE UYGULAMA KAPASİTESİNİN ARTIRILMASI

1. Mevcut Durum

5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde kamu idarelerinde kamu kaynaklarının öncelikli kamu hizmetlerine tahsisini, bu kaynakların etkin, etkili ve ekonomik bir şekilde kullanılmasını amaçlayan stratejik planlama ve performans esaslı bütçelemeye yönelik çalışmalar devam etmektedir. Uygulama, Kamu İdarelerinde

Stratejik Planlamaya İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelikte belirlenen 2010 yılına kadar sürecek olan geçiş programı dahilinde yaygınlaştırılmaktadır. Bu çerçevede, merkezi yönetim kapsamında 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla stratejik plan ve performans programı hazırlaması gereken 145 kamu idaresinden 135'inde stratejik plan çalışması tamamlanmıştır. Bu idarelerde 2010 yılı performans programı çalışmaları devam etmektedir.

Performans programlarının hazırlanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemek amacıyla Maliye Bakanlığı tarafından hazırlanan Kamu İdarelerince Hazırlanacak Performans Programları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik Resmi Gazetede 15 Temmuz 2009 tarihinde yayımlanmıştır. Bu yönetmelik doğrultusunda kuruluşların performans esaslı bütçelemeye ilişkin çalışmalarını sağlıklı biçimde yürütmelerine yönelik Performans Programı Hazırlama Rehberi güncellenmiştir.

Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) stratejik plan hazırlamaları, 2008 ve 2009 yıllarına ait Genel Yatırım ve Finansman Programlarında Bakanlar Kurulu Kararlarıyla hükme bağlanmıştır. Bu kapsamda 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla 19 adet KİT'ten 2'si stratejik planlarını tamamlamış olup, 17'sinde ise çalışmalar devam etmektedir.

Yerel yönetimlerde de stratejik planlama ve performans esaslı bütçeleme uygulaması devam etmektedir. İl özel idareleri, büyükşehir belediyeleri ile nüfusu 50 binin üzerindeki belediyelerin ilgili kanunlar gereği, 2009 yılı Mart ayında yapılan mahalli idareler genel seçimlerinden itibaren altı ay içinde stratejik planlarını yenilemeleri gerekmektedir. Bu kapsamda, yerel yönetimler stratejik planlarına yönelik çalışmalarını sürdürmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu idarelerinde stratejik yönetimin gerektirdiği dönüşümün sürdürülmesi, yönetsel kararların stratejik planlara dayanan, orta ve uzun vadeli bakış açısı ile şekillendirilmesi, uygulanacak politikaların maliyeti, etkilediği kesimler ve fırsat maliyeti de göz önüne alınarak, bütçenin, kamu idarelerinin performansını gösterecek bir yapıya kavuşturulması sağlanacaktır.

Kamu idarelerinde mevcut idari ve beşeri kapasite, nitelik ve nicelik olarak stratejik yönetim anlayışı doğrultusunda geliştirilecek, yönetim kültürünün yeni yapıya uyarlanmasına yönelik programlar düzenlenecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 105. Kamu mali yönetimi reformu çerçevesinde yürütülen kuruluş düzeyinde stratejik planlama ve performans dayalı bütçeleme çalışmaları programlı bir şekilde yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir. 248. Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu gözden geçirilerek gerekli	DPT	Maliye Bakanlığı, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Mart Sonu	Bugüne kadar yapılan çalışmalar ve elde edilen deneyimler ışığında Kamu İdareleri İçin Stratejik Planlama Kılavuzu gözden geçirilerek sistemin daha etkili

değişiklikler yapılacaktır.				çalışması için gerekli değişiklikler yapılacaktır.
Öncelik 106. Kamu idarelerinde mevcut idari ve beşeri kapasite nitelik ve nicelik olarak stratejik yönetim anlayışı doğrultusunda geliştirilecektir.				
Tedbir 249. Kamu idarelerinde stratejik yönetim ilişkin yönetsel kapasiteyi geliştirmeye yönelik eğitim programı tamamlanacaktır.	DPT	Maliye Bakanlığı, TODAİE, DPB, TÜSSİDE, Üniversiteler, Sivil Toplum Kuruluşları	Aralık Sonu	Stratejik yönetimin etkili biçimde uygulanabilmesi amacıyla, kamu yöneticilerinin teorik ve pratik bilgi ve birikiminin artırılmasına yönelik olarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından bir kapasite geliştirme modeli oluşturmak üzere başlatılan araştırma projesi tamamlanacaktır. Bu model doğrultusunda kamu yöneticilerine yönelik eğitim programları uygulanacaktır.
Öncelik 107. Merkezi yönetim kapsamındaki tüm kamu idarelerine hizmet verecek bir bilişim sistemi geliştirilecektir.				
Tedbir 250. Mali süreçlerin bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla etkinleştirilmesi ve karar verme süreçlerinin desteklenmesi amacıyla mali süreçlere ilişkin elektronik sistemler yeniden düzenlenecek ve geliştirilecektir.	Maliye Bakanlığı	İlgili kamu idareleri	Aralık sonu	KBS-Say2000i, e-BÜTÇE ve SGB.net sistemlerinin fonksiyonlarını merkezi bir yapıda toplamaya, bütçelerin hazırlık aşamasından Sayıştay genel uygunluk bildirimine kadar mali sürecin tüm aşamalarını (bütçe, ödenek, tahakkuk, harcama, muhasebe, raporlama ve denetim, kesin hesap) tek bir merkezi bilişim sistemi üzerinden yürütmeye, stratejik plan ve performans programlarına ve yasama çalışmalarına destek sağlamaya yönelik olarak ve merkezi yönetim kapsamındaki tüm kamu idarelerine hizmet verecek bir bilişim sistemi geliştirilecektir.

C. KAMU KESİMİNDE İNSAN KAYNAKLARININ GELİŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Kamu kesiminde insan kaynaklarının geliştirilmesi alanında uzun yıllardır görülen yetersizlikler nedeniyle ciddi bir reform ihtiyacı bulunmaktadır. Kamu personel rejimindeki aksaklıklar; işe kabulden görevde yükselmeye, ücret sisteminden emekliliğe kadar her aşamada kendini göstermektedir. Gerek ücret sisteminde gerekse kadroların ihdas edilmesinde ve düzenlenmesinde farklı uygulamalar bulunmaktadır. Kadroların artırılması objektif esaslara uygun olarak yapılamamakta, tek bir kanuna dayalı veya temel özelliklerini tek bir kanundan alan bir ücret rejimi uygulanamamaktadır. Son yıllarda çıkarılan teşkilat kanunlarında ve personelle ilgili düzenlemelerde ücretle ilgili özel hükümlere yer verilmesi, kurum ve kuruluşlar arasında eşitsizliğe yol açmaktadır.

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlaması yapılamamaktadır. Kamu personelinin yeterli hizmet içi eğitime tabi tutulmaması, işlerini etkin ve verimli bir şekilde yürütecek bilgi ve beceriye kavuşmalarına engel olmaktadır. Bunun yanı sıra, personel değerlendirme sisteminin gözden geçirilerek, personelin

performansının ölçülmesinde nesnel ve açık standartların geliştirilmesi ihtiyacı bulunmaktadır.

Görevde yükselme konusunun mevzuatta açık ve yeterli bir şekilde tanımlanmamış olması, kamu personelinin kurum ve kuruluşlar arasında dengesiz dağılımı, personel ve ücret yetersizliği kamu personel sisteminde göze çarpan diğer sorunlardır.

Söz konusu sorunlara çözüm getirmek amacıyla, Devlet Personel Başkanlığı tarafından hazırlanan Devlet Personel Rejimi Kanunu Taslağı Başbakanlığa intikal ettirilmiştir.

Kamu personeli kayıt sisteminin tek bir veri tabanında toplanarak ilgili kuruluşlara açılması amacıyla yönelik PER-NET projesinin altyapı çalışmaları Devlet Personel Başkanlığınca başlatılmış, pilot kurumlarla birlikte uygulamaya başlanmasını sağlayacak genelge hazırlanarak Başbakanlığa sevk edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Kamu kurum ve kuruluşlarında etkili bir insan kaynakları planlamasının yapılması, hizmet gereklerine uygun sayı ve nitelikte personel istihdamı, kamu görevlilerinin yönetsel karar alma süreçlerine katılım düzeylerinin artırılması ve kamu personel sisteminin iyileştirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 108. Kamu personel sisteminin gerek mevzuat gerekse kurumsal açıdan iyileştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.				
Tedbir 251. Kamu personel sistemi mevzuatının iyileştirilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu personelini ilgilendiren mevzuatın, günün gelişen ve değişen şartlarına uygun şekilde ve gittikçe farklılaşan ihtiyaçlara uyarlanması amacıyla gerekli çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 252. Kamu personel sisteminin kurumsal yönetim yapısının yenilenmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT	Aralık Sonu	Devlet Personel Başkanlığının hizmetlerini en iyi şekilde yürütmesi ve günümüz şartlarına uygun bir yapıya kavuşturulması amacıyla başlatılan mevzuat çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 253. Personel Değerlendirme sistemi gözden geçirilecek ve personel performansını ölçmeyi sağlayacak nesnel standartlar geliştirilecektir.	Devlet Personel Başkanlığı	TODAİE, Üniversiteler	Aralık Sonu	Personel değerlendirme sistemi gözden geçirilecek, personelin performansını nesnel ve açık biçimde ölçmeyi sağlayacak standartlar, görev özellikleri de dikkate alınarak geliştirilecek; bu standartların uygulanmasına yönelik çalışmalar yürütülecektir.

Tedbir 254. Esnek çalışma modellerinin kamu kesiminde uygulanmasına yönelik bir çalışma yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Üniversiteler	Aralık Sonu	Uzman kamu personelinin bilgi birikimi ve tecrübelerinden azami seviyede yararlanılması amacıyla farklı kamu kuruluşlarında görevlendirilmelerine imkan tanıyacak esnek çalışma modellerinin uygulanabilirliği araştırılacaktır.
---	----------------------------	---------------	-------------	--

D. e-DEVLET UYGULAMALARININ YAYGINLAŞTIRILMASI VE ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Çağdaş kamu yönetimi anlayışının başlıca aracı olan e-devlet, kamu hizmet sunumunda kalite ve etkinliğin artırılmasına yönelik çalışmaların odağında yer almaktadır. 2006 yılında uygulanmaya başlanan Bilgi Toplumu Stratejisinde, ülkemizde e-devletin işleyişi için gerekli olan teknik, yasal ve idari altyapıların oluşturulması amacıyla izlenecek temel ilke ve stratejiler ile 2010 yılında ulaşılması gereken hedefler belirlenmiştir. Stratejide temel olarak; vatandaş odaklı hizmet dönüşümü ve e-devletin sunduğu imkanlar en üst düzeyde kullanılarak kamu yönetiminde modernizasyonun gerçekleştirilmesi esas alınmıştır. Bu kapsamda, Stratejide benimsenen e-devlet yaklaşımının amacı, kullanıcıların elektronik ortamda sunulacak kamu hizmetlerine farklı platformlardan, güvenilir şekilde ve tek noktadan erişebilecekleri, vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına odaklanmış, birlikte işler ve bütünleşik hizmetlerin sunulacağı, katılımcı, şeffaf ve hesap verebilir bir devlet yapısının oluşturulmasıdır.

2003 yılından bu yana sürdürülen çalışmalar sonucunda e-Dönüşüm Türkiye Projesi ile, mükerrerlik ve kaynak israfına yol açan münferit kurumsal proje ve uygulamaların önlenmesi ve kurum içi ve kurumlar arasında elektronik ortamda güvenli ve güvenilir bilgi ve belge paylaşımı konusunda önemli mesafeler kat edilmiştir.

Bu çerçevede; vatandaşlık numarası ve adres kayıt uygulamaları ile bu bilgilerin elektronik ortamda paylaşımı, vergi ve sosyal güvenlik uygulamaları, yargı, kolluk ve gümrük hizmetlerinde dönüşüm, bütçe uygulaması, bilgi edinme ve mer'î mevzuat bilgilerine erişim gibi konularda büyük ilerleme kaydedilmiş ve yüksek kullanım oranlarına erişilmiştir. Tek kapıdan, güvenli, sürekli ve çoklu ortamda hizmet sunumunu amaçlayan e-Devlet Ana Kapısı 18 Aralık 2008 tarihinde faaliyete geçirilmiştir.

31 Temmuz 2009 tarih ve 27305 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan Kamu Hizmetlerinin Sunumunda Uyulacak Usul ve Esaslara İlişkin Yönetmelik ile kamu hizmetlerinin ilk kademedeki vatandaşın en yakın yerde ve elektronik ortamda sunulması, vatandaşın bilgilendirilmesi, hizmet standartlarının oluşturulması, özürliülerin hizmetlere erişiminin kolaylaştırılması, vatandaşın bilgi ve belge talep edilmesi vb. hususlarda kapsamlı ilkeler ortaya konulmuştur.

Yeni hizmetlerin geliştirilmesi ve bütünleşik hizmet sunumu açısından önem taşıyan Tapu ve Kadastro Bilgi Sistemi çalışmaları devam ederken, Merkezi Tüzel Kişilik Bilgi Sistemi çalışmaları tamamlanma aşamasına gelmiştir. Çevrimiçi Okul Kayıtları Sistemi hizmete girmiş olup, sağlık, çevrimiçi çevre izinleri, e-ihale, e-noterlik ve araç trafik tescil

işlemleri konularındaki çalışmalar devam etmektedir. Ayrıca, Birlikte Çalışabilirlik Esasları Rehberinin ikinci sürümü yayımlanmıştır. Kişisel verilerin elektronik sistemler veya diğer yollarla hukuka aykırı olarak işlenmesini önleyerek kişisel bilgilerin mahremiyetini korumak amacıyla hazırlanan ve 2008 yılında TBMM'ye sevk edilen Kişisel Verilerin Korunması Kanun Tasarısının yasalaşma süreci devam etmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

e-Devlet yapısının, etkin kamu yönetimi anlayışı çerçevesinde gerekli teknik, idari ve yasal düzenlemeleri içerecek şekilde oluşturulması temel amaçtır.

e-Devlete geçiş sürecinde, hizmet verimliliğinin artırılması esas olacak, hızlı kazanım sağlayacak uygulamalara öncelik verilecek, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde çalışmalara devam edilecektir.

Kamu hizmetlerinin elektronik ortamda sunumunda; vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçları temel alınacak, kamu iş süreçleri bu anlayış çerçevesinde basitleştirilecek ve iyileştirilecek, kamuda karar alma süreçleri bilgi ve iletişim teknolojileri aracılığıyla etkinleştirilecektir. Kamu hizmetlerinde vatandaş beyanı esas olacak, mükerrer bilgi talep edilmeyecek, kişisel bilgilerin mahremiyeti ilkesi öncelikle gözetilecektir.

e-Devlet proje ve uygulamaları bütüncül bir yaklaşımla ele alınacak, kamuya ait bilgi ve iletişim teknolojileri yatırım projeleri kurumlar arası koordinasyon ve güvenli elektronik ortamlarda bilgi paylaşımını esas alan bir anlayışla yürütülecektir.

Tek kapıdan, kesintisiz, güvenli, çoklu ortamlardan erişilebilir ve bütünleşik hizmet sunumunu sağlamak amacıyla hayata geçirilen e-Devlet Ana Kapısı yeni hizmetlerle zenginleştirilecektir.

Vatandaşların nüfus-vatandaşlık, sağlık, sosyal güvenlik başta olmak üzere her türlü hizmete erişimde kimlik doğrulama amacıyla kullanacakları vatandaşlık kartına ilişkin projenin pilot uygulama çalışmaları tamamlanacak ve yaygınlaştırma çalışmalarına başlanacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 109. Vatandaş ve iş dünyasının ihtiyaçlarına yönelik e-devlet hizmetlerinde iş süreçleri, idari yüklerin azaltılması, mükerrerliklerin giderilmesi ve birlikte çalışabilirliğin sağlanması yönünde iyileştirilecektir.				
Tedbir 255. Vatandaşlık Kartı Projesi pilot uygulaması tamamlanarak yaygınlaştırma çalışmalarına başlanacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Adalet Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, DPT, SGK, Emniyet Gn. Md., Darphane ve Damga Matbaası Gn. Md.,	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerine erişimde kimlik doğrulama ve yetkilendirme amacıyla kullanılacak, temel kimlik bilgilerini ve biyometrik unsurları da içeren elektronik vatandaşlık kartı pilot uygulamasının üçüncü aşamasında 300

		TÜBİTAK (UEKAE)		bin kişiye vatandaşlık kartı dağıtımı tamamlanacaktır. Pilot uygulamanın sonuçları doğrultusunda ulusal düzeyde yaygınlaştırma çalışmalarına başlanacaktır.
Öncelik 110. Hizmet verimliliğini artıracak, hızlı kazanım ve tasarruf sağlayacak uygulamalara, temel veri tabanları ile ortak altyapı ve hizmetlere öncelik verilecek; BİT projelerinde kurumlar arası koordinasyon ve güvenli elektronik ortamlarda bilgi paylaşımı esas alınacaktır.				
Tedbir 256. Elektronik Kamu Satın Alma Sistemi geliştirilecek ve yaygınlaştırılacaktır.	Kamu İhale Kurumu	Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Devlet Malzeme Ofisi	Aralık Sonu	Kamu satın alımlarının elektronik ortamda gerçekleştirilmesine yönelik Elektronik Kamu Alımları Platformunda e-katalog, çerçeve anlaşma, açık eksiltme gibi uygulamaların altyapısı oluşturulacak, bu Platform üzerinde gerçekleştirilecek pilot çalışma sonucuna göre uygulamalar yaygınlaştırılacaktır.
Tedbir 257. Kamu Güvenli Ağının oluşturulması için fizibilite çalışması yapılacaktır.	TÜRKSAT	Ulaştırma Bakanlığı, DPT, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumlarının farklı geniş alan ağ altyapı yatırımları yerine, kamunun bu yöndeki ihtiyaçları ve internet çıkışları için ortak bir güvenli iletişim altyapısı kurularak e-devlet mimarisi omurgasının oluşturulması amacıyla fizibilite çalışması yapılacaktır.
Tedbir 258. Bilgi Sistemleri Olağanüstü Durum Yönetim Merkezinin kuruluş çalışmaları hızlandırılacaktır.	TÜRKSAT	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Kamu kurumlarının ortak ihtiyaçları doğrultusunda Bilgi Sistemleri Olağanüstü Durum Yönetim Merkezi kurulacak, hizmet verilecek kurumların acil durumlarda kritik fonksiyonlarını sürdürmelerini sağlayacak sistemler ve bilgi yedeklemeleri oluşturulacaktır.
Öncelik 111. e-Devlet Ana Kapısı üzerinden sunulan hizmet sayısı artırılacaktır.				
Tedbir 259. e-Devlet Ana Kapısı üzerinden sunulan	TÜRKSAT	Ulaştırma Bakanlığı, DPT,	Aralık Sonu	Kamu hizmetlerinin e-Devlet Ana Kapisına entegrasyonu, vatandaş

hizmetler kullanıcı odaklılık ilkesi gözetilerek zenginleştirilecektir.		İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları		odaklılık ilkesi gözetilerek, sunulan ortak hizmetlerin etkinliğini artıracak şekilde ve belirli bir plan çerçevesinde yürütülecektir.
Öncelik 112. e-Devlete güveni tesis etmek üzere kişisel bilgilerin mahremiyeti ve bilgi güvenliğine yönelik hukuki altyapı çalışmaları yürütülecek ve e-devlet hizmetlerinin kullanımı yaygınlaştırılacaktır.				
Tedbir 260. Avrupa Konseyi'nin 185 sayılı Siber Suç Sözleşmesine taraf olunması ve kişisel verilerin korunmasına ilişkin 108 ve 181 sayılı Sözleşmelerin onaylanması çalışmaları başlatılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü	Aralık Sonu	Siber suçla etkili mücadelede uluslararası işbirliğini sağlamaya yönelik olarak Avrupa Konseyi'nin Siber Suç Sözleşmesine taraf olunması ve Kişisel Verilerin Korunması Hakkında Kanun Tasarısının yasalaşmasını müteakip kişisel verilerin otomatik işleme tabi tutulması karşısında kişilerin korunmasına ilişkin sözleşmelerin onay çalışmaları başlatılacaktır.
Tedbir 261. Ulusal bilgi güvenliğinin sağlanmasına ilişkin yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Milli Savunma Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, DPT, TÜBİTAK (UEKAE), İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Aralık Sonu	Ülke çapında elektronik ortamda bilgi güvenliğinin sağlanması ve korunması amacıyla yönelik yasal düzenleme çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 262. e-Ticaret konusundaki mevzuatın AB Müktesebatı ile uyumlaştırılması çalışmaları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, DPT, DTM, BTK, İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Haziran Sonu	Elektronik ortamda yürütülen mal ve hizmet satışlarına ilişkin düzenlemelerin AB Müktesebatıyla uyumunu sağlayacak yasal düzenleme yapılacaktır.

E. ADALET SİSTEMİNİN İYİLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

2009 tarihli 5918 sayılı Türk Ceza Kanunu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunla, uluslararası yükümlülüklerimizin yerine getirilmesi amacıyla, Türk Ceza Kanununda, Ceza Muhakemesi Kanununda ve Kabahatler Kanununda çeşitli değişiklikler yapılmıştır.

2009 yılında Adalet Bakanlığı ve ilgili kurumlar tarafından hazırlanan "Yargı Reformu Stratejisi" Bakanlar Kuruluna sunulmuştur. Stratejide yer alan amaç ve hedeflere

ulaşılması için yapılması gereken faaliyetleri, takvimi ve gerekli bütçeyi içeren "Yargı Reformu Stratejisi Eylem Planı" Adalet Bakanlığınca hazırlanmıştır.

Türkiye’de 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla hakim ve cumhuriyet savcısı sayısı 10.993, diğer adalet personeli sayısı ise 27.290’dır. Özellikle hakim sayısı olmak üzere bu sayılar genel olarak AB üyesi ülkelerdeki ortalamanın altında kalmaktadır.

Ceza infaz kurumları ile tutukevlerinin sayısında ve kapasitesinde yetersizlikler bulunmaktadır. 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla ceza infaz kurumları ve tutukevleri toplamı 367 olup toplam kapasite 104.565 kişidir.

Adalet hizmetlerinin çağdaş, etkili ve verimli olarak sunulabilmesi için modern adliye binalarının yapılması ve yenilenmesi çalışmalarına devam edilmiştir. 2003 yılı başından Eylül 2009 tarihine kadar toplam 77 adalet hizmet binası tamamlanarak hizmete sunulmuştur. Ayrıca, 35 adalet hizmet binası tamamlanmış ve açılışa hazır hale getirilmiş olup 25’inin inşaatı ise devam etmektedir.

Bu gelişmelere rağmen, yargılama sürecinin etkin ve hızlı işlememesi, yargıya ulaşılabilirlikteki sorunlar, adil yargılanma hakkının tam olarak yaşama geçirilememesi, hukuk kurallarının oluşturulmasında çağdaş gelişmelerin yeterince takip edilememesi, hukuk eğitiminde istenilen standartlara ulaşamaması, yargının insan kaynaklarına ilişkin nicelik ve nitelik sorunları ile fiziki ve teknik altyapı eksikliklerinin giderilememiş olması, yargının etkili ve hakkaniyete uygun işlemesini aksatmaktadır.

TABLO: IV. 68- Her 100.000 Kişiye Düşen Hakim ve Savcı Sayısı ile Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı (2006)

Ülkeler	Hakim Sayısı	Savcı Sayısı	Mahkemelerde Açılan Ceza Davası Sayısı
Almanya	24,5	6,2	1 037
Fransa	11,9	2,9	1 677
Hollanda	12,7	4,1	1 711
İspanya	10,1	4,5	549
Portekiz	17,4	12,5	1 664
İtalya	11	3,8	2 229
Türkiye	9	5,4	2 260

Kaynak: Avrupa Etkin Yargı Komisyonunun (CEPEJ) 2008 yılında yayımladığı Avrupa Yargı Sistemleri Raporu.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Yargılamanın işleyişinde ve temel unsurlarında hizmet kalitesini artırıcı çabalar sürdürülecek; hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti gerekleri çerçevesinde yargılama sürecinin hızlı, adil, güvenli ve isabetli şekilde işlemesini sağlayacak hukuksal ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır. Bu çerçevede; yargının iş yükünü azaltmak amacıyla alternatif uyuşmazlık çözüm yöntemlerinin geliştirilmesi, hakim, savcı ve yardımcı adalet personeli sayısının artırılması, yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kurallarının uluslararası ölçütlere göre belirlenmesi, adli hizmet birimlerinin teknik ve fiziki altyapı eksikliklerinin giderilmesi ve Ulusal Yargı Ağı Projesinin (UYAP) etkin bir şekilde işleyebilmesi için kamu kurumlarının bilişim projeleriyle bütünleştirilmesi temel amaçtır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 113. Adalet hizmetlerinin sunumunun daha hızlı, adil, güvenli ve isabetli şekilde işleyişini sağlamak üzere, AB uygulamaları da dikkate alınarak, hukuki ve kurumsal düzenlemeler yapılacaktır.				
Tedbir 263. Yargı mensuplarının mesleki ahlak ve davranış kuralları, uluslararası ölçütlere göre belirlenecektir.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Hakim, Cumhuriyet savcısı ve diğer adalet personelinin uymaları gereken etik ve davranış kurallarını belirleyen yasal düzenleme hazırlık çalışmaları yapılacaktır.
Tedbir 264. Adli süreç ile hizmetlerin elektronik ortama taşınmasını sağlayan UYAP projesi ile diğer kamu kurumlarının bilişim projeleri arasındaki bütünleştirme çalışmaları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	DPT, İçişleri Bakanlığı	Aralık Sonu	Yargı organları arasında yüzde 100 oranında çevrim-içi bağlantı sağlayarak adli süreç ve hizmetleri elektronik ortama taşıyan UYAP ile başta Emniyet Genel Müdürlüğü ve Jandarma Genel Komutanlığı olmak üzere diğer kamu kurumlarının bilişim projeleri ile bütünleştirme çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 265. Adalet ve yargı alanında temel kanunların hazırlanması ve yenilenmesi çalışmaları tamamlanacaktır.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Adalet ve yargı alanı ile ilgili olarak; - İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, - DNA Verileri ve Millî DNA Veri Bankası Kanunu, - İdari Yargıda İstinaf Kanun Yoluna İlişkin Kanun, - Adli Hizmet Uzmanlığı Sisteminin Oluşturulması Hakkında Kanun, - İcra ve İflas Kanunu ve Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, - Denetimli Serbestlik ve Yardım Merkezleri ile Koruma Kurulları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun tasarılarının hazırlık çalışmaları sonuçlandırılacaktır.
Tedbir 266. Yargı kararlarına herkesin ulaşımını sağlamak üzere yasal düzenleme yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Yüksek Mahkemeler	Aralık Sonu	Kişisel verilerin korunması ilkesi gözetilerek tüm yargı kararlarının yayımlanmak suretiyle kamuoyuna açık olması doğrultusunda yüksek mahkeme temsilcileri ile ortak çalışmalar yapılarak yasal düzenleme hazırlanacaktır.
Tedbir 267. Hakim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personelinin sayısı artırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Devlet Personel Başkanlığı	Aralık Sonu	Hakim, Cumhuriyet savcısı ve yardımcı adalet personeli sayısı, Avrupa ülkelerindeki standartlara göre yargı organlarının iş yükü gözetilerek artırılacaktır.

Tedbir 268. Adli yardım etkinleştirilip yaygınlaştırılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, Türkiye Barolar Birliği	Aralık Sonu	Adalet hizmetlerine erişim kapsamında; gelir düzeyi düşük olan kişilerin adli yardımdan yararlanmasının kolaylaştırılması amacıyla adli yardıma ilişkin usuller sadeleştirilecek ve bu konuda yararlanıcıların kolayca ulaşabilecekleri yol gösterici belgeler ve yardım merkezleri oluşturulacaktır.
Tedbir 269. Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun yeniden yapılandırılması ve yargı mensuplarının terfi sisteminin yeniden değerlendirilmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı		Aralık Sonu	Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun objektiflik, tarafsızlık ve şeffaflık temelinde uluslararası belgeler ışığında yeniden yapılandırılması, kararlarına karşı etkili bir itiraz sisteminin getirilmesi, yargı yolunun açılması ve buna paralel olarak sekreteryaşının ve denetim sisteminin yeniden düzenlenmesi ile yargı mensuplarının not sistemi dahil olmak üzere terfi sisteminin yeniden değerlendirilmesi konusunda çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 270. Yargıtay ve Danıştay'ın ilk derece mahkemesi sıfatı ile baktıkları davaların azaltılması amacıyla çalışmalar yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı	Yargıtay, Danıştay	Aralık Sonu	Yüksek mahkemelerin ilk derece mahkemesi sıfatıyla görev yapması, bu mahkemelerin niteliğiyle bağdaşmadığından ve bu tür davalar nedeniyle artan iş yükü bu mahkemelerin çalışmalarını olumsuz etkilediğinden, Yargıtay ve Danıştay'ın ilk derece mahkemesi olarak baktıkları davaları asgari düzeye indirmek amacıyla Yüksek Mahkemelerle işbirliği halinde çalışmalar yapılacaktır.
Tedbir 271. İdari yargıda uyuşmazlıkların yargı öncesi çözüm usullerinin geliştirilmesine yönelik çalışmalar yapılacaktır.	Adalet Bakanlığı	-	Aralık Sonu	Mahkemelerce özellikle bilirkişi incelemesi yaptırılması yoluyla karara bağlanan bir kısım uyuşmazlıkların, dava konusu edilmeden önce, ilgili idare bünyesinde kurulacak bir komisyon tarafından incelenmesi usulünün değerlendirilmesine ilişkin çalışmalar yapılacaktır.

F. GÜVENLİK HİZMETLERİNİN ETKİNLEŞTİRİLMESİ

1. Mevcut Durum

Asayiş suçlarıyla mücadelede önemli bir işlevi olan MOBESE'nin ülke geneline yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilmiştir. Sistemin 44 il ve ilçede kurulumu tamamlanmış olup 30 il ve ilçede ise kurulum çalışmaları devam etmektedir. Suç ve suçluların analizlerini yaparak ülke genelinde suç yönelim profilini çıkartan Suç Analiz

Merkezlerinin (SAM-2) günün şartlarına göre yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilmiştir. Acil yardım çağrılarının tek bir numara altında toplanmasını amaçlayan "112 Acil Çağrı Sistemi"nin kurumsal alt yapısı pilot iller olarak seçilen Antalya ve Isparta'da tamamlanmıştır. Bu uygulamanın hukuki altyapısını oluşturacak yasal düzenleme taslağı ilgili kurumların görüşlerine sunulmuştur. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezinin (TUBİM) kurumsal kapasitesinin artırılması çalışmalarına devam edilmiştir. Suçun oluşmadan önlenmesi amacıyla önleyici kolluk güçlerinin teknolojik ihtiyaçlarının karşılanması ve delilden sanığa ulaşılmasını sağlayacak kriminal altyapının ülke geneline yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İç güvenlik hizmetinin; bireyin, kurumların ve mülkiyetin güvenliğini gözeten evrensel insan hakları çerçevesinde hareket eden asayiş hizmetinin sunumu yanında, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, insan kaçakçılığı ve ticareti, uyuşturucu kullanımı ve ticareti, organize ve mali suçlar, terörizm ve terörizmin finansmanı ile mücadele eksenlerinde yürütülmesine ağırlık verilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik / Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 114. Terör ve terörizmin finansmanı, yasa dışı göç ve iltica hareketleri, organize ve mali suçlar, uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile etkili bir şekilde mücadele edilmesi ve sınır güvenliğinin yeniden yapılandırılması çalışmalarına devam edilecektir.				
Tebdir 272. Terör ve terörizmin finansmanı, yasa dışı göç ve iltica hareketleriyle mücadele kapsamında ihtiyaç duyulan bazı yasal düzenlemeler hayata geçirilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Dışişleri Bakanlığı, Emniyet Gn.Md., Jandarma Gn.Kom. Sahil Güvenlik Komutanlığı	Haziran Sonu	Yasa dışı göç ve iltica hareketleri ile mücadele kapsamında 5682 sayılı Pasaport Kanununun ilgili maddeleri ile TCK'nın 79. maddesi yeniden düzenlenecektir. Terörle etkin ve koordineli bir şekilde mücadele edilmesi amacıyla hukuki ve kurumsal altyapı çalışmaları tamamlanacaktır.
Tedbir 273. Organize ve mali suçlar, uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile mücadelede kurumsal kapasiteler geliştirilecek ve sınır yönetiminin yeniden yapılandırılması için hazırlanan eylem planının uygulamasına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı	MEB, Gümrük Müsteşarlığı, Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn.Kom., Sahil GÜv.Kom., SHÇEK Gn.Md	Aralık Sonu	Suç örgütlerinin müdahalesine açık olan analog telsiz sistemlerinden sayısal telsiz sistemlerine geçilmesi çalışmalarına devam edilecektir. Uyuşturucu kullanımı ve ticareti ile etkin bir şekilde mücadele için TUBİM'in kurumsal kapasitesi artırılacaktır. I.Faz'ın sonuçları doğrultusunda II. Faz Sınır Yönetimi Eylem Planının uygulaması başlatılacaktır.
Öncelik 115. Toplumun huzur ve güvenliğini sağlamaya yönelik asayiş hizmeti sunumuna devam edilecektir.				

Tebdir 274. Toplum destekli ve birey odaklı asayiş hizmeti sunumu için ihtiyaç duyulan teknolojik altyapının oluşturulması çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı	Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn.Kom., İller İd.Gn.Md., İlgili İl Özel İdareleri	Aralık Sonu	MOBESE sisteminin ülke geneline yaygınlaştırılmasıyla ilgili çalışmalara devam edilecektir. Antalya ve Isparta illerinde kurumsal altyapısı tamamlanan Acil Çağrı Sisteminin (112) diğer illerde de tesisi çalışmaları hızlandırılacaktır. Toplum Destekli Polis Uygulamasının ülke geneline yaygınlaştırılması çalışmalarına devam edilecektir.
Öncelik 116. Suçun oluşmadan önlenmesi için önleyici kolluk güçlerine ağırlık verilmesi ve suçların takibinde gerekli olan teknolojik altyapının güçlendirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.				
Tebdir 275. Önleyici kolluk güçlerinin teknolojik altyapısının güçlendirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.	İçişleri Bakanlığı	MİT Müsteşarlığı, Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn.Kom.,	Aralık Sonu	İstihbarat birimlerinin teknolojik altyapı ihtiyaçları karşılanacak ve söz konusu birimler arasında gerekli işbirliği ve koordinasyon temin edilecektir. Suç Analiz Merkezlerinin etkin bir şekilde görev yapması için yeniden yapılandırma çalışmaları tamamlanacaktır.
Tebdir 276. Kriminal altyapı ülke geneline yaygınlaştırılacaktır.	İçişleri Bakanlığı	Emniyet Gn. Md., Jandarma Gn.Kom.	Aralık Sonu	Kriminal Bölge Laboratuvarları ile Olay Yeri İnceleme ve Kimlik Tespit Şube Müdürlüklerinin makine-teçhizat ihtiyaçları öncelikle karşılanacaktır.

G. AFETLER

1. Mevcut Durum

Çarpık kentleşme, iklim ve çevre koşullarındaki bozulmanın da etkisiyle dünyada ve ülkemizde doğal afetlerin şiddeti ve sıklığı artmış, ekonomik ve sosyal maliyetler ciddi boyutlara ulaşmıştır. Bu durum afet yönetiminin; risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden inşa/iyileştirme aşamalarını kapsayan ve risk yönetimine özel önem atfeden bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının gerekliliğini bir kez daha ortaya çıkarmıştır. Müdahale tabanlı afet yönetimi yerine, can ve mal kaybının en aza indirilmesi için mevcut afet risklerinin tespit edilerek azaltılmasını amaçlayan "risk azaltma" afet yönetimi uygulamalarının en önemli bileşeni haline gelmiştir. Bunun yanı sıra, doğal tehlikelere karşı risk azaltma çalışmaları sürdürülebilir kalkınmanın ayrılmaz bir parçası olarak tanımlanmıştır.

Ülkemizde afet yönetiminin yeterli, etkin ve bütüncül bir kurumsal, idari ve yasal yapıya kavuşturulması amacıyla, afet yönetiminden sorumlu temel kuruluşlardan Başbakanlık Acil Durum Yönetimi Genel Müdürlüğü, İçişleri Bakanlığı Sivil Savunma Genel Müdürlüğü ile Bayındırlık ve İskan Bakanlığı Afet İşleri Genel Müdürlüğü, Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı çatısı altında birleştirilmiş olup teşkilatlanma çalışmalarına devam edilmektedir.

Afet anı ve sonrasında kurum ve kuruluşlar arasında hızlı, etkin ve güvenli bir haberleşme sisteminin kurulması çalışmalarına devam edilmektedir.

Afet yönetiminde özellikle uluslararası gelişmeler göz önünde bulundurularak ülkemizin temel yaklaşım ve stratejilerini ortaya koyacak Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planının hazırlanması öncelikli ihtiyaçtır.

Ülkemizde bir yerleşim yerini etkileyebilecek tüm tehlikeleri birlikte ele alan bütünlük afet tehlike haritaları oluşturulamamış, mevcut tehlike haritaları ise güncellenmemiştir. Bu çerçevede, yerleşim yerlerini etkileyebilecek iklim değişikliği dahil tüm afet türlerini dikkate alan bütünlük afet tehlike haritalarının hazırlanmasına yönelik standart ve kılavuzların geliştirilmesi gerekmektedir.

Tehlike haritalarına dayanan afet risklerini doğru bir şekilde tespit etmek, değerlendirmek ve devamında risk azaltma planlarını rasyonel bir şekilde hazırlayabilmek için yapı stoku kalitesi, zemin karakteristiği ve afet senaryolarına ilişkin analizlere ihtiyaç duyulmaktadır.

Kentsel risklerin belirlenmesi ve değerlendirilmesi çalışmaları yürütülerek, risk azaltma planlarının hazırlanması ve söz konusu planların finansmanına yönelik modellerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Zorunlu Deprem Sigortası uygulaması 2009 yılı Ekim ayı itibarıyla kümülatif olarak 2.850 bine ulaşmıştır.

TABLO: IV. 69- Poliçe Sayısı ve Prim Miktarlarındaki Değişim

Yıllar	Poliçe Sayısı (Bin)	Poliçe Sayısındaki Değişim (%)
27/09 - 31/12/2000	159	-
2001	2 428	-
2002	2 128	- 12,4
2003	2 022	- 5,0
2004	2 090	3,4
2005	2 417	15,6
2006	2 555	5,7
2007	2 618	2,5
2008	2 844	8,6
2009*	2 847	

Kaynak: DASK

(*) 18 Ekim 2009 itibarıyla

Toplam konut stoku içindeki sigortalı konut sayısının payı yüzde 20 seviyelerine ulaşmıştır. Ancak, muhtelif yıllarda meydana gelen depremler sonrasında özel kanunlar çıkarılarak kamu tarafından afet konutu yapımının tekrar üstlenilmesi, toplumda sigorta yaptırma kültürünün gelişmemesi, sunulan teminatın ve primlerin risklere göre farklılaşmaması ve sigorta yaptırmayanlara yönelik yaptırımların eksikliği gibi nedenlerden dolayı sigorta sistemi yaygınlaştırılamamıştır.

Bu çerçevede, öncelikle Zorunlu Deprem Sigortasına ilişkin 587 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin yaptırımları da içerecek şekilde tüm afet türleri ile ülkenin tamamını kapsamak üzere yaygınlaştırılması gerekmektedir.

Plan-bütçe ilişkisini gözeterek yeniden inşa/iyileştirme planlarının hazırlanması, uygulanması, izlenmesi ve değerlendirilmesini sağlayacak göstere ve yöntemlerin geliştirilmesi gerekmektedir.

Afet risklerinin azaltılması yönündeki faaliyetlerin etkinliğinin artırılması için halkın bütün süreçlere katılımının sağlanması, tehlike ve risk azaltma konusunda bilgilerle bilinçlendirilmesi gereklidir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Afet yönetimi, merkezi ve yerel düzeyde; yeterli, etkin ve bütüncül bir kurumsal, idari ve yasal yapıya kavuşturulacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 117. Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.				
Tedbir 277. Ulusal Afet Yönetimi Stratejisi ve Eylem Planı hazırlanacaktır.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Risk azaltma, hazırlık, müdahale ve yeniden inşa süreçlerinde gerçekleştirilecek faaliyetler, sorumlu kuruluş-faaliyet-bütçe ilişkisi içinde değerlendirilerek afet yönetiminin etkinliğinin artması sağlanacaktır.
Öncelik 118. Ülke genelinde doğal afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecek, riskin planlı bir şekilde azaltılmasına yönelik teknik ve mali çalışmalar sonuçlandırılacaktır.				
Tedbir 278. Bütünleşik afet tehlike haritalarının hazırlanma esasları belirlenecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Bütünleşik afet tehlike haritalarının oluşturulmasına yönelik standartlar belirlenecek ve kılavuzlar hazırlanacaktır.
Tedbir 279. Ülke genelinde doğal afet riski taşıyan yerleşim yerleri afet risk düzeyine göre önceliklendirilecektir.	Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, Yerel Yönetimler	Aralık Sonu	Yerleşim yerlerinin afet risk düzeylerine göre önceliklendirilmesini teminen; başta bina stoku sismik riskinin değerlendirilmesi olmak üzere yöntem ve standartlar geliştirilecektir.
Öncelik 119. Afet sigorta sistemi geliştirilecektir.				
Tedbir 280. Doğal Afet Sigortaları Kanunu çıkarılacaktır.	Hazine Müsteşarlığı	Bayındırlık ve İskan Bakanlığı, Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı, Doğal Afet Sigortaları Kurumu, TSRSB	Aralık Sonu	Yaptırımlar dahil olmak üzere tüm afet türleri ve ülkenin tamamını kapsayacak Doğal Afet Sigortaları Kanunu çıkarılacaktır.

BEŞİNCİ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE DIŞ EKONOMİK İLİŞKİLER

I. TÜRKİYE-AVRUPA BİRLİĞİ İLİŞKİLERİ

1. Mevcut Durum

17 Aralık 2004 tarihli Avrupa Birliği Zirvesinde alınan karar doğrultusunda, Türkiye ile Avrupa Birliği (AB) arasında katılım müzakereleri 3 Ekim 2005 tarihinde başlamıştır.

Müktesebat fasıllarından Bilim ve Araştırma faslında müzakereler 2006 yılında açılmış ve geçici olarak kapatılmıştır. 2007 yılında, İşletmeler ve Sanayi Politikası, İstatistik, Mali Kontrol, Tüketicinin ve Sağlığın Korunması, Trans-Avrupa Ağları fasıllarında müzakereler açılmıştır. 2008 yılında, Fikri Mülkiyet Hukuku, Şirketler Hukuku, Bilgi Toplumu ve Medya, Sermayenin Serbest Dolaşımı fasıllarında müzakereler açılmıştır. Haziran 2009'da ise, Vergilendirme faslı müzakerelere açılmıştır.

11 Aralık 2006 tarihli Genel İşler ve Dış İlişkiler Konseyinde alınan ve 15 Aralık 2006 tarihli Zirvede onaylanan karar uyarınca, Malların Serbest Dolaşımı, İş Kurma Hakkı ve Hizmet Sunumu Serbestisi, Mali Hizmetler, Tarım ve Kırsal Kalkınma, Balıkçılık, Taşımacılık, Gümrük Birliği ve Dış İlişkiler fasıllarında müzakerelerin açılması, Türkiye'nin 29 Temmuz 2005 tarihinde imzalanan Ek Protokolden kaynaklanan yükümlülüklerini Güney Kıbrıs Rum Yönetimi bakımından da yerine getirmesi şartına bağlanmıştır. Ayrıca, bu husus, tüm fasıllar açısından kapanış kriteri niteliği taşımaktadır.

Avrupa Komisyonu tarafından Türkiye için 1998 yılından bu yana her yıl hazırlanan İlerleme Raporlarında tespit edilen hususlar esas alınarak hazırlanan Katılım Ortaklığı Belgelerinin dördüncüsü 2008 yılında kabul edilmiştir. Türkiye'nin Kopenhag kriterlerine uyum için yerine getirmesi gereken kısa ve orta vadeli öncelikleri içeren Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde hazırlanan Avrupa Birliği Müktesebatının Üstlenilmesine İlişkin Ulusal Program, 31 Aralık 2008 tarihi itibarıyla yürürlüğe giren Bakanlar Kurulu Kararı ile kabul edilmiştir.

AB'ye katılım sürecinin daha etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi amacıyla, 5916 sayılı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun yürürlüğe girmiştir.

2007-2013 döneminde AB'nin aday ve potansiyel aday ülkelere sağlayacağı mali yardımlar, Katılım Öncesi Mali İşbirliği Aracı (IPA) çerçevesinde; Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma, Sınır Ötesi İşbirliği, Bölgesel Kalkınma, İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi ile Kırsal Kalkınma bileşenleri altında kullanılacaktır. Bu kapsamda, 2010 yılı için Türkiye'ye 653,7 milyon euro tutarında kaynak tahsis edilmiştir.

IPA'nın Geçiş Dönemi Desteği ve Kurumsal Yapılanma bileşeni kapsamında, 2008 yılı programına ait Finansman Anlaşmaları imzalanmış; 2009 yılı programlama çalışmaları tamamlanarak, proje paketi Avrupa Komisyonuna gönderilmiştir.

IPA'nın Sınır Ötesi İşbirliği bileşeni altındaki Türkiye-Bulgaristan Sınır Ötesi İşbirliği Programına ilişkin Finansman Anlaşması imzalanarak, Programın uygulama süreci başlatılmıştır.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri altında yer alan Operasyonel Programlar kapsamında, Avrupa Komisyonu ile üzerinde mutabakata varılan projelere ilişkin programlama çalışmaları sürdürülmektedir.

Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenlerine ilişkin entegre bir İzleme Bilgi Sisteminin kurulmasına yönelik çalışmalar, DPT Müsteşarlığının koordinasyonunda, Ulaştırma Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı ve Hazine Müsteşarlığının katılımıyla yürütülmektedir.

Kırsal Kalkınma bileşeni altında sağlanacak mali yardımların kullanılmasını çerçevesinde, 5648 sayılı Kanun ile kurulan Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumunun faaliyete geçmesi amacıyla kurumsal yapılanma çalışmaları sürdürülmektedir. Ayrıca, söz konusu bileşen için Avrupa Komisyonu ve Türkiye arasında imzalanacak olan Sektörel Anlaşmanın tamamlanmasına ilişkin çalışmalar devam etmektedir.

Diğer taraftan, IPA'nın Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri kapsamında oluşturulan yeni yapı, 2009 yılında Avrupa Komisyonu tarafından akredite edilmiştir. Kırsal Kalkınma bileşenine ilişkin akreditasyon sürecinin tamamlanması çalışmaları devam etmektedir. Ayrıca, Çevre, Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programları ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programlarına ilişkin Finansman Anlaşmaları imzalanmıştır. Ulaştırma Operasyonel Programına ilişkin Finansman Anlaşmasının imzalanması çalışmaları ise sürdürülmektedir.

Ayrıca, IPA'nın Bölgesel Kalkınma bileşeninde yer alan Çevre, Ulaştırma ve Bölgesel Rekabet Edebilirlik Operasyonel Programları arasındaki 2010-2011 yıllarına ilişkin fon tahsisat oranlarının belirlenmesi amacıyla, Stratejik Koordinatör sıfatıyla DPT Müsteşarlığı tarafından bir performans değerlendirmesi çalışması gerçekleştirilmiştir.

2007-2013 döneminde IPA kapsamında yürütülen Merkezi Olmayan Yapılanma Sistemi çerçevesindeki kurumların görev tanımlarını belirleyecek olan Başbakanlık Genelgesi'nin tamamlanmasına ilişkin çalışmalar Avrupa Birliği Genel Sekreterliği koordinasyonunda yürütülmektedir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda, Kopenhag siyasi ve ekonomik kriterlerine uyum düzeyinin yükseltilmesi ve 35 fasıl altında toplanan AB müktesebatına uyum sağlanması yönündeki çalışmalar sürdürülecektir. AB'ye uyum sürecinin, 2008 Katılım Ortaklığı Belgesi temelinde, ülkemizin öncelikleri dikkate alınarak yürütülmesi temel amaçtır.

AB'den sağlanacak mali yardımların Türkiye'nin AB'ye üyelik sürecine en üst düzeyde katkı sağlaması temel hedeftir. Bu doğrultuda, aday ülkelerin üyelik sonrası Yapısal Fonlara hazırlanmasını da amaçlayan Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi bileşenleri kapsamında sağlanacak mali yardımların izlenmesine yönelik entegre bir İzleme Bilgi Sistemi kurulacaktır. Bu çerçevede, Stratejik Çerçeve Belgesi, Operasyonel Programlar ve operasyon düzeylerinde sistematik izleme faaliyetleri gerçekleştirilecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 120. AB'ye tam üyelik hedefi doğrultusunda çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 281. Katılım müzakereleri çerçevesinde uyum etki analizi çalışmaları yapılacaktır.	ABGS	Başbakanlık, DPT, İlgili Kamu Kuruluşları	Aralık Sonu	AB'ye katılım sürecinde müktesebata uyumda zorluklarla karşılaşılması muhtemel alanlar öncelikli olmak üzere uyumun ortaya çıkaracağı ekonomik ve sosyal etkileri belirlemek amacıyla etki analizlerine ilişkin çalışmalar başlatılacaktır.
Tedbir 282. IPA'nın Bölgesel Kalkınma ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Bileşenlerine yönelik izleme sistemi kurulacaktır.	DPT	Ulaştırma Bakanlığı, ÇSGB, Sanayi ve Ticaret Bakanlığı, Çevre ve Orman Bakanlığı	Mart Sonu	Bölgesel kalkınma ve insan kaynaklarının geliştirilmesi bileşenleri altında uygulanan Çevre, Ulaştırma, Bölgesel Rekabet Edebilirlilik ve İnsan Kaynaklarının Geliştirilmesi Operasyonel Programları kapsamında finanse edilecek projelerin izlenmesine ilişkin internet tabanlı entegre bir izleme bilgi sistemi kurulacaktır.

II. ÇOK TARAFLI VE İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

A. ÇOK TARAFLI EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

İslam ülkeleri ile ekonomik ve ticari ilişkilerin geliştirilmesine yönelik faaliyetler sürdürülmektedir. İslam ülkeleriyle çok taraflı ekonomik ilişkiler, İslam Konferansı Teşkilatı (İKT) Ekonomik ve Ticari İşbirliği Daimi Komitesi (İSEDAK) çalışmaları çerçevesinde ve İKT'nin değişik platformlarında yürütülmektedir.

İSEDAK kapsamındaki önemli projelerden biri, İKT Üyesi Ülkeler Arasında Tercihli Ticaret Sistemi (TPS-OIC) kurulmasıdır. Bu bağlamda, TPS-OIC Çerçeve Anlaşması, TPS-OIC Tercihli Tarifeler Protokolü (PRETAS), TPS-OIC Menşe Kuralları görüşülmüş ve nihai hale getirilmiştir. TPS-OIC Çerçeve Anlaşması'nı 22 ülke onaylamıştır. PRETAS ve TPSOIC Menşe Kuralları da Ticaret Komitesi üyesi ülkelerin imza ve onayına sunulmuş, PRETAS'ı Ekim 2009 itibarıyla 17 ülke imzalamış ve Türkiye dahil 9 ülke onaylamıştır. Menşe Kurallarını ise Türkiye dahil 12 ülke imzalamış olup, ülkemizin anılan belgeyi onay işlemleri devam etmektedir. Onaylayan ülke sayısı onu bulan anlaşma yürürlüğe girmiş olacaktır. Anılan projeye katılımın artırılmasını sağlamak üzere, ilgili TPS-OIC anlaşmaları 25. İSEDAK Toplantısı sırasında düzenlenecek imza töreninde diğer üye ülkelerin de imzasına açılacaktır.

İSEDAK platformunun daha etkin hale getirilmesine yönelik çalışmalar sürdürülmektedir. Bu çerçevede, İSEDAK toplantılarına gündemdeki konularda uluslararası üne sahip uzmanların katılımı ve toplantılar sırasında ikili görüşmeler yapılması uygulaması başlatılmıştır. İSEDAK gündeminin güncel küresel sorunları da içerecek şekilde zenginleştirilmesi için mutlak gündem maddelerine küresel ekonomik kriz, gıda güvenliği, emtia fiyatlarındaki dalgalanmalar, küresel enerji piyasalarındaki gelişmeler gibi maddeler ilave edilmiştir. 2009 yılındaki İSEDAK Bakanlar Görüş Alışverişi Oturumunda "Gıda Krizinin İKT Üyesi Ülkelerin Ekonomilerine Etkisi" konusu ele alınmıştır.

2009 yılının İSEDAK'ın 25. yılı olması nedeniyle toplantı bünyesinde üye ülke devlet ve hükümet başkanlarının katılımıyla 9 Kasım 2009 tarihinde İstanbul'da İSEDAK-Ekonomi Zirvesi düzenlenecek olup, sözkonusu Zirve'de İstanbul Deklarasyonunun kabul edilmesi beklenmektedir.

İSEDAK'ın görevleri arasında bulunan üye ülkeler arasında ticareti artırma hedefi doğrultusunda çalışmalara devam edilmiştir. İKT içi ticaret oransal olarak 2007'deki yüzde 16,4 seviyesinden küresel ekonomik krizin de etkisiyle 2008'de yüzde 16 seviyesine gerilemiştir.

İKT üyesi ülkeler arasında ticareti artırmak amacıyla İslam Kalkınma Bankası bünyesinde, İslam Uluslararası Ticaretin Finansmanı Şirketi kurulmuş ve 2008 yılı başında faaliyete geçmiştir. Şirket, İSEDAK üyesi ülkeler arasındaki ticaretin finansmanı için 2008 yılında 2,5 milyar ABD doları tutarında kredi kullanmış ve bunun yüzde 85'i İKT içi ticarete yönelik olarak gerçekleşmiştir. Şirket, ülkemizdeki bazı katılım bankalarıyla da KOBİ'lere kullanılmak üzere 60 milyon ABD doları tutarında finansman anlaşması yapmıştır.

Halen dokuz ülke tarafından onaylanmış bulunan İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü Statüsü'nün (SMIIC) ülkemizce de onaylanarak yürürlüğe girmesi ve sözkonusu Enstitü'nün 2010 yılı içerisinde faaliyetlerine başlaması hedeflenmektedir.

2007 yılında Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere ihracatı 20,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 20,4'tür. 2008 yılında bu miktar yüzde 60,4 oranında artarak 32,6 milyar ABD dolarına ulaşmış olup, toplam ihracatımız içindeki payı da yüzde 24,7'ye yükselmiştir. 2009 yılının ilk 8 ayında, İKT ülkelerine olan ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15 oranında azalarak 18,7 milyar ABD doları olmuştur.

2007 yılında Türkiye'nin İKT üyesi ülkelere ithalatı 21,5 milyar ABD doları olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 12,6'dır. 2008 yılında ise ithalat, 29,2 milyar ABD dolarıyla yüzde 14,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılının ilk sekiz ayında 11 milyar ABD doları olarak gerçekleşen ithalatımız ise, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 51 oranında bir düşüşü ifade etmektedir.

Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT) Bölgesel Planlama Konseyi 20. Toplantısı Şubat 2010'da Türkiye'de gerçekleştirilecektir.

2008 yılı itibarıyla İstanbul'da finansman faaliyetlerine başlayan EİT Ticaret ve Kalkınma Bankası, KOBİ'lere kredi desteği sağlama ve kısa dönem ticaret finansmanı konularında faaliyetlerini sürdürmektedir.

EİT Ticaret Anlaşması (ECOTA)'nın yürürlüğe girmesi sonrası, Anlaşma çerçevesinde taviz listelerinin müzakeresinin başlatılmasına yönelik çalışmalar 2009 yılında da sürdürülmüştür.

2007 yılı Kasım ayında üç yıllığına EİT Ticaret ve Sanayi Odası (ECO-CCI) Sekretarya görevini üstlenen Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (TOBB) faaliyetlerini sürdürmektedir.

EİT İhracatı Geliştirme Merkezleri arasında işbirliği başlatılmış, gümrük idareleri ve merkez bankaları arasında işbirliği faaliyetleri devam etmektedir.

2009-2015 yıllarını kapsayacak yeni EİT Ulaştırma ve İletişim Eylem Programının hazırlanma çalışmalarına devam edilmiştir. İslamabad-Tahran-İstanbul tren yolu güzergâhında 2009 yılı Ağustos ayında yapılan deneme seferi ile karşılaşılan sorunlar tespit edilmiştir. Ayrıca, Van gölü geçişinin yapımına ilişkin çalışmalar devam etmektedir. Ulaştırma Bakanları 8. Toplantısı 2010 yılında Kırgızistan'da gerçekleştirilecektir.

EİT Tohumculuk Derneği 2009 yılında Türkiye'de kurularak faaliyetlerine başlamıştır. Tohumculuk konusunda yasaların uyumu çalışmalarına ilişkin üç bölgesel program hayata geçirilmektedir. Ayrıca, EİT Bölgesel Gıda Güvenliği Programı çerçevesinde alt proje koordinatörlüklerinin belirlenmesi çalışmalarına devam edilmiştir.

EİT sanayi işbirliği alanında sürdürülen EİT Standardizasyon, Uygunluk Değerlendirme, Akreditasyon ve Metroloji Bölgesel Merkezi'nin (RISCAM) kuruluş çalışmaları çerçevesinde Türkiye, RISCAM Tüzüğü'nü 2009 yılının Mart ayında imzalamıştır.

2'nci EİT Turizm Bakanları Toplantısı, 22-23 Ekim 2009 tarihlerinde, Türkiye'nin evsahipliğinde Antalya'da gerçekleştirilmiştir. Turizm işbirliğinin geliştirilmesi için bir dizi yeni eylem programı benimsenmiştir.

İran, Pakistan ve Türkiye'de yürütülen çalışmalar ışığında, EİT üyesi ülkelerin elektrik iletim ağlarının birbirleriyle bağlantıya geçirilmesine yönelik olarak bir Teknik Çalışma Raporu hazırlanmış olup, diğer üye ülkelerin katkıları beklenmektedir.

EİT Eğitim Enstitüsü'nün, 2008 yılı içinde kuruluş çalışmalarına dönük yasal düzenlemeler sonuçlandırılmış, ayrıca EİT Bilim Kurumu Pakistan'da etkinliklerine başlamıştır.

Türkiye'nin 2008 yılında EİT ülkelere ihracatı 6,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 4,7'dir. 2009 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 10,4 oranında azalarak 3,7 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

2008 yılında Türkiye'nin EİT ülkelerinden ithalatı 13,2 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 6,5'tir. 2009 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 57 oranında azalarak 4,1 milyar ABD dolarına gerilemiştir. 2008 yılında yüzde 47 olan ihracatın ithalatı karşılama oranı, ithalattaki daralmanın etkisiyle 2009 yılının ilk sekiz ayında yüzde 90 düzeyine çıkmıştır.

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü (KEİ), Türkiye'nin girişimleri ile 25 Haziran 1992 tarihinde İstanbul Zirvesi sırasında yayımlanan bir Deklarasyonla kurulmuştur. KEİ'nin 12 üye ülkesi bulunmakta olup, bu ülkeler: Arnavutluk, Azerbaycan, Bulgaristan,

Ermenistan, Gürcistan, Moldova, Romanya, Rusya Federasyonu, Sırbistan, Türkiye, Ukrayna ve Yunanistan'dır. 5 Haziran 1998 tarihinde Yalta'da devlet veya hükümet başkanları tarafından imzalanan KEİ Şartı'nın 1 Mayıs 1999 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesiyle KEİ bölgesel bir ekonomik işbirliği örgütüne dönüşmüştür.

Türkiye'nin 2008 yılında KEİ ülkelerine ihracatı 20,9 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 15,8'dir. 2009 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 48,4 oranında azalarak, 7,6 milyar ABD doları olmuştur.

Türkiye'nin 2008 yılında KEİ ülkelerinden ithalatı 45,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımızdaki payı yüzde 22,6'dır. 2009 yılının ilk sekiz ayında ithalat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 46,3 oranında azalarak, 18 milyar ABD doları olmuştur.

Gelişmekte Olan Sekiz Ülke (Bangladeş, Endonezya, İran, Malezya, Mısır, Nijerya, Pakistan ve Türkiye) D-8'in 2008 yılında Malezya'nın Kuala Lumpur kentinde düzenlenen 6. Zirve'sinde, gelecek on yıl içinde işbirliği yapılacak alanlar ile işbirliği yöntemlerini belirleyen ve D-8'in Eylem Planı olarak adlandırılan "D-8 2008-2018 Yol Haritası"nı gözden geçirmiş ve onaylamıştır. İşbirliği ve ortak proje geliştirilmesi için ticaret, sanayi, bilgi ve iletişim, finans, bankacılık ve özelleştirme, tarımsal kalkınma, bilim ve teknoloji, yoksullukla mücadele ve insan kaynaklarının geliştirilmesi, tarım, enerji, sağlık, turizm ve kültür konuları öncelikli alanlar olarak belirlenmiştir. Yol Haritasında belirlenen hedeflere göre ticaretin artırılması ve D-8 Ticaret Anlaşmasının tam anlamıyla uygulanmasını sağlayacak önlemlerin alınması öngörülmüştür.

Türkiye'nin 2008 yılında D-8 ülkelerine ihracatı 4,3 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 3,2'dir. 2009 yılının ilk sekiz aylık döneminde ihracat, geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 31 oranında artarak 3,8 milyar ABD dolarına yükselmiştir.

Türkiye'nin 2008 yılında D-8 ülkelerinden ithalatı 13,6 milyar ABD doları olarak gerçekleşmiş olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 6,7'dir. 2009 yılının ilk sekiz ayında ithalat, yüzde 52,6 oranında azalarak 4,6 milyar ABD doları olmuştur.

2. Temel Amaç ve Hedefler

İslam ülkelerine yönelik ihracat artışımızın sürdürülebilir hale gelmesi hedefi çerçevesinde, ihraç ürünlerini çeşitlendirmeye, yeni pazarlara açılmaya ve ticaretin önündeki engelleri kaldırmaya yönelik çalışmalar sürdürülecektir. Bazı İslam ülkelerindeki sermaye birikiminin ülkemizde doğrudan yabancı sermaye yatırımlarında değerlendirilmesi için yatırım alanındaki işbirliğine öncelik verilecektir.

TPS-OIC Tercihli Ticaret Sisteminin 2009 yılı içerisinde yürürlüğe girmesi hedefi uyarınca, PRETAS ve TPS-OIC Menşe Kurallarının en az 10 ülke tarafından imzalanıp onaylanması için ilgili üye ülkeler nezdinde girişimlerde bulunulmaya devam edilecektir. Türkiye'nin TPS-OIC Menşe Kurallarını onay işlemlerinin 2009 yılı içerisinde sonuçlandırılması hedeflenmektedir. Diğer taraftan, ülkemiz, diğer imzacı ülkelerin onay sürecini de yakından takip ve teşvik etmektedir.

Ülkemizin Afrika'ya Açılım Stratejisi kapsamında, İKT üyesi ülkelerde fakirliğin azaltılması çabalarına destek sağlanacak ve bu çerçevede pamuk üretimi ve işlenmesinde işbirliği gibi kapasite geliştirme programları desteklenecektir.

EİT Bölgesinde bölge içi ticaretin artırılması için tarife ve tarife dışı engellerin azaltılmasına, ulaştırmanın ve taşımacılığın kolaylaştırılmasına, özel sektör işbirliğinin güçlendirilmesine ve güvenli ve sürdürülebilir bir işbirliği altyapısının kurulması için mevcut projelerin etkin bir şekilde uygulanmasına yönelik çalışmalara devam edilecektir. Ayrıca, enerji, çevre, insani gelişme alanlarında bölgemizde etkin bir işbirliği altyapısı kurulacaktır.

KEİ kapsamında, Bölgesel işbirliği stratejileri geliştirmek, bölgenin karşılaştırmalı üstünlüklerini belirlemek, karşılıklı yatırımlar için öncelikli sektörleri ile bölgesel işbirliğinin maliyet ve yararlarını saptamak, küresel düzeyde bölgenin oynaması gereken ekonomik rolü artırmak amacını gerçekleştirmek ve KEİ'nin etkinliğini artırmak için faaliyetlerin düzenlenmesine devam edilecektir.

KEİ'yi proje üreten bir örgüte dönüştürmek amacıyla oluşturulan Proje Geliştirme Fonu'na (PGF) destek verilmeye devam edilecek ve bu çerçevede KOSGEB'in bölgedeki etkinliği arttırılacaktır.

KEİ ile ilişkilerimizde özel sektöre önem verilmeye devam edilecektir. Ortak projelerin finansmanında ve özel sektörün desteklenmesinde KEİ Ticaret ve Kalkınma Bankasının olanaklarından, Bankanın program ve politikaları dahilinde yararlanılacaktır.

KEİ ülkeleri arasında iş ortamının iyileştirilmesi, ilgili işletme ve şirketlerin bireysel ve kolektif girişimleri için gerekli önlemler alınacak ve bu kapsamda iş adamlarına vize kolaylıkları sağlanacaktır.

KEİ üyesi ülkeler arasında posta hizmetleri, sivil havacılık, yayın düzenleyici kuruluşlar arasındaki varolan işbirliğinin geliştirilmesi çalışmalarına devam edilecektir.

Türkiye, D-8 faaliyetleri çerçevesinde işbirliği faaliyetlerini desteklemeye devam edecektir. D-8 Tercihli Ticaret Anlaşması Menşe Protokolü konusundaki çalışmaları sonuçlandırılacaktır. Sivil havacılık alanında yapılan çalışmalar ile patent ve fikri mülkiyet konusundaki çalışmalara üye ülkelerin daha aktif katılımları sağlanacaktır. Ayrıca, ülkemizde Tohum Bankası'nın kurulması ve çevresel veri bilgisinin paylaşımına yönelik çalışmalara hız verilecektir.

Yaşanan ekonomik krizin aşılması ve kurulacak yeni küresel ekonominin gereklerinin karşılanması amacıyla giderek daha üst bir forum niteliği kazanan G-20'ler grubu içinde yer alan Türkiye, G-20 bünyesinde geliştirilen politikalar, tedbirler ve reform önerilerini yakından izleyecek, ulusal sorumluluk ve yükümlülüklerine giren alanlarda işbirliği içinde bulunacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapacak Kuruluşlar	Başlama-Bitiş Yılı	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 121. İSEDAK, EİT ve D-8 faaliyetleri çerçevesinde gerçekleştirilen tercihli ticaret sistemlerinin uygulamaya konulması amacıyla, ülkemizin de bu konudaki anlaşma, protokol ve menşe kurallarını imzalayıp onaylaması yönünde çalışmalar sürdürülecektir.				
Tedbir 283. Üye ülkeler arasında ticaretin kolaylaştırılması ve artırılmasına yönelik çalışmalarımız hızlandırılacaktır.	DTM	Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, DPT, Gümrük Müsteşarlığı	Aralık Sonu	TPS-OIC Menşe Kurallarının onay işlemleri tamamlanacak, ECOTA'nın işlerlik kazanmasına yönelik çalışmalar sürdürülecek, D-8 Tercihli Ticaret Sistemi Menşe Kuralları Protokolü sonuçlandırılacaktır.
Tedbir 284. İslam Ülkeleri Standartlar ve Metroloji Enstitüsü (SMIIC) Statüsünün onay işlemleri tamamlanacaktır.	Sanayi ve Ticaret Bakanlığı	Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, TSE	Aralık Sonu	Üye ülkeler arasında standartların uyumlaştırılması, ortak standartların hazırlanması ve ortak bir sertifikasyon sistemi geliştirilecektir.

B. İKİLİ EKONOMİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türk Cumhuriyetleri ve Topulukları ile 1991 yılında başlayan ilişkilerimiz ülkemizin ve bölgenin orta ve uzun vadeli menfaatlerine uygun şekilde 2009 yılında da sürdürülmüştür.

Milli Eğitim Bakanlığının yürüttüğü Büyük Öğrenci Projesi kapsamında, Türk Cumhuriyetleri ile Türk ve Akıba Topuluklarından gelen öğrencilere, lisans ve yüksek lisans eğitimi verilmektedir. Bu kapsamda 692'si TÖMER'de Türkçe eğitim programlarına devam edenler olmak üzere toplamda 5.508 öğrenciye eğitim verilmektedir.

Türkiye-Gürcistan-Azerbaycan (Kars-Ahılkelek-Tiflis-Bakü) demiryolu projesinin yaklaşık 76 km'lik Türkiye tarafındaki kesiminin inşası için ilgili firmaya yer teslimi 2008 Mayıs ayında yapılmıştır. Projenin temel atma töreni, 24 Temmuz 2008 tarihinde, Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan cumhurbaşkanlarının katılımıyla, Kars'ta gerçekleştirilmiştir.

Türk Eximbank tarafından, Türk Cumhuriyetlerine yönelik kredi programları kapsamında, 1992-2007 döneminde 335 milyon ABD doları mal kredisi, 520 milyon ABD doları proje kredisi olmak üzere toplam 855 milyon ABD doları tutarında kredi

kullanılmıştır. 2008 yılında söz konusu ülkelere yönelik kredi programları kapsamında kredi kullanılmadığı görülmektedir.

TABLO: V. 1- Türkiye’de Öğrenim Gören Türk Cumhuriyetleri ve Toplulukları Öğrencileri (2009)

Ülke	TÖMER	Ön Lisans	Lisans	Yüksek Lisans	Doktora	Toplam
Azerbaycan	61	3	252	139	186	641
Kazakistan	106	22	189	122	41	483
Kırgızistan	64	35	308	149	68	624
Özbekistan	16		19	4		39
Türkmenistan	18		554	15	9	596
Diğer Asya	305	56	1 000	245	122	1 728
Balkanlar	122	74	1 030	132	39	1 397
TOPLAM	692	190	3 352	806	465	5 508

2008 yılında Türkiye’nin komşu ülkelere ihracatı 33,4 milyar ABD doları olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 25,4’tür. 2009 yılının ilk sekiz ayında komşu ülkelere yapılan ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 28 oranında azalarak, 17,8 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

2008 yılında Türkiye’nin komşu ülkelerden ithalatı 58,7 milyar ABD doları olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 29’dur. 2009 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 92 oranında azalarak 22,2 milyar ABD doları olmuştur. İthalatımızın büyük bir bölümünü Rusya’dan yapılan petrol ve doğalgaz ithalatı oluşturmaktadır.

Türkiye’nin komşularıyla olan ticaretinin yapısı 2008 yılı verilerine göre incelendiğinde, Rusya’nın ihracatta yüzde 19 ithalatta yüzde 54 pay ile en önemli ticaret ortağı konumunda olduğu görülmektedir. İhracatta Rusya’yı, yüzde 12’şer pay ile Romanya ve Irak, ithalatta ise yüzde 14 pay ile İran ve yüzde 10 pay ile Ukrayna izlemektedir.

2008 yılında Türkiye’nin Türk Cumhuriyetlerine ihracatı 3,8 milyar ABD doları olup, toplam ihracatımız içindeki payı yüzde 2,8’dir. 2009 yılının ilk sekiz ayında ihracat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 15 oranında azalarak, 2,1 milyar ABD dolarına gerilemiştir.

2008 yılında Türkiye’nin Türk Cumhuriyetlerinden ithalatı 4,3 milyar ABD doları olup, toplam ithalatımız içindeki payı yüzde 2,1’dir. 2009 yılının ilk sekiz ayında ithalat geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 50 oranında azalarak 1,7 milyar ABD doları olmuştur.

Türk Cumhuriyetlerine Türkiye’den 1992–2008 döneminde toplam 4,1 milyar ABD doları tutarında sermaye ihraç edilmiştir. En çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler; Azerbaycan (yüzde 83), Kazakistan (yüzde 14), Türkmenistan (yüzde 1), Özbekistan (yüzde 1) ve Kırgızistan (yüzde 1) olmuştur. 2009 yılının ilk sekiz ayında ise bu ülkelere

toplam 369,3 milyon ABD doları sermaye ihrac edilmiştir. Bu dönemde en çok sermaye ihracı gerçekleşen ülkeler ise 356,7 milyon ABD doları ile Özbekistan ve 10,6 milyon ABD doları ile Azerbaycan olmuştur.

2009 yılında Çek Cumhuriyeti ile Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması (YKTK) Anlaşması imzalanmış, Singapur, Romanya ve Katar ile imzalanan YKTK anlaşmaları yürürlüğe girmiştir. Türkiye ile çeşitli ülkeler arasında Karma Ekonomik Komisyon (KEK) toplantılarının düzenlenmesine ve KEK protokolleri imzalanmasına devam edilmiştir.

Komşumuz Suriye Arap Cumhuriyeti ile Bölgelerarası İşbirliği Programı uygulama çalışmaları kapsamı genişletilerek sürdürülmektedir.

Diğer bazı komşu ülke ve bölgelerin yanı sıra, komşu olmayan diğer ülkeler ile, bölgelerarası veya ikili işbirliği programlarının başlatılmasına yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Komşu ve çevre ülkelerle ekonomik, sosyal ve kültürel alanlardaki ikili ilişkilerimizin geliştirilmesi ve bu gelişmelerle ilgili olarak kamu ve özel sektörün bilgilendirilmesi amacıyla ülke raporları hazırlanmasına 2009 yılında da devam edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Türk Cumhuriyetleri ile her alanda ilişkilerimizin ve işbirliğinin geliştirilmesi amacıyla başlatılan çalışmalara daha etkin bir idari koordinasyon sağlanarak devam edilecektir.

Türk Cumhuriyetleri ile KEK toplantılarının gerçekleştirilmesine, ticari ve ekonomik ilişkilerin en üst seviyeye çıkarılmasına çalışılacaktır.

Ayrıca, ulaştırma, haberleşme, televizyon yayını, bankacılık, müteahhitlik, tarım, madencilik gibi ekonomik ve kültürel faaliyetlerin yürütülmesinde altyapıya yönelik programlara özel önem verilecektir.

Komşu ülkelerle uygulanan sınır ötesi işbirliği programlarından elde edilen deneyimler ışığında, Türk Cumhuriyetleri ile Ortak Bölgesel İşbirliği Programları uygulanması hedeflenmektedir.

Suriye Arap Cumhuriyeti ve diğer bazı komşu ülke ve bölgelerin yanı sıra, komşu olmayan diğer ülkelerle bölgelerarası veya ikili işbirliği programları kapsamında yapılacak çalışmalarda, kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar ve ilgili girişimciler arasında işbirliği yapılacaktır.

Türkiye ile diğer ülkeler arasında KEK toplantılarının gerçekleştirilmesi, YKTK Anlaşmalarının ve gümrük birliği yükümlülüklerimizle uyumlu bir şekilde Serbest Ticaret Anlaşmalarının (STA) imzalanması için gerekli çalışmalar yapılacaktır.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 122. Türkiye ile Türk Cumhuriyetleri arasında; kültürel, ekonomik, sosyal ve diğer alanlarda işbirliği programları devam edecektir.				
Tedbir 285. Türk Cumhuriyetleri ve Avrasya ülkelerine yönelik faaliyetler geliştirilecektir.	TİKA	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Yıl Boyunca	Türk Cumhuriyetleri ile Türkiye'nin ilişkileri, belirli bir plan ve program dahilinde, ekonomik, sosyal, kültürel vb. alanlarda gerçekleştirilecek faaliyetlerle sürdürülecektir.
Tedbir 286. Türkiye ve Suriye arasındaki Bölgelerarası İşbirliği Programının kapsamı genişletilecektir.	DPT	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları, STK'lar	Yıl Boyunca	Kamu kurum ve kuruluşları ile STK'lar ve ilgili girişimcilerle işbirliği tesis edilecektir. Programın coğrafi kapsamı yeni illerin dahil edilmesiyle genişletilecektir.

C. TEKNİK İŞBİRLİĞİ

1. Mevcut Durum

Türkiye'nin OECD bünyesinde 23 üyesi bulunan Kalkınma Yardımları Komitesindeki (DAC) gözlemci statüsü devam etmektedir. 2007 yılında 602 milyon ABD doları olan Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları (RKY), 2008 yılında 780 milyon ABD dolarına yükselmiştir. Türkiye'nin 2007 yılında yüzde 0,09 olan RKY/GSYH oranı, 2008 yılında yüzde 0,1'e yükselmiştir.

TABLO: V. 2- Türkiye'nin Resmi Kalkınma Yardımları

	2004	2005	2006	2007	2008
Resmi Kalk. Yard. (Milyon ABD Doları)	339	601	714	602	780
Resmi Kalk. Yard. / GSYH (Yüzde)	0,08	0,12	0,13	0,09	0,1

Kaynak: TİKA

Türkiye'nin RKY miktarı yıllar itibarıyla artmakla birlikte, yardımların niteliğinin geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yaptığı RKY'nin orta ve uzun vadeli stratejilere dayanması ve program bazlı gerçekleştirilmesi gerekliliği de sürmektedir. Son yıllarda kalkınma yardımları alanında TİKA'nın Kalkınma Yardımları Kapasitesi Programı (KAP) benzeri uygulamaları ile kurumlar arası eşgüdüm iyileşmekle beraber, geliştirilmesi ihtiyacı devam etmektedir. Kalkınma yardımlarının sunumunda kullanılması mümkün olan uzman envanteriyle ilgili çalışmalar UNDP desteğiyle devam etmektedir.

Türkiye'nin yardım sağladığı ülkelerdeki ihtiyaçların ve taleplerin, tarihi ve kültürel nedenlerin de etkisiyle çeşitlilik göstermesi, Türkiye'nin kalkınma yardımlarının diğer OECD ülkeleriyle mukayese edildiğinde sektörel olarak çok daha fazla çeşitlilik göstermesine neden olmaktadır. Kalkınma yardımları konusunda ana uygulayıcı kuruluş

olan TİKA'nın uygulayacağı kalkınma projelerinde önceliklendirme yapmasına ve belirli alanlara odaklanmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir.

2008 yılı rakamlarına göre Türkiye'nin bütün bölgelere yönelik kalkınma yardımları artış göstermektedir. Kafkaslar ve Merkez Asya 445,4 milyon ABD Doları ile en çok kalkınma yardımı alan bölgedir. Son yıllarda önemi artan Afrika'ya yönelik yardımlarda 2008 yılında yüzde 67 artış gerçekleşmiş ve Afrika'ya yapılan RKY 51,7 milyon ABD Dolarına ulaşmıştır.

2008 yılında Türkiye'nin en çok RKY yaptığı ülke 141,9 milyon ABD Doları ile Afganistan olmuştur. İkinci 84,3 milyon ABD Doları ile Pakistan olurken, Kazakistan 61,5 milyon ABD Doları ile üçüncü sırada yer almıştır. Türkiye, 2008 yılında OECD'nin kalkınma yardımı alan ülkeler listesinde yer alan 131 ülkeye yardımda bulunmuştur. Türkiye'nin teknik yardım kuruluşu TİKA'nın 2009 yılı Eylül ayı itibarıyla 20 ülkede 23 Program Koordinasyon Ofisi bulunmaktadır.

2008 yılında en çok RKY gerçekleştiren kurum Milli Eğitim Bakanlığıdır. Türkiye'nin RKY'sinin yüzde 18,7'si MEB tarafından gerçekleştirilmektedir. Bu oran 2007 yılında yüzde 34'tür. TİKA kalkınma yardımları içindeki payını artırmaya devam etmektedir. TİKA'nın Toplam RKY içinde 2007 yılında yüzde 12 olan payı, 2008 yılında yüzde 16,1 olmuştur. En fazla RKY yapan üçüncü kurum yüzde 15,6 ile Emniyet Genel Müdürlüğüdür.

TİKA, 2008 yılında kaynaklarının yüzde 80'ini az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sosyal altyapı ve hizmetler sektöründe yürütmekte olduğu projelere ayırmış ve Birleşmiş Milletler'in (BM) Binyıl Kalkınma Hedeflerine ulaşma amacına uyumlu bir yaklaşım sergilemiştir. Söz konusu kaynakların yüzde 11'inin ise ekonomik altyapı ve hizmetler sektöründe kullanıldığı görülmektedir. 2008 yılında ayrıca, diğer teknik işbirliği ve uluslararası kalkınma kuruluşları ile işbirliğini sürdürme ve ortak proje uygulama amacına uygun olarak, Birleşmiş Milletler Sınai İşbirliği Teşkilatı (UNIDO), İslam Kalkınma Bankası (IDB) ile işbirliği anlaşmaları ve Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) Türkiye Ofisi ile bir proje anlaşması imzalanmıştır.

2009 yılında başta UNDP olmak üzere BM kuruluşlarının desteğiyle Türkiye'de 71 adet teknik işbirliği projesi uygulanmıştır. Bu projelerde temel faaliyet alanları cinsiyet eşitliği, çevre, iyi yönetişimin sağlanması, yoksullukla mücadele, anne ve çocuk sağlığının iyileştirilmesi, çocukların ve gençlerin konumunun güçlendirilmesi ve program uygulama kapasitesinin geliştirilmesi gibi konular olmuştur.

2009 yılı itibarıyla Almanya ile gerçekleştirilen teknik işbirliği kapsamında 4 adet proje uygulanmaktadır. Japonya Uluslararası İşbirliği Ajansı (JICA) desteğiyle uygulanmasına devam edilen teknik işbirliği projesi sayısı 7'dir.

2009 yılında ikili teknik işbirliği kapsamında Türkiye'ye 152 adet kısa dönemli kurs tahsis edilmiştir. Bu eğitimlerin 46'sı Hindistan, 42'si Japonya, 40'i Singapur, 24'ü Malezya tarafından tahsis edilmiştir.

2. Temel Amaç ve Hedefler

Ülkemizin yaptığı kalkınma yardımlarında, Orta Asya, Balkanlar ve Afrikada yer alan ülkeler başta olmak üzere az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin kalkınmalarına, bu ülkelerin ihtiyaçlarını, ülkemizin uzmanlaştığı alanları ve dış politika önceliklerini gözetin

bir anlayışla, katkı sağlanacaktır. Güney-Güney işbirliği kapsamında, kamu kurumlarımızın öncülüğünde gelişmekte olan ülkelerle ortak çalışmalar yürütülecektir.

Uluslararası teknik işbirliği faaliyetlerine gönüllü kuruluşların ve özel teşebbüsün katılımı teşvik edilecek, bu alandaki faaliyetlere ilişkin bilgi ve veriler sistemli bir şekilde tutulacaktır.

Türk uzmanların uluslararası kuruluşlarda ve projelerde belirli sürelerle istihdam edilmesine ilişkin çabalar sürdürülecektir.

3. Politika Öncelikleri ve Tedbirler

Öncelik/Tedbir	Sorumlu Kuruluş	İşbirliği Yapılacak Kuruluşlar	Süre	Yapılacak İşlem ve Açıklama
Öncelik 123. Türkiye'nin yaptığı kalkınma yardımlarının niteliği ve kurumlar arası koordinasyonu geliştirilecektir.				
Tedbir 287. Türkiye'nin gelişmekte olan ülkelere yaptığı yardımlar için ulusal öncelikler ve ülkelerin ihtiyaçları dikkate alınarak orta ve uzun vadeli stratejiler geliştirilecektir.	TİKA	Dışişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları ülke özelinde, program bazlı ve ulusal dış politika öncelikleri dikkate alınarak gerçekleştirilecektir. Kalkınma yardımları ile ilgili kurumların katılımıyla koordinasyonu iyileştirici mekanizmalar oluşturulacaktır. Kalkınma Yardımlarının Paris Bildirgesi ve Binyıl Kalkınma Hedefleri ile uyumu geliştirilecektir. TİKA Teşkilat Kanununun, yapılacak değişiklik ile ortaya çıkan ihtiyaçlara cevap vermesi sağlanacaktır.
Tedbir 288. Türkiye'nin teknik yardım kapasitesinin belirlenmesi ve bu kapasitenin etkinlik değerlendirmesine yönelik çalışma tamamlanacaktır.	TİKA	Dışişleri Bakanlığı, DPT, Hazine Müsteşarlığı	Aralık Sonu	Ülkemizin teknik yardım kapasitesinin dış politika hedeflerine uygun olarak etkin bir şekilde kullanılması ve bu süreci takiben etkinlik değerlendirmesinin yapılması hedeflenmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin teknik işbirliği faaliyetlerinde görev alacak uzmanlara yönelik bilgi bankası oluşturulacaktır.
Tedbir 289. Kalkınma yardımları konusunda uygulayıcı kuruluşların kapasitesi artırılacaktır.	TİKA	İlgili Kamu Kurum ve Kuruluşları	Yıl Boyunca	Kalkınma yardımlarının üst düzeyde sektörel uzmanlık gerektiren uygulamalarında ilgili sektörel kuruluşların katılımı TİKA'nın koordinasyonunda artırılacak, bu amaçla söz konusu kuruluşlara yönelik eğitim programları gerçekleştirilecektir.

Tedbir 290. Dış Yardım Yasa Tasarısı ile ilgili çalışmalar sonuçlandırılacaktır.	Dışişleri Bakanlığı	Maliye Bakanlığı, DPT, Hazine Müşteşarlığı, TİKA	Aralık Sonu	Kalkınma yardımları alanındaki yasal sorunları gidermeye ve kurumlar arası koordinasyonu iyileştirmeye yönelik Dış Yardım Yasa Tasarısı TBMM'ye sevkedilecektir.
Öncelik 124. Türkiye'nin aldığı kalkınma yardımlarıyla ilgili olarak kapasite geliştirmeye ağırlık verilecektir.				
Tedbir 291. BM Kuruluşlarıyla yapılan işbirliğinde Türkiye'nin ihtiyaçları doğrultusunda odaklanma sağlanacaktır.	DPT	Dışişleri Bakanlığı, İlgili kamu kurum ve kuruluşları	Aralık Sonu	BM Kuruluşlarının 2011-2015 dönemi ülke programları hazırlıklarında ilgili kuruluşların katılımıyla BM uzmanlığına ihtiyaç duyulan alanlar belirlenecektir. Bu öncelikler çerçevesinde belirlenen alanlarda ulusal ve uluslararası düzeyde kapasite artırımına ve bu kapsamda insan kaynaklarının geliştirilmesine yoğunlaşılacaktır.
Tedbir 292. Teknik ve mali işbirliği projeleri kapsamında eğitim alan kamu personeline yönelik envanter çalışması yapılacaktır.	Devlet Personel Başkanlığı	Başbakanlık, Dışişleri Bakanlığı, DPT, ABGS	Aralık Sonu	Yurtdışına kısa süreli eğitim programlarına gönderilen ya da yurtiçinde uluslararası kuruluşlar tarafından sağlanan eğitimlere katılan kamu personeline yönelik envanter kaydı toplanacak ve düzenli olarak bu kayıdın tutulduğu bir sistem oluşturulacaktır.